

NIS PETERSEN
**STRADA
SÂNDĂLARIILOR**
univers

NIS PETERSEN

*STRADA
SĂNDĂLARILOR*

Nis Petersen, acest mare vagabond al literaturii daneze, este fiul unei culturi mature, de o individualitate bine marcată la vremea debutului său în poezie și proză. Esențialmente deschisă influențelor străine, literatura Danemarcei trecuse printr-o serie de ipostaze care, în timp, i-au format un profil literar specific, de o discretă dar prețioasă originalitate. „Literatura daneză“, cum remarcă Frédéric Durand, „poate să pară uneori lentă în dezvoltarea ei, însă niciodată nu regresează, ci cultivă cu multă dragoste toate aluviunile lăsate în timp, astfel încât a ajuns printre literaturile cele mai bine dotate ale Occidentului“¹.

Un prim sediment este mitologia păgînă a începuturilor. Apoi literatura medievală cultă de circulație europeană, pe care danezii au asimilat-o, în vreme, și la nivel folcloric — dînd mai cu seamă acele *Folkeviser*, în stil liric și baladesc. Secolul al XVI-lea aduce Reforma, care creează și aici gustul speculativ, în-tărește sentimentul individualității, oferă marea experiență lingvistică și lirică a textelor biblice în limba daneză. Secolul următor produce o scriere singulară, *Jammersminde* (*Amintiri din nenorocire*), memoriile de prizonierat ale prințesei Leonora Christina, faimoasă în epocă prin spiritul ei strălucit. Amintirile acestei femei de admirabil echilibru și tărie morală, sînt un document uman tulburător și totodată o proză valabilă esteticeste prin calitatea scenelor de gen, a momentelor grotești, prin acuitatea observației.

Mai tîrziu, un iluminism perfect sincronizat cu cel european oferă culturii daneze deprinderea gîndirii etice, simțul răspunderii sociale. Arena literară a secolului al XVIII-lea este dominată de Ludvig Holberg, individualitate puternică, scriitor prodigios, autor al unui poem eroi-comic, al unor scrieri istorice și al unui mare număr de eseuri. Comediile sale au făcut deliciile multor generații — iar țăranul bețiv și sentimental Jeppe rămîne una

¹ Frédéric Durand, *Histoire de la littérature danoise*, Aubier, Gylendal, 1967, p. 343.

dintre marile figuri ale teatrului danez. Notorietatea dincolo de granițele țării sale i-o aduce lui Holberg mai ales *Călătoria lui Niels Klim*, utopie satirică din familia *Călătoriilor lui Gulliver*.

Conștiința de sine a danezilor ca națiune se accentuează, firește, odată cu romantismul. Dincolo de varietatea formulelor artei romantice, pe care o găsim la un Adam Oehlenschläger, dincolo de evoluția tipică a sentimentului naturii și istoriei, romantismul danez beneficiază de nuanța particulară a unei blinde sentimentalități și este un romantism durabil prin însăși moderația sa (cum avea să remarce mai târziu Brandes). Hans Christian Andersen, scriitor al tuturor copiilor lumii, este romanticul danez prin povestirile căruia transpare acel umor melancolic specific nației sale. Tot acum, datorită lui Grundtvig, faimosul reformator, se pun bazele învățămîntului superior popular, fenomen cu inestimabile consecințe asupra evoluției culturale a Danemarcei. Această mișcare a deschis căile spre viața intelectuală efectivă a maselor, astfel încît literatura daneză avea să cîștige cîteva decenii mai târziu, din straturi sociale cu totul modeste, creatori de valcarea și originalitatea unui Martin Andersen Nexø.

Personalitatea de excepție a lui Kierkegaard țîșnește tot din solul romantismului național, dar multă vreme gîndirea lui nu va avea ecou în cultura poporului danez. Totuși, iată cu ce incintăre descoperă Kierkegaard spiritul națiunii sale într-un elogiu adus limbii daneze: limba daneză, spune el, „...nu caută departe ceea ce poate găsi în apropiere, nu caută în adîncuri ce-i este la îndemînă, pentru că în relația fericită cu obiectul, ea se implică și desprinde precum un elf... limbă care nu este lipsită de mijloace pentru exprimarea lucrurilor mărețe, lucrurilor decisive sau excepționale, însă are o minunată, o fermecătoare predilecție pentru gînduri intermediare, pentru idei secundare și adjective, pentru murmurul stărilor de spirit, pentru surdina tranzițiilor și exuberanța tainică a unei bunăstări latente, este limba care înțelege în egală măsură umorul și tonul serios“.

La mijlocul secolului al XIX-lea, Danemarca trece printr-o criză agravată de eșecuri obiective descurajante (războiul din 1864, urmat de cedarea provinciilor Schlesvig-Holstein). Însă după 1870 se face simțită și aici revoluția industrială, cu transformarea implicită a peisajului național în toate sensurile. Cultura daneză intră în faza ei modernă: fenomenul capătă pentru Danemarca un

aspect cumva spectaculos prin personalitatea vulcanică a lui Georg Brandes. El desființează romantismul devitalizat în momentul acela, înlocuindu-l cu o concepție de tip pozitivist și impune literaturii daneze o adevărată asceză realist-obiectivă de cea mai bună calitate. Cu toate reacțiile ulterioare la opiniile lui critice, la viziunea adoptată și propagată inițial de Brandes asupra omului ca produs al circumstanțelor naturale și sociale, literatura daneză a perpetuat coordonatele brandesiene pînă în zilele noastre, cu nuanțările și metamorfozele normale în timp. Nis Petersen însuși, cel nesupus acestei discipline a obiectivității, reține de la marele maestru că nu din abstracțiuni, ci din amănuntele particulare ale vieții se naște iluzia, iar personajul — cităm din faimosul eseu al lui Brandes, *Infinit de mare și infinit de mic în literatură* — personajul „elaborat pînă la detaliul infim perceptibil simțurilor noastre, cuprinde în el infinit de marele căruia i se adresează mintea noastră atunci cînd încearcă să afle motivația și idealul unei epoci istorice întregi“. Prin toată mișcarea declanșată după 1870, ștacheta calitativă s-a pus deodată foarte sus. În proză, noua epocă debuta cu scriitori de talia lui J. P. Jacobsen, iar apoi, Herman Bang, Henrik Pontoppidan ș.a.

După radicalismul ateu și naturalismul deceniilor 1870—1880 urmează un *fin de siècle* simbolist. Simbolismul danez, cu toată coloratura franceză de necontestat, apare în prelungirea vechilor înclinări ale liricii naționale.

Secolul XX transformă Danemarca într-o țară cu vederi pronunțat democratice, la nivel social, politic, cultural. Literatura se deschide tuturor, apar scriitori din mai toate categoriile sociale și regiunile geografice, un nou impuls creator, de o bogăție fără precedent, electrizează cultura daneză. Dar condițiile particulare ale acestui secol clatină întregul sistem de convingeri formate în secolul al XIX-lea fără a mai oferi în loc un univers confortabil de certitudini. Știința subminează multe aserțiuni ce păreau indubitabile, nici o ideologie nu reușește să cîștige teren în mod categoric.

Proza lui Henrik Pontoppidan face panorama completă a lumii daneze la cumpăna dintre secolul XIX și secolul XX. Romancier de remarcabilă forță, gînditor social lucid, constructiv, Pontoppidan are un punct de vedere implicit polemic față de evoluția societății industriale, pe care o acuză de antiumanism.

Johannes Jensen, unul dintre romancierii de mare clasă ai acestui secol, propune, dimpotrivă, o viziune evoluționistă de ferventă încredere în civilizația tehnică. El este creatorul unor proiecții mitice giganteste, de substanță germanică.

Atît de grav marcat de cele două războaie mondiale, secolul al XX-lea rămîne pentru Danemarca o lungă perioadă de incertitudine. În atmosfera haotică de după primul război mondial se disting o serie de reacții contradictorii ale „generației pierdute” daneze, dezamăgiții cărora la început nu le lipsea o doză de optimism. Coexistau impulsuri de tip revoluționar, anarhist sau vulgar materialist, cinic, hedonist, nihilist... Alături de poezia expresionistă iconoclastă a unui Tom Kristensen, de clasicismul poetului Per Lange și lirica esențelor la Paul la Cour, apar prozele lui Jacob Paludan, avertismente în fața dezagregării valorilor umaniste, proze concepute în stilul unei arte solid tradiționale, ori scrierile de o obiectivitate aspră, dureroasă, pe care le propune fără paleative scriitorul proletar Harald Herdal, romanul ca tratat obiectiv sociologic-psihologic al colectivității (Hans Kirk) sau critica socială violentă, cu ecou în conștiința danezilor (Kuth Becker), proza regionalistă a unui scriitor ca Erling Kristensen și atîtea alte formule. La nivel strict formal, proza daneză interbelică rămîne, ca și în celelalte țări scandinave, realistă la modul tradițional, cu narator omniscient, ș.a.m.d. — autorii fiind net concentrați asupra problematicii, în defavoarea unor înnoiri estetice¹.

Însă privită global, literatura daneză își deschide drum în direcțiile majore ale invenției artistice, rămîne sensibilă, ca întotdeauna, la evoluția culturii în lume. În toată perioada dintre cele două războaie mondiale, danezii parcurg spiritual experiența teribilei căutări a unor repere. Într-un roman publicat de Tom Kristensen în 1930, recîstigare echilibrului se întrevade, cu amărăciune, abia dincolo de totala devastare. Era un punct de vedere. După 1930, literatura daneză capătă amprenta generală a realismului social.

Deceniul dinaintea celui de-al doilea război mondial întunece vitalismul anilor '20 și agravează considerabil atmosfera de neîncredere și neliniște. *Sandmagernes Gade* (Strada Săndălarilor) apărea în 1931, încercînd să descifreze, prin tehnica romanului

¹ Wilhelm Friese, *Nordische Literaturen im 20. Jahrhundert*, Stuttgart, Alfred Kröner, 1971, p. 88.

istoric, o asemenie ipostază a civilizației umane. Cartea i-a adus autorului notorietate imediată — în 1932, traducerea engleză publicată la Londra se bucură de un succes ieșit din comun.

Afirmația că Nis Petersen (1897—1943) a fost un vagabond incurabil nu e cituși de puțin o metaforă. Născut în sudul Iutlandei, în familia unui meseriaș, el rămîne orfan la vîrsta de trei ani și este crescut de bunica lui în orașelul iutlandez Herning. Se pare că atitudinea bigotă a bunicii a provocat de timpuriu în Nis o reacție definitiv antireligioasă. În mod cu totul firesc pentru condiția lui socială și pentru deprinderile educaționale ale danezilor în general, băiatul a fost îndrumat să învețe o meserie practică, sigură. Trebuie să fi fost un copil isteț și citit — așa că l-au dat ucenic la un farmacist, experiență pe care avea s-o inoculeze personajului său Jon din *Strada Săndălarilor*. Însă după trei ani de ucenicie, Nis a rupt zăgazarile acestei existențe, pentru el exasperant de exactă, egală, conformistă. Nu era un tipar de viață posibil pentru adolescentul coplesit de visare și neliniște, care simțea în el, irezistibil, dorul de cunoaștere, de aventură și călătorie de care au mai fost purtați prin lume și alți danezi ai panteonului literar. Cîțiva ani, Nis Petersen a făcut gazetărie. Dar apoi, întregul deceniu dinaintea apariției *Străzii Săndălarilor*, el rătăcește printre cerșetori, vagabonzi, declasați de toate felurile, își cîștigă existența ca zilier într-un loc sau altul. Petersen însuși și-a privit mai tîrziu anii aceștia ca pe un gest mitic al trecerii prin bolgiile unei experiențe totale. Care este efectul cufundării sale în universul de umanitate nudă și multiformă în care trăiește efectiv și fără înlesniri materiale, atîția ani? El învață să observe fără iluzie și prejudecată, învață prin el însuși, cu un fel de seninătate amară, cită deșertăciune și răutate este în lucrurile lumii, cunoaște valoarea forței interioare a omului și ajunge la umanismul esențial care îndeamnă să accepți marele dar al vieții cu bucurie și libertate. Din contactul de violentă concretețe cu viața al acestui mare visător derivă, în arta sa, o nuanță rară, o asociere inefabilă a obiectivității cu idealitatea.

În acest interval, Nis Petersen publică un volum de versuri și concepe *Strada Săndălarilor*, dovedind prin scrisul lui neașteptate lecturi și conștiința exactă a marilor probleme ce tulburau epoca. Succesul romanului său istoric îi aduce o stare materială mai bună, dar altfel nu-i afectează cu nimic peregrinările. Se

știe că în afară de țara sa a colindat Norvegia, Suedia, Anglia, Irlanda, Italia, Spania ș.a. Singura circumstanță care l-a putut sili să se oprească a fost cel de-al doilea război mondial, la izbucnirea căruia s-a stabilit într-un sat retras din Iutlanda. Ultimii ani ai vieții, profund nefericiți din cauza ocupației naziste, au fost un răgaz de creativitate poetică deosebită.

Vagabondajul spiritual al lui Nis Petersen se materializează în opera cu multiple fațete, emanînd, constant, din substratul umanismului său. Scriitorul danez debutează în 1926 cu un volum de versuri, mai publică în timpul vieții alte trei cărți de poezie, iar în 1951 apare un volum de versuri postume¹. Lirica lui Petersen este deosebit de variată la nivel formal și eclectică în substanță. Domină un anume sentiment al responsabilității individuale, poetul trăiește cu autenticitate angoasele vremii: „Să ne mai gîndim o dată / Cine-i vinovat de război / Cei mici vor asculta cu tristă / Răbdare... / Fiindcă ei știu / — oricum, prin torentul cuvintelor / — că din mîndrie, invidie, ură / — aici / În mîntea mea cumplită și murdară / Crește războiul / Urită floare”².

Tonalitatea poeziilor lui Petersen este cînd puternică, bărbătească, optimistă sau patetic dureroasă, cînd amară și ironică, plebeu-jovială sau, în sfîrșit, de o nedisimulată delicatețe sentimentală. Versurile poetului traduc întregul lui peisaj spiritual cu economie lingvistică și în forme relativ tradiționale. Expresia surprinzător de echilibrată definește un eu contradictoriu care, între nostalgia unei vieți idilice și impulsul existențial către limite, rareori își găsește pacea, drama aceasta intimă petrecîndu-se într-o lume înfiorată de grave amenințări.

Strada Săndălarilor poartă subtitlul de „Povestire romană din vremea lui Marcus Aurelius”. În perioada în care apărea acest roman danez de succes, ficțiunea istorică era oarecum la

¹ Volume de versuri ale lui Nis Petersen : *Nattens Pibere* (*Fluierași de noapte*), 1926 ; *En Drift Vers* (*Un șuvoi de versuri*), 1933 ; *Til en Dronning* (*Unei regine*), 1935 ; *Stykgods* (*Mărunțișuri*), 1940 ; *For Tromme of Kastagnet* (*Pentru tobă și castaniete*), 1951. În afară de *Strada Săndălarilor*, a mai publicat un roman : *Spildt Maelk* (*Lapte răsturnat*, 1934), o viziune de extremă duritate asupra tulburărilor din Irlanda — și două volume de nuvele : *Engle blaeser paa trompet* (*Îngeri cîntînd la trompetă*, 1937), și *Stynede popler* (*Plopi tunși*, 1943).

² Versuri din poezia „Braendende Europa” (Europa în flăcări) publicată în 1933.

modă. După aproximativ un secol de existență, romanul istoric era perfect consolidat ca gen, mai mult, avusese timp să asimileze tehnica anacronismelor și demitizării, stilul de tip cotidian contemporan etc. În anii 1920—1930, Karel Čapek scria parabole umoristice cu subiect istoric, iar Robert Graves își câștiga primii admiratori prin farmecul prozei sale nealterat de erudiție. Un Thornton Wilder sau Hermann Broch, formați cam în aceeași perioadă, vor acorda, după cîțiva ani, mai multă atenție inovației estetice. Romanul lui Nis Petersen tratează aceeași perioadă a istoriei romane ca și *Marius Epicureul* de Walter Pater și are tangențe tematice cu romanul atât de popular *Quo vadis?* al lui Sienkiewicz. *Strada Săndălarilor* nu se apropie însă nici de simbolismul filosofic al primului, nici de proza plină de avînt și romantism a celui de-al doilea.

Nis Petersen își scrie evocarea în formula generoasă a prezentării panoramice. *Strada Săndălarilor* este un roman istoric înzestrat cu toate caracteristicile genului, de la natura detaliilor la conturul major al semnificației. Excelent informat asupra Romei imperiale, autorul acordă totuși mai multă importanță necesităților interioare ale cărții decît acurateții pedante a informației. Narațiunea se desfășoară dezinvolt atît la nivelul structurii cît și în privința amănuntelor de suprafață, fără a avea tenta ieftin exuberantă și romanțioasă a literaturii istorice pentru adolescenți. Romanul își dezvăluie nestingherit, dezinvolt, morala, dar nu devine niciodată plat moralizator. *Strada Săndălarilor* este considerată de critică o alegorie a momentului dintre cele două războaie mondiale. Aluziile autorului, anacronismele voite, similitudinile obiective dintre cele două epoci, fenomenul inevitabil prin care literatura de ficțiune istorică și chiar istoriografia științifică implică organic în considerarea trecutului unghiul de vedere contemporan — toate acestea confirmă, fără îndoială, invitația la analogie. Dar alegoria lui Nis Petersen se dovedește a fi profund viabilă, iar din pasta bogată a povestirii se degajă, spontan, sensul de universalitate umană.

Scriitorul danez alege, așadar, momentul istoric al Romei sub domnia imperatorului Marcus Aurelius (161—180). Preaputernica Romă, care începuse să-și simtă vîrsta, pe care o copleșea propria ei putere nemăsurată, Roma, asupra căreia în vremea înțeleptului împărat s-au abătut incendii, revărsări de ape, ciuma teribilă ce a subțiat armata și a pustiit regiuni întregi — și, mai

presus de toate, atacurile perverente ale barbarilor : parți, marcomani, quazi, iazigi... Iar Marcus Aurelius, prin fire interiorizat, modest, datat desfătărilor intelectului și complet lipsit de cruzime — el, Filosoful, și-a petrecut cea mai mare parte din guvernare printre legiunile de războinici, la hotarele imperiului, mai cu seamă în Cîmpia Panoniei. Lupta se dădea crîncen, pentru apărarea unei lumi, a civilizației care se vedea, brusc, amenințată. În timpul lui Marcus Aurelius, barbarii au reușit la un moment dat să pătrundă pînă în nordul Italiei, spre Aquileea. Pentru a ieși din impas, romanii au ajuns să înroleze în legiunile lor sclavi, gladiatori, barbari, iar Marcus Aurelius a vîndut din obiectele sale de preț pentru a face față nevoilor armatei. Echilibrul se menținea cu greutate. După triumful dificil, dar spectaculos asupra triburilor germanice în 174 (despre care vorbește și *Strada Săndălarilor*), în 178 aceleași populații din nordul Dunării și Pontului Euxin își reiau ofensiva, iar împăratul moare în 180 la Vindobona (Viena actuală), fără să fi putut învinge.

Totuși Roma lui Marcus Aurelius atinsese o culme a civilizației. În general în timpul dinastiei Antoninilor, pînă la Marcus Aurelius imperiul a trecut printr-un moment de împlinire, sub cîrmuirea unor imperatori destoinici și echilibrați. Afacerile publice, comerțul și meseriile erau bine organizate. Strălucitoarea și eleganta capitală consuma cele mai prețioase mărfuri de pretutindeni. Roma cosmopolită primea, fără prejudecăți, civilizația Orientului și a lumii elene, adopta credințele, datinile, superstițiile popoarelor pe care le supunea, alături de vechile ei credințe. Se cultivau științele, medicina, artele, se construia cu rafinament. Faimoasele șosele romane străbăteau întreg imperiul. Cultura romană era înfloritoare pînă în cele mai îndepărtate provincii. Niciînd nu au cunoscut orașele din Orient ale imperiului o asemenea strălucită civilizație. Însă acest imens conglomerat începuse să dea semne clare de oboseală. În vremea lui Hadrianus, pe la începutul sec. II e.n., se producea o anume clarificare și stabilire a granițelor, ceea ce denotă că, discret dar sigur, se trecea la o atitudine defensivă. La marginile Imperiului Roman se creaseră state barbare puternice ¹. Pe de altă parte, în interior agricultura decăzuse terribil, așa încît Marcus Aurelius a ajuns să transforme o parte din

¹ Chester G. Starr, *The Ancient Romans*, New York, Oxford University Press, 1971, pp. 146—147.

sclavii de război în coloni și să dea pământuri în arendă chiar unor triburi barbare. Ravagiile produse de ciumă în rindurile populației au avut și efecte economice nefaste la acel stadiu de producție.

Printre cetățenii de toate categoriile, gesturile de corupție și imoralitate nu mai mirau pe nimeni. Moravurile erau departe de sobra simplitate a ceea ce se considera vechea tradiție de virtute latină — dacă ar fi să ne gândim numai la plăcerile culinare disproporționate ale romanilor acestor secole mai târzii. Limba latină însăși începea să le pară nepotrivită când era vorba de pretențiile elevate ale culturii : *Meditațiile* lui Marcus Aurelius sînt scrise în greacă.

După liniștea și seninătatea fără umbre a Romei sub Antonius Pius (138—161), în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n. se instalează treptat atmosfera neliniștitoare a crizei. Amenințarea barbarilor și efortul de a-i ține departe, la care se adaugă o serie întreagă de calamități și ciuma vestită din vremea lui Marcus Aurelius sînt faptele obiective care determină starea de neliniște. Oamenii căutau în zadar un sprijin îndubitabil. Iar acolo unde rațiunea părea ineficace, răminea loc pentru irațiunea superstiției.

Filosofi existau foarte mulți — Roma era plină de cinici mai ales. Cum spunea Herodian în istoria sa, „...epoca lui / Marcus Aurelius / a putut aduce la lumină atîta belșug de oameni înțelepți, pentru că se știe că supușii își potrivească mai totdeauna viața după vederile celui care îi cîrmuiește“¹. Cîrceau stoicismul, cinismul, scepticismul, epicureismul, în forme de un eclecticism specific epocii. Filosofia, care a însemnat atît de mult pentru universul spiritual al antichității, pierduse mult din altitudinea teoretică a clasicismului grecesc. La romani, filosofii tind să devină teorii etice — cu atît mai mult cu cît la un moment dat începuse să se pună acut problema șanselor omului într-o lume în declin. Filosofia devenea, tot mai clar, o artă practică de a trăi. Vechea religie romană își pierduse pentru cei mai mulți puterea de convingere — amestecul de religii din Roma sporea sentimentul relativului — superstițiile luau locul credinței. Prin cosmopolitismul ei, Roma avea la îndemînă atîtea formule spirituale — și nici una cu adevărat valabilă. Universul de certi-

¹ Herodian, *Istoria Imperiului Roman după moartea lui Marc Aureliu*, București, Editura Academiei, 1960, p. 30.

tudini se dezagrega, iar romanii aveau nevoie de soluții imediate la problemele de adaptare ce se aveau¹. Stoicismul elevat al lui Seneca, Epictet, Marcus Aurelius propunea o viziune prea austeră ca să aibă efecte cu adevărat populare. Marcus Aurelius, care trăia în spiritul unor virtuți alese și oferea prin propria lui conduită exemplul unei desăvârșite frumuseți morale, era înconjurat în chiar familia sa de oameni profund corupți sufletește : Faustina, soția, fiul lor Commodus...

Cinicii, care se aflau în secolul II la apogeul influenței lor, atrăgeau printr-un radicalism extrem. Ei înșiși au avut, probabil, o contribuție la creșterea îndoielii în oameni, prin atacul a tot ce era convenție acceptată. Poți ajunge, spuneau ei, la independența de spirit a zeilor reducând nevoile trupului la puținul cu care se mulțumesc animalele — iată într-adevăr o afirmație seducătoare pentru mulțimea umilită de sărăcie, pentru cei care-și simțeau incertitudinea spirituală.

Pe toți filosofii vremii îi preocupa deopotrivă tăria omului față de loviturile soartei — iar soluția comună privea forța interioară a oamenilor, care putea fi cultivată prin voința fiecăruia și prin exemplul și ajutorul filosofilor ce deveniseră un fel de vraci spirituali.

În același timp, creștea vertiginos influența creștinismului, „...inițial o mișcare a celor asupriți, făcându-și apariția ca o religie a sclavilor și a libertilor, a săracilor și a celor lipsiți de drepturi, a popoarelor subjugate ori dezmembrate de Roma“ scrie Engels². Creștinii, conform eclectismului general, luau din doctrinele păgâne ceea ce li se părea potrivit lor, însă propuneau, în plină criză a rațiunii, o cu totul altă bază de cunoaștere — prin revelație. Ei respingeau zeii păgâni și aveau pretenția că singura cale a adevărului este creștinismul. Din cauza exclusivismului lor, creștinii nu erau simpatizați. Circulau multe zvonuri pe seama lor, erau acuzați pînă și de canibalism. Oficial, creștinii se făceau vinovați de nesupunere față de stat și față de imperator. În condițiile de toleranță religioasă generală, ceea ce li se cerea de fapt creștinilor era să apere ordinea romană, alături de

¹ Pierre Aubenque, *Les philosophes hellénistiques (Histoire de la Philosophie, sous la direction de François Châtelet, I, Hachette, 1972, p. 191).*

² F. Engels, *Istoria creștinismului primitiv* (Marx, Engels, *Despre religie*, București, Editura politică, 1960, p. 284).

ceilalți, să fie buni cetățeni. Apologiile creștine din epoca aceea (ale lui Justin mai ales, cel care se creștinase după ce a cunoscut în profunzime sistemele gândirii grecești) încercau să justifice creștinismul ca filosofie. Însă dincolo de justificările posibile, creștinii erau considerați periculoși. Solidaritatea lor proverbială în acele secole de început, rețeaua de organizații secrete etc. nelișteau statul roman¹. Sub Marcus Aurelius au avut loc câteva persecuții — imperatorul atât de blînd, încît interzisese luptele gladiatorilor și chiar printre barbari era cunoscut pentru îngăduința sa, a luat totuși măsuri împotriva creștinilor. În perioada aceea mulți dintre ei erau fanatici, prevesteau sfîrșitul lumii, produceau tulburări publice — toți aveau „sentimentul că se află în luptă cu lumea întreagă” cum precizează Engels, „și că această luptă va fi încununată de succes”.

Deceniile de domnie ale lui Marcus Aurelius sfîrșesc în chip nefericit — Commodus, fiul lui Marcus Aurelius, inaugurează o epocă „de fier și de rugină”, cum spune Dio Cassius.

Nis Petersen nu face în romanul său o cronică a domniei lui Marcus Aurelius. În cartea daneză, figurile ilustre sînt folosite cu parcimonie. Din punctul de vedere al timpului, în *Strada Săndălarilor* se exclude începutul și sfîrșitul perioadei în care a fost Marcus Aurelius imperator. În secțiunea de timp pe care o delimitează, autorul definește atmosfera, epoca, faptele și fenomenele cu ingeniozitatea unui bun romancier istoric. Pe alocuri găsește prilejul de a menționa, fără ostentație, detalii care depășesc cadrul temporal propus, spre aria mai largă a istoriei romane.

Proza lui Nis Petersen este de la prima pagină izbitoare prin dezinvoltură. Bun cunoscător al tehnicilor narrative, el nu evită căile bătute și nici nu-și cenzurează subiectivitatea. Tonul plin de naturalețe, mobilitatea unghiurilor de vedere și a mijloacelor stilistice aplicate, fără dogmă, după necesitățile povestirii, fac din *Strada Săndălarilor* o carte scrisă cu fericită libertate.

Nis Petersen se detașează voit de tradiția naturalistă a literaturii daneze, prin care se perpetuase ideea prezentării sever obiective a realității comune, cotidiene. El nu este structural dispus să-și impună o asemenea constrîngere. Plăcerea extraordinară a romancierului de a povesti transpare din fiecare frază și dă o nuanță particulară întregului text. Scriitorul danez își modelează substanța romanească fără grabă și fără prejudecăți es-

¹ Chester G. Starr, *op. cit.*, p. 191.

tetice. Jocul subiectivității ar putea să ne amintească, în sine, faptul că autorul este și poet — dar proza sa nu poartă balastul poetizării excesive. Autorul își însoțește povestirea de o ironie fină, înțelept melancolică. De multe ori intervine direct, explică, motivează, moralizează. El preia și respectă multe documente despre Roma antică, dar în carte există atâtea episoade care au un aer de mister și neprevăzut sau de pur joc al imaginației — desigur încadrate în atmosferă. „Nis Petersen a spart cadrul îngust al realismului psihologic prin înclinarea lui pentru aventuros și fantastic...”¹ ceea ce se consideră a fi, totuși, o primejdie pentru arta sa. Însă deși autorul comite fără sfială aceste câteva „gafe” scriitoricești, *Strada Săndălarilor* triumfă ca roman.

E adevărat că intervențiile directe ale autorului, punctînd narațiunea și toate anacronismele voluntare ce apar tulbură dulcea iluzie a lecturii, dar în ciuda faptului că el, povestitorul, iluzionistul, dă cărțile pe față, scenele se succed pline de savoare, de grație, de melancolie sau dramatism, iar prezența lui fățișă invită cititorul la considerarea activă a cadrelor multiple propuse și a planurilor paralele în timp. Nis Petersen are un stil intrucitva reportericesc de a apropia și depărta obiectivul; pe lângă aceasta se produc oarecari mutații în punctul de vedere; chiar omnisciența autorului, controlul exercitat asupra substanței romanești, se manifestă cu oarecari intermitențe. Toate acestea accentuează mobilitatea povestirii. Atunci cînd, în roman, criza ajunge la intensitățile dinspre final, autorul se estompează, lăsînd faptele și gesturile să-și spună sensul, într-un montaj de finețe.

Putem socoti că personajul principal în romanul *Strada Săndălarilor* este Roma însăși. Autorul, un citadin perfect, face din capitala antică o prezență de vitalitate excepțională. Casele, străzile, templele, prăvăliile, atelierele, mahalalele, Tibrul cu vasele și cheiurile sale, circul, teatrul și grădinile publice, colonade, porticuri, mulțimea exotică de pe străzi, gărzi, soldați, poliție secretă, procesiuni religioase, cinici, carele cu morți din timpul ciumei și fumul de mirodenii arse, zgomote modulate la toate intensitățile, mirosurile de multe ori violente, atâtea detalii oferite cu vervă neobosită și neobositoare evocă marele oraș cu admirabilă putere de sugestie, solicitînd toate simțurile cititorului. Roma este văzută ca un organ vital din trupul imperiului — ea are infinit de multe legături cu lumea vastă din afară și simte,

¹ Hanne Marie Svendsen și Werner Svendsen, *Geschichte der dänischen Literatur*, Kopenhagen, Karl Wachholtz Verlag, p. 478.

pe căi tainice de multe ori, cele mai delicate seisme din ținuturile îndepărtate și tulburi. Orașul însuși pare o imensă vietate cu sensibilitatea exacerbată. Însă, dincolo de faptul că poate să presimtă și să știe, orașul rămîne în mod fatal cuprins într-un mecanism și conține un mecanism organizat strîns, care-și urmează legea dincolo de influențele umane posibile.

Protagonistul prin care trebuie să se arate, după tehnica obișnuită a romanului istoric, modul în care acționează asupra omului circumstanțele istorice¹, este Marcellus. Fiul unei familii avute de patricieni, el este un tînăr elegant, plăcut, dar complet lipsit de personalitate și voință. Evoluează, comod și plauzibil, prin diverse medii, iar umbra sa transparentă nu stingherește cu nimic percepția generală, ci dimpotrivă: Marcellus este dotat cu oarecare subtilitate intelectuală și cu sensibilitate. El lucrează la o bancă și în timpul liber comite versuri la modă.

În familie, Marcellus se raportează la un tată: Papirius, șeful poliției secrete a Romei — și o bunică: Papiria, doua personalități puternice, de o tinerețe spirituală neobosită. Replica lor este plină de un scepticism strălucitor, în stilul plăcut al filosofiei cu nuanță monden-conversațională din vremea aceea (Lucian, ca exemplu ilustru). O descendență familială de o asemenea forță ar explica și în sens freudian slăbiciunea firii lui Marcellus.

Portarul familiei este înțeleptul sclav Euphemus — a cărui filosofie se apropie mult de a stăpînilor. Dintre sclavii curții se remarcă bătrîna maică Sara, creștină din neamul iudeilor investită cu o doză specială de umanitate și căldură — și frumoasa ei fiică, Ruth. Ocupîndu-se de servitorii lui Papirius — și nu numai de aceștia — autorul găsește prilejul de a sugera situația sclavilor la timpul acela, duritatea condiției lor, dar și o relativă liberalizare în atitudinea față de aceștia. Stoicismul, de exemplu, recunoștea o scinteie de foc creator chiar sclavilor și străinilor... Scriitorul danez, fiu de meseriași, cunoscător al lumii umile, aduce în romanul său, cu înțelegere și simpatie o serie întreagă de personaje de cea mai modestă condiție. Prin varietatea apartenenței sociale a personajelor, cartea are aspectul unui tablou complet al societății.

În prima parte a romanului, autorul tratează cuplul Marcellus-Ruth, nașterea fiului lor, Jon, moartea lui Ruth și curioasa

¹ Avrom Fleishman, *The English Historical Novel*, Baltimore, The John Hopkins Press, 1971, p. 12—13.

disparație a copilului. În partea a doua, Jon revine la Roma împreună cu cismarul Pedanius, după un vagabondaj de șase ani prin imperiu. Din momentul reapariției lui Jon, naratorul îl însoțește pe copil cu destulă insistență, tot spre folosul implicit al cunoașterii mediului și moravurilor. Înzestrat cu experiența greu verosimilă a unei prime copilării nomade, Jon cutreieră, ștregar și vioi, întreaga Romă, pătrunde în culisele cultului egiptean și creștin etc. Întâlnirea dintre tată și fiu este intim-plătoare, lor nu li se dezvăluie identitatea reciprocă.

Marcellus evoluează în continuare (partea a treia) într-un triumghi sentimental cu Elina, matroana romană cochetă, practică și de bun simț — și Caecilia, creștină ferventă, care trăiește integral ideea de puritate supraterestră a religiei ei. Între, să zicem, amorul sacru și amorul profan, Marcellus se simte irezistibil atras de eterica Caecilie, a cărei singură dorință este aceea de a-l supune religiei ei — dar mobilurile tinărului patrician rămân, pînă la sfîrșit, de natură sentimentală. Moartea lui Marcellus în rîndurile martirilor creștini este voit absurdă și lipsită de elevație.

Dacă ar fi să o interpretăm pe Elina ca simbol al materialității sănătoase, al empirismului latin și pe Caecilia exclusiv drept intrupare a ideii transcendente a creștinismului, ar însemna că Marcellus nu poate să se smulgă din gravitația spirituală în care a fost el însuși format, ca roman, fără a se distruge. Cartea lui Nis Petersen nu stimulează, totuși, o interpretare de asemenea abstracțiune. Viața lui Marcellus este o fabulă despre omul slab, fără putere asupra lui însuși, incapabil de *autarkeia*, independență față de circumstanțele vieții. De altfel Marcellus, absorbit de propria subiectivitate, se raportează la diverse sisteme filosofice și credințe religioase cu un gen de indiferență, cel mai adesea din întîmplare sau inerție. El nu are disponibilitățile lui Marius Epicureul, personajul lui Walter Pater, pe care scriitorul englez îl plasează în aceeași epocă. Totuși, există un paragraf în romanul danez unde Marcellus, acest dandy inconsistent, este lăsat să vorbească unor creștini despre felul în care își vede el religia. Marcellus, spune autorul, aduce un elogiu poetic vieții, luminii, omului.

Prin chiar premise, destinul lui Marcellus se conturează în tonalități minore, iar dezagregarea personajului, în final, este tratată cu intuiție și luciditate.

Personajele din *Strada Săndălarilor* sînt în general bidimensionale, formate după principiul umorilor sau tipurilor romanești

de care vorbea Forster și prezentînd neprețuitele avantaje pe care le amintea criticul englez : cititorul le recunoaște și le urmărește cu ușurință, ele manifestă calitățile necesare pentru a fi utilizate și plimbate prin roman ca niște pioni etc.¹ Personajele au în sine un caracter universal, atemporal, sînt puse în mișcare prin tehnica obișnuită a romanelor istorice, anume aplicînd ideea că omul are în toate epocile aceeași structură psihică și comportamentală. Petersen își schițează multe din personaje într-un stil fantezist — ochiul său prinde, cu spontaneitate, esența unui gest sau contur în așa fel încît unele portrete au calitatea memorabilă a caricaturilor dickensiene. În verva descripțiilor sale, scriitorul danez produce o întreagă suită de siluete stranii și amuzante : agentul secret Istacidius, marele preot egiptean, tînărul Horus, preotul creștin Urban, Egrilius cel cameleonic, parazitul „Margareta” — o adevărată figurină gotică — și atîția alții, ca să nu mai vorbim de personajele cu mai multă greutate în povestire : Papirius însuși, bunica Papiria, Pedanius în ambele ipostaze etc.

În esență, personajele rămîn, așadar, monocorde — pentru necesitățile romanului istoric nici nu trebuia să fie altfel. Totuși, ele sînt creația unui autor cu antene sensibile pentru captarea nuanțelor de umanitate. De aceea, printr-un instinct artistic sigur, el știe la nevoie să irizeze conturile acestor figuri : așa se întîmplă cu Papirius, bunica Papiria, Elina, Euphemus, Pedanius, Orbilius.

Direcțiile mai importante ale Weltanschauung-ului epocii sînt exprimate în romanul lui Nis Petersen prin Marcus Aurelius, Lucian din Samosata, cinicul Orbilius și preotul creștin Rab Chanina. În mare, ideile celorlalți se pot înscrie în sfera de gîndire a acestora. Cultul egiptean, care pe bună dreptate ocupă un loc important în panorama *Străzii Săndălarilor*, nu face totuși parte din mișcarea majoră de idei. Romanii deveneau ușor adepții multor religii, aderența lor nu era de profunzime deosebită. Scriitorul danez folosește în romanul său Templul lui Isis ca locaș al superstiției și pentru ritualul religios plin de fast oriental (asemenea imaginii sînt un plăcut tic decorativ al ficțiunii istorice).

¹ E. M. Forster, *Aspecte ale romanului*, Editura pentru literatură universală, București, 1968, p. 72.

În *Strada Săndălarilor*, Marcus Aurelius apare discret umanizat — romanii îl priveau cu un amestec de admirație și ironie înțelegătoare. Prezența lui este mai mult fantomatică — imperatorul stă cu legiunile pe cîmpul de luptă, iar Roma primește solii cu vești despre starea războiului și cu îndemnurile sale înțelepte. El, propovăduitorul străvechilor virtuți romane și adeptul rigorilor etice ale stoicismului, se poartă ireproșabil ca imperator și ca militar — dar Nis Petersen sugerează inaderența masei de cetățeni la învățătura marelui împărat. Ceea ce ei au sigur în comun cu Marcus Aurelius sînt superstițiile.

În schimb, „succes de public“ are Lucian din Samosata, care a clătinat multe credințe cu spiritualele sale tirade împotriva zeilor, superstițiilor, filosofilor. Lucian este cel mai puțin ficționalizat personaj din *Strada Săndălarilor*. Nis Petersen îl aduce la Roma și îl pune să rostească fragmente foarte bine alese, în special din *Alexandru sau Profetul mincinos* și *Moartea lui Peregrinos*. Dintre acestea, pasajele despre creștini sînt un document deosebit de prețios, la care a făcut apel și Engels în *Istoria creștinismului primitiv*, apreciind obiectivitatea filosofului antic. Remarcabil este faptul că expunerile inteligente și pline de nerv ale lui Lucian nu distonează în contextul prozei lui Nis Petersen.

Orbilius face parte din tagma cinicilor — este un cinic profund cinstit și cu chemare pentru îndeletnicirea spirituală pe care și-a ales-o. În cursul narațiunii, Orbilius apare de multe ori ca *raisonneur*. Inflexibil în asceza existenței sale cotidiene — singura lui posesiune este o pernă foarte veche — Orbilius are o înaltă știință filosofică, însă primul lui țel e de ordin practic, datoria pe care și-o asumă este aceea de a întări sufletele celor în suferință. El nu disprețuiește pe nimeni — se adaptează oricăror „pacienți“ fără a-i copleși cu înțelepciunea lui superioară. Orbilius încearcă să-i împace pe oameni cu ei înșiși, să le redea echilibrul, îi îndeamnă să se conformeze propriei lor naturi. Ironia sa lucidă are învăluirea cald omenească a glasului narator din întreg romanul. Odată cu venirea ciumei, alinarea nefericiților devine o îndeletnicire istovitoare. A intra în casa unui ciumat ca să-i îndulcești sfîrșitul este un gest pe care, în mediul cărții, doar un Orbilius sau un creștin al acelor vremuri îl puteau face.

Rab Chanina este preotul comunității de creștini de care se ocupă *Strada Săndălarilor*. În ceea ce el are comun cu Orbilius,

autorul îl agreează : sinceritatea vocației, compasiunea și simpatia față de oameni, integritatea morală și lipsa de fanatism. Rab Chanina este și el un clarvăzător. Își dă perfect de bine seama de mecanismul prin care crește influența creștinismului și evită să facă gesturi doar de dragul de a irita oficialitățile. Prin detaliul acesta, Nis Petersen sugerează adaptabilitatea socială a creștinismului în secolul al II-lea. Dar autorul nu îi contestă personajului său autenticitatea credinței. Rab Chanina moare ca un creștin ideal al aceluși secol, conștient de efectele practice ale sacrificiului său pentru noua credință. Este interesant de observat că Nis Petersen, departe de a trata creștinismul ca fiind incontestabil superior (cum se întâmplă în *Quo vadis ?* de exemplu), îl vede la modul detașat, obiectiv și tolerant al lui Orbilius. În favoarea creștinilor, filosoful cinic spune : „Binecuvîntați să fie toți cei care se îngrijesc de sănătatea lor sufletească” — este zona de interferență la care aderă și autorul. Excesele de tot felul, fanatismul și intoleranța îi repugnă scriitorului danez. Preotul creștin Urban, considerat un mare *Domini canis*, este un personaj hidos. Priscilla, creștină pătimășă (personaj atestat), este privită de narator cu neplăcere în morbiditatea desfășurărilor ei. Însăși pe serafica Caecilia autorul o surprinde cu o notă stranie de anti-umanitate : scopul pentru care tinăra fată ține un orfelinat de copii este acela de a-i transforma pe micii creștini în martiri ai religiei lor. Petersen observă, cu ironie macabră, că Caecilia îi crește cu asemenea tandrețe și devotament pe copiii aceia pentru a-i vedea cîndva torturați, crucificați.

Strada Săndălarilor este o frumoasă poveste vioaie, senină, plină de umor la început, inundată de lumina meridională. Treptat, încordarea crește, iar atmosfera devine tot mai greu respirabilă pentru personajele dramei, cărora în ultima parte a cărții le sînt din plin solicitate resorturile interioare. Totuși, după moartea lui Marcellus scena nu rămîne pustie, ca după un consum teribil de energii umane. Viața își urmează calea ei, chiar dacă tensiunea socială se face mai adînc simțită în conștiințele individuale. Finalul romanului se deschide, cu optimism, spre evoluția lui Jon, personaj pe care Nis Petersen îl dotează cu multe calități necesare vieții : Jon este puternic și adaptabil.

Se pare că scriitorul dorea să creeze o trilogie, urmărind în următoarele două volume evoluția lui Jon.

Faptele romanului sînt exemplare, nu excepționale. *Strada Sîndălarilor* nu pune în joc voințe umane de mare forță, ci vrea să descifreze, prin personajele respective, universul în care trăiesc ele și, prin aceasta, fenomenul istoric în mișcare. Scriitorul danez încearcă să vadă ce se întîmplă în miezul unei societăți de solidă civilizație, cînd valorile moștenite își pierd rostul și importanța, cînd oamenii încearcă tot felul de soluții, marcați tot mai grav de sentimentul neputinței individuale, iar dincolo de zgomot și agitație se simte golul, teama. Observînd spiritul dezechilibrat, autodevorator al vremii sale, amalgamul tuturor atitudinilor imaginabile — din care nu părea să se aleagă nimic într-adevăr constructiv și salvator — Nis Petersen știe să recunoască în Roma secolului al II-lea coordonatele de natură similară ale unei civilizații antice în declin. Scriitorul însuși este căutătorul elixirului și ceea ce găsește, cu melancolie, este gestul replierii la o ultimă baricadă esențială, prin care trebuie apărut, cu orice preț, ceea ce rămîne valabil în om, substanța prețioasă a umanității sale.

Strada Sîndălarilor vorbește despre Roma antică, însă cartea este legată de cultura daneză printr-o serie întregă de particularități majore sau de amănunt. Marcellus este profund înrudit cu tipul eroului danez care apare în literatura lor; deseori scriitorii îl incriminează cu violență: personajul a cărui forță este minată de visare, de indecizie, personajul lipsit de vlagă, debil sufletește și ineficace pe plan social. Marcellus are tangențe indiscutabile cu personaje daneze ilustre: Niels Lyhne, al lui Jacobsen și Per Norocosul, din romanul lui Pontoppidan. Mai mult încă se apropie de Jørgen Stein, eroul unui roman monumental al lui Jacob Paludan, apărut la doi ani după *Strada Sîndălarilor*. Jørgen Stein trăiește în Danemarca interbelică, abandonează tradițiile familiei sale, precum Marcellus și rătăcește prin viață fără scop, fără concepții personale, propulsat întîmplător și fără succes de prieteni care par mai bine orientați. Paludan în cartea aceasta, ca și în altele, pune, deopotrivă cu Nis Petersen și atîția artiști conaționali ai vremii, problema valorilor vitale, a sensului vieții.

Prin morala implicită a cărții sale, Nis Petersen apără ceea ce este sănătos și normal sufletește. Ca și Jacobsen sau Pontoppidan, ca un Hans Scherfig, scriitor contemporan, el spune că omul

trebuie să trăiască în echilibru firesc cu propria sa natură. Petersen aparține aşadar întru totul umanismului ţării sale : un umanism al bunului simţ şi toleranţei surîzătoare, cum îl defineşte Durand, o atitudine plină de luciditate şi simpatie faţă de oameni. Amestecul de umor şi generozitate în tonul *Străzii Săndălarilor*, zîmbetul amar-ironic-resemnat este rezultatul unei tradiţii. Temperamentul artistic al scriitorului se asociază perfect cu substanţa povestirii sale, momentul istoric ales este o bună oglindă a perioadei interbelice în Danemarca — romanul se situează în peisajul superior al literaturii daneze.

Dar mai presus de toate, *Strada Săndălarilor* este o lectură fermecătoare, o delicată invitaţie la echilibru, frumuseţe sufletească şi simpatie umană.

IOANA MOROIU

VICUS SANDALIARIUS

*Cu recunoștință, lui Lucian din
Samosata, precum și Ellenei Biil-
man din Herning, fără al cărei
ajutor,
întotdeauna generos, cartea des-
pre Strada
Săndălarilor n-ar fi luat probabil
ființă.*

AUTORUL

ÎNTR-O CASĂ ZBUCIUMATĂ
SE NAȘTE O FĂPTURĂ
OMENEASCĂ

Maica Sara era o femeie lipsită de distincție. Pîntecele i se cam îngroșase cu vîrsta și părul căpătase o nuanță aparte — nu era nici alb, nici cenușiu, culori venerabile, ci aducea mai degrabă cu fibrele de pește uscat — dar experiența amară înăsprise trăsăturile femeii ; și în ziua aceea i se citea pe față povara unor neliniști noi. Chiar în timpul rugăciunii se gîndea că i-ar fi venit mai ușor să i se îmbolnăvească altă găină din cele șase, măcar că găina tot găină rămîne și pentru o sărmană evreică bătrînă nu e fleac să i se-ntîmple una ca asta. Dar tocmai Moțata, cea mai tînără și cea mai grea ! „Și cea mai grea“, își repetă ea, în timp ce buzele îngînau rugăciunea, ca doi cai ce străbat un drum știut.

Intr-un colț al odăii, Ruth trebăluia la cutia căptușită cu fin în care mîncarea gătită în urmă cu o zi se căznea să nu se răcească chiar de tot. Deși cele ce se aflau în cutie nu-i ofereau nici un motiv special, fata abia se ținea să nu înceapă un cîntecel auzit pe undeva cu cîteva zile înainte. Era un cîntec simplu, despre o fată și o zambilă. Fata, zambila și un tînăr cu lăuta, erau singurele lucruri demne de luat în seamă, dacă nu găsiți de cuviință, totuși, să pomenim că tînărul a și sărutat-o. Dar nu s-a ales nimic din cîntec, fiindcă întîmplarea s-a petrecut de Purim și chiar cînd ai ochii negri și șaisprezece ani, de Purim tot nu faci nimic. Nici măcar nu dai drumul crîmpeiului de cîntec din gîtlej. Oricum, dacă ești din neamul lui Avraam, chiar cînd ai intrat în rîndul celor ce se închină la Hristos, nu-ți rămîne decît să scoți mîncarea din cutia cu fin și să fii mulțumit că nu trebuie să mai și postești.

— Ruth, zise maică-sa deodată. Buzele-i sfîrșiseră rugăciunea. Ruth drăguță, nu știu ce-i cu Moțata. I s-a pleoștit creasta.

— Așa e, mamă, răspunse Ruth cu vocea stinsă, cum se cuvenea într-o zi ca aceea. Numai să nu moară.

— Tocmai asta are de gînd, nenorocita, spuse maica Sara. Ne-o pizmuiește careva, sigur. Știu eu cum se-n-tîmplă în treburi de-astea.

— Cine să jinduiască la o biată găină ? se împotrivi Ruth cu un zîmbet ușor.

— Ascultă-mă pe mine, știi eu cum e-n treburi de-astea, pricepi ? Și nu-i deloc o biată găină. E o găină bună, foarte bună. N-aș crede să găsești în toată Roma o găină mai grozavă ca asta. Uite ce zic eu. Dacă tot e s-o tăiem, hai s-o tăiem chiar azi. Miine e prea tîrziu.

— De Purim ? Mamă ! exclamă Ruth.

— Știu și eu atîta lucru, proasto. „De Purim !“, auzi ! Ca și cînd m-aș fi gîndit s-o tăiem noi. Nu, însă te-ai putea duce tu — dar încet, copilo, fără grabă. Vreau să zic, ai putea să te duci tu la stăpînul cel tînăr. Euphemus doarme tun și sforăie — puturosul bătrîn.

— La Marcellus ? întrebă fata, roșind. Se gîndea că tocmai de la el auzise cîntecul despre fată și zambilă.

— Da, la Marcellus, și roagă-l frumos să bage cuțitul în Moțata și s-o atîrne de picioare în ungher, lîngă funia de usturoi. Sigur c-o să vrea, de ce nu ?

— Ce băiat frumos s-a făcut, adăugă Ruth. Observația n-avea nici o legătură, ba părea chiar deplasată în perspectiva pagubei care le aștepta. Maica Sara s-a făcut că nu aude. Avea o mulțime de necazuri pe suflet — dureri mai grele — așa că nu-i ardea să o certe. N-a zis nimic nici cînd fata a luat oglinda și-a început să-și potrivească părul cu o grijă pe care n-o putea explica aspectul practic al misiunii ei. N-a luat în seamă nici faptul că Ruth și-a pus brățara de aur masiv care fusese a Maicii Sara pe vremea cînd și ea fredona cîntece lumești despre zambile și era adînc incredințată că tinerii cîntăreți din lăută sînt oameni de mare însemnătate.

Mai ciudat e că Marcellus, stînd pe bancă lîngă Euphemus cu o zi mai înainte, observase, încîntat, același lucru despre Ruth : „Ce frumoasă s-a făcut !“ îi spusese el bătrînului servitor, dar lui Euphemus observația i s-a părut lipsită de originalitate. Se mulțumise să mormăie evaziv și să facă o aluzie acră la faptul că Marcellus avea de făcut lucruri mai importante decît să evalueze sclavii casei.

Așa și era. După ce-și luase examenele și slujise doi ani ca voluntar, stăpînul cel tinăr fusese numit chiar în ziua aceea socotitor la o mare casă de schimb din Cartierul Fluvial. Pentru un om întreprinzător era un post cu mari perspective, dar Marcellus, din păcate, simțea o nevoie imensă de odihnă. La aceasta se adăuga predispoziția nefericită de a se îndrăgosti exact atunci cînd avea nevoie de toate forțele pentru lucru. Așa cum pe bărbații slabi îi apucă durerea de burtă cînd intră în luptă, tot așa se alegea și el cu cîte o aventură amoroasă tocmai în clipele rare în care nu avea timp de dragoste. La fel și acum. Aproape că-și uitase înclinarea spre slăbiciunea de care vorbeam cînd Ruth, adusă de voia nenorocului, i-a dovedit cît se poate de limpede că nu era încă imun la boala aceasta. Iar Euphemus, care-și studiasse pacientul cu ochi de cunoscător, își dădea seama că o forță centrifugă mistică îl smulge pe Marcellus din orbita lui într-un sistem în care își va pierde, pentru un timp, orice control asupra căilor sale.

Ruth își terminase toaleta. O ultimă trăsătură de ruș și o tușă bine gîndită de pudră pe obraz o transformaseră în portretul Reginei Nefertiti, irezistibila soacră a lui Tutankamon. Ruth avea poate gura o idee mai mică și nasul ceva mai scurt, dar ovalul feței și liniile suple ale gîtului erau reproduse aidoma. Se poate spune că, în genul ei de frumusețe, Ruth era mai presus de orice critică, dar mai exact ar fi să observăm că ea constituia un tip original de frumusețe. Părea făcută să năruie capacitatea de muncă a bărbaților, să încurce circulația și să provoace tulburări magnetice în căsnicii respectabile. Insuși Euphemus, spre sfîrșitul zilei, s-a plecat în fața extraordinarului; el și-a exprimat impresiile în jargonul la modă, făcînd-o „viespe“. Ruth ajunsese la vîrsta cînd femeia se deschide soarelui și luminii ca o floare strălucind în slava purității și împlinirii. Cînd să iasă pe ușă, Maica Sara o chemă :

- Mai am să-ți spun ceva chiar acum, pînă să pleci.
- Da, mamă.
- Ceva foarte serios.
- Asta nu-mi miroase-a bine.

— Nici nu este bine.

Urmă o scurtă pauză și cum Ruth nu zicea nimic, maică-sa fu nevoită să urmeze :

— Să pot opri eu lucrul ăsta, bucuros mi-aș arde mîna dreaptă.

A tăcut iar și camera s-a umplut de neliniște, întune-cîndu-se parcă și mai mult. Ruth și-a lăsat mîinile pe umerii firavi ai mamei și a scuturat-o, rîzînd nervos :

— Chiar că e îngrozitor ! Nu mă mai canoni așa. A murit careva ?

Maica Sara și-a zmucit capul, cu un gest numai al ei.

— Nu, nu, spuse. De-ar fi numai atît ! Șezi, Ruth, să stăm de vorbă. Uite — știi bine că Papirius s-a purtat frumos cu noi. Ne-a lăsat să ținem Sabatul, putem să mîncăm și carnea de la sacrificii, ne-a permis să locuim separat și-am avut din ce trăi cu dugheana de ulei, că ne mai pică și nouă ceva în afară de ce cîștigăm pentru el.

— Atunci vrea să ne ia prăvălia ? întrebă fata.

— Nu, o, de-ar fi numai atît. Dar, vezi, poate-ai aflat și tu că pe vremuri ne-a cumpărat văzînd că ești o fetiță drăgălașă — aveai șase ani — și pentru că se aștepta să — să...

— Să ajung o fată drăgălașă.

— Tocmai. Știi cum vorbește el. Și uite Ruth, draga mea, în ultima vreme a văzut că lucrul ăsta stă să se-mplinească.

Ruth pâlise și cu greu își ținea firea.

— Sper că nu vrei să spui cu tot dinadinsul că e... e de datoria mea să... să mă duc la bețivanul și urîtul ăla bătrîn.

— Nu. Glasul femeii suna răgușit, ea părea că îmbă-trînește văzînd cu ochii, în fața fetei. Nu, de-ar fi numai atît !

— Vai, clocoti Ruth, de-ar fi numai atît ! Ca și cînd —

— Încet, fată ; ascultă-aici, potolită. Mi-a spus că mai demult asta avea de gînd ; dar a-mbătrînit și s-a îngrășat prea tare. Zicea — vezi că nu suportă s-ajungă de batjocură — zicea că trupul îi e dornic, dar spiritul slab.

Un licăr de speranță și îndoială luminează figura fetei. Zise :

— Și, sigur, n-are de gînd să mă dea lui Marcellus ?

— Bine-nțeles că nu, răspunse maica Sara. Mai degrabă te-ar da primului venit, celui mai bun masseur de la vreo baie publică. Știi că are el teoriile lui despre creșterea odraslelor — pe Marcellus îl crede un slăbănog.

— Marcellus nu-i slăbănog deloc. Face cit zece bătrîni ca...

— Taci, copilă, nu sări așa. La urma urmelor, ce știi tu de prețul bărbatului ? Dacă stăpînul cel bătrîn îl consideră pe tînăr un slăbănog, atunci slăbănog și este. În casa asta.

— E poate cel mai ales om din Roma — ca fire.

— Bine. Să zicem că-i adevărat. Dar asta nu-ți schimbă cu nimic situația. Unde rămăsesem ? Știi vorba lui Papius — că în toate relațiile trebuie să procedezi după principii practice, ca în afaceri.

— Am auzit-o cu urechile mele de mii de ori.

— Zice că dacă nu faci așa, te sacrifici pentru nevoile — cum spunea ?

— Iluzorii ale speței — tîmpitul !

— Da, exact. Zice că hrănești — ce spuneai tu — pînă cînd se umflă peste măsură și înăbușă adevărata viață.

— Bine-ar fi fost să-l înăbușe pe el !

— Domnul Dumnezeu nostru ne-a învățat să nu dorim nimănui răul. El ne-a învățat să nu ne împotrivim stăpînilor noștri.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de mine ce-o să se aleagă ?

— Ne-a mai învățat să nu ne jurăm pe cer sau pămînt, pe zei sau pe demoni.

Ruth se așeză suspinînd.

— Mă pui la grea încercare, maică. Hai să terminăm odată și cu asta. Tot nu se-ndulcește vestea dac-o amîni.

— Ai dreptate. Uite, ultima lui idee este creșterea rațională a omului. Nu-i o noutate ; aici, la Roma, se vîntură de mulți ani. Pentru asta folosesc o herghelie de gladiatori și de *auriga*¹, tot unu și unu.

¹ Conducătorul carului de luptă, de concurs, sau la jocurile de la Cîrc (lat.).

Ruth se ridicase și stătea palidă ca moartea în fața maicii Sara. Își răsucea, nervos, perla de la ureche, iar ochii îi luceau febril. Tăcea.

Maica Sara suspină.

— O să vină unul — am aflat acu' patru zile — ține de Circul Maximus, e un *auriga*. Nu demult și-a rupt mîna căzînd din car.

Ruth stătea impietrită.

— Cum îl cheamă ? întrebă.

— Maës, gemu bătrîna, iar Ruth dădu din cap. Auzise de accident. Se întîmplase la o cotitură. Își aducea bine aminte că-l văzuse pe Maës cum mină. Și-l amintea ca pe un animal cu mușchii noduroși, un fel de maimuță cu chip de om, cu ochii roșii, fălci formidabile — îți dădeai ușor seama c-ar fi putut măcina între dinți și pietre de pavaj. Il vedea parcă aievea, ființă fabuloasă, dintre cele ce frîng gîtul cailor și se grozăvesc cu asemenea isprăvi. De ce se gîndea mai bine, tot mai teribil și dezgustător îi apărea cu mîinile ca niște lopeți, ochi cît farfuriile și părul, o coamă de hienă.

Maica Sara, măruntă, căzuse în genunchi lîngă scaun și plîngea. Capul îi tresărea convulsiv pe brațe. Încercă să se roage, în disperarea ei, dar buzele nu închegau nici un cuvînt. Mintea-i era o noapte adîncă peste care se revărsa cu violență ploaia și furtuna și-i ucidea gîndurile. Dar în toiul furtunii auzi un pocnet. Știa că este de la brătară, zvîrlită într-un colț. După aceea a distins alte sunete ; înregistra totul vag, de departe. Aștia erau cerceii cu perle, aruncați în aceeași direcție. Pe urmă patru ace de fildeș, un pieptăn și, aproape imperceptibil, foșnetul unui trandafir. Ultimul zgomot a fost trîntitul ușii. Însă imediat după aceea ușa s-a deschis din nou și Ruth a întrebat :

— Cînd vine ?

— Mîine seară, răspunse glasul înăbușit al maicii Sara.

— De ce nu mi-ai spus mai curînd ? se vîită fata. Nu era, de fapt, o întrebare și nici nu primi vreun răspuns. Se auzea numai răsuflarea grea, monotonă.

După ce ușa s-a închis pentru a doua oară, pașii lui Ruth, elastici și hotărîți, au răsunit pe lespezile curții.

— Stăpînul cel tînăr nu-i acasă, spuse Euphemus, văzînd-o pe fată că se duce spre odăile lui Marcellus. E pe Cîmpul lui Marte, la călărie. Bătrînul portar carian o privi cu admirație. Își petrecea un moment de lenevie zugrăvind numele consulilor pe vasele de lut, pentru vin, care trebuiau umplute în anul acela.

MARC. AEL. AUR. VER. CASS. III. TERM.
LUC. AEL. AUR. COMMODUS. II. TERM.

picta el cu mare grijă și precizie. (Era anul al 914-lea de la întemeierea cetății ¹). Și cu prilejul acesta a hotărît să-i zică fetei viespe.

— Totuși am să intru, spuse Ruth, răspunzînd cu un zîmbet care lui Euphemus îi trecu precum un șoarece pe șira spinării și pe coapse. Vezi ce șal grozav mi-am făcut ?

— E verde ca pletele lui Neptun, mormăi Euphemus de parcă ar fi putut cineva să creadă că e roșu ; adăugă :

— Poți să intri direct ; n-ai decît să tragi ivărul.

Soarele primăverii se strecura în cameră printr-o perdea groasă, lumina se răspîndea în așa fel încît punea în valoare aerul discret, de bun gust al camerei. Nu era mobilată cu lucruri multe. Cîteva scaune, cu un fel de cadru de bronz, o masă din plăci de marmură brută prinse într-o tăblie lată de lemn, un divan care-ți dădea impresia că primele experiențe le făcuse pe vremea divinului Augustus, dar care, de fapt, era de pe timpul lui Domitianus. Într-un colț lucea o vază înaltă din alabastru oriental de culoarea mierei și pe peretele opus ferestrei atîrna un tablou înfricoșător, pictura pe jumătate ștearsă a unui triumf, cu protagonistul în spatele unui car tras de patru cai suri... Compoziția fusese inițial în salonul de la intrare, la un loc cu măștile din ceară ale strămoșilor, înnegrite de fum. Nu era un interior esențialmente diferit de ceea ce avea să se numească, 1500 sau 2000 de ani mai tîrziu, locuința unui intelectual. Însă Ruth nu știa mare lucru despre amenajarea interiorului într-o casă de

¹ 153 î.e.n.

condiție medie și-i făcu mare plăcere să dea perdeaua la o parte și să se așeze la masa de scris. Încerca să-și adune gândurile ca să scrie un bilet — adevăratul motiv al prezenței ei acolo — când zări o foaie de manuscris. O ridică și o citi — o dată, de două ori — de mai multe ori, pînă a știut-o pe de rost. Era o poezie. Marcellus suferea cîteodată de iluzia că este poet. În poezie era vorba de o vrabie — o vrabie moartă. O lamentație atît de înduioșătoare, încît ar fi trebuit să ai inima de piatră ca să nu te umple mîhnirea citind-o ; însă în momentul acela Ruth era împietrită. Mai trecu o dată cu privirea peste capodoperă, apoi o mototoli și o aruncă într-un colț, disprețuitoare.

— O vrabie, pufni ea zeflemisitor, o vrabie prăpădită și jegoasă !

Și asta în odaia care-ar fi trebuit să fie plină de ființa ei. Ruth avea, într-un fel, senzația că se-ntîmplă ceva cu Marcellus, ceva nedefinit. Dar cum nu reușea să descopere ce anume, ea a luat o foaie de hîrtie și o pană de gîscă, a înmuiat, îngîndurată, pana în cerneală și a scris cu litere mari, cursive, cele ce urmează :

„Sclava Ruth către Marcellus, socotitor la Aulus Vettius Conviva, multe salutări. Cu părere de rău te înștiințez că tatăl tău este un *chamôr*. Află că voi fi silită să am un copil de la un *auriga* cu mîna ruptă. Dacă ți se pare amuzant, nu mai trimite după mine cînd te întorci acasă. Mă rog neîncetat pentru sănătatea ta. Iar eu sînt pe deplin sănătoasă“.

După cum se vede, scrisoarea avea un conținut oarecum nebulos, dar forma ireproșabilă. A mai citit-o o dată, după ce a tras perdeaua și-a făcut ordine pe masa de scris. La plecare a pus scrisoarea pe mijlocul mesei, fixînd-o cu o bucată de cărbune ; dar aceasta nu înainte de a recupera poezia maltratată, pe care a netezit-o cu grijă. Acum se afla la pieptul ei, iar pieptul îi palpită. Totuși n-ai fi putut spune că fata plînge.

Era început de primăvară. Cîmpul lui Marte fremăta de viață. Printre strălucitoare clădiri și statui de marmură treceau șiruri grave de măgari bine întreținuți, cu clopoței la hamuri, potcoave aurite și pene de bîțlan clătinîndu-se

pe creștete. Rostul lor era să scoată la aer copiii bogaților. Copiii cei mai mici erau viriți precum cartușele la centură, cîte doi-trei de fiecare parte, cu zornăitori și jucării din piele și ivoriu. Copiii mai mari aveau și cravașe — stăteau cu un aer afectat pe animalele atît de supuse. Cel mai mare dintre toți, care nu dădea doi bani pe măgari, călărea pe rînd doi elefanți uriași, de culoarea plumbului. Îi chema Ajax și Junona și-și balansau cozile de porc cu smocuri ca pe niște pendule.

Marcellus, în drum spre unul dintre hipodromuri, își struni calul, pentru a-l saluta pe cismarul Pedanius din Strada Săndălarilor. Pedanius era un individ uscățiv, iute, cu umerii înguști și predilecție pentru cele oculte. Mai mult, era un om cu principii, unul dintre cei ce duc întotdeauna cu ei o nemulțumire la ordinea zilei. În vremurile acelea toată Roma vorbea de criza tot mai serioasă de locuințe. Deci, nimic mai normal pentru Pedanius, decît să cultive criza de locuințe ca durere a sufletului său.

— Nimeni nu prețuiește Roma mai mult ca mine, explica el și începea îndată să critice orașul, cu administrația lui. Însă e ceva în neregulă cu sistemul actual. Iată, situația caselor. Clasele sus-puse se-ntind rapid, cu palatele și parcurile lor, peste jumătate din oraș, iar pentru oamenii de rînd nici nu mai rămîne loc. Și rezultatul ? Toate casele de închiriat, de la un capăt la altul al cetății, sînt în ghearele cămătarilor, ale chiriașilor și subchiriașilor lor. De situația mea nu mă plîng. Pivnița și căscioara pe care le am sînt prea destul pentru mine și nevastă-mea. Dar uite, să ne gîndim la cumnatu-meu. Stă într-o șandrama, la etajul șase, și plătește două mii — do-ua mii — de *sestertii*¹ chirie. Două mii de *sestertii*. Și știu din sursă sigură că în orașele din nord cu cinci sute îți faci rost de o locuință ca lumea, comodă. Da, am auzit mai deunăzi că la Sora și la Frusino poți să cumperi casă cu grădină la suma pe care aici o dai chirie într-un an. E o deosebire, nu ?

¹ *Sestertius* : mică monedă de argint valorînd la origini doi as și jumătate sau o pătrime dintr-un *denarius*. În epoca imperială era mult devalorizat (lat.).

— Sînt vremuri smintite, recunosc Marcellus, dar fiecare epocă are scăderile ei.

Principiul lui era să înăbuşe amărăciunile de la bun început, pe cît posibil, așa cum îneci pisoi. Totuși, n-avea nimic împotriva săracilor, în ciuda lamentărilor lor ; doar că-i privea din punctul de vedere al celui care n-a flămînzit niciodată. Pentru el, constituiau o specie anume de animale, cu obiceiuri aparte și chiar un miros special — Marcellus avea o preferință clară pentru cei spălați. Acesta era unul din motivele pentru care-l prețuia pe micul pantofar ; Pedanius se desprinsese în mod surprinzător de murdăria specifică cismarilor.

— Nu sînt un pesimist, declară Pedanius. Dar nu poți închide ochii la nenorocirile și semnele de fiecare zi. Nu mai departe decît ieri, pe Via Sacra a urcat un lup spre piață și-a sfîrtecat pur și simplu un negustor de cărbuni. Ba mai rău, s-a găsit și un mușuroi de furnici prin apropiere. Nu m-aș mira să ni se arate zilele astea vreo făclie aprinsă pe cer.

Marcellus era gata să spună că probabil lupul cel lacom n-a fost decît victima eredității sale ; dar s-a abținut, amintindu-și el visul neobișnuit pe care-l avusese în noaptea aceea.

Iar Pedanius, care nu ținea seama de regulile conversației nu i-a lăsat răgaz să-și spună visul și a urmat :

— Și cînd vezi cum crește necredința, nu te mai prinde mirarea că zeii ne trimit semne și sărăcia e mai mare ca oricînd. Poți pretinde ca zeii să înghită zi de zi batjocura epicureilor și a galileenilor și, pe de altă parte, să grămădească bogății asupra cetății ? Care din noi ar face-o ? N-ai cum să mănînci toată ofranda și să-i îmbunezi și pe zei. Nu poți să și cumperi, să și vii cu banii acasă.

Izbit de logica evlaviei inflexibile a cișmarului, Marcellus a clătinat, gînditor, din cap.

— Este destul de adevărat ce spui tu despre sărăcie. Nimeni nu se îmbogățește muncind, oricît ar asuda, ca friptura în cuptor, din zori pînă-n noapte. Tare-aș vrea să știu cum aș mai ieși la socoteală dacă n-ar fi bătrînul să mă ajute. Dar, că tot veni vorba de necredință, tu pricepi cîte ceva la vise. Azi noapte am avut un vis interesant.

L-am văzut pe bătrînul hangiu Gaphyrus, ăl' de-i zice lumea Pintenul Cocoşului, intrînd într-o casă de rugăciune...

— Vis rău, remarcă Pedanius, cu seriozitate. Şi ce-a mai făcut ?

— Nimic, numai că, deodată, parcă era din nou afară şi iar intra.

— Hm. Şi pe urmă ?

— Iar se făcea că sta afară şi iar intra. Cred că s-a întîmplat asta de vreo 5—6 ori.

— Era o casă de rugăciune de-a galileenilor ?

— De-a galileenilor, da.

— Şi cam pe la ce vreme ai visat asta ?

— Trebuie să fi fost între miezul nopţii şi cîntatul cocoşului.

— După miezul nopţii închipuirile somnului sînt ade-vărate. Nu-i nici o îndoială. Artemidor din Daldi, mare cunoscător în ale viselor, a ţinut discursuri în ultima vreme şi-am şters-o şi eu de la lucru să-l ascult. A amin-tit şi de casele de rugăciune. Visul tău e de două ori rău. Ascultă. E careva bolnav dintre ai tăi ?

— Nimeni, după cîte ştiu.

— Atunci adu jertfă zeilor, acum, pe lună nouă, să te fereşti de rău. Am întors visul tău pe toate feţele, cum se cuvine şi uite ce-am înţeles. Hangiul prevesteşte moartea unei persoane bolnave, pentru că el poate fi ase-muit morţii, care primeşte pe oricine. Pentru toţi ceilalţi, hangiul înseamnă catastrofă, necazuri şi călătorii. Şi cam atît. Casa de rugăciune aduce durere, jale şi mîhnire a sufletului atît la bărbat cît şi la femeie, căci nimeni nu caută casa de rugăciune pînă nu-l ajunge necazul. Vaga-bondul care intră într-o asemenea casă arată ceartă şi atunci cînd ia ceva cu forţa sau i se dă ceva, asta preves-teşte o pierdere foarte mare.

Pedanius se opri o clipă să-şi adune gîndurile. Apoi conchise :

— Gaphyrus, care a fost hangiu, a ajuns un fel de vagabond. Doarme pe sub poduri şi trăieşte din cerşit. Faptul că a intrat într-o casă de rugăciuni — şi încă de şapte ori — nu poate vesti nimic bun, căci numai cerşetorul care primeşte cîte ceva mai revine. Îmi pare tare rău că trebuie să ţi-o spun, dar să te pregăteşti de pierderi grele.

— Întii să am eu ce pierde — rînji Marcellus — și totuși, în drum spre casă, după ce dusesese calul înapoi, nu reușea să-și limpezească gîndurile. Încearca să ghi-cească ce ghinion îl putea amenința la momentul acela ; trecînd prin colonada umbroasă, aproape că nu mai observă privirile furișe ale femeilor. În vreme ce inimile lor tremurau gingașe la vederea siluetei zvelte în mantie albastră ca hiacintul, el se gîndea că nu se poate descurca fără bani și că n-are nici o perspectivă afară de tată și de bunică. În privința lor, pierderea oricăruia dintre ei l-ar fi umplut de cuvenita întristare. Era hotărît, dacă li s-ar întîmpla ceva, să facă o incinerare la nivelul cel mai înalt de grandoare și jelanie care se putea obține pe bani. Hotărîi ca rugul funerar să fie vopsit în verde.

La vremea aceea Marcellus avea un aspect extrem de îngrijit și eterat — era un fel de ascet spilkuit. Pe unde se ducea, simpla lui înfățișare crea celor din jur — bărbaților în orice caz — impresia că meditează la chestiuni dificile și serioase. Efectul produs de Marcellus era cel al unor ghilimele care închid un spațiu nescris, atracția pe care-o exercita se datora mai mult promisiunii decît realizării. Ochii lui erau pașiv melancolici pe o figură austeră, tehnica mișcărilor sale mai degrabă o demonstrație convențional-școlărească a teoriei că mersul omului, ca și flirtul, s-ar compune dintr-o serie de căderi întrerupte. Facultatea de a-și ascunde sentimentele, pe care mulți o dobîndesc prin mari eforturi, la el se dovedea un talent înnăscut. Marcellus era un pedant.

Felul în care Pedanius tălmăcise visul îl obseda, așa că uită să primească omagiul din ochii fetelor, negri ca ai lui și doar pe jumătate ascunși în grotele pe care le formau primele pălării de pai ale anului. Nu s-a mai oprit să se uite la șirurile multicolore de măgari purtînd copiii bogaților și la elefanții care cerșeau monede cu trompa. Trecu, fără să vadă nimic, pe lângă marele obelisc cu cadran solar și cu gnomul colorat, pe lângă temple, statui, pergole, grădini decorative, luxuriante. Se gîndea la mărunta ostilitate care nu înceta între el și tatăl lui ; dar în cele din urmă i s-a înmuiat inima la ideea că, cine știe, s-ar putea ca în vreuna din zile bătrînul chiar să moară de beție, o pricină foarte serioasă la el. Din cauza atmos-

ferei sentimentale a acelor ani, Marcellus aproape că era înclinat să-și ierte părintele, presupunînd mereu că trebuia să existe o posibilitate de înțelegere între ei — lucru, desigur improbabil. Fiindcă nu-i semăna lui taică-său nici cît seamănă lipitoarea cu peștele ; și nici că voia să semene în vreun fel cu Papirius. Dezaprobarea lui Marcellus era atît de profundă, încît a ajuns să-i reproșeze bătrînului de mai multe ori limbajul vulgar, lăcomia la mîncare, mintea necioplită, afacerile dubioase și multe altele. De cîte ori aborda subiectul acesta, bătrînul își fereca fața brăzdată într-un zîmbet provocator, la care Marcellus oferea un discurs suplimentar de morală și pînă la urmă era dat afară.

Înainte de a sosi acasă, totuși, aproape că se hotărîse să acorde păcătoșilor iertare. A luat masa în grabă, numai cu bunica. Apoi, la el în cameră, a găsit scrisoarea lui Ruth. Să spui că s-a mirat — ar fi prea puțin. Prima lectură l-a nedumerit, a doua l-a înspăimîntat și a treia l-a dezgustat ; l-a înspăimîntat obiectul comunicării. atît cît înțelegea și l-a necăjit profund singele rece al expresiei. În sfîrșit, l-a uimit în asemenea măsură descoperirea competenței scriitoricești a lui Ruth, încît nici dac-ar fi auzit-o pe bunică-sa traducînd pasaje fără perdea din Ovidiu în limba arameică nu s-ar fi mirat mai tare. Simțea nevoia unui sfetnic cu experiență și l-a strigat pe Euphemus, prin ușă.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă, flegmatic, portarul, vîrîndu-și capul în odaie.

— Hai înăuntru și închide ușa, Euphemus.

Bătrînul a intrat și s-a așezat, ștergîndu-și degetele pe șorț. Făcuse anșoa în saramură pentru fetele de la bucătărie, și aducea cu el o adiere care era departe de a fi inodoră. De fapt duhnea în așa hal, încît chiar Euphemus simți nevoia să ceară un gen de scuze.

— Mă tem că nu miros prea grozav, îndrăzni el.

Marcellus inspiră o mostră de aer, strîmbă din nas, fără entuziasm și dădu din mîna.

— Ar fi într-adevăr exagerat să spui asta ; dar să lăsăm fleacurile. Vreau să te-ntreb ceva. Ce înseamnă *châmor* ?

— Hm ! În legătură cu ce ?

— Păi, între noi fie vorba, ca epitet pentru bătrînu'.

Euphemus arboră o expresie de imbecilitate politicoasă și dădu din umeri.

— Îmi pare rău, dar nu știu.

— Mai gîndește-te, Euphemus.

— Nu-mi aduc aminte să fi auzit vreodată cuvîntul ăsta.

— Dar în caz că n-ar avea nici o legătură cu ăl bătrîn ? Să zicem, spre exemplu, că i se aplică lui Pedanius, cismarul.

Umbra de pe fața portarului se topi ; răspunse :

— Atunci s-ar prea putea să-nsemne măgar.

— Din ce limbă vine ?

— Nu m-aș mira să fie expresia unui galileean.

Marcellus bătea darabana cu degetele pe masă. Traducerea nu descifra mare lucru — chiar dacă o luai de bună. Marcellus se uită iar pe scrisoare și întrebă.

— Tu ai auzit ceva despre un *auriga* cu mina ruptă ?

Euphemus clătină din cap. Nu auzise de nici un *auriga*. Marcellus și-a mai aruncat o dată ochii pe bilet și l-a pus pe masă, întrebînd :

— Știi să i se fi-ntîmplat ceva lui Ruth ?

— Și-a făcut un șal verde ca iarba.

Marcellus își încruntă fruntea.

— În ce ape se scaldă ?

— Cînd a intrat aici, era înțepată ca-ntotdeauna. Cînd a ieșit, părea visătoare cum sînt maimuțele pe lună nouă.

— Ah, deci ai văzut-o intrînd ?

— Păi i-am spus chiar eu cum să tragă zăvorul.

— Fă-mi serviciul s-o aduci, te rog.

Portarul tăcu o clipă. Pe urmă zise :

— Mi se-ngăduie să vorbesc deschis ?

— Dă-i drumul, Euphemus.

— Înainte să viu aici — în tinerețe — știam mult mai multe despre femei decît au prilejul să afle alți băieți.

— Sînt sigur c-ai fost o mare pușlama, la timpul tău, Euphemus.

— Și experiența m-a învățat, încetul cu încetul, că chiar și cele mai înflăcărâte pasiuni se sting de la sine, cînd judeci lucrurile la rece. Dacă nu mai devreme, atunci

după ce ai avut parte cîtva timp de ființa îndrăgită. În cel mai rău caz, trebuie să aștepti pînă apare la orizont vreuna mai drăguță. Și-ntotdeauna se găsește una mai drăguță.

— Zi-i.

— Am mai văzut că ceea ce într-o zi e adevăr mai presus de toate, se-ntîmplă să devină îndoielnic a doua zi, iar peste o săptămînă ajunge pur și simplu neadevărat.

— Astea sînt singurele tale concluzii ?

— Am descoperit, ca regulă generală, că relațiile domestice trebuie să le menții la nivelul afacerilor. Altfel iese cu durere de cap.

— Și tu, în persoană, ai urmat maximele astea neprețuite ?

— Ca să fiu cinstit — nu prea des.

— Mai ai ceva de spus ?

— Nu, nimic.

— Atunci adu-o pe Ruth, te rog.

Și bătrînul portar carian, înțelept precum Seneca și Solomon și la fel de bogat în experiență, se întoarse la saramura lui, strigînd-o pe Ruth din drum. Fata veni îndată ; Marcellus a privit-o cu atenție :

— Ce-nseamnă *châmor* ?

Fata și-a strîns mîinile la piept și s-a uitat la el tulburător, ca regina Nefertiti.

— Oh, lasă asta — dar dacă vrei să știi cine e tatăl tău...

— N-am nevoie. Cunosc soiul. Dar ție ce ți-a făcut ?

— Uite ce-a făcut, că mîine o să vină un *auriga* cu mîna ruptă și trebuie — trebuie să am un copil de la el — și copilul e gata vîndut — și — și —

Își aruncă mîinile în jurul gîtului lui și gemu :

— Trebuie să m-ajuti. Auzi, trebuie să m-ajuti. Cred că mor dacă se-ntîmplă una ca asta.

Marcellus n-avea decît douăzeci de ani. O strinse pe fată în brațe și-i mîngîie părul. Era cu totul descumpănit.

— N-are să se-ntîmple, spuse el ferm.

Ruth îl privi întrebătoare dar, după o clipă, se suci într-o parte. Suna mai degrabă a frază eroică decît a promisiune.

— Vrei să mă iei de-aici ? îl rugă ea dulce.

Asta l-a trezit, cum s-ar zice, l-a adus cu picioarele pe pământ.

— Să te iau ? Unde să te duc așa, fără pregătire, fără nimic ? Trebuie să existe și alte soluții.

— Care altele ar mai fi ?

— Mai întâi — pot să am o discuție cu bunica.

— Ea n-are să se amestece niciodată.

— La nevoie, o să discut serios chiar cu bătrînu'.

— Și ajungi la vreun rezultat cînd vorbești serios cu el ?

— Ca ultimă soluție, aș putea să mă duc la Circ și să stau de vorbă cu *auriga*. Cine știe, poate să ajungem la un aranjament — sau cel puțin la o amîinare.

— Și dacă nu reușești nici așa ?

El a tăcut. Deodată, i-a venit o idee dramatică, pe placul lui.

— În cel mai rău și mai rău caz, putem oricînd muri împreună.

Ea s-a crispat și s-a retras de lîngă el. Apoi a clătinat din cap și-a rostit fără ezitare :

— Nu vreau să mor — încă nu. Vreau să trăiesc și să am copii și să fiu fericită. De ce să mor eu pentru că și-a pierdut tatăl tău mințile ?

— Să facem mîine sacrificii Afroditei, propuse Marcellus.

— Da, și lui Isis și Cybelei, strigă fata cu ciudă. Să-l invocăm și pe Hristos... și tot așa să ne pregătim de primirea lui Maës ăla.

— Dac-aș avea ceva bani, oftă el. Dar n-am decît datorii. Cu bani aranjezi orice.

— Am eu două smaragde, rise ea, imitație, cristal colorat — dar nu-s imitații așa de bune încît să înșeli bijutierul.

— Și eu am — stai nițel.

Se-ntoarse și luă o amuletă. Era un disc mic de aur pe un lanț fin. Pe disc era scrijelită o inscripție, aproape ștearsă : *Si me amas*. Marcellus sărută bijuteria și o puse la gîtul ei.

— Poart-o — „dacă mă iubești“, zise.

Și, în timp ce-i murmura ceea ce primul bărbat a șoptit primei femei, jos, în curte, în țarcul strîmt, murea o găină.

II

Bunica Papiria îi scula pe sclavi înainte să se crape de ziuă. Cu o lanternă din corn, afumată, în mîna stîngă și un baston în dreapta, ea trecea în grabă pe coridor. Sclavii, încă grei de somn, cunoșteau bine zornăitul și pocnetul măsurat al ușilor și zăvoarelor care-i anunțau sosirea. Strigătul Papiriei răsuna din cameră în cameră ca o cotcodăceală plină de mulțumire, punctată de zvonuri vagi de protest și tuse și subliniat de ciocănitul nervos al bastonului pe dalele coridorului.

— Sus cu voi, cotcodăcea bunica. A venit dimineața. Scularea. Alo. Balbilla ! Balbilla, Balbilla !!! Tîrfa obraznică — iar l-a avut pe Philetus la ea în pat. Ei, le-a mers bine, pe cîntea mea. Sus ! A venit dimineața.

Din odăile sclavilor se-nălțau glasuri morocănoase de împotrivire, că nu e încă dimineață și, într-adevăr, nici nu era, în sensul strict. Doar Euphemus se sculase. Și-a vîrit capul pe ușă și-a spus cu vocea lui răgușită.

— Bună dimineața, Papiria. Cum e vremea ?

Bătrîna avea respirația astmatică.

— Vreme tocmai bună de tuse și reumatisme. Nu face plăcere nimănui, doar negustorilor de mantale și cisme de pescuit. Azi rugați-vă la Neptun și pe urmă veniți jos la bucătărie să gustați ceva cald.

Suflînd încă greu, se repezi mai departe, ușoară ca vîntul, prin fața lui Euphemus, care era mai voluminos decît ea.

— Și așa, Papiria, aseară te-ai dus la clubul de jocuri, zise portarul după ce s-a așezat. Ai cîștigat ceva ?

— Cincizeci și cinci de *denarii*¹, răspunse ea. Serios. Eram cinci femei, cam bătrînoare toate — și-ncercam să ne jupuim una pe alta. Uite că la Roma încă mai ai cum să

¹ *Denarius* : monedă romană de argint valorînd 18 *as* (lat.).

omori o oră în mod agreabil. S-a întâmplat ceva cît am fost eu plecată ?

Euphemus se strîmbă cu înțeles.

— Asta depinde de cum privește lucrurile. Avem pe-aici o pereche de tineri care-s gata să comită străvechea nebunie.

— Vrei să spui Balbilla și amicul Philetus.

— Nu, pe Endymion, nu asta vreau să zic. N-are nici o importanță dacă se-mpreună unii de teapa lor. Mă gîndeam la Marcellus și la viespea cea mică de galileeană a Maicii Sara.

— A, nu-i decît un flirt călduț, obișnuit, de-ale lui Marcellus. Nu-i destul de bărbat ca să facă o nebunie adevărată, de prima mină — cu-atît mai rău pentru el. De cinci ani tot sper să cadă în laț și-n ultimii doi-trei ani numai eu știu de cîte ori i-am adus, sub orice pretexte posibile, bineînțeles, trupe întregi de fete, să-și aleagă din ele. Fete distinse, delicate, în cea mai mare parte de „familie bună“ cum s-ar zice — mielușele cu inima liberă, primitoare — dar și cîteva mai puțin rafinate și cu atît mai simpatice. Marcellus se uită la băutura cea mai bună de parc-ar fi acid sulfuric, iar de fete se-ndrăgostește, politicos, în ordinea în care-i sînt aduse și rămîne pînă la sfîrșit un monstru de bună cuviință.

— *Este un monstru de bună cuviință, însă ar fi cu totul nefiresc ca o fată cum e Ruth să nu-l poată seduce, dacă-și pune ochii pe el cu tot dinadinsul. Ce vreau să spun e că, după cîte-mi dau seama, oamenii tineri n-au idee de ce se întîmplă pînă nu sînt in medio opere*¹.

Bunica rise cu acel cotcodăcit pătrunzător pe care sclavii nu-l puteau suferi, mai ales dimineața.

— Atunci bine-ar face să se grăbească. Dacă n-am fost greșit informată — și am eu grijă să nu se-nîmple așa ceva —, s-au făcut alte aranjamente pentru viespea cea mică. Dar, că tot veni vorba, de unde scoți expresiile astea șmecherești acum, la bătrînețe ? Mi-ar place să deprindă și Marcellus cîte ceva din ele. Lui i-ar sta mai bine ca ție.

¹ În miezul lucrurilor (lat.).

— Habar n-am ce s-a aranjat, spuse Euphemus, dar aş vrea să ştiu şi eu ce găsiţi rău într-o legătură a lui Marcellus cu fata asta. L-ar mai scăpa — dacă-mi permiţi expresia — de puricii pe care-i are şi, zău, se cam simte nevoia.

Bunica a sărit jos de pe masa pe care stătuse, a apucat biciul de deasupra căminului şi s-a pregătit să se ducă la brutărie — una din afacerile secundare ale lui Papirius.

— Să fi picat el pe mâinile mele când aveam anii fetii, crede-mă că-i goneam toţi puricii.

Bunica pocni din bici cu nădejde şi porni grăbită la treburile. Afară ploaia se oprise şi spre răsărit cerul avea strălucirea aramei proaspăt lustruite. Euphemus a observat lumina atunci când, după câteva minute, s-a năpustit asupra lespezilor din faţa intrării principale cu o epavă de mătură din frunze de palmier. Apa se revărsa spumegînd din jgheaburi şi Euphemus o ducea către şuvoiul principal dinspre şanţul de scurgere; îşi ţinea buza de jos răsfrîntă, ceea ce dădea figurii sale o expresie nedumerită şi gînditoare.

— Ar fi bine să pună mîna pe el, îşi zise. Dar Marcellus trebuia să se înhame la asta acu' vreo şase luni, toată lumea ştie că el nu suferă munca ordonată. Apoi, cînd ajunsese să lichideze ultima băltoacă, adăugă :

— Şi, de fapt, nici un fel de muncă.

Există oameni care refuză să creadă în simpatia sau ostilitatea lucrurilor lipsite de viaţă. S-ar îndoi însă de judecata lor dacă ar fi văzut privirea plină de reproş a lui Marcellus adresată ceasului deşteptător, la vremea la care Euphemus era cufundat în acest solilocviu pesimist. Reflexul cerului de culoarea aramei se filtra tulbure prin draperia grea şi se aduna cu o concentrare plină de-nţeles asupra maşinăriei sunătoare, din care apa se scursese de mult... Marcellus ştia din experienţă că fenomenul se petrece însoţit de un zgomot comparabil cu behăitul îndelung al unui viţel astmatic — dar nu-şi mai amintea nici un sunet în afara acelui „Rămas bun şi sănătate“ al lui Ruth. Era într-o asemenea stare de spirit, încît ar fi fost gata să creadă în suspendarea reală a legilor naturii doar ca să-l scoată pe el din fire. Era foarte nervos.

După ce a-ncercat să stea întins, întâi pe partea dreaptă, apoi pe stînga, pe burtă și pe spate, fără să-și găsească liniștea, s-a hotărît să șadă în capul oaselor. A făcut-o cu dispoziția omului care, pus într-o situație delicată, apelează la cele mai neverosimile puncte de sprijin. Și cum statul acesta în sus se dovedea suportabil, îi veni ideea să facă o baie. Casa avea permanent apă caldă, de la brutărie, așa că putea să se-mbăieze fără o cheltuială deosebită de energie. Cînd porni spre *tepidarium*¹, în halat și papuci, o senzație de putere îi impregna tot corpul. La baie găsi, spre plăcerea lui, un servitor care să-l maseze și să-l ungă. Avea sentimentul că existența începe să toarcă, așa ca o pisică mulțumită și în timp ce omul bătea uleiul pentru bărbierit, Marcellus începu să gîndească.

A continuat să mediteze și în *calidarium*, unde a făcut o baie fierbinte și pe urmă un duș rece. În *unctorium*,² odaia îngustă și parfumată, a cercetat un moment pomada nouă pentru păr, cu izul proaspăt și picant. Pînă să ajungă din nou în cabina lui, judecase problema în întregime, iar la micul dejun trepida ca toți oamenii slabi cînd iau o hotărîre importantă.

Marcellus era slab. La ce bun să încercăm să ascundem un fapt care trebuie să devină limpede chiar de la începutul povestirii. Și chiar dac-ar fi fost mult mai puternic, tot greu era, în vremurile acelea, să asiguri existența unei tinere femei. Încearca să se convingă că totul ar fi fost în regulă dacă i s-ar fi dat trei zile pentru rezolvarea problemei, dar, cu toate că răgazul pentru a face cunoștință cu el însuși fusese de numai 20 de ani, Marcellus știa perfect de bine că din cele trei zile ar fi folosit una singură — pe ultima. Recunoașterea faptului îi provoca o stare imposibilă, încît îl iritau și cele mai inofensive lucruri. Și-a dat seama de aceasta cînd, în timpul mesei luată în grabă, i-a venit deodată, fără nici un sens, cheful

¹ Una din secțiunile termelor, anume sala pentru apă încro-pită. *Frigidarium* era sala pentru apă rece, iar *calidarium* (*calida-rium*) pentru apă fierbinte (lat.).

² *Unctorium* (sau *elaeothesium*): camera în care se ungeau cu uleiuri cînd făceau baie (lat.).

să scoată de pe perete textul care-i stătea dinaintea ochilor.
Scria :

*Nu merge după femeia vecinului tău, rîvnind la ea.
Privește-o cu prețuire și gînd curat.*

Așa ceva se putea găsi în vreo zece mii de case romane — cum era și *Ce e casa fără Mamă ?* — maxime din topor pentru sentimentali, dar erau atît de inofensive, încît Marcellus ar fi putut la fel de bine să se înverșuneze împotriva cuierului sau a suportului de umbrele. Inscricția stătea pe perete de vreo sută de ani, dacă nu și mai bine și precis că nu supărase niciodată pe nimeni. Nici să nu ne închipuim că o citise vreodată cineva. Dar pe Marcellus îl exaspera acum în așa măsură, încît nu-i mai rămînea decît să se consoleze cu oul de gîscă umplut.

Pe bunica Papiria a găsit-o la moară, stînd pe o scîndură de unde biciul ei cel lung îi atîngea pe toți patru măgarii care învîrteau o piatră de moară și pe cei doi sclavi luați de curînd și puși să împingă la o altă piatră. Bunica era foarte bine dispusă, își bălăbănea picioarele în ritmul unei melodii pe care și-o fredona singură. Marcellus ascultă cu un zîmbet îngăduitor. Era un cîntec de-a lui Horațiu, care, printr-un capriciu al soartei, ajunsese iar la modă. Glasul dogit, bătrîn, al bunicii intona strident :

*Nu de mult mă iubeau fecioarele
Pe mine, soldat în oștirea lui Cupidon*

Cîntecul îl știau toți copiii din oraș. Chiar și măgarii, cu scăfîrliile ascunse în niște pălării mari, păreau să dea din cap în ritmul cîntecului, iar sclavii, care aveau la gît apărătoarea tradițională, ca să nu-i înăbușe făina, îngînau refrenul. Din timp în timp biciușca plesnea gîtul unui măgar, sau prindea, cu precizie, fustanela vreunuia din sclavi. În general, însă, cîntecul reușea să-i țină în ritm ; iar bunica avea răgaz să observe ce se petrece în jur. Bătrîna era un exemplu remarcabil de voință de a trăi, părea în așa măsură nemuritoare, încît Marcellus își reproșa că se lăsase amăgit pînă la a face planuri despre

culoarea rugului ei funerar. Nu arăta deloc să aibă nevoie de așa ceva ; cînd și-a zărit nepotul, l-a salutat cu un picnet din bici, strigînd :

— Salutare. Sosești ca lupul din fabulă. Tocmai mă gîndeam la tine. Nu te duci la lucru ?

— Azi trebuie să mă ocup de niște probleme personale. Mă gîndeam să cer o zi liberă, răspunse Marcellus.

— Vezi, nu abuza, băiete. Da, mai bine ți-ai păstra forțele ca să ai pe ce te baza la bătrînețe. Ia zi, pot să te întreb ce ți se pare așa important de nu suferă amîinare ?

— Spune-mi bunică, ai auzit ceva despre Ruth și un *auriga* cu mîna ruptă ?

— Aha, ai aflat și tu. Ei, da, copila va purta cununa de izmă.

— Nu-i cam inexact ce spui ?

— Bine — să zicem, cununa de maci.

Pe Marcellus, și așa destul de iritat, tonul ei l-a enervat și mai tare. A izbit cu pumnul în banca pe care ședea bătrîna ; ea a scos un țipăt speriat și a cotcodăcit :

— Frumoase maniere mai ai. Ia să nu mai dai în bancă, s-o arunci pe bătrîna ta bunică de-un stîngen în sus.

— Uite ce e, bunico, răspunse tînărul, ce aveți voi de gînd să faceți...

— Ce-are de gînd taică-tău, îl corectă bătrîna cu amabilitate.

— Bine, atunci ce-are de gînd bătrînul să facă e o sălbăticie atît de groaznică, încît chiar și la el mă miră.

— Te-ai exprimat filial.

— E mai bine decît merită.

— De ce nu fugi cu fata ?

Marcellus se găsea pentru prima oară supus acelei injectări sărate a destinului care se numește criză și, pe moment, puterea de a gîndi îi paralizase. A răspuns doar :

— Poate că asta am să și fac.

Bunica fredona :

Cupidon triumfător își seamănă săgețile.

Marcellus adăugă, tulburat :

— Dacă are să se-ntimple așa ceva, înseamnă că în casa asta s-a dus orice respect de sine.

— Atunci mai pune-ți auto-respectul la cură de slăbire. Prea te gîndești la respectul ăsta ca la un vițel gras. Tu știi ce-nseamnă să fugi cu o sclavă ?

— În ce sens ?

— Fără bani — înseamnă să rătăcești de colo-colo, și să trăiești cu pîine mucegăită și cu vin acru. Și seara cînd ajungi la vreun han, să-ți zică : „Avem două feluri de paturi, de opt și de zece as¹. Cursa de șobolani e la patru-rile de zece“. Înțelegi tu asta ?

Marcellus privea trist, în gol. Îi dispăcea tonul frivol caracteristic membrilor familiei sale, mai ales cînd îi era aplicat lui. Spuse cu seriozitate :

— Tu m-ai putea ajuta, numai să vrei.

Bunica Papiria a dat din cap și s-a lăsat să lunece la podea :

— Vino să discutăm cu de-amănuntul.

Au trecut în încăperea de alături, unde se afla piatra de mormînt a bunicii, prinsă într-o ramă groasă de scîndură. O comandase Papirius, nu de mult, și era executată trainic, cu meșteșug. Marcellus s-a oprit să citească inscripția :

SE TREZEA CEA DINTII DIMINEAȚA ; LA CULCARE
CEA DIN URMĂ PLECA ; FĂRĂ PRICINĂ EA
NU LASA NICIODATĂ MUNCĂ PE MAI TÎRZIU.

Bunica s-a așezat pe piatră, i-a făcut loc lîngă ea lui Marcellus și a pufnit cu dispreț :

— Nu lua în seamă prostia asta. Pfui, miroși mai rău ca două înmormîntări la un loc. Ascultă, dragă băiete, o ții într-una că pot să te-ajut eu — dar să știi că nu pot. N-am cum să mă bag în probleme de afaceri. De vreme ce așteptăm să ne întrețină taică-tău — ba chiar să ne întrețină bine — nu se cade să facem nimic să-i răsturnăm planurile. Să-ți iasă din cap treaba asta.

¹ Unitate etalon pentru bani, greutăți, măsuri conform sistemului duodecimal, cel prin care diviziunea se făcea în 12 *uncias* (lat.).

— Dar e așa de tînă ră și fără experiență !

— Pînă cînd ajunge să fie mamă, are să fie de vîrsta maică-ti cînd ai venit tu pe lume. Cît despre experiență, nici o femeie nu are experiență pînă cînd nu e mamă.

— E absolut inuman să arunci un copil în brațele unui necunoscut — ticălosul ăsta de luptător sau ce-o fi.

— Poate că este, poate că nu este ticălos, băiete dragă. Nu avem argumente să stabilim asemenea distincții — mai ales în legătură cu oameni pe care nu-i cunoaștem. La fel de bine se poate spune că cei mai mulți dintre tinerii de viță ai Romei sînt briganzi veritabili. Că-i e necunoscut ? Păi eu, practic vorbind, nu l-am cunoscut deloc pe bunicul tău înainte de a fi „aruncată în brațele sale“ — mă-ntreb de unde scoți vorbăria asta sentimentală. Și mama ta s-a logodit cu tatăl tău prin corespondență — între părinții respectivi. Iar eu și maică-ta am născut pruncii cu voieșie și niciodată, nici măcar în vis, n-am lăsat a se-nțelege că ne tratează careva cu brutalitate. Diferența dintre felul în care procedăm cu propriii noștri copii și felul în care ne purtăm cu sclavii este mai mult închipuită, o impresie datorată ușurinței morale care distruge familia în zilele noastre. Față de multe altele, fie sclave, fie libere, fata are, în cazul nostru, avantajul că este sigură de nașterea unui copil zdravăn, dintr-un tată musculos, bine făcut și controlat din punct de vedere medical. Într-un oraș în care cei mai mulți sînt niște bieți slăbănogi, asta e mare lucru.

— Mai ales cînd copilul este vîndut cu mult înainte de a se naște.

— Văd că-ți cultivi talentul pentru dialectică, băiatule. Dacă mergi tot așa, ai s-o sfîrșești, în mod normal, ca avocat. Dar pînă atunci viața îți va fi dat ceva din bunul simț practic pe care eu în zadar am încercat să ți-l împărtășesc. Și un strop de tact, mai ales în privința lui taică-tău.

Vocea gravă a lui Papirius răsună în spatele lor, într-un hohot de rîs care-l arăta mai beat decît avea obiceiul la ceasul acela din zi.

S-au ridicat amîndoi, însă Papirius le-a făcut semn să se așeze. Stătea în fața lor clătîindu-se și sughițînd,

își ținea echilibrul necesar cu biciul bunicii, pe care-l pescuise la moară de pe jos, să aibă cu ce-i încuraja pe sclavi. Bețivanul acesta nesigur pe picioare își dădea aere că e un Papirius, din familia patricienilor, singurul reprezentant al neamului în afara lui Marcellus, de vreme ce toți frații și surorile lui muriseră — și-i făcea plăcere să amintească de Lucius Papirius Cursor, Consul de cinci ori și de două ori Dictator. Acesta era omul care, chiar în toiul celei mai crunte orgii, putea descrie în detaliu incidentele cunoscute ale celui de-al doilea război samnit și pe deasupra o serie de fapte necunoscute, atât de ieșite din comun, încât deveneau incredibile.

Lumea îl considera pe Papirius un ușuratic fără putință de-ndreptare. S-a însurat pe vremea când se ridica zidul scoțian. Fusesse deci partizanul înfocat al căsniciilor cu doi copii, o idee mult vinturată și care atunci avea din nou mare succes. Când i-a fost înfățișat primul lui născut, Papirius și-a dat seama ce ființă pricăjită avea să ducă neamul mai departe. A ridicat pruncul, să se încredințeze și l-a respins îndată, jurînd solemn că gluma asta n-avea să se repete. Așa că Marcellus a rămas singur la părinți, tratat de taică-său cu un dispreț amical ; mama lui — cînd era Papirius prin preajmă — privea copilul ca pe o greșeală, ceva pentru care trebuia să te scuzi.

Obrazul lui Papirius avea un aspect ciudat, solzos ; se-măna cumva cu picioarele de șoim. Cînd era beat, lucea ca o piele de animal plouat. Marcellus îl cerceta, neliniștit, însă imaginea rămînea neclară, ca o vedenie, ca și cînd ar fi privit printr-o sticlă goală. Cînd chipul lui Papirius s-a deschis să vorbească, arăta, spre deosebire de alte figuri, de parcă și-ar fi mișcat maxilarul de sus. Zise :

— Tu ai un defect, Marcellus.

Marcellus privi întrebător. Chipul zîmbea sardonice :

— Îți înțeleg uimirea, dar ai, într-adevăr, un defect — un defect capital. Anume, îți lipsește capacitatea de a sesiza, înregistra și clasa un fapt, pentru a trece la altul.

— Nu prea-nțeleg, interveni Marcellus.

— Nici nu mă așteptam. Așa că hai s-o luăm treptat. Ești, după cum știm cu toții, poet. Nu-i nimic rău în asta. Mulți oameni onorabili au fost împinși de dragoste sau

nenorocire în şuvoiul poeziei. Însă tu scrii, de exemplu, poeme despre vrăbii — nu-i așa ?

— Am scris unul singur.

— De prisos şi acela. De la bocetul lui Catullus pentru slăvita vrabie defunctă, nu mai avem nevoie de așa ceva — mai ales că poezia ta ar fi putut provoca moartea sărmanei făpturi în caz că nu se-ntîmpla să fie moartă gata. Însă — dă-mi voie — potrivit naturii tale lipicioase, se prind de tine o grămadă de hoituri de pasăre — în loc să-ți arăți originalitatea şi să înalți osanale papagalului. Înțelege ?

— Nici o iotă.

— Tot așa în situația de față ; auzi de un aranjament care nu se potrivește cu părerea ta prezentă şi, mereu sub impulsul firii tale, nu reușești nici să rezolvi problema, nici s-o lași baltă şi rămii așa, încurcat. Pălăvrăgești, îți faci din prieteni complici la teorii lipsite de respect față de tatăl tău — şi asta după ce Euphemus se străduiește de zece ani să-ți vîre în cap că trebuie să ai îngăduință față de părinți, pentru că experiența lor rămîne cu o generație în urmă.

— Totuși, normal e să rămîn la punctele de vedere la care am ajuns prin mine însumi.

— Dacă n-au alții mai bune, da. Ideile tale efeminate au răsărit pe vremea cînd bunică-ta umbla de-a bușilea la Tibur şi vedea de păpuşi ; dar ce era atunci potecă, a ajuns acum şosea în toată regula. În rest, toată flecăreala asta despre „propriul meu punct de vedere“, „noi poziții“, „noi etaloane“ face parte din lipsa de stabilitate numită modă — tendința maimuțească a oamenilor de a vrea mereu ceva nou. Nu-i decît un simptom de imaturitate.

— Tot nu pricep ce au toate astea de-a face cu Ruth.

— Ajungem noi şi acolo. E limpede pentru mine, din cele ce-am auzit, că am neglijat educația ta. Nici un tînăr cu educație n-ar vorbi despre tatăl lui cum ai vorbit tu. Mai încolo am să-ți dau cîteva sugestii elementare despre arta de a trăi, care se poate reduce la două mici reguli. Prima este să pleci la momentul oportun. Mă-nțelegei ? Deci pleacă atunci cînd ești presat să rămii. Nu-i greu deloc, nu-i așa ?

— Nu, e destul de ușor.

— Adevărat ? Ca chestie, e-al naibii de greu. Asta-n-seamnă să spui „Nu, mulțumesc“ chiar cînd ai putea face ceva mai mult. Pricepi ?

— Probabil că da.

— A doua regulă e să porți întotdeauna mască. Și cel mai mare prost e-n stare să ajungă sus dacă se abține să se uite în jur.

Marcellus își dădea seama că taică-său face inconștient pe măscăriciul sau își bate joc de el cu bună știință și asta i-a stîrnit o furie adîncă, pe cît îl țineau resorturile sale. Zise :

— După cîte-mi dau seama, tu vrei ca omul să poarte după el toți ochelarii de cal ai tradiției. În momentul de față nu mă interesează problema, aș dori, dacă se poate, s-o feresc pe fata asta de a cădea victimă abuzului care i se pregătește. Pentru mine e tot una dacă-i zici modernism sau lipsă de stabilitate sau oricum îți place.

Papirius sughiță reținut și onctuos, ca efect al intenției de a scoate un oftat.

— Toată vorbăria asta e transparentă ca o cămașă de Tarent. Treaba e că nu ți-ar părea rău să ții fata pentru folosul tău. Numai din atîta lucru uiți pînă și cuviința și tactul de rutină.

Avu un acces violent de sughiț, care dădea figurii sale o mimică explozivă și sudoarea curgea pe el din toate sursele imaginabile. A trecut ceva timp pînă a fost în stare să-și reia lecția.

— Tactul este o artă grea, tinere domn. Nici de explicat nu e foarte ușor. Totuși, să cercetăm un teritoriu care a fost definit ; să luăm problema sinuciderii. Cînd ajungi la concluzia că viața nu merită să fie trăită, n-ai decît s-o abandonezi. Îl știi pe Trebius, vistiernicul public — ăla care s-a spînzurat de cîrligul de la lampă în fața dormitorului nevesti-si, pentru ca sărmana femeie să dea cu ochii de vîrfurile încălțărilor lui de cum ieșea dimineata din cameră, cu cîntecul pe buze. Ei, asta în orice caz e lipsă de tact. Nici cel mai bun prieten al lui n-ar putea susține că s-a purtat rezonabil. Pe de altă parte, dacă te cațări, precum celebrul naturalist Empedocle, pe Etna pînă la buza craterului și din pur exces de zel științific

îți pierzi echilibrul — faptul, vezi bine, e ireproșabil. Nici cei mai înverșunați dușmani ai lui n-ar putea spune altfel.

— Ești beat, interveni bunica, ferm. Să trecem la cheștiune, dacă mai ai ceva de spus.

— Nici nu ne-am îndepărtat de la ea. Uite care-i cheștiunea, din cele trei reguli ale vieții — să te porți cu tact, să te retragi la timp și să porți mască, — amicul nostru Marcellus o stăpânește doar pe cea din urmă. Iar masca lui nu reușește să fie simpatică. Trebuie să-mi mențin hotărîrea în privința fetei, măcar de-ar fi numai ca să-l învăț acest abecedar.

Marcellus poate-ar mai fi cîștigat partida dacă s-ar fi purtat cu oarecare prudență, însă el a uitat de sine și iar și-a ieșit din sărute.

— Tu știi firea omenească așa cum știe măgarul să zică din alăută — dar ai să vezi că dacă nu renunți, vor cădea asupra casei noastre blestemele fetei și-ale maică-si.

— Nu mi se cutremură mie auzul din atîta lucru, zise Papirius căscînd. Văd că observațiile tale se-nvîrt pe loc. Mai devreme sau mai tîrziu, fata va descoperi că nu întotdeauna sărutul este culmea curbei erotice și pe urmă... cite fete nu lași în urmă, cum lasă cireada tufele care nu-i plac.

— Asta are s-o omoare.

— În schimb pe tine putem spera să te vedem cu plăcere cîteva sute de ani de-acum înainte, după cumpătarea cu care-ți cheltuiești energiile. Azi nu te duci la lucru ?

— Da — nu — adică, nu știu. Dar spune-mi, ai vorbit serios ?

— Sînt serios ca un local de noapte la ora trei spre ziuă, se apără Papirius și porni cu pași nesiguri către clădirea principală. Dădea impresia că i se scutură umerii de rîs.

— Ți-e mai tare inima decît mintea, dragul meu, spuse bunica sec. Ai gustat vreodată ulei egiptean ?

— Numai o dată.

— Ei, așa cum e cu uleiul egiptean e și cu punctul de vedere rațional al lui Papirius — trebuie să te-nveți cu el.

— Dacă ai fi văzut-o pe Ruth cum plîngea, bunico.

— Nimic nu se usucă mai repede ca lacrima și mult necaz vine de la felul greșit în care privești lucrurile. Tot catirul crede că povara lui e cea mai grea.

— Vorbești mereu ca și cum ar fi o slăbiciune sau, mai rău, de parc-ar fi ridicol să încerci să tratezi ființele omenеști cu omenie.

— Sîntem pe pămînt, băiete dragă. Și, adu-ți aminte, cămila care-a vrut să aibă coarne și-a pierdut și urechile.

În clipa aceea Marcellus avu senzația vagă că bunica îi face semn. S-a convins îndată că așa era. Bătrîna i-a pus în mînă o pungă veche, roșie, din piele de ied și i-a spus cu blîndețe :

— Să fii în locul tău, cred c-aș face o plimbare pînă la Circ. Mai ieși nițel la aer.

Unui vizitator, Circul i se poate părea o simplă clădire sau un oraș întreg, în funcție de împrejurimile cu care este deprins. Marcellus fusese acolo doar cînd roiau sute de mii de spectatori pe terenurile publice, iar acum, ieșind dintr-un labirint de arcade în dreptul intrării principale la grajduri, el avea senzația că spațiul enorm este cumva apăsător. Abia cînd era gata să dea peste el un car de mică pisată pentru arenă, a înțeles Marcellus că nu va fi cel mai ușor lucru de pe lume să găsească repede un *auriga* scos din circulație. Marcellus se adresa unui ghicitor care se așezase cu niște colegi să mănînce o fărîmă de pîine și-un rest de cîrnat, dar nici el nici ceilalți profеți n-au știut să-l lămurească. Puțin mai tîrziu se găsea în spatele unui lung șir de cai și sta de vorbă cu un om de pe la grajduri. Acela țesăla caii și ieșea des să bată peria de podea — dunga cenușie arăta unde ajunsese el cu lucrul. Cînd a priceput, în sfîrșit, pe cine caută Marcellus, s-a întunecat la față și i-a spus, scîrbit că pronunță numele :

— Maēs este „Verde“¹.

¹ La jocurile de la Circ participau patru partide care se dеosebeau prin culori : *Veneta* (albastru), *Prasina* (verde), *Alba* (alb) și *Russea* ori *Russata* (roșu).

Marcellus, care în nevinovăția lui nu-și dăduse seama că se află în grajdul „Roșu“, s-a scuzat și a pornit iute către cel „Verde“, unde-a ajuns tocmai bine să afle că Maës ieșise pe ușa din partea cealaltă.

Auriga cel schilod a umblat toată dimineața pe la grajduri. Era aproape isterizat din pricina brațului rupt și tocmai se hotărîse să treacă dincolo, la cofetăria frecventată de fetele de viață, ca să-și mai treacă de urît cu ele. Asta nu-i o îndeletnicire grea, iar riscul este neglijabil. Pentru un macedonean obișnuit, cum era Maës, totul era să nu dea friu liber facultăților sale înnăscute, — acum că abia își fracturase mîna. Maës își dădea seama de asta — iar acum avusese norocul nesperat să le găsească pe gemenele Perilla și Palla adîncite într-o discuție cu Sabina, mulatra, despre lungimea părului. Cînd a sosit *auriga*, ele căzuseră de acord în privința faptului că părul lung este fie indiciul unei minți extrem de slabe, fie semnalul flagrant al unei virtuți înclinată spre sfințenie.

— Nu-i așa, Maës ? întrebă negresa cu gura plină de prăjitură. Cînd nu ești nici fecioară vestală și nici așa de stricată încît să trebuiască să faci pe sfînta, n-are nici un sens să umbli cu părul lung.

— O, chiar că nu știu, tărăgănă Maës vorba, îndesîndu-și în gură ce mai rămăsese din prăjitura Sabinei. Da' chiar așa, de ce nu te-ai făcut vestală ?

— Prostule, zise ea apăsător. Tu de ce nu te-ai făcut Consul ? Pentru că ești un macedonean împutit și n-ai învățat nimic altceva decît să mîni o pereche de cai. Cînd ai de strunit patru, s-a dus, cazi din căruță și-ți rupi oasele. N-ar putea micuțul, drăgălașul — vocea-i era mîngîietoare — n-ar putea el să-și aducă aminte data viitoare cum se mină măgarii ?

Maës o apucă de încheietura mîinii cu stînga și mai bine să nu ne-nchipuim ce s-ar fi întîmplat dacă nu intervenea Palla, cu autoritatea celor 18 ani ai ei.

— Încet, copii, zise ea. Fără prostii. Să auzim părerile tale despre părul scurt, Maës.

— Ptiu, asta nu-i întrebare la care să răspunzi pe moment. Unora le șade bine, altele arată ca naiba cu părul scurt. Sabina face excepție. O mătură ciufulită ca ea tot una e dacă se tunde sau își lasă părul să crească.

Își înfundă mâna în lina de pe capul Sabinei și o ciufuli mai tare ; zîmbetul enorm al fetei rătăcea de colo-colo, ajungînd în cele din urmă să se oprească pe brațul bandajat.

— În privința ta nu-i nici o îndoială, Palla, ai gîtul făcut pentru asta, deși am văzut forme și mai frumoase la Atena — și părul nu ți-e destul de mătăsos. Cu Perilla, lucrurile stau altfel — nu-mi dau bine seama ce-i lipsește, dar e ceva. Poate ți-ar sta bine să aduci o buclă peste ureche. Asta a făcut minuni, la unii. Sînt oameni care pur și simplu trebuie să poarte părul lung.

— Îți dă mai puțină bătaie de cap cînd e scurt.

— Da — să fii sărutată mai ușor, adăugă Maës bine dispus.

— Și e la modă, zise Palla.

La aceasta, Sabina se ridică dintr-o zvîcnitură.

— Ascultă, Maës, spuse. Nu de mult era pe aici un filosof bătrîn. Cum îl chema ? Da, lumea îi zicea Față de Cocă. El susținea că dacă te tunzi, îți crește barbă. E-adevărat ?

Maës făcu un gest de încuviințare.

— E un lucru bine cunoscut. În Egipt se știe de 1200 de ani. Începe cu cîteva mănunchiuri rare. În doi sau trei ani se întind pe toată partea de jos a feței și după încă vreo doi ani, orice brigand de pe dealurile Sabinelor ar fi mîndru să-și schimbe capul cu al vostru.

Sabina se cutremură.

— Dar e groaznic !

Însă Perilla nu se speria cu una cu două.

— Timpenii, exclamă. Dacă-ți tai părul sau barba, nu face decît să crească și mai puternic — în același loc, normal. Numai pe copii poți să-i mai duci cu povestea aia, doar pînă ajung să-și ia singuri bilete la baie.

— Agrippa ăla din ușă, ar putea măcar să treacă pragul ! comentă Maës și trei perechi de ochi de fată, profesional lipsiți de respect, se fixară ca niște tentacule asupra lui Marcellus. Sub privirile scrutătoare ale acestora, Marcellus a pătruns fără grabă în cofetăria fetelor vesele ; blocase intrarea și încerca să-și obișnuiască ochii cu semi-obscuritatea încăperii.

— Ce-i un Agrippa ? întrebă Sabina.

— E copilul care, împotriva firii, vine pe lume cu picioarele înainte. N-ai studiat niciodată istoria naturală ?

— Am studiat o mulțime de fenomene zoologice care trec pe-aici, zise fata cu gravitate.

— Localul ăsta se-nchide la ceasul al nouălea, giuvaerule, îi strigă Palla lui Marcellus, care se orientase și se apropia de masa lor.

Marcellus salută cu o morgă care l-ar fi onorat și pe Lucius Papirius Cursor, cel amintit cu respect în relatările despre al doilea război samnit. Întrebă, politicoș și glacial, într-un fel care impresiona întotdeauna la prima vedere.

— Fiți amabil, mă aflu în prezența lui *auriga* Maës Macedoneanul care și-a rupt brațul la curse ?

— Da, fie zeii lăudați, rise Sabina. Ea încă-și mai sprijinea cîrlionții de brațul bolnav.

— Da, vă puteți încrede-n ochii dumneavoastră în privința aceasta, răspunse Perilla categoric. Palla cea domoală luă tăcut mîna lui Maës și-și atinse obrazul de ea. Macedoneanul răspunse solemn :

— El în persoană.

Toate replicile veniră simultan și Marcellus se întoarce dintr-o dată spre obiectul căutării sale. Abia acum observa că pe pieptul bărbatului nu se sprijinea doar capul unei negrese, dar și un braț bandajat, prins într-o curea largă de piele. Mai vedea mușchii lui Maës, puternici, cultivați. Mai mult, privirea îi era limpede, iar zîmbetul candid, ca al unui copil. La prezentarea lui Marcellus, *auriga* s-a ridicat, a împins-o ușor pe fată la o parte și a salutat cu un respect pe care nu rareori îl descoperise Marcellus cînd venea vorba de tatăl său.

— Ești cu adevărat un Papirius ? Și-ai venit special să vorbești cu mine, în loc să-ți transmiți ordinele ?

Marcellus încuviință din cap.

— Doream să vorbesc cu tine personal. Ai vreun loc unde să nu ne deranjeze nimeni ?

Maës făcu un gest circular.

— O, aici e ca-n familie. Ele nu vorbesc. Nu-ți fie teamă să spui ce-ai de spus, numai nu — făcu un semn rapid cu mîna.

Marcellus îl privi fără să-nțeleagă.

— E vorba de o sclavă tânără pe care urma s-o — s-o vizitezi astă-seară.

— Pe zeul cel schiop, aproape că uitasem.

— Am venit să te rog să m-ajuti să ies din încurcătură, așa fel încît — înțelegi — să fii onorat pentru vizita aceasta, fără ca — să zicem — fără ca să se petreacă în fapt. Am fost clar ?

— Îmi închipui că da. Ar trebui deci să intru pe o ușă și să ies pe cealaltă. Foarte bine. Tatăl tău nu știe de treaba asta ?

— În nici un caz ! Te voi primi eu și voi avea grijă de toate.

— Și de copil ?

— Da, și de copil.

— Îți dai seama că e vindut dinainte ? Și că aranjamentul ăsta va fi condamnat ca escrocherie dacă se descoperă ?

— Poate. Dar, oricum, va fi răsplătit ca serviciu de mare preț.

Maës aruncă o privire plină de îndoială spre cornișa pe care era chipul zeiței cal Epona. Exclamă necăjit :

— Vorbele tale se clatină ca un șir de femei bete.

Fără să mai zică nimic, Marcellus numără cincizeci de *denarii* în două grămezi și-și țuguie buzele. Pe fruntea lată a aurigăi curgea sudoarea. S-a uitat într-o parte, la grămezile de bani, apoi la fete și în sfîrșit din nou la Epona. Cînd a văzut că nici una din aceste autorități nu reușește să-i rezolve îndoielile, Maës s-a ridicat și a pornit încet, gînditor, încolo și-ncoace, printre mese. Purta o tunică verde, strînsă pe corp, cu mineci roșii ; Marcellus aprecie că încăpeau în ea vreo nouăzeci de puduri de oase și mușchi. Își plimba mina liberă pe pumnalul lat de la centură și la fiecare pas se auzea clinchetul unuia din clopoțeii care serveau la apărarea de deochi a cailor. Brusc se opri din mers și se așează cu un rîs franc :

— Nu se face, domnule dragă.

Marcellus își mușcă buza dezamăgit și cu teamă. Simțea că-i acum sau niciodată. Pe urmă răsună prin clădire semnalul că se apropie ora nouă. O lovitură puternică de ciocan pe un cilindru din ceramică și Marcellus mai numără o grămadă de bani pe lângă celelalte.

— Mai gîndește-te, îl îndemnă el, răgușit.

Maës roși. Se schimbase la față de furie și-și ridicase brațul, gata să zvîrle grămada de bani pe podea... însă chiar în clipa aceea Marcellus, printr-o mare șansă, primi un aliat neașteptat. Tocmai cînd își ridica brațul, Maës fu oprit cu o smucitură. Se uită în jur, mirat, și văzu fața aprinsă a Sabinei. Buzele ei erau umede, iar ochii plini de lacrimi. Ea s-a ridicat și l-a apucat de tunică pe Maës, gemînd :

— Nu-mi pasă că nu iei banii, dar nu vreau, *nu vreau* să te duci la afurisita aia de fată. Nu, potolește-te ! Nici măcar o dată. Să taci din gură ! Dac-o faci — dac-o faci — nu știu — cred că te omor !

Marcellus privi uluit la scena aceasta. Cunoștințele lui despre fetele de trotuar și o sută de alte categorii de preotese ale lui Venus erau esențialmente teoretice. Acum începea să se formeze vag în mintea lui o imagine mai clară a fetițelor vesele. Între timp, gongul de afară a mai sunat de două ori ; grupurile de pe la mese se împrăștiu. Marcellus și cele trei fete se uitau la Maës cu seriozitate. Macedoneanul, mătăhălos, privea mohorit în gol.

— Nu, nu sînt un escroc, pronunță el în sfîrșit. O îndepărtă pe mulatră de la el cu o mișcare scurtă, ieși din local și plecă repede spre grajdurile cu atmosfera lor liniștitoare. Sabina s-a dus și ea cu celelalte două fete. Trupul i se scutura de plîns ; dar în stratul gros de nisip care acoperea podeaua rămînea însemnul adînc de la cuiele sandalelor :

— Vino ! zicea, ca și celelalte sandale.

— Vino !

— Vino !

— Vino !

Marcellus ajunse îndată sub bolta circului, printre cabine, ghișee, chioșcuri de băuturi și privi înapoi. Deasupra ușii pe care ieșise, luminată de patru lămpi roșii, se vedea inscripția :

Aici domnește fericirea... fericirea... fericirea... fericirea... Și-a sprijinit capul de un stîlp de piatră din apropierea ieșirii și, uitînd că e bărbat în toată firea, bun de înșurat, s-a pus pe plîns — năuc, înfrigurat — ca o fată nenorocită.

L-a trezit o bătaie energetică pe umăr și cînd s-a întors, s-a trezit în fața unui filosof cinic bătrîn, slab, cu o pernă sub braț. Un lucru deosebit la bătrînul acesta era îmbrăcămintea normală, aproape elegantă. Purta o mantie îngrijită, fără cusur, barba o avea frumos potrivită, era curat și pe mîini și pe picioare. Se uita la Marcellus cu un zîmbet încurajator. Totuși, Marcellus îl privea dușmănos chiar și atunci cînd străinul i s-a adresat :

— Nădăjduiesc că nu mă consideri impertinent. Sînt, după cum vezi, din tagma cinicilor. Mă cheamă Orbilius și te-am văzut plîgînd.

— Lasă-mă-n pace ! exclamă Marcellus.

— Da, dac-ai fi în pace, răspunse cinicul. Asemenea tuturor din confreria lui, se deda la despicarea firului în patru.

— Ce vrei de la mine ? întrebă tinărul, enervat.

— Am să-ți dau ceea ce dorești — pace. Hai cu mine !

Și, cu perna sub braț, cu toiagul în mînă, cinicul a ieșit în fierberea din fața Circului. Mergea de parcă se lupta cu furtuna. Umbla aplecat înainte și-și cam tîra picioarele. A părut să ezite un moment, pînă și-a ales direcția. Pe urmă a luat-o spre Tibru. Părul cărunț îi flutura în briza de primăvară și se colora după soarele după-amiezii ; din cînd în cînd bătrînul își mai arunca privirea înapoi. Marcellus se ținea după el, ursuz, fără să-l scape din ochi.

În anii aceia, călugării cerșetori ai timpurilor antice, cinicii, se înmulțeau mai rău ca vrăbiile. Oriunde te uitai, dădeai de vreo manta aspră — din blană de urs uneori — de plete slinoase și bărbi încîlcite — și nelipsitul toiag. Însă pe măsură ce se înmulțeau, le scădea prețul. A fi cinic însemna aproape a fi vagabond.

Necazul era că nimeni nu-i mai credea lipsiți de ambiții, ascetici sau mai presus de slăbiciunile omenești. Din contră, se spunea că-s leneși, uşuratici, că n-au păstrat de la Diogene decît bădărania şi că tot cinismul lor se reduce la toiag, traistă, favoriți mari şi etalarea unor umeri lați. Se spunea că o mulțime de liberti şi oameni fără căpătii, cărora nu le plăcea să-şi câştige existența prin muncă cinstită, se apucau de forma aceasta de cerşetorie uşoară şi rentabilă. Se povestea că în traistele lor găseşti câteodată bucăți de aur, oglinzi, unsori şi zaruri — şi că unii au ajuns să-şi cumpere din cerşit case şi moşii întregi.

Adevărații cinici, blînzii capucini ai antichității, aveau o singură replică la aceasta. Îşi chinuiau mintea să mai găsească ceva la care să renunțe. Replica nu era pentru ei, de fapt, ci pentru paraziți. Aşa s-a făcut într-o bună zi că Orbilius, jenat, greoi, a plecat cu perna în brațe de unde stătea, de pe Strada Săndălarilor, peste Piața lui Nerva şi pe Calea Toscană către Circul Maximus, unde se țineau marile licitații. Acolo, agenții de licitație şi lumea de prin jur erau să moară de ris, nu alta, cînd Orbilius a lăsat a se-nțelege că aşteaptă bani pe zdreanța lui de pernă antediluviană ; a ajuns să zîmbească şi el, observînd, pînă la urmă, absurditatea ideii. Aşa stăteau lucrurile cînd, în drum spre casă, şi cu senzația vagă că a cîștigat la o loterie neobișnuită, l-a văzut pe tînărul elegant, cu mantaua albastră ca hiacintul, rezemîndu-se înlăcrimat de o coloană sub arcadele Circului.

Orbilius a traversat în grabă piețele şi s-a oprit abia pe cheiul dintre Pons Sublicius şi Pons Aemilius — şi aceasta doar pentru a se asigura că Marcellus îl mai urmează. Văzîndu-l că vine, a pornit mai departe, a ieșit pe poarta fluviului şi, în sfîrșit, a luat-o în jos spre rîu pe la Podul Fabricius. Aici şi-a pus perna pe marginea cheiului şi s-a așezat pe ea, cu picioarele atîrnînd deasupra fluviului. Apa se involbura, umflată şi roșietică, la temeliile insulei lui Aesculapius, cu templul ei negru-cenușiu şi columna sculptată a lui Caesar ; se zvîrlea cu muget mai mare pe sub poduri şi curgea înainte, grea de soarele

apusului. În sfârșit, se topea cu o ultimă lucire în lumina atelierelor de sticlărie de lângă Podul Probus.

Sunetele de pe cheiuri trebuie să fi avut efectul unei simfonii a liniștii asupra celor ce veneau de la Circ prin agitația clocotitoare a străzilor. Glumele voioase ale pescarilor ce-și reparau plasele în bărcile lor greoaie se îmbinau într-o fermecătoare muzică, intermitent, cu strigătul negustorilor care vindeau băi de teracotă pentru păsări. Când și când se auzeau alte sunete — plescăit de vișle, țipete de copii și chemarea stridentă a omului care se clătina sub povara unei clădării cu chipuri ale Deme-trei — bune să vindece sterilitatea — miniaturi din marmură albă și sîngerie de Iassos. Se apropia un șir de sclavi, în pas energic, purtînd prăjini din greu încărcate cu coase, cu ținte și catarămi pentru hamuri, pe care le duceau la bărcile gata încărcate cu baloturi de pînză, medicamente și mirodenii, pentru țărani din susul riului. S-a auzit un fluierat strident și și-a făcut apariția, în mers cadențat, o divizie a gărzilor fluviale. Îi cunoșteai imediat după pingecele groase de plută și inelele masive din urechi. Suflarea înmiresmată a primăverii plana asupra fiecărui sunet ca o dulce pedală de orgă, iar culorile toate se îmbibau de vraja luminoasă a anotimpului proaspăt.

Un scufundător, care cercetase încheieturile contraforturilor din fața podului, a țîșnit din apă și a început să urce o scară. Orbilius era atît de concentrat în contemplarea omului, încît la început n-a observat că Marcellus se așezase lângă el.

— Ai o dispoziție cam proastă, prietene, remarcă cinicul, ca să deschidă vorba.

— Ca butoiul la serbările funerare, completă Marcellus, uitîndu-se întunecat spre celălalt mal.

Cinicul își privea unghiile de parcă citea în ele și zise :

— Vreo fată ?

Marcellus încuviință din cap — se gîndea că mai bine n-ar fi venit. Simțea instinctiv, din cuvinte, că cinicul era pornit să clarifice tragedia iminentă.

— Te-ai ars ?

Întrebarea suna profesional, fără compasiune.

— Nu, din contră, spuse Marcellus. A scos biletul lui Ruth și i l-a dat cinicului, cu senzația că e o afacere pe

care trebuie s-o îndeplinească indiferent de neplăcerea lui. În același timp, i-a descris concursul de împrejurări care îi zădărnicesc încercările din dimineața aceea.

— Noi, ăștia de la Roma, nu ne purtăm întotdeauna bine cu viețile care ni se încredințează, afirmă Orbilius, și parcă-și făcea singur un reproș.

Bătrînul cinic a citit biletul atent, pe urmă s-a uitat pe dosul ei și i-a examinat filigranul, ca și cum ar fi avut vreo semnificație. Epuizînd astfel toate posibilitățile de informație ale scrisorii, a înapoiat-o și a întrebat :

— Cine-i *châmor*, tatăl tău ?

— Se numește Papirius. Are o brutărie pe Alta Semita.

Cinicul scrută depărtarea. Amintiri despre ceva demult cunoscut i se înșiruiau în minte și întâlneau alte amintiri din aceeași vreme. Toate la un loc formau un lanț de imagini aproape șterse. Zîbind, întreabă :

— De unde vine bunica ta dinspre tată ?

— Din Tibur, îi răspunse Marcellus, iar cinicul se dădu pe spate, cu un rîs surd.

— Vai, cît e de mică lumea, zise. Pe bunica ta o chema Jallia Clementina și sînt vreo — era pe vremea consulatului lui C. Calpurnius Piso și M. Vettius Bolanus — să zicem cincizeci de ani — de cînd am sărutat-o ultima oară. Chiar cincizeci de ani — da. Mai e printre cei vii ?

— Da, e deosebit de vie, îl informă Marcellus, care nu se amuza de loc.

Din politețe, întreabă totuși :

— Deci ai fost iubitul ei ?

Cinicul a făcut un gest de negare.

— Asta-i cam mult spus. Ea era dintre fetele acelea care flirtează cu oricine-i iese în cale, dar comit nebunii ireparabile doar cu oameni respectabili din punct de vedere economic, cum era bunicul tău. Mi-aduc aminte că l-am văzut o dată. Semeni puțin cu el.

— Atunci hai la noi acasă și prezintă-ți omagiile bu-nicii, îl invită Marcellus, iar cinicul consimți îndată. Aproape se entuziasmase la gîndul că-și întâlnește prietena din tinerețe și sporovăia degajat. Chiar și așa, a fost atent să îndepărteze temerile tinărului. Pînă să traverseze piața lui Augustus, au stabilit principalele coordonate

ale problemei. La răscrucia dintre Clivus Salutis și Via Longa, s-au hotărât să treacă la depozite pentru ca Marcellus să facă o prezentare mai amănunțită a circumstanțelor, iar cinicul repetă :

— Jallia Clementina ți-a dat punga de bani fără să i-o ceri ?

Marcellus confirmă.

— Mă simțeam înghesuit bine când mi-a dat-o — așa mi-a deschis o posibilitate — care totuși, vezi, s-a dovedit a nu fi.

— Și te-a îndemnat chiar ea, în persoană, să te duci la Circ și să stai de vorbă cu Maës ?

— Mi-a dat ideea să trec pe la Circ — și-atîta tot.

— Asta nu schimbă cu nimic lucrurile. Jallia Clementina e de partea ta — un aliat puternic, în caz că nu s-a schimbat prea mult — și după cîte-nțeleg, nu s-a schimbat. Tatăl tău e acasă astă-seară când vine Maës ?

— Nu-i niciodată acasă seara. Are treabă în oraș.

— Ei, atunci trebuie să găsim o ieșire, promise cinicul și adăugă imediat, de parc-ar fi descoperit brusc o legătură tainică :

— Și fata a plîns din pricina lui Maës... vai de mine ! cîtă vreme mai plînge cineva pentru noi... și cîtă vreme există ceva pentru care putem plînge... trebuie să facem ceva cu Maës și fata asta.

Cînd au ajuns acasă, Euphemus tocmai descuiase unui om de la poliție. Curierii soseau într-un anumit fel cu mesaje pentru Papirius, despre care se zvonea că are rol de consilier al gărzilor. Atunci a avut Marcellus pentru prima oară revelația faptului că Papirius folosea un ton deosebit de autoritar față de gărzi și că oamenii luau o atitudine care nu se prea asemena cu felul lor de a fi în timpul patrulărilor. Cînd a luat Papirius fișia lungă de pergament, lată cam de o palmă, garda stătea țeapăn, în poziție de drepti. Fără să dea nici o atenție noilor veniți, Papirius a prins fișia la un capăt de o vergea puternică de lemn și a strîns-o într-un rotocol, încît i se atingeau marginile. În sfîrșit, a întins pergamentul și l-a citit de-a lungul vergelei. În timpul lecturii minuțioase, figura îi arăta enervarea. Buza de jos i-a alunecat înainte, ochii

I s-au făcut două despicături zimțuite. A citit textul pînă la capăt, a înfășurat sulul, l-a aruncat pe focul de la altar și a avut grijă să-l ardă de tot. I-a dat un ordin scurt lui Euphemus, pe Orbilius și pe Marcellus i-a salutat din cap la fel de scurt și, după ce și-a pus o manta groasă de ploaie, a ieșit, urmat de gardă.

Mare a fost bucuria bunicii cînd a dat cu ochii de vechiul ei prieten. Au mers toți trei la bucătărie, unde bătrîna a prăjit castane cu mîna ei, iar Orbilius doar le despica, să fie și el de folos cu ceva. Se vedea că nu colaborau pentru prima oară la o asemenea îndeletnicire. Se mai petrecuse cu vreo jumătate de secol în urmă, dar asta nu i-a împiedicat să-și amintească toate detaliile, pînă la cel mai neînsemnat. Bătrîna doamnă mai ales era neobosită, iar cinicul degusta fiecare amintire recuperată, cu știință și plăcere de epicureu. Ultimul lucru pe care l-a auzit Marcellus înainte de a se duce să vadă de asini a fost cotcodăcitul bunicii :

— Ce vremuri încîntătoare ; dar tu chiar că sărutai îngrozitor.

La care cinicul răspunse, galant, că este gata oricînd să aducă îmbunătățiri. Marcellus de cînd era el nu mai văzuse un dascăl spiritual purtîndu-se atît de ușuratic și ajunsese aproape să regrete că l-a adus.

— Tu de ce nu stai cu Ruth ? întrebă bunica atunci cînd Marcellus s-a întors la bucătărie. Bătrîni ședeau pe lingă foc și beau vin de palmier. Bunica stătea în poziția ei preferată, cu un picior îndoit sub ea și-și ținea cupa cu trei degete.

— Am vorbit de Maës, zise el.

— Da, am auzit de treaba asta, răspunse Papiria. I-am trimis un mesaj și mîine dis de dimineață vom avea certificatul. Taică-tău nu se întoarce înainte de miezul nopții. Acum ia-ți fata și să nu te mai prindem pe-aici pînă mîine-n zori.

Cînd dădea să iasă, l-a oprit Orbilius :

— Am întrebato pe bunică-ta ce-ar fi zis dac-o dădeau pe ea unei gorile cînd avea șaispe ani.

Bunica zîmbi :

— Iar eu am avut tactul să mă fac că n-aud întrebarea. În casa asta avem cu toții foarte mult tact.

Orbilius urmă :

— Ar trebui să păstrăm o singură regulă de comportare în viață : să ne purtăm cu alții mai frumos decît cu noi înșine.

Bunica deveni sarcastică :

— Și care ți-a fost profitul de pe urma unei asemenea reguli de viață ?

— O pernă, Jallia Clementina.

Bunica s-a înfiorat.

— Și cînd te gîndești că mă puteam mărita cu tine !

Aici a intervenit și Marcellus în conversație :

— Atîta doar că Maës nu e deloc gorilă. E un bărbat deosebit de frumos și iubita lui e cea mai drăguță mulătră din fetele de la Circ.

— Are s-o scoată el de-acolo, zise Orbilius.

Bunica se arată nedumerită :

— Ce te privește pe tine ?

Orbilius spuse încet :

— Singurul meu scop este să înlătur obstacolele din calea vieții, în folosul oamenilor și să picur un zîmbet în sufletele lor cînd au ajuns la agonie.

— Ce puțin te-ai schimbat, constată bunica.

Și cei doi bătrîni, care în definitiv nu erau atît de înspăimîntător de bătrîni, au stat de vorbă multă vreme, așa cum fac oamenii după o absență îndelungată. Cînd Balbilla s-a apucat să facă surcele pentru focul de dimineață, ei tot acolo stăteau iar la timpul cînd Euphemus, cu tichia de noapte pe cap, a coborît să-l aștepte pe Papius, mai aveau încă o mulțime de lucruri să se întrebe și să-și mărturisească. Doar cînd noaptea s-a retras, circumspect, ca o găină ce-și părăsește puii — cum se întîmplă primăvara timpuriu — atunci abia i-a dus bunica perna în camera anume pregătită pentru oaspete. Ea și-a aplecat capul și a zis :

— Hai fă-mi bucuria și te mută la noi, să fiu eu sigură că nu duci lipsă de nimic.

Dar el a fost inflexibil.

— M-aș nărați de atîta răsfaț. Dar am să vin să mai stăm de vorbă.

— Cît mai des, îl îndemnă ea.

— Cît se poate de des, promise el.

Bunica Papiria s-a smiorcăit nițel după ce s-a întors în bucătărie. Apoi și-a dat seama că uitase să-i trezească pe sclavi și s-a repezit să-și ia legătura de chei și bastonul.

O clipă mai tirziu, glasul ei se auzea cîrîind prin toată casa.

III

Ruth era încîntătoare ca fructul copt al smochinului înainte de a se desface. Cele nouă luni sfinte se apropiau de sfîrșit, iar Saturnaliile, serbările romane de iarnă, băteau la ușă. Lumea se pregătea din nou, pretutindeni, să serbeze soarele dătător de viață, în semn de recunoaștere a energiei care trebuie să fi pătruns pămîntul cînd mai era încă aninat de pomul vieții. Versuri destinate momentului căutau să exprime străvechiul fapt într-o formă nouă, iar profesioniștii încercau să uimească lumea cu modernisme. Doar cei mai înaintați dintre toți nu scriau nimic, cei ce se aflau într-o „alianță specială cu viitorul” și care vorbeau, atoateștiutori, despre „ziua cea nouă” care avea să răsară curînd. Se limitau să-și omoare timpul în cele patru sau cinci cîrciumi ale artiștilor, aburite de geniu, umezeală și sărăcie și care, foarte adesea, le serveau în același timp drept sufragerie, dormitor și atelier de lucru.

În dughenele în care se făceau statuete de argilă, marmură, bronz sau metale prețioase, meșterii abia își mai îngăduiau să doarmă. Vînzătorii din Subura — centru comercial al Romei — și din cartierele învecinate, stăteau să se prăbușească de oboseală. De la țară soseau turme întregi de vite pentru serbări și sacrificii. Cărbunele și lemnul de foc se revărsau în cantități enorme din corăbii de o asemenea lungime, încît abia își mai puteau face loc printre meandrele Tibrului și se loveau neconținut de poduri. Cînd au venit ultimele vase din Egipt, timp de

două zile întreaga Romă a devenit o florărie. Via Sacra mirosea ca un flăcon gigantic de parfum revărsându-și esențele și fiecare monument de pe străzi era împodobit cu ghirlande.

Ovidiu a cîntat toamna și Vergiliu primăvara, însă Marcellus tocmai înălța laude iernii cînd s-a strecurat înăuntru Ruth și s-a așezat lîngă el — arătînd foarte drăgălașă — cu răsuflarea puțin tăiată de efortul de a se purta pe sine și pe băiat. Hotăriseră că este băiat și că îl cheamă Jon. Ruth și-a sprijinit capul de umărul lui Marcellus, iar el a mîngîiat-o, tandru, pe păr. Cu timpul s-au apropiat unul de celălalt într-un fel pe care nu-l știau mai înainte. Părea că sfînta lor taină alungase dorința și egoismul din sentimentele lor și deseori se-ntîmpla să rămînă astfel împreună, tăcuți și plini de minunea aceasta — de a fi ajuns pînă la capăt fără a dori să fie altfel. Erau împăcați în conștiința că și-au împlinit scopul.

Însă pacea le era tulburată de neliniștea tot mai adîncă în legătură cu soarta copilului. Cu cît se apropia vremea, cu atît mai apăsătoare era tăcerea gîndurilor lor cînd stăteau alături. Nu se așteptau la nici un ajutor din partea bunicii. Ea se eschiva de mult de la orice discuție, cînd încerca Marcellus s-o abordeze. Îi spunea tînărului verde-n față că e suficient de mare ca să-și vadă singur de treburi. Adăuga, în felul ei binevoitor, că regreta de mult sentimentalismul pe care și-l permisesese în noaptea aceea, dar se lăsase surprinsă de Orbilius. Despre Orbilius remarcă, în aceeași ordine de idei, că e un prost, mai mult, un prost nerecunoscător. În lunile din urmă îi făcuse exact o vizită, tocmai într-o seară cînd era ea plecată la joc de cărți. Și bunica încheia cu o diatribă directă și descurajată la adresa lumii care, după cît se părea, era în cea mai mare parte populată de ticăloși și idioți și-n privința căreia avea, oricum, din ce în ce mai puține speranțe.

Euphemus, la invitație, confirma depozitia.

Marcellus și-a atins obrazul de părul lui Ruth. Luîndu-l de mîină, ea zise :

— Tatăl tău s-a întîlnit ieri cu Maica Sara și-au avut o discuție serioasă. El a întrebato confidențial și foarte amabil dacă este pregătită să abandoneze misterele creș-

tine sau cel puțin să ardă tămâie dinaintea chipului lui Caesar.

— Ar trebui s-o facă, afirmă Marcellus cu convingere.

— Dar n-o va face. În ultimii doi ani a fost mereu abătută, dar foarte îndărătnică. A refuzat, Papirius a primit situația calm. A zis numai că este sîcîitor, fiindcă a auzit el că serviciul secret are ordin să-i țină pe galileeni sub supraveghere. E clar că Caesar nu-i are la inimă. A declarat că, din diverse motive, el nu mai poate încălca legea țării lăsîndu-i în voie pe necredincioși. În sfîrșit, Papirius a propus să ne dea libertatea. M-a ciupit de obraz și mi-a zis „femeiușcă”. Știe cîteodată să fie foarte draguț.

— Asta-i dispoziția de sărbători — sau, altfel, are în minte vreo ticăloșie. A zis ceva despre Jon ?

Ruth și-a dus batista la ochi și și-a șters o lacrimă.

— A zis că pe Jon l-a vîndut Directorului Irigațiilor și că trebuie să-i fie dat cît mai repede. Directorul are o afacere în Egipt și dacă-i va permite vremea se va duce curînd acolo.

— Șeful unuia din departamentele de cereale, observă Marcellus privind înainte, gînditor. Atîta întorsese lucrurile pe toate fețele, că mintea nu-i mai era bună nici să lucreze nici să stea. Dar de fiecare dată ajungea la concluzia că singurul plan sigur era să găsească o persoană de încredere, care să-l ascundă pe Jon o bucată de vreme. Marcellus era dintre oamenii înclinați să rezolve problemele prin tergiversare.

— Să nu te superi, zise Ruth brusc, dar cîteodată îmi face impresia că nu-ți prea pasă de Jon. De multe ori parcă te gîndești la altceva cînd vorbim despre el.

Suspiciunea era fundamental nedreaptă, dar cînd a văzut figura ei palidă, neliniștită, cu trăsăturile delicate și ochii de o stranie expresivitate, scînteind de lacrimi, Marcellus, n-a mai simțit nici urmă de supărare. L-a prins o undă de compasiune și tandrețe. I-a spus, luîndu-i fața între miini :

— Uit să mă gîndesc la Jon doar atunci cînd visez la tine.

Ea l-a întrebat :

— Promiți că nu-l părăsești niciodată pe băiețelul nostru și dacă ajunge la necaz... ai să faci tot ce-ți stă în putere ca să-l ajuți ?

Ca răspuns, el încuviință cu un gest plin de seriozitate :

— Totul, repetă ea și el completă, răbdător :

— La nevoie, am să-mi dau și viața pentru el.

Ea zise ca prin vis :

— N-ar trebui să fie greu să-ți dai viața pentru copilul tău.

În dimineața următoare Ruth a venit din nou. Marcellus avea o vacanță de șase săptămîni, datorită suspendării navigației curente în timpul festivalului, și stăteau mult timp împreună. Ea a adus o mină de violete, pe care le-a pus să plutească într-o cupă largă de papirus. Crescuseră sub sticlă, lângă zidul bucătăriei și au umplut îndată odaia cu magia lor. O fericire adîncă îi lumina fața. Părea aproape veselă. Mișcările miinilor, felul în care i se ondula părul, nuanța de scoică rozacee a obrazului și muzica glasului ei îl țineau ca un lanț de nedezlegat. Cînd Ruth s-a așezat, Marcellus a îngenucheat și și-a îngropat fața în poala ei. Ea a ris ușor.

— Jon a fost obraznic.

— De pe-acum, remarcă Marcellus, pe un ton de soliditudine paternă. După un răstimp continuă :

— Mîine am să aduc jertfe lui Mithras, pentru ca Jon să fie exemplu între cei ce cinstesc adevărul.

Ruth stătea pe gînduri. Apoi zise :

— Am să mă duc și eu la templul cel mare al lui Isis și-am s-o rog pe Sfînta Mumă să-l aibă în grija ei, ca să nu se apropie de el nici o răutate și să aibă ochii limpezi.

Îndată a urmat, șireată :

— Iar Maica Sara se roagă zi de zi la Isus, pentru ca Jon să-i iubească pe săraci și să disprețuiască bogățiile.

— Asta în timp ce bunica își puneia ieri rochia de serbare și făcea sacrificii pentru Venus pe care-a oferit-o Templului Capitolin. Mi-a spus de treaba asta azi dimineață. Mi-a mai spus că privește cu îndoială venirea pe lume a ticălosului conceput după chipul meu. Dar tot atunci s-a gîndit că e de datoria ei — indiferent ce s-ar

petrece cu Jon — să se roage ca drumul lui să fie presărat cu inimi zdrobite de fecioară.

— Bietul Jon, oftă Ruth. Nu-i prea ușoară soarta lui.

Au rîs amîndoi și văzduhul părea auriu, izbăvit de neliniști. Înainte de a se despărți, Marcellus a revenit la posibilitatea eliberării celor două femei. Cu toate că nu erau siguri, probabil că Papirius avea informații exacte despre mișcările de zi cu zi ale poliției secrete, care promise, poate, instrucțiuni de la cercurile mai puțin moderate să supravegheze toate asociațiile dușmănoase și fără credință. Adică epicureii și creștinii. Se mai știa că minele i-ar fi primit cu brațele deschise pe cei nesupuși. Cam asta-i tot ce se aflase, ori atît se credea că știe lumea. Îi nedumerea foarte mult scăderea creditului comercial al lui Papirius, dar se părea că vînzările nu au importanță. Marcellus presupuse, în glumă, că tatăl lui ar fi bolnav. Asta i-a amintit ziua de primăvară, cu nouă luni în urmă, cînd discutase pe Cîmpul lui Marte cu Pedanius și, tot așa, se gîndise la viitorul tatălui său.

— Cred că mîine mă duc să stau nițel de vorbă cu Pedanius. cismarul, îi spuse el lui Ruth.

— Atunci ia și sandalele mele vechi, îl rugă ea, absentă.

— Am să-i cer un sfat în privința lui Jon, adăugă Marcellus.

Ruth își înălță puțin sprîncenele și-și ascuți buzele :

— Ai tu din cînd în cînd toanele tale, declară ea, zîmbind.

Pe Strada Săndălarilor erau doar cîteva case cu subsol. Într-una din acestea locuia Pedanius. Lucra chiar la subsol și cînd auzea pe careva trecînd, privea mecanic în sus, ca și cum persoana de afară ar fi călcat pe un arc nevăzut. Îi cunoștea pe cei mai mulți dintre locuitorii de pe strada lui după picioare, de la pulpa ca fusul a Veraniei, manechinul, la gleznela de hipopotam ale negustorului de vite Calvisius. Era o petrecere instructivă, însă deprimantă, parțial din motive pur estetice, dar mai ales din motive profesionale, în măsura în care fiecare ceas al zilei aducea confirmări suplimentare unui fapt bine cunoscut lui Pedanius — anume că în privința cismăriei, oamenii fac prea puțină deosebire între munca serioasă și cîrpăceală.

Pedanius, după cum am observat, era un bărbat cu umerii înguști și cu înclinări spre misticism. Însă umerii aceștia aveau calitatea specială că păreau a invita nenorocirile întregii lumi să cadă asupra lor. Ochii nu-i erau nici limpezi, nici adânci și cu greu s-ar fi putut numi frumoși în vreun fel, dar aveau un licăr de fericire simplă care, deși lipsit de magnetism, întărea totuși chemarea umerilor pentru orice fărîmă de nefericire și nenoroc ce-i ieșea în cale. Pînă și o urare obișnuită, ca „Zei să te binecuvînteze“, pe care-o rostea oricine înainte de masă, lui îi aprindea întreaga ființă. Zîmbetul stîngaci și osos, dînd impresia unei încrederi nude, ușor indecente, îl lumina ca un far.

— Îmi aduc bine aminte visul tău, confirmă cismarul cu aerul unui copil isteț, mîndru de cunoștințele lui. Era bătrînul hangiu Gaphyrus — dea Domnul să-și umple burta în fiecare zi — care mergea la o casă de rugăciune de-a galileenilor ; a intrat de vreo șase-șapte ori la rînd. Hm ! — îți amintești, casa de rugăciune, ziceam eu, aduce nenorocire, hangiul moarte iar vagabondul — o pierdere deosebită.

— Mi-aduc aminte, răspunse Marcellus, care, intrînd, s-a supus numaidecît invitației mute a omulețului și — pe cît permitea subiectul — și-a înfățișat suferințele. M-am gîndit de mult, zise, la mama lui Ruth, Sara, care este dintre galileeni.

Torsul cismarului s-a împotrivit vehement acestei interpretări brute și comode.

— Nu trebuie să amesteci elementele unui vis cu lucrurile pe care le simbolizează. E cu totul altceva că n-o să iasă nimic bun din purtarea galileenilor și a altora care nu-l iau în serios pe Caesar și pe zei. În sfîrșit, adăugă el consolator, visele arată uneori contrariul, iar nenorocirea, pierderea sau moartea *pot* fi evitate.

— Dar soarta care se pregătește copilului — asta cum s-o abatem ? întrebă Marcellus. Dacă nu reușim asta, înseamnă că suferim din plin pierderea și nefericirea prezise în vis. Iar moartea — moartea oricum ne pîndește în fiecare clipă.

Pedanius era cufundat cu totul în problema aceasta dificilă.

— Papirius cel mic va fi cu siguranță salvat — nu e nici o îndoială. Însă cum ? — asta-i întrebarea. Poate-ar fi bine să așteptăm să vedem locul stelelor în momentul nașterii lui.

— Nu, trebuie să ne pregătim dinainte, obiectă Marcellus.

— Asta-i clar, trebuie să ne pregătim la timp, observă Pedanius, înfigînd astfel pumnalul în spatele propriei lui propuneri.

Dar cum ? Tot aici ajungem.

— Ai vreo cunoștință la țară — vreo mică familie, ceva, unde să poată sta un timp — pînă pleacă de la noi Ruth cu maică-sa ?

— Aveam odată — și poate mai trăiește — o soră măritată cu un țăran, sus la deal. Dacă-am putea duce copilul acolo, ar fi în siguranță pînă găsim altceva.

— Cum faci să nu-i trezești bănuielei ?

Cismarul își scărpină cu o mîină brațul stîng și cu cealaltă șoldul stîng, semn că gîndește serios. Apoi s-a lăsat pe spate, sprijinindu-se în degete și și-a desfăcut trăsăturile într-un zîmbet. Înțelesul surîsului era neîndoielnic. În sfîrșit, a izbit cu pumnul în masa de lucru, amestecînd într-o învălmășeală ireparabilă cuiele sortate în despărțiturile unui grătar. A început să le adune cu un magnet și izbucni, voios :

— Pe Jupiter ! Am să dau chiar eu o fugă pînă la sorămea. Ultima oară am văzut-o la nunta mea, acu' douăzeci de ani. Ei, nu poți spune că-i exagerat de des s-o văd la douăzeci de ani o dată.

— N-ar fi cazul să folosim o femeie ? întrebă Marcellus, cu precauție.

Pedanius se ambală :

— Să-l încredințezi unei femei pe cel care este poate ultimul Papirius ? Ar însemna să pui samarul pe un bou.

Marcellus, alarmat oarecum de fervoarea lui Pedanius, obiectă :

— Costă o grămadă de bani să călătorești — și eu, ca-ntotdeauna, sînt lefter.

— Există căi destule, aranjăm noi, îi răspunse Pedanius plin de speranță. Însă habar n-avea cum să procedeze.

Marcellus a mai încercat un argument :

— Soției tale crezi c-o să-i convină că pleci ?

— Ce, ai impresia că mi-e frică de nevastă ? exclamă Pedanius gata să se simtă ofensat.

Marcellus avea de mult convingerea că așa este, și toată lumea o știa de mult, dar răspunse :

— Bineînțeles că nu.

De când e lumea, femeile însărcinate s-au rugat la Diana și Lucina. Nici Ruth n-a uitat s-o facă. Dar acum, chiar când trebuia să se împlinească minunea, ea s-a hotărât s-o caute și pe Isis, Muma Sacră, nu numai ca să-și asigure ajutorul zeiței, în general, pe lângă sprijinul celorlalți, dar mai ales pentru că se îndrăgostise de chipul pruncului Horus, care privea cu un aer poznaș de la pieptul mamei sale. Ruth ar fi dorit ca Jon să-i semene lui Horus cît de mult și de aceea trecu pe la Isis.

La vremea cînd Marcellus își lua rămas bun de la cismarul Pedanius, Ruth se găsea pe Via Sacra, în drum spre Templul lui Isis din Regiunea a treia¹. Nu era drumul direct la templu, s-ar putea spune că chiar dimpotrivă. Însă calea dreaptă de la Alta Semita la Regiunea a treia era insuportabil de anostă. Doar un haos de proprietăți ale clasei de mijloc — față de drumul pe la prăvălii. Lui Ruth îi plăceau asemenea scurte abateri din drum, pentru că era într-o oarecare măsură o *emax domina* — doamnă înzestrată cu plăcerea cumpărăturilor.

Via Sacra era în plină forfotă. Într-adevăr, în această parte a orașului nu se așternea liniștea niciodată. Pînă și-n puterea nopții, strada era agitată, zgomotoasă ; vehicule care fuseseră oprite la porțile orașului și-acum se grăbeau să ajungă la destinație ; doctori care alergau la bolnavii lor, filozofi în drum spre muritorii pe care trebuiau să-i pregătească pentru ultima călătorie ; bogătași care veneau cu torțe de la petreceri tîrzii și bețivi ajunși în dificultate. Chiar atunci cînd omenirea tăcea, cînd nu se mai scurgea pe străzi nici o trupă a gărzilor, și nu se auzea nici gălăgia care să-ți arate unde sînt sanctuarele plăcerii, chiar și atunci parcă ecoul tumultului de peste zi emana din obloanele blindate ale magazinelor și din zidurile caselor, care păreau că gem și sporovăiesc singure.

¹ Roma antică era împărțită în 14 *regiones Urbis*.

Acum, la ceasul al treilea, văzduhul era plin de larmă. Asinii și cățarii încărcăți cu poveri grele treceau zbierînd și nechezînd, izbindu-se de adunarea pestriță a negustorilor ambulănți și de hoardele de cerșetori. Strada strălucea de culoare și vuia de vorbe minioase, printre firme care invitau la bijutieri, bancheri, cofetari, vînători, negustori de vopsele și meșteri de flaute. În jurul spitalului, pe la jumătatea străzii, stăteau doi paznici, înarmați cu bice și cu figuri grozav de solemne, de parc-ar fi păzit faimoasa Lîină de Aur. Vedeai asemenea cîrduri de gărzi, încît puteai ușor bănuî că numai pe strada aceasta vreo jumătate de cohortă se ocupau de borfași și de circulație. Strigau să grăbească circulația, s-o îndrume sau doar s-o învioreze și cînd își trăgeau săbiile ca să întărească vreun ordin în mod special, vaietul victimei și rîsul privitorilor acopeau loviturile lamei.

Ruth, care în urmă cu un an era o fetișcană oarecare a Romei, devenise o femeie a cărei frumusețe îi deschidea căile oriunde s-ar fi dus; ea se bucura de spectacol cu aerul acela voios protector care nu-i părăsește nicicînd pe fiii marilor orașe. Sorbea, lacom, cu ochii și auzul, amalgamul pitoresc și primea, prin simțurile treze, mirosul unic al mulțimii de greci, bitinieni, etiopieni, italieni, nordici — oameni ai murdăriei și mizeriei din cartierul de peste fluviu. Ea, care știa mirosurile de mahala din fragedă copilărie, zîmbea, recunoscîndu-le, prin gloata care își făcea loc cu ghearele, coatele și duhoarea ei. Maimuța străbună a umanității și-ar mai fi arătat o dată ochii roșii, dinții scrișniți într-un zîmbet, dac-ar fi văzut cum se deschid în Ruth instinctele ca o eflorescență a voluptății atavice.

Ruth, pe care cu mai puțin de un an în urmă o interesau flăcări de la poarta Collina, trecea astăzi printre cîrciumi ca o regină. În vreme ce Marcellus oferea la roata lui Mithras o pulpă de vită pentru binele lui Jon, Ruth făcea, împreună cu pruncul, o plimbare prin împrejurimi. S-a simțit tentată să intre într-o parfumerie în care o fîntînă arunca dintr-un bazin semicircular arcuri înalte de apă parfumată în douăsprezece jeturi fine. Aici i s-a oferit un scaun metalic cu pernă, iar un vînzător a

întins pe brațul ei picături de ulei aromatic și suc de scorțișoară cu o *spatula*¹ din sticlă. A văzut doamne din înalta societate cercetînd pe toate fețele smaralde, opale, inele cu peceti din sardonix. Ruth credea că femeile acestea se hrănesc cu limbi de flamingo și poartă voal de Coan pe piele. După aceea a ajuns într-un loc unde era Euphemus, antrenat într-o îndeletnicire pe care acasă o numea întru chiparea pesimismului și a cuceririlor acestuia. Un vînzător roșu la păr încerca în același timp să-l înșele cu un evantai din pene de păun. Fără să vrea, Ruth a fost atrasă de un atelier unde cincizeci de sclavi nădușiți făceau încălțări din papirus pe care le potriveau după măsură în prezența clienților. Cînd, în sfîrșit, s-a smuls de aici, ca să se ducă mai repede la Templul Mumei Sacre, toată lumea comenta o veste proaspătă — că tot Vergiliu a rămas cel mai căutat autor în librării. Și cînd a sosit pînă la urmă la treptele Sfîntului Locaș, a trebuit să se oprească o clipă, să-și tragă sufletul — și să-și limpezească mintea de imaginile bine clasificate ale bricelor *de luxe*, oglinzi, peruci, garnituri de purpură, brasiere, pijamale, fileuri, coliere din pietre prețioase, cercei în formă de struguri, fiare de încrețit părul, foarfeci și tot ce mai puteau păstra atunci în minte doamnele cînd se-ntorceau după o zi de cutreierat prin magazine.

Ruth a pus o monedă în dispozitivul de apă sfîntă instalat ca o santinelă în fața templului și în clipa în care s-a umezit cu cele două picături ce constituiau o porție, pacea locașului a pogorît asupra ei. Ruth a intrat, lin, prin cadrul îngust al ușii și s-a oprit la colțul colonadei care închidea curtea templului. A trecut cu familiaritate pe la altarele în care se stingeau acum spiralele de fum ale sacrificiilor de dimineață, a bătut o mătanie în fața altarului înalt din unghiul sudic și a mers mai departe, la scara mică ce ducea spre porticul templului propriu-zis, unde stătea ca portar un chip al lui Bacchus. Era un Bacchus bătrîn și la locul lui, căruia pînă atunci Ruth îi adresa doar cîte-o privire pasageră. Expresia obișnuită a zeului era de pro-

¹ Lopățică de mestecat alifii etc. (lat.).

fundă senilitate. Dar în dimineața aceasta zîmbea protector, ca un bunic, sau părea să zîmbească, pentru că cineva îl împodobise cu o cunună care-i alunecase pe ochi, într-o parte.

Totuși, Ruth n-a întîrziat aici. S-a îndreptat fără zăbavă spre una dintre nișele capelei din față. Aceasta adăpostea chipul făcător de minuni al Mumei Sacre, o siluetă înaltă, cu miini subțiri de marmură, figura placidă tot în marmură și corpul ascuns în splendoarea unei robe azurii. Pe degete, pe piept și peste tot unde era posibil, sclipeau bijuterii, darurile celor pe care-i ajutase. Dar pe brațul ei se afla cea mai de preț podoabă, pruncul Horus, gol-goluț, jucăuș și lustruit în mod special pentru sărbătorile ce se apropiau.

Niciodată nu i se păruse mai ispititoare tinerei femei făptura lui miniaturală. Ar fi vrut să-l legene în brațe, să-l arunce în sus și să-l prindă, să-l dezmierde, să-l iubească. Și pentru că asta nu se putea, s-a uitat, prudentă, în jur, s-a înălțat pe virfuri și a sărutat copilului degetul foarte rece de la picior. După aceea s-a aruncat cu fața la pămînt și s-a rugat la Marea Mumă să binecuvînteze viața plăpîndă care trebuia să vadă curînd lumina zilei ; a implorat-o să-l ferească de soarta cea rea ce i se pregătea și să-l apere oriunde s-ar afla el. A spus rugăciunea cu glas tare, în cuvinte simple și dulci, ca Jon să se facă un bărbat cu ochii luminoși, cu dragoste de adevăr și să placă femeilor. La urmă a intonat, fără să se ferească, rugăciunea care era străveche și pentru bătrîni neamului ei, pe cînd trudeau să ducă piatră la Piramida lui Faraon. De drept, lui Osiris trebuia adresată.

„Apără-l de toți zeii care smulg suflete, sfișie măruntaiele și se hrănesc cu hoituri“.

Pabek, care a urmărit-o pe Ruth de la intrare, și-a șters lacrimile și a scuipat cu putere ca să se convingă că a răcit și de aceea îi lăcrimează ochii. Stătuse ascuns după coloanele de lîngă Bacchus cel cu ghirlandă. Se afla acolo la momentele convenite pentru a face venerabilei zeițe portrete pe plăcuțe de *buxus*¹. Silueta lui masivă se odihnea, greoi, pe un scaun pliant cu întăritori de piele. Tabloul

¹ Cîmșir (arbust).

aproape terminat se sprijinea pe un șevalet scund. O înfățișa pe zeiță într-un veșmînt strîns pe corp, cu o pelerină ce părea să aibă croială grecească și, oricum, nu putea fi descoperită la nici un model viu din Roma. Mantia se încheia într-un nod simplu peste piept, iar prin nod era trecută, cu efect decorativ, o floare de lotus. Pe creștet avea o glugă, ca cele purtate de elegantele Egiptului în timpul regilor mai noi.

Pabek își spuse :

— De șase sute treizeci și una de ori am pictat-o pe prea sfînta în nevrednic chip, pe bucăți de merișor, chiparos și molift și mereu i-am dat trăsăturile acestea, cum am învățat de la Plotin, iar el de la meșterul lui. Dar — ezită el puternic tentat — să mă-nghită Anubis dacă n-am s-o fac și pe-asta !

Și preotul cel gras porni legănat, gîfiind și suflînd, către zidul capelei, iar cînd Ruth se ridică după rugăciune, Pabek stătea în spatele ei. Ea s-a îmbujorat, de tulburare, cînd l-a văzut pe preot ; însă preotul și-a înclinat capul, zicînd :

— Ruga ți-a fost primită.

Îl privea fără să priceapă și el repetă :

— Ți se va împlini gîndul.

Cînd vorbele preotului au pătruns la înțelegerea ei, Ruth s-a înroșit mai tare. Pabek a întrebat-o :

— Vrei să aduci Sfintei Mume o ofrandă — să stai nemișcată pe scaun o jumătate de oră ?

Ruth s-a gîndit imediat la o poveste demult îngropată, despre ce se putea petrece în templele egiptene în alte vremuri, dar văzînd fața lui grasă, ciudată, și-a lăsat bănuiala deoparte și a zis :

— Cum adică să pot sluji Sfintei Mume stînd nemișcată ?

— Nu-i nevoie să înțelegi tu. Vino, o chemă el și se legănă către șevalet. Ea l-a urmat șovăitoare și s-a așezat pe marginea taburetului pe care i l-a împins preotul. El s-a pornit să lucreze în tăcere, a răzuit figura zeiței din două mișcări, a făcut un semn spre față, s-o liniștească și să-i provoace expresia necesară, a strănutat și și-a amestecat culorile pe paletă. Curînd i s-a adresat, calm :

— Nu ești din comunitatea noastră, copilă.

Ea privea dinainte-i ca într-un vis fericit ; nu, nu era.

Numaidecît s-a uitat la el întrebător :

— De ce sînt zeii voștri animale ?

— *Benedictus benedicat*, răspunse el cu un murmur mulțumit. Cel binecuvîntat, binecuvîntează. Privit așa, zeii noștri nu mai sînt animale. Sînt ceea ce înțelepții numesc simboluri. Tot așa, înfățișăm soarele ca pe o floare de lotus ce se ridică din ape, dar, desigur, nu credem că soarele s-a născut din floarea de lotus. Cărțile noastre sfinte, scrise de Isis și Horus...

— Doamne Dumnezeule ! întrerupse Ruth, uimită. Horus. mititelul, a scris cărți ?

Pabek s-a uitat pe deasupra lucrului său fără să înțeleagă ; pe urmă și-a dat seama și a emis iar un șir de mormăieli :

— Ah, pruncul Horus — a crescut mare, mare de tot. A luptat cu Anubis ca să-și răzbune tatăl.

— Și l-a învins pe Anubis ? întrebă Ruth, jenată de greșeala ei.

— Mmm. Într-un fel. Ei luptă neîncetat. Reprezintă principiul echilibrului. Dar asta încă n-ai cum s-o pricepi tu. În cărțile sfinte se zice că odată, de mult, zeii au trebuit să fugă de giganții răzvrătiți și, sperînd că nu vor fi recunoscuți, s-au strecurat în trupuri de animale — unul în țap, altul în pasăre și așa mai departe. De aceea și-au păstrat zeii înfățișarea de animale pînă în zilele noastre. Aceasta se dovedește în scrieri de peste două mii de ani, păstrate în cele mai vechi temple ale noastre.

În clipa aceea, dinspre capelă a venit zvonul unei cîntări surde. Răsuna mai aproape — apoi mai departe. Era evident că cineva dinăuntru mergea încolo și-ncoace. Ruth s-a uitat nedumerită la pictor și acesta a lămurit-o :

— E Zachlas, bucătarul, unul cît mine de gras. Noi doi sîntem cei mai grași preoți din templu și semănăm puțin între noi. Dar eu arăt mai bine.

Și izbucni într-un rîs gros, nestăpînit. Zachlas însuși, ca pentru a dovedi adevărul acestor cuvinte, apăru în intrarea largă a capelei. Rotund ca un butoi, a trecut prin portic, zicîndu-și cîntarea — cea pe care anticii o numeau *Maneros*, bocet pentru singurul fiu al celui dintîi rege

egiptean. Când se întonează cu glas stins și îndurerat, are un efect deosebit. Din burta lui Zachlas melodia ieșea ca dintr-un poloboc. Ruth îl asculta, fermecată. În timpul acesta cîntărețul începuse să tămîieze aerul cu mirt înaintea slujbei de după-amiază și pictorul strigă la el :

— De ce nu dă Pankrates cu cădelnița ?

Zachlas și-a ridicat ochii și-a răspuns :

— Păi *dă* — pe scări. Numai că se scoală și el un pic mai târziu.

Între timp a zărit-o pe Ruth, și-a pus cădelnița pe o masă și s-a apropiat, dînd semne de plăcută surprindere.

— Ei, asta-i bună ! exclamă. Îl cerceta pe Pabek cu privirea peste umăr. Dar știi că ai curaj ! Ce crezi c-o să zică părintele paroh de treaba asta ?

Glasul lui Pankrates răsună uscat și indiferent în spatele lor :

— Dacă nu face pe loc o slujbă pentru noua noastră Mumă, atunci e sigur ca s-a-ntîmplat ceva cu bunul lui gust.

Pankrates era un bărbat uscățiv, cu buza de jos răsfrîntă și picioarele subțiri. Părea întruchiparea preotului egiptean tipic, magician, din cărțile de povești — de felul celor care merg călare pe crocodili și crocodilii le fac semn din coadă încă de departe. Avea în cap o plăcuță de argint, pusă acolo prin trepanație și, departe de-a o ascunde, el o considera mai degrabă o dovadă a distincției sale.

Toți trei se întreceau în amabilități față de Ruth. Se purtau aproape la fel de ciudat ca vînzătorii de pe Via Sacra, cu două ore în urmă.

Cînd, mai târziu, Ruth îi descria lui Marcellus întîmplările dimineții, ea remarcă :

— Veneau zbîrniînd, ca fulgerul pe sirma de la gard.

Zachlas a apărut cu fructe conservate, Pankrates cu flori pe care le luase, de fapt, să-și mai îmbuneze nevasta. Dar punctul culminant l-a atins Pabek atunci cînd, punîndu-și paleta deoparte, s-a dus, trudit, pînă la sediul lui, dincolo de sala misterelor și s-a întors cu o miniatură a lui Horus. Era o copie fidelă a copilului din brațele lui Isis,

la fel de seducător și poznaș. Ruth era tulburată și plină de recunoștință :

— Dac-aș ști cum să vă mulțumesc, zise. Dar cînd s-o face Jon mare am să-l trimit pe el să vă mulțumească.

Nici unul dintre preoți nu i-a răspuns și n-a rîs. În cele din urmă, Pabek și-a ridicat ochii de la pictura umedă încă la original și a spus, visător :

— Trimite-l înainte să se facă mare. Vino tu cu el. Vino cît mai des. Poate că și pruncul Horus ar trebui să se mai schimbe la față.

Ruth s-a întors direct acasă. Chiar și așa, preoții i-au dat doi sclavi puternici s-o escorteze și să-i deschidă calea pe porțiunea aglomerată dinainte de Porta Viminalis. Ea a protestat energic, dar nimeni n-a ascultat-o. Înainte de a pleca Ruth, Pankrates a ridicat o cută din tunica ei la buze ; Zachlas a ingenuncheat să-i sărute mîna : Pabek i-a luat capul între mîini, a sărutat-o pe frunte și i-a urat, solemn :

— Fie cu tine binecuvîntarea Celui de Sus.

IV

Saturnaliile veneau întotdeauna ca o avalanșă. Îi luau prin surprindere pe cei care, de altfel, așteptau sosirea lor cu nerăbdare de șase luni și mai bine. Cînd în cele din urmă se revărsau asupra orașului și-l copleșeau sub greutatea unei senzații generale, jumătate din populație era mai mult sau mai puțin în urmă cu pregătirile — gătitul, curățenia, tăierea vitelor. În ajun de 16 decembrie, meseriașii, negustorii trudeau pînă-n ultima clipă și erau livizi ca minerii. La data aceasta, crainicii magistraturii se răspîndeau călări prin oraș să anunțe că a sosit ceasul cel mare cînd, pentru un scurt moment, ar trebui să fie pace pe pămînt, iar brațele au parte de o trecătoare odihnă.

Așa cum se adună vînturile în craterul Etnei, s-a strîns în zori o mică adunare de cinici la colonada Basilicei lui Neptun, pe Cîmpul lui Marte. Stăteau pe jos sau în picioare, în grup, în jurul coloanei corintice împodobită

cu imagini din Asia Minor. Venise acolo „Spada“, care se fălea că trăiește dintr-un *as* pe zi și „Labirintul“, al cărui of era că nu-și poate reduce bugetul sub un *as* și jumătate. Era și „Modelul“, un cinic maltez și „Roata Sorții“ care le rumega în tăcere glumele și necazurile cele nou-născute cam așa cum își mănîncă scroafa porceii. Mai era Petrus, „Paraua“, cel ce se înfățișa ca altruist fanatic ; adică iubea furnicarul milioanelor asiate, dar avea pică pe cismarul Pedanius din Strada Săndălarilor fiindcă-i datora acestuia niște bani pentru pingelit. Și Orbilius.

Conversația lincezea. Sînt clipe în care grija pentru suflet trece pe planul al doilea. Sărbătorile dau oamenilor un asemenea spațiu de respirație — și acesta este unul dintre motivele pentru care Saturnaliile prilejuiau lepădarea de griji a tuturor. Nici chiar maltezul și Petrus Paraua, care se certau de peste treizeci de ani, nu mai găseau substanță, încît argumentele lor erau pe drojdie și marea divergență a fost prezentată lui Orbilius spre rezolvare.

Bătrînul cinic sfrijit își netezi barba și rosti sentința.

— Aveți dreptate amîndoi. Maltezul mulge un țap și Petrus îi ține șiștarul.

În vremea aceea stilul judecății epigramatice era mult apreciat și în plictisul începutului de sărbătoare ar fi cîștigat aplauze cu atît mai entuziaste. Însă chiar în momentul acela le-a atras atenția o foarte ciudată procesiune. Se apropiase neobservată dinspre Templul lui Isis și Serapis sau cel puțin din direcția aceea. În frunte mergeau un toboșar și un negru uriaș cu cîte un ciomag în fiecare mînă. În spatele lor venea o pereche de sclavi mai blonzi, dar la fel de puternici. Urmau alți doi bărbați, cu o litieră de culoarea focului. Pe urmă alt negru și, în sfîrșit, o a doua lectică, verde, la fel de vie în culoare ca prima.

Nu era nimic neobișnuit în asta. Toate erau cu chirie : toboșarul, negrii, baldachinele. Singurul lucru neînchiriat și care făcea procesiunea interesantă la vedere era bătrîna doamnă care ședea în litiera din față — sau părea să șadă, pentru că ieșise pe jumătate în afara vehiculului, pe partea dinspre basilică și nu putea fi văzută decît în combinație cu umerii, brațele și capul sclavului din față. De la distanța aceea se auzea doar un gen de cîrîială în-

soțită de gemete scurte, pătrunzătoare. Astfel, procesiunea s-a oprit pe loc. Sclavii au pus litiera jos și, după obicei, și-au potrivit pernițele pe care se sprijinea oiștea. Toboșarul s-a scărpinat între umeri cu bețele tobei într-un fel ce dovedea că nu fără pricină alesese locul acela din tot corpul său. Negrul cel mai din față s-a așezat pe căpățiul gros al unuia din ciomege, iar cu celălalt ciomag făcea jonglerii. Privitorii au ajuns la concluzia că numai din lipsa unor obiecte mai grele, cum ar fi trunchiuri de copaci sau coloane de marmură, se rezuma la un atât de modest exercițiu matinal. Negrul avea o forță extraordinară.

Toți se manifestau după legile nescrise ale unei echipe angajate pentru lectici de închiriat — și lecticile acestea erau mai vechi decât cei mai bătrâni locuitori ai Romei. Între timp, unul din oameni s-a îndreptat spre grupul de cinici. Avea aerul unuia care îndeplinește o datorie neplăcută, sau al unui credincios ce se coboară la necredință — și mult prea evident se coboară. Un cotcodăcit strident din litieră l-a făcut să-și grăbească nițel ritmul la ultimii patru-cinci pași, dar n-a reușit nicidecum să-i schimbe expresia de melancolic dezacord a figurii. A întreat cu glas acuzator :

— Îl cheamă pe vreunul din voi Orbilius, domnilor ?

Nu răspunse nimeni ; însă ochii tuturor cinicilor s-au îndreptat către Orbilius, ca într-un număr perfect executat.

— Te numești Orbilius ? întrebă cinstitul sol. Bătrînul cinic n-a încercat să nege faptul. S-a foit nițel și a recunoscut, șovăitor.

— Vrea să-ți vorbească o doamnă, zise omul, de parcă rostea o sentință. Orbilius îndreptă o privire imploratoare spre frații lui întru meserie, dar ei îl urmăreau fără simpatie. Dacă ar fi avut o cât de mică șansă în sensul acesta, i-ar fi oferit zeului său protector, Hercule, orice — numai să-l preschimbe într-un fulg de nea dintre cei care începuseră să cadă ; dar era ceva în bunica Papiria care năruia complet la cei din jur intenția de a recurge la magie. Domeniul ei, ca și vorba, aparțineau prea mult acestei lumi.

— A fost odată un bătrîn de cinic nătărău care-a promis să vină în vizită la noi, zise ea.

Orbilius privea în gol, cu vinovăție.

— Și care n-are nevoie de vechii lui prieteni, urmă ea.

Orbilius își ridică ochii, ca preludiu la o explicație de care nu s-a prea ales nimic.

— Recunosc că m-ai căutat o dată — în timp de nouă luni — ca și când asta ar fi o scuză. Pentru toți ceilalți găsești timp. Da, e inutil să negi. Am auzit de mulatra Sabina și de macedoneanul ei, pe care i-ai instalat la un han de lângă chei. Și pentru că veni vorba — la frumos trai îi îndemni pe cei tineri, ca om neprihănit ce te afli. Mai bine taci din gură — Orbilius nu protestase nici măcar cu o clipire de pleoapă. Sînt perfect informată asupra faptelor tale. Dar despre asta putem vorbi mai tîrziu. Îți aduc salutul fiului meu. Te roagă să-l onorezi cu prezența ta la Saturnalii. Ai o lectică aici, în spate. Urcă în ea ; n-avem timp. Am și pierdut două ore căutîndu-te prin juma' de oraș. Am văzut în dimineața asta mai multe bărbi și țoale și bîte de cinic decît în toți cei 63 de ani ai mei.

— Am promis... zise Orbilius.

— Ai promis ! cîrîi bunica, încîntată. Îți știm noi promisiunile. M-ai umplut de făgăduinți mincinoase chiar în ziua-n care m-ai părăsit, sărmană copilă abandonată, la Tibur. Dacă n-ai chef să fii adus cu forța, atunci urcă pe loc.

Negrul și celelalte două matahale s-au apropiat, ca și când ar fi luat amenințarea în serios, iar Orbilius intră în litiera verde, unde se apăra de privirile cinicilor îngropîndu-se cît mai adînc și ținîndu-și ochii ațintiți la Isis și Serapis.

Așa s-a întîmplat că bătrînul cinic s-a trezit petrecînd Saturnaliile în casa lui Papirius, pe Alta Semita, în loc să meargă, cum promisese, la Maës și la nevastă-sa, în cartierul Aventin, peste drum de chei, la hanul „Balena Albă“. Sabina a ieșit din zori pe stradă, să se uite după oaspetele așteptat. Cînd umbra ceasului solar a crescut de șase picioare, Maës și-a încruntat sprîncenele a îngrijorare. Cînd s-a închis taverna, mîhnirea i-a cuprins de-a binelea. În sfîrșit, cam la vremea cînd bucătăreasa anunța că nu se mai poate aștepta cu supa (făcută din linte sici-

liană de la Gela, cu două păsări grase), s-a auzit la ușă un bocănit de încălțări cu potcoavă de fier și un sergent din gărzi le-a adus o scrisoare pecetluită. Maës a deschis-o neliniștit. Scrisoarea zicea :

„Orbilius către Maës și Sabina. Salutul meu, mai întâi. O forță mai presus de puterile mele m-a abătut din drum. Egoismul, care este unul și singurul păcat, izvorul defăimării, pismei și lenei, mă face să doresc a fi cu voi. Dar sînt reținut în societatea unor oameni care spun că le răpesc fericirea dacă plec. Deci să nu mă așteptați pînă nu mă veți vedea. Fie ca bunăvoia Celui de Sus să vă însuflețească Saturnaliile“.

După ce a citit scrisoarea cu glas tare, macedoneanul s-a uitat la nevastă-sa, dezamăgit.

— Egoismul e izvorul pismei, cită ea, cu zîmbet melancolic.

Dar la Papirius, pe Alta Semita, veselia era în toi. Mirosurile ce umpleau casa stîrneau multe și variate așteptări — miroșuri dulci și provocatoare de care nu se putea feri nimeni.

Săptămîni întregi stătuse legea ospitalității înscrisă pe un stîlp metalic, în curte, la vederea tuturor. Și din cele mai vechi timpuri se zicea despre stîlpul acesta că atîta vreme cît stă în picioare, nici foame, nici ciumă, nici foc, și nici vreo altă năpastă nu se va abate asupra casei ; dar dacă s-ar întîmpla cumva să se strice, atunci să te păzească cerul, deoarece, așa ca Saturnaliile în general, el sta în amintirea libertății și simplității omului la cea dinții vîrstă a sa, cea de aur. Sub semnul lui, furnica și cămila erau deopotrivă.

Oamenii casei veneau în fiecare zi, cînd aveau o clipă de răgaz, să citească învățătura străbună. Sclavii, fetele, Maica Sara, Ruth, Euphemus — trebuiau să meargă din cînd în cînd să-și întipărească în minte legile pe care le știau oricum pe de rost. Și cel mai des venea Papirius, după cum se și cuvenea ; cînd se întorcea de la stîlp, mai corecta și lungea cite puțin lista prietenilor casei pe care și-o întocmise, după obicei. În același timp a pus deoparte o sumă de bani peșin și tot ce se putea alege din garderobă, lucruri gospodărești și argintărie. A cumpărat

sleşnice bune de bronz, cărţi în ediţii scumpe şi jucării : păpuşi, mingii, păsări cîntătoare şi nuci colorate. Toate erau după datină. Pe măsură ce se apropia serbarea, sentimentele se exaltau într-un soi de beţie. Ajuta la aceasta şi vremea. Chiar şi copiii îşi aduceau aminte de anii cînd se nimerea să ningă de sărbători şi pămîntul îngheţa ca piatra, vîntul rece şuiera şi oamenii se adunau la vatră. Dar anul acesta era cu totul altfel. Nu mult după ce toamna golise pomii de frunze, au venit curenţii blînzi ai primăverii. Într-adevăr, anotimpul a stîrnit cîteva vîrtejuri de zăpadă chiar la începutul Saturnaliilor, dar numai dintr-un simţ jucăuş a ceea ce se cuvenea momentului. Oamenii erau atît de apropiaţi de natura înfloritoare şi sărbătorească, încît presupuneau că virtuţile vremii sînt propriile lor calităţi.

Saturnaliile erau tot mai aproape. Zilele goneau într-o fericită nerăbdare, iar nopţile îşi lingeau puii palizi, aşa încît chiar cei mai nenorociţi oameni, cei de sub poduri, de sub bolţi şi arcade şi de pe bănci, în parcuri, se simţeau mai puţin părăsiţi ca de obicei. În ultima zi, la ordinele lui Papirius, Philetus a cărat vasele grele de tămîie în jurul casei. Era un proces de purificare, menit să gonească avariţia, lăcomia şi alţi asemenea musafiri de prost renume. După aceea Papirius făcu sacrificii în stil grecesc, pentru Jupiter Plutodotes, Hermes Dotor şi Apollo Megalodoros, iar spre seară a citit pentru ultima oară lista de prieteni ai casei.

Cam la vremea aceea Marcellus a trecut din nou pe la cismarul Pedanius, în Strada Săndălarilor. Pedanius şedea rezemat cu picioarele goale de un scăunel şi cerceta caietul de socoteli pe care-l ţinea ca vistier al asociaţiei ciocilor — Pedanius era şi cioclu auxiliar şi îşi îndeplinea multiplele funcţii cu multă conştiinciozitate. Cum tălpile picioarelor îi erau îndreptate chiar spre uşă, Marcellus ar fi trebuit să fie orb ca să nu vadă crucea lată de pe fiecare talpă. Tresări ; avusese convingerea că Pedanius s-a născut liber. Cismarul i-a urmărit privirea şi s-a gîndit imediat la stigmat — dar prea tîrziu. Şi-a tras picioarele de pe scăunel şi şi-a muşcat buza.

— Eşti libert, zise Marcellus.

Pedanius ar fi putut spune da, însă caracterul îi era curat, precum întreaga lui ființă și răspunse :

— Sînt fugar.

Aceasta a produs o pauză, necesară pentru a construi o nouă relație sau pentru a o susține pe cea veche. Pe urmă Pedanius întrebă, cu teamă :

— Atunci nu mai ai nevoie de ajutorul meu.

Marcellus spuse, privindu-l cu părere de rău :

— Nu vorbi prostii. Eu nu sînt așa. Am venit numai să-ți spun că primesc ajutorul tău, dacă mai ai de gînd să mi-l dai.

Micul cismar sări în sus, îi apucă mîna și rosti aproape printre lacrimi :

— Chiar dac-ar trebui să mă bat cu urși și demoni — dac-aș înfometa și-aș suferi mizerie — cît trăiesc eu nici un necaz nu se va apropia de micul Jon !

Scutură mîna lui Marcellus, emoționat, iar acesta zîmbi cu tulburare și indulgență. Imaginea lui Pedanius luptînd cu ursul era cam mult, dar, adunîndu-se, Marcellus scoase o amuleță de jasp, de felul numit boria, care are culoarea cerului de toamnă dimineată. O dădu lui Pedanius, zicînd :

— Ruth te roagă să porți amuleta aceasta. Este închinată celui care aduce îndurarea și cu siguranță te va apăra pînă la întoarcerea la Roma.

Din fericire, Papirius nu avea cunoștință de toată conspirația aceasta. Știa că fiul lui așteaptă să dea naștere unui poem ocazional și presupunea că Marcellus i-a urmat sfatul disprețuitor să se folosească de forceps.

Cum ziua era pe sfîrșite, Euphemus și alți doi servitori de încredere au apărut în sală cu hainele de sărbătoare, iar Philetus făcea pe portarul. Cei trei au primit instrucțiuni amănunțite și-au ieșit încărcăți cu pachete pentru amicii mai săraci ai familiei, care așteptau acasă. În seara aceea străzile erau slab populate — întîlneai mai ales servitori bătrîni, cinstiți, încărcăți cu daruri, care zoreau să ducă salutările casei lor și să bea nelipsita cupă de vin. Dar numai cîte o cupă la fiecare casă ; așa cerea datina.

În sfîrșit, a sosit ziua cea mare. În anii răi, cînd se revărsa Tibrul, tot nu venea asupra orașului cu forță mai uimitoare decît mult așteptatele Saturnalii. În casa de pe

Alta Semita, sclavii și libertzii s-au adunat în *atrium*¹ dis-de-dimineată cu toți membrii familiei. În sunet de flaute, Marcellus a adus tînăra victimă pentru sacrificiu; Papirius a controlat-o atent, serios, parcă pentru prima dată. N-a trecut cu vederea nici coarneau aurite, nici blana de sub panglici, la frunte și mai jos, sub fișia albă ce flutura. Ai fi zis că viitorul lumii depinde numai și numai de lipsa oricărui fir negru în lîna roșie, mătăsnoasă a animalului. Și nu s-a găsit nici un fir negru. Papirius, cu un vâl pe cap, s-a întors de la animalul fără de pată și și-a înălțat mîinile spre chipul lui Saturn, așezat sub larii casei.

A tăcut pentru o clipă. Liniștea încăperii era tulburată numai de răsuflarea animalului, care adulmeca dalele lăsînd urme aburite. Toate brațele se întindeau, precum ale lui Papirius, către chipul sacru — mîinile subțiri și strîmbe ale buncii, labele păroase ale lui Euphemus, degetele Balbillei, roșii de la spălatul rufelor, brațe de sclavi, de femei, de copii — toate se îndreptau în sus, înainte, în cucernică așteptare. Într-un tîrziu buzele lui Papirius s-au mișcat fără cuvinte și s-a auzit, în sfîrșit, primul sunet — zăbovind, supus. Pe urmă și-a regăsit vocea. Glasul își cioplea aspru, fără ezitare chipul, în liniștea de marmură. Era un ritual cu atît de vechi cuvinte, încît nici unul dintre ascultători nu le înțelegea. Venea dintr-o latină veche de sute de ani. O latină ruginită, frumoasă, uzată ca un străvechi pumnal, din bronz gravat, nu foarte bun la muncă grea, dar potrivit ca podoabă la brîul unui războinic în procesiunea triumfală. Glasul lui Papirius, care prea adesea purta masca batjocurii, evolua în dimineța aceasta ritmic, suplu, ca un dansator pe frînghie. A mers pînă la urmă, grav, ferm și fără ezitare. La sfîrșit, a culminat, extatic și s-a curmat.

Un copil mic ieșise în spațiul dintre cele două șiruri de oameni și se uita la Papirius cu ochii mari, strălucitori. Maică-sa îl trăgea de tunica scurtă, dar el n-o băga în

¹ Vestibul al caselor romane, un fel de curte interioară, încăperea principală din care se intra în toate celelalte (lat.).

seamă, fiind mult prea atent la Papirius, care puneă acum tămîie și vin pe masa ușoară de jertfe din fața altarului. Cînd au stropit victima roșcată cu vin, aceasta a scos un behăit scurt, prietenos și copilul a bătut din palme cu încîntare ; maică-sa, rușinată, l-a tras la ea să-l potolească.

Apoi Marcellus și doi sclavi au apucat animalul de cap și de un picior din față și l-au răsucit cît era nevoie. Papirius s-a apropiat de victimă cu marele cuțit pentru ofrande, bine șlefuit, s-a încredințat că frînghia și legătura sînt bine strînse pe capul animalului și, cu o fulgerare, i-a împîlîntat lama în gitlej pînă la plăsele. Încă o fulgerare și fapta era pe deplin săvîrșită, iar singele a țîșnit într-un șuvoi gros, cald, în vasul mare de aramă. Apoi, măruntaiele ce se cuveneau zeului — ficatul, fierea, plăminii, inima și mezenteriu — au fost arse în fața altarului. La sfîrșitul arderii, vremea de aur pogorî asupra casei.

Imediat după sacrificiu, bunica a pornit în expediția din care s-a întors cu Orbilius. Descria evenimentul ca și cum Orbilius era un cîine fugar pe care l-a prins ea, cu mijloacele obișnuite. Orbilius, trebuie spus, se purta ca atare ; arăta de parcă ar fi pîndit mereu prilejul să scape iar în stradă. După baie și după ce a compus scrisoarea pe care Papirius în persoană a încredințat-o gîrzii, Orbilius s-a mai liniștit, iar o oră înaintea cinei celei mari ședea împreună cu Marcellus și Ruth la băiat în cameră.

Bătrînul cinic privea frumoasa pereche cu luare aminte și admirație. Ruth își potrivise părul într-un fel simplu, deseori folosit de fetele creștine, urmărind forma capului și prins într-un conci la gît. Era îmbrăcată într-un dalmatic de un galben solar, un fel de tunică, dar cu mîneci și, după moda femeilor măritate, purta pe cap o basma — din voal foarte subțire, totuși de culoarea roșie-aurie potrivită mireselor. Două serpentine frumos modelate îi atîrnau la urechi ; tresele de pe umeri erau din cornalină. În jurul gîtului avea un lanț greu, lucrătură de aurar etrusc, iar pe brațul drept și la glezne își pusese inele masive. Toate aceste podoabe fuseseră ale mamei lui Marcellus. În picioare, Ruth încălțase niște pantofi albi, brodați cu mătase și cu cîte o perla pe fiecare.

Pe încălțărilor lui Marcellus, din piele de Laconia, erau prinse hematite șlefuite concav. Hainele-i erau din material țesut la Berytus, din mătase chinezească și bumbac. Pe cel de-al patrulea deget purta un inel cu sigiliu de cornalină, care fusese transformată într-un frumos onix prin fierbere în miere. Pe cap purta o cunună verde.

I-au povestit lui Orbilius necazurile lor și-acum stăteau ținându-se strâns de mână. Marcellus privea rugător la bătrîn. Zise :

— Ne-ai ajutat o dată înainte și aproape că ai și tu o contribuție la Jon. Ajută-l și acum, la nevoie.

— Ce sînt eu, vrăjitor, să ocolesc inevitabilul ? întrebă cinicul cu blîndețe.

Ruth privea fără țință, într-o neliniștită visare. Se gîndea la preoții egipteni și la faptul c-ar putea s-o sprijine cumva. Le povesti bărbatilor, cu vocea scăzută, de drumul ei la Templul lui Isis din Regiunea a treia, despre binecuvîntarea lui Pabek și înfățișarea pruncului Horus. O umbră ușoară de nemulțumire trecu pe fața lui Orbilius. Simțea ceva din pofta redeșteptată a cîinelui sătul cînd se apropie de mîncarea lui un alt cîine. Orbilius nu-i prea înghițea pe oamenii din țara Nilului. Instinctul lui, care se sprijinea pe anume legende aproape uitate despre trecutul acestora, îl avertiza să se ferească. El observă :

— Cred că e prea mult sînge de vechi cetățean roman în mine ca să mă împac cu toți orientalii ăștia.

— Și eu sînt orientală, zise Ruth.

Orbilius se scuză pentru gafă și adăugă :

— Dar ești mai mult decît atît. Ești mamă de roman.

Ruth repetă :

— Da, sînt mamă de roman.

Euphemus bătu la ușă și-i invită să vină în casă și să primească oaspeții care-au și început să sosească. Orbilius a plecat primul. După ce a ieșit pe ușă, Ruth l-a oprit pe Marcellus și s-a agățat de el. Și-a dat vâlul peste cap și, tremurînd toată, de la coronița din creștet la perlele de pe pantofi, a gemut, înlăcrimată :

— Mi-e atît de frică.

El a încercat s-o aline, dar fără succes. Lacrimile ei curgeau ca dintr-un șuvoi stăvilit, care-a găsit o mică

deschidere în zăgaz și, forțînd fisura, smulge pînă la urmă cu sine obstacolul, într-un impuls irezistibil. Ruth se lamenta :

— Mi-e frică de mult. Cu fiecare zi, am fost mai sigură, dar am încercat să uit — și mă temeam să nu rîzi de mine. O neliniște extraordinară în legătură cu ceva, cu Jon. Și — aproape că se prăbuși — dacă i se-ntîmplă vreun rău acum, nu cred c-am să pot îndura.

Marcellus o îmbrățișă strîns și în trup simțea cum durerea lui Ruth îl prinde și pe el.

— Prinde curaj, viteaza mea, draga mea dragă, încerca s-o liniștească. Ești obosită și tulburată. Dacă te odihnești nițel, ai să vezi că-ți găsești tihna. Și îndată ce-l vom avea pe Jon, îl ducem la loc sigur. Îți jur.

Ruth aproape că leșinase. Marcellus i-a dat drumul din îmbrățișare ; ea s-a clătinat, pasiv și i-a căzut din nou în brațe. Atunci a ridicat-o și a dus-o la Maica Sara, a așezat-o pe pat și ea s-a cufundat într-o nemișcare letargică. Marcellus a încercat să-i dea niște apă minerală de Santander, doar așa, să se afle și el în treabă, dar ea l-a respins. Atunci el a alergat să-i aducă o amforă de vin cecuban ; bătrîna se tîrîia prin jur, văicărîndu-se. După ce-a băut, cu capul pe umărul lui și părul desfăcut pe piept, fata l-a privit cu un zîmbet temător, pe urmă s-a culcat la loc și a închis ochii. A lăsat-o așa și s-a dus să-și ceară scuzele de rigoare la sala banchetului, unde probabil că i se observase lipsa. Dar întîi a poruncit Maicii Sara să-l înștiințeze dacă se întîmplă ceva îngrijorător.

Seara aceea a fost pentru Marcellus ca o nebunie. O îmbinare de necrezut între tragedie și manifestarea cealaltă, ușuratică pînă la demență. Cînd a sosit în *atrium* musafirii se adunaseră cu toții. Îi știa bine, pe cei mai mulți îi cunoștea de copil. Era Eros, librarul, un agnostic poreclit Mezentius ; Hermias care conducea o agenție matrimonială undeva în interiorul orașului ; era și un chirurg al poliției, cu un cap minuscul și un glas răsunător de bas. Mai era unul din libertîi casei, un negustor de sare și un bărbat foarte răgușit care-și cîștiga existența vinzînd pe stradă cîrnați calzi cu muștar. Îl chema Egrilius și-ți amintea de lipitorile care ba sînt rotunde ca mîngea, ba se

întind ca firul. Cel puțin lui Marcellus i se părea că de câte ori vine la ei are altă formă. De data asta era scund și umflat și ochii i se bulbucau atît de tare, încît pleoapele parcă stăteau înfipite pe margini. Oamenii aceștia erau, fără excepție, cheflii care-și însoțeau salutarile cu întrebări de genul : „Ai căzut în șanț ?“ sau „Îți asudă urechile, bătrîne ?“ În același spirit, își repezeau între ei pumni în burtă, se trăgeau de bărbi și, după toate aparențele, se distrau grozav cînd se-ntîmpla ca cel neinițiat să nu observe hazul.

În afară de ticăloșii aceștia, societatea cuprindea o doamnă cam de vîrsta lui Marcellus. Era Elina, văduva unui tapițer, remarcabilă prin adîncimea și vioiciunea gropițelor din obraz. Era durdulie și plină de viață, cu picioarele foarte mici, încălțate în sandale roșii din piele parthiană, țintuite cu agate. Purta o tunică fără mîneci, albastră, somptuoasă, vopsită cu turnesol, care-i ascundea prea puțin farmecele. Pe cap își pusese un voal verde ca brotacul, iar cingătoarea îi era prinsă într-o cataramă de ambră străvezie. Două agrafe din același material, la partea de sus a tunicii, slujeau să-i ridice nițel sînii și să-i apropie. Benzi late de aur îi strîngeau carnea pe brațe, la jumătatea distanței între umăr și cot, iar pe degete purta inele cu nestemate.

În sfîrșit, mai veniseră și nevestele a doi dintre domnii pe care i-am menționat. Anexe ale soților lor, ele țineau cu „Roșul“ la Circ dacă țineau bărbații lor cu „Roșul“, participau cu ei la risipirea monedelor de argint devalorizate ale lui Marcus Aurelius și citau la fel de greșit ca soții lor din Vergiliu.

Elina a intrat repede în vorbă cu Marcellus. Pe o masă din spatele *impluvium*¹-ului era o lampă cu picior, în formă de copac, cu vase de ulei atîrnînd de ramuri. Cu multă ingeniozitate, ea îl duse în fața acesteia și i se confensă că nu are de gînd să rămînă nemăritată, ci, din contră, dorește să poarte iar năframa roșie și să mai potrivească o dată la capătul lăncii cele șase cordele.

¹ Bazin construit în mijlocul atriului, în care se aduna apa de ploaie (lat.).

Marcellus se gîdea la Ruth și zîmbea, politicos. Nu se îndoise de asta nici o clipă.

— M-am gîndit — acum vezi să nu ți-o iei în cap — zise ea, m-am gîndit, în trecere, și la tine. Ah, dar ești prea tînăr, Marcellus — cel puțin cu cinci ani prea tînăr.

Rîse îndelung, Marcellus rîse și el. Căsătoria îi părea Elinei o întreprindere pe care-o poți aborda cu voieșie. Îl consultă pe Marcellus exhaustiv în privința tipului de bărbat care i s-ar potrivi ei, excluzînd de la început orice asemănare cu tapișorul defunct. După trei ani de conversație despre covoare și modele de covoare, se lecuise. Tinjea, pînă la urmă, după un Marcellus cu cinci ani mai în vîrstă — un om de bun simț, dar sensibil la valorile spirituale.

La punctul acesta, pînă ca Marcellus să aibă timpul să-și dovedească puterea de discernămint, au intrat sclavii și atunci cei doi au hotărît că vor reveni asupra problemei mai tîrziu. Pe moment, ca rămas bun, ea l-a săgetat pe Marcellus cu o privire nudă, plină ; dar el, cu gîndurile la Ruth, aproape că n-a observat-o.

Sărbătoarea era așadar o monumentală reînviere a vîrstei de aur, cînd furnica și cămila erau deopotrivă și atunci, firește, a devenit cu deosebire sărbătoarea robilor și oprimaților. Cît durau Saturnaliile, stăpînii și sclavii își schimbau locul între ei, așa încît sclavii petreceau la masă, sluiți de stăpîni și de musafirii acestora.

Banchetul a început cu semnalul flautelor, care-au purtat chemarea prin toate încăperile și la care sclavii s-au așezat pe două rînduri ; țineau în mîini tot ce se găsisse de luminat prin casă. Procesiunea porni, cu lămpi și sfeșnice, cu lanterne din bășici sau cîrpe îmbibate în ulei. În față, imediat după muzicanți, veneau cei doi sclavi uriași de la moară. În jurul gîtului aveau inele de fier, lucrate grosolan și marcate cu sigiliul lui Papirius. Urma restul gospodăriei — femei și bărbați — toți cu lămpi și cununi de palmier sau laur. Șirul dublu se sfîrșea cu Philetus și Balbilla, iar în urma tuturor venea Euphemus, care pusese zăvorul la poartă și plecase de la postul lui.

În timp ce se cînta imnul Saturnaliilor, sclavii au intrat în şiruri şi s-au aşezat la mesele din sufragerie. Şi-au lăsat la uşă sandalele de culoarea şocolatei şi, cum s-au văzut la masă, au şi început să se veselească. Era suficientă — pentru a le stîrni un prim fior de voluptate — plăcerea că-i luminează candelabrele de marmură şi gîndul că se tolănesc la masă ca domnii, pe divane decorate cu reliefuri în bronz — dacă nu preferau cumva taburetele de aramă masivă. Papirius şi amicii lui aveau grijă de celelalte. S-a început cu vin de Lesbos, din cel mai bun, neatins de apa mării la transport. L-au turnat în pocale din lemn răşinos şi-au închinat pentru cămin. Pe urmă s-a servit baetican spaniol. Acesta avea o aromă de fum, ca vinul galic şi pe multe femei le făcea să necheze de surpriză şi plăcere. În sfîrşit, s-a băut un vin de la Viena — din cel în care se pune răşină ; masa a început abia după aceea.

Euphemus, ca decan de vîrstă, a cerut binecuvîntarea şi imediat, sub îndrumarea lui Marcellus, au fost aduse vase pentru spălat şi şervete. Încercase el să scape o clipă ca să treacă pe la Ruth, dar zadarnic — n-a putut decît să le trimită celor două femei nişte mîncare şi băutură.

Acum apăru tipsia — servanta pe rotile — cu prima serie de *hors d'oeuvre* şi de pe această mîncarea a fost împărţită pe tăvi de arţar montate în argint şi baga. Erau ouă fierte moi în sos şi sardele condimentate cu chimen, maghiran şi nucşoară ; anghinare ținută în oţet şi miere subţiată ; turturele, sturzi şi alunari la grătar, serviţi cu ciuperci murate în oţet şi garnisite cu sparanghel uriaş pregătit în ulei fin. În afară de toate acestea, masa era încărcată cu miere, fructe şi pîine albă din cea mai bună.

Pe măsură ce festinul înainta, creştea veselia mesenilor, molipsindu-i şi pe cei ce serveau. Replici vii şi pline de duh fulgerau între sclavii de la masă şi stăpînii care se ocupau de tacîmuri şi cupe şi ajunseseră la culmea voioşiei cînd s-au spălat iar pe mîini şi au trecut la partea cea mai importantă a festinului. Întîi, Papirius a citit lista de bucate. Era o masă serioasă şi simplă, fără curiozităţi nemaîntîlnite ; cu toate acestea, lectura a provocat aplauze năvalnice. Mîncărurile promise erau uger de

sacroafă, cap de porc, friptură de rață, un alt fel de rață, fiartă, iepuri, șunci coapte în aluat și păsări numidiene de la mica fermă de bibilici a lui Papirius, din Tibur. Cu ultimul din feluri se serveau și trufe, dar sclavii abia le-au atins — le considerau prea comune.

Într-o pauză de serviciu, Elina a venit la Marcellus, aprinsă toată de zel și efort. Rîse de îndeletnicirea neobișnuită, care o distra grozav, dar cu toate astea îi părea bine că nu e sclavă în fiecare zi. Comentă :

— Ia gîndește-te ce repede, zise ea, te-ai îneca intelectualicește de-atîta corvoadă.

Marcellus se gîndi la Ruth și, iritat de generalizarea împotriva clasei ei, răspunse :

— Înecați intelectualicește — cum zici tu — sînt atîția oameni liberi — și încă mulți din cei de viță nobilă.

— Nu cumva te contrazici nițel — doar nițel ? întrebă ea.

Cu gîndul la cismarul Pedanius, el ripostă :

— Există sclavi ale căror calități sînt de invidiat.

— Epictetus, sugeră ea cu dispreț.

— Și mulți alții, adăugă el, privind o clipă la Euphemus. Cismari, paznici, piuari, pescari — tot felul de oameni.

— De-ăia care adună murdărie de cîine pentru tăbăcari ?

— De ce nu ?

Răsună rîsul Elinei :

— Aproape că mă tentează să te iau, cel puțin ca să te educ nițel.

Cînd a trebuit să se întoarcă fiecare la datorie, la masa lui, ea l-a concediat iar cu o privire deschisă, voluptuoasă.

Festinul principal era pe sfîrșite. Papirius, după ce a oferit hrană larilor, a făcut semn să se aducă desertul. În același moment tavanul s-a deschis deasupra meselor, lăsînd să cadă ghirlande și flori. În timp ce sclavii se împodobeau cu ele, au fost aduse unsorile de corp. În sfîrșit, a sosit desertul : aluaturi calde, migdale, nuci grecești, alune și roze de Damasc conservate. Cu acestea s-a servit și vin, pentru prima oară în timpul mesei propriu-zise. Plin de pioșenie, Papirius a scos la iveală o

amforă prăfuită, cu falern de cincizeci de ani. Era și sec și dulce, iar reflexele întunecate, asociate cu sigiliul lui Papirius, îi garantau autenticitatea. După ce l-au turnat în cupe, s-a închinat pentru stăpînul casei și s-a auzit strigătul ritmic, repetat de trei ori : *Bene tibi*. A fost scos un alt vin — de data aceasta aulonian din sudul Italiei. Fusesse ținut în burdufuri de piele, ca să dispară apa ce era în plus. Era gros și auriu, și cei mai mulți îl diluau cu apă caldă dintr-o urnă care fierbea pe masă. Cupele au fost din nou ridicate și de trei ori răsună *Bene te !*, pentru Marcellus. Și iar s-au umplut cupele — cu vin prænestian (deși Euphemus și-a asigurat vecinul că, din greșală, li s-a dat vinul privernian) și pentru a treia oară a vibrat urarea *Vivas !*, cupele de trei ori ridicate amenințător spre bunica — de parcă sclavii ar fi fost tentați să se răzbune pentru multele dăți cînd le zădărnicese cu bastonul ei dulcele somn de dimineață. Bunica a zîmbit maiestuoasă și a mimat toate gesturile căpeteniei care primește omagiul clanului său. În sfîrșit, sclavii și-au cerut sandalele și au trecut spre saloane, iar atunci cînd stăpînii au plecat la bucătărie să mănînce și ei, Marcellus, profitînd de ocazie, s-a dus s-o vadă pe Ruth.

Era mereu cu gîndul la ea. Figura delicată și pură, încordată de durere, îi revenea neconținut în minte și din cînd în cînd îi suna în urechi geamătul ei : „Mi-e atît de frică“. Acum el traversa în mare grabă curtea slab luminată, spre locuința evreiceii ; dar în fața ușii s-a oprit brusc, privind cu îndoială.

Pe prag ședea o făptură slabă și puțin încovoiată, care, într-o lumină mai bună, s-ar fi văzut că este înzestrată cu o barbă bogată, încărunțită și ochii blînzi, îngîndurați :

— Ce cauți aici ? întrebă Marcellus.

— Patru livre, răspunse, gînditor, cinicul.

Marcellus rămase nehotărît o clipă, apoi îl scutură pe Orbilius de umeri :

— Repede, spune-mi ce s-a întîmplat.

— Jon a venit. Cîntărește patru livre, zise bătrînul, chircindu-se sub strînsoare.

Marcellus voia să-l împingă pe Orbilius deoparte și să se repeadă în casă, dar chiar atunci se deschise ușa și

apăru o femeie mătăhăloasă și venerabilă, cu brațele solide și roșii. Marcellus o știa pe Turia, doftoroaie și moașă — întotdeauna îl umpluse de un respect care aducea a spaimă. Turia observă, bombănind :

— Frumoasă petrecere de Saturnalii mai e și asta. Salutare, tu ești, Marcellus ?

— Lasă-mă să intru, imploră el.

Ea-și întinse miinile în semn de împotrivire.

— Nu acum. Dar dacă-mi faci rost de-o picătură de ceva, mai stăm de vorbă — peste vreo oră.

Marcellus porni după vin. Turia strigă după el :

— Să nu cumva să-mi aduci vaticanian, că numai zeamă de-asta ți se pune-n față după ce te întreabă dacă nu vrei o cupă de falern.

La întoarcere, el întreabă :

— Cum se simte Ruth ?

Turia întâi gustă vinul, de formă, dar răspunse, cu blindețe.

— Amîndoi sînt minunat, în toate privințele. Sigur, el e nițel cam mic și Ruth este destul de slăbită, dar ce —

— E frumos băiatul ? întreabă tatăl, buimăcit.

— Frumos ? exclamă ea. Nu ! Cînd eram copil, am fost o dată la Pompei — locuiam destul de aproape. Ne-am dus acolo să vedem săpăturile și să găsim cîte ceva. Tata trăgea nădejde că poate dăm de vreun ulcior cu bani — ca băiatul unui vecin. Tot ce-am găsit, a fost un purcel pietrificat — îl coceau întreg în tavă.

— Ei, și ce e cu asta ?

— Cam așa arată și flăcăul nostru.

Marcellus s-a înfiorat și-a zis :

— Sper că glumești.

Turia căscă.

— Nu-i nimic de speriat în asta. Toți nou-născuții sînt așa. Dar ce să știe de lucruri d-astea un ageamiu ca tine ? Vino peste vreun ceas, băiete, și-o să ne ocupăm și de asta.

Cum Marcellus nu se urnea din loc, ea adăugă :

— Am vorbit cu Orbilius și am aflat cîte ceva despre treburile voastre, care-i buba, adică. În general nu mă amestec în asemenea afaceri. Dar mi-a făcut Orbilius odată un bine cînd eram la ananghie. Văd c-a plecat, dar pune mîna pe el și hai să facem un plan.

Ac acestea fiind zise, ea trînti uşa, iar Marcellus rămase în curte de unul singur. S-a aşezat un moment pe treapta din faţă, adîncit în gînduri şi s-a întors apoi la casa din care larma se auzea pînă la el. Cel mult aşteptat venise aşa cum vin Saturnaliile asupra Romei. Pînă acum, Jon fusese o posibilitate teoretică. Marcellus trebuia să recunoască faptul că Jon nu fusese altceva decît o plăsmuire a imaginaţiei. Şi, dintr-o dată, el a smuls vălurile cu pumnişorii şi a apărut pe scenă ca o întrebare serioasă, palpabilă — în adevăr, nu ca subiect de discuţie sau ceva pentru care faci planuri nebuloase. Şi numai patru livre ! Patru livre îşi încheştau pumnii ameninţător şi insistent spre tatăl care avusese timp luni de zile să se pregătească de sosirea lui — şi, uite, primul gînd era acum să ceară sfat lui Orbilius.

Dar Orbilius era la bucătărie. Bunica se pregătea să-l hrănească şi Marcellus, văzînd că treaba asta nu pare să ia sfîrşit prea curînd, plecă la sclavi.

Sclavii terminau un joc de arşice prin care se hotăra cine e sortit să fie regele Saturnaliilor. Ultimii combatanţi anexaseră fără scrupule cea mai valoroasă mobilă din casă, o masă cu frunze de lămii mauritan, pe picior de ivory. Ceilalţi stăteau în jur — doar nişte copii se jucau în altă parte cu nuci. Rezultatul la fiecare aruncare de zar se anunţa zgomotos şi se repeta cu chiote şi vaiete. Cei mai mulţi dintre ei ţineau pe faţă cu Philetus, adică îl voiau rege şi cînd sclavii de la moară au făcut „brutar şi măgar“, toată partida a ţipat de încîntare — la fel cînd Philetus a reuşit „vizir“ şi chiar „rege“ — figura cea mai rară. Dar în sfîrşit, a venit timpul să se aleagă regele Saturnaliilor printr-o ultimă mişcare. Oamenii de la moară au dat primii şi le-a ieşit doar „pungaş“, penultima dacă socoţi şi „cocoşul“. Apoi a aruncat Philetus şi toţi aşteptau cu răsufllarea tăiată ; dar numai un moment şi prin casă a izbucnit strigătul : „Rege ! Rege ! Philetus e rege ! Trăiască Regele Philetus !“ Zarva s-a auzit din bucătărie şi toată lumea a alergat să se închine noului monarh.

Doar Marcellus privea dezgustat scena. Tremura violent, buzele-i erau uscate ca de febră. În seara aceasta,

în afară de Ruth și Jon, totul era lipsit de sens pentru el. Tinjea să-i vadă și să fie cu ei și numai asta-l mai făcea să se stăpânească.

Dar din punctul de vedere al sclavilor, veselia era îndreptățită. Avea într-adevăr mare importanță cine ajunge rege al Saturnaliilor ; dacă ieșea ceva cum nu trebuie, nu te puteai sustrage autorității lui și, oricum, toată distracția depindea de cel ales. Mai mult, regele conducea partida de băutură ; el dădea tonul — și Philetus știa să bea. În momentele lui cele mai bune nu era mai prejos de Papirius.

Amintiri ale altor Saturnalii pluteau în gândurile lui Marcellus și luau culoarea dispoziției lui de acum. Vedeau numai bufonerie puerilă și grosolană. Deosebit de limpede era imaginea anului trecut, când rege a fost un alt sclav și s-a străduit la culme să-și bată joc de Papirius fără ca acesta să observe sau să-și permită să observe. Marcellus parcă-l vedea iar în fața ochilor pe taică-său așa cum fusese — beat și gol, mînjit pe tot corpul cu funingine, sărind într-un butoi cu apa rece ca gheața în timp ce bărbații zbierau, aprinși, femeile se agățau unele de gîtul altora, de nestăvilită desfătare, iar copiii jucau prin jur sau se aruncau pe jos țipînd de bucurie. Marcellus și l-a amintit executînd o altă sentință — când a purtat de trei ori în jurul casei pe una din cîntărețele la flaut — și se simți aproape bolnav de scîrbă.

Dar Papirius, care venise iar, nu simțea nici un fel de silă. Pentru el Saturnalia era izvor de neprețuită distracție și găsea că-i normal ca înaintea sărbătorii să plătească, după puterile lui, din datoriile prietenilor mai săraci, să arunce în dreapta și-n stînga daruri de preț și, în plus, la petrecerea propriu-zisă să facă pe măscăriciul în propria lui casă.

Primul act guvernamental al lui Philetus a fost să ceară cupe și vin, iar Papirius și oamenii lui au ieșit să împlinească porunca. Au adus întii răcoritoare cu bucățele de gheață, urne de apă caldă și hidromel parfumat cu violete și trandafiri, pentru copii, care primeau și pepene cu piper,

oțet, sau alte condimente. Au urmat dichisurile pentru băutură, dintre care cel mai important era aparatul de amestecat și filtrat vinurile. Deasupra avea un soi de sită pe care se putea pune gheață. Tot atunci s-au adus polonice și cupe. Cupele de argint puteau cuprinde pînă la un *sextarius*¹. Erau împărțite, prin cercuri, în douăsprezece părți, iar mai marele peste băutură stabilea cîte părți trebuie să golească fiecare în parte. Maxima era de 11 părți și se numea *deunx*. Philetus porni calm, repartizînd un *deunx* pentru el însuși. După asta nu mai aveai nevoie de darul profeției ca să prevezi ce-avea să se întîmple.

Cînd Marcellus a dat, în sfîrșit, de Orbilius, trecuse o oră de la vizita la pragul Maicii Sara. Au intrat în cabina lui Euphemus, din fața porții. Marcellus era cuprins de panică și vorbea agitat :

— Dacă tata ajunge să afle că s-a născut un copil de patru livre, îi zdrobește capul și-l zvîrle-n Tibru. E dreptul lui și-ar fi convins că este datoria lui. M-ai înțelege mai bine dac-ai ști ce teorii are despre cei slabi. Oh, — Marcellus își încleștă pumnii —, parcă-l aud cum ar rîde expunînd pruncul de patru livre făcut de un gladiator.

Cinicul l-a întrerupt pe un ton neutru, care pe Marcellus aproape l-a ofensat. Zise :

— Să vedem dacă totuși nu se poate aranja ceva. Vorbeam cu Turia de treaba asta ; de cîteva zile a moșit opt femei sărace și s-ar părea că, oricum, doi din copii vor fi lichidați înainte să mai primească vreun nume. Chiar astăzi a moșit o libertă germană, cu un copil de opt livre. Să-l aduc ?

Îl privea pe Marcellus cu blindețe. Tînărul l-a apucat de mînă, înnebunit.

— Adevărat ? Și crezi că poți ?

Dar în același moment se insinuă o altă temere.

— Dar cum o să-l ascundem pe Jon atîta vreme ?

— Putem foarte bine să-l ținem vreo cîteva zile la cealaltă mamă. Asta las-o în seama mea, îl asigură Orbilius.

Așa că, în timp ce bătrînul se strecura în noaptea pustie ca să aducă pruncul de la casa germanei sărmane de

¹ A șasea parte dintr-o măsură, greutate etc. (lat.).

pe lângă Vicus¹ Cuprius, Marcellus alergă prin curte spre locuința Maicii Sara. Și, capricios cum apar amintirile, îi veni în minte, într-o fulgerare, ziua când i-a reproșat Papirius lipsa de energie. Nu-și putea ascunde faptul că în momentul acesta se cuvenea să se angajeze într-o acțiune concretă ; în schimb, pînă acum singura lui contribuție la toată treaba a fost — ca să folosim o licență de-a bunicii — să pună chila navei lui Jon. Era ca o remușcare — o remușcare fără consecințe.

Ruth îl aștepta în pat. Ruth obosită, de culoarea cenușei, cu ochii încă grei de spaima pe care el o mai văzuse de o vreme în adîncul lor. Cînd Marcellus a năvălit pe ușă și a pășit în cameră, ea a-ncearcă să-i zîmbească ; dar zîmbetul ei era înecat în lacrimi. Umbra surîsului s-a răsucit în plîns înăbușit și mai bine n-ar fi încercat niciodată să fie suris. Cînd Marcellus a ajuns la pat și s-a așezat lângă ea, Ruth l-a cuprins cu brațele și el căuta să-i alunge, în șoaptă, disperarea ; atunci a dat cu ochii de fiul său.

Nu se putea închipui ceva mai puțin promițător decît Jon. Era într-adevăr ca un purcel de lapte pe care l-a văzut odată Marcellus gătit întreg în supă de varză cu salpetru. Nu era mai mare la trup decît o pîine, încheieturile mîinilor lui erau mai străvezii ca păstăile egiptene. Mădularele i se mișcau cu smucituri slabe, convulsive și scotea neîncetat niște sunete pe care Ruth le numea plîns ; dar era numai o caricatură a plînsului. Chiar dacă cercetai aspectul celor patru livre cu cele mai binevoitoare intenții, era imposibil să găsești ceva demn de luadă, afară de ochi. Erau luminoși și negri și înstelați enigmatic. Marcellus se plecă și sărută ochii aceștia, dar cu atîta precauție, încît aproape că n-a fost un sărut.

Treptat, totuși, ieșeau la iveală și alte particularități ale creaturii minuscule. Cea mai remarcabilă era că venise pe lume cu o căiță pe creștet. Copiii care se nășteau cu o mină la cap sau în poziții de genul acesta nu erau foarte rari. Se zicea că vestesc preschimbări sociale. Dar căița de pe cap aducea noroc oricui o purta. Turia tocmai se ocupa de uscatul căiței la foc. Căița uscată aducea noroc avocați-

¹ Vicus : stradă, stradelă, cartier (lat.).

lor. Aveau obicei s-o poarte ca talisman. să-i ajute la procese. Și Turia cunoștea un avocat care abia aștepta să-i crească puțin acțiunile și deci era gata să plătească.

În timp ce-l contempla pe Jon, Marcellus a simțit mîna lui Ruth într-a sa și a văzut că figura ei are o expresie stranie, ca și cum se făcuse mai copilăroasă și totodată mult mai bătrînă. Ea se uita în sus, către tavanul înnegrit și împodobit cu decorații din os galben, ca și cum voia să-și adune gîndurile ; apoi, întorcîndu-se la el, zise :

— Am avut un vis foarte drăguț cînd am ațipit, după ce m-ai adus tu aici.

— Spune-mi ce-ai visat, zise Marcellus ; își împletea pe degete o buclă din părul ei negru și moale.

Abia acum ea zîmbi, o clipă.

— Am visat... că ne căsătorisem. Mergeam pe stradă. Tu aveai o traistă mare cu nuci, din care aruncaai la băieți și ei chiuiau și fluierau printre degete.

— Și tu ce făceai, dragă ? întrebă el în șoaptă.

— Păi — în față, unul din prietenii tăi ducea torța de păducel și după el veneau alți doi, cu virtelnița și cu furca. Așa ne-am apropiat de-o casă. Era casa aceea frumoasă de pe Strada Săndălarilor — o știi, are cîte-o coloană pentru Hermes de fiecare parte a treptelor. Și-n timp ce răsunau flaute, cimbale și trompete, eu am uns cu ulei și grăsimă stîlpul porții și am răsucit în jurul lui șuvițe de lînă.

— Și pe urmă ? Marcellus îi atinse buzele cu buzele sale. Acum ea îl privea intens, cu ochii mari, melancolici.

— M-ai trecut peste pragul casei și parcă te mai aud cum ziceai că m-ai luat în frăția focului și apei.

Ochii ei s-au mutat obosiți spre Turia, care ședea la foc pe un scaun de metal și împletitură, uscînd căița aducătoare de noroc. Fără să-l privească, Ruth îngăimă :

— Dar Jon nu era acolo.

Marcellus o mîngîia, o încuraja :

— Nu te necăji, puîsor. Asta nu-nseamnă nimic. Pînă la ziuă Jon va fi dus la loc sigur.

Ea dădu din cap, nerăbdătoare. Mai pe urmă, s-a agățat cu brațele de gîtul lui și-a țipat :

— Mi-e așa de frică !

Cele două femei, Maica Sara și Turia, au alergat în ajutor. Moașa i l-a dat pe Jon Maicii Sara, iar ea a început să aranjeze așternutul fetei bolnave, bombănind mereu.

— Mă gîndeam eu, pe cîntea mea, tot zicea pe un ton care arăta clar că de fapt nu se gîndise la nimic.

— Acum pleacă ! urmă ea, întorcîndu-se spre Marcellus. Și întoarce-te mai tîrziu.

— Dar dac-o fi să se-ntîmple ceva — zise el, stingherit.

— Atunci îți trimitem noi vorbă, tinere domn.

El s-a mai uitat o dată la Ruth, plin de îngrijorare, însă ea dormita și nu părea să observe ce se petrece în jur. Văzînd că moașa și-a recăpătat singele rece, Marcellus s-a linistit la gîndul că, pînă la urmă, simptomele s-ar putea să fie normale.

Sala de petreceri se preschimbase treptat în tavernă și Philetus dirija distracțiile. Cînd s-a întors, Marcellus a dat din prima clipă cu ochii de bunica și de Euphemus, înlănțuiți într-un dans cel puțin indecent. Era absurd și grotesc și adunarea, acum pe jumătate beată, nu făcea economie de aplauze. Cînd s-a sfîrșit jocul, Papirius a adus o *hemina* — o cupă de șase cercuri — pentru Elina. Cu asta, el s-a făcut vinovat de încălcarea etichetei și-a fost dus dinaintea lui Philetus spre judecată. Și pe cînd bunica îmbrăcată în vechea ei tunică de zile mari, din muselină neagră-cenușie, făcea un tur de control pe la bucătărie iar Euphemus dădea o raită pe la poartă și prin jur, comesenii s-au așezat roată în jurul judecătorului și acuzatului. Așteptau toți cu sufletul la gură. Cei de față păstrau amintirea vie a umilințelor la care a fost supus Papirius în alți ani. Și nu lipseau nici aluziile bine țintite, nici firescul protest împotriva severității excesive. Un copil a cerut, binevoitor, ca Papirius să fie pus să meargă în mîini de jur împrejurul salonului. Cînd harababura era la culme, toiagul lui Philetus izbi de trei ori în sfera de bronz care, împreună cu roba de purpură, reprezenta însemnul fizic al demnității sale — și-și rosti judecata. Papirius trebuia să reteze și să scoată cu mîna lui inelele de fier de la gîtul celor doi sclavi care lucrau la moară.

Sentințele Saturnaliilor erau în general primite cu veselie, aplauze și alte dovezi spontane de interes. Sen-

tința acesteia a provocat doar tăcere. O senzație de îndoială și jenă se abătu asupra petrecerii. Dacă Papirius trebuia, ca în alte dăți, să-i distreze cu giumbușlucuri de maimuță, asta da, ar fi fost normal și veselia s-ar fi dezlănțuit fără stavilă. Dar acum se depășeau limitele stabilite de tradiții. Se intrase într-o zonă care era în afara autorității unui rege al desmățului. Deschis, sau pe ascuns, toți ochii îl pîneau pe Papirius. Fața lui părea turnată în plumb; ridurile care porneau în raze de la gură și ochi erau mai mari și mai adînci ca de obicei. De la el, privirile s-au întors către Philetus. Acesta radia de fericirea unei tăcute mulțumiri de sine.

— Ei ? zise el și-și opri un căscat lovindu-se cu palma peste gură de cîteva ori.

Pe urmă s-au uitat iar la stăpînul casei. Papirius a ridicat capul, fața lui își recăpătase culoarea roșcovană, iar ridurile i s-au adunat într-un zîmbet sarcastic. La un semn făcut cu mîna, a început umplerea cupelor.

— O cupă de două treimi pentru Philetus, propuse Papirius.

Cupele se ridicară și închinarea de opt inele restabili echilibrul. Cînd Papirius a cerut rîzînd pilă, nisip și niște cîrpe, veselia crescua nemăsurat. S-au adus lucrurile cerute. Sclavii stăteau pe niște scăunașe. Cîrpele au fost vîrite între gît și inele. Ceea ce era de necrezut, avea să se întîmple.

Cînd Papirius și-a început lucrul la unul din sclavii cei mari, încă mai dăinuiau urme de neîncredere în atmosferă, însă pila luneca iute în sus și-n jos fără să-l rănească pe sclav. Cînd și cînd o înmuia în ulei și nisip, ca s-o manevreze și mai repede după aceea și treaba înainta cu spor. La urmă, Papirius a apucat inelul cu mîinile de fiecare parte a creștăturii și l-a dezdoit de pe gîtul sclavului. Fierul s-a rupt în două bucăți, pe care Papirius le-a aruncat într-un colț.

La al doilea sclav, ceremonia s-a repetat. O altă pilă a robotit în sus și-n jos și s-a adîncit în creștătură și încă o dată cele două jumătăți de inel au zburat în colț.

Aceasta a stîrnit aplauze entuziaste și prelungite, iar Philetus a încheiat toată treaba oferind un *sextans*, adică preț de două inele în cupă fiecăruia dintre sclavii eliberați.

Pe locul unde-au stat inelele, se vedeau urme albe, ceea ce însemna că fierul fusese cam fierbinte cînd le-a fost aplicat.

(La sfîrșitul Saturnaliilor, Papirius i-a vîndut pe cei doi sclavi de moară corporației mercurului, care i-a trimis la minele de cinabru de la Sisapo, în Betica. Media de viață a sclavilor la minele acestea era de trei ani. În același timp, Philetus și-a împodobit gîtul cu două inele formate din cele patru bucăți libere fără nici o greutate, pentru că gîtul lui era mult mai subțire decît al sclavilor de la moară. După șase luni a fost vîndut unui negustor de sclavi din afară, care spunea că-l ia pentru înfățișarea lui comică. Philetus se prăpădise văzînd cu ochii în cele șase luni... La Saturnaliile următoare, bufoneria s-a păstrat în limitele recunoscute).

Orgia se dezlănțuia din ce în ce mai sălbatic. Sclavii și musafirii jucau pe rînd ca echilibriști, dansatori, măcărici și cîntăreți. Egrilius — omul cu muștarul și cîrnații — s-a costumat ca păstor într-o șubă de blană fără mîneci și le-a spus povești din Tanais, de la gurile Donului, unde susținea că vînduse negustorilor de piei cîrnați calzi cu piine. Indiferent în ce calitate fusese acolo, a provocat mare entuziasm și ochii i s-au bulbucat neînchipuit de mult. Euphemus și-a făcut apariția cu cinci iepuri albi, o sticlă de oțet și-o pălărie de damă dintr-o oliță ordinară de noapte. A fost întîmpinat cu o porție de șapte inele. Marcellus a primit condamnarea să cînte solo la trompetă marșul stindardului. Nu aducea deloc cîntarea lui a marș — rîsul bolborosea ca un crater de noroi înaintea erupției. După aceea Marcellus a produs melodia ireproșabil la lăută și toți l-au acompaniat zumzăind în cor. Nimeni nu-și amintea să fi făcut o mai plăcută și voioasă petrecere de Saturnalii. A fost un singur incident care părea oarecum amenințător. Elina trebuia să cînte una din piesele de succes ale anului, aleasă de ea însăși. S-a oprit asupra unui cuplet popular despre Commodus, moștenitorul nou-născut al imperatorului. Înveșmîntată într-o rochie de scenă vaporosă și coturni, ea urcă tribuna improvizată și începu. Toată lumea știa cîntecul și îngîna refrenul

într-un fel de antifon. După o descriere amănunțită a fericirii imperiale, la sfîrșitul fiecărui vers, se ajungea la întrebarea delicată, pusă la unison de toată lumea : „Care-i tatăl copilului ?” Și Elina cînta, cu vocea ei adîncă, sonoră :

*Nu mi-s palavragiu, dar s-a bîrfit
Printre domnițele cu drumul rătăcit
Că-i o poveste... ți-o poate spune un oarecine din popor :*

Corul îngîna :

Și tatăl ?

Elina :

Le-am auzit spunînd...

Corul :

Ei — și tatăl ?

Iar glasul Elinei, gîlgîind de rîs :

Cinci matrozi puternici și-un viteaz gladiator.

Aplauzele izbucneau la fiecare vers ca zgomotul prăbușirii unei clădiri de șapte etaje. După ultimul, pur și simplu n-au mai conținut. Țopăiau, băteau din palme, se luau de gît, dar tocmai cînd Elina își zvîrlea coturnii din picioare, de undeva a venit în zbor o săgeată făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de hîrtie, cu cîrlig și s-a agățat de franjuri voioasei văduve. Ea a desprins-o cu grijă și a citit-o. S-a încruntat, o clipă. După aceea, ușor palidă, a ridicat din umeri și i-a dat nota lui Papirius. Conținea un singur cuvînt :

Cave ! ¹

Dedesubt erau imprimate adînc și exact, în ceară, urechile care reprezentau sigiliul *Curiosei* — poliția secretă. Papirius hohoti de rîs, mototoli hîrtia și-o aruncă. L-a

¹ Păzește-te (lat.).

nimerit, întîmplător, pe Egrilius în nas și acesta zgudui casa cu rîsul lui.

— Ce poante ! gemu Egrilius și se bătură amîndoi pe umăr.

— Tîmpitule ! șuieră Papirius în urechea păstorului îmblănit.

După care toată lumea a băut în sănătatea moștenitorului imperial — unsprezece inele.

Deși mai nimeni n-a dat atenție acestui intermezzo. Elinei i-a dat mult de gîndit — doar din curiozitate, pentru că, bineînțeles, nu putea să i se întîmple nimic din pricina unei glume pe care orice mucos de curier o cînta de zece ori pe zi și care se repeta deschis, la teatru — chiar în prezența Majestăților lor Imperiale. Elina i-a cerut părerea lui Marcellus, cînd l-a găsit în biroul personal al tatălui lui. Era o încăpere de dimensiuni mijlocii, cu pereții plini de instrumente de vînătoare — lănci, săbii, cuțite, plase, lațuri, nuiele de tei. Printre mobile se aflau busturile celor doi Caesari domnitori, o masă de lucru, cîteva scaune și un dulap mare cu fișe așezate după alfabetul grecesc. Elina, la birou, trăgea de un ciucure de la tunică și zise, rizînd :

— Tare-aș vrea să știu dacă a fost în glumă sau în serios.

— Și eu, încuviință Marcellus. Cîteodată am senzația că e casa plină de poliție secretă și sînt aproape sigur că fișele de colo cuprind destule lucruri ca să rostogolească întreaga Romă ca pe un zar în cutie.

— Doar nu vrei să spui că tatăl tău are vreo legătură cu asta, se împotrivi ea.

— Nu, să mă ferească zeii de asemenea vorbe. Nu gîndesc așa ceva. Unele gînduri sînt primejdioase pentru sănătate. Dar nu ți s-a părut niciodată că bătrînul nu este atît de nebun pe cît arată ? Și altceva : de ce se însoțește de preferință cu oameni ciudați, cum sînt Eros, Egrilius, medicul gîrzilor și Hermias ?

Elina privi iscoditoare spre dulap. Era un dulap obișnuit de fișe, acoperit cu plăci subțiri de oțel și cu zăvoare rotunde la sertare.

— Ar fi interesant de luat asta acasă, zise ea.

— Există și moduri mai simple să te lepezi de viață, replică Marcellus.

Elinei îi veni altă idee.

— Dar se tot spune că s-ar fi desființat *Curiosa*.

— Nu se desființează *niciodată* ! accentuă Marcellus. Mai mult nu știu ; dar bănuiesc că zvonuri de felul ăsta apar în vremea unor Caesari mai așezați. Oricum, un conducător care s-ar lipsi de poliția secretă ar fi ca omul care și-a tăiat urechile și le-a aruncat — la fel și ochii.

— Mmm ! Pare destul de plauzibil ; hai să-i urmărim, propuse ea, pregătindu-se să se întoarcă la petrecere.

— Mai bine să închidem ochii, sugeră Marcellus, urmînd-o.

O fracțiune de secundă se gîndi că poate și Elina face parte dintre ei ; dar respinse ideea. Atunci toată scena jucată înainte ar fi fost lipsită de sens. În privința lui Papirius mai rămînea loc pentru multe ipoteze.

Totul era obscur pentru Marcellus și el se temea de obscuritate.

În vîlmășagul bătăliei sărbătorești, chiar și cei mai îndrăzneți luptători începuseră să șovăie ; ezitanții s-au retras într-un grup, deoparte.

Acum nu mai primeau decît vaticanian de cea mai proastă speță, în care se spăla lina pentru vopsit ; dar primeau din amfore în care fuseseră vinurile nobile, așa că era același lucru pentru ei. Ambulanța stătea gata pregătită, sub forma unui măgar înhămat care aștepta să ducă prima victimă spre lazaretul improvizat în magazia morii. Întîi se potrivea capul victimei pe un fel de sanie din saci, pe urmă i se petreceau două funii pe după brațe și, în sfîrșit, i se dădea măgarului un bici la spate. La magazie vehiculul se oprea lîngă un șir lung de propte de la zidul dinspre bucătărie. Suportii erau acoperiți cu piele, umplutura era din paie și alge. În caz că putrezeau — ceea ce se întîmpla destul de des — se curățau fără greutate. Femeile primeau găzduire în camerele de baie, așa încît buna cuviință nu avea de suferit. Corectitudinea lui Papirius era proverbială.

Sub influența atmosferei democratice a serii și plin de îndrăzneala pe care i-o dădea vinul dintr-o amforă capitolină, Hermias a ajuns să fie prezentat Elinei. Era pentru a patra sau a cincea oară în cursul petrecerii; prezentarea a făcut-o Egrilius. Cei doi bărbați au adoptat un aer de demnitate funebră potrivit pierderii pe care se presupunea că a suferit-o tinăra văduvă prin plecarea tapiterului pe lumea cealaltă. Hermias și-a exprimat compasiunea, la care Elina a remarcat, în mod oportun, că evenimentul în discuție s-a petrecut cu un an în urmă. La această informație, aerul sumbru s-a mai luminat și Hermias s-a apropiat, pe furiș, de obstacolul următor :

— Ei, viii cu viii, cită el profund. Într-un acces delirant de curaj și impuls aventuros, scoase o carte de vizită și i-o oferi cu aceste cuvinte :

— Dacă s-ar ivi problema, mi-ați permite, vă rog, să vă recomand firma mea ?

Elina citi : „Biroul de căsătorii al lui Hermias. Partide excepționale, perechi ideale, de orice rang social. Solicitanții sînt bineveniți“. Elina rîse, degajat, pe cît simțea că merge față de un om ca Hermias și întrebă :

— Aveți un bărbat prezentabil, în bună stare, cu preocupări intelectuale ?

Hermias o privi cu siguranță profesională :

— Tocmai așa ceva am la dispoziție. De fapt, am trei. La punctul acesta interveni Egrilius :

— Scuză-mă dacă nu mă exprim eu cum trebuie, dar pentru o doamnă cu înfățișarea Elinei aș face rost de trei sute într-o săptămîină.

Hermias îl înlătură cu o mină ca pe o muscă.

— Firește, firește. Dar era vorba de ceea ce avem momentan în vedere — ca să zic așa. Și e mai ales unul — un meseriaș. Face cupe vechi de argint și e meșter neîntrecut cînd trebuie să le dea aparența vechimii. După cîte știu, a început modest, cu un singur strung. Acum are treizeci de angajați. Un bărbat cu aspect de domn, respectabil din creștet pînă-n tălpi.

— Este cumva P. ? întrebă Egrilius clipind din ochi. Hermias, ca răspuns, și-a împuns obrazul cu limba și a clipit șiret.

— Îmi pare foarte promițător, zise Elina. Dar ceilalți ?

Hermias îi răspunse cu aerul că oferă argumentul suprem :

— Unul dintre ei este un mare negustor, om priceput, care patronează, printre altele, o afacere în Strada Săndălarilor. Să-l lăsăm deoparte, pe moment. Dar celălalt — e teolog, draga mea doamnă — un cleric mult respectat. Este preot paroh — nu face un secret din asta — la Templul lui Isis din Regiunea a treia. Îl cheamă Biqesa. Ia-l, și fericirea îți va fi asigurată.

— Fericirea pe pământ, adăugă Egrilius cu pietatea deprinsă după cîteva luni de vîndut cîrnați pe lîngă două sinagogi și o casă de rugăciune de la fluviu.

— Fericirea pe pământ, sigur. Hermias acceptă precizarea.

Văzînd că Elina s-a alăturat celor doi auguri și încredințîndu-se că nu mai avea nimic de făcut, Marcellus se lăsă iar în voia neliniștii sale și se duse la Ruth și la Jon. Sosirea pruncului schimbase în două ore întreaga sa viziune asupra vieții, mai ales în privința copiilor mici. Normal, întotdeauna îi plăcuseră copiii — cui nu-i plac ? — dar cu Jon era altceva. Gîndindu-se mai bine, comparația cu un purcel nu numai că era exagerată, dar pur și simplu inexactă. Cît despre dimensiuni — nu aveau, strict vorbind, nici o importanță la vîrsta asta — și nici mai tîrziu, dacă e să judecăm. Însuși Alexandru cel Mare a fost mic de statură.

Adoptînd o părere din ce în ce mai senină asupra problemei, ajunse iar la treptele Maicii Sara. Aici se opri ; parcă se auzeau mai multe glasuri înăuntru. Și-a pus urechea la ușa, a ascultat — nu mai încăpea nici o îndoială. Erau glasuri — de bărbați chiar. Deschise ușa dintr-o smucitură și se găsi în fața unei priveliști neașteptate. Ruth zăcea pe pat, albă ca lîna proaspăt spălată, și-l ținea în brațe pe Jon, care n-arăta să fi suferit vreo schimbare între timp. De la ușa se vedea că are ochii negri și Marcellus a fost izbit de faptul că dobîndiseră o fărîmă de expresie — ca o indulgență dezaprobare. La cîteva pași de pat stăteau doi bărbați, pe taburete pentru sprijinit picioarele, unul dintre ei purtînd veșmintul ușor de recunoscut al unui ghicitor. Avea o barbă albă, mare, care-i

mătura pîntecul cînd se apleca, iar dinții și ochii îi luceau alb, ciudat, pe figura înnegrită de ploaie și vînt. Celălalt era Pedanius, în hainele lui cele bune ; umerii săi înguști păreau mai puternici sub toga albă de lînă, îi sclipeau și lui dinții într-un zîmbet larg. În spatele lor stătea cinicul Orbilius — rîdea deopotrivă cu ceilalți ; dar rîsul lui avea o ușoară nuanță de milă și scepticism. Maica Sara și Turia stăteau la foc. Se uitau spre pat cu toții, în afară de moașă, care probabil că moțăia. Nimeni nu se ocupa de copilul care dormea la o oarecare distanță, pe o pernă mare. Era ceva sănătos și încurajator în pruncul ce-și făcea somnul acolo, unde nimeni nu-i dădea nici o atenție. Imaginea vietății micuțe, cu părul blond roșcat, a avut un efect liniștitor asupra lui Marcellus. A reușit să-și recapete ordinea și disciplina mentală. S-a trezit.

Mult timp după aceea, într-o vreme cînd faptul nu mai avea cine știe ce importanță, Marcellus a stat îndelung să se gîndească la o explicație plauzibilă a felului în care s-a ajuns la o asemenea adunare. Atunci, însă, își recăpătase stăpînirea de sine și totul îi părea foarte normal. Erau acolo pur și simplu ca oaspeți dragi și de mult așteptați. Ședeau pașnici, precum hulubii care s-au întors acasă, la porumbar, atrași într-acolo de o lege a naturii, o forță irezistibilă. Ca tată nu i se părea deloc ciudat că această forță a naturii se numește Jon.

Cînd a intrat Marcellus și s-a dus, încet, să se așeze lîngă Ruth, care-l căuta cu ochii, Pedanius abia sfîrșise de tălmăcit un vis copleșitor de prielnic lui Jon. Pentru Pedanius, copilul de patru livre era produsul unui compromis între forțele terifice. Jon trebuia înțeles ca pol magnetic existent în sine sau ca esență a activităților revoluționare în embrion. Pedanius nu folosea chiar cuvintele acestea, însă ele sugerează — e drept, într-un reflex mai palid — motivul oratoriei cismarului. El l-a numit pe Jon dar al zeilor și s-a arătat prea mîndru de norocul ce i-a fost sortit lui să-l vadă pe cel binecuvîntat chiar din prima noapte de existență.

Totul părea minunat ; veni, după aceea, rîndul ghicitorului. Roma a cunoscut mai tot timpul necredința și batjocura acolo unde era vorba de sursele ascunse ale

înțelegerii lucrurilor enigmatice. Până și în societatea înaltă, care s-ar fi cuvenit să se apropie cel mai mult de zei, se înrădăcinase nesupunerea. Nu era nevoie să faci apel la exemple extreme, cum a fost Nero, care disprețuia ghicitul în sfere de cristal, în zborul păsărilor, măruntaie de animale sau muchie de topor. Totuși, propriul lui sfârșit a fost prevestit prin acestea. Profetul, care se prosternase în fața patului lui Jon, nu avea de gând să piară, ca toți sperjorii. Credința lui era nepătată — mai cu seamă încrederea în sfera de cristal. Cea pe care și-a scos-o de sub robă era de dimensiune mijlocie ; a instalat-o pe o cupă cu picior de pe masă. La o oarecare distanță, a aprins o lampă și astfel a întins o punte peste prăpastia ce desparte omenirea de soarta ei viitoare.

Privind lucrurile la rece, obiectiv, probabil că nu era nimic excepțional în toate acestea, dar, în afara Turiei, toți cei de față simțeau că-i leagă ceva de Jon ; pentru ei, momentul în care înțeleptul a pornit să cerceteze, cum s-ar zice, eterul, era de însemnătate supremă. Fruntea bătrînului cînd se încrunta, cînd se întindea, nările îi fremătau iar buzele se mișcau într-un murmur care-a devenit inteligibil o singură dată — ai fi zis că jura pe cele douăsprezece semne ale zodiacului. Jocul trăsăturilor lui era nemaipomenit. În cele din urmă, vocea a ajuns la suprafață, iar vorbele erau calde și mătăsoase ca limba ciinelui.

— Hm ! hm ! Iată-l pe Saturn — da, sufletul meu și mîntuirea, uite-l pe Saturn, hoțul bătrîn, după... Sper că nu sînt de față femei nevinovate... după ce l-a lipsit pe bătrînul lui părinte Uranus de bărbăție. Minune a minunilor, ticălosul are a face cu Saturnaliile — e adînc cuprins într-însele. După ce a smuls puterea, Saturn vrea să-și devore propriul copil. Atotputernice ! Cîntă Imnul Saturnaliilor — și tot atunci cînta-vei imn despre o scroafă.

Bătrînul înțelept și-a dezgolit toți dinții într-un zîmbet transfigurat, și-a șters fața pe colțul robei soioase și s-a întors la globul magic.

— Iat-o pe Rhea, femeia lui Saturn, cu pruncul Jupiter. Ea încreștește din frunte și suride. Îi joacă un renghi lui bărbat-su. PREGĂTEȘTE — da, pe cîntea mea — îl face

să înghită un bolovan învelit în locul lui Jupiter. Extra-ordinar ! Magnific !

Ghicitorul trebui să se oprească o clipă ca să-și frece soldurile de exiaz, înainte de a urma :

— Micul Jupiter stă culcat pe cîmp, îl alăptează o capră. El dă din piciorușe, și... și... o, vine ceața, o ceață deasă că... acum s-a șters totul. A pierit totul. Ce păcat ! Un prunc atît de ales !

— Încearcă să mai scuturi sfera, interveni Orbilius.

Sfatul poate a fost lipsit de tact, dar era bine intenționat. Cu toate acestea, n-a avut un efect bun. Ghicitorul l-a privit de sus pînă jos și i-a zis didactic :

— O sferă de cristal nu este totuna cu un cățel rău pe care-l apuci de ceafă să-l scuturi. Globul arată numai ce vrea el să arate și-atîta tot.

— Bineînțeles, se entuziasmă Pedanius, care, ca mistic amator, se simțea ofensat în numele profesiei. N-ai cum scutura sfera de cristal.

Orbilius rîse.

— O fi și asta ceva. Dar nici ce ne-a arătat nu-i puțin lucru. Poate că băiatul nostru venit de Saturnalii va ajunge cîndva o mare minune, sau va suga la o capră, ca pruncul Jupiter, dar cred că acum trebuie să ne gîndim totuși cum să-l scoatem de aici cît mai repede.

— Cu cît mai repede, cu atît mai bine, se amestecă în vorbă Turia, gravă.

— Numai să nu-și găsească moartea, așa fărîmiță cum este, zise, plină de teamă, Maica Sara.

— Dacă-l ținem aici, e sigur oricum că va muri, interveni Marcellus cu amărăciune. Încet, căpătase convingerea că tot ce gîndise el și toate pregătirile în legătură cu fuga erau legate parcă de un alt copil. Acum, în prezența lui Jon în carne și oase, Marcellus dobîndise o viziune cu totul nouă asupra lucrurilor.

Calea ce-o crezuse limpede era acum plină de obstacole și ceea ce părea teoretic să meargă de la sine, se dovedea, brusc, foarte anevoios. Înainte nu-și dăduse cituși de puțin seama că puteri atît de teribile se vor aduna împotriva unei ființe mititele, care n-avea puțința nici măcar să le observe.

— Mai lăsați-mi-l pînă-n zori, imploră Ruth cu blîndețe. Nu-i trecuse oboseala și neliniștea. Părea mai agitată ca oricînd. Fruntea îi ardea, și-și ștergea mereu cîte-o lacrimă.

Turia se ridică și rosti ferm :

— Străinii să iasă acum. Și — ezită o clipă, dar își reveni îndată. Pedanius să ducă voinicelul la mama ștengarului cea cu părul roșu. Așa le salvăm viața la amîndoi copilașii. Celelalte se vor împlini singure.

Pedanius și ghicitorul s-au ridicat să plece. Ruth plîngea nestăpînit. Pe Jon i l-au luat aproape cu forța. Plîngea și el, într-un fel destul de omenesc, chiar dacă nu foarte viguros. Turia grăi din nou :

— Și acum, să ne punem lacăt la gură. Flăcăul de opt livre va fi mîine copilul lui Ruth cu gladiatorul. După Saturnalii îl vor da stăpînului său, iar la anul o să prindă fluturi pe malurile Nilului. Este ?

S-a auzit un sunet de supusă aprobare și Turia încheie :

— În rest, eu mă spăl pe mîini. Nu sînt prea încîntată că fac treaba asta și n-aș fi făcut-o dacă nu era Orbilius.

A fost o scenă sfișietoare cînd au plecat cu feciorul Saturnaliilor. Chiar și Turia se făcea că inspiră dintr-o sticlă cu săruri aromatice. Înainte de plecare, Pedanius l-a luat pe Marcellus deoparte și i-a mărturisit :

— Azi noapte am visat că aveam capul sucit, așa că vedeam lucrurile de-a-ndoaselea. După tălmăcirea lui Artemidor, asta-i semn sigur să nu pleci de-acasă.

Marcellus îl privi întrebător și zise :

— Să sperăm că n-are să fie nevoie. Trebuie să facem cumva să-l ținem prin oraș.

— Dar eu tot plec, chiar dac-ar fi să dau foc Tibrului, anunță cismarul cu hotărîre.

Marcellus fu stingherit de zelul acesta inflexibil și zise :

— Bine, dar oricum așteaptă pînă-ți trimit eu vorbă.

— Legea Atotputernicului este singura lege, răspunse cismarul, enigmatic. Marcellus a privit după el cu neliniște și după ce a sărutat-o pe Ruth, s-a întors la petrecere împreună cu Orbilius.

Au sosit tocmai cînd Papirius arunca buretele-n sus și-și dădea drumul pe o canapea. Încercă să se ridice, însă

neizbutind căzu înapoi și rămase lat. Philetus, care, deși bine atins de băutură, era totuși printre cei mai în fire, smulse o tapițerie prețioasă de pe perete și-și înfășură stăpînul. Pe Papirius l-au dus la pat patru oameni. Philetus a căzut imediat după aceea și a fost scos cu măgarul. Mai rămăseseră puțini. Printre ei, Egrilius, care toată noaptea stinsese cu suc de mirt efectul amețitor al vinului. Cum nici unul dintre cei de față nu părea să aibă nevoie de el, Marcellus plecă, lăsîndu-i pe ceilalți în seama buncii și a lui Orbilius. Trecînd pe lîngă ușile odăilor, în drum spre ieșire, observă că totul era în mare neorînduială. Pînă și bustul stăpînului casei — cel dedicat geniului lui și instalat la intrarea în *tablinum*¹ — se clătina și stătea gata să cadă. Marcellus îl îndreptă, plin de respect și se mai uită o dată în jur înainte de a merge la culcare.

Era tîrziu.

Marcellus s-a trezit la vremea cînd se revărsau zorile peste palatele de marmoră ale Romei. Se cuibărise în el senzația că se aude un anume zgomot. Dar nu l-a priceput imediat și s-a întors pe partea cealaltă să mai doarmă nițel, cînd auzi o ușoară bătaie la ușă. Se ridică în grabă și crăpă ușa. În lumina slabă de afară o văzu pe Maica Sara, micuță și tremurînd, agitată.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Marcellus.

— Oh, moare ! Sînt sigură că e pe moarte ! gemu sărmana evreică.

Marcellus zvîrli în fugă niște haine pe el și întrebă :

— Cum a-nceput ?

Ea își frîngea mîinile.

— De-azi noapte m-am temut de nenorocire ; dar mai tîrziu fata s-a liniștit și mi-am zis că trece ea hopul.

Au traversat curtea împreună. Pe Marcellus îl stăpînea o teamă cumplită și mai mult alerga decît mergea. Auzea în spate suspinele femeii și asta-l grăbea mai tare.

Cînd a intrat în odaie, Ruth s-a ridicat din pat, albă și cu o expresie de durere pe față, și-a întins brațele goale, tremurătoare și a țipat un singur cuvînt :

— Jon !

¹ Incăpere în care se păstrau documentele de familie (lat.).

N-a mai spus nimic. Când Marcellus a ridicat-o, implorînd-o să nu-l părăsească, ea murise.

Mai tîrziu, în aceeași zi, Maica Sara a depus copilul de schimb la picioarele lui Papirius și i-a anunțat moartea lui Ruth. Papirius s-a plecat și a ridicat copilul.

— Trimite-l imediat la adresa asta. Mizgăli cîteva cuvinte pe o tabletă și, întorcîndu-se la Maica Sara, o înștiință :

— Vei fi liberă îndată ce-am să pot face formalitățile.

Maica Sara i-a mulțumit cu lacrimi în glas.

— Am să pun pe altcineva să stea la dugheana de ulei, adăugă Papirius.

Maica Sara făcu un gest de înțelegere.

— Vei avea traiul asigurat, încheie el. Dar în locul tău, nu m-aș duce la creștini.

Ea îi mulțumi, cu tristețe ; unde să se ducă dacă nu la creștini ?

Marcellus sperase să dea în ziua aceea de Orbilius. În disperarea lui, n-avea pe nimeni altul la care să meargă. Dar bătrînul cinic se sculase dimineața devreme și plecase, nimeni nu știa unde. Bunica era binevoitoare, dar prea bine dispusă. I-a mîngîiat părul, zicînd :

— E o treabă rea, băiete dragă.

Aproape că a detestat-o pentru vorbele acestea. Știa că înțelepciunea ei cuprinde și o maximă despre durere. Afirma, cu lipsă ostentativă de sentimentalism, că oamenii nu se prea lasă cuprinși de o durere absolută, ci așteaptă ca timpul să reducă întristarea la un nivel suportabil. Atunci — la ce bun să mai jalești ? — Sau să te bucuri ? De fapt, bunica era o bătrînică cinică desăvîrșită și nesentimentală, dintr-o altă școală, mai rece decît a lui Orbilius. Marcellus îi simțea degetele strîmbe și uscate în părul lui și-i auzea mai degrabă sunetul vocii decît cuvintele. Spunea cam așa ceva : „Zău că peste-o lună ai să zîmbești și peste șase ai să rizi ; și chiar dacă la sfîrșitul anului mai simți ceva din rana de acum, abia o să-ți mai aduci aminte din ce ți se trage“.

Dar el simțea că durerea lui va fi mereu la fel de adîncă și de chinuitoare indiferent cît timp va trece. Ar fi vrut să poată muri.

Dar n-a murit. Curînd după conversația cu bunica s-a dus la Maica Sara s-o întrebe dacă-i dă voie să ia garnitura de scris a lui Ruth. I-o cumpărase el de pe Strada Pomădarilor. Era o garnitură obișnuită, pentru cerneală roșie și neagră, cu burete și o gresie de ascuțit penele.

Marcellus venise și dintr-un motiv mai puțin concret. Cu trecerea timpului ajunsese s-o prețuiască pe femeia aceea puținică și tăcută ; singurul ei talent vizibil era capacitatea uimitoare a resemnării. Fără să-și dea cu adevărat seama, el tînjea după cineva înzestrat nu cu înțelepciunea rece a maximelor, ci doar cu înțelepciunea aceea a inimii care oferă puțința unei simpatii calde și tăcute.

Bunica a înțeles lucrul acesta cînd l-a văzut, din ușa bucătăriei, trecînd spre evreică. Ea se duse la Euphemus, care stătea la foc și-și răcorea gîtlejul cu un pahar de rachiu cu apă.

— Crezi că ființa omenească se poate schimba radical ? întrebă ea, trecînd pieziș către locul ei de lingă vatră.

Euphemus ridică din umeri.

— Este nevoie de caracter.

— E ca omul atins de reumatism la ceafă, urmă ea. Acum are nevoie de un cățel de-aceia cum își iau oamenii în pat ca să le treacă anchiloza.

Euphemus trînti :

— Imaginea asta ai furat-o de la mine. Dacă ai să te gîndești bine, ai să-ți aduci aminte că de obicei o folosesc în legătură cu cei care pentru orice fleac de necaz caută adăpost în misterele orientale.

Bunica replică :

— Înseamnă c-ai furat-o și tu din altă parte, dar asta nu-ți dă drept exclusiv asupra ei, iar în cazul de față e foarte potrivită.

Portarul își mestecă încă o cupă de rachiu cu apă.

— Ba e cît se poate de nepotrivită. A, pricep ce vrei să zici — chiar dacă nu știi să potrivești vorba la ce ai tu în minte. Dar uite ce voiam să spun : în cazul de față, ai dreptate, de bună seamă. Lui Marcellus nu ai ce-i face, pentru că obsesia lui e de gradul al doilea.

Bunica oftă :

— Ești un abis de-nțelepciune — numai de te-ar putea pricepe omul.

Euphemus binevoi să explice :

— Obsesia tipică de gradul întâi apare atunci cînd individul primește — sau își pune singur — corsetul punctelor de vedere convenționale, morale sau alte asemenea. Pricepi ?

Bunica încuviință cu însuflețire. Îi plăcea grozav de Euphemus cînd îl durea capul. Ca să se bucure mai mult de culoarea licorii, el și-a mestecat băutura într-un pahar înalt. Îl ținea cu plăcere spre foc, să-l vadă bine. Sorbi o dată și continuă :

— Obsesia de gradul al doilea vine din teamă sau indolență, în cazul de față — indolență. E insensibilă la frig și rezistentă la beție, se află dincolo de bine și rău. Defectul principal nu este că-și urmează calea — ca găina cînd o pui pe linia trasă cu cretă, ci faptul că linia se află prea jos. O asemenea obsesie este incompatibilă cu zborul. Din același motiv, prietenul nostru nu este și nici nu va fi vreodată poet.

Eunica încercă, fără succes, să găsească o replică. Cei doi șobolani se cunoșteau mult prea bine între ei ca să nu se trădeze printr-o falsitate oricît de vagă a tonului. Euphemus se bucura în tăcere de triumful și de băutura lui.

Dar în ciuda cunoștinței lor atît de apropiate, Euphemus n-avea să-i spună niciodată bunicii că în seara aceea stătuse plin de mîhnire cu ochii țintă la evantaiul pe care i-l cumpărase lui Ruth pe Via Sacra și n-avusese curaj să i-l dăruiască. Iar bunica avea să păstreze secretul ser-tarului plin de scutece care n-aveau să învelească nici-odată măduarele gingașe.

Nu trebuie să învinuim sufletele ce-și caută asemenea tainică mîngîiere.

Chiorul îl conduce pe orb, și Maica Sara încerca să tămăduiască rana lui Marcellus, împărtășindu-i din re-semnarea ei. Ea însăși era adînc îndurerată și rugăciunile fuseseră parcă jertfe neprimite — fumul lor se tîra înecăcios pe pămînt și nu găsea drumul spre Cel de Sus. Cerca să mulțumească Dumnezeuului părinților ei pentru că, în dragostea Lui mai presus de înțelegerea noastră, îi luase copila dintr-o lume rea și urîță. Dar simțea că vorbele,

care trebuiau să se înalțe ca niște mâini în semn de mulțumire, se-nclăștau și zvicneau acuzator spre ceruri înainte chiar de a i se desprinde de pe buze.

Cînd a venit Marcellus și s-a așezat, ea citea povestea fiicei lui Iefta. Întîmplător — își spunea bătrîna — întîmplător alesese pasajul acesta. Dar pentru că se nimerise așa i-l citi și lui Marcellus — monoton, împleticit, ca bătrîinii cu puțină învățătură. După aceea a recitit-o el singur, încet, ca să-și întipărească în minte fiecare cuvînt ; terminînd lectura, el zise disprețuitor și aspru :

— În Arcadia se oferă lui Zeus Lukaïos ofrande ome-nești, ca și Dumnezeului vostru. Zeii noștri sînt mai buni. Se mulțumesc cu jertfe de vite și fructe și tămîie. Îl urăsc pe Dumnezeul vostru.

Înspăimîntată, Maica Sara îi smulse sulul și-l imploră să nu mai vorbească așa. Dacă-ar vrea să înțeleagă, ar vedea că, dimpotrivă, Dumnezeul ei este nespus de milostiv — El este un izvor nesecat de iubire.

Marcellus rînji.

Și ea încercă din nou să-i explice ; dar vorbele n-o ascultau. Cînd spunea dragoste, simțea că înseamnă cruzime. Buzele ei articulaу cuvîntul dreptate. Dar părea mai degrabă nestatornicie.

Ca și cînd i-ar fi citit gîndurile, el pronunță cuvîntul, unul, „Ruth“.

Atunci chipul răvășit, de culoarea pergamentului, se plecă sub povara suferinței, iar corpul ei uscat se zgudui de suspine. Marcellus simțea că dacă nu spune ceva se va arunca jos, lîngă ea și la fel ca ea va jelui. Negăsind altceva de spus, repetă încă mai dur — mai disprețuitor :

— Dar Ruth !

Ea își întoarse fața brăzdată, udă de lacrimi, către el și biigui :

— Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat.

Marcellus fugise de maximele bunicii și iată că altă maximă venea asupra lui ca o lovitură de măciucă. O clipă mai devreme l-ar fi blestemat pe Dumnezeul acestei femei deznădăjduite. Acum ieșea obosit din încăpere, sătul

de toți zeii, exasperat de toată omenirea și de el însuși. A luat, mecanic, trusa de scris și a dus-o dincolo, în camera lui. Dacă ar fi avut idee unde este Orbilius, l-ar fi căutat. Se gândea că bătrînul cinic s-ar putea să aibă leac chiar și la asta.

Marcellus a petrecut săptămîna Saturnaliilor în incursiuni prin toate cele paisprezece regiuni ale orașului. Trupul lui Ruth fusese încredințat creștinilor ; dar de înmormîntare nu s-a interesat. Nu voia să știe de nimic. În timpul acesta îi era suficient să rătăcească. Umbla neobosit, ca să scape de sine, să pătrundă într-o altă lume. Odată a văzut-o pe Împărăteasa Faustina ; cobora dintr-o lectică pentru a intra în palat, în vecinătatea Porții Asinilor. În starea lui de reverie se apropiase foarte mult de ea, pînă l-a izgonit garda personală. Faustina i s-a părut vulgară, cu fața lată și gîtul ca un caltaboș pe care se cunoaște urma sforilor. Episodul nu i-a provocat altă reacție decît regretul sumbru că zeii îi iau pe cei neprihăniți și frumoși și-i lasă pe ticăloși și pe sluți. Se obișnuise să generalizeze și judeca toate întîmplările în raport cu Ruth.

Astfel, într-o zi după Saturnalii, pașii l-au purtat în Strada Statuetelor. Prăvăliile erau aproape goale, mai rămăseseră, în mare dezordine, oțeva figurine de plumb, marmură, bronz sau lemn și miniaturi de copii înșirate pe sfori. Marcellus și-a amintit de Serbarea Statuetelor — o uitase. Și-a adus aminte de Jon. Neliniștea l-a împins s-o caute pe sclava germană la care fusese lăsat băiatul. A aflat adresa de la Turia, pe care a-nțîlnit-o pe stradă. L-a primit, cu foarte multă răceală, o femeie blondă, puternică. Nu era deloc încîntată să-l cunoască pe Marcellus. Oricum, bărbatul care i l-a adus pe Jon îl luase cu o zi înainte și o răsplătise pe deplin pentru bătaia de cap.

Se îndoia de cuvîntul ei ? Cuprinse mizeria din locuință cu un gest al mîinii și zise :

— Te rog uită-te singur !

Cu un aer preocupat, ea deschise transperantul și lumina năvăli ca untdelemnul gros, auriu, fără să ajungă totuși în colțuri și fără să scoată la iveală altceva decît mizeria cea mai neagră.

Marcellus era zguduit. Întrebă dacă Jon purta ceva care să-i servească drept semn de recunoaștere. Femeia se gândi bine și pe urmă negă, din cap. Fusese îmbrăcat ca un prinț, dar altfel nu era însemnat nici măcar cu o *bullă*¹ de piele. Dar, acum îi veni în minte, parcă avea totuși o fărîmă de disc de aur cu zgîrieturi pe o parte și citeva cuvinte pe cealaltă.

— „Si me amas“, cumva ? întrebă el cu blindețe.

Nu era sigură ; poate că da. Ca să fie sinceră, nu știa foarte bine literele latinești, așa că domnul trebuia s-o scuze.

Marcellus puse un *denarius* pe masă și se pregăti de plecare. În clipa aceea auzi vocea ei, deznădăjduită, albă :

— Băiatul meu trăiește ?

— Trăiește, răspunse Marcellus cu convingere. La drept vorbind nu știa nimic despre el ; dar simțea că așa ar fi vorbit Orbilius.

Femeia oftă înșeninată și întrebă :

— Crezi c-or să aibă grijă de el ?

— Ca de-un odor. Răspunsul veni la întîmplare.

— Slavă lui Isus, zise femeia zîmbind și Marcellus o părăsi cu un murmur disprețuitor.

— Păduchi, vrăbii și galileeni găsești peste tot, recită el. Era un împrumut din tezaurul lui Euphemus, dar acum purta amprenta lui.

Marcellus se duse drept către Strada Săndălarilor, dar în loc să întrebe imediat de Pedanius, se abătu pe la „Patru Șipote“, un birt mare, la modă — sau o corcitură între birt și restaurant. Aveau scaune grațioase, metalice, tapitate cu piele, înșirate în lungul tejghelei, aveau și tradiționalul bust al lui Harpocrates pe consola de marmură, deasupra raftului cu aparatul de amestecat băuturi. Marcellus mai fusese în localul acesta, dar în general îl ocolea — știa că Papirius își face de multe ori veacul pe-acolo. Comandă un rachiu încropit și niște icre cu pline prăjită, spunînd tejghetarului că are nevoie de un băiat care să meargă cu o scrisoare la cismarul Pedanius.

Și-a terminat primul fel și a trecut la o specialitate a casei — piine cu unt rîncezit într-un anumit fel — și

¹ Medalion, de obicei din aur sau alt metal, pe care îl purtau tinerii nobili romani pînă la vîrsta de șaptesprezece ani (lat.).

chiar atunci s-a înapoiat băiatul cu scrisoarea nedesfăcută. O găsisse pe Sulpicia, nevasta lui Pedanius, stînd pe scăunaşul de cismărie, la subsol, într-o stare de mare agitaţie. Se pierduse toată în lacrimi, încît abia a fost în stare să-i spună că Pedanius a plecat ieri dimineaţă şi încă nu s-a întors. A insistat în mod special asupra faptului că Pedanius a lipsit de acasă noaptea.

Marcellus asculta stupefiat. Încă nu era dispus să ia povestea în serios, dar ultimele cuvinte ale lui Pedanius, enigmatice, făceau totuşi credibil faptul că luase afacerea în mîinile sale.

— Să fiarbă muierea mea, aşă, pentru c-am lipsit noaptea de-acasă... mai zise mesagerul cu o expresie îndirjită în priviri — şi sfîrşi fraza cu un gest care dădea de înţeles că n-ar suferi-o el să facă scandal. Tejghetarul stătea cu un picior rezemat de raftul de jos al tejghelei, ţinea un şervet vîrstat în roşu pe braţul stîng iar cu dreapta se scobea în dinţi. A ascultat tot raportul, iar la urmă şi-a exprimat aprobarea faţă de punctul de vedere al mesagerului. El personal nu stătea noaptea acasă decît dacă-i convenea lui. Însă-l ştia pe Pedanius. Un om strălucit, Pedanius, dar avea defectul că era înşurat. Înşurat în mod excepţional, absolut. Pînă una alta, dacă întîmplarea urma să ducă la o potrivire mai sănătoasă a friiilor în casa lui Pedanius, ei, atunci el, tejghetarul, avea să întîmpine schimbarea cu sinceră bucurie. Zicînd acestea, puse scobitoarea la loc în buzunarul tunicii şi flutură şervetul peste capacul de alamă al unuia din vasele cu mîncăruri calde.

Marcellus ascultase destul de neatent. Acum îi era ne-suferit de limpede că-l îndemnase în mod uşuratic pe cismar la o acţiune ce se putea dovedi dezastruoasă pentru Jon. În consecinţă, se lăsă în voia remuşcării lui speciale — o remuşcare inutilă. Pentru o clipă, se simţi chiar trădător faţă de amintirea lui Ruth. Nu un trădător indiferent, totuşi. În sfîrşit, sentimentul de vinovăţie l-a făcut să se dedice cu energie căutării fiului său — cu o energie pe care totuşi o vlăguia înţelegerea instinctivă şi întemeiată a faptului că e vorba de o căutare zadarnică.

Jon plecase.

Secretul nu mai era deloc un secret în Strada Săndălarilor. Pedanius, trezorerul breslei cioclilor, fugise. La început se zicea c-a dat o lovitură de teatru în sens matrimonial. Nu era cu nimic împotriva naturii teoria aceasta pentru cei care o cunoșteau pe soața lui, Sulpicia — cu ea împărțise și binele și răul mai bine de douăzeci de ani. Sulpicia era o femeie sălbatică și rea. Singurul ei scop în viață părea să fie acela de a-și înălța un monument de statornicie pe soclu de fier. O ură nealterată de nici o sugestie din afară o făcea să-l urmărească pas cu pas și o lega de el cu lanțuri a căror tărie disprețuia orice puteri omenești sau demonice. Când, cu un an în urmă, el fusese gata să moară otrăvit cu plumb, ea l-a smuls literalmente înapoi la viață. S-a agitat în jurul lui și l-a hrănit cu forța — devotamentul ei pervers a pus în umbră toate experiențele din Strada Săndălarilor în materie de iubire nemărginită și sacrificiu de sine. Când, la puțină vreme după luna de miere — care se petrecuse de mult, cu vreo douăzeci de ani în urmă — Pedanius a fost angajat cismar la o legiune, ea a pus în mișcare puteri misterioase, a făcut rost de bani — bani mulți — și în felul acesta a pornit negustoria, doar pentru ca să-l țină sub ochii ei, să-l terorizeze și să-i amărească viața. Și acum, el plecase.

S-a ivit o teorie nouă despre dispariția lui Pedanius. După trei-patru zile au început să se gîndească la poziția lui de încredere printre ciocli. Acum se zicea că lăsase în urmă o lipsă de două sute de *denarii*. Pînă a doua zi suma a crescut la cinci sute și curînd a ajuns la o mie. Când șeful lor, Caecilius cel Surd din Strada Mățarilor, a ținut sfat cu doi membri ai comitetului, cartierul fremăta de exagerări. La început își dădeau cu părerea, îngăduitori, că pierderea se datorează pasiunii bine cunoscute a lui Pedanius pentru întrecerile de șobolani, dar curînd au ajuns să-i atribuie cismarului toate viciile aristocratice, unul cite unul. Se povestea, cu lux de amănunte, că mai demult cumpăraseră o fată de la un măcelar ruinat și o instalaseră undeva în Regiunea a paisprezecea. Caecilius și tovarășii săi au rumegat nițel zvonul acesta și-au adus un

socotitor. Omul auzise câte ceva pe drum — acum era vorba de două fete — una dintre ele, hermafrodită, fapt pe care omul l-a considerat lipsit de importanță. Socotitorul se dovedi un om practic, de temperament incert. În două zile a reușit nu numai să bea mai mult decât gustase Pedanius în douăzeci de ani, dar a și înveselit-o pe Sulpicia peste așteptări. Între timp a dat ușor de rost socotelilor, mai ales datorită preciziei cu care au fost ținute registrele. Nu lipsea nici o chitanță — laudă care, din păcate, n-avea cum să acopere suma totală de trei mii o sută cincizeci și șapte de *denarii*. Pedanius a lămurit lipsa acestei sume lăsând în tava de prăjituri un bilet care zicea „Eu Pedanius recunosc că datorez breslei ciocilor și fondului de înmormântări 3157 *denarii*“. Notița a fost descoperită la una din mesele ce-au avut loc după stabilirea unei cordialități crescînde între socotitor și proaspăta văduvă.

Faptul că autoritățile n-au întreprins cercetări s-a datorat situației deplorabile a branșei ciocilor. Știind că era inutil să apeleze la ei și provocată de setea de răzbunare a Sulpiciei, asociația a recurs la un birou de detectivi, care trimise îndată pe cineva. Individul s-a prezentat. Se numea Istacidius. Accentul îi trăda originea nordică. Frumusețea dialectului acestuia nu izbea prea lesne auzul, iar vorba lui Istacidius nu se șlefuisese deloc prin stratul adăugat la școala egipteană de detectivi din vecinătatea Templului lui Isis, în Regiunea a treia. Grăia de parcă nu era hotărît dacă să oprească vorbele în gură sau să le scuipe afară — parcă avea castane calde pe limbă. În comparație cu nobilul și fermecătorul socotitor, era un fenomen cu totul dezolant și e de înțeles că răspunsurile Sulpiciei la întrebările lui indiscrete au fost scurte și reci.

— Repet, deci, bolborosi Istacidius, soțul tău, care lucra ca cismar și-n restul timpului ca cioclu, s-a dus la negustorul de piei Ursus, în Ulița Curelarilor, ca s-aducă o jumătate de burtă, da ?

— Spinare, nu burtă. Pedanius a folosit întotdeauna pielea cea mai groasă. În privința muncii era cinstit.

— Bine, atunci scriu spinare, deși chiar adineauri ai zis burtă. De fapt reiese că pe la Ursus n-a mai trecut.

Cînd a plecat era îmbrăcat cu o haină cafenie, o tunică de aceeași culoare și ghețe grele, abia pingelite. Zi, povestea cu fata din Regiunea a paisprezecea p-asta să n-o credem, nu ?

La întrebarea lui neașteptată, figura Sulpiciei luă o nuanță verzuie și femeia răspunse aspru :

— Asta-i treaba ta să afli. Bărbatul care a putut părăsi o soție credincioasă și a pungășit breasla ciocilor, e în stare de orice.

Netulburat de mînia ei, detectivul urmă, calm :

— După cum spuneam, asta n-o luăm în considerare. Tu știi bine cît lipsea el de-acasă și puteai să-i simți dispoziția — femeia știe întotdeauna dacă bărbat-su are o aventură, nu ?

Pe Sulpicia o enervă tonul lui nesperios ; nu catadixi să răspundă. El continuă :

— Bun. Tot ce-a luat din gospodărie a fost un corb îmblînzit, în colivie. Asta-i foarte important. Și ce știa să spună corbul ?

De data asta Sulpicia se roși cînd răspunse :

— Spunea mai ales „Trăiască Caesar !“

— Hm ! Altceva ?

— Din cînd în cînd : „Porc puturos !“

— Nimic altceva ?

— Ei, da — mai zicea : „Iar mănînci ?“

— Cu alte cuvinte, reluă detectivul, avea obicei să spună : „Iar mănînci, porc puturos !“

— Se-ntîmpla.

— Da, se-ntîmpla. Din cînd în cînd ? Foarte des, eh ?

— D-da, recunosc eu ea.

— Foarte bine. Asta-i important. Era atît de legat de pasăre, încît a luat-o cu el. Nu cred că avea motive s-o omoare ori să se descotorosească de ea în vreun fel. Și avea vreo pasiune specială, bărbatul matale ?

— Nici una, în afară de șobolani. Ba da, mai avea slăbiciune și pentru brinza veche, dar asta n-are a face.

— Nimic nu e lipsit de importanță. Notăm „brinza veche“. Ce ziceai de șobolani ?

— Îi plăcea tare mult să se ducă la alergări de șobolani. Punea și pariuri, desigur, măcar că eu nu-i dădeam voie.

— Multe nu-i dădeai voie, nu ?

— Asta sint sigură că n-are a face cu găsirea lui.

— Deci, de la curse îl opreai. A fost vreo întrecere deosebită de șobolani la care nu l-ai lăsat ?

Sulpicia socoti o clipă înainte de a da răspuns :

— Jos, în curtea zarzavagiilor, în colț, acolo e o pistă care-i plăcea mult... și unul Gaius — îi zicea lumea Teacă — a ținut câteodată întreceri pe Strada Piuarilor...

— Mai erau și alte locuri pe care le credeai periculoase pentru sănătatea bărbatului tău ?

— Poate și dincolo, pe Ulița Bărbierului, unde vinează cîrnăciori... șobolanii, adică.

— Minunat ! în sfîrșit, spune-mi — în ziua cînd a plecat — ai avut cu el vreo neînțelegere ?

— N-are nici o legătură cu pricina noastră.

— Da, sigur, îți închipui că nu. Dar ia gîndește-te, dacă s-a omorît de disperare, și l-a omorît și pe — cum îl chema pe corb ?

— Gherkin.

— Și pe Gherkin ? Așa-i că ați avut scandal ? Pe ce chestie ?

— Mi-a venit acasă cu o rață.

— Nu era motiv să te superi. Eu tînjesc zadarnic după o bucățică de rață de doi ani. Ce te-a înfuriat ?

— Avea încălțămîntea îngrozitor de murdară... și pe urmă...

— Și pe urmă-ai apucat rața de gît și i-ai dat cu ea în cap. Cum de știi ? Păi am fost și eu înșurat. Atita despre rață. Deci, curînd după aceea a plecat la Ursus să-și ia jumătatea de piele. Perfect. Spune, n-a mai rămas — să zicem, măcar o aripioară — din rața aceea ? Mă simt lihnit. Sau ceva măruntaie. Îmi plac la nebunie.

— Nu, din păcate. Socotitorul care verifică registrele ia masa aici. Are prea puțin timp ca să mai ajungă la masă la el.

Figura detectivului se crispă într-o mască rece și oficială. Înainte de a-și lua rămas bun, ca să înceapă a-l vîna pe cismar, remarcă :

— Da, e bine. Dacă nici noi nu-l putem aduce, viu sau mort, atunci nu mai există la Roma vreun oficiu care

să reușească. Nu, nici chiar *Curiosa*. Mai trec eu pe-aici săptămîna viitoare.

Istacidius a folosit ziua aceea ca să ia interogatoriul paznicilor de la toate cele treizeci și șapte de porți ale orașului. Scopul era să se încredințeze că nimeni nu-l recunoaște pe Pedanius, după descriere, în persoana cuiva care ar fi trecut, normal, pe lângă ei, cu sau fără corb. Și rezultatul acesta a și fost. Dar paznicul de la fluviu, care patrula pe la Podul lui Probus din Regiunea Aventină ar fi putut înfățișa întocmai, pînă la ultimul detaliu, un bărbat care în prima zi a săptămîinii de după Saturnalii, la ceasul al șaselea, a închiriat una din bărcile pentru lapte de pe acolo. Avea la el o colivie cu un corb domesticit și, după cum spuneau mai tîrziu vîslașii, ducea în spate un copil foarte mic, de care făcea mare caz.

Din nefericire, însă, Istacidius uitase cu totul de Tibru.

Ar mai fi aflat cîte ceva și la curtea hanului „Balena Albă”, locul preferat al multor oameni de la corăbiile care stăteau de-a lungul cheiului chiar în locul acela, să descarce ouă, lapte, napi, varză și alte produse naturale. Puțin înainte de ceasul al patrulea se oprise pe acolo un bărbat ; de obicei la ora aceea, țărani iși cîrmeau nasul spre casă, după ce vinduseră marfa la lăptari sau la piață. Ca om modest ce se afla, Pedanius se așeză într-un colț și comandă o porție de melci prăjiți și o cană de vin. Probabil că nimeni nu l-ar fi băgat în seamă dacă după un timp n-ar fi început să scoată niște sunete ciudate. Ai fi zis că miorlăie din spinare. Mai mulți clienți s-au uitat sub masă, după pisică, dar n-au găsit nici una și miorlăiturile se tot auzeau, la intervale scurte ; și-au zis că s-o fi înțepenit în vreo gaură din zid sau așa ceva. Cînd nodul gordian se încurcase la culme, Jon îl retează cu un țipăt — cel mai omenesc de pînă atunci. Silit de împrejurări, Pedanius i-a cerut hangiului o întrevvedere și în bucătărie l-a desfășat pe Jon, spre încîntarea Sabinei și a servitoarei surde. Cînd micuțul a tăcut și i-au turnat lapte cald printr-un biberon improvizat din cîrpe înmuiate în ulei, Pedanius găsi momentul să pronunțe o laudă înflăcărată la adresa copilului. Mai ales despre ce era sortit să facă ; dar pe de altă parte, cismarul n-avea motive să

nu amintească de faptul că Jon a salvat de la înecul în Tibru un băieţel de două ori cît el. Femeile au zîmbit neîncrezătoare ; însă Pedanius a întărit spusa lui cu trei sau patru jurăminte ceremonioase şi atunci ele au clătinat din cap a mirare. Pedanius era gata să le spună că Jon o costase viaţa pe maică-sa, dar s-a abţinut de teamă să nu-l discrediteze.

A trecut multă vreme pînă să apară echipajul pe care-l aştepta el ; dar către ceasul al şaselea Pedanius stătea printre nişte bidoane mari de lapte, iar marinarii s-au depărtat de mal şi au lăsat vîslele la apă. Au plutit pe sub toate podurile Romei, prin meandrele Tibrului, au trecut de zidurile oraşului, la dreapta Porţii Flaminienne, în afară, unde oraşul se subţia şi mai departe, unde pierrea cu totul.

Pe corabie se afla o ţarancă mică şi durdulie. Purta mai multe straturi de haine şi pe picioare îşi înfăşurase benzi de lînă, dînd şi mai mult impresia c-ar fi o păpuşă împăiată, enormă. Era o femeie plăcută, cu ochi veseli şi limba ascuţită, pe care o folosea ca să foarfece diverse lucruri care o supărau. Printre altele, nu-i plăcea starea pieţei de legume, unde gărzile fie că prea se băgau în toate, fie că stăteau gură-cască. La ţară, unde bărbatul ei era mic arendaş, condiţiile păreau totuşi mai serioase. Cînd s-au căsătorit, nu numai că n-aveau capital, dar nu aveau nimic altceva decît o fiinţă numită micul Lollius, despre care puteai deduce din discuţie că e moştenitorul sărăciei lor. Totuşi, cu ajutorul lui Ceres, ea a realizat suficient ca să se descurce cu toţii chiar dacă impozitele erau al naibii de mari şi ei au mai şi pierdut doi boi de jug — din boală de bot şi picioare. Dar în momentul de faţă cel mai rău lucru era c-au stat la Roma mai mult decît socotiseră şi din pricina asta începea s-o supere rău laptele care i s-a adunat în ţiţe pentru hrana unui Lollius mic de tot — al treilea.

— Cred c-aş putea să te ajut eu, interveni Pedanius precaut, de pe meterezul lui de bidoane. Se gîndea la

cele patru livre care-i atîrnau în spinare. Începu îndată să-l desfacă pe băiatul Saturnaliilor din scutece și într-o clipă, doi ochi negri clipeau în aerul curat de iarnă și degetele fremătau, minuscule.

— Maică Preasfintă, izbucni uimită țărancă. Ești vrăjitor ? Ai făcut arătarea asta mică să-mi vii mie în ajutor ? Și fără să aștepte răspuns, îl puse pe Jon la pieptul ei plin și cald. În timp ce se petreceau acestea, Pedanius povestea oamenilor neîncrezători două din cele mai importante isprăvi de pînă acum ale băiatului. Insista mai cu seamă asupra faptului că Jon l-a salvat pe micul sclav german, de două ori mai mare ca el, de la o pieire nenorocită în Tibru. Cît despre originea lui Jon, a lăsat să se înțeleagă că poate fi legată de Regele Numa. Țăranii ascultau cu gura căscată ; începură, treptat, să se îndoiască de mărturia propriilor lor simțuri, dar nu le păsa, cîtă vreme puteau duce acasă o poveste cu adevărat minunată.

La vremea cînd soarele apusului înveșmînta în aur nemăratele palate de marmură ale Romei, un om scund, sprijinit într-un toiag puternic, își urma drumul pe o cărare ce-l îndepărtase de Tibru, iar acum îl purta spre răsărit, mereu mai sus, printre coline. Se-ntoarse încet și privi înapoi la turlele și forturile orașului, în depărtare, la coamele de marmură, de bazalt și țiglă, la conturul lui strălucitor și briul verde-cafeniu al grădinilor. Mai mult ghicea decît putea să vadă puzderia de șosele cu șanțuri pe margine la umbra pinilor și chiparoșilor și-și zise c-a lăsat undeva, în urmă, un mort, un anume cismar Pedanius, care niciodată nu fusese de cine știe ce folos și nu făcuse nimic de laudă.

L-a lăsat în urmă pe cel mort, cufundîndu-și privirea în masele negre ale Albanilor care-și înălțau conturile suave în văzduh, la trei mii de picioare. Înspre sud și vest, ei dominau văgăuni și lagune, iar către nord, peisajul rotitor, rostogolit și brăzdat devenea tot mai muntos și mai sălbatic pînă ajungea în depărtare la craterul conic Bracciano și la piscul Rocca Romana, după care se topea în zare. Sus, înspre priveliștea aceea majestuoasă își purta Pedanius regescul prunc, iar noaptea era tot mai aproape. Și cum întunericul parcă-i venea în înîmpinare — să-i

scurteze drumul, ca un prieten bun — se gîndea, mergînd înainte, la deosebirea dintre o noapte și alta. Nu în sensul indiscutabil că există nopți negre, nopți luminoase, umede, calde, reci — sau înzestrate cu multe alte însușiri tangibile. Dar misticul din el știa, mai presus de orice îndoială, că sînt nopți rele și nopți bune. Și nu era o explicație mulțumitoare să spui că impresia vine din autoamăgire, că nopțile iau culoarea păcii sau neliniștii noastre interioare. El știa bine că există nopți al căror plîns rănește orice ființă omenească în stare a primi și alte impresii decît cele ale simțurilor elementare. Știa bine că sînt nopți al căror suris crește ca vița plină de seve printre ruinele inimii.

Și văzu că noaptea aceasta e bună. Nu pentru că era blindă și întunericul mătăsos, în primul ropot de ploaie liniștită, cum este cîntecul de tors al unei bătrîne. Noaptea era bună în ființa ei lăuntrică, torcea ca o pisică ce sare înapoi la puii ei după ce-a trecut pe la magazie. Inima lui înălța un imn de laudă acestei nopți.

Apoi s-a oprit, o clipă, să controleze dacă bănuiala sa are temei — însă — da — trebuie că așa era — așa era. Jon fusese atît de nerușinat încît îl udase pe spinare.

Nimeni nu-i mai făcuse așa ceva înainte și niciodată nu-l mai copleșise o asemenea fericire.

Lacrimile îi curgeau pe obraji și se amestecau cu ploaia.

Era ca un legămînt între ei — o mare răsplată.

Pedanius se îndreptă din umeri.

Partea a doua

UN OM SE ÎNTOARCE ÎN ORAȘ

Acestea s-au petrecut în anul cînd Vesuviul a avut o mare erupție și Tibrul s-a revărsat peste maluri.

Se povestește că în aceeași vară o coloană votivă de pe dealurile Albane a pornit să asude sînge — sînge mult — cu toate că era stîlp de lemn. Și tocmai ca în zilele lui Augustus, un sclav s-a urcat pe soclul lui Jupiter Capitolinus, a făcut niște prevestiri înspăimîntătoare, a ucis un cîine și la urmă s-a înjunghiat pe sine.

În anul acela Marcus Aurelius a deținut titlul imperial pentru a patra oară și oamenii l-au aclamat ca *pater patriae*; consuli ordinari au fost Q. Servilius, W. F. Pudens și L. Fufidius Pollio. Creștinii spun că în anul acela Roma a avut cel de-al doisprezecelea Papă, pe numele lui Soter.

Se simțea în văzduh. Rab Chanina, preot al credincioșilor creștini din Argiletum, avea mai de mult impresia că enoriașii lui stau sub norul aducător de furtună, ca un cuib de berze. Nu pentru că s-ar fi întâmplat ceva anume. Totul mergea ca de obicei. Turma se tot mărea cu noi adepți, iar de purtarea credincioșilor nu aveai de ce te plinge. Spiritul de sacrificiu și curajul spontan în a-și mărturisi credința erau pe deplin satisfăcătoare. Poate că se manifesta prea evident supunerea la forme; dar unde găsești perfecțiunea? O mare mișcare nu poate evolua fără organizare și nu lași pradă buruienilor o grădină pe care ai cultivat-o cu atîta străduință.

A venit dinspre răsărit, ca de obicei. A început cu învinuiri generale împotriva creștinismului — chiar din partea creștinilor — care propovăduiau umilința și renunțarea la deșertăciune lumească, trufie și singurătate. Este limpede, ziceau ei, că nu mai avem martiri și nici mari profeți — adevărat este, nici un profet nu mai avem. Răspunsul, cînd venea, era aspru ca funia spînzurătorii și gîtuia învinuirea atît de respingătoare în goliciunea ei. Lui Justin i-au retezat capul în curtea închisorii, la picioarele Capitoliului. Aproape două sute de frați și surori, toți creștini, au plecat, deportați la minele de plumb din Sardinia și peste douăzeci de pioase fecioare creștine au fost trimise la bordelurile publice.

Profeți?

Rab Chanina recunoștea față de el însuși că, fără îndoială, exista un punct slab. Darul limbilor și al profeției părea să fi pierit de pe fața pămîntului și ce puteai face decît să te rogi ca Domnul să-și pogoare iar lumina asupra turmei Sale șovăielnice. Totuși, un sentiment sever al realității nu-i îngăduia lui Rab Chanina să ignore numărul îngrijorător de falși profeți pe care-i ascultase lumea în ultimii o sută de ani. El însuși, cînd era băietan, l-a văzut la Ierusalim pe Simon Barkochba — care își zisese Mesia, Rege al Evreilor — și nu-l putea uita.

„Dați-ne profeți !” murmurau oamenii. „Feriți-vă de profeții mincinoși !” răspundeau preoții.

Dar cînd s-au potolit predicile preoților, tot de la răsărit a început clevetirea — mereu de la răsărit — au venit valuri-valuri profeții prin care Domnul și-a pedepsit fiii, prin care i-a tămăduit pe îndrăciți și a prevestit sfîrșitul lumii. Într-un răstimp de o sută de ani credincioșii au pierdut, treptat, speranța în a doua venire a Celui de Sus ; dar acum așteptarea creștea iar, ca primele talazuri ale fluxului.

„Pocăiți-vă ! Postiți ! Smeriți-vă ! Lăsați cele lumești ! Jertfiți viața voastră !”

De la Răsărit venea, aspru, acest îndemn la faptă. Și, mai presus de toate, chemarea ce stătea în miezul îndemnului : „Sfîrșitul lumii e aproape ! Gătiți-vă de venirea Sfîntului Duh ! Gătiți-vă pentru marea tăcere !”

Nu se știa ce gîndește Papa Soter în sinea lui despre izbăvitorii de diavol și despre profeți. Cu toate astea, probabil că, așa ca ceilalți clerici, îi prefera pe fanaticii altor vremuri celor în viață și observa logica regulii că sfinții trebuie să urce ultimele trepte ale căii lor spre stele pe soclul crescător al timpului. O pastorală, apărută cu cîteva zile înainte de a se petrece acest moment de meditație al lui Rab Chanina, nu arăta că Soter ar fi împărtășit un asemenea punct de vedere, dar spunea limpede că venise timpul să fie consolidată Sfînta Biserică Catholică, era vremea ca toți să se smerească dinaintea Sfintei Treimi și — aici se sublinia, cu pană de catran — să se păzească de profeții mincinoși. Episcopii, preoții și, sub îndrumarea lor, diaconii și laicii, au citit epistola ignorînd complet cuvîntul „mincinos”. Asta și era, probabil, intenția. Profet devenise un cuvînt ambiguu.

Îți vine greu să recunoști că șarpele a apărut tocmai în casa de rugăciune a lui Rab Chanina, pe Strada Săndălarilor ; și-a înălțat capul după ce-a fost îndelung și cu teamă așteptat. Lui Rab Chanina îi era necaz, cu atît mai mult cu cît parohia lui se afla într-o stare precară, față de altele. În ultima serie de condamnări pentru Sardinia n-a fost nici un reprezentant al Argiletumului și nu se puteau da nici alte exemple deosebite de fervoare. De fapt,

nimeni n-ar fi putut bănuî că un bețivan cu figura lătareată, solzoasă, care era șeful *Curiosei*, avea oarecare îngăduință față de Rab Chanina, ținându-l totuși sub supraveghere. O asemenea presupunere ar fi părut curată nebunie.

Întimplarea s-a petrecut într-o miercuri dimineată, în timpul adunării de la casa de rugăciune. Locașul era la parterul unei case obișnuite — locuința unuia dintre frații creștini, zarzavagiul Nazarius. Pe afară nimic nu o deosebea de celelalte case din cartier. Dar înăuntru era mobilată surprinzător, ca un interior de biserică agreabil, destul de elegant. Podeaua și bazinul pentru spălat pe picioare erau din marmură; ușa sălii de adunare era turnată în bronz, iar altarul se închidea printr-un grilaj lucrat cu migală în lemn de cedru. Pereții erau împodobiiți cu mai multe picturi care reprezentau o voioasă îmbinare între cupidonii și îngerăși. Se aflau acolo printr-o aprobare specială și mai târziu administrația bisericii, reconsiderind problema, le-a scos din sanctuar. Lumina, slabă, era compensată printr-un lung șir de lămpi, un gen de iluminare care dădea încăperilor o plăcută nuanță de mister. Pe de altă parte, belșugul acesta scotea în evidență mizeria nevoiașilor din comunitate și dădea o prea mare importanță celor care împărțeau haine, încălțăminte, ulei, grâu, în comparație cu cel menit a sluji trebuințelor spirituale.

Întîmplările pot fi înfățișate pe scurt. Rab Chanina a venit de la birlogul lui de celibatar, peste drum de casa de rugăciune, îmbrăcat într-o tunică albă care-i ajungea la călcâie, o mantie de ploaie și o pălărie de fetru. În anticameră, despărțită de sala principală printr-un șir de zăbrele, stăteau neofiii și penitenții. I-au făcut loc și grupul s-a închis din nou în urma lui ca un corp în jurul unui proiectil ascuțit, iar silueta suplă a preotului a trecut printre cele patru secțiuni ale drept-credincioșilor — fecioare, flăcăi, matroane și bărbați însurați — pînă la altar. Acolo i-a dat mantia de ploaie unui diacon, și a ingenuncheat dinaintea tronului episcopal. L-a auzit pe lector cum urcă în strana din naos și începe a citi pasajul anume ales din profeți; la urmă, Rab Chanina s-a ridicat și-a adăugat cîteva cuvinte. Felul lui de a vorbi era un gen de mormăială plină de bunătate. Rareori îi muștra cu

duritate pe păcătoșii din congregație. N-a făcut-o nici în ziua aceea. Le-a arătat puținul preț al plăcerii și le-a amintit că singurele lucruri de care are omul nevoie sînt hrana, îmbrăcămintea și un suflet neîntinat. Erau cuvinte simple, cuvinte pe care toți le știau pe de rost — cuvinte care, de fapt, nu prea aveau de-a face cu creștinismul în mod special ; pe ascultători îi impresiona, venind din partea unui om care prin ele își trăia viața.

În timpul psalmului următor Rab Chanina rămase în strana sa, urmărindu-și credincioșii. În rîndul din față se afla unul dintre cei proaspăt botezați, om cu vază, pe nume Egrilius, care-și cîștiga existența vînzînd pe stradă cîrnați calzi cu pîine. Întîmplător apăruse și un adept mai vechi, Eros, librarul, care mai de mult îi părăsise ne-maiputîndu-și stăpîni apucăturile — înjura grosolan și spunea povești porcoase. (Trebuia să fie mutat la o secție înregistrată într-un anumit fișier cu indicativul B₂, pentru a urmări administrația grînelor).

Mai era și bătrîna diaconeasă, Sora Sara ; părul i se făcuse alb-gălbui și părea zdrențuit ; multe nenorociri îi înmuiaseră inima. Pe urmă Sulpicia, copila durerii, care de șase ani fusese părăsită de ticălosul ei de bărbat și se purta de parcă pierderea aceasta i-ar fi acordat un credit ceresc nelimitat. În sfîrșit, Priscilla — din nefericire era și Priscilla, vizionară, întunecată ca limba viperei.

Psalmul a fost mai tărăgănat ; desigur, cîntarea Diaconului Primus, mai marele corului, avea rol de pat al lui Procust prin care întindea și subția tonurile psalmului dincolo de orice limită. Incidentul s-a petrecut după ce Primus a dat întreagă măsura puterilor sale. Era în timpul rugăciunii. Rab Chanina porni în felul obișnuit, iar comunitatea se ridică și începu să se roage, cu spatele la el și cu brațele întinse spre ușă, spre răsărit. Atunci un glas de femeie a izbucnit, strident, în încăpere și-a acoperit totul, iar ceilalți au fost cuprinși de o spaimă fără glas. Chiar cei care n-au mai avut niciodată de-a face cu așa ceva știau că asta e profeție — teribilă și minunată. Îi inunda în clipa aceea un spirit tainic și sublim. La început, ceea ce izvora de pe buzele ei n-a avut înțeles. Cuvintele — cînd erau altceva decît simple sunete — se

încâlceau, confuz. Rab Chanina își zise că într-adevăr asta era Priscilla, se așteptase la așa ceva din partea ei. Înălță, pe contul lui, o rugăciune ca să nu fie cuprinși de același soi de pornire și alții ; simțea c-ar fi peste puterile lui să îndure o asemenea epidemie. Treptat, substanța zicerii ei se subția. La un moment dat, femeia a tăcut, dar numai o clipă, după care glasul a tăiat iar liniștea, într-o latină aspră, limpede.

— Nu eu vorbesc, ci Hristos. Pe El ascultați-l !

„Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru, nici sol, nici înger, Eu dau oamenilor adorația și pun inimi în trupurile lor. Omenirea e ca o lăută, iar eu vin asupra ei cu atingerea măiastră. Sînt Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh. După mine nu vor mai fi profeți — decît unul, așa zic vouă“.

Ceea ce a urmat a fost înfățișarea venirii Sfîntului Duh și totodată a dușmanului, Antihristul. Un vălmășag de războaie și răzvrătiri urma să se reverse asupra pămîntului, iar sfîrșitul tuturor lucrurilor era foarte aproape. Și glasul se-nălță :

— Cei drepti vor străluci atunci de o sută de ori mai tare ca soarele ; și cei mai mărunți dintre ei de o sută de ori mai tare ca luna.

Din pricina aceasta adevărații ucenici ai Sfîntului Duh trebuiau să se pregătească prin posturi mai aspre, să nu îngăduie altă căsătorie afară de prima, socotind adulter orice altă alianță (Primus privi în spate, la soția lui de-a doua, scrișnind din dinți), fecioarele să pună văluri (fecioarele își lăsară ochii în jos), credincioșii să se lepede de toate podoabele și plăcerile lumești, să caute martiriul, să respingă fără șovăire iertarea criminalilor, a celor ce preacurvesc și a închinătorilor la chipuri cioplite.

Ea rostea toate acestea cu multe, multe cuvinte pline de patimă. Veni apoi rîndul bisericii și corupției ei.

— Îți știi lucrarea : știi că viețuiești doară cu numele, căci altfel moartă ești. Că nu ești nici rece, nici caldă. O, de-ai fi tu rece, sau caldă. Ci ești numai încropită și am să te scuip din gura mea.

În sfîrșit, profeta reveni la semnele războiului. Pentru că legiunile erau la porțile Romei, hoardele de dușmani lătrau dinspre nord, primejdia era de netăgăduit.

La urmă, ea prevesti că peste puțină vreme Imperiul Roman are să fie distrus :

— Și va să vie El, Domnul, Regele Regilor și Stăpînul Stăpînilor !

Cînd a tăcut, brusc, au înconjurat-o surori și frați, nerăbdători s-o laude, pentru harul ce i-a fost dat. La ultima izbucnire, adunarea o însoțise cu lacrimi smerite și țipete de bucurie ; dar spre ușurarea lui Rab Chanina, scena nu s-a transformat într-o isterie generală. Egrilius părea încîntat. O îmbrățișă pe profetesă și o sărută într-o pornire de lăudabilă pioșenie ; în aceeași zi, numele ei apărea într-un raport obiectiv, prin care se arăta că negustoreasa de sare Priscilla, în vîrstă de 42 de ani, văduva crainicului orășenesc Aurelius Charmus, nepotrivită din toate punctele de vedere pentru bordeluri, se făcea vinovată de trădare față de stat și blasfemie împotriva lui Caesar, vestind căderea acestuia în favoarea Regelui Regilor, a Stăpînului între Stăpîni, pe care nu l-a specificat.

Acesta a fost, dealtfel, singurul punct care l-a necăjit pe Rab Chanina. Cu restul se putea descurca ; însă dorea foarte mult să evite martiriul provocat de atacuri stupide la adresa ocîrmuirii. Cînd s-a făcut liniște a rostit rugăciunea de încheiere fără comentarii și, după intonarea unui psalm, un diacon i-a poftit pe neofiți și penitenți să plece. Apoi au fost închise porțile. Misterele puteau să înceapă. Rab Chanina păși în față, dinaintea altarului și rosti cu voce răsunătoare *Sursum Corda*¹. Comunitatea 'răspunse cu un *Habemus ad Dominum*² profund și începu rugăciunea. Ruga lor se ridică spre Domnul mai înfocată ca oricînd, pentru ca „Caesar să se bucure de viață lungă, siguranță în casă, moștenitor puternic, senat credincios, popor drept și să se împlinească orice dorințe de bine ce-ar putea sălăslui în sufletul lui Caesar și al poporului“. Formula obișnuită era azi mai mult decît o formulă. Era o rugăciune închinată Celui de Sus cu inima arzătoare, iar la sfințirea pîinii și a vinului a culminat cu o invocație către Dumnezeu. În acordurile unui imn, credincioșii — copii și adulți — au urcat în șir ca să primească Sfînta

¹ *Sus inima* — psalm (lat.).

² *Avem către Domnul* — psalm (lat.).

Cuminecătură. Se stinse și ultimul amin. Slujba se terminase. Credincioșii ieșiră, luminați. Afară ploua.

Însă în urma lor Rab Chanina se plimba tulburat în sus și-n jos prin sala de mese din spatele bisericii. Într-o pauză a reflecției sale, se opri, își frecă bărbia și-i zise lui Primus :

— În mod normal profețiile rostite pe vreme de ploaie n-ar trebui să fie luate-n seamă.

Primus cîntări spusele lui Rab Chanina ; nu se mai gîndise la asta. Însă adevărul ideii era atît de izbitor, încît Primus nici nu mai răspunse.

Ghizii romani, după ce-i purtau pe turiști pînă la istovire la statui, arcuri de triumf, palate, temple, băi, biblioteci și apeducte, încheiau spectacolul cu un număr stabil, bine cunoscut — cartierul Argiletum. Dar uneori se întîmpla să înceapă chiar din cartierul acela și însoțitorii cu experiență cunoșteau tipul de oameni desfrînați care, dacă o porneau de acolo, să zicem din Strada Săndălarilor, nu ajungeau să se mai ducă și prin alte părți. Făceau un tur al cîrciumilor și atelierelor, se sfădeau cu muncitorii, aruncau vorbe cu două înțeleșuri femeilor aceloră pe care le numim dubioase și-și încheiau ziua tîrîndu-și trupurile păcătoase de la „Patru Șipote“ la „Phoenix“, de la „Phoenix“ la „Miriapodul“, la „Păstorul cel Bun“ sau la cine știe ce altă asemenea tavernă.

Pe Strada Săndălarilor, între casa de rugăciune a creștinilor și statuia lui Apollo Sandaliarius, locuia un om pe nume Verecundus. Nu încerca deloc să facă un secret din existența sa — avea o firmă de pînză multicoloră pusă la vedere, deasupra prăvăliei în care vindea păsări tropicale, broaște țestoase, cameleoni, șerpi. După obiceiul cartierului, ziua ținea prăvălia larg deschisă către stradă, iar noaptea o închidea cu niște drugi de lemn înveliți în fier. În dosul prăvăliei era un spațiu folosit parțial ca depozit, cînd se strîngeau prea multe păsări, iar în rest slujea drept sediu pentru întrunirile de afaceri ale proprietarului și pentru alte treburi ale sale. Dugheana de sare a Priscillei

era chiar peste drum, lipită de chioșcul lui Fabius, cel poreclit Ululu-tremulus, care făcea negoț cu articole de scris, broșuri populare cuprinzînd poezii de dragoste, versiuni poliglote ale *Grecului la Roma* și alte lucruri necesare vieții de zi cu zi.

Trebuie să amintim că străzile romane erau mai mult înalte decît largi. Dacă-ți dădeai capul pe spate și nu stăteai chiar sub vreunul din nenumăratele ieșinduri, probabil că puteai foarte bine să dai cu ochii de muchia ultimului etaj, al șaptelea să zicem, al cîte unei clădiri. Pe de altă parte, dacă vecinul de peste drum îți împrumuta volumul lui Propertius într-o seară, a doua zi dimineața aproape că puteai să i-l dai înapoi de la tine de pe prag. Măgari și catîri încărcăți se ciocneau neîncetat și dacă se întîmpla vreodată să-și taie drum prin strada aceasta vreo caleașcă, e foarte probabil că vizitiul acela n-ar mai fi dorit să repete experiența.

Asemenea străzi dădeau posibilitatea să se mențină legătura dintre o parte și cealaltă cu mijloace simple. Negustorul de păsări, văzînd-o pe Priscilla că se întoarce de la utrenie mai agitată ca de obicei, într-un minut a și înălțat un cacadu ursuz și bătrîn pe pridvorul vitrină din afară și-n felul acesta l-a convocat pe Fabius. Un alt soi de pasăre a invitat-o pe Priscilla să întregească adunarea și în încăperea din spate a menajeriei au smuls, prin întrebări meșteșugite, o relatare a evenimentelor dimineții. Cînd reconstituirea scenei de către profetesă deveni prea colorată, Fabius abătu șuvoiul cu cîteva întrebări potrivite.

Pe urmă Verecundus zise :

— Nu te supăra, Priscilla, dar, cîstit, nu ți se pare că faci niște preziceri nițel cam încîlcite ?

Priscilla se arată foarte mirată de întrebare :

— Război, lipsuri, mizerie, venirea lui Hrist și Anti-hrist. Am impresia că e destul de clar.

Cu multă delicatețe, ca să n-o tulbure, Fabius remarcă :

— Război, lipsă, mizerie, cu astea sîntem învățați, ne-am infundat în ele pînă peste cap, dar, vai, dacă s-ar ști ceva mai sigur despre venirea demiurgului — nu Isus, celălalt vreau să zic : un amănunt, două, nu strică niciodată :

Și Verecundus consimți că ar fi foarte bine să afle niște detalii.

Priscilla zîmbea ciudat la ceva de dincolo de Fabius. Cei doi bărbați se căutară nedumeriți din ochi și Verecundus încercă din nou.

— Cam pe cînd bănuiești tu c-o să vină Antihrist, cum îi zici ?

— Miine la amiază, răspunse Priscilla cu același zîmbet imobil.

Auditorii tresăriră. Se aplecară amîndoi spre sibilă, de parcă erau înțeleși între ei și Verecundus întrebă răgușit :

— Și unde va veni ?

— Duceți-vă la movilele mormintelor dintre pietrele a cincea și a șasea, de pe Via Appia. Acolo are să vină.

Verecundus simți un fior neplăcut pe spinare și lui Fabius i se făcu părul măciucă. Acesta întrebă, în șoaptă :

— Cum să-l recunoaștem ?

Zîmbetul fix al Priscillei se lăți într-o părere de rîs.

— Să-l cunoști ? Vai, Fabius, prostănacule — o, biet nătărău !

Rîsul ei se închise iar, ca un evantai care și-a încheiat misiunea.

— După ce cunoști balaurul, dacă ți-ar fi dat să vezi vreunul ?

Nu se știe cum ar fi tratat Fabius problema, pentru că chiar atunci ucenicul vînzătorului de păsări și-a vîrit capul pe ușă, strigînd :

— Clienți la sare !

Priscilla se ridică repede să plece ; Verecundus o apucă de braț și mai întrebă :

— Dar de ce n-ai spus toate astea la casa de rugăciune ?

— Pentru că-mi stăteau înfipti în ceafă ochii lui Rab Chanina. Are ceva stofă de preot. Nu dau două parale pe trîncăneala lui, dar are ceva în el care te face — da, să te simți prost.

Ea plecă din cameră, ca să treacă drumul și să-și servească mușteriii.

— Ce să mai zici ? Ce-ai putea să mai zici ? exclamă Fabius, prudent.

— Și da și nu, aprecie Verecundus, și mai circumspect.

— Mai degrabă nu, ei ? îndrăzni Fabius.

Verecundus nu voia să se lase mai prejos.

— Asta-i clar. Sînt sigur c-a inventat toată afacerea ca să facă pe interesanta...

Fabius trecu la contraatac.

— Dar proastă nu e.

Și Verecundus pară :

— Proastă nu, dar mulți se și lasă prostiți.

Hai să ne ducem acolo, zise Fabius cu un aer hotărît.

— Putem să ne luăm și mîncare la noi, încuviință Verecundus.

Și așa a fost. Nici unul dintre ei nu și-a adus aminte în dimineața aceea că tocmai atunci armata era în drum spre Roma — se întorceau niște legiuni și nu mai aveau decît o zi de marș bun ca să ajungă la oraș, iar a doua zi la răsărit urma să fie încartiruiți cam la o milă de cele două dîmburi. Și chiar dacă și-ar fi adus aminte, nu și-ar fi putut da seama că legiunile veneau cu un oaspete care avea să zguduie Roma mult mai profund decît teama de toți demiurgii.

VII

Dacă în cursul generațiilor obișnuința ar da imunitate la o boală, atunci romanii ar fi trebuit să fie imuni la spaimă, pentru că de-a lungul veacurilor neamul acesta de învingători a fost chinuit de toate genurile spaimei. Frica tropotea ca un tovarăș prea credincios în făgașele de sub roțile căpitanilor triumfători, i se auzea limpede ecoul după orațiile prin care se impuneau consulii. Creștea în proporție directă cu averea parveniților, ca o umbră de neînlăturat. Erau temerile excepționale, care se nașteau din invidie și violență, teama de rivali la funcțiile înalte și frica de lăcomia superiorilor, însă era și înfricoșarea omului neînsemnat față de opresiunea celor puternici. Revolta împotriva celui temut era un lucru firesc, atunci cînd frica devenea insuportabilă. Caesar îi putea nimici pe conspiratori — dacă nu-l terminau ei mai întîi pe Caesar. Se întîmpla ca bogatul să-l înlătore din cale pe

presupusul lui omoritor înainte ca acesta să-și săvârșească fapta. Chiar sclavul se ridica, la nevoie, împotriva stăpînului, să-i rezeze beregata. Era o teamă care lăsa niște posibilități celui cu resurse.

Dar într-o dimineață și-a făcut loc în Roma o frică nouă, o frică egalitară, democratică, ce nu cunoștea diferențe între curaj și lașitate și nu lăsa nici o porțiță celui disperat. Așa cum ai ține un cal la linia de pornire, tot așa hotărîrea a trebuit să se supună frieiilor. Curajul bîjbiia ca un orb prin întuneric.

Romanii s-au adunat unii în alții să aștepte atacul ca o turmă, cînd se trezește noaptea înconjurată de lupi. Și a venit. Ca mieii speriați, culeși pe tăcute, unul cîte unul, din turmă, tot așa au fost duși romanii, întii cîte unul, pe urmă în număr mai mare — și tot mai mare.

Nenorocirea ciumei se revărsă astfel asupra voioasei cetăți de aur.

Toate epidemiile, de natură fizică sau intelectuală, care au afectat Roma, au venit din Orient și ciuma aceasta n-a făcut excepție. Armata romană, învingătoare în Seleucia, a luat-o de la un popor adînc lovit și umilit și de acolo descompunerea s-a răspîndit mereu și a paralizat toate populațiile pe lingă care a trecut armata. Legiunile se tîrau încet spre Roma ca o imensă omidă înfometată. Niciînd o armată învingătoare nu se întorsese acasă mai slăbită și niciodată nu înaintaseră trupele romane spre triumf cu mai multă indiferență decît legiunile încartiruite în dimineața aceea la cîteva mile romane de orașul celor șapte coline.

Pe lingă tabără dormea un om, între mulți alții : negustori ambulanți, meșteșugari, vagabonzi, soții de soldați — însă bărbatul acesta era fără seamăn în urîtenia feței lui, făcută din brazde și umflături, cu dîre albe, puroioase ; figura îi era atît de cumplit chinuită, încît în zadar căutai pe ea trăsăturile omenești. Pe față îi răsăreau smocuri de păr alb și rar, ca la cîinii rîioși. De pîntecul acestei caricaturi se rezema capul unui băiat de șase ani. Copilul stătea lungit și clipea din ochii negri, luminoși, către zorii colorați blind. Băiatul auzea prin pămînt și prin

pîntecul omului felurite zgomote : bocănitul cailor, pasul răsunător al străjilor, vorbele tăioase de comandă ale rondului — și ici, colo, ropotul de vorbă și gemetele bolnavilor. El se învățase cu toate, de cînd se alăturase, împreună cu omul lui, convoiului de luptători, puțin mai la nord de Brundisium. Auzi un ciine urlînd și o recunoscă pe căteaua lui Felix, preot al lui Mithras muștruluiindu-și puii. Auzi un copil plîngînd și-și zise că se poate să fie copilul de soldat, băiatul pe care încercare în zadar să-l vadă cu o zi în urmă. Totul era pașnic și ca acasă — aproape comod.

Deodată fețișoara lui puternic bronzată a tresărit, și băiatul s-a și urnit din loc. Îngenunche și-l scutură pe cel adormit, strigîndu-l cu nerăbdare :

- Potifar !
- Potifar !!
- Po-ti-far !!!

Glasul îi era ferm, iar la a treia chemare, plin de ostilitate. Cînd răsună pentru a patra oară, dădea impresia că afacerea trebuie neapărat dusă la capăt și rosti tremurător, ca ultima trîmbițare la buzele trompetului :

- Po-ti-far !!!

Din apropiere, o voce groasă întrebă dacă nu e rost să închidă ochii în noaptea aceea. Cu toate astea, Jon nu primi răspuns și nici n-ar fi putut primi, deși trîmbițele Ierihonului răsunau chiar la capul celui ce dormea. Acesta n-avea să se trezească pînă ce nu-și făcea suma. Dormea un somn greu, ce-i venise ca un dar al providenței milostive. Pieptul lui se ridica și scădea netulburat — se umfla și scădea, iar răsufierea își deschidea în silă calea dinafară înăuntru și dinăuntru în afară, prin nările păroase. Pleoapele mari acopereau ochii cu aceeași aparență de nemișcare. Tot capul lui, care-i făcea pe oameni să rîdă ori să se-ngrețoseze, — capul acela înspăimîntător disprețuia prin somn orice zgomot, așa cum, treaz, ar fi disprețuit trufia și teama. Căci omul era însemnat de moarte, ca animalul pentru jertfă.

Cînd băiatul își pierduse orice speranță și se gîndea să pornească o expediție pe cont propriu, omul se trezi, în sfîrșit, scuturat de o criză de sufocare. A început cu un spasm al brațului stîng și o tuse gîlgîitoare. Pe urmă îi

trecu un tremur prin trupul uscat, cum se scutură caii după ce scoți șaua de pe ei. Ochii obosiți priviră în spațiu și vocea lui răgușită întrebă cu neliniște :

— Jon — ești aici, băiatule ?

Băiatul se întoarse iute și răspunse :

— Da, Potifar, aici sînt.

— Cam ce vreme să fie ?

— Vremea gustării. Tabăra e-n picioare.

— Așa repede ? observă omul cu neplăcere. Se întinse, apoi se ridică și însăilă cîțiva pași. Pe urmă se opri.

— Doamne, cît sînt de sleit ! se plînsese. Dar porni mai departe să facă focul și să se apuce de pregătit mîncarea.

Între timp, dinspre tabără răsunară cele patru chemări ale *buccinei*, cornul învîrtejit cu care se dădea semnalul de atac împotriva dușmanului, se vestea execuția cîte unui soldat — pentru crimă — sau, cum era în cazul de față, *buccina* suna deșteptarea. Abia se stinsese sunetul cornului, că și izbucni, dintre liniile de infanterie, acordul *cavernos* al *tubae*-lor și urmă imediat trompeta cavaleriei, *litnus*, un instrument special, puternic curbat la capăt, care țipa mai grozav ca un suflet supus la cazne. În cele din urmă se auzi grindina ușoară prin care tobele înștiințau lumea că artileria venea tot la urmă, ca de obicei.

Jon adunase sub el, cu picioarele, așternutul lui Potifar, iar acum stătea turcește, privind ca fermecat spre tabără, unde corturile de piele se albeau treptat prin întuneric. Știa că soldații acum își vād de corvezi, își pregătesc gustarea — și se întreba ce-o fi făcînd prietenul lui, centurionul care-l ajutase pe bolnav să facă rost de un loc în furgoane. Fără ajutorul lui, probabil că ar mai fi zăcut și acum undeva în urmă, unde Via Appia pătrundea ca o săgeată între dealurile albane. Acum scăpaseră de asta.

— Crezi că Sergius Felix are să ne uite cînd vom ajunge la Roma ? întrebă fără să se întoarcă spre Pedanius care avea beregata aproape astupată de abcese și era gata să-și piardă cunoștința.

Răspunse :

— Pe tine nu, prințisorul meu. Cum să te uite ? Cu siguranță va veni să te vadă și-ți va spune o mulțime de

lucruri și poate, într-o bună zi, are să te faci mare căpitan, să mini patru cai vineți de la Cîmpul lui Marte pînă la Capitoliu, pe sub Arcul de Triumf.

— Potifar, zise băiatul. Cînd o să te faci bine, rămînem la Roma ?

— Tu cel puțin ai să rămii deocamdată la Roma. Înveți greaca și scrima și poate chiar călăria și oratoria.

Mesteca în oală, apa dăduse în fiert și mai trebuia sare și făină, ca să se preschimbe în terci ; dar de băiat nu puteai scăpa. Întrebă :

— Dar tu unde-ai să stai, Potifar ?

— La Proserpina, răspunse Pedanius, moale.

Dinspre tabără sosi un zvon limpede, un cor hăulind ultimul cîntec de tabără. Era un cîntec grosolan, deșăntat, în care fiecare vers începea cu *Hodie mihi — cras tibi !* — Astăzi eu, mîine tu ! Îl compusese, după masacrul de la Ctesiphon, unul care murea de ciumă și oamenii îl urlau în fiecare zi ca pe un imn al spaimei în timp ce se înmormîntau morții din recolta de noapte. Însă Jon nu asculta la ei, ci îl certa pe omul lui.

— La Proserpina, o tot ții așa. Dar ți-am mai spus, cînd vom ajunge la Roma am să-ți fac rost de cel mai bun doctor din lume și-o să te facă el bine.

Pedanius, care în ultimii ani a răspuns la multe nume ciudate zise încet :

— Prieten al zorilor, de șase ani călătorim împreună și te-am ajutat, la nevoie. Acum te sprijini de un zid care se prăbușește. Azi noapte-am visat că ședeam în foc și se făcea că am dinții de ceară. Îți aduci aminte, că te-am învățat ce-nseamnă asta.

— Moarte, șopti băiatul.

— Moarte — da. Un lucru la care Jupiter a hotărît că nu avem voie să cîrțim. *Hodie mihi — cras tibi !* Cine sîntem noi să punem la îndoială voința Celui de Sus.

— Și mie cine o să-mi mai dea turtă dulce și plăcintă de măsline și pîine coaptă cu brînză cînd n-o să mai fii tu ?

Pedanius îi întinse o scoică de midie și începură să mănînce împreună terciul din oala de pămînt în care era gătit.

— Lumea din Roma o să se-ntreacă să-ți aducă mâncare și haine frumoase și tot ce-ți trebuie.

— Chiar și așa, eu tot vreau să chem doctorul, întări Jon. Cel mai bun din toată lumea.

— Cel mai bun e întotdeauna medicul permanent al lui Caesar, zise Pedanius cu un zîmbet pierit. Și la Caesar nu se ajunge ușor.

— „Leul se repede la vite, nu la fluturași“, recită Jon. Am să mă duc la doctorul lui Caesar.

După ce-au terminat terciul, pînă să-și facă toaleta cerută de boală, Pedanius îi dădu lui Jon o mică traistă cu prune galbene și castraveți. Aceasta era răsplata zilnică pentru ca să bea oțet, să prevină ciurma. Jon minca fructele, dar oțetul îl arunca ; tot așa a făcut și de data asta. În timp ce minca și-a făcut socoteala dacă visul fusese din cele adevărate — sigure, ca atunci cînd îți pui foi de laur sub pernă. Se liniști cu ideea că Pedanius nu fusese în situația să găsească frunze de laur prin apropiere.

Curînd apăru un individ mare, bărbos, zdrențăros și cocoșat și se așază lîngă Jon. Băiatul îl cunoștea bine și de fapt îl considera printre prietenii lui intimi. Însoțitorii armatei îl știau drept „Margareta“ — avea un lung șir de virtuți și un singur defect demn de luare-aminte — îi curgea nasul tot timpul. Pentru că se apropiiau de intrarea în Roma, el se gătise cu o cunună din lămîiță sălbatică și viorele albe, care-i dădeau o înfățișare tinerească, aproape cochetă.

El și Jon se înțelegeau foarte bine, pentru că deși cunoștințele lui „Margareta“ în probleme militare păreau inepuizabile, nu era atît de îngîmfat încît să nu asculte la poveștile băiatului, compuse de obicei din mărunțișuri de bîrfă militară. Jon povestea acum ceea ce credea el că este o dovadă autentică de eroism din partea lui Sergius Felix la cucerirea Dausarei. Povestea, de fapt, era tradițională — toboșarul care i-o transmisese lui Jon a spus-o cam așa :

„Erau așezați în „cap de mistreț“ ; Sergius Felix stătea în față cu alți douăzeci de centurioni și încă o dată pe-atîți

*triarii*¹ și nu era unul care să nu fie brăzdat de cicatrice din alte bătălii. Forinația împingea ritul în prima legiune a dușmanului și nimeni nu făcea nici pic de zgomot. Într-o tăcere de moarte, aproape fără nici o poticnire, lungeau înainte — și au pătruns în rîndurile inamicului ca un vîrf de sabie bine călit. Și tot așa, abia dacă se auzea un foșnet — chiar și muribunzii parcă-și țineau respirația. Toată falca asta romană nu făcea mai multă gălăgie decît, să zicem, un porc atunci cînd sfîșie dintr-un hoit — un zgomot înfundat, ca la scrimă. Iar infanteriștii dușmani care rămîneau în urmă erau călcați în picioare chiar de cavaleria lor pornită la atac“.

„Margareta“ știa o povestioară formidabilă despre o anume cohortă care, tot așa — la o mică manevră de dimineață — a format un *globus*² și în felul ăsta l-a făcut pe dușman tocătură. Acesta era modelul tuturor poveștilor. Începeau cu *globus*, „cap de mistreț“, sau altă formație tactică, și se terminau cu dușmanul făcut carne tocată, mațele inamicului trimise la plăcintar sau alte moduri în care se dispunea de adversar.

Jon mai știa și o a treia poveste, dar pînă s-apuce s-o mai înceapă se porni desfacerea taberei, pe care trebuiau s-o urmeze, bineînțeles, și Jon și „Margareta“ — Pedanius veni și el, schiopătînd, alb-vînat la față, cu răsufierea groaznică și buzele tremurătoare și se așeză lîngă ei, sprijinindu-se de umerii băiatului. Au urcat împreună pe mica movilă de unde puteau urmări liniile principale ale spectacolului.

Desfacerea taberei începea cu *vexillum*, stindardul roșu, de la cortul generalului, iar în timpul acesta *buccina* intona *classicum* — semnalul de spargere a taberei. Acesta era format din trei note repetate de patru ori — și abia se stinseră ecourile lor că soldații au și început să demon-teze corturile — întîi pe al generalului, pe urmă celelalte, după regulament. După aceea soldații și-au împachetat efectele. La un alt semnal s-au încărcat animalele de povară și carele. La un al treilea semnal, oamenii trebuiau

¹ Veteranii, rezerva; formau a treia linie de luptă, după *hastati* și *principes* (lat.).

² Sferă, grămadă, ceată (lat.).

să dea strigarea de marș și să se așeze în ordine de înaintare. O oră mai târziu tabăra avea să fie pustie.

Pedanius și Jon au coborât să-și împacheteze oalele și alte lucruri de trebuință, însă „Margareta“ voia să meargă cu avangarda. Atunci s-au despărțit spunându-și „Pe curînd, la Roma“.

La un kilometru și jumătate în susul drumului erau două movile pe lângă care se făcea singura curbă dintre Roma și colinele Albane. Sub movilele acestea odihnea țărîna celor doi frați din *gens*¹ Horatius, care luptaseră sub Tullius Hostilius în bătălia dintre Roma și Alba Longa. Tot aici era locul unde a clocotit multă vreme nehotărîtă lupta dintre frații iluștri. Oamenii își aduc aminte că la un moment dat totul părea pierdut. Doi Horați căzuseră și al treilea frate, care ținea singur piept celor trei Curiați ușor răniți, a dat bir cu fugiții. Ținutul răsuna de strigătul de luptă al albanilor, bătrînul Horatius își blestema fiul. Dar fuga aceasta a lui Publius Horatius nu era decît un vicleșug prin care voia să-și momească adversarii să atace pe rînd. A reușit. Vicleanul roman și-a abordat adversarii unul cîte unul și, după cum spune Martial, razele au luminat la asfințit cîmpia sacră a Horaților, pe care zăceau trei cadavre albane, în vreme ce Horatius se întorcea la Roma victorios, primit de popor în triumf la Porta Capena.

Negustorul de păsări Verecundus și Fabius cel cu chioșcul și-au găsit loc pe cea mai mare dintre movile, sus, de unde se vedea ca la teatru toată mișcarea de pe șosea. Obosiți de drumul făcut dimineata, s-au repezit fără întîrziere asupra traistelor în care aveau pline de mei, cu ridichi și picioare de porc. Cei doi își treceau de la unul la celălalt o sticlă de vin curat, prin care înnobilau o masă atît de simplă. După discuția din camera lui Verecundus și-au adus aminte, în sfîrșit, că se aștepta sosirea armatei și din locul acela vedeau foarte bine desfacerea taberei, într-o dezordine fără ieșire ; dar curînd s-a vădit organizarea bine pusă la punct. Ordinea se instalează cu ajutorul a

¹ Familie (lat.).

șase cavaleriști, care manevrau niște steaguri de diferite culori. De fapt demontarea taberei s-a desfășurat într-un ritm impetuos și în scurtă vreme întreaga tabără s-a aliniat după arme, culori și grade, gata să formeze coloana de marș potrivită lățimii drumului.

La puțin timp înainte să răsunе semnalul de marș, se văzu pornind pe drumul Romei prima serie de răzleți și vagabonzi. Erau oameni de cele mai diverse condiții și avere, de la cerșetori aproape goi la mici negustori, cu sclavi și mijloace serioase de transport.

Cei mai mulți se grăbeau să ajungă în oraș, dar unii dintre ei urcară pe movilele din apropiere ca să mai privească o dată vajnica armată. Unii au venit, fără nici o ceremonie, lângă Verecundus și Fabius și-au început să înșire tot ce știau despre generali și războinici, iar cei doi vecini ascultau cu atenție, să prindă o cît de mică aluzie la ceea ce căutau. Ca răspuns la sinceritatea străinilor, n-au făcut nici ei un secret din încercarea lor, ci au înfățișat în amănunt spiritul malefic pe care-l așteptau.

Unul dintre noii veniți, un om gras care vindea un leac absolut sigur împotriva bolii de piele la animale, s-a chinuit să aleagă pe careva cu trăsături corespunzătoare descrierii, pînă i s-a făcut negru în fața ochilor.

— Peste puțină vreme, zise el, o să treacă pe lângă noi Legiunea a Opta, cu tropot mare. Dacă ne gîndim că fiecare legiune are cinci mii de oameni — nu mai mulți — asta face patruzeci de mii cu totul și poate că nu sînt nici măcar zece între ei la care să nu se potrivească descrierea voastră. Un lucru e sigur, că asta e cea mai bine pîrjolită adunătură de diavoli pe care i-a strîns vreodată armata romană.

— Nu m-aș mira să fie Avidius Cassius, sugeră altul și singur numele generalului stîrni un torent de mărturii.

— În orice caz, e un tartor desăvîrșit.

— E cel mai bun soldat care-a stat vreodată în fruntea unei divizii romane.

— E nucă tare, ăsta.

Fabius întrebă cu nevinovăție :

— E chiar așa de rău ?

— E chiar așa de rău ? îl îngînă medicinistul cu patalama. Întreabă-l pe oricare puști de soldat cine a pus

ciuma pe noi. Avidius Cassius, desigur. Dar voi n-ați trecut prin război. Cassius și ai lui au călcat în picioare ca boii la treierat ținutul de pe la mijlocul Eufratului și nordul Mesopotamiei și au făcut măceluri cumplite, numai așa, de plăcere. Era cam la vremea când a pus un rege nou în Armenia și pe urmă a jefuit Dausara, Edessa și Nisibis. Dar Cassius bineînțeles că nu s-a mulțumit cu un asemenea lucru de nimica. A pregătit o expediție pe Tigrul de Jos, unde și-a tăiat drum spre Seleucia și Ctesiphon, deși jurase că va cruța orașele. Dar cum e un om nestăpinit, nici nu apucase bine să se apropie coada armatei de ziduri și a și început după obiceiul lui. Nu e nici un an de atunci, dar cei care au fost de față spun că pot să treacă și o sută de ani, că tot nu uită nimic din ce s-a petrecut acolo. Dar Avidius Cassius probabil că a și uitat, în mare parte. Când au ajuns să spintece la vreo patru mii, nimeni nu și-a mai dat silința să numere. Gândiți-vă numai — figura cea mai calmă, cu vocea convingătoare : „Sigur că nu vă vom face nici un rău. Deschideți porțile, fără grijă“. Și pe urmă o delicioasă mîncărică de carne tocată din patru mii de hoituri. Dacă nu e Cassius dracul gol, să mă ia naiba dacă mai știu cine e.

— Și de acolo ați luat ciuma ? întrebă Verecundus, care era înclinat să primească teoria că Avidius Cassius ar fi Antihristul pe care-l așteptau.

— Ciuma ? Asta a venit de la Babilon. Ciuma a izbucnit când un soldat fără minte a deschis caseta de aur de la Templul lui Apollo. Asta a fost pedeapsa. Însă, desigur, lui Cassius nu-i pasă. Nimic nu-l atinge pe el, nici sabie, nici ciumă, nici ștreang. Bătrîna care ți-a ghicit știa foarte bine ce zice.

O voce din spate se amestecă în vorbă :

— Eu am văzut cum pedepsea niște soldați veterani numai pentru c-au vizitat băile de femei la Daphnae. I-a legat în șir pe un buștean de o sută de picioare înfipt în pămînt și pe urmă a aprins un foc sub ei. Cei mai de jos au murit arși, cei din mijloc de fum și cei din vîrf de groază. Zicea că vrea să lecuiască legiunile siriene de gustul pentru băi calde, cununi de flori și alte obiceiuri de-astea femeiești.

— Dar și Pertinax ar putea să fie, zise unul care aflase între timp de ce era vorba.

— Arzătoru-de-mangal ? Niciodată ! protestară câteva glasuri. E soldat bun, n-are nimic rău în el.

— Sau Lucius Verus, nici el nu-i o frumusețe, se auzi un glas din față.

— Trăiască Împăratul Lucius ! interveni Fabius pios și din vreo duzină de guri veni ecoul înflăcărat : „Jupiter să ni-l țină pe Imperator“.

— Avidius Cassius l-a făcut o dată măscărici cu capul sec, zise unul ca din întâmplare.

— Și pe Marcus Aurelius l-a făcut babă habotnică, adăugă omul cu doctoria aceea tare.

— Trăiască Împăratul Marcus Aurelius, ură Fabius cu credință și iar i se alăturară o serie de glasuri, dar în același timp se născu o anume jenă, din cauza demonstrației de simpatie pentru imperator a omului de la chioșc și mulțimea se mai rări. Unii s-au grăbit să plece pe drumul spre capitală, dar cei mai mulți și-au ales locuri pe povârnișurile dealului, ca să nu scape nici un amănunt din alaiul care venea în pas forțat.

Omul cu doctoria se uita dezaprobat la trupe și mormăia :

— E prea de tot, călăul ăla împinge o armată bolnavă să meargă în plină viteză.

Venea, într-adevăr, cât se putea de repede, o sută treizeci și opt de pași pe minut. Marșul normal, cu șaizeci la optzeci de puduri de echipament, era de o sută șapte-sprezece pași, dar temîndu-se că cei loviți de ciumă ar rămîne în urmă dacă li s-ar permite asemenea plimbare, Avidius Cassius ordonase pasul acesta mai susținut. Armata nu mai era acum o omidă ce se tîra pe ramura ei către frunza succulentă a Romei. Era un șarpe strălucitor, luminos, multicolor care se încolăcea înainte sîsîind, aruncînd din cale adunătura și provocînd un amalgam strident de înjurături și vorbe tari, de o mare varietate.

Începu ca murmurul îndepărtat al tunetului, crescînd pe urmă într-o rostogolire monotonă și culmină cu un urlet neîntrerupt de o oră, care se stînsce imediat după ce ultimele unități ale coloanei s-au răsucit pe lîngă cele două

mobile, urmînd curbura drumului. A fost o orgie de zgomote, de la zăngănitul armelor și zalelor la scîrțîitul scărilor de piele ale cailor, huruitul de roți și gemetele bolnavilor. Dar isonul îl ținea bocănitul cavaleriei, și bătaia măsurată a încălțărilor infanteriei, care erau pingelite cu fier din belșug. Pasul îl dădeau timpanele, cimbalele, flautele — *dextra* (basul) și *sinistra* (în falset).

În frunte călărea un bărbat frumos cu barba mare. Sprîncenele apropiate dădeau figurii un aer nemeritat de putere. Ochii îi străluceau, iar părul și barba erau pudrate cu pulbere de aur. Stătea drept și liniștit pe șaua acoperită de o cuvertură groasă din mătase și din cînd în cînd atingea calul cu vîrfurile picioarelor. I se citea pe față un plictis imperial. Acesta era Lucius Verus, generalissim cu numele și co-imperator. El avea două preocupări de căpetenie : caii și cîrciumile. În afară de acestea se mai consacra artelor ce se pot exercita cu ajutorul zarurilor și femeilor. În sfîrșit, îi plăcea să scrie versuri, deși în ultimii doi ani preferase să țină discursuri. Se zicea că e mai bun orator decît poet. Avidius Cassius corectase afirmația spunînd că e poet mai slab decît orator. Avea două aversiuni de căpetenie, puterea de stat și viața militară. Nu reușise niciodată să vadă rostul vreuneia dintre ele.

În urma lui venea un general bătrîn, blîndul Statius Priscus și restul statului major. Erau toți niște persoane puternice, severe, fără nici un fel de afectare. Bărbații aceștia au reinstaurat morala care decăzuse considerabil și au introdus cea mai rigidă disciplină pe care o cunoscuse Roma după vremea Republicii. În anii ce aveau să vină, datoria lor a fost să lupte împotriva dușmanilor în toate zonele mărginașe ale Imperiului Roman, împotriva zeilor și a calamităților naturale. Erau printre ei indivizi care au reușit să ajungă la tronul imperial, dar nici unul nu a murit în pace. Imperiul și-a descărcat pe umerii lor greutățile și păcatele, dar rareori au fost onorați cu dovezi de recunoștință sau venerație.

Doi militari din statul major au ieșit din rînduri și și-au îndreptat caii spre movilele pe care se așezaseră cei doi observatori. Pînă să urce caii la ei, omul cu doctoria

a mai avut timpul să șoptească : „Nici o vorbă despre ciumă ! Oficial nu e nici o ciumă — doar o boală ca oricare alta“. Unul din călăreți a descălecat. Avea chipul tipic, colțuros al soldatului, o figură din acelea care nu exprimă nimic. Cîțiva ani mai tîrziu, un curier avea să-i ducă în grabă lui Marcus Aurelius capul acesta, ascuns sub mantie. Celălalt, care a rămas călare, avea o figură mai din topor și mai cumsecade. A trăit mai mult decît primul, dar nu în condiții mai bune. Stătea scris în stele că va încerca să ajungă la tron de Caesar și curînd după aceea avea să fie doborît chiar de spiritul militar care-l înălțase. Cel dintîi era Avidius Cassius, celălalt Pertinax, fiul unui negustor cărbunar dintr-un sat din Apenini. Omul cu doctoria împărtășa informațiile acestea în șoaptă. Amîndoi priveau țintă la armata ce avansa, iar soldații se îmbățosau și mai și la vederea tiranilor. Privirile se înălțau din drum spre movilă pline de frică și ură, cum era și normal la niște oameni care-i știau pe nume pe toți ostașii armatei, cărora li se tăiau mîinile pentru dezertare și erau crucificați pentru furtul unei cutii cu ținte de încălțăminte.

Legiunile care treceau sclipind pe bazaltul strălucitor al drumului purtau, după noua organizare a armatei, denumirile teritoriale de Cappadocia, Fenicia, Siria, Iudeea și Arabia și erau duse să țină piept triburilor barbare care făceau presiuni dinspre nord și înfiorau Imperiul Roman cu presimțiri neliniștitoare. Acestea erau Divizia a Douăsprezecea Fulminata ; a Cincisprezecea Apollinaris ; a Treia Gallica ; a Patra Scitia ; a Șaisprezecea Flavia ; a Șasea Ferrata, a Zecea Fretensis și a Treia Cirenaica. Erau o îmbinare incomparabilă de forță brută și brigandaj disciplinat. Un exemplu de mecanism militar excepțional.

Trecea cohortă după cohortă, în ordinea rangului și armei, divizie după divizie, fiecare întregită cu un supliment de sulițași, din care cei mai bătrîni se numeau *triarii* și cei mai puternici *principes*. La cele șazeeci de cohorte ale armatei erau distribuiți și o mie două sute de *velites*, sau trăgători. Rolul lor era să apere armata de ambuscade și în timpul acțiunii să aducă arme sulițașilor

și trupelor înarmate complet. Singurul lor echipament era un scut eliptic din împletitură de nuiele și lăncile de trei picioare, câte șapte de om. Pe cap purtau căști de piele legate în metal.

Mîndria armatei rămîneau, totuși, legiunile înarmate complet. Casca metalică o țineau de obicei la piept, într-o cutie, însă unii o purtau pe cap. Aceste căști acopereau fruntea cu o apărătoare lată și erau prinse cu niște legături de lanț care acopereau obrazul și bărbia. Gîtul îl protejau cu o coadă de cal, împodobită cu pene negre și roșii de cîte un metru. Placa de pe piept era toată din solzi metalici, fixată pe piept și umeri în chingi de piele cu ținte metalice, iar piciorul drept era apărat de o pavază din foiță de fier. Sabia spaniolă scurtă, cu două muchii, atîrna la brîu pe dreapta, cu excepția ofițerilor, care o purtau agățată de un laț în partea stîngă. Scutul era legat de umărul sting cu o curelușă. Soldatul purta amîndouă lăncile în patru colțuri în mîna dreaptă, iar pe stînga ținea efectele personale, cum ar fi ustensilele de gătit, rîșnița de grîu și tigaia de pîine, atîrnate într-o furcuță peste umăr — la spate se echilibra cu palisade, unelte pentru tranșee și traista de piele cu mîncarea pe paisprezece zile. Cu povara aceasta, chinuit de ciumă și degradat de umilințe, soldatul era în stare să facă zilnic 27 de mile în marș forțat. Și tot își mai găsea timp să coloreze atmosfera cu poezioare obscene și glume fără perdea. Dominația Romei se baza pe cîteva sute de mii de asemenea oameni.

De la prima cohortă din a Douăsprezecea Fulminata la ultima din a Treia Cirenaica Arabă, armata era însoțită pas cu pas de cavalerie, care înainta agale, în monom, de o parte și alta a formațiilor de infanterie. Întîi veneau numidienii și alți feudatori, unii stînd în spate, unii în părți și alții dormind pe spatele gol al cailor lor slăbănogi și fără hamuri. După ei venea cavaleria provincială și cea pur romană, cu căști și armură, cu scuturi mici rotunde și săbii drepte, lungi, lancea grecească, cu două capete și cele trei sulii în tolbă. Călăreții stăteau țepeni și puternici pe harnașamente din piele de leu și leopard, iar cînd vreunul din ei cădea de pe cal de boală sau epuizare, trebuia să alerge, poticnindu-se pe lingă animal,

pînă ajungea la un suport de încălecare — suportii erau puși de-a lungul drumului la intervale regulate — sau pînă cînd vreun *velites* se punea jos lîngă cal, în felul sclavilor.

Oastea se scurgea fără încetare, cu artileria la spatele fiecărei legiuni, *ballistae*-le demontate (le foloseau la aruncat bolovani, bușteni, nisip încins și păcură fierbinte la o distanță de o mie de pași) și catapultele, ca niște imense arbalete, care se struneau prin mijloace mecanice și trimiteau săgeți și proiectile la aceeași distanță. Pe lîngă acestea, fiecare divizie avea artileria ușoară de cîmp compusă din cincizeci și cinci de *carroballistae*¹, servită fiecare de unsprezece oameni și zece măgari onagași. Erau transportate în care trase de catîri și boi. După corpurile de armată se tîra o trenă cam dezordonată, animalele de povară și căruțele duceau de-a valma tot felul de mărunțișuri, personalul cu aprovizionarea și corpul medical — ușor de recunoscut după toiagul de bronz al lui Aesculapius — și preoțimea lui Mithras și Marte, cu sanctuarele lor pe care cu patru roți.

Astfel, cele opt legiuni treceau prin fața lui Avidius Cassius, bărbatul detestat și admirat, a cărui voință strunea ca un friu armată și al cărui spirit o umplea de avînt și putere. Cînd ajungeau aproape diviziile ridicau spre el, în semn de salut, vulturii împodobiți cu lauri și pene ai legiunilor, iar stegulețele viu colorate fluturau în vînt. Stegarii, care-și țineau căștile sub piei de urs și de leu, nu purtau lănci și aveau pieptul doar pe jumătate acoperit de zale. Au desprins suportii ascuțiți din teacă și-au întors în sus vulturii cu prada sfîșiată și fulgere în gheare spre movila pe care stătea el. Urmau dragoni, chipuri ale lui Caesar și tăblițe ale cavaleriei cu numărul *alae*²-lor, iar cînd *aerarium* — lada steagurilor — veni hodorogînd pe suportul ei portabil, garda călare salută cu un „Io !” răsunător. Însă restul armatei tăcea, de la soldații de rînd la caporali și la centurionii cu toiegele de viță.

¹ *Ballistae* mobile. instalate în care.

² *Ala,-ae* : aripă, flank (lat.).

Și, în sfârșit, veni vremea ca oamenii de pe movilă să urmărească ultimele grupuri ale armatei îndepărtându-se șerpuit într-un fir neted de-a lungul șoselei. A Șasea Ferrata a dispărut pe după curbă și își făcu apariția inegalabila a Zecea Fretensis. Nici un corp de armată — nici chiar favorita lui Avidius Cassius, a Treia Gallica — nu avea podoabe atât de frumoase. Zeci de oameni purtau cununi aurite, sau coroane de castru, cele din urmă asemenea coroanelor de palisade. Alte sute aveau *hasta pura*, sau cupa de argint atârnată lângă cutia căștii, la piept, iar cavaleria diviziei era strălucitoare, cu valtrapuri la toți caii, de parc-ar fi făcut parte din uniforma regulamentară. Foarte mulți se împodobiseră cu brățări de argint și stegulețe roșii.

Până la momentul acela cei doi generali nu scosese nici un cuvânt. Avidius Cassius și-a ridicat ochii, ca trezit din vis, și s-a uitat în jur. Privirea îi căzu asupra celor trei civili ; îi făcu semn medicului, chemându-l pe nume și când acesta răspunse, generalul îi ordonă să se întindă jos lângă cal. Omul s-a așezat supus pe mâini și genunchi, la care Avidius Cassius, încălecind, l-a zvîrlit în lături cu piciorul ; cei doi călăreți și-au strunit caii și au coborât movila într-o dungă, iar pe drum au pornit în galop.

— Ai văzut ? M-a cunoscut, zise străinul când se întorcea schiopătînd la cei doi prieteni.

— L-am văzut și cum te atinge, i-o întoarse Fabius mușcător.

— Ce ? Ai observat ? Da, pe Jupiter ! Are un renume groaznic. Dar e unul dintre puținii oameni care-s chiar mai răi decît se spune. Tot nu credeți că ăsta-i omul pe care-l căutați ?

Fabius se uită la Verecundus și Verecundus la Fabius.

— Și da, și nu, șovăi Fabius.

— N-aș zice, aprecie Verecundus. Priscilla zicea că-l cunoști pe loc, cum ai cunoaște balaurul, când ar fi să dai de el. Și în privința chipului, putea la fel de bine să fie și ăl'lalt, Pertinax, sau cine-a fost.

— Pentru Pertinax garantez eu, interveni străinul jig-nit de scepticismul lor. E soldat pînă-n măduva oaselor. Cu totul și cu totul. Sigur, voi hotărîți singuri dacă luați de bună părerea mea sau nu. Poate că toată vorbăria asta a

voastră despre demiurg e prostie curată. Eu și așa nu mai am de gând să-mi pierd vremea pe-aici.

În locul ultimei legiuni apăruse o procesiune pitorească de prizonieri luați în războaiele de la răsărit. Atrăgea mai cu seamă atenția o trupă de actori călări, în frunte cu un anume Maximin, care-și zicea Paris, și cu Agrippus, poreclit Memphis. Cel de-al doilea avea titlul de Ministru al Petrecerii și amîndoi se numărau printre prietenii apropiați ai imperatorului Lucius. Urma numaidecît corpul tehnic al armatei, fierari, plumbuitori, pietrari, lucrători în ardezie, cărbunari, pielari, cu furgoanele de unelte și carele purtînd însemnele breslelor respective. La urmă de tot venea transportul corpului preoțesc și medical.

În vreme ce silueta șchioapă a doctorului se pierdea în depărtare, Fabius și Verecundus coborîră încet spre drum, ca să privească ariergarda. Starea lor oscila ca un pendul între încredere și neîncredere. Nici unul nu era creștin — nicidecum ; dar își petrecuseră atît de multe dimineți cu neofiții în dosul gratiilor dinaintea anticamerei de la casa de rugăciune a lui Rab-Chanina, încît erau pregătiți să-l înglobeze pe Antihrist formulei lor mistice curente. Erau cu atît mai dispuși la aceasta cu cît spiritele lor neliniștit iscoditoare cultivaseră demult o altă sectă, care-l aștepta, tot așa, pe Satan. Singura deosebire era că unii se temeau, pe cînd ceilalți priveau cu speranță venirea diavolului. Dacă ar fi trebuit să aleagă, Verecundus ar fi înclinat către cei din urmă, pentru că aveau credință în șarpe ca simbol al demiurgului, iar Verecundus își făcuse o colecție numeroasă de șerpi de toate mărimile.

— Și-n al doilea rînd, Priscilla nu e decît o femeie, zise Fabius, cu neașteptată profunzime. Nu spusese ce era în primul rînd, dar Verecundus l-a înțeles perfect, așa cum se înțeleg doi vechi prieteni. Răspunse :

— Absolut ! Dar e de mirare cît de puțin aduce cu celelalte femei — și cînd zice că-l putem recunoaște ușor, ca pe o vită albă într-o cireadă roșie, mai c-aș crede-o. Îmi aduc aminte de o vreme cînd, băiat fiind, a trebuit să mă duc la Templul lui Isis cu o scrisoare de la o fată. Și ea tot așa spunea : „N-ai nevoie să întrebi de Biqesa —

aşteaptă numai să se termine slujba şi pe urmă uită-te la preoţi. După ce-i vezi pe toţi ai să ştii că numai unul anume poate fi el. Înţelegi : acolo el era vita cea albă. Şi pe bună dreptate. După slujbă m-am uitat la ei şi m-am dus drept unde trebuia. Dacă era Biqesa ? Bineînţeles. El era vita cea albă. După ce-a luat scrisoarea m-a întrebat :

— Ce doreşti mai mult şi mai mult, un *sestertius*, sau o binecuvîntare ?

— O binecuvîntare, zic. N-am avut curajul să mai grăiesc nimic altceva.

— Mincinos mic, zice. Şi mi-a dat un *sestertius* şi un brînci pe scări.

Ca de obicei, prietenii erau de acord. Fabius dădu din cap :

— Tocmai cum mi-am închipuit. D-aia am şi susţinut că nu e Avidius Cassius.

Treptat se îndepărtau tot mai mult de ipoteza aceasta. Verecundus mai păstra o oarecare distanţă faţă de meterezul fragil :

— Problema e dacă poţi accepta că ziditorul îşi pierde vremea umblînd de colo colo să distrugă oraşe.

Fabius supuse judecăţii obiecţia şi zise :

— Asta are să se vadă, sau, dacă nu, n-are să se vadă.

Demiurgul. Duşmanul. Antihristul.

L-ai putea închipui ca pe un fulger. Sau ca pe un balaur mare cît un cedru secular, cu flăcări ţîşnindu-i printre dinţi. Fabius — cu porecla sa nostimă de Ululu-tremulus — era dispus să ia în considerare orice teorii.

— Sau ca ceva mult mai puţin important. O muscă sau un păianjen, propuse Verecundus.

Nu era nimic absurd în asta. Demonii aveau obiceiul să-şi ia asemenea chipuri. Fiinţele supranaturale se simţeau foarte bine să zboare prin jur întrupate în muşte. Dar cum să fie o muscă, negreşit, vita cea albă — chiar dacă s-ar înfăţişa ca gîză de aur sau ar bîzii ca bondarul ? Şi, în sfîrşit, la rădăcina acestor idei religioase confuze, apăru convingerea că oamenii sînt zei nemuritori, iar zeii oameni nemuritori. Inteligenţe mai mari şi minţi mai profunde

au încheiat ciclul speculațiilor lor în același fel, modelînd principiile supranaturale în forme omenești.

Atunci, uimitor, s-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple. Mai tîrziu, Fabius afirma că l-a prins pe Verecundus de braț, iar Verecundus susținea că din contră, el i-a dat alarma omului de la chioșc. Din aceasta se vede cît trebuie să fii de prudent cu detaliile povestirilor, chiar la martorii oculari. Dar asta n-are nici o importanță aici — este sigur că cei doi prieteni au strigat, au șuiertat ori au gemut deodată :

— Vita albă !

Și-n clipa aceea, au întins mîna spre culmea hidoșeniei, care înainta greu, încărcat cu oale, tigăi, saci de mîncare, bidoane cu oțet și se sprijinea nevolnic de un băiețaș ars de soare.

Perechea, nepotrivită, înainta pe partea dinspre sud a șoselei, unde stăteau Fabius și Verecundus. Peste noapte plouase de mai multe ori și, pînă la sosirea armatei, de prin umplutura subțire de nisip a pavajului din bazalt ieșiseră mii de viermi, pe canale mărunte, încîlcite. Pe cei mai mulți i-a strivit grupul de răzleți, cu încălțările mai mult sau mai puțin dărăpănate. După cele 100.000 de potcoave de fier ale armatei, n-a mai rămas nici urmă de viață. Doar pe la marginile drumului, ici și colo, la mari distanțe, se mai zbătea fărîma cîte unei rîme. Peste cimitirul acesta trecea fiul lui Ruth, cel scump plătit, trăgînd după el rămășițele celei de-a doua vieți care i s-a dăruit. O viață nu mult mai presus de a viermilor sfîrtecați, dar care, totuși, i-a umplut pe cei doi onorabili negustori de o sfîntă și cumplită amețeală.

— Vita albă, repetă Verecundus cu buzele umede.

— Am știut eu, tot timpul, zise Fabius tremurînd — și chiar credea că știuse.

— Ce ne facem cu el ? întrebă Verecundus.

— Să-l omorîm ? propuse Fabius.

Era o propunere atît de pripită, încît s-a strecurat parcă o umbră de ușurătate chiar în glasul piosului negustor de păsări. Pentru că demiurgul sau Antihristul care s-ar lăsa ucis n-ar mai fi cazul să primească nici unul din aceste nume.

Pedanius s-a tîrît înainte, pîn-a ajuns la cîțiva pași de ei. S-a oprit brusc, încît cei doi au simțit că le sare inima din loc și privirile li s-au prins ca niște lipitori de fața aceea alb-albăstruie cu bubele scurse și ochii lipsiți de viață, roșii împrejur, ca niște nasturi de smalt. Fabius și Verecundus vedeau numai slujenia — înspăimîntătoare, absolută — și nu dădeau atenție la nimic altceva. Dar peste trăsăturile chinuite a trecut, pentru o clipă, un cutremur, o licărire. În mod sigur, ceva din mască era în stare să priceapă scena dinainte-i. Să fi fost oare posibil, cu asemenea ochi ?

— Salut, străine ! zise păsărarul. Buzele-i tremurau groaznic, glasul îi era gros și înfundat.

— Te salut, Verecundus, gemu Pedanius. Și pe tine, Fabius, adăugă el.

Cele cîteva cuvinte parcă-i ceruseră un efort peste măsură, pentru că s-a apucat pe urmă de gît, s-a împleticit și era să cadă dacă nu-l ajutau cei doi prieteni să se așeze la marginea drumului. Verecundus se zgîlțîia din tot corpul și Fabius ar fi dorit tare mult să se afle în oricare alt loc, numai acolo nu, lingă străinul care nu vedea nimic, dar observa suficient ca să-i strige pe nume.

Cei doi i-au desfăcut haina și i-au scos pantofii, iar în mintea lui Pedanius se desfășurau ca pe un ecran scene și sunete din Strada Săndălarilor. Păsărarul, omul de la chioșc, dugheana de sare a Priscillei, hanul, casa de rugăciuni a lui Rab-Ohanina — toate, toate. Și Apollo Sandaliarius. S-a gîndit că merita să înduri cele mai rafinate torturi din lume, numai s-ajungi să-l mai vezi o dată pe Apollo Sandaliarius. Și, poate, să oferi trandafiri lui Harpocrates cel de pe zid, la „Patru Șipote“. I-a hîrîit ceva în gît, iar el n-a auzit nimic. I s-a spart o bășică din colțul ochiului și puroiul i-a țîșnit în ochi și l-a orbit, dar el n-a băgat de seamă. Simțea durerea din piept, tusea, crampe alergîndu-i prin tot corpul — acum toate parcă erau în afara lui și nu-l priveau direct ; nu era de loc conștient că două perechi de priviri ținteau, fascinate, crucile roșii, late, de pe istovitele tălpi ale picioarelor lui. Treptat boala îl consumase pînă cînd n-a mai rămas mare lucru din el să ardă. Cicatricele străvechi, aproape uitate,

s-au făcut roșii, s-au zbircit și s-au umflat. În jurul lor se vedea erupția mărunță de pe piele, care se adîncea dureros și rănila ajungeau la os. Numai pe cicatrice nu se vedeau urmele bolii. Semnul apărea roșcat, cei doi bărbați îl cunoșteau atît de bine de pe veșmîntul maicii Sara, din gestul pe care-l făceau toți creștinii.

Iar omul acesta călca pe semnul sfînt, nu făcea un pas fără să-l necinstească — cine putea să fie decît dușmanul, Antihristul ? Ei știau, din experiență, că oricine călca pe chipul lui Caesar, chiar fără voie, era pedeapsit. Cu cît trebuia să fie mai mare pedeapsa unuia care batjocorea misterele de cîte ori își urnea picioarele ?

Asta, bineînțeles, dacă nu era el însuși pedeapsa, răzbunarea — ceea ce numeau creștinii Antihrist, marele demon.

Fabius, aducîndu-și aminte de ipoteza că Avidius Cassius ar fi omul pe care-l așteptau ei, zîmbi deschis. Avidius Cassius a ucis în cîteva zile, ca un trădător, patru sute de mii de oameni de bună credință într-o cetate din răsărit, dar totuși, dacă e să privim lucrurile mai atent, el nu era altceva decît berbecul din fruntea turmei.

Gîndurile lui Verecundus urmau aceleași căi. Toate celelalte posibilități au pierit în fața făpturii în carne și oase care tușea, strănuta, gema și sforăia din gît în fața lor. Un hoit în stare de putrefacție și descompunere care vedea cu ochii orbi prin tot ce-i sta în cale. Cum altfel ai putea concepe marele potrivnic al lui Jupiter ?

Fabius se răsuci brusc spre Jon, care-și scotea un ghimpe din talpa bătătorită a piciorului. Omul arată cu capul spre vita albă și întreabă :

— Cine e străinul ?

— Marele Pan, răspunse Jon cu nepăsare, fără să-și ridice ochii de la treburile lui. Avusese obiceiul, de la cea mai fragedă vîrstă, să dea cunoștințelor sale nume din mituri și legende. Pedanius a avut o serie întreagă de asemenea nume și nimic nu-i fusese mai scump. Verecundus, care ascultase atent, zise încet către tovarășul lui :

— Ce deosebire este între Marele Pan, Satan, și Antihrist ? Asta-i dovada dovezilor. Întreabă-l pe puști de unde vin.

— Și de unde veniți, mă, băiete ? se interesă Fabius.

— De la capătul lumii, răspunse Jon. El sfîrșise treaba cu succes și căuta altceva de făcut.

— De la capătul lumii, repetă Fabius fără surprindere. Și atunci, de cînd călătoriți ?

— Dintotdeauna, răspunse băiatul privindu-l țintă în ochi. Și mai adăugă, ca pentru a-l scuti pe curios de alte întrebări :

— Acum ne ducem la Roma, să cucerim lumea.

În afirmația lui se simțea ecoul veșnicelor profeții ale lui Pedanius despre viitorul băiatului și totuși nu poți spune că erau tocmai deplasate. Oricine merge în felul acesta — sau cel puțin ar trebui să meargă — la un moment dat la Roma, pentru a cuceri lumea ; doar coincidența a făcut ca răspunsul să producă o asemenea impresie asupra celor doi. Ei se priviră o clipă în tăcere, apoi Fabius urmă :

— Ești rudă cu Marele Pan, străin mititel ?

— Este omul meu, explică băiatul. Viermele meu, corectă el, văzînd că nu e înțeles. Suna cam insolent, dar cuvîntul îl alesese chiar Pedanius — iar acum îl confirma suierînd cit se putea de dulce :

— Cel mai umil sclav, rîmă ta, prințisorule.

Glasul lui Pedanius îi aminti lui Jon de datoria pe care o avea față de bolnav. Sări să-i dea oțet cu apă, să mai stingă setea groaznică ce-l chinuia tot timpul. În spatele lor stăteau cei doi oameni cărora rezolvarea problemei li se păruse limpede ca lumina zilei ; și acum, dintr-o dată, se năruia întreaga construcție.

Se putea oare închipui creatorul ca servitor al unui mucos de cerșetor desculț ?

Prin pămînt se auzea huruitul îndepărtat al unei trăsurii de undeva din josul drumului. În timp ce se apropia, cei doi prieteni auziră șoaptele dintre băiat și omul său. Băiatul vorbea pe un ton poruncitor întru totul corespunzător calității lui de prinț. Vita albă vorbea cu glas înțetăiat și părea, după ton, că protestează, dar obiecțiile slăbeau tot mai mult.

Fie că nu credem în minuni — și nici nu le observăm ; fie credem în ele și-atunci le vedem la tot pasul. Oare a fost o minune faptul că trăsură care venea legănându-se pe drumul Romei s-a oprit la semnul băiatului și abia după aceea s-a trezit birjarul și s-a pornit să sloboadă un șir nemaipomenit de vorbe specifice stației de trăsuri de la porțile orașului ? A fost o minune că birjarul întâi a-njurat plin de minie, spunînd că-n nici un caz n-are să-și spurce el trăsură cu vita albă — pe care-a numit-o hoit împuțit — și după aceea l-a luat cu el și pe băiat și pe bătrîn ? Dar e drept că întâi și-a fixat, atent, dispozitivul de taxare la roată. În orice caz, cei doi bărbați aveau acum pe ce să facă presupuneri, fiindcă l-au văzut pe Jon cățărîndu-se ca veverița pe roata cea mare și apoi a și început să discute cu birjarul într-o limbă din care Fabius și Verecundus nu puteau pricepe nimic, doar că trebuie să fie din vreo țară îndepărtată și barbară, deși, în realitate, nu era decît dialectul țăranilor de prin părțile unde trăise birjarul pînă să plece în căutare de lucru la mai marii breslei birjarilor din Roma. Însă n-au văzut și *sestertii* care s-au strecurat în palma birjarului. Erau prea concentrați să asculte sporovăiala din care Fabius a-nțeles numai cuvîntul Roma, deși vindea *Grecul la Roma*, *Romanul în Cartagina* și alte cărți folositoare pentru călători. Dar rezultatul întregii povești a fost că atunci cînd trăsură a țîșnit peste bazaltul, poligonal, așa cum trece pisica peste o miriște, cei doi amici au rămas în toate privințele la fel de nelămurii în legătură cu cercetarea lor ca și înaintea întîlnirii.

— Noroç că i-am zis individului să se ducă pe strada noastră, observă Verecundus, pe cînd trăsură prindea viteză pe drumul Romei.

— Numai zeii știu dac-or să-i primească ăia de la „Patru Șipote“, adăugă Fabius.

Și cu aceasta și-au încheiat deliberarea asupra poveștii cu marele stăpîn. Deși o vreme au trăit printre *ophites*, închinătorii la diavol, nu uitaseră nici cele auzite la casa de rugăciune a lui Rab Chanina. Repetau pe rînd fragmente din ce li s-a spus acolo. Erau reminiscențe din

Daniel, tălmăciul de vise, mag și profet și din alții — uitaseră cum îi chema. Și părți din „Apocalipsă“. Era ca un vârtej care, odată pornit, se învârtea din ce în ce mai repede. „Și se vor arăta semne în soare și în lună și în stele, iară pe pământ oamenii vor fi cuprinși de deznădejde la urletul valurilor mării“. Nici Fabius, nici Verecundus nu văzuseră niciodată marea și nici nu-și închipuiau cum e urletul valurilor, dar vorbele sunau bine. „...Și inimile celor mai tari bărbați ai Moabului în ziua aceea fi-vor precum inima femeii în chinurile facerii“. Un pic de culoare locală, corectă probabil și tabloul ieșea pînă la urmă pitoresc și sugestiv. „Și i s-a dat fiarei gură să grăiască semeții și hule... și i s-a dat să facă război cu sfinții și să-i biruiască... și i se vor închina ei toți cei ce locuiesc pe pământ. Și creștetul și blana ei erau ca lîna de albe, albe ca zăpada ; și ochii revărsau flăcări și foc...“ De cîte ori nu se îmbătaseră glasurile semitice cu rîndurile acestee bogate, cînd îi apăsă mai tare pe grumaz piciorul stăpînilor „...și iată o a patra fiară, înspăimîntătoare și înfricoșată și nespus de puternică. Ea avea dinți mari de fier și gheare de aramă ; mînca și sfărîma, iar rămășița o călca în picioare... și iată un corn mic creștea între ele... și gura grăia lucruri mari“.

Prietenii priviră lung după trăsura ce se pierdea în periferia marelui oraș. Vîrtejul s-a domolit, apoi s-a oprit.

— Putem foarte bine să-i urmărim îndeaproape, zise Verecundus.

— Mai ales pe băiat, preciză Fabius.

În timpul acesta, în trăsură, birjarul ședea mai sus decît cei doi călători și pocnea din bici spre muștele de pe la gîtul și urechile ca de măgar ale catîrilor, sau le sfîchiiua pulpele, unde e pielea mai fragedă, pînă cînd copitele ajungeau să bată în ritmul convenit. Modul de transport nu era cîtuși de puțin potrivit pentru un om în starea lui Pedanius, dar în ceea ce rămăsese din bietul mistic pedant nu mai încăpeau decît trei gînduri — moartea, Jon și revederea Romei. Poate e adevărat că o durere puternică, neîncetată, se alină prin tocirea senzațiilor.

— S-aud dacă-ți mai aduci aminte ce te-am învățat despre moarte, lumina ochilor mei, îl rugă el pe băiat, cu vocea hiriind ca un fierăstrău tocit și știrb.

Jon se arată plictisit. Nu pentru că, din punctul de vedere al povestitorului, moartea ar fi cel mai nepotrivit subiect de conversație, ci pentru că e o mare diferență între a discuta despre moarte cu cei pentru care aceasta e o simplă posibilitate teoretică și a vorbi despre ea cu cineva care o simte ca și împlinită.

— Aș fi tare bucuros să vrei, insistă Pedanius. Jon se supuse oftînd resemnat, așa cum intri în voia unui copil bolnav și fără minte. A început sobru, precis ; apoi, dus de magia propriei elocvențe, a pus tot felul de înflorituri. A vorbit despre Hades, Hadesul peste care domnea fratele lui Jupiter, Pluto, cel care la împărțirea lumii — după căderea lui Saturn — a ajuns stăpîn pe tărîmul morților. Și despre marile rîuri care înconjoară țara de apoi, cu numele lor înspăimîntătoare, cum este Cocytul, Pyriphlegethonul și altele, mai ales ultimul, Acheronul, peste care te duce Charon. Căci rîul acesta e atît de lat, încît nici chiar sufletele de păsări nu au puterea să-l treacă. La Poarta de Diamant stă de pază *Acahus*, nepotul regelui, și dulăul cu o mie de capete.

— O sută, corectă Pedanius visător, pedant pînă la sfîrșit.

— Bine, o sută, admise Jon concesiv și urmă : O sorbitură din Lethe, rîul uitării, șterge toate amintirile. Acum ne aflăm dinaintea lui Pluto și a soției sale Proserpina și sîntem împărțiți — cei drepți merg la Grădinile Elizee...

— Unde nu e mare înghesuială, adăugă Pedanius cu un fel de zîmbet. El crescuse într-o vreme cînd nu era considerat semn de ticăloșie să faci o glumă nevinovată, iar el făcea întotdeauna remarca aceasta la momentul respectiv.

— Unde nu e mare-nghesuială, repetă Jon și continuă : Cei răi sînt trimiși la locul păcatului, unde pedepsele sînt groaznice și măiestrite. Cei care n-au fost nici buni nici răi...

— Și care nu-s tocmai puțini, zise Pedanius.

— ... rătăcesc, fără trup, pe o pajiște mare. Sînt așa fel, încît dacă-i atingi, îți trec printre degete ca fumul.

Trăiesc din jertfele aduse la mormîntul lor de urmași. Nenorocită e umbra care nu ajunge la viața de apoi.

Aici s-a întrerupt. Birjarul se ridicase să-și dezmorețească picioarele. Era un băiat cu trupul ca un fus, purta pe degete mai multe inele de fier pe care le tot lovea unele de altele și scotea un fel de clinchete. Cu ochii la Pedanius, începu să plesnească din bici și observă :

— Viața e o loterie cam slabă, câteodată.

Însă Pedanius, care avea auzul bun, cum se întâmplă de multe ori cu bolnavii, a simțit un zgomot ciudat, neobișnuit în gîtul lui Jon, iar recitarea băiatului încetă.

— Dar tu — tu o să-mi aduci din cînd în cînd jertfe... și-o să-ți aduci aminte de mine la Ziua Morților... și... poate, cînd n-oi mai fi... să atîrni o ghirlandă de trandafiri la chipul lui Harpocrates de la „Patru Șipote“.

Glasul lui Pedanius se îneca tot mai tare și suna straniu, lipsit de viață. Jon dădea doar din cap. În dimineața aceea, mintea lui era ca un așternut prost așezat, pe care nu putea sta nimic. Deodată, băiatul s-a întors către birjar și-a strigat :

— Mai repede !

Văzînd că mersul tot nu se iuțește, el repetă apelul și pentru a înlătura orice îndoială, îl întări cu o serie de înjurături egiptene luate de la băieții de pe lîngă templele lui Isis și Serapis. Îi chemă pe demoni chiar în limba lor, pe Chnumen și Knat și Sikat și Bin și Ein și Eribin și Ramanor și Reianoor, urînd ca fiecare din ei să-și ia partea din lunganul de birjar. După care se aruncă la pieptul lui Pedanius, hohotînd. Bolnavul mîngîie băiatul pe cap și-n timp ce treceau pe lîngă vile, palate și cimitire și se legănau pe o roată ocolind carele trase de boi cu potcoave grele, ochii i se luminau într-un zîmbet plin de tulburare.

— Grăbește-te încet, prințisorule, șopti. Și cînd au ajuns la șirul de trăsuri de la Poarta Appiană, adăugă : „*Benedictus benedicat*“.

Soarele nu-l poți păstra în sticle. Chiar dacă șase ani ai adunat numai fericire, nu poți duce cu tine nici o fărîmă peste pragul zilei de întristare. Pentru Jon, ziua a fost cumplit de amară, în afara priveliștii cu trupele — și nici

o promisiune trandafirică a ceea ce trebuia să ofere orașul făgăduinței n-a putut șterge umbra pe care moartea o arunca asupra soarelui vieții sale și a omului său. Și cum impresia pe care i-o făceau împrejurimile depindea, ca la primitivi și copii, de starea de spirit din clipa aceea, tot ce-i cădea sub ochi îi părea rece, diform. Pe șosea, în urmă, fumul de la vile se ridica întii drept în sus — și pe urmă se curba ușor spre răsărit. Și când s-a uitat la firma prăvăliei de lingă trăsuri, nu i-a fost greu să observe că era vorba de o lăptărie, pentru că deasupra era zugrăvit chipul unei capre. Dar ce capră !

Și-a lăsat privirea să lunece mai departe — dar nu mult. Doar pînă la baraca de alături. Era o baracă ieftină, cu un singur oblon și i-a atras atenția o femeie bătrînă-bătrînă care vindea oale de pămînt. În cursul anilor ajunsese așa de mică și chircită, încît puteai să te-astepti că, asemenea faimoasei Sibile, va ajunge să se închidă într-o sticlă și să se prindă într-un pom spre satisfacerea curiozității celor tineri.

— Numai atîta ești ? întrebă Jon, necrezîndu-și ochilor. S-a dus drept la ea, să se asigure că a văzut bine. Apoi și-a mutat privirea de la ea la firma de deasupra cocioabei. Era : „Lasă grija“ iar băiatul se uită iar la bătrînă și sus parcă scria chiar numele ei.

— Numai atîta, tătucule, numai atîta, răspunse ea arătînd, într-o strîmbătură prietenoasă, două gingii zimțate. Dar tu de unde vii, veveriță ? Ești roman ?

Jon încuviință și spuse :

— De la capătul pămîntului, de pretutindeni. Am venit să cucerim Roma.

Bătrîna femeie îl privi zîmbind și el se uită atent la ea — la miini, la față, la urechi, la toate. Viața îi dezvoltase simțul observației.

— Arată-mi palma, zise bătrîna. Nu, stînga. Așa, bine. O, copil scump zeilor, tu, dezastrul femeilor ! Cu ce-au supărat oare fecioarele Romei pe cei atotputernici ? Uite, le e dat să-și aștearnă inimile pe cărarea ta, ca pe niște pietre. Te implor, în numele Preabunei Zeițe, Venus și Isis, Muma Sfîntă, pleacă înapoi. Pleacă, vrajă a fetelor și fie ca Jupiter să apere sufletul omenirii de iubire. Dar spunc-mi,

tu la cine te închini... tu și omul tău... dacă om este ăla care stă cdo, de scuipă și tușește ?

— La Venus ne închinăm, răspunse Jon prin văzduh.

— Și ce știi despre Venus ? se interesă femeia, înveselită.

— O, pocni Jon din degete, nerăbdător. Din ceruri a căzut un ou în Eufrat ; peștii l-au împins la mal ; porumbeii l-au spart și din coajă a ieșit Venus, care se mai numește Zeița Siriană, sau Atergatis. Din vremea aceea s-au sfințit peștii și porumbeii și carnea lor nu se mănîncă.

Era o lecție — ca pe o lecție o spunea. Bătrîna încuviință și zise :

— Înseamnă că tu nu mănînci porumbei.

— Da — și nici găuri nu am în mîini, răspunse Jon vioi, plecînd după Pedanius.

Au luat-o pe drumul care ducea spre centru, la Circ și la Palatin. Și după ce călătorii ieșiseră din înghesuială, bătrîna tot își mai privea mîinile. Erau mici și zbîrcite, dar urmele cicatricelor se vedeau bine. Visătoare, își duse mîinile la urechi și-și pipăi găurile pentru cercei.

— Atergatis, murmură, clătîinînd din cap.

— Maică Jallia, ai văzut un băiat cît o cismă și un om cu fața mîncată de viermi, încărcat de oale și tigăi ? întrebă Fabius cînd trecea pe-acolo împreună cu Verecundus, vreun ceas mai tîrziu. Iar maica Jallia, siriana, care-a bătut din castaniete și a jucat și a slujit-o pe Venus cît timp a avut cu ce-o sluji, răspunse cu oarecare însuflețire :

— Am văzut un băiat cît o sabie spaniolă și mai negru ca măslinea. Și le-am auzit pe mumele romane cum își zăvorăsc fetele cînd vine puilul de zeu să cucerească orașul.

Fabius luă un aer sever și zise :

— Pui de zeu ! Un mucos de cerșetor în zdrențe, nimic altceva. Dar încotro s-au dus ?

Maica Jallia exclamă, înțeleaptă :

— Atunci pe voi ce v-a apucat așa deodată să căutați un mucos de cerșetor, întrebă ea. Vezi bine că sînt numai două căi de trecere pe-aici — spre oraș și în afară. După cum știi, la oraș s-au dus. Dar ești un nătărău, prietene.

— Ai auzit-o ? Pui de zeu ! observă Fabius în drum spre Argiletum, cînd femeia nu-i mai putea auzi.

— Așa zic femeile la un sfert din copii, răspunse Verrecundus.

- Da, dar a venit să cucerească orașul. De asta ce zici ?

Verecundus medită o clipă.

— Poate că da, poate că nu, răspunse, el, în sfârșit.

— E clar, recunosc Fabius.

De la Poarta Appiană, Pedanius și Jon au pornit fără întârziere către Strada Sândălarilor. Din clipa în care a apucat o gură de aer roman, bolnavului i s-a îndreptat trupul și chiar dacă tremura nițel, era mai mult din pricina emoției decât a bolii. Nerăbdător ca un cal ce se apropie de grajd, el deschidea drumul, cu băiatul în urmă, pe Via Nova pe lângă Circus Maximus, Palatin, Templul Păcii, spre Argiletum.

Și ce pereche neobișnuită, chiar pentru Roma.

Șase ani de vagabondaj pe drumurile Italiei — asta e timp, nu glumă ; și un băiat care, de când umbla pe picioare, bătuse șosele, poteci de pădure, creste de munte, văi și albiu de riuri secate, trebuie să fi avut puterca musculară a unui tânăr linx și mintea ca o carte cu poze, plină de peisaje mărețe. Jon așa era. La doi ani a fost aruncat în apă ca să deprindă înotul ; la trei ani a primit o sabie de lemn și făcea exerciții cu prăjina, ca băieții mai mari : la patru ani i s-au dat niște mingii mari, umflate, de piele, pe care săreai și-ți țineai echilibrul ; la cinci ani a învățat să citească și pînă la șase ani Pedanius îi împărtășise toate cunoștințele lui despre poezii romani — care nu erau nici foarte întinse, nici strălucite, dar folositoare în relațiile cu oamenii.

În afară de acestea, lungile călătorii cu preoți cerșetori, cu tălmaci de vise, trupe de actori, poliție a șoselelor, pelerinii în drum spre renumitele temple ale lui Isis și multe alte feluri de oameni, îi oferiseră o cunoaștere mai mult pestriță decât aleasă a vieții.

În toate rătăcirile acestea, Pedanius își împlinea misiunea de tutore al odraslei princiare. Pe vremea aceea se specula totul — morții și viii — și cu atît mai mult copii — pe cei urîți încercau să-i facă și mai urîți, pe cei frumoși își dădeau silința să-i facă mai atrăgători. Pedanius n-a

fost pus niciodată în situația de a-l apăra pe copil de urși, dar se bătuse ca o tigroaică pentru el cu unii care-și făceau socoteala c-ar fi o afacere bună să fure copilul. Corpul și mai ales fața lui Pedanius purtau mărturia cumplită a unor asemenea fapte, așa încît după terminarea banilor luați de la ciocli a putut reveni în cele din urmă la Roma, împins de nevoie, fără să se teamă c-ar mai putea fi recunoscut. Se afla în poziția omului care și-a depășit atribuțiile, dar care a acționat totuși mereu după judecata cea mai sănătoasă de care era în stare. Și-a ascuns urma atît de bine, încît nici chiar băiatul nu-i știa numele. Se întorcea ca învingător, — muribund, desigur, dar nu mai puțin învingător — pentru ca să-l înapoieze pe băiat tatălui său. Și cu cît se gîndea mai bine, cu atît îi părea că tot ce suferise pe drumuri în cei șase ani — cînd, obsedat că pe Jon îl urmăresc puteri nemăsurate, nici nu încercase măcar să-și găsească sora — toate necazurile se mistuiau, fără importanță, în fața despărțirii iminente de copil. Gîndul acesta înspăimîntător îl apăsa mai mult decît boala și, cu tot efectul înviorător al întoarcerii la Roma, îl făcea să se sprijine și mai apăsător în toiag. Pedanius, misticul, intra pe Strada Săndălarilor ca un om care-și face drum prin zăpezi adînci.

La un capăt al străzii locuia un croitor pe nume Nigidius. Cîndva fusese poreclit Vaccula, „Văcuță“. Într-o parte avea un vecin pe care-l chema Sergius Orata și era zaraf. În partea cealaltă era biroul avocatului Caecilius Jacundus căruia lumea-i zicea numai Trochylos — și în dimineața aceasta toți trei erau adunați în fața magherniței zarafului. Pe stradă era lume destul de puțină și inima lui Pedanius tresări recunoscîndu-i pe cei trei bărbați spilcuiți, sporovăind cu nepăsarea de acum șase ani, de parcă trecuse de atunci o singură zi. Uita că pentru strada aceasta el nu era decît un hoț — un hoț plecat din lumea celor vii — și-și ridică mîna să-i salute, cum făcea demult. Însă ei i-au aruncat o privire trecătoare, iar Trochylos, care era în toiul unei povestiri, i-a întors spatele ostentativ, cum faci cu cerșetorii. Și se apropia, dănuind, o fetiță pe care-o chemase cu șase ani în urmă Pomona sau Hectica sau Eumachia și era manechin la croitorie. Avea

mai tot timpul bățături pe tălpi, chiar sub degete, din pricina pantofilor mici cu talpa foarte subțire pe care-i purta, totuși a lunecat pe lângă el de parc-ar fi mers pe un covor de nori, iar zîmbetul ei, zîmbet de păpușă de porțelan, n-a tresărit în semn de recunoaștere.

Erau și alții : Calvisius, neguțătorul de vite, un om care călca apăsător și nu zîmbea niciodată ; Eros, librarul, supranumit Mezentius pentru că respingea în mod zgomotos orice amestec divin ; Hermias, proprietarul agenției matrimoniale, care era înșurat pentru a zecea sau a unsprezecea oară ; cei doi cinici, Spada și Petru Paraua ; și toți negustorii din dosul tejghelelor — pe toți îi știa. Dar nici unul nu l-a recunoscut pe micul cismar atât de prietenos, nici măcar băiatul de la „Patru Șipote“, care umbla mereu pe lângă masa de piatră fluturîndu-și șervetul vîrstat cu roșu. Pedanius era cu adevărat un cadavru ambulant.

Faptul acesta, mai de mult întipărit în mintea sa uimită, a luat conturul definitiv prin ceea ce avea să urmeze. A întîlnit-o pe Sulpicia.

A întîlnit coșmarul ce-i fusese cîndva soție. Era însoțită de o femeie între două vîrste care, în vremea încarnării lui Pedanius ca sîndălar, era o femeie de petrecere, supranumită Venus a croitorilor. Ciudată prietenie pentru Sulpicia !

Atunci, în mod absurd, pașii lui Pedanius au luat-o de la sine către ea ; corzi nevăzute parcă-i împingeau mîinile să îmbrățișeze acel monument al statorniciei și o fantomă tainică apărută în sufletul său îl îndemna să-i spună : „Sulpicia, dragostea mea, ai putea să mă ierți ?“

Dar n-a ajuns așa departe. Oprindu-se unul în fața celuilalt, în dreptul casei de rugăciuni a lui Rab Chanina, Sulpicia își opri ochii asupra lui pentru o clipă, sfredelitor. După aceea își adună cu grijă fustele în jurul picioarelor și-și văzu de drum, pe lângă cadavru umblător. Afrodita croitorilor își adună și ea fustele cu aceeași grijă și trecu pe partea cealaltă.

Așa a căzut ultima lopată de pămînt pe mormîntul viu al lui Pedanius.

Pedanius a trecut pe lângă „Patru Șipote“ și pe lângă alte cîteva hanuri pînă să se hotărască unde să intre.

Mergea ca prin nămeți, dar tot mai mergea. Știa, asemenea oamenilor care umblă iarna prin locuri fără cărare, că odată așezat să se odihnească, i-ar fi fost foarte greu să se mai ridice. Știa că moartea așteaptă răbdătoare, cu sacul pe umăr, momentul în care el avea să se așeze. Roma a fost pentru el ca o sorbitură de oxigen, dar nu spera că puterea aceasta îl va mai ține mult. Și totuși s-a hotărît să se mai ducă o dată, cu toate oalele și lucrurile lui, la curtea zarzavagiului. Pedanius își zicea că o face de dragul lui Jon, să-i arate și lui șobolanii. Dar poate era și pentru el însuși, ca să învie vechi și dragi amintiri. Sau, poate, în ciuda Sulpiciei, sau a amintirii despre ea. Grotesc și absurd, soarta nerușinată a hotărît ca ultimul eveniment al existenței lui Pedanius să fie o întrecere de șobolani.

Curtea zarzavagiului nu-și lua numele de la nici un negustor de zarzavaturi — pe strada aceea nici nu exista vreun asemenea negustor. Și nu era nici curte cu adevărat, ci mai degrabă un loc de distracție cu intrarea pe o poartă chiar de peste drum de locul unde se opreau procesiunile lui Isis. În interior se afla o arenă pentru lupte de prepelețe, o pistă pentru alergări de șobolani, un bazin cu două foci cenușii, un șir de mașinării pentru încercarea puterii și alte puncte de atracție, cum ar fi înghițitori de flăcări, scamatori, acrobați și un negru cu obraji vopșiți roșu, care jongla cu niște torțe aprinse. În sfârșit, un sclav pus în dosul unui grilaj, ca premiu la o loterie în folosul breslei cioclilor și a fondurilor de înmormântare. Tot la loteria aceasta se oferea ca premiu o găină cu picioarele pline de puf, care arăta de parcă afacerea ar fi privit-o direct și risca mereu să fie stilcită de mulțime.

— Doctorul lui Caesar aici locuiește? întrebă Jon văzîndu-l pe negrul cu torțele aprinse. Negrul, care aducea a canibal, n-avea nimic de doctor în el, dar, dichisit cum era, părea o figură extraordinară.

Pedanius părea stînjedit, judecînd după nuanța trăsăturilor lui devastate.

— Nu aici, prințișorule, zise. Doctorul o să-l aducem cînd om ajunge la o locuință. Hai să ne uităm întîi la șobolani.

Și au privit la șobolani. Pe câmp se puneau de la cinci la zece șobolani, iar grajdurile păreau să cuprindă animale de toate vîrstele, puzderie, ca stelele. Alergarea incorectă nu ducea la descalificare. Din contră, au suspendat un animal tînăr și rău pentru că a atacat, cu intenția clară de ucidere, un șobolan bătrîn, atins de hidropizie, care alerga de-a curmezișul pistei. Afacerea era grozav de distractivă, mai mult decît te-ai fi așteptat, dar nu mai mult decît sperase Pedanius. Trebuie să fi fost ciudat să-l vezi pe omul acesta care abia se ținea pe picioare, urmărind întrecerile cu o atenție sumbră. Și-a cheltuit ultimele puteri, ca să facă loc pentru el și Jon în mulțimea cuprinsă de entuziasm. Cînd s-a produs marea cursă a zilei, ajunseseră la o poziție excepțională și au putut urmări cîmpul de la început pînă la sfîrșit.

Cursa se numea „Doamna cea Albă” pentru că unul din alergători era un șobolan galben, murdar, de sex incert. Era o cursă cu momeala la sol. Sortîii se echilibrau prin faptul că cei fără experiență pariau pe galben, iar cunoscătorii țineau cu niște jigăanii slăbănoage de culoare nedefinită. Așa se-ntîmplă pe lume, trebuie să iei lucrurile cum sînt ele și să te consolezi cu gîndul că ticăloșia își găsește uneori pedeapsa cuvenită. Tot așa a fost și de data aceasta.

Pedanius a încercat, blînd, să-l împiedice pe Jon de a paria pe cel galben ; dar însemna să ceri prea mult de la un băiat. În plus, Jon se născuse cu o înclinare puternică de a-și impune voința, însușire care se accentuase cu timpul. Așa că Jon a fost printre puținii susținători ai șobolanului galben — și galbenul a cîștigat. Ba mai mult, a prins cîrnatul și și-a înfipt așa de tare colții în el, încît l-au tras de pe pistă cu cîrnat cu tot. Scorul a fost de 11,5 la 1.

N-ar fi meritat să ne oprim asupra incidentului dacă dinarul jucat de șobolan n-ar fi rodit și mai departe. Cu doi din *denarii* cîștigați, Jon și-a încercat norocul și la loteria de care vorbeam, la care un crainic cu glasul monoton recita premiile, de la patru bilete la bărbier, la sclavul ce privea trist printre gratii. Premiul I trebuia să-și ridice mîinile, să dea din picioare și să-și lege capul. După

spusele crainicului, sclavul era proaspăt adus de peste mări.

La gît purta o placă pe care se dădeau informațiile obligatorii privind vîrsta, priceperile și defectele. Ultimul punct cuprindea numai cuvîntul reumatism. Dar pe cap avea scufia care arăta că vînzătorul nu garantează. Dacă ar fi fost o vită s-ar fi zis că e vită bună de cîrnați. Premiul se numea Philetus.

Sărmanul bătrîn. Bătrîn nu era deloc, deși arăta. Figura îi ajunsese treptat de tipul acela dubios, era aspră, împietrită, cu o expresie ursuză, plină de neîncredere.

Capul lui îți amintea de neamul căprioarelor, prin linia de la spate. Avea gîtul lung, îți făcea impresia că e mai lung decît trebuie. În jurul lui se vedeau urmele albe de la două inele. Și un copil ar fi văzut că mai demult purtase două cercuri metalice deosebit de groase. Așa, cuțitorul de suflete, tovarășul de pat al Balbillei, devenise, printr-o serie de vicisitudini necunoscute, sperietoarea Philetus, premiul întîi la loteria deschisă de breasla ciocliilor pentru fondul de văduvie.

La vremea tragerii, crainicul s-a uitat în jur după un copil și a dat cu ochii de o fetiță de patru ani. Avea gropițe adînci în obraz, se numea Julia și era cu dădaca ei, care, după oarecari ezitări, s-a învoit să lase copilul să tragă premiile la loterie. Fetița era a lui Nigidius Vaccula, croitorul din capul străzii, care, deși era un bărbat jovial și înțelept, avea idei preconcepute despre ce se cuvenea și ce nu membrilor familiei sale, și, așa cum se întîmplă adesea, avea păreri stricte chiar și despre conduita servitorilor.

Julia s-a așezat la o masă ovală și a tras numerele dintr-un tub pe care-l scuturau după fiecare tragere. Biletele de bărbierit, găina cu picioare pufoase, o statueta a lui Isis cea cu o sută de sîni, o șuncă ceruită, un manuscris despre care se zicea că ar fi fost al lui Thucydides, deși nu prea credea nimeni — și multe alte obiecte valoroase au fost împărțite la tot atîți cîștigători. Și fetița

de cite ori trăgea cite un bilețel din tub, bătea din palme și țopăia, rîzînd, iar gropițele se făceau ca volburile unui piriaș.

Un proverb mai vechi decît Roma spune că la omul cu noroc și cocoșul face ouă. Cu o liniște stoică, Jon văzu cum trec pe lîngă el găina și manuscrisul lui Thucydides. Nu s-a necăjit nici cînd, spre distracția tuturor, cutia de fier cu prima barbă a lui Diogene (o biată glumă) a fost ciștigată de un omuleț uscat, care nu avea fir de barbă. Abia la tragerea premiului cel mare începu Jon să arate oarecare neliniște. Dar cocoșul s-a ouat, după cum se și cuvenea. În mai puțin de două ore, dinarul jucat la șobolani se transformă într-un sclav cu burta cît un coif galic, plus opt dinari și jumătate, plus o carte de buzunar cu expresii grecești, pe care Pedanius a simțit nevoia s-o cumpere cu gîndul de a-l îndemna pe băiat la o mică întoarcere către învățătură. Prima impresie a lui Jon despre Roma nu era deloc nefavorabilă. Înainte de a pleca, toate bagajele au fost date în grija sclavului, căruia i-au legat gleznele cu un lanț subțire. Pedanius mergea în frunte, sclavul la mijloc, iar Jon încheia plutonul cu o nuia țepoasă în mînă și astfel procesiunea porni să caute adăpost la „Patru Șipote“.

Firea refractară a lui Philetus se arată chiar în drum spre han.

— Mi-e foame, zise deodată, pe un ton ursuz.

— Atunci mănîncă-ți din burtă, i-o tăie Pedanius, destul de morocănos. Acum, la sfîrșitul vieții, gusta pentru prima oară dulceața de a avea un sclav la dispoziție.

— Mănîncă-ți din burtă, repetă Jon, întunecat și amenințător, din spate.

— Să măninci — numa' de asta ești bun, mai zise Pedanius, pentru că deși vorbea grozav de greu, nu pierdea ocazia de-a trînti cuvintele verde în față, apăsate, cu autoritate. Să măninci și să dormi. Și în somn ai mînca, dacă s-ar putea.

La punctul acesta, Jon s-a despărțit pentru o clipă de omul lui. Ar fi repetat, ca ecoul, „să măninci și să dormi“, însă chiar atunci i-a atras atenția o dugheană pe care n-o

observase când au venit. La intrare era agățată, într-o parte, un fel de întruchipare colorată a omului cavernelor. Era executată cu grijă, iar omul primitiv făcea parcă efortul inutil de a înghiți firma :

SPECIALITATE : DINȚI FALȘI

Cam așa ar putea arăta un monument vrînd să simbolizeze foamea nepotolită și excesul de energie al generațiilor trecute. Pe partea stîngă, în colțul de jos, era semnată natura artistului, *Amandus pinxit*¹. Iar mai jos, ca pentru a-i spori valoarea, apărea, în litere roșii, următoarea informație : „pictat la lumina lunii“.

Se vedeau însă mai multe opere de artă făcute de aceeași mînă. De partea cealaltă a intrării, dădeai cu ochii de toiagul lui Aesculapius, cu șarpele scoțînd limba înspicată — execuție mai elegantă și mai mare decît la alte uși, ca avertisment împotriva murdăriei. Pentru romani, care uneori pricepeau cu mai multă ușurință pozele decît scrisul, desenele apăreau suficient de clare. Era vorba de doi doctori, în locul acesta — unul din breasla dentiștilor și celălalt, practician de medicină generală. Jon n-a putut vedea la fel de ușor ce se afla înăuntru. Acolo erau prinse, de fiecare parte a statuii de marmură a Imperatorului Lucius Verus, două picturi în mărime naturală — prima, un nud de femeie tînără, zîmbitoare, care, după colorit, părea să fie lucrată pe întuneric, deși nu se spunea nimic în această privință ; stătea pe vîrfurile picioarelor, cu mîinile întinse către privitor — iar cea de-a doua reprezenta un schelet simetric față de nud și în aceeași atitudine. În cartier, chipul dublu al fetei era cunoscut sub numele de Bucuria Vieții, capodopera lui Amandus.

Lui Jon i-a venit în minte că într-un loc somptuos ca acesta, s-ar putea să-l găsești pe medicul imperial. Caesarul, frumos și frivol, privea cu un zîmbet ușor pe sub sprîncenele apropiate, iar Rufus, vajnicul său prieten și tovarăș de arme, hrănea focul cu fructe și carne pînă cînd flăcările se înteau periculos. Dentistul nu se lăsa deran-

¹ Amandus a pictat (pictat de Amandus) (lat.).

jat cituși de puțin nici de zgomotul străzii, nici de bătrînul doctor cu care împărțea cabinetul.

Pe celălalt îl chema Aelianus Maecius ; tocmai îl opera de pietre pe-un om între două vîrste. Pacientul fusese pregătit dinainte cu o halbă de tinctură de mătrăgună. procedeu pe care mai tîrziu Jon îl va cunoaște foarte bine. Totuși, pentru mai mare siguranță, îi legaseră bine mîinile și picioarele de banca pe care stătea întins, iar un sclav era gata să se arunce, la nevoie, asupra lui. Jon a trecut pe lîngă cei cîțiva gură-cască și s-a apropiat de locul unde operația era pe terminate. Pacientul a fost dat în grija a doi prieteni care l-au transportat acasă, după care Maecius s-a apucat să-și spele mîinile și instrumentele într-un mic bazin cu apă curgătoare. La urmă și-a clătît gura cu un jet fin ce țîșnea dintr-o fîntînă cît un ibric de fierț ouă, iar cînd se ștergea, a dat cu ochii de Jon.

— Salut, amice, zise încurajator.

— Piatră ? întrebă sclavul care se ocupa de aranjarea băncii pentru cazul următor și compara dimensiunile copilului cu lungimea canapelei calde încă.

— Viermi în burtică ? întrebă în același timp dentistul, care părea să aibă capacitatea neobișnuită de a se interesa de mai multe lucruri în același timp.

Jon se plecă adînc dinaintea lui Caesar și apoi mai puțin adînc în fața lui Maecius și Rufus. Cel din urmă nu avea o înfățișare care să îndemne la mari manifestări de respect. Era tînăr, un om dintre aceia care arată nițel caraghios chiar și privit din spate. Simțeau în jurul lui un miros clar de substanțe aromatice și de cuișoare, rezultatul măsurilor luate de soția lui pentru a înlătura alte mirosuri. Ca să fim sinceri, — n-avem de ce tăinui faptul — Rufus își păzea dinții folosind alimentele pe cît posibil în stare lichidă.

— Piatră ? repetă sclavul pe un ton de invitație, ștergînd divanul și curelele de piele. Jon clătină din cap și zîmbi într-un fel care înlătura orice speranță că ar fi ceva de reparat fie la burta, fie la dinții lui. Zîmbetul i se adresa lui Maecius, pe care-l întrebă politicos :

— Tu ești doctorul lui Caesar ?

— Doctorul lui Caesar, amice năstrușnic ! Jupiter să te binecuvînteze, dar cine ți-a băgat așa ceva în cap ? Ce vrei tu de la doctorul lui Caesar ? Tăietorul de pietre încreți din frunte ; părea încîntat.

— Omul meu e bolnav. Unde stă doctorul lui Caesar ? zise băiatul care nu arăta prea bucuros. După ce și-au pus desagii pe sclav, Jon a observat cît arăta de rău tatăl lui adoptiv. Pe el îl ținuse, cum s-ar zice, greutatea — acum scăpase și se împleticea. Jon era gata să izbucnească în plîns, nerăbdător să găsească un mijloc de a-l ajuta pe bolnav.

— N-aș putea să te-ajut eu ? întrebă, blînd, tăietorul de pietre. Era nițel miop și asta dădea figurii lui un aspect încordat, dar în același timp puteai spune că-i întărea aerul de cumsecădenie. Jon respinse propunerea printr-un semn care voia să spună că o apreciază, dar nu-i e de folos.

— Unde stă omul tău ? întrebă doctorul.

— La „Patru Șipote“, ezită Jon, aducîndu-și aminte imediat că gazda lor nu era tocmai sigură.

— Ai putea să-l trimiți la Galen, zise Rufus. Dar ia du-te chiar tu acolo, să fii mai sigur. Precis că n-au cu ce plăti și ce dacă ? N-aș prea crede ca Galen să-și dea ostenală să vină încoace.

— Galen e doctorul lui Caesar ? întrebă Jon, iar sclavul, care se purta de parcă ar fi fost treaba lui :

— Așa-i, el e ; dar costă... ! Termină fraza frecîndu-și degetul mare de la dreapta de celelalte degete ale mîinii. La noi în curte, aici, sînt grajdurile pentru maimuțele pe care face Galen experiențe — încheie el.

— Și tu ai fi tocmai bun de maimuță pentru experiențe, observă Rufus, întunecat și se întoarse către Maecius :

— Îl trimiți ?

Tăietorul de pietre moțai gînditor :

— De ce nu ? Nu i-ar prinde rău deloc lui Galen să mai coboare de pe pedestal din cînd în cînd. Nu e sănătos să te-nsoțești numai cu Caesari și consuli, cu Sergius Paulus și Eudemus,, bătrînul. Uite — și scrijeli vreo zece rînduri pe o tăbliță de tei — mergi fuga pe ulița către piața Nerva. Acolo întreabă unde e Templul Păcii. La

Templul Păcii întreabă de Galen, Doctorul Galen, ai înțeles ? Bun. Dă-i lui Galen tăblița asta de la Aelius Maecius și restul îi spui tu singur. Pe urmă mergi cu el și vezi de omul tău.

— Și-o să se facă bine ?

— Da, dacă așa e voia zeilor. Nimic nu se împlinește fără voia zeilor și câteodată boala e mai tare decât arta medicinei. Dacă Galen nu-l poate vindeca, înseamnă că zeii au hotărât să-l trimită la Proserpina.

Jon și pornise când Maecius l-a oprit și i-a zis :

— Dar să te porți frumos, mititelule. Pentru că Galen mănâncă sare cu ai mari, cum face și amicul Rufus.

Jon aruncă o privire curioasă spre dentist, care stătea aplecat deasupra micii fîntîni și se spăla pe dinți cu un bețigaș zimțuit. Pînă la urmă, Rufus avea totuși în el ceva măreț, lustrul acela aurit de pe vasele de preț. Simțeau o anume aură în jurul său, care dădea gestului simplu, obișnuit al spălatului caracterul unei ceremonii aproape religioase. Jon îi făcu o plecăciune adîncă, iar apoi o alta, mai puțin adîncă, lui Maecius.

— Hai pleacă, mormăi prietenul lui Caesar fără să-și scoată bețigașul din gură.

Jon umblase și prin alte orașe, din nordul și din sudul Italiei și în multe din ele străzile erau niște canale întunecoase cu oamenii mișunînd prin ele ; dar nici unul nu aducea cu Roma, cu învolburările ei clăcătitoare de viață. Din pricina asta, i-a fost cam greu să meargă ca de obicei. Băiatul își urma calea, cu un scop sau altul în minte, iar problema lui practică se îmbina cu ceva mai interesant, și pe drumul spre Templul Păcii, își compuse un rol de iscoadă a legiunii. Ținînd bățul cu ghimpi ca pe-o sulită, el se furișa cînd pieziș, cînd drept înainte, printre picioarele trecătorilor. Din cînd în cînd se oprea, în felul iscoadelor, ca să lămurească vreun zgomot mai aparte. Pe urmă, liniștit, pornea mai departe prin pădurea mișcătoare de picioare, pînă cînd, deodată — s-a pomenit în piața Nerva, pe la statuia lui Ianus cel cu patru fețe — și s-a gîndit că aici trebuie să afle pe unde s-o ia mai departe. Uitîndu-se-n sus, dădu cu ochii de cea mai curioasă ființă văzută vreodată. Făptura era Egrilius.

Am mai spus, vorbind despre Saturnaliile de pe Alta Semita, că Egrilius, omul cu cîrnații, nu avea o formă constantă, ca toți oamenii, ci lua după voie diferite înfățișări. În această zi de vară — probabil sub influența căldurii — se făcuse ca o spirală. Sta rezemat lingă căruciorul de cîrnați, așa încît bucla cea mai de sus, capul, se revărsa în spate, iar cea mai de jos — labele picioarelor — se îndrepta spre partea din față a căruciorului, ocupată de sclavul care se odihnea pe oiște. Egrilius se scobea în dinți cu o curățătoare de unghii, numărîndu-și banii cu mîna stîngă, iar cu ochii urmărea o persoană îmbrăcată în veșminte monahale, care tăia de-a curmezișul piața, către depozitele lui Vesonius Sorex. Sclavul moțăia, sau cel puțin așa-ți dădea impresia. Creierul lui Jon sorbi aceste detalii și le transmise stomacului, cu răspuns plătit. „Gol“, răspunse stomacul. „Bine“, emise creierul și așa, isprava s-a petrecut mai iute decît i-ar trebui porumbelului să ciuguiească un grăunte.

Că atacul a eșuat, asta se datorează unui simplu concurs de împrejurări ; cîrnații frumos stivuiți pe fierbător erau prea fierbinți și legați între ei. Jon era prea mic, iar sclavul de fapt nu dormea ci, din contră, era cît se poate de treaz. A urmat un episod dintre cele mai dureroase pentru înția perioadă de viață a lui Jon, o ceremonie umilitoare, cumplită, care-a început cu doborîrea sa la pămînt și aplicarea unei bătăi zdravene de curea, mai adăugînd și cîteva sandale. Jon n-avea o idee clară despre cele ce se întimplau, pentru că, învățat de instinct și experiență, se făcuse ghem, apărîndu-și capul cu brațele. Auzea doar înjurăturile curgînd, vreo două-trei noi pentru el ; și tocmai gîndea că gata, au să-l arunce în șanțul străzii, cînd, brusc, s-a oprit totul.

S-a așternut o liniște de necrezut, în care a răsunat limpede un glas ca un clopoțel. A exclamat doar atît :

— Dar, Egrilius !

— Domniță milostivă ! replică o voce pe care Jon o atribuia, just, omului spirală.

— Ai înjurat, ai înjurat groaznic, urmă clopoțelul.

— Domniță milostivă, scînci spirala.

— Și-ai bătut un copilaș. Clopoțelul acuza, plin de minie.

— Îmi fura cîrnații, se apăra acuzatul, fără convingere. În momentul acesta Jon a îndrăznit să se uite-n sus și primul lucru pe care l-a observat a fost o fată foarte tînăra de o asemenea frumusețe, încît el nu-și aducea aminte să mai fi văzut vreodată o astfel de ființă. Figura ei radia o lumină neasemuit de curată, iar ochii luceau de supărare și revoltă. Văzînd fețișoara pătată de lacrimi, cu ochii negri scînteietori, supărarea ei s-a îndulcit într-un zîmbet, dar indignarea a rămas :

— E-adevărat că ai furat ? întrebă.

Jon a încuviințat, ridicîndu-se, cîrnații își spuneau mărturia prin deschizătura tunicii. Ochii fetei se întunecară din nou ; spuse :

— Atunci, ești un hoț mic și scîrbos.

Pînă să apuce Jon să se apere, ea s-a și întors către Egrilius și l-a apostrofat :

— Dar tu, Egrilius ! Ce-o să spună Rab Chanina cînd o s-audă cum ți-ai pierdut harul ? Uite, dă-i lui Egrilius banii pe cîrnați — se adresă ea unei fete care stătea în spatele ei, iar lui Egrilius : și tu nu uita să te căiești, pînă nu e prea tîrziu.

Egrilius apucă un fald al tunicii ei și se văicări :

— Vai, să nu-i spui nimic lui Rab Chanina !

— De parcă păcatul ar fi mai mic dacă-l ascunzi, veni răspunsul, tremurător. Parc-ar mai fi nevoie să faci din păcatul tău îndoit unul întreit.

Egrilius primi banii, protestînd, iar tînăra fată — abia dacă avea mai mult de doisprezece ani — îl luă pe Jon de mîna care nu era ocupată cu îndesatul cîrnaților în gură.

— Unde stai ? întrebă fata, iar acum glasul ei nu mai era nici mînios, nici trist.

— Pe Strada Săndălarilor, răspunse Jon, care descoperise că pentru un băiețel e mai bine să aibă adresă și-n-totdeauna o dădea pe ultima.

— Pe Strada Săndălarilor, repetă ea, încîntată. Atunci poate-l cunoști pe Rab Chanina.

Jon negă din capul prea plin de cîrnați.

— Asta-i ciudat, zise. Dar am să-ți scriu numele și adresa lui — măcar că tu nu știi să citești.

Jon plescăi disprețuitor și fata întrebă, rizînd :

— Adevărat ? Cine te-a învățat să citești ?

— Potifar, răspunse băiatul.

Ea s-a arătat nedumerită, dar pe urmă i-a venit o idee — a scos o carte din săculeț, a desfășurat-o și, arătîndu-i un rînd, a zis :

— Ia citește-aici. Jon citi rar, dar fără să se oprească :

— *Venite ad me omnes qui fatigati estis* — Veniți la mine cei împovărați.

Ea încuviință :

— Știi cine a spus asta ?

— Vreunul din sfinți, încercă el.

Ea încuviință din nou și începu să scrie pe o *tabula*¹ mică.

— Așa e. Am să-ți spun eu despre asta cînd om avea timp. Uite, ți-am scris adresa mea. Îmi poți ghici numele ?

E-adevărat că întrebarea era prostească, dar Jon nu s-a fisticit.

— Rhodope, sugeră el.

— Rhodope ? Ce vrei să spui ? întrebă ea, încurcată. De ce Rhodope ?

— Aia cu papucul, răspunse el nerăbdător.

— Adevărat, miel drăgălaș, zise ea. Ia spune-mi cine a fost Rhodope cea cu papucul ?

Jon îi spuse povestea. O auzise de la Pedanius, care știa toate legendele legate oricît de vag de meseria lui. Pe scurt, Rhodope era o *hetaira* egipteană de o minunată frumusețe, căreia într-o zi, pe cînd se scălda, vulturul i-a furat un papuc. Păsării i-a venit ideea trăsnită să ducă papucul la Memphis și să-i dea drumul în poala Regelui Psammetichus. Măria sa s-a înamorat de papuc, și-a trimis solii să caute prin tot Egiptul, a luat-o de soție și chiar i-a construit o piramidă. De aici s-a născut legenda ridicolă că Rhodope a știut să obțină atît de mult de la iubitul ei, încît a putut să-și facă, din economii, chiar o piramidă.

Jon a spus povestioara aceasta nostimă mai pe larg și cu propriile lui cuvinte, iar fata asculta, zîmbind. În unghe-

¹ Tăbliță de scris (lat.).

rele mai lăaturalnice ale literaturii poți găsi lucruri care au succes la femeile pe care nu le impresionează complimentele obișnuite. Nici chiar această mică doamnă, care părea făcută dintr-o substanță imaterială, nu era imună.

— Vrei să spui, zise ea, făcându-și cruce, că eu sint ca — eu — adică, și eu aș fi — drăguță. Asta vrei să spui ?

Jon confirmă adevărul acestei pătrunzătoare analize, iar ea se lăsă pe vine lângă el — acum se aflau la adăpost de mulțime, sub o coloană corintică — așa că ea putea folosi ochii copilului drept oglindă. Fata urmă :

— Poți să-mi zici Rhodope cînd vii pe la mine, dar de chemat mă cheamă Caecilia și locuiesc într-o vilă de pe Via Appia. Ai să vii să mă vezi, nu ?

Jon, care era cam hărtănit după bătaie, a promis fără entuziasm. Era așa de obișnuit cu avansurile femeilor, încît nu se simți deloc mirat s-o audă pe Caecilia zicîndu-i, cu zîmbetul pe buze :

— Abia te-am scăpat de bătaie, că altfel piftie te făceau. Nu crezi că merit și eu o mică răsplată ?

Se apropie de el într-un fel care nu mai lăsa nici o îndoială asupra genului de răsplată pe care-l voia. Min-tea copilului lucra febril și, printr-o fericită întîmplare, el își aduse aminte de amuleta pe care o purta la gît. Era cea pe care Turia, doftoroaia și moașa, o luase de la mama lui după ce venise el pe lume și i-o pusese lui la gît. După un moment de gîndire, totuși, Jon a ales-o pe cealaltă, pe care-o avea de la Ruth. A scos-o și a dat-o apărătoarei lui cu aerul că așa se spală de toate păcatele. Citind-o, ochii ei se umeziră :

— *Si me amas*, citi. Dacă mă iubești. Urmări cu privirea mica făptură zdrențăroasă, cu părul negru, țîșnind prin mulțime cu o mișcare specială, piezișă. Fata spera în mod sincer că el are să se țină de cuvînt, să vină. Dacă nu, va răscoli Strada Săndălarilor ca să-l găsească, dar să cauți un băiețaș cu părul negru în Argiletum era egal cu a căuta o anumită vrabie pe Cîmpul lui Marte.

— Dacă mă iubești, repetă ea ! și, urmată de sclavă, intră la bijutierul din dreptul lor.

Nu e rău ca bărbatul, după ce a făcut ravagii în inima unei femei, să fie coborît din nou la pămînt. Asta i s-a în-

tîmplat și lui Jon la Templul Păcii, unde, în căutarea marelui doctor, era aruncat de colo pînă colo ca un zar în cutie — de la baie la sanctuare, de acolo la o serie de încăperi de utilitate incertă pentru ca pînă la urmă să fie împins în mijlocul celei mai mari biblioteci. Aici stăteau în diverse poziții o mulțime de bărbați cu înfățișarea mai mult sau mai puțin specifică de literați, iar Jon se simțea nițel înfricat pentru prima oară de cînd venise la Roma. A încercat să-i întrebe pe cîtiva unde l-ar putea găsi pe Galen ; a încercat de vreo trei-patru ori, dar în febra discuției cuvintele sale — cum zice poetul — erau lipsite de patrie ca frunzele moarte în vijelia toamnei.

— Doctorul Galen este cumva aici ? îl întreabă el pe un om a cărui tăcere caustică era mai elocventă decît zarva vorbitorilor. Îl chema Lucian și era specialist în radicalism și oratorie ; se uită la băiat, tăcut și impenetrabil, cum îl priveau și Vergil sau Titus Livius din nișele enorme de pe margini.

L-a întrebat pe altul, Xenophon, care era secretarul lui Lucian și pe un al treilea, cu un smoc de barbă. Domnul acesta semna Cn. Claudius Severus, o persoană de vază ; printre altele, era consul.

La fel de bine ar fi putut întreba multele busturi, medalioane și statui de mari poeți și scriitori. Numai un cinic bătrîn — pe nume Orbilius — l-a luat de umeri și l-a îmbrățișat, indiferent, fără să-și abată atenția de la discuție.

Sub ochii băiatului, Templul Păcii clocotea de furie, ură, mînie, dezaprobare și toate sentimentele acestea se năpusteau asupra unuia dintre ei, un om drept, cu o expresie blîndă și tolerantă pe față. Era Rab Chanina, a cărui liniște obstinată încercau s-o tulbure. Un cinic, Crescens, acuzat pentru execuția lui Justin, era deosebit de violent, dar violența excesivă a cuvintelor sale scădea puterea lor de convingere. Cel mai periculos și cel mai temut era mai marele bibliotecii. Avea ochii mari, rotunzi, miopi, ca de pasăre și învîrtea în miini un cuțit de tăiat hîrtie. Deasupra scaunului său era un cap puternic de elefant, care în loc de colți purta două *pallus*-uri enorme și de fiecare atîrna cîte-o lanternă. Omul era de un calm plin de

superioritate și prin tot ceea ce spunea, își demonstra convingerea relativei lipse de importanță a oricărui lucru. Vorbeau despre creștinism.

— Creștinismul e o modă, sau mai degrabă o reacție. Un lucru care-și are timpul său și pe urmă dispare, zise el, cu vocea aceea imperturbabilă.

Cîtă vreme lumea îl ataca pe el și Misterele sale, Rab Chanina își păstra calmul ; dar, nefiind în stare să suporte bătaia protectoare pe umăr, își încleștă pumnul și-l ridică amenințător către bibliotecar și elefantul lui, strigînd :

— Să nu te bucuri prea curînd. Dacă n-ar fi azi decît zece mii, dacă n-ar fi decît o mie, da, numai o sută — ba chiar, zic, dacă numai zece creștini ar arde pe altarul Celui Răstignit în flacăra fără de moarte — și lumea tot trebuie să aibă două tabere potrivnice. Ar fi ca o veșnică neliniște și neliniștea ar ajunge să se întetească și să se facă furtună și furtuna uragan ; un vînt mare prin care Domnul ar vorbi fiilor săi — cuvinte de judecată, cuvinte de moarte, cuvinte ale legii — pînă ce vine liniștea în care să poată șopti ca suflarea verii : „Aceasta e legea, legea care nu doarme nicicînd : fiecare faptă bună își are răsplata — fiecare faptă rea își găsește pedeapsa ; dară celor în sărăcie, în suferință și neajutorați le zic : inima legii e dreptatea, iar Eu sint dragoste. Dreptatea trebuie să ingenuncheze dinaintea Mea. Iubiți-vă unul pe altul !“

Manifestarea aceasta n-a ridicat nici o furtună, nici nu a stîrnit vîntul, ci doar un mic șuvoi de rîsete dirijate de cinicul Crescens și de Theagenes, tovarășul său de locuință. Theagenes cu ochii la Lucian, de care-i era frică. Și tocmai în momentul acesta de veselie a pășit înăuntru, dintr-una din camerele lăturalnice, un om a cărui apariție era suficientă ca să se facă tăcere. Era Galen.

Galenos din Pergam, un om ca la vreo treizeci și cinci de ani, înalt și fără barbă și cu o căciulă de călătorie, din blană. Nasul îi era mai încovoiat decît se cuvenea la un grec și prietenii lui spuneau că vocea îi răsună ca un triumf de aur. Era tipul de om în fața căruia cedau nevestele — și bărbații observau cu un fel de înțelegere,

dacă așa era să fie ; iar femeile își lăsau, mindre într-un fel, bărbații să chefuiască împreună cu el — dacă tot trebuiau să chefuiască. Marele doctor se apropie, zîmbind, de grupul de certăreți și întrebă :

— Tot Misterele ?

— Da, eternele Mistere, rîse bibliotecarul. Încercăm să-l lămurim pe Rab Chanina. Tu ce crezi despre creștini, Galen ?

Galen răspunse, cu o plecăciune curtenitoare spre Rab Chanina :

— Poziția mea, după cum știți, se bazează pe buna și vechea linie conservatoare. Fapt e că vechiul nu este niciodată atît de rău, iar noul niciodată atît de bun pe cît își închipuie oamenii. În privința asta, sînt mulțumit să ocolesc tovărășia altfel demnă de respect a lui Rab Chanina.

Pe cînd se petreceau toate acestea, Jon stătuse nemișcat ca un terier la gaura șobolanilor. N-a fost ușor, dar el se hotărîse să fie cuviincios și și-a îndeplinit hotărîrea. Acum se duse la Galen, zicînd :

— Tu ești doctorul lui Caesar ?

Doctorul privi în jos la țîncul zdrențaros și răspunse :

— Așa e. Dar tu cine ești ?

— Eu sînt Jon.

— Și familia ta ?

Jon își întinse mîinile într-un gest cuprinzător.

— Toată lumea. Nimeni. Cobor din Regele Numa.

— Pe Zeus, e prinț ! rîse doctorul. Și cine spune că tu cobori din Regele Numa ?

— Potifar.

— Potifar ? Este și el tot de viță regală ?

— E omul meu. Pe el trebuie să-l vindec.

— Dar omul tău unde este ? El ți-a spus să mă aduci ?

Jon negă din cap în felul lui anume, ajutîndu-se cu mîinile și aproape tot corpul.

— Nu, zise. Omul meu spune că se va duce la Proserpina. Dar eu i-am spus să aștepte pînă-l aduc eu pe cel mai bun doctor din Roma. Haide, vino.

Galen își mîngîie bărbia, dus pe gînduri. Nu-i prea convenea să vadă un pacient sărac tocmai la vremea băii. Întrebă :

— De ce nu te duci la doctorul din cartierul vostru ? Sau la doctorul de stat, dacă nu sînteți înscrisi la cel din cartier ?

Fără să mai spună un cuvînt, băiatul scoase tăblița de la locul unde o ținea ascunsă, la piele, și i-o dădu doctorului. Galen o citi, își frecă bărbia, iar o citi, zîmbind și, învins, întrebă :

— Hm, unde stați ?

— La „Patru Șipote“, pe Strada Săndălarilor.

— De cînd stați acolo ? întrebă Rab Chanina, plin de interes.

— De azi. Am venit cu legiunile și omul meu era cît pe-aci să moară. Așa că ne-am dus la alergările de șobolani și acum zace la „Patru Șipote“.

Galen își duse mîna la frunte.

— Pe moarte, pe moarte și se duce la întrecerile de șobolani !

— Au de momeală cîrnăciori. A cîștigat unul galben, adăugă Jon.

— Și pe urmă trimite mesaje printr-un urmaș al Regelui Numa. Ei, Roma e plină de mici curiozități nostime.

— Dă-i un *as* să plece, a propus bibliotecarul.

— Ptiu ! Nu sînt cerșetor. Pot plăti.

Jon și-a scos punga de bani de la piept. Galen îl observa cu interes.

— Mă duc, spuse în sfîrșit și se întoarse către Rab Chanina. Vii și tu cu noi, nu-i așa, că doar e la tine-n cartier ?

Rabbi încuviință și în timp ce era pregătită lectica doctorului, întrebă :

— La cine vă închinați, tu și omul tău, băiețele ?

Pînă să răspundă, Jon aruncă o privire cercetătoare spre Galen.

— La sfînta Maică Isis.

Doctorul rise tare :

— Ascultă la el ! Întîi mă cercetează pe mine cu de-a-mănuntul, vede că n-am barbă, trage concluzia că nici sub căciulă nu am păr și vede că port haine de pînză. Rezultatul : e închinător la Isis. Ar trebui s-ajungi departe. O, tu vlăstar din cei mai de seamă stăpîni ai Romei !

— E adevărat ? întrebă Rab Chanina cu tristețe.

Jon, ofensat, recunoscu zicînd :

— Mai poartă și vaca cea mică pe deget.

Cei de față se uitară la degetul mic al doctorului, observația băiatului era confirmată de un inel mare cu sigiliu, cu un cap de bou săpat în onix. Galen netezi părul lui Jon, își scoase de la piept o amuletă mare cu Aesculapius și zise :

— Nu ai dreptate. Eu mă închin la cel mai milostiv dintre toți zeii. Acum, hai să mergem.

Jon fu înghesuit în lectica lui Rab Chanina. Stătea pe jos cu picioarele încrucișate și privea, îngîndurat, genunchii păroși ai preotului. Acesta, observînd niște urme de ocru pe fruntea băiatului, zise :

— Ești murdar pe frunte, băiete. Ți-e frică de apă ? Jon plescăi, cu dispreț.

— Poți să vezi dacă facem o întrecere la înot. Înainte să fiu adus în prezența lui Saturn, am scăpat de la înec în rîu pe un băiat mult mai mare decît mine.

Preotul oftă cu zgomot lîngă presupusul mincinos, se abținu pe moment să-l îndrepte, dar zise, plin de reproș :

— Atunci de ce nu-ți cureți murdăria de pe frunte ? Jon explică :

— Asta nu-i murdărie. A fost cîndva un semn sfînt.

— Dar cine-a făcut semne sfînte pe tine ? întrebă preotul din ce în ce mai întristat.

Jon răspunse plin de fumuri :

— Slujitorii Cybelei. Înainte de a merge cu armata, ne-am închinat la Cybele și pe urmă i-am adus jertfe lui Mithras. Eu cîntam din fluier și la sărbătorile mari ne sfîșiam hainele de pe noi. Uite, am semnul și pe corp, încheie băiatul, dovedind pe loc adevărul spuselor sale. Rab Chanina îl privea cu seriozitate.

— La Hristos v-ați închinat vreodată ?

— Pe cei fără' de Dumnezeu nu punem nici un preț, răspunse băiatul.

Dar în timp ce străbăteau străzile, Rab Chanina se hotărî să-l cîștige pe micul păgîn pentru Dumnezeul lui și să-l facă mare ostaș al lui Hrist.

Restul drumului s-au cufundat în tăcere. Zgomotul străzii era îmblânzit când ajungea la Jon, pe fundul lecției și se combina cu strigarea monotona a lictorului :

— Faceți loc pentru doctorul lui Caesar ! Loc pentru marele tămăduitor, Doctorul Galen ! Vine, vine Galenos din Pergamon ! La o parte, hoituri de câine mâncate de viermi !

În felul acesta au ajuns la „Patru Șipote“ destul de curînd.

Într-o vază de sticlă plină cu apă, așezată afară, spre stradă, erau trei ouă de găină care, în mediul acela, dădeau impresia c-ar fi ocupat cîndva pîntecul vreunei găste foarte mari sau al unui struț mai mic. De mult nu mai era folosită metoda aceasta spre păcălire. Ouăle puse într-un castron de sticlă au devenit cu timpul simbolul circiumilor, așa cum efigia unui jambon era însemnul negustorilor de jamboane și simbol pentru buricul patriei.

Cu toate acestea, Jon a avut grijă să cerceteze îndeaproape problema, cînd a descoperit-o ; și imediat s-a strecurat pe lîngă Rab Chanina să ajungă la Pedanius, ceea ce dovedește grija ce-o purta bolnavului.

Erau doar cîteva persoane pe acolo : cîțiva negustori de prin împrejurimi, niște perceptorii plecați pe teren, un slujitor al lui Isis, două alte fețe bisericești și alți cîțiva. Deci n-a fost greu să găsească gazda, care stătea la una din mesele cele mai bine plasate, gata să-și înceapă prînzul. Cînd avea nevoie de ceva, — apă de spălat, pîine, sare, legume — își mișca mîna cu o mică smucitură care făcea inelul de aur să scoată un clinchet — un obiect pe care cei din clasa lui nu aveau în nici un fel dreptul să-l poarte. Un băiat stătea acolo pentru a se supune fiecărui semnal de-acesta.

Galen s-a dus drept la el și a întrebat fără nici o introducere unde l-au instalat pe bolnav. Proprietarul s-a uitat în jur ca pentru a găsi scris răspunsul pe perete sau ca să i-l șoptească Harpocrates.

— În curte, rîgii în sfîrșit, arătînd de parcă subiectul l-ar fi plictisit. Asta a fost prea mult pentru gustul doctorului. El, care nu uita niciodată cine este, și nici că în rapoartele poliției hangiii erau puși pe aceeași treaptă cu

hoții și jucătorii de zaruri, a zvrilit o parte din vase pe jos, dintr-o mișcare, și, arătînd la mîna grasă a omului, zise, tăios :

— Scoate-ți inelul ăla și ridică-te !

Asta l-a făcut pe hangiu să se scoale drept în picioare ; și reuși să relateze destul de coerent sosirea lui Pedanius.

— Și de ce nu i-ai dat o cameră ca lumea ? întrebă Galen.

— Zeii să te binecuvînteze, răspunse hangiul. N-o să mai întrebî așa ceva cînd ai să-l vezi.

Afară, în fața intrării la niște acareturi, l-au găsit pe Aelianus Maecius, iar cei doi doctori s-au salutat cordial. Bătrînul îi dăduse, în timp, multe sfaturi folositoare renumitului său coleg mai tînăr și el însuși ascultase bucuros sfatul tînărului, în anumite ocazii.

— Ce e cu el ? întrebă Galen.

Bătrînul tăietor de pietre făcu o strîmbătură, spuse un cuvînt grecesc, pe un ton înfundat și-și izbi semnificativ mîna stîngă cu dreapta. Galen îl privi neîncrezător.

— Să-i ia naiba pe provincialii ăștia împruțiți, zise după aceea. Să le ia naiba pe toate ! adăugă, ca pentru a evita vreo neînțelegere. Și în sfîrșit, înainte de a fi condus la sculăria în care-l adăpostiseră pe bolnav, mai zise :

— Sînt sigur că de la legiuni i se trage. Ți-ai ales o zi mare de venit acasă, ce să zic.

L-a dat pe Jon la o parte de la pat. Băiatul șoptea la urechea bolnavului și-l bătea ușor pe piept și-l trăgea de barbă, cu o tandră insistență. Doctorul a luat pulsul bolnavului și s-a încrunțat.

— Hm, zise, întorcîndu-se către Maecius. Ce bine era să ai mai puțină dreptate. Dar așa e, întru totul : nas ascuțit, ochii duși în fundul orbitelor, tîmplele scobite, urechile zbîrcite, reci, lobii urechii proeminenți, fruntea uscată, aspră, încordată și culoarea...

Galen era în stare să uite că nu-l înconjură întotdeauna o asistență profesională și Maecius întrebă :

— Ce-i de făcut ?

— Nimic. Absolut nimic. Un regim de lactate poate l-ar fi ajutat la abcese din gît, acum cîteva zile. Acum

e prea târziu. Altfel, ar avea efect un anumit fel de pământ armenesc. Miine pleacă spre Armenia o expediție imperială.

S-a auzit un hîrîit în gîtul muribundului și ochii i s-au bulbucat în orbite din cauza unui acces de sufocare.

— Armenia ? șopti el.

— Da, Armenia, răspunse Galen cu un zîmbet plin de milă și urmă, adresîndu-se tuturor : Dar e al naibii de departe.

— Proserpina ? întrebă muribundul.

— Proserpina, da, sigur, răspunse doctorul apăsînd pe fiecare silabă.

S-a tăcut o vreme. În cele din urmă, muribundul a fost cuprins de o crampă violentă, corpul i s-a încordat ca un arc ; presiunea dinăuntru a crescut atît de tare, încît i-a împins aerul în gîtlej și s-a auzit un țipăt limpede, pătrunzător.

— Jon, strigă el, iar băiatul răspunse cu un țipăt mai clar și mult mai pătrunzător și pînă să-l poată opri cineva, băiețelul s-a aruncat pe pat, suspinînd convulsiv. A fost luat cu forța și Galen a aruncat o privire trecătoare spre silueta din pat. Era nemișcată. Întorcîndu-se către Maecius, el recită primul vers cu care anunță vestitorul trecerea cadavrului dezgolit.

— Lupta s-a sfîrșit...

— Ce crezi că e mai bine să se ardă ? întrebă Maecius.

— Chiparos, ienupăr, în cel mai rău caz brad, răspunse Galen, pe gînduri. Dar mult.

— Și *kifi*.

— Da, și *kifi* și — poate cel mai bine ar fi să ardă tot orașul.

Au ars ienupăr și brad, au stropit cu apă parfumată. De pe altare și trepiede se ridica un fum înăbușitor de *kifi*, tămîia din șaisprezece ingrediente, între care miere, vin, rășini, stafide, frunze de smochin, nucșoară și obligeană. Se zicea despre tămîia aceasta că „desface lanțurile în-tristării, curăță aerul și sporește plăcerea somnului. Pentru că“, se încheia poetic, „rășina o face soarele, dar mirtul e lacrimă de plantă, lacrimă plînsă pe lumina lunii“.

Au venit și au pus un obol pe gura mortului și i-au înfășurat falca în fișii de lînă și de pînă. Dar nimeni n-a rostit numele mortului, nimeni nu l-a uns cu uleiuri scumpe și nici nu l-au îmbrăcat în togă. N-a venit nici o femeie să bocească, să-și zgîrie obrazii, ori să-și dea cu pumnii în capul ras și n-a adus nici una ramuri ca să apere cadavrul de muște. Totul a fost atît de amarnic de sărăcăcios, încît la plecarea mortului n-a răsunit muzica și nimeni n-a întors torțe către pămînt.

Jon a fost eliberat din captivitatea la care l-au obligat între timp să se supună doar după ce corpul a fost luat de acolo. Era seară și aerul curții se îngroșase din pricina arderii de lemn umed. Băiatul umbla ca un somnambul, ca un pisoi smuls de la maică-sa. Cînd cineva încerca să-l atragă în casă și să-l aline, el doar refuza din cap și rătăcea mai departe. Cînd îi aduceau mîncare, refuza s-o primească. Chiar și Philetus simțea un fel de milă pentru el și încerca, în felul lui stîngaci, să-l facă pe băiat să mănince cîte ceva. Philetus, care n-avea nici un fel de daruri poetice, cunoștea totuși panseurile esențiale ale clasicilor și-i cita :

— „Nici mindra Niobe n-a dat uitării mîncarea, deși într-aceeași zi i-a fost dat să bocească moartea celor douăsprezece vlăstare-ale sale“.

Și cînd n-avea succes, cita mai departe :

— „Se potrivește numai grecului și mortului să jelească prin pîntec“.

Dar Jon privea cu dispreț și-și urma căile sale ; își răsesse sprîncenele și-n locul lor era dat cu negru.

Se lăsa noaptea. Luna se ridica, precis decupată, ca hubloul rotund de la cabinele vapoarelor. Jon ședea ghemuit la capătul unui buștean în curte și privea prin hublou.

— Uite-l cum se uită fix la *Luna*, spuse o fată altelea cînd treceau pe-acolo cu provizii de la magaziiile din spate. Dar el nu privea la lună, ci dincolo de ea, într-o lume strălucitoare, pe care o cunoștea din fabulele micului sîndălar.

A venit la el o altă fată și l-a întrebat unde e maică-sa și el i-a explicat că ea murise cînd l-a născut ; fata a

oftat încurajator și i-a oferit și ea un citat, de data asta din Plinius :

*E norocos pe-acest pământ cel pentru care
Muma pieri, să-i dea născare.*

Era bine intenționată.

Dar mai avea și scopul de a încerca să-l convingă pe băiat să alerge peste case cu o scrisorică foarte importantă pentru cineva. Jon a refuzat cu un semn, ca mai înainte și s-a așezat la loc, să privească prin fereastra rotundă. Mai târziu avea să fie folosit destul de des ca să se cațäre pe clădiri de cîte șapte etaje cu scrisori parfumate, coronite de flori pe jumătate veștede și mere însemnate de dinții ființei iubite. Însă acum, fata își văzu de drum, ofensată, fără să-și mai răcească gura de pomană, cu citate.

În sfîrșit, ziua se revărsa ca un fluviu imens și găsi o făptură micuță dormind pe-o rogojină, cu mîna dreaptă ținîndu-și tunică deasupra capului, iar stînga vîrîtă sub brațul drept. Așa-l învățase Pedanius să doarmă. Mulți băieți dormeau în noaptea aceea la fel, prin parcurile Romei și pe sub arcade.

IX

La „Patru Șipote“ era plin de pîlcuri de clienți împrăștiați pe la toate mesele, care încercau să lupte împotriva arșitei cu ajutorul unei băuturi amestecate sau, mai precis, falern îndoit cu apă și pus la gheață. Printre ei se aflau Papirius, șeful *Curiosei* și Rufus, dentistul. Pe Rufus îl adusese setea, pe Papirius meseria. Dacă ai fi căutat la „Phoenix“, dădeai de Eros, librarul, tot așa ocupîndu-se, din rațiuni oficiale, de niște băuturică la gheață. „Miriapodul“ îl găzduia pe Hermias, agentul matrimonial și „Păstorul cel Bun“ pe Egrilius ; prin împrejurimi găseai la tot locul pe cîte unii din confreria lor. Dacă l-ai fi întrebat pe Papirius care erau motivele fenomenului ți-ar fi răspuns, cu siguranță, că oamenii

s-au adunat de pe unde erau pentru că Caesar Lucius Verus urma să se întoarcă din tabără, unde aştepta ziua hotărîtă pentru Triumf. Lui Papirius îi plăcea să se exprime mai mult în termeni generali şi în aforisme filosofice. Tocmai cînd sfera de aur de pe Cîmpul lui Marte bătea pentru a zecea oară în ziua aceea, Papirius a rîgiit cu nepăsare şi a rezumat meditaţiile unei jumătăţi de oră într-un aforism :

— O intenţie stă întotdeauna pe umerii alteia, zise el, şi nimeni nu poate preciza cînd începe acţiunea. Sigur este un lucru, că nimic nu e sigur şi nimic mai stupid şi mai fără folos ca fiinţa omenească.

După ce slobozi din el aceste cuvinte pline de înţelepciune, Papirius privi în jur reprobator şi dîndu-şi seama că n-a fost înţeles cîtuşi de puţin, a repetat remarca — dar singurul răspuns pe care l-a primit a fost replica de beţivan a lui Rufus :

— *Pluma haud interest* — nu mă interesează nici cît negru sub unghie.

— Tu să bei mai puţin. Ți-ar prinde mai bine la puful de pe buze, trînti Papirius enervat şi căutînd un aliat şi-a aruncat privirile la masa vecină, de unde i-a răspuns un grec bătrîilor, spunîndu-i în batjocură :

— Am impresia că-ncerci să dai medicamente unui mort, domnule. În orice caz, pot să ştiu cine este omul atît de iubit de zei încît are curajul de a dispreţui moda timpului — virtutea încoronată prin sancţiune imperială ?

— Un porc din turma lui Epicur, răspunse Papirius, cu risul îngroşat şi se apropie de masa grecului. Eu sînt Papirius, cresc bibilici pe la Tibru, cultiv stridii la Centumcellae şi... şi... sete la Roma. Dar tu cine eşti, străine ?

— Lucian — Lucian din Samosata, oraş pe malul apusean al Eufratului — ştii, provincia siriană Commagene. Aşa că sînt un grec pe jumătate barbar. Dar am impresia că tu, din cîte-am auzit, te ocupi, pe lîngă altele, şi de filosofie — sau poate de poezie.

Papirius a ridicat din umeri.

— E un ignorant ăla care nu ştie lega două versuri.

— Şi un smintit ăla care scrie mai mult de patru, completă Lucian. Mai spune omul adevărul, dar tu de ce-ţi arunci cuvintele într-o cutie ciuruită ?

Și arătă cu capul spre Rufus, care pînă una alta alunecase de pe scaun și-și rezema capul de bara de jos a tejghelei. Papirius s-a așezat lingă străin și a bătut în masă, ca să ceară gheață și falern.

— *Molliter ossa cubent*, rîse el — odihnească-i oasele în pace. Cu un cretan trebuie să fii cretan. Acuma, nu e el dintre cei mai răi. Este doctor — în breasla dentiștilor — și-i vesel pe cît e de sărac și sărac pe cît e de plin, și de plin e plin ca oul. Este de felul celor care se-neacă la mal, ca țiganul. În vreo doi, trei ani îl dă gata beția.

— Cu cît e mai scurtă viața unui biet om, cu atît îi e mai scurtă și suferința. Totuși, a onora pe cine nu merită este ca și cum ai pune belciug de aur la ritul unui porc, iar orbului la ce-i folosește oglinda ? Bărbatul care zicea că-l cheamă Lucian se uita lung, fără speranță, la corpul inert de pe dușumea, cînd deodată, parcă stimulat de această desconsiderare, bețivul se ridică într-un cot și sforăi :

— Cu adevărat un al treilea Caton s-a coborît din ceruri. Dar cine este negustorul de fum ? De unde vin acordurile delicate, față de care uguitul porumbelului este cumplit ca un tunet ?

Și s-a ridicat deodată.

— Nu se poate — ce să fie ? Un iudeu ? Chiar un iudeu, în carne și oase ?

— Sirian, îl corectă Papirius. Aproape grec.

— Sirian, iudeu sau porc — știi tu proverbul. Dar poate că ție nici nu-ți pasă de proverbe.

Doctorul se apropiase încet de masă și acum se instala pe un scaun.

— Dacă accepți să mă consideri compatriot — fiindcă eu sînt grec neaș, nu corcitură, și aici în oraș lumea mă știe de Rufus — atunci o să stau cu tine la masă și dacă devine cazul o să gust o picătură — de dragul tovărășiei noastre. Și așa, pentru înălțare sufletească. Fiindcă stă scris : „Strugurele capătă culoarea uitîndu-se la alt strugure“.

— Dar mai stă scris : „Strugurii nu se coc la lumina lunii“, zîmbi grecul sirian cu voioasă ironie.

— Gîndești mai iute decît fierbe un blid de sparanghel.

Doctorul încuviință, cu un semn :

— Iartă-mă dacă te-am înțeles greșit, tu, fiu ales. Știi, din foc tot foc iese și eu sint dintre oamenii cinstiți care spun lucrurilor pe nume, iar avocatului — îi zic ticălos. Da' tu cine ești ? Ce ești ? Și celelalte.

Străinul s-a uitat o clipă la Rufus, dîndu-se pe spate și cercetîndu-l cu ochii închiși pe jumătate. Aparent mulțumit, răspunse :

— Sînt omul care se uită bine în jur și caută să cunoască, tot călătorind. Am străbătut Grecia, Macedonia, Cappadocia, Paphlagonia, Bitinia și am trecut prin Roma spre Gallia și din Gallia m-am întors la Roma. Acum vin de la Atena și mă întorc la Atena. Studiez oamenii, cum sint ei, dincolo de mască. Și beau înțelepciune.

— Cum bea ciinele apa Nilului — din fugă.

— Se poate spune și așa — dar nu de teama crocodililor. Deși...

— Deși — ce ?

— Ei, adevărul este că uneori tocmai eu vînez crocodilii.

Rufus a ridicat cupa, exclamînd :

— *Juvante Deo, domine*¹. Tu ești străin. Dacă-ți putem da vreun ajutor la vinătoare — îți stăm la dispoziție.

Papirius și-a ținut buzele și-a început să fluiere o melodie dintr-un spectacol. Știa totul despre Lucian. Înfometatul după înțelepciune era înscris de mulți ani în fișierul de pe Alta Semita, iar raportul întocmit în privința lui stîrnise interesul lui Marcus Aurelius. Șeful *Curiosae* confirmă altfel ipoteza lui Rufus :

— Spune, străine, ce anume cauți și dacă-ți putem fi de folos cu ceva.

Lucian întinse mîinile în semn de protest.

— Omul pe care-l caut a sosit în oraș chiar astăzi și nu va fi greu de găsit. Umblă cu Theagenes cinicul. Asta-i absolut sigur, ca semnul de S.P.Q.R.² pe proclamațiile guvernamentale. Pînă una, alta, *bibamus moriendum est* — să bem, că tot murim ca mîine.

¹ Să te ajute Zeul, domnule (lat.).

² S.P.Q.R. sînt inițialele de la *senatus populusque Romanus* : senatul și poporul roman (lat.).

După ce-a stropit cu vin spre Harpocrates, Rufus a ridicat cupa :

— În adevăr, observă, *aut bibe aut abi* — să bei sau să mori. Astea sînt singurele cuvinte înaripate pe care le-a rostit vreodată palavragiul ăla bătrîn de Cicero. Nu e vorbă că sînt minunate, un adevărat poem, demn de Catullus, cu versurile lui de piatră. Un poem profund ca nemurirea. Dar cine-i ăla de care pomeneai ?

— Un bărbat mai mincinos decît un part și mai guraliv ca...

— Harpocrates... Foarte bine. Dar cum îl cheamă ?

— Peregrinus îl cheamă, dar îi place să-și spună Proteus — deși n-are nici o legătură cu tizul lui homeric.

Papirius nici n-a clipit la auzul acestui nume, dar în memoria lui specific dezvoltată s-a și deschis sertarul ce conținea mai multe documente despre un om care fusese expulzat din oraș cu șase ani în urmă pentru că era turbulent și, printre altele, îl defăimase pe virtuosul imperator Antoninus Pius.

Rufus a mai întrebat :

— Dar ce ți-a făcut de nu poți să-l suferi ?

Lucian răspunse, cu interpolări de-ale lui Rufus :

— E ticălos în toate privințele. Distrugător de căsnicii („Ia-auzi !“) încă din tinerețe, ademenitor de băieți („Vai de mine !“) și paricid („Nu mă-nnebuni !“). După ce a fost silit, din pricina acestei crime, să fugă din orașul lui natal, s-a inițiat în misterele practicate de unii care-și zic creștini. Cred că-i cunoașteți — cel puțin din auzite.

De cunoscut îi cunoșteau ei tot așa de bine cum își știau propriile păcate, dar un semn discret cu piciorul l-a făcut pe Rufus să simuleze că habar nu are.

— Un fel de cult al lui Isis ? întreabă.

— Aiurea, interveni Papirius. Sînt niște iudei extraordinar de fanatici.

— Cam așa ceva, confirmă Lucian. Sînt niște indivizi care-l cinstesc pe magul acela vestit, crucificat în Palestina din cauză că venise cu niște mistere noi. Neghiobii de ei și-au băgat în cap că sînt nemuritori și că vor trăi veșnic. Așa că disprețuiesc moartea și mulți se

aruncă orbește în brațele ei. Afară de asta, primul lor le-giuitor i-a învățat că devin frați cu toții deîndată ce renunță la zeii grecești, se prosternază în fața aceluia mare sofist și trăiesc după legea lui. Ei desconsideră orice altceva, fără deosebire și fără să se întrebe de ce. Mai presus de toate, disprețuiesc bogăția.

— Atunci sînt un fel de cinici, remarcă Papirius.

— Oarecum, răspunse Lucian. Mi-aduc aminte o parabolă pe care le-o spunea răstignitul lor. Hei, cîrciumar, mai adu niște falern ! Da, bun. O spunea cam așa :

„Era un om bogat care se îmbrăca în purpură și alte lucruri scumpe, veselindu-se în toate zilele în chip strălucit. Și era și un sărac numit Lazăr care zăcea înaintea porții lui, plin de bube și poftea să se sature cu firimiturile ce cădeau de la masa bogatului. Și veneau cîinii și-i lingeau rănile. Și a murit săracul, iar îngerii l-au dus în sînul lui Avraam... Avraam era, din cîte-am înțeles, un fel de semizeu... a murit și bogatul și a ajuns în focul iadului. În iad, fiind mult chinuit, și-a ridicat ochii și l-a văzut pe Avraam departe și pe Lazăr în sînul lui. Și a strigat și a zis : Părinte Avraam, fie-ți milă de mine și trimite pe Lazăr să-și ude vîrfurile degetului în apă și să-mi răcorească limba. Dar Avraam a zis, Fiule, adu-ți aminte că ai primit cele bune ale tale în viața ta, iar Lazăr pe cele rele, iar acum el se mîngîie, iar tu te chinuiești“.

Și Magul i-a mai învățat : „Fericiți voi cei săraci, că a voastră este Împărăția Cerurilor... și voi cei care flămînziți acum, că vă veți sătura... și voi cei ce plîngeți, pentru că veți rîde. Dar vai vouă cei bogați, că voi vă luați pe pămînt mîngîierea voastră. Vai vouă celor ce sînteți sătui acum, că veți flămînzi“.

— Asta e legea compensației pusă în practică, zise Rufus. O doctrină excepțională, într-adevăr, mai ales pentru cei bogați. Dacă cei zece mii care ne stăpînesc ar avea minte, ar face ca doctrina asta să fie acceptată pretutindeni de către cei săraci.

Papirius a strîmbat din nas și a început să bată cu degetele în masă.

— Dar Peregrinus ăsta, paricidul, e chiar creștin de-a binelea ?

— Pînă-n vîrful unghiilor, l-a asigurat Lucian. Adică este mai credincios lui Caesar decît Caesar însuși, *in casu* mai creștin decît creștinii. El dorește — oricît l-ar costa — să ajungă făcător de minuni, cum era crucificatul și să îndure moartea ca și acela. Cum am mai spus, creștinul adevărat n-are decît o dorință arzătoare — să exaspereze autoritățile pînă cînd acestea se vor hotărî să-l sfarme. E o demență, cu atît mai mult cu cît nu e deloc greu să te descotorosești de-o biată fărîmă de viață cită încape într-un corp omenesc.

— Dar pentru că de-abia a sosit la Roma, observă Papirius, n-avea cînd să fie spînzurat — și să mai afli și tu !

Lucian, care torcea acum de plăcerea falernului și era bine dispus, a rîs strașnic.

— Bineînțeles că n-a fost spînzurat — fapt pentru care creștinii ar trebui să fie cu adevărat recunoscători, pentru că spune vorba veche : „Să nu jertfești scroafe pentru Minerva“. Totuși, a fost o dată aruncat în închisoare și asta a pus pe foc tot mușuroiul de creștini. Întîi au încercat să-l scoată din pușcărie, dar cum n-au reușit, au făcut din el obiectul celor mai mari atenții. Începînd din zori, o mare mulțime de babe, văduve și orfani se instalau în jurul pușcăriei, da — iar cei mai îndrăzneți reușeau să-l mituiască pe temnicer și să-și petreacă noaptea cu cel închis, aducîndu-i mîncăruri alese și citindu-i din cărțile lor sfinte. Era pentru ei ca un Socrate. Ba chiar, unele orașe din Asia au trimis delegații să-l ajute, să-l îmbărbăteze și să-l sprijine la proces. Cînd este vorba de unul de-ai lor, creștinii sînt niște oameni de o nemaipomenită promptitudine și energie și nu-și cruță nici oboseala, nici cheltuielile. Ei, dar după ce s-a judecat procesul, tot ce s-a întîmplat a fost că blîndul guvernator al Siriei și-a dat seama de setea stupidă pentru martiriu a lui Peregrinus și l-a zvîrlit din închisoare fără să-i ofere nici un suvenir.

— Și după aceea — acum ? întrebă Papirius, pe care nu-l interesa foarte mult Peregrinus, ci mai degrabă tot ceea ce-i lămuria lui problema creștinilor.

— După aceea creștinii au făcut în jurul lui un nor de fum ; acum trăiește sub tămiierile ce i se acordă cu anticipație, fiindcă peste doi ani, la Jocurile Olimpice, are de gând să arate cum trebuie disprețuită moartea — dîndu-și foc de viu.

Rufus a căscat cu poftă :

— Chiar c-a ajuns o manie să mori înainte de a-ți veni ceasul ; să-ți tai mîinile, să te spînzuri, să te omori prin nemîncare, să arzi de viu, să te lași răstignit. Și nimeni nu-și mai dă osteneala să aibă copii — cel puțin unul sau doi. Doamne, cum decade neamul omenesc !

Papirius ședea cu hîrtia și cerneala în față, însă larma tot mai mare din local l-a scutit pe Lucian să mai răspundă. Chelnerul servea ceva de băut unui grup de copişti și stenografi și se certa cu ei pentru nota de plată. Apoi a intrat un polițist și s-a îndreptat, liniștit, către bufet unde-a scos discret, de la centură, o cupă destul de mare, care s-a umplut parcă prin mijloace supranaturale și care a fost golită cu admirabila naturalețe cu care știu să golească pahare polițiștii, de cînd sînt polițiști pe lume. Atmosfera devenea specifică, așa cum le place unora, acesta fiind adevăratul motiv pentru care merg la cîrciumă, chiar dacă acasă nu se prea întrec cu băutura.

Era zarvă mare, încît sosirea unui grup de patru bărbați, cu fețele roșii, discutînd agitat, a trecut aproape neobservată. Aceștia erau șeful bibliotecii de la Templul Păcii, Rab Chanina, Fabius și Verecundus. După ei venea Jon, ca un cățel fără stăpîn. Era serios, ciufulit și jerpelit.

— Micul meu prieten de ieri ! îl strigă Rufus. Și-o juma' de cohortă care e gata să conteste pricinile de care ne plîngem noi aici. Bibliotecarul are mai mulți copii decît degete la amîndouă mîinile. Ciți mai ai, bătrîne ?

— Doisprezece deocamdată, răspunse bibliotecarul apropiindu-se în fruntea grupului de masa celor trei. Avea ochii rotunzi, ca de pasăre. Iar Rufus urmă :

— Și când te gîndești că toată lumea s-a coalizat să protesteze împotriva silei de copii, a dezgustului față de viață, împotriva decăderii moravurilor și a lașității. Scumpule, ești omul meu ! Și Rab Chanina. De dragul tău încă-i mai suportăm pe galileeni — încă. Și Verecundus și Fabius — turbați, singeroși. Pe toți zeii, ce-i cu voi ?

— Uite băiatul ăsta pe care-l vedeți, începu bibliotecarul iar ceilalți trei s-au pornit să explice de-a valma.

— O mie de draci ! Fleanca ! a urlat Rufus. Să-l ascultăm întîi pe bibliotecar. E singurul în stare să-și păstreze calmul. Hai, paznic de cărți, dă-i drumul.

— Băiatul ăsta, o luă bibliotecarul de la început, așezîndu-se, îl cunoști de ieri, sigur — și-l cunoaște și Lucian. L-am găsit azi dimineață pe treptele Templului Păcii. Voia să dea de Orbilius. Din cîteva întrebări am înțeles că ar dori să fie adoptat de familia cinicului. O mare cinste pentru Orbilius, dar, ca toți cinicii, nu are familie și nici nu este în stare să crească un copil — deci n-aveam de ce să mă duc și să-l aduc pe Orbilius tocmai de la Termele lui Traian, unde probabil că demontează, împreună cu Theagenes și cu un călător grec, mecanismul sufletului universal și pe urmă îl face la loc. Mi-am dat seama că mai sînt și alții, destui, care doresc să ia asupra lor grișile sigure și mai puțin sigurele bucurii de părinte, iar în ce mă privește vă spun că primul lucru pe care l-a făcut băiatul cînd l-am dus la mine a fost să se ia la pumni cu progenitura numărul opt a nevesti-mi, așa că ținînd seama de starea de acum a celui de-al optulea puști al meu, nu mai am curajul să-l țin pe-ăsta în Templul Păcii. Rab Chanina umblă și el după băiat — ar vrea, bineînțeles, să-l adopte ca să-l deprindă cu misterele creștine. Ce zici, flăcăule, vrei să trăiești cu necredincioșii ?

Jon a dat violent din cap, și l-a fulgerat pe Rab Chanina cu o privire mînioasă.

— Foarte frumos, copilul meu. Să nu mergi niciodată cu necredincioșii. Afară de asta, Rab Chanina nu e înșurat și n-a dat nici o dovadă mai mult ca Orbilius c-ar fi în stare să dea unui descendent al Regelui Numa educația corespunzătoare.

Rab Chanina protestă :

— Avem un orfelinat și o serie de familii onorabile care ar fi gata să-l adopte în numele lui Hristos.

— L-aș lua eu, mirii Papirius, care-l observase pe Jon și simțea că i-ar face plăcere să-l aibă pe băiat. Dar dacă este un urmaș al lui Numa, înseamnă că nu poate fi cumpărat.

— Păzească-ne Maica Sfintă ! Cumpărat ! Are bani băiatul, are și un sclav, mai acru ca oțetul stricat. Nu. Dar mai sînt și alții. Galen vrea să-l ia și să-l ducă la Colegiul lui Aesculapius și Hygeia de pe Via Appia sau la doctorii de pe insulă și oferta lui se mai analizează încă. S-a mai oferit și hangiul să-și ia răspunderea. Dar pentru că scopurile lui sînt neclare, oferta a fost respinsă. Urmează Fabius și Verecundus care se oferă — nu, ei nu se oferă, ei cer — rețineți cuvîntul — cer ca băiatul să le fie dat lor. Și ei vor să-l inițieze într-un fel de mistere. Știe unul, Jupiter, ce-or fi pus la cale.

— Venirea lui a fost prevestită de Priscilla, negustoreasa de sare, spuse Fabius, iar Rab Chanina a suspinat ca să-l audă și ceilalți.

— Baliverne și prostii, a sforăit bibliotecarul.

— Palavre, zise Papirius încruntat.

— Tîmpenii, palavre, — nu și nu, protestă Verecundus. A fost întărit pe deplin chiar de spusele mortului.

— De ce-a murit ? întrebă Lucian bănuitor.

— Un soi de bubă rea, răspunse Rufus numaidecît. Maecius îi spusese adevărul iar acum Rufus era pus în situația de a frîna o discuție prea amănunțită.

Fabius a intervenit însă prompt :

— Afară de asta, băiatul povestește singur cum a călătorit în toate zilele vieții lui, de la marginile pămîntului, ca să vină să cucerească Roma.

— Nu, zău, întrebă Lucian batjocoritor. Și aveți mulți martori ?

— Da, chiar că avem, sări Verecundus în ajutorul prietenului său. Maica Jallia, siriana, care vinde oale de pămînt la Poarta Appia ne-a spus : „Le-am auzit pe mamele fecioarelor din Roma zăvorîndu-și fetele cînd a venit puiul de zeu să cucerească orașul“.

Hohote de rîs au salutat patetica poveste. În cele din urmă, cînd rîsul s-a potolit, toți s-au întors, în tăcere, că-

tre un bărbat care stătea de un timp în spatele lui Rufus, înfăşurat într-o glugă şi care acum îşi scoase gluga de pe cap şi rosti cu o voce profundă, veselă :

— Acum judecă Caesar.

Cei mai mulţi dintre ei îl cunoşteau dinainte, de la băutură, dar unii nu-l văzuseră niciodată. Sprîncenele stufoase, îmbinate deasupra ochilor luminoşi şi mulţumiţi, ca şi risul voios cu care-a salutat stinghereala generală, puteau fi ale unei singure persoane din întreaga Romă. Stătea liniştit, ţinînd în mînă gluga pe care de mult avea obiceiul s-o poarte cînd pornea prin localurile din centrul oraşului.

— Luaţi loc, spuse el, cînd i-a văzut că vor să se ridice. Şi tu, bătrîn chefliu, vesel şi neschimbat ! L-a îmbrăţişat pe Rufus, aşezîndu-se lîngă el şi a schimbat un salut discret cu Papirius. Falern, strigă către chelner. Din cel mai bun. Asta e flăcăiaşul pe care vă bateţi ?

L-a luat pe Jon pe genunchi şi a început să ţintească în cupele de pe mese cu piese mari de aur. Nimerea de fiecare dată. Aşa se ştia că Lucius Verus, fratele vitreg al lui Marcus Aurelius şi co-Caesar, s-a întors acasă teafăr şi nevătămat.

— Vitejilor, ce bine vă stă în chef şi petreceri şi noi ducem poverile imperiului, se plînsese el cu melancolie, în timp ce chelnerii aduceau cupe noi şi vin proaspăt. Dar nu putea sta multă vreme serios.

I-au povestit ce era cu Jon, iar Caesar i-a ascultat pe toţi atent, doar din cînd în cînd stîrnea veselia generală, cînd răsturna cîte-o cupă, ţintind-o cu bani de aur, din care părea că are nesfîrşit de mulţi. Lui Rab Chanina i-a spus :

— Pentru mine e tot una dacă ajunge de douăsprezece ori creştin. Teme-te, însă, de piosul meu frate. La el, pietatea se asociază cu ura faţă de necredincioşi. Pe Endymion, după mine poate să se întîmple orice, cîtă vreme există femei frumoase şi vin din belşug. Dar tu nici măcar de băut nu bei, omule. Iar lui Jon i-a spus : Cred c-ai avut o măicuţă tare frumoşică, amice. Ce i-ai făcut ?

— O, sârman pisiolă, a exclamat Caesar cu sinceritate cînd a aflat că băiatul nici nu şi-a cunoscut mama. Trebuie să-ţi găsim alta. Din păcate, n-am curaj să te iau la mine acasă la Lucilla. Pe urmă n-am impresia că ți-ar fi prea bine cu ea. Nici pe mine nu mă prea încîntă. E leită taică-său. Dar să vedem cum stăm : bibliotecarul nu *vrea* să te ia ; eu nu am *curajul* ; Rab Chanina nu *trebuie* : Galen ar fi bun, dar n-are timp să se ocupe de tine. Instituțiile sînt putrede. Papirius e prea bătrîn, iar bunica Papiria... Sfîntă Isis, mai trăieşte bunica ?

Asigurat în privința aceasta de Papirius, Caesarul şi-a continuat recapitularea :

— Fabius şi Verecundus te-ar prosti în mai puțin de-un an cu tîmpeniile lor despre demiurg şi Antihrist... Lucian nu te poate lua cu el în Grecia... iar hangiul nu te-ar putea vedea de burtă — nu, şi asta n-ar fi drept. Ei bine, s-ar părea că n-a mai rămas nimeni afară de bunul meu prieten Rufus ! Şi l-a cuprins de umeri. Ce crezi, Pomona ar fi de acord ?

Rufus s-a scărpinat în cap, cu îndoială, dar Caesarul a urmat fără să se lase impresionat :

— Va fi foarte bine. Salut-o din partea mea. Cît trăiesc eu, mă voi îngriji de partea economică a problemei, deşi din nenorocire eu sînt dintre cei care au o viață scurtă — dar veselă. Papirius are să se ocupe de formalități.

Vorbise pe un ton moale, aproape indiferent, dar concluzia :

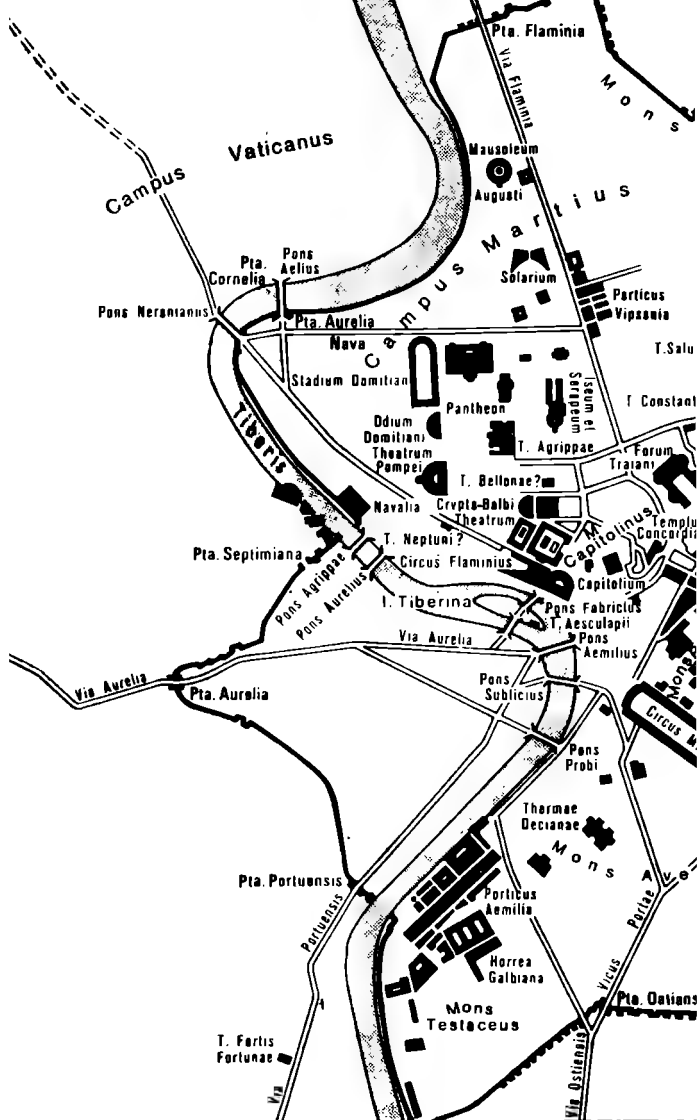
— Am zis !, căzu ca o lovitură de bici.

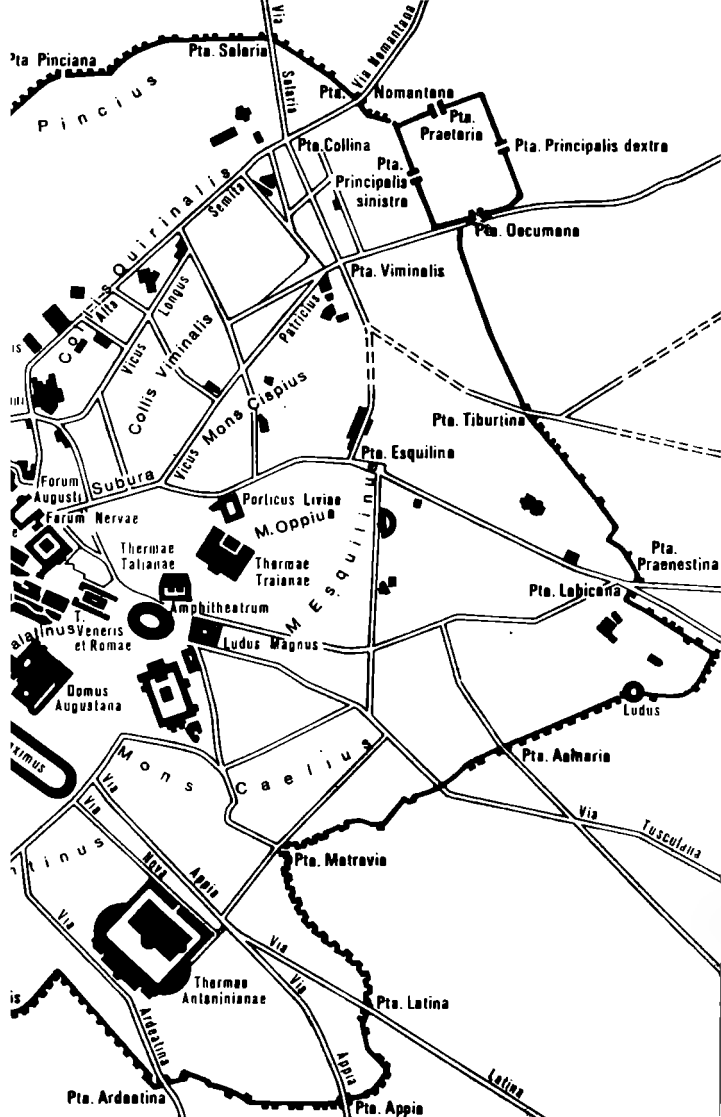
La puțin timp după aceea, ceata învinșilor s-a împrăștiat, iar Caesar s-a întors la tabără, unde pregătirile pentru triumf erau în toi. Rufus s-a dus acasă cu băiatul şi cu Philetus după el. Era obsedat de o problemă de matematică elementară : un sclav fură mai puțin decît doi, mănîncă mai puțin şi dacă trebuie să facă munca pentru doi, își menține condiția fizică ; ba încă, aude şi vede mai puține, ceea ce înseamnă că minte mai puțin, un lucru foarte bun pentru sufletul lui. În concluzie, Rufus s-a hotărît să bea banii de pe sclavul de-acasă şi să se mulțu-

mească doar cu Philetus care, la urma urmelor, nu i-ar putea aduce un preț ca lumea.

Pomona, femeia sa, a primit vestea despre Jon ca pe ceva de mult așteptat. L-a strâns prietenește de mână, cu palma ei ca răzătoarea.

Galen aducea jertfă cinci șoricei aurii la Templul lui Aesculapius de pe insulă tocmai la vremea cînd Jon făcea cunoștință cu maimuțele pe care tot el, Galen, le ținea pentru experiențe în curtea din spatele cabinetului de consultații al lui Rufus și Maecius, pe Strada Săndălarilor.

Partea a treia

AUT BIBE—AUT ABI

Ceea ce urmează este o poveste de dragoste, dacă nu preferați să-i zicem poveste fără dragoste.

S-a petrecut la opt ani după întoarcerea lui Jon la Roma — adică la anul al nouă sute douăzeci și doilea de la întemeierea orașului.

Anul în care Marcus Aurelius a fost Imperator pentru a șaptea oară, iar consuli : L. Aurelius, J. Gallus și Q. Volusius Flaccus Comelianus. Din spusele creștinilor, Roma l-a avut în anul acela pe cel de-al treisprezecelea Papă, anume Eleutherus.

Ciuma bîntuia din plin ; se zice că în vara acelui an notarul de la Templul Libitinei, zeița morții, s-a stins din viață, istovit de muncă.

Turcius Amachius, șeful gărzilor din Roma, nu se temea de nimic pe lume. Disprețuia zeii pe față, iar la statuia lui Caesar făcea plecăciunea doar de ochii lumii. Dacă se isca vreo încăierare sau neorînduială, apărea ca o vijelie și distrugea conflictul în fașă. Ceva, totuși, îl făcea să-și frece, nervos, perii de pe cap, miriștea țepoasă care-i acoperea scăfirlia de la jumătatea frunții pînă pe ceafă în jos.

Cauza era Strada Copiilor Vagabonzi din Roma.

— Cu oamenii mari e mai simplu, îi explica el lui Papirius, care venise la el în cabinet să discute niște probleme oficiale. Cu ei te descurci. Dacă nu ai motive suficiente să le tai capul sau să-i bați în cuie pe cruce, îi potolești foarte bine cu un bici frumos împletit în trei — mai ales dacă pui și cîte-o așchie de os, ici colo.

Papirius încuviință.

— Așa e. În marină (Papirius fusese în tinerețe delegat cu aprovizionarea flotei) aveam două bice — unul în trei și altul în nouă. Calmează întotdeauna singele înfierbîntat — e foarte bun, aproape ca lăsarea de sînge.

— Dar cu copiii n-ai ce face. Chiar cînd reușești să le vii într-un fel de hac, poți să juri că mai devreme sau mai tîrziu îți sar în gît mamele lor.

— Noi, la marină, slavă domnului, eram scutiți de-așa ceva, interveni Papirius, căscînd satisfăcut.

— Exact — dacă lichidezi cîteva sute de oameni, nu se-ntîmplă nimic, dar cînd e vorba de un copil măcar, nu se lasă muierile pînă nu-ți amărăsc viața de mai bine te-ai lepăda de ea. Pot spune că există trei sau patru sute de feluri de a muri și nu știu la care să mă hotărăsc, dar îți spun că eu unul la două lucruri trag linia : să mori înecat într-un canal sau să te ucidă vreo muieră cu pisălogeala.

— Eu cred c-aș alege canalul, vorbe Papirius înțelegător.

— Se-nțelege, zise Amachius, cu ochii pironiți pe o pată neagră de pe peretele dungat în roșu, dar cu ăștia cum să facem ? Când trimit câte-o patrulă să-i biciuiască pe-ai de-s capul răutăților, luna următoare țiglele de pe case parcă se șubrezesc toate deodată — și nu întâmplător. De regulă cad în capul gărzilor, sau măcar pe lângă ei — se vede clar că numai din greșeală nu și-au nimerit ținta. Până la urmă, vezi bine că te scoate din sărite toată treaba.

— Pe-ai mai răi să-i iei în serviciul poliției, spuse Papirius, sec. Șeful gărzilor părea sceptic, dar Papirius, preocupat de problemă, se simți tentat să facă o comparație.

— Uite ce-am pățit cu-n escroc — Egrilius pe nume — care la fiecare două-trei săptămîni sau chiar mai des, făcea câte-o victimă serioasă. Era imposibil să găsești probe împotriva lui. Ei bine, într-o zi mi-am zis că trebuie să existe o soluție. L-am chemat pe Egrilius și l-am pus să aleagă — ori se lasă de pozne și intră în *Curiosa*, ori... ce mai, Tibrul duce atîtea neamuri de pești. În prezent, Egrilius e unul din cei mai buni oameni pe care-i avem. Și-a început nenorocita lui de carieră — dacă e să-i zicem așa — în modul cel mai nevinovat. Într-o zi, cînd vindea zarzavaturi pe undeva pe la periferia orașului, a cunoscut un individ foarte amabil, cu înfățișare de popă. S-au cîstit ei cu cîteva pahare prin mai multe cîrciumi... și Egrilius, cînd s-a trezit, era singur și rămăsese cu-n *sestertius* în buzunar. Ce-i rămînea de făcut ? Am să-ți spun. A intrat în funcțiune mecanismul său logic, probabil subdezvoltat. Și-a spus : „Am fost jefuit. N-am decît să mă apuc și eu să jefuiesc“. Și așa a devenit un adept al perfecționării tuturor formelor de hoție cunoscute pînă la el.

Pe fața lui Amachius n-a tresărit nici ur: mușchi tot timpul cît a durat povestea. Ca și psihiatrii, convinși că toți oamenii au un oarecare defect mintal, criminologii se așteaptă să descopere la oricine o deficiență morală. Amachius vedea în fiecare om un criminal ipotetic, un hoț în embrion, ba mai mult, nu era niciodată surprins cînd descoperea manifestarea deplină a acestei regretable tendințe înnăscute.

— Dar cum să-i folosim pe băieți ? întrebă.

— Eu aş lua doi, răspunse Papirius târăgănat. Sau chiar trei, numai să fie iuți la minte și discreți. Haimanalele astea n-au nimic sfânt, doar că simt nevoia să între și ei într-un joc adevărat, cum e al nostru. Copiii răi dau culoare lumii.

— Bineînțeles, tot cei răi plac mai mult, rosti Amachius dus pe gânduri. Și iar privi la pata neagră de pe perete.

— Vezi pata aia neagră ? întrebă într-un târziu.

— Numai acolo mă uit de când am venit, răspunse Papirius, prietenos.

— E un fel de monument al băiatului bun, urmă Amachius. A venit ieri la mine și mi-a spus că vrea să facă niște denunțuri — anonime, bineînțeles, împotriva galileenilor. L-am pocnit cu clondiru-n cap. Ce vezi pe perete e doar o mică parte din ce-a fost. Era Istacidius.

La auzul acestui nume, pe Papirius l-a umflat râsul :

— Al dracu' nebun ! Și pe urmă ?

— Pe urmă l-am făcut să priceapă noile ordine în vigoare ale Filosofului¹ în privința anonimelor și a învinuirilor nedovedite.

— După care ți-a lins tot pieptul în pupături și cuvinte de regret, lingușitoare.

— M-ar fi pupat oriunde i-aș fi dat prilejul...

Papirius s-a pus iar pe râs, dar a tăcut deodată, iritat.

— Toți ciocăne în galileeni, dar, uite, aş aduce-o martor pe bătrîna mea mamă să spună ea dacă egiptenii nu sînt de zece ori mai răi. Istacidius a învățat meseria de detectiv de la egipteni, e omul lor. Dar dacă aici s-a ales cu o călimară-n cap, fii sigur că a picat din lac în puț cînd s-a întors cu raportul la marele preot. Nu spun că boșorogul i-a zvîrlit cu ceva în cap, nu. Dar probabil a căscat doar nițel crăpătura din scăfîrlia aia a lui de fildeș, cît să rostească : „Ai îmbătrînit, Istacidius !“

— Da, dar de fapt noi ce știm despre egipteni ? întrebă Amachius grav.

— Uite ce știm de la ei, printre altele — că ne putem folosi foarte bine de băieții aștia, zise Papirius.

¹ Marcus Aurelius.

Într-adevăr ce știm noi despre egipteni ? Sau despre Serviciul de Informații al Romei în anul 927 de la întemeierea cetății ?

Știm că Serviciul de Informații vedea și auzea tot. Asta știa și Papirius. Ca un monstru atotcunoscător, cu o mie de ochi și urechi, cu auzul șlefuit să prindă orice zgomot ieșit din comun, își ducea viața, liniștit. Mureau Caesarii, se dizolvau senatele, taberele de la Circ se răfuiau între ele, dar gazeta fără hîrtie își vedea de treaba ei — asculta, înregistra, comenta. Nici o gazetă de mai tîrziu n-avea s-o depășească pe aceasta în precizie, rapiditate și viclenie. Era la fața locului atunci cînd soseau curierii din țările îndepărtate, barbare, cu mesaje către guvern, așa încît afla îndată dacă veneau cu sulile înconronate de lauri, în semn că știrile sînt bune — sau împodobite cu pene, semn de veste rea. Chiar dacă sigiliul era încă neatins, gazeta transmitea în oraș informații precise, întreg conținutul, comentat. Dacă flota romană încercuia reciful cutare și punea stăpînire pe cimbrii cei păroși ; dacă Nilul nu se mai revărsa și recolta compromisă însemna scumpirea pîinii la Roma ; dacă porturile Africii se schimbau din pricina cutremurelor sau filosofi greci celebri se aruncau pe rugul funerar ca să-și încoroneze doctrina disprețului față de lume, toate evenimentele se aflau în oraș, într-un răstimp uluitor de scurt, grație Serviciului de Informații. Dar mijloacele prin care se obțineau aceste informații... orașul nu le știa, așa cum nu-și cunoaște animalul sănătos măruntaiele. Nici chiar *Curiosa* nu-și dădea seama de aceste căi.

Papirius începuse să se ocupe de anatomia faptului pentru că Serviciul de Informații ajunsese, ca să folosim o imagine plastică, un fel de apendice, ba chiar un apendice inflammat. Adică se concentra într-o prea mare măsură asupra unor fapte pe care nici n-ar fi trebuit să le cunoască. Cu un an în urmă, cînd Caesar venise la Roma să facă o scurtă vizită după opt ani petrecuți pe cîmpurile de luptă din Europa Centrală, l-a chemat pe Papirius și l-a admonestat aspru că lăsase să se afle conținutul unor documente strict confidențiale. Șeful *Curiosei* i-a comu-

nicat problema lui Amachius, fără ca acesta să i-o fi cerut. Într-adevăr, cele două unități erau independente una față de cealaltă ; cohortele poliției funcționau sub autoritatea Senatului, iar Papirus asculta direct de *magister officiorum* al Romei, atotputernicul ministru al afacerilor interne și externe. Totuși, prin natura lucrurilor, cele două organizații erau obligate să păstreze un contact permanent, ba mai mult, colaborau cu succes, încît era firesc ca cei doi să discute o problemă atît de serioasă.

— Curierii — ce știi despre ei ? întrebă Amachius neliniștit.

Papirus răspunse :

— Patru luni i-am ținut sub observație și pe ei și serviciul poștei, fără nici un rezultat. Luat în totalitate, e un serviciu excepțional. Viteza medie — o sută șazeci de mile pe zi — o viteză enormă. Dar, știi bine că de mai multe ori populația Romei a știut mesajele cu cîte douăsprezece ore înainte să fi fost predate autorităților. Chiar înainte să fi simțit caili mirosul cetății. De asta ce zici ?

— Ciudat.

— E prea blînd spus.

— Dar hangiii — poți avea încredere în ei ?

— Asta e — poți să te bizui pe hoți ? Oricum, la vrăjitorie nu se pricep.

— Să sperăm că nu. Oricum, să nu considerăm și ipoteza asta. Dar după cîte spunea cineva — Amachius și-a frînat atît de tare vocea, încît i-a scăpat din făgaș — să vezi dumneata ce se petrece, că tot vorbim de vrăjitorie.

S-a ridicat și a deschis o ușă, strigînd un număr spre camera de alături. Pe urmă s-a așezat la loc :

— Știi că „Șoimul“ și-a rupt gîtul mai deunăzi.

Papirus făcu semn că știe.

— Dar știi c-a fost vrăjit ?

Papirus rîse disprețuitor.

— Vorbe goale. Flecăreală de-a Circului.

Amachius urmă cu seriozitate :

— Și din afara Circului. „Roșii“ au — ori se zice c-ar avea, și-atunci e totuna — o tăbliță de plumb pe care sînt scrise blesteme creștine și pe care au luat-o dintr-un mormînt sau de pe unde se păstrează asemenea lucruri.

— Și ce, e de necrezut că „Șoimul“ a fost rău strunit, că s-a împiedicat și și-a frînt gîtul ? Asta-i bună !

— Fiii scumpului nostru oraș nu mai privesc lucrurile așa în zilele noastre, răspunse Amachius și continuă cu primele cuvinte din capitolul al patruzecilea al cărții a șaptea din „Istoria Naturală“ de Plinius : „Poporul roman onorează alesele virtuți din întreaga lume“.

— Hei, 98 ! Vii direct de la Circ, nu ? Amachius s-a adresat unui bărbat chipeș care intrase în încăpere tropăind și s-a oprit la ușă, în așteptarea dispozițiilor.

— Da, domnule.

— Totul e-n regulă, sper.

— Nu tocmai în regulă, domnule. Un detașament al cohortei a doua patrulează pe la Grajdul Roșu.

— S-a mai întîmplat ceva ? Erau pe-acolo și persoane cunoscute ?

— Da, domnule. Erau Geminus și Agaclyphus, care-au promis șefului „Verzilor“ că afacerea are să fie cercetată pînă-n pinzele albe.

Cei doi bărbați de care vorbea erau niște liberti, foști sclavi imperiali, bogați și cu mare influență. În calitate de patrician, Amachius nu prea arăta interes pentru ei și zise :

— Să se ocupe poliția de afacerea asta. Afară numai dacă cei doi nu vor să facă cercetări pe cont propriu.

— Da, domnule, răspunse 98.

— Mai erau și alții, amice ?

— Da, domnule, mai era un detectiv.

— Unul care vorbește de parc-ar avea castane în gură ?

— Chiar așa, domnule.

— Istacidius — afurisitul de nebun, exclamă Papirius.

— Mai era și Paetus.

Amachius privi perplex la pata neagră din perete.

— Paetus... ?

— Da, domnule. Doctorul cel bătrîn, agentul lui Alexandru din Abonoteichos.

Ca la o comandă, cei doi șefi și-au ridicat miinile-n sus, cu palmele spre 98, într-un gest instinctiv de uimire și îngrijorare, iar Papirius scoase un sunet ușor.

— Pe toți zeii, vorbește ! Spune tot. Și pe urmă să faci un raport scris. Ai înțeles ?

Vorbise Amachius. 98 urmă îndată.

— Verzuui au trimis după Paetus la Templul lui Isis, ca să le aducă un oracol de la Alexandru.

— Dar n-aveau când, așa repede.

— Ba da, domnule. Alexandru s-a arătat prin șarpele Glykon. A spus...

— Ei, ce-a spus — monstrul ăsta al vostru ? Al naibii dacă nu s-a oprit să ne dea gata !

— Nu, domnule, nu. A spus — în versuri...

— Sigur că da. Și ce zici c-a îndrugat în versuri ?

— *Dintre galileeni e vrăjitorul ticălos
care pe „Șoim“ la cotitură l-a pus jos.*

...sau așa ceva.

— Tu ce înțelegi din treaba asta ? se interesă Amachius, întorcându-se către Papirius.

— Nu se scandează ca lumea, răspunse Papirius, gustul lui pentru poezie făcându-l în adevăr să uite pentru o clipă problema.

Amachius se bătea cu arătătorul de la mîna dreaptă peste podul palmei stîngi.

— Dac-ar putea dovedi amestecul creștinilor...

— Nu mai spune *dacă*. De cîte ori pleacă la vînat simpatica treime Istacidius-Isis-Paetus, nu rămîne tolba goală, îl încurajă Papirius.

— Nu sînt prea sigur. Totuși, dacă se întîmplă așa ceva, atunci nici tu, nici eu nu-i mai putem scăpa.

— Știu, zise șeful *Curiosei*, sîntem în stare să îndurăm multe — suportăm ca necredincioșii să aducă pe capul nostru tot felul de pedepse, ciumă, cutremure, războaie fără sfîrșit. Dar dacă se amestecă la caii de curse, atunci s-a sfîrșit cu răbdarea noastră.

I-a întrerupt Vibia, nevasta lui Amachius. Era o femeie frumoasă, la vreo patruzeci și cinci de ani. Avea părul alb și ochi inteligenți, orbitele întunecate îi trădau temperamentul nervos. La intrarea ei, Papirius se ridică brusc :

— Domina, salută el plin de respect.

— O, chiar tu, Papirius ? îi zîmbi ea. Gîndeam că trebuie să fiți la Circ. E un scandal acolo...

— Care — ce scandal ? întrebă calm Amachius.

— În legătură cu „Șoimul“. Un creștin a făcut-o, fără-ndoială. Oh, haita !

Și-a încleștat pumnii, amenințător. Și deodată s-a întors către Papirius.

— De ce tot amîni ? De ce nu-i strivești odată ? Pe tine te așteptăm cu toții. Adunătura aia de necredincioși ! Ah, să fi fost eu bărbat !

„Ferească-ne Jupiter“, gîndi în sinea lui Papirius și zise :

— Dovezile întii, scumpă doamnă. Sînt prea mulți necredincioși ca să ne lăsăm împinși de sentimente.

Remarca a avut rezultatul pe care-l au cele mai multe încercări de pacificare. Femeia bătu cu piciorul în podea :

— Și de ce-au ajuns atîția de mișună ca păduchii ? Pentru că nimeni nu s-a ocupat de ei bărbătește. Să-i fi retezat de la bun început, dar nici unul, nici măcar unul din ~~Caesari~~ nu și-a dat seama de ce se petrecea chiar sub nasul lor. Iar ultimii trei chiar c-au fost imposibili — Hadrian, Pius și Marcus. O ceată de gîngăviți ! Oh, haita aia de necredincioși !

Ca s-o abată de la subiect, Amachius se întoarse, diplomatic, spre Papirius :

— De fapt există vreo dovadă că chiar creștinii sînt răspunzători de tabletele acelea cu blesteme ?

— Ei, da. Papirius se arăta interesat. Mai ales la Circ e mare trafic de asemenea lucruri. În general sînt turnate în plumb, cu numele celui care trebuie învins și cîteodată se spune și ce anume să pățească. Eficacitatea lor ține de faptul că, după cîte mi-am dat seama, se pune acolo și numele învățătorului lor, care a fost crucificat, sau stropesc tăblițele cu apă sfințită. La urmă bat un cui prin tăbliță și-o ascund într-un mormînt.

— Vedeti, exclamă Vibia triumfătoare, iar Papirius urmă :

— Nu poți face crin din urzică prin mijloace strict științifice. Dar astea nu sînt singurele tăblițe. Egiptenii

se folosesc în mod sigur de Typhon-Seth, cel cu cap de măgar și cu simbolul vieții în mână. E îmbrăcat într-un veșmînt cu ciucuri și poartă sandale în patru colțuri. Altfel, tehnica este aceeași — cuiul și apa sfințită. Acum ce mai ai de zis ?

— Nu mai trebuie să zici nimic, Papirius dragă, trebuie să acționezi, răspunse Vibia pe un ton pedagogic.

— Minunat, întîmpină Papirius replica ei, cu zîmbetul pe care-l adresa doamnelor. Dar dacă-i înlăturăm pe egipteni și pe galileeni, înseamnă să fim mai pustiitori ca ciurma.

Frumoasa față a femeii se întunecă la gîndul ciumei. Pierduse doi copii în groaznica epidemie și dădea vina pe necredincioși. Mai tîrziu i-a murit și un fiu care lupta ca ofițer împotriva hermundurilor și suevilor. N-avea resentimente față de suevi și barbari din pricina asta, fiindcă arunca vina războiului tot pe necredincioși. Era atît de bigotă, încît pentru ea nesupunerea față de zei era o cutezanță față de care nici o pedeapsă nu părea suficient de aspră. Vorbi, mohorîtă :

— Să am eu numai jumătate din puterea voastră, aș ridica pe șoselele din jurul Romei cinci mii de cruci cu galileeni.

— Caesar nu îngăduie nici cinci sute, obiectă Amachius. Însă ea rîse disprețuitor :

— Filosoful dă frîu liber oamenilor *tari*. Avidius Cassius ar fi trebuit să fie șeful poliției. Atunci i-ați fi văzut voi pe creștini perpelindu-se ca țiparii-n tîgaie.

Papirius zîmbea.

— Ba, lui i-ar place să fie chiar imperator. E ceva să fii *prea* tare, Domina.

— E ceva să fii *prea* tare, spusese Papirius. Dar și cei slabi și cei tari au fost la fel de neputincioși în fața agitației și furiei ce-a cuprins Roma la știrea că „Șoimul” și-a frînt gîtul la o cursă în jurul „Spinei”.

Nici Roșii nu erau încîntați de întîmplare. Gregorius, șeful lor, poreclit Thorax din cauza nelipsitului pieptar de piele pe care-l purta, i-a explicat chestiunea lui Amachius, care venise pe la arene.

— Sigur că folosim tăblițe. Așa fac și grecii și facem și noi la fel. Pe tăblițe se spune dorința noastră — carul să se întepenească de la plecare, ori să dea greș cînd ocolește *Spina*, ori s-o termine prost. Dar n-am auzit niciodată să ureze cineva ca adversarul să-și rupă gîtul.

— Nici chiar de data asta ? întrebă, scurt, șeful gărzilor de poliție.

— De data asta nu știu exact ce s-a întîmplat.

— Jură pe viața copiilor tăi că nu știi nimic.

Gregorius a jurat.

Martorul următor a fost primul antrenor al Roșilor, care condusese împotriva „Șoimului” în cursa aceea cu ghinion. Îl chema Eustorgius și era poreclit Strumesus. Declarația lui a fost tot negativă, în același sens. Știa că favoritul se numește „Șoimul” încă de pe vremea cînd era minz și l-a primit cadou răposatul Caesar Lucius Verus. Calul acela a fost înmormîntat în mausoleul de pe Vatican. Pe cel actual, atît de nenorocos urmaș al celui dintîi, îl știa tot de minz. L-a văzut de multe ori pe Caesar hrănindu-l cu stafide și prăjituri și chiar dacă el — ca mulți alți antrenori ai Roșilor — avusese multe certuri cu Caesar la alergări, nu s-a întîmplat niciodată, *niciodată* să-l dușmănească pe „Șoimul”.

Ah, cit de viu își închipuia Amachius cearta lui Caesar cu *auriga* Roșilor ! Acum însă nu-l interesa Caesar. Întrebă :

— L-ai lovit pe *auriga* Verzilor la cotitură ?

— Se prea poate să fi plesnit nițel unul la altul cu biciul. E greu să-mi aduc aminte, pentru că în momentul cînd s-a împiedicat „Șoimul”, eu a trebuit să cîrmesc tare la dreapta. Atunci am și căzut din car și-a trebuit să tai repede hăturile ca să nu mă tîrîie pe toată pista.

După aceea Amachius a stat de vorbă cu *auriga* „Verzilor”, Restutus, poreclit Gidas. Se mai afla încă într-o asemenea stare de furie încît era dispus să creadă orice infamie, orice presupunere în afară de una — anume că ar fi greșit el. Să fii *auriga* care l-a dus pe „Șoimul” la moarte nu era o soartă de invidiat, așa că el simțea nevoia tuturor consolărilor imaginabile. Dar opinia publică

este atât de inconsecventă, încît deşi întîmplarea se punea pe seama ereticilor, nefericitul *auriga* era, totuşi, un om terminat în meseria lui.

— Încep să cred că Papirius are dreptate. Cîteva hai-manale de băieţi ar putea să descurce povestea asta lipsită de sens mult mai repede ca noi, îşi zise Amachius. Secretarul, care-l însoţea, l-a întrebant :

— Aţi spus ceva, domnule ?

— Ziceam c-o să se rezolve de la sine, lămuri şeful, deşi nu era deloc convins.

— Se-adună toate ca să iasă capul buboiului, zise secretarul.

— Sute de buboaie, îl corectă Amachius fioros.

Secretarul, bucuros că ideea lui prinde, urmă :

— Şi mă-ntreb dacă un plasture galilean n-ar...

— Prostule ! îl întrerupse Amachius. Galileenii ! Re-frenul complet imbecil la orice nenorocit de cîntec. Să-ţi spun eu ce s-a-ntîmplat. Romanii s-au plictisit. În curînd Caesar o să-i lipsească de orice petrecere : gladiatorii au fost trimişi la trupă ; cei care-au mai rămas luptă cu arme boante ; nu se mai aruncă nici un criminal la groapa leilor (şi chiar mă-ntreb cu ce-or mai fi trăind sărmane-le fiare). Nu mai moare nici un dansator pe sîrmă pentru că acum, pe Argus, pun perne sub frînghie ! Şi s-au închis toate băile publice mixte, de bărbaţi şi femei. Ce-au primit în schimb ? Pe toţi filosofii ăştia — pă-zească-ne sfîntul !

— Dar e ştiut că nu-i are la inimă, insistă secretarul, îndărătnic.

— Şi ce-i cu asta ? întrebă tăios Amachius.

— Nimic — desigur, se grăbi tinărul să răspundă.

— Dar ce timpuri ! încheie Amachius.

Tot cam aşa ceva spunea şi Papirius, în aceeaşi zi, stînd de vorbă cu fostul centurion Sergius Felix. După ce-a ieşit din armată, acesta s-a pus la dispoziţia *Curiosei*, o indeletnicire pentru care era cu totul nepotrivit.

— Mă-ntreb dacă timpurile s-au schimbat chiar aşa de tare.

Asta-l cam plictisea pe Papirius, fiind una din replicile favorite ale lui Sergius Felix.

— O, zei, ce gînd aveți ? exclamă el. De cînd mă știu n-a fost atîta agitație fără rost ca în ultimii zece ani. Se simte în aer. Și nu poți spune că se trage numai din ciumă.

Felix era dintre oamenii fericiți la care dispoziția personală este prea puternică pentru ca s-o influențeze ceva din afară ; zîmbea împăciuitor, ca și cum era vorba de-o greșeală ce urma să se dreagă curînd. Pentru că, deci, n-avea ce scoate de la el, Papirius a continuat să-i vorbească fără întrerupere despre planul său de a găsi doi băieți care să lucreze pentru *Curiosa*.

— Tu cunoști o mulțime de băieți. Găsește doi, de probă. Să-ți facă ție oarecari servicii. Evident, nu trebuie să afle nimic de organizație.

Lui Felix nu-i făcea nici o plăcere treaba asta. Totuși, gîndul i s-a îndreptat de la sine către doi băieți în jur de paisprezece ani. Pe unu-l întîlnise întîmplător cu opt ani în urmă, cînd se întorcea la Roma, cu legiunile, după războiul împotriva parților. Celălalt era fiul unui învățător. Amîndoi stăteau pe Strada Săndălarilor.

Papirius i-a întrerupt firul gîndurilor.

— Important este să se facă repede. Dacă se aranjează, lasă-i de capul lor pe la Templul lui Isis din Regiunea a treia. Acolo se deprind ei singuri. Băieții știu să se bage oriunde.

Cum nu se putea sustrage, Felix a făgăduit să studieze problema. Și pentru că n-avea nimic de făcut, a pornit chiar în seara aceea către Templul Cetății, sau, cum mai era denumit, Templul lui Venus și al Romei. Știa că băieții de multe ori își petrec timpul pe-acolo — mai ales unul, Jon. Nu era deloc convins că-i bine să amestece copii în astfel de lucru — ci dimpotrivă. Își spunea însă că la început are să tatoneze doar terenul.

La vremea aceea, doi băieți și o fată ședeau împreună lîngă o coloană uriașă de granit, la templu. Unul dintre băieți era Jon. Celălalt se numea Horus și era fiul preotului Arnuphis, cel care sluja la Templul lui Isis. Băiatul se remarcă prin faptul că toate părțile lui vizibile erau parcă înșurubate numai pe jumătate, ca de probă. Datorită creșterii sale rapide, relațiile dintre corp și haine se bazau

pe o veșnică neutralitate armată, care te așteptai oricînd să fie încălcată de umerii ce-i împungeau tunica. Dar poate că particularitatea lui cea mai izbitoare era dantura, care-i depășea buzele și-ți dădea impresia că băiatul zîmbește într-una — lucru pe care el dealtfel nu binevoia să-l facă foarte des. Astfel că Horus nu era deloc un monument de frumusețe, în schimb se știa că este cît se poate de puternic și plin de bani furați de la dispozitivul automat cu apă sfințită montat la intrarea în templu, în incinta căruiu dealtfel locuia băiatul. (Tochmai atunci umpluse rezervorul din nou, de la rețeaua de apă a orașului). Mai era și meșter la vorbă. Radia din el un fel de atracție aproape drăcească. Așa se explica cel puțin influența pe care o avea asupra băieților din Argiletum, pe unde trecea din cînd în cînd — în ciuda faptului că vorbea latina deosebit de grosolană a Regiunii a treia. Băiatul acesta de viitor împodobise toate zidurile cu cele mai de necrezut desene. Chiar în ziua aceea se întorcea dintr-o expediție în care reușise să picteze, cu tot mai multă virtuozitate, un băiat din comunitatea *ofiților* în atitudine de adorație față de *Hristus-Seth* răstignitul, cel cu cap de asin. Abia sosit la locul de întîlnire al băieților, a făcut un ultim efort și a schițat silueta pe o piatră. Pe urmă l-a pictat pe *Typhon-Seth*, diavolul cel mare al comunității sale, stînd jos, cu picioarele întinse. Amîndouă operele de artă au fost mult admirate. Mai ales fata — se numea Julia și era fiica lui Nigidius, croitorul — nu mai conținea cu laudele.

Toți trei stăteau și se uitau la niște porumbei, Julia între cei doi băieți, făcînd desene pe nisip cu vîrfurile sandalei. Jon se întinsese pe jos, aproape culcat, cu capul sprijinit într-o mînă și-și frămînta mintea să găsească ceva de spus — nu ceva inteligent și complicat, ci orice, ca să șteargă impresia pe care și-o făcuse probabil fata despre el, că i s-a legat limba sau c-a amuțit de-a binelea. Dar cu cît se chinuia mai mult, cu atît mintea i se golea mai tare. Deși nu-l putea suferi pe Horus, îi era aproape recunoscător c-a întrerupt tăcerea care devenea tot mai ridicolă. Egipteanul se întoarse către Julia cu un aer familiar și obraznic, încît îl dezgustă pe roman :

— Sigur că ai cunoscut o grămadă de băieți, lătră ei cu mutra aceea de ciine. Voia, evident, s-o măgulească pe fată, dar și să-și dea aere și a reușit întru totul.

— Oh, deloc, răspunse ea rușinoasă și era adevărat, dar tonul ei lăsa parcă să se întrevadă o lume întreagă de experiențe extraordinare. Jon tresări, copleșit de o senzație necunoscută lui. Horus l-ar fi putut informa că e vorba de gelozie. Dar nu i-a spus asta, ci doar l-a întrebat compătitor :

— S-a-ntîmplat ceva ?

Și fără să mai aștepte răspunsul, s-a întors iar către Julia, de data asta cu ironie admirativă :

— Nu, sigur, tu te-ai jucat cu păpușile pînă la vîrsta asta.

Cam așa era. Pînă să îplinească doisprezece ani (în urmă cu o lună), atîngînd vîrsta minimă pentru căsătorie, știuse doar că băieții sînt niște ființe care fac zarvă mare și pînă la urmă ajung soldați, gărzi, precupeți de fructe și zarzavaturi sau turnători de bronz, ca unchiul ei din Ostia. Avusese o aventură — o mică aventură nefericită, este adevărat, însă ceva foarte cuminte. Se gîndi s-o înfrumusețeze și s-o aducă la viață. Și începu să spună povestea, cu glas întretăiat — era ca adierea unui vis îndepărtat și atît de mult se potrivea cu ce se întîmplă în viață, încît chiar Horus, omul cu atîta experiență practică, a fost în stare s-o creadă :

— Odată am cunoscut... un bărbat... (apăsă puternic pe cuvîntul *bărbat*) care... care... era căpitan în Garda Pretoriană...

— Ah, nu dau doi bani pe tinichelele-astea ! comentă Horus, abandonînd rolul pe care-l jucase atît de bine.

Dar Julia privea fericită în gol și n-ai fi putut să-i citești pe față că refăcea, în minte, o mică întîmplare aproape uitată. L-a întîlnit prima oară în fața aurăriei lui Agathopus, pe Via Nova. Era un bărbat puternic, cu uniforma și umbletul de gardă pretoriană — mergea cu mîna stîngă pe mînerul de argint al sabiei și îi făcea, soldățește, pe toți trecătorii să se dea la o parte din calea lui. Ai fi zis că nu vede nimic — nici chiar pe ea — dar în ultima clipă, exact cînd treceau unul pe lingă altul, el i-a făcut cu

ochiul — clar și discret — cu o familiaritate plină de tact, care pe ea a zăpăcit-o pur și simplu. L-a mai întâlnit după aceea de câteva ori și lucrurile s-au repetat de fiecare dată. El năvălea ca un uriaș supărat, fără să se uite nici în dreapta nici în stînga, pînă cînd ajungea exact în fața ei. Făcea cu ochiul — plin de tîlc — și-atîta tot. Cum trecea mai departe, își relua aerul plin de morgă.

Simplul fapt că nu se mai întîmpla nimic — deși ea, în timp, îndrăznise chiar să zîmbească — nu putea decît să-ți trezească bănuieli, chiar dacă erai novice. Dar vai, într-o zi căpitanul a trecut fără să-i mai facă semn. Ea a avut o noapte zbuciumată — sau, cum zicea ea, de insomnie. Totuși, a doua zi el i-a făcut iar cu ochiul. Atunci fata a simțit că revine la viață și trei sau patru zile a mîncat și a dormit ca de obicei. Pe urmă tragedia s-a repetat — căpitanul a uitat s-o mai salute. Așa că într-o zi ea s-a hotărît să-și pună creierașul ei de femeie la lucru, să-l deprindă a gîndi. La început a fost cam greu, dar pe urmă a-nceput să meargă mai bine și după un timp descoperi că semnul cu ochiul se observa numai pe partea dreaptă, nu și pe stînga. După o săptămînă de probe, observația s-a confirmat definitiv. Căpitanul avea un tic nervos pe o parte a feței. Văzînd cum stau lucrurile, fata n-a mai dat prin Regiunea a douăsprezecea.

Vocea colțoasă a lui Horus a intervenit brutal. Ochiul lui spălăciți și prudenți o priveau cu admirație, iar lui Jon îi făcea impresia că Horus aduce cu un șobolan care-i gata să sugă un ou. Horus întrebă :

— Ei, și ce-ai făcut cu ofițerul tău zbanghiu ?

O clipă de așteptare a picurat, zgomotos, în cupa timpului, pînă să răspundă fata :

— Nu ne potriveam.

— Chiar — numai asta mai lipsea, zise egipteanul posomorît și amenințător.

— Ce lipsea... ?

Julia n-a mai continuat, așa că nu s-a aflat ce lipsea. A sărit în sus deodată și-a strigat :

— Marcia — Marcia dragă !

Zbură ca un fulg către o fată de aceeași vîrstă care venea spre ei, prin piață. Și-n vreme ce fetele se dedau la jerbe vocale, de răsuna toată colonada Templului Cetății, Horus, plin de energie ca de obicei, pregătea terenul pentru un plan care abia încolțise în mintea lui absolut nesentimentală.

— Jon, zise el, eu am s-o iau pe Julia, iar tu poți s-o iei pe Marcia. Sigur că Marcia e mai drăguță, dar eu mă mulțumesc și cu Julia.

Renunțarea este, fără-ndoială, fructul cel mai ales al unui caracter nobil, dar în numele adevărului trebuie să recunoaștem că Jon nu prea avea înclinație pentru zonele considerate ca anormale. Răspunse cu răceală :

— Dar Julia mă vrea pe mine.

Așa era — și egipteanul o știa. Acuma, că fata nu se mai afla între ei, cumpăna sentimentelor revenise la normal. Dar, ca un politician experimentat, Horus reluă problema în alt fel.

— Uite, Jon, cinci ași. Sînt ai tăi dacă n-o conduci acasă astă seară. Eu oricum tot trebuie să trec prin Argiletum înainte de-a merge acasă.

Jon nu răspunse. Banii erau bani. Și mai greu reușești să pui mîna pe cinci ași decît să găsești o fată. Pe urmă intra la socoteală și Marcia.

— Dar, sigur, n-ai să te ții după noi, preciză Horus, prevăzător. Acest mod de a gîndi dezvăluia un caracter mai meschin decît s-ar fi crezut după renunțarea dinainte. Genul era complet străin de feul lui Jon. El cînd vindea o fată, vîndută era.

— Nici chiar dacă Marcia vine cu noi, urmă precaut copilul minune și cu asta s-a rezolvat definitiv problema. Sigur că fetele vor merge împreună, își zise Jon și cîtă vreme sînt două, totul e-n regulă.

— Ia-o, spuse el indiferent. Tot nu prea am eu timp astă seară.

Și-a vîrît pe loc moneda în gură, iar Horus, înciudat, gîndi că poate n-ar fi fost greu să salveze măcar doi ași. Dar dacă e pe-așa, gropițele din obraz ale Juliei merită atîta lucru. Cu această concluzie, se pregătea ca un vultur să-și ia în primire prada. Micul grăunte de scrupul din sufletul lui Jon s-a stins numaidecît, simțind duhoarea

care emana din tînărul Midas. Era un miros specific de pușcăriaș sau de ciine plouat și se datora găleții de lături pe care i-o aruncase cineva în cap tocmai cînd băiatul își termina un desen pe-o coloană a Capitoliului. Cu un miros ca ăsta, socotea Jon, ar fi fost insuportabil chiar și Paris — actorul — idolul femeilor din Roma.

Pînă să ajungă la templu bătrînul locotenent-colonel Sergius Felix, s-au adunat, încet-încet, o mulțime de băieți. Se întîlneau acolo, ca și în sute de alte colțuri ale orașului, să bîrfească, să se ia la trîntă și să născocească tot felul de pozne.

Jon stătea jos, bălăbănindu-și brațele încrucișate pe genunchiul drept, un nărav pentru care mîncase multe ciomăgeli de la dentistul Rufus, pînă cînd acesta și-a dat seama că nu era nici o speranță să-l dezvețe pe puști de prostul obicei.

— Se mișcă singure, se văita băiatul de cîte ori îl prindeau asupra faptului și în asemenea momente tatăl adoptiv aproape ajungea să creadă că era ceva cu băiatul, ceva tulbure, supranatural, cum observa, neobosit, Verecundus.

Jon avea sub bărbie, într-o parte, o tăietură — o tăietură destul de adîncă, pe care nu făcea efortul s-o ascundă. Nu fusese observată pînă în clipa aceea, dar cum Jon își dăduse capul pe spate, buba se vedea bine. El își făcuse socoteala că precis o să-l întrebe careva ce-a pățit și atunci are să răspundă, indiferent, cu superioritate blazată, ca și cînd ar fi fost vorba de o chestiune cu totul banală. Între timp ar fi fost atent la Julia, să vadă ce impresie face asupra ei. Aștepta foarte mult de la faptul acesta.

Cum era de prevăzut, primul care-a observat a fost Paulus, sau Paul — feciorul dascălului, un băiat curios ca o maimuță. Din nenorocire, însă, el nu s-a exprimat într-o formă potrivită cu caracterul eroic al intenției lui Jon.

— Ce vagaboandă te-a zgîriat, bă ?

La aceste cuvinte toată adunarea s-a zgîit la rana eroului. Julia chicotea.

— Vagaboandă — nu m-a zgîriat nici o vagaboandă, răspunse eroul cu dispreț.

— Atunci de unde te-ai ales cu zgîrietura aia ?

Eroul a închis ochii, plictisit.

— Ei, cînd m-am bărbierit azi dimineață.

Și s-a oprit. Dar nici n-a fost nevoie de mai mult ca să provoace hohote de rîs — în care se-auzea și rîsul Juliei, ca niște vîlurele în lumina lunii. A rîs pînă și respectabilul Sergius Felix, dar pe urmă a tăcut și s-a gîndit mai bine, aducîndu-și aminte ce pățise și el cu primele tulleie și aproape că-i dădeau lacrimile — cît de aproape de lacrimi poate fi un fost soldat roman. Cînd a observat însă necazul flăcăului și l-a văzut dispărînd în mulțime ca să-și ascundă rușinea, Sergius Felix a ridicat un deget, cel cu inelul mare de aur, ca să-i potolească, iar ei s-au supus, așa cum făceau totdeauna.

Sergius Felix îmbătrînise în fruntea legiunii sale. Dar nici un bătrîn nu-și ținea capul pe umeri mai semeț decît el, cînd îl vedeai umblînd, în cîte-o după amiază, prin locuri, sau seara cînd se amesteca printre băieți. Cu ochii limpezi, cu buzele fremătînd și nasul puternic acvilin, își înălța capul alb de vultur pe deasupra vălmășagului de frizuri negre, roșii, blonde. Iar cînd ridica mîna să salute legiunile, oamenii răspundeau cu dragoste și respect. Îl iubeau pe bătrîn cu dăruirea fără margini a tinereții. Chiar tînărul Paul, cu toanele lui nemaipomenite, cu talentul uluitor de a imita și o curiozitate ce-l împingea în situații complet neașteptate la un băiat cu educație — chiar el, Paul, îl trata pe Sergius Felix cu cel mai mare respect.

Aceste însușiri făcuseră din Paul purtătorul de cuvînt al băieților cînd se-nțîlneau la Templul Venerei și Romei și tocmai el l-a pus pe Sergius Felix la încercare :

— Este adevărat, Sergius Felix, că femeile din Atena și din Antiohia sînt mai frumoase decît cele de la Roma ?

— Cine-a spus așa ceva ? tună fostul militar.

Băiatul tăcu o clipă, apoi răspunse pe un ton indiferent :

— Ei, spun și eu ce-am auzit.

— Ai urechile cam lungi, fiule. Prea de tot lungi. Și ce-ai mai auzit despre femeile lumii ?

— Cineva spunea că femeile din Roma sînt viclene și nestatornice... și că femeile din Atena și Antiohia sînt nobile și pline de mîndrie. Zicea că la Roma nu există femeie să aibă mai puțin de patru amanți. Dar că acolo, departe, la răsărit, — am uitat numele — era undeva în

est — femeile se aruncă singure pe rugul funerar la incinerarea bărbaților lor. Și știi, Sergius Felix, nimeni nu le silește, dar ele o fac, pentru că nu pot să mai îndure viața după ce le-a murit bărbatul. Și tot el spunea că...

— Probabil c-ai stat de vorbă cu un sclav. Ia zi, era sclav, băiete ?

Ținărul Paul a ezitat. Apoi a mărturisit, moale :

— Da, *era* sclav.

— Nici nu se putea altfel. Numai un sclav e-n stare să arunce cu murdărie în femeile romane. Și papagalii necopți care-i ascultă, adăugă bătrînul împăciuitor. Roma nu este, din nici un punct de vedere, mai prejos decît oricare alt oraș din lumea întreagă. Nicăieri nu sînt case mai înalte, temple mai frumoase și parcuri mai mari decît la Roma. Nici un fluviu nu este mai mare ca Tibrul. Și nu există femei mai strălucitoare decît femeile Romei. Cine n-a văzut Roma n-a văzut nimic, mai bine se naștea orb. Roma e inima lumii și în ziua cînd viața n-ar mai pulsa în localurile Romei, pe străzile Romei și în piețele Romei, în ziua aceea lumea ar înceta să mai existe. Am zis.

Sergius Felix știa foarte bine că în realitate nu răspunsese la întrebarea băiatului. O știa și Paul. Fiecare din ei știa că și celălalt știe. De-aceea întrebarea Juliei a picat tocmai bine — ea și-a înălțat capul cu bucle auriu roșcate dintre chicile brune ale Domitienilor, frații dolofani, și a zis :

— Care e cea mai frumoasă femeie pe care ai cunoscut-o tu vreodată, Sergius, Felix ?

Militarul s-a întors brusc, surprins, către ea.

— O, exclamă el și parcă se înroșise tot, vezi, fată dragă, eu n-am cunoscut decît una.

Răspunsul n-a mulțumit-o pe Julia, pentru că nu așa înțelesese ea problema, dar Sergius Felix, care i-a observat jena, s-a grăbit să-i vină în ajutor.

— Dar era minunată. La vremea aceea nu exista la Roma femeie mai frumoasă ca ea. Poți găsi femei nobile și mîndre la Alexandria sau în Antiohia. Dar femeile nobile și mîndre ale Romei sînt mai presus decît femeile din alte locuri. Iar ea era cea mai aleasă din toate. Ea nu era ca celelalte femei încîntătoare — față de care bărbații simt că le bate inima mai tare și se-ndreaptă din umeri și

li se aprind ochii. Când apărea ea, parcă nu mergea o ființă pămînteană și văzînd-o, bărbații ar fi dorit ca viețile să le fie mai curate. Iar cînd, după aceea, întîlneau femei care li se păruseră frumoase mai înainte, aveau sentimentul că între timp ele au pălit.

S-a oprit o clipă, ca într-un vis fericit și pe urmă a încheiat :

— Era atît de frumoasă încît zeii n-au putut trăi fără ea. Și cînd... cînd a închis ochii, eu am plecat, cu legiunea departe, peste mări.

A urmat o tăcere adîncă, iar glasul Juliei, o șoaptă stinsă, răsună delicat în văzduhul serii de primăvară.

— Dar după — după aceea, n-ai mai cunoscut alte femei ?

— După aceea *nu mai puteau* fi altele, a murmurat Sergius Felix, iar tînărul Paul a repetat după el — de parcă o și vedea în fața ochilor :

— După aceea *nu mai puteau* fi altele.

Sergius Felix nu era potrivit pentru activitatea de poliție. El urma cu deplină convingere îndemnul filosofului, ca oamenii să fie precum marginile de purpură de pe veșmintele nobililor. Un lucru atît de simplu — să pui un băietan să-ți stea la pîndă în Templul lui Isis, era pentru el o problemă care cerea calcule prealabile serioase. De aceea, cînd s-a dus la Jon, parc-ar fi dorit ca puterile supranaturale să-l ajute să cîștige băiatul prin mijloace cinstite.

Era întovărășit de Marcellus, un bărbat înalt și negricios, trecut ceva de treizeci de ani, care lucra la o casă de schimb din cartierul fluvial. Cîteodată îl însoțea pe Sergius Felix, iar Jon îl cunoștea ca pe unul dintre obișnuiții familiei Nigidius Vaccula. Jon îl salută pe bătrîn cu expresia lui dintotdeauna.

— O fi fost ea grozavă femeia de care spuneai tu, Sergius Felix, dar eu cunosc una... de zece ori mai frumoasă. Mai frumoasă și decît stelele.

— Atunci nu-i ființă omenească, remarcă Sergius Felix cu blîndețe. Și cum îi zice frumoasei ? N-avea grijă, n-o să ți-o răpesc.

— Oricum, tot n-ai putea, răspunse Jon, sigur de sine. Mulți — foarte mulți au încercat.

Zîmbind, Marcellus s-a dat mai aproape și l-a întrebat :

— Și cum zici că se cheamă fenomenul acesta ? Julia ?

Marcia ?

— E ceva complet diferit de ele, răspunse Jon. Nu — cea pe care-o știu eu e o *doamnă*. Cînd sîntem numai noi doi, îi spun Rhodope.

— Dar în situații mai oficiale ? întrebă Marcellus.

— De fapt o cheamă Caecilia. Încearcă s-o iei tu. N-ai decît să te duci la misterele din casa de rugăciuni a lui Rab Chanina.

— Ah ! E dintre necredincioși.

— Da, dar dintre cei mai buni. Mai sînt Rab Chanina... și părintele Hyacinth, tatăl adoptiv al Marciei — care-i eunuc și preot ajutător al lui Rab Chanina.

— Și cam ce vîrstă are această doamnă fără seamăn ? întrebă Sergius Felix.

— Exact douăzeci. Sînt invitat întotdeauna la ziua ei de naștere.

— Ei, să nu uiți să mă iei și pe mine odată la ea, spuse Marcellus, plecînd spre Regiunea a treia.

Jon a refuzat să le însoțească pe fete cînd au venit să-l ia, s-a dus însă Horus cu ele, ca să-i compenseze lipsa.

În schimb, Jon a plecat cu Sergius Felix către Templul Păcii. Venerabilul ostaș n-a reușit să-și învingă neplăcerea de a-l folosi pe băiat la Templul lui Isis și avea să treacă multă vreme pînă s-ajungă la asta.

La un moment dat, cînd se apropiaseră mult de Piața Nerva, băiatul s-a izbit pe neașteptate cu palma peste frunte și și-a luat rămas bun în cea mai mare grabă. Cu un fluierat ascuțit, a dispărut pe drumul spre Strada Săndălarilor. Uitase complet de cina maimuțelor.

XI

Avea Papirius o vorbă pe care o spunea de multe ori, anume că o intenție stă totdeauna pe umerii altei intenții, așa că nimeni nu poate să spună cînd începe acțiunea. Unii cred în providență, alții nu — și este, firește, mai ușor să crezi atunci cînd destinul omului — și faptele mai

mărunte — se duc spre țintă drept, ca săgeata. Dar dacă încercăm să ne dăm seama ce a contribuit la un anume eveniment, descoperim, invariabil, că hotărîrea n-a venit numai dintr-o direcție sau două, ci că rezultă dintr-o multitudine de forțe. De multe ori ne întrebăm ce s-ar fi întîmplat dacă o singură forță din toate ar fi acționat altundeva.

De-ar fi să descriem infinita complicație de motive care au provocat razia poliției la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina, desființarea acesteia și deportarea multor frați și surori în Sardinia, s-ar observa că absența unei singure circumstanțe ar fi putut abate evenimentele în altă direcție și poate că asaltul s-ar fi dat asupra altei comunități, din altă regiune. Este de presupus că lucrurile s-ar fi petrecut altfel dacă Jon se purta cu mai multă prudență față de fiul preotului de la Templul lui Isis, sau dacă nu murea „Șoimul“ sau dacă Marcellus n-ar fi întîlnit-o pe tînăra fată pe care Jon, privilegiat, o numea Rhodope. Și poate mai ales dacă Marcellus n-ar fi fost prins într-o aventură amoroasă cu altă femeie — problemă căreia tocmai din motivul acesta trebuie să-i găsim locul cuvenit în poveste.

Elina, care se măritase cu Nigidius, croitorul, cel îndeobște numit Vaccula — Văcuță — era devotată bărbatului ei, în măsura în care sînt devotate femeile celui de care se bucură, fără evenimente, de treisprezece ani. Nu menționăm lipsa de evenimente ca reproș la adresa lui Nigidius Vaccula. Elina, oricum, n-ar fi conceput o asemenea observație ca reproș, pentru că nu era genul ei să-și dorească o viață agitată. Tot ce pretindea ea de la bărbat era bună dispoziție și un trai cu o idee mai presus de al tuturor vecinilor cu stare.

Mai mult decît atît, era devotată amantului ei. Nu însemna mare lucru și nici nu era, de fapt, mare lucru — dacă ne gîndim că cel puțin pentru o vreme Marcellus își pierduse complet capul în amorul acesta. De multe ori la sfîrșitul zilei, cînd pleca de la birou — unde petrecea, de obicei, ultimile ore cu revizuirea vreunui poem, din care voia să elimine influențele marelui Horațiu — el uita

complet să mai intre la „Gladiatorul“, pentru că prefera să stea pe malul Tibrului și să viseze la Elina.

Între Nigidius Vaccula, bărbatul ei și Marcellus, iubitul ei, era diferența că unul avea încredere în ea din lipsă de experiență, iar celălalt tocmai pentru că se pricepea la oameni. Când la vreme de noapte, supunându-se rugămintelor lui Nigidius, Elina se strecura lângă el în pat, sub cuvertura din piele de iepure german, se auzea râsul ei, vocea care era fericită pentru el, unul, cel mult iubit. Și Nigidius Vaccula lua ce era al lui pentru că atunci al lui era. Iar pe urmă adormeau, adînc și dulce, așa cum dorm cei care sînt credincioși unul altuia. Iar cînd se întîlnea cîteodată cu Marcellus, tot așa se furișa lângă el, cu aceeași ris i se dezvăluia și cu aceeași voce, celui mult-iubit, unul.

Era, firește, inevitabil ca Elina să nu fie silită uneori să aleagă între cei doi bărbați ai ei. Cînd se întîmpla așa ceva, ea avea sentimentul, să zicem așa, că soarta o persecută : visa un viitor în care situația provizorie putea deveni permanentă. Era convenabil ; era amuzant. Îi dădea emoții exact în măsura în care le putea aprecia și dori, cu firea ei bună. Dar, pe Afrodita, nu-i era prea ușor să aleagă ! Nigidius Vaccula însemna o situație ferită de griji, haine frumoase și societatea agreabilă a unor oameni de rang egal. Cu Marcellus lucrurile nu mai erau atît de simple. Cîtă vreme el își păstra postul de la bancă, ar fi reușit s-o ducă suficient de bine amîndoi, chiar dac-ar fi avut o viață ceva mai sobră decît cu Nigidius : dar afacerile bancare erau foarte nesigure, iar Marcellus amenința mereu că lasă toate baltă și se dedică scrisului. Xenia, femeia care ghicea viitorul în sfera de cristal, i-a spus că pentru oamenii care trăiesc din artă nu sînt decît două posibilități : fie pîinea de orz și vinul acru făcut în casă, fie toate bogățiile cerului. Elina știa că unii aveau încredere în iubitul ei — nu negustori, ca Nigidius Vaccula, ci oameni stăpîni pe mintea lor, cu vederi temeinice și pătrunzătoare, cum erau poeții Apuleius și Gellius, pe care-i știa toată lumea. Dar măcelarul ți-ar fi primit ca plată soiul ăsta de încredere — și pantofarul și parfumierul ? N-auzise. Elina își mai aducea aminte și acum momentul în

care i-a spus Marcellus pentru prima oară de intenția lui și ea l-a întrebat dacă-n vremurile lor mai poți scoate bani pe versuri. El s-a uitat la ea nedumerit, ca și când nu se gândise niciodată la așa ceva. Apoi, cu ochii aprinși de furie, i-a răspuns :

— Sper că nu !

Elina rîse și văzînd-o că rîde, a rîs și el și probabil i-a și pierit din minte toată discuția. Dar ea nu uitase. Dimpotrivă. După aceea, de cîte ori îl auzea spunînd lucruri nechibzuite sau glumind cu ușurătate, ea se gîndea la incidentul acela și ajungea mereu la aceeași concluzie, anume că el era, poate, mai serios cînd glumea.

Mai era însă și alt motiv pentru care Elina rămînea atașată de amîndoi bărbații. Ea observase că Nigidius Vaccula era mai bărbat de cînd a pătruns în existența lor străinul. Faptul acesta de netăgăduit se datora, fără ca ea să-și dea seama, infuziei de vitalitate nouă pe care-o dobîndise Elina de la Marcellus. Se făcuse mai frumoasă, mai expansivă, feminitatea ei era parcă mai ispititoare. Era mai exaltată, mai sentimentală, iar ochii aveau o strălucire pe care soțul ei nu sperase c-o va mai stîrni după treisprezece ani de conviețuire. Nigidius Vaccula își trăgea folosul lui din toate acestea și primise noua stare așa cum primești iarna vîntul nordului și vara, căldura. Dar nici nu-i trecea prin minte că are vreo legătură cu elegantul funcționar bancar, tînărul care-și petrecea din cînd în cînd serile cu ei, povestindu-le aventurile sale din îndepărtata Africă. Afară de asta, putea să jure că el, Nigidius Vaccula, este pentru ea singurul, unicul, cel mult-iubit.

Dar cel care-a făcut musca a făcut și hîrtia de prins muște. În *Coran* se spune puțin altfel și maxima nici nu se aplică întocmai cazului de față. Stă scris (Sura VIII, 30) : „Necredincioșii fac înșelăciune dar și Allah face înșelăciune și Allah este cel mai iscusit înșelător“.

Pe cei doi îi pîndea un mare pericol din afară, iar înțeleptul care vede mîna providenței în tot ce este, va recunoaște îndată semnul și va spune :

— Este chiar cum ne așteptam, de vreme ce și-au clădit viața pe minciună — Allah e mai iscusit înșelător.

Pericolul care-i pîndea dospea în Listillus, chiorul, strimbul și cocoșatul care vindea porumbei de jertfă în fața Templului Minervei Medica din Regiunea a cincea, de unde se repezea din cînd în cînd pînă la Templul lui Isis și Serapis din Regiunea a treia și vindea egiptencelor turelele cu scufițe brodate de mătase.

Ca să ne facem o idee despre el, trebuie să ni-l închipuim umblînd aproape fără zgomot, mai mult în vîrfurile picioarelor — particularități pe care le dobîndise vînzînd panglici pe la toate ușile. Forma aceasta mascată de cerșetorie nu era nouă. Toți romanii își aminteau încă din copilărie omul cu legăturile de curele atîrnate pe după umeri și de jalnicele rugăminți prin care voia să trezească mila celor mai înstăriți. Dezolarea pe care fiii aceștia zdrențăroși ai lui Mercur o lăsau pretutindeni, de la stradă la mansarde, dăinuia în amintirea tuturor, după cum era asociată cu binecuvîntările sau înjurăturile de care aveau parte la cerșit nefericiții aceia. Iar cetățenii suportau insistența lor timidă, umilă, așa cum suportau și alte produse ale civilizației, cum ar fi epidemiile și războaiele.

Listillus a trăit din îndeletnicirea aceasta timp de șase ani, după ce-a venit cu Legiunile Parte, cînd lumea îl cunoștea ca „Margareta“, parazitul taberei. Totul a mers pînă-ntr-o zi, cînd a avut ghinionul să-l arunce careva pe scări de la etajul al treilea al unei case și atunci s-a strîmbat mai tare. După aceea și-a cîștigat existența vînzînd porumbei. Stătea pe Strada Săndălarilor sub același acoperiș cu Nigidius Vaccula și cum, din principiu, ura toate femeile pentru că, schilod cum era, ele nu-l băgau în seamă, n-a făcut excepție nici cu Elina. Era o ură complet nemotivată, pentru că femeia s-a purtat întotdeauna bine cu el, îi dădea să bea lapte de capră cu miere cînd îl auzea tușind după ce stătuse cîte o zi în piața friguroasă de la Templul Minervei Medica. Îl mai și chema în casă să se încălzească și să stea de vorbă cu el, fie că era acasă Nigidius Vaccula sau nu. Dar mintea lui bolnavă găsea chiar și în asta semnul disprețului față de el.

— Nu dă doi bani pe mine, zise în pauza dintre două crize de tuse cerșetorului Parsus, care nici el nu pleca de pe scările Templului Minervei decît dacă se-ntîmpla să se ducă la cerșit în umbra Mumei Sfinte.

— Nu dă doi bani pe mine, e clar. Pe cine-ar putea ea să-l poftească-n casă decît pe unul stîlcit în ultimul hal, la care nu se mai pune problema ? Dar eu îmi folosesc bine ochii, bine de tot. Chiar cînd ațipesc nițel în bucătărie și mai ales atunci. Și am obicei de trag cîte-un pui de somn cînd stau la ei.

Parsus era un bătrînel care n-avea în el mai multă răutate decît era nevoie. În momentul acela tocmai se gîndea cît de gustos ar fi un cocoș mititel, castrat și îndopat, sau dacă pînă la urmă n-ar fi preferabil un pui obișnuit, un pui zdravăn de găină, gătit cu ulei și măsline. Ținînd seama de faptul că n-avea cum să facă rost de nici unul din feluri, problema n-avea importanță. Dar asemenea speculații îl ispiteau pe Parsus mai mult ca orice. Nimic nu era pentru el mîngîiere sufletească mai mare decît gîndul la mîncare. Chiar și la adînci bătrînețe avea să se lumineze tot cînd și-aducea aminte de un purceluș mistreț pe care văzuse în tinerețe cum pusese să-l frigă locotenentul Sergius Felix pe o frigare la care învîrteau doi etiopieni. În amintirile lui, cei doi etiopieni mai erau asociați cu vinul din Cîmpia Padului, cu nucșoara și lemnul aromatic pus pe foc. Și cînd îl îmboldea amintirea asta, nu era chip să n-o povestească, chiar și dacă ședea singur-singurel la umbra Minervei tîmăduitoare.

Povestea ajunsese, cu timpul, cam așa : Sergius Felix îl văzuse și a poruncit unuia din etiopieni să-i dea și lui o bucată de pe spinare. (Într-o variantă mai veche, se mulțumea cu o jumătate de ficat prăjit în ulei și făină de grîu). În realitate, unul dintre etiopieni — amîndoi erau sclavi cumpărați pe undeva dincolo de Apenini și n-aveau nici o legătură cu Etiopia — a aruncat un ciolan de mistreț numai la cîțiva pași de Parsus, spre norocul lui. Însă mintea îi mergea încet încă din vremea aceea și, în plus, n-a avut curajul să-și dispute bucata cu dulăul pentru care fusese de fapt aruncată, așa încît dulăul a luat osul — fără grabă — și s-a dus.

Acum era preocupat de antologia de rețete privitoare la prepararea păsărilor, o chestiune care-l interesa în așa măsură, încît a și uitat să mormăie, după obicei, la afirmația „Margaretei“ că ochii lui văd totul atunci cînd se duce să bea lapte de capră la Elina.

— Împotriva tuturor, oricare ar fi ei, sînt pentru puișorul de găină în ulei, cu garnitură de măsline fripte, gîndea Parsus fericit. Dar chiar în clipa aceea Listillus interveni iar :

— Ochii mei văd tot. Chiar și cînd ațipesc.

Întreruperea l-a agasat pe Parsus și, desigur, numai pentru că se enervase și-a permis să fie sarcastic :

— Și ăla chior, Listillus ?

Nu era frumos din partea lui să rîdă de schilod că mai era și chior. Lui Parsus i-a părut rău de scăparea asta. Dar pînă să se gîndească el cum să-și ceară scuze, colegul lui și-a aruncat în spinare colivia de porumbei și a plecat. Dar a avut timp să răspundă, mai încolo, unde nu mai putea fi auzit :

— Să fiu un păduchios de cerșetor ca tine mi-ar fi rușine să rînjesc în fața unei nenorociri.

Mai rău era că Parsus nu găsise ce să răspundă la asta. Se lăuda el în public că e plin de păduchi din cap pînă-n picioare, dar că păduchilor nu prea le merge cu el. Parsus, un amărit de cerșetor coclit, cu barba rară și umerii aduși, regreta că nu amintise cum își făcea Listillus rost de porumbei prin furțișaguri. Cu gîndul la porumbei, și-a adus aminte de o rețetă pe care aproape o uitase, un mod rafinat de a da mai multă aromă pieptului de porumbel — anume o tocană amestecată în părți egale — bucată la bucată — din piept de porumbel și de fazan. A uitat îndată lumea din juru-i, cu tot ce era supărător în ea, l-a uitat și pe chiorul de Listillus și a devenit iar micul visător, bun și pricăjit, fără ranchiune sau alte vicii afară de patima pentru pulpa de pui gătită în ulei.

În timpul acesta Listillus mergea grăbit spre casă, cu porumbei în spinare și capul plin de planuri criminale — nu împotriva lui Parsus — cine se uită la un nenorocit de cerșetor — ci împotriva Elinei și a lui Marcellus. De mult le vedea iubirea, pe care ei nici nu-și dădeau măcar osteneala s-o ascundă în fața lui. Pentru ei tot una era

dacă-i vedea Listillus ori ciinele ori broasca țestoasă din curte. Și împotriva lui Nigidius Vaccula, care nu făcea un secret din faptul că pe Listillus îl primea în bucătărie numai pentru că așa dorea Elina și n-o putea contrazice. Și împotriva Juliei, care avea de la maică-sa gropițele-n obraji și drăgălășenia aceea de pisică. Și împotriva Marciei, puiul de diavol, care-și bătea joc de el și-l trăgea de barbă. Și împotriva... dac-ar fi putut să-i arunce în canal pe toți din Argiletum, atunci acela ar fi fost ceasul fericii sale.

Cam așa simțea.

Dar la Nigidius, pe Strada Sândălarilor, se făceau pregătiri de petrecere și nu știa nimeni nimic despre pornirile criminale ale lui „Margareta”. Prilejul era puțin cam tras de păr. Biqesa, marele preot de la Templu lui Isis, dăduse ordin lui Arnuphis, tatăl lui Horus, să se ducă pe cîmpul de luptă al armatei romane împotriva quazilor, iar Elina se hotărîse să organizeze o mică festivitate de bun rămas.

— Numai cîțiva : Marcellus și Papirius, Rufus cu nevastă-sa și poate Trochylos, opină Elina, discutînd problema.

— Excelent ! Splendid ! Așa c-aș putea să mă folosesc de ocazie și să-l chem și pe Sergius Felix. De anul trecut sîntem obligați să-l invităm, răspunse Nigidius cu tot respectul cuvenit. Nu-i prea plăcea societatea egipteană.

Elina completă :

— Poate-ar trebui să invităm și fetele. Sigur că trebuie.

Fetele erau cinci prietene din copilărie ale Elinei, banda veselă, care erau invitate de multe ori ca să însuflețească reuniunile amenințate să devină plictisitoare.

Nigidius însă interveni :

— Și Verecundus și chioșcarul și Priscilla și Stephanos cu soția. Atunci de ce să nu chemăm tot cartierul, că tot avem petrecere. Ți-am spus de o sută de ori — nu putem primi mai mult de nouă.

Elina își făcea planul cu voce tare :

— Dacă luăm două mese de sufragerie și le punem cap la cap, tocmai bine.

Nigidius răcni, îngrozit :

— N-oi fi avînd cumva de gînd să inviți optîșpe oameni la sindrofia asta fără rost.

Dar Elina nu s-a lăsat :

— Da, două mese fac exact optsprezece persoane. Ești un geniu matematic, scumpule. Trei mese ar fi cam mult pentru salonul nostru.

Și cu asta discuția s-a încheiat, urmînd să se aranjeze detaliile reuniunii. Distracțiile nu trebuiau să fie prea complicate : niște zaruri, niște recitări ; mici discuții și pe urmă gata — acasă.

— Mă gîndeam că n-o să mai ai de-a face cu Isis, îndrăzni să spună, la urmă, Nigidius. Răspunsul Elinei a fost vag, în sensul că după părerea ei relațiile cu o comunitate religioasă nu erau condiționate de participarea permanentă la mistere, că ea avea respect pentru orice credință sinceră și că ea dorea să evite exagerările de orice fel — și înflăcărarea pentru Isis, și fanatismul creștin. În orice caz, își păstra obiceiul să se ducă la spovedanie o dată pe lună.

Pînă să mai explice ea toate astea, Nigidius și plecase la treburi.

Iar cînd a venit timpul reuniunii, el se-nvîrtea prin toată casa cît se poate de bine dispus, doar într-o fustanelă, pentru că-i plăcea să petreacă mai mult ca oricui, odată ce se termina cu agitația pregătirilor. Elina se schimbase înainte de sosirea primului musafir, Marcellus, care a venit cu un buchet uriaș de trandafiri galbeni. În petrecerile lor, Marcellus era un factor inevitabil, specialitatea casei, servită printre celelalte feluri. Era inevitabil și indispensabil în același timp. Sosirea lui a fost pentru Nigidius un semnal să înceapă să-și dea cu ulei pe spate, să se maseze, să-și scoată fustanela republicană și să îmbrace veșmintele de ceremonie — un soclu pentru capul lui bonom de croitor.

— Ai ghicit pentru ce dăm masa ? l-a întrebat Elina pe Marcellus, aruncîndu-se la pieptul lui, cînd și-a dat seama, după lipăitul picioarelor goale, că Nigidius se ducea la baie.

— Păi, răspunse Marcellus printre săruturi, mi-ai scris că ne luăm rămas bun de la Arnuphis.

Elina s-a bosumflat :

— Nu mi-am închipuit că o să și crezi. Așa-i că nu știi ce zi e azi ?

Marcellus a încercat să ghicească, dar n-a reușit. Nu era nici ziua de naștere a cuiva și nici vreo sărbătoare oficială. Când a văzut că el nu pricepe, Elina l-a mușcat ușor de gît și i-a șoptit, înainte să alerge la bucătărie :

— Ziua nunții noastre — ziua ta și-a mea — băiat prostuț ce ești !

El i-a urmărit silueta cochetă, în tunică de muselină, cercei, brățări și catarămi de argint la sandale. Da, își aducea bine aminte de nunta lor. S-a petrecut la puțină vreme după întoarcerea lui din Africa. Le făcuse cîteva vizite. Dar într-o zi, pe cînd se întorcea acasă de la bancă, s-a întîlnit cu ea pe neașteptate, cam pe la Templul lui Ianus cel cu patru fețe. Părea să fie o întîlnire întîmpltoare, dar mai tîrziu a observat că Elina gusta aranjamentele întîmpltătoare și întîmplările aranjate. Ploua, ploua cu găleata. Așa că :

— Trebuie neapărat să intri puțin la noi, să te mai încălzești.

Nu era nimic excepțional în asta. Și nu i-a dat de gîndit nici faptul că Nigidius era plecat la o licitație. Și nici că toată casa era goală, pînă și copilul de trei luni lipsea. Totul era cît se poate de firesc. Singurul cusur era că Elina își pregătise, ca să zic așa, un alibi prea bine pus la punct.

Cînd s-a întors din bucătărie, Elina i-a luat mîna și-a sărutat-o cu tandrețe.

— Ți-aduci aminte de ziua aceea, sînt doi ani de-atunci. Te-am întrebat de ce nu m-ai luat în noaptea cînd am petrecut Saturnaliile împreună pe Alta Semita.

Da, își amintea foarte bine.

Elina insistă :

— Mi-ai răspuns că-ți este frică de o căsătorie în care soția ține friiele.

— La douăzeci de ani spui tot felul de prostii. Nu stai să te gîndești. Oricum, nu eram prea departe de adevăr. Dacă vrei să fii fericit în căsnicie, trebuie să fii tu cel mai tare. Și tu ești, probabil, fericită.

— Ne-în-chipuit, răspunse ea în batjocură.

— Afară de asta, Nigidius nu-i deloc un prost. Dimpotrivă, are o înțelegere puternică, practică, a lucrurilor.

— Cu excepția mea. Doar tu, scumpule, numai tu ai fi putut...

Marcellus a întrerupt-o zîmbind :

— Nu, Elina, să fim cinstiți. Cred c-am fi dus-o minunat, poate la fel de bine cum o duci tu cu Nig ; dar vezi, datorită bătrînului, a bunicii și-a lui Euphemus, nu mai am un simț al respectabilității foarte dezvoltat. E o diferență, nu ?

Elina frămînta o batistă între degete, atentă la foiala lui Nigidius și la zgomotul pe care-l făcea apa pe conductă :

— Anul trecut ai fost îngrozitor de dificil, mult mai rău decît în primul nostru an. Promiți că anul ăsta n-o să mai fii gelos ?

Marcellus a promis.

— Și că n-o să mai dispari luni întregi ?

A promis și asta.

— Eu am să vin la tine de cîte ori pot, ținînd seama de copii, fără să-l incomodez prea tare pe Nig. Fără mine e complet neajutorat.

— Dar mie nu mi-e greu fără tine ?

Elina rise, încîntată de puterea ei, îl sărută și-i spuse în șoaptă :

— Dragostea mea, singura pe lume.

Și probabil credea ce spune. Credea sigur, pe cît era cu putință să crezi așa ceva într-o societate în care multe femei considerau limitarea la un singur amant o culme a excentricității sau doar ipocrizie răsufletă. Dar ea nu s-a oprit din flecăreală nici cînd a pornit prin camere să picure șofran.

— Nu-i așa că ți-am povestit cum l-am luat pe Nig prin agenția matrimonială a lui Hermias ?

Marcellus își amintea.

— Dar ți-am spus oare vreodată că la început de tot am fost pusă în legătură cu un preot egiptean ?

Lui Marcellus îi trecu o idee prin cap ; încercă :

— Arnuphis ?

Ideea i s-a părut Elinei atît de comică, încît s-a așezat să rîdă în voie.

— Nu, el era înșurat, ba chiar mai rău, îl și făcuse pe golanul ăsta cu dinți de șobolan, îl cunoști și tu, că nici nu-ți mai vine să ieși pe stradă pe-aici de răul lui. Am impresia că după Julia umblă. Nu, nu era nici mai mult nici mai puțin decât sfinția sa Biqesa. Mă vezi pe mine instalată acolo ?

— Nu pentru multă vreme, răspunse Marcellus. Unul dintre voi ar fi trebuit să capituleze... și n-ar fi fost Biqesa. De-atunci ai început să te închini la Isis ?

— Da, răspunse ea indiferent. Dar să lăsăm asta. Vreau să-ți dau ceva pînă nu coboară Nig. Uite !

Și dintr-o pînză de mătase scoase un medalion de marmură aurită. Era Venus.

— S-o porți cu tine *mereu*. Să *te rogi* la ea în fiecare zi. Să te gîndești *tot timpul* la mine. Așa va veni și ceasul nostru mai curînd decît cu gîndul gîndim. S-a înghesuit în el și l-a strîns de încheietura mîinii. Hai, spune.

— Soția mea, zise el înfierbîntat de dogoarea ce radia din ea.

— Băiatul mei drag, gemu ea plină de pasiune.

Și Elina s-a dus, cu pași legănați, să-l primească pe primul oaspete.

— Dar vezi, să nu mai fi gelos niciodată. A lui Nig nu sînt deloc.

Primul venit a fost Rufus, fostul dentist, în prezent membru al corporației pentru combaterea ciumei. Își adusesese — este cuvîntul cel mai potrivit — și nevasta. S-a apropiat, alene, de Marcellus, cu care era în relații destul de bune, fără să aibă, totuși, cine știe ce considerație pentru el. Lui Marcellus, la rîndul lui, îi era simpatic medicul bețivan (în clipa aceea, recipient al unui litru de falern sec de la „Patru Șipote“), avînd senzația că grosolănia lui era în mare parte inconștientă, măcar că nu ceda nicidecum, ca buruienile sau durerea de urechi. În camera de alături, gropițele din obrajii Elinei erau angajate într-o discuție aprinsă cu Pomona, nevasta lui Rufus, despre educația băieților... („... cu toate că oamenii văd în Jon un ales al zeilor. O, nu, un copil îndrăcit, ascultă-mă pe mine“). Lui Marcellus îi mai stăruia în minte proaspăta aluzie a Elinei la gelozia lui, așa că l-a

întrebat pe Rufus, ale cărui opinii erau în genere acceptate, ca ale oricărui ticălos de bețiv :

— Ai fost vreodată gelos, doctore ?

Rufus a fost complet uimit de întrebarea la care nu se aștepta.

— Ești ca un berbec la asediul cetății. Parc-ai fi slujit la artilerie. Gelos, zici ? Afară de *delirium tremens*, care poate să fie destul de grav, alte suferinți n-am avut. Sănătos la trup și la suflet, de sus pînă jos. Și în moravuri la fel. O boală ca gelozia, mînca-te-ar ciurma ! Nu, află că nu. Mi-am ales nevasta cu grijă. Arată ca un salahor și chiar și este. Mi-am băut toți banii care-ar fi putut împiedica treaba asta. Pare și nițel cam... apatică, nu ? Ei, dar nu este ! E una dintre femeile acelea pe care le poți explora multă vreme pînă să le cunoști. Asemenea femei rar găsești. Cele mai multe sînt ca apartamentele din casele de închiriat ; dacă vezi sufrageria, știi cum e tot restul.

— Dar gelozia în general ?

— Gelozia, da. Teoria mea preferată — cam atîta filosofie am și eu — se reduce la ceea ce numesc eu legea compensației. Există două principii care se neutralizează reciproc, se echilibrează. Datorită acestui principiu, fericirea și reputația trag la același ham, ca vulpea cu racul, de aceea tremură bogătașul pentru averea lui, de aceea temperanța la care este silit săracul produce floarea minunată, sănătatea, iar omul care muncește din greu doarme bine — și poți face așa o carte-ntreagă de exemple. Știu că-i o idee cu picioarele strimbe, ca de vagabond bătrîn.

— Dar gelozia ?

— A, da, gelozia, vezi, un om cinstit în relațiile lui cu femeile nu știe prea multe despre gelozie. Bineînțeles, nici ceilalți nu-i neapărat nevoie s-o cunoască... dar un om cu adevărat cinstit e-ntotdeauna la adăpost de așa ceva. Numai dacă ajungi să înțelegi că între gelozie și iubire nu-i nici o legătură poți să-ți dai seama de natura geloziei. Ea există înainte de a se fi trezit dragostea și continuă să existe și după ce aceasta s-a stins. Probabil că gelozia e mai mult asociată cu instinctul de proprietate decît cu iubirea. Gelozia e rezultatul unei dereglări erotice — scrisoare de somație pentru plata unei datorii la care-ai ajuns

într-un fel sau altul. Asta e balanța. Totuși se supune legilor echilibrului. Trebuie să plătești pentru orice. Noi spunem despre principiul care condiționează sacrificiile noastre că dăm ca să ni se dea și nouă. Dar întregul principiu al existenței este tocmai reversul acestui fapt. N-a băut încă nimeni nimic ?

Pe cei mai mulți o trecere atât de bruscă i-ar fi nedumerit, dar Marcellus era învățat cu năravul de la taică-său și de la cercul lui de prieteni, așa că s-a dus să aducă vin — a găsit mai ușor decât se aștepta. Rufus bău iar, Marcellus exclamă :

— Dacă-ți spun c-am fost aproape nebun de gelozie ?
Rufus s-a șters pe barbă cu dosul palmei.

— Atunci precis c-ai meritat-o. N-am nici o îndoială c-ai făcut la viața ta o sută de lucruri de care nu ți-ar conveni să vorbești. Foarte bine — cât ai spus mi-e de ajuns. Gelozia se combină de cele mai multe ori cu cealaltă boală — minciuna. Cu cât un om este mai decăzut, cu atât mai iute face pui : neghiobi, corcitură, minciuni. Și cu cât e mai nobil, cu atât mai mult își e suficient sieși. Există puține adevăruri — poate unul singur, dacă l-ai putea descoperi — și milioane de minciuni pe care toți le folosesc întreaga lor viață ca să se sustragă acestui adevăr, de care se tem și care-i atrage totuși. Pe Jupiter, mi-e o sete !

După ce și-a mai astîmpărat puțin setea grozavă, Rufus a continuat :

— Mi-aduc aminte de o împrejurare — urmăream un bărbat care era amantul soției amfitrionului de a cărui ospitalitate el se bucura în seara aceea, cum se mai întâmplase de-atâtea ori pînă atunci. Amfitrionul se cherschelise bine și se tot da pe lîngă nevastă-sa — cam insistent, trebuie să recunosc. Nu-i nevoie să fiu mai precis. Rîdeam cu toții. Toți afară de amant. Îl urmăream, pentru că-mi plăcea jocul și mi-am dat seama de situație. Se făcuse alb la față — nu palid, ci complet alb. Orice prost i-ar fi putut citi pe figură chinurile. Era vers cu vers elegia lui Ovidiu despre gelozia amantului, la scenă deschisă. În cele din urmă amfitrionul s-a ridicat, și-a apucat nevasta și a dus-o

cu el afară, în aplauzele zgomotoase ale oaspeților — vulgar firește, dar așa simțem noi românii. Cu privirile rătăcite, amantul a plecat clătînindu-se, cu ochii pierduți, ocolindu-i pe ceilalți — s-a împleticit pînă la vestiar și pe urmă în stradă. M-am ținut după el, la o oarecare distanță; îl auzeam cum geme. În seara aceea am crezut că n-am să-l mai văd niciodată.

Rufus se uita jucăuș la Marcellus, care învîrtea nervos micul talisman de marmură de la Elina. După aceea Rufus a trecut dincolo, la ceilalți.

Marcellus a rămas cîteva minute în salonaș. Îl auzea pe Rufus vorbind despre un leac sigur împotriva malariei, anume din morsă cu ulei de trandafiri. Altul era de părere să se trateze riia sclavilor cu silicat de magneziu. Societatea, aproape completă, se foia și trăncănea și spunea toate banalitățile pe care le spun oaspeții abia veniți.

— Foarte drăguț din partea voastră că ne-ați invitat !

— Încîntați că v-ați gîndit la noi !

— Se-aude c-a fost un cutremur la Efes.

— Închipuți-vă, ce chestie formidabilă cu „Șoimul“.

— Mă-ntreb dacă lui Sagitta îi merge cu mîna stîngă.

Elegia lui Ovidiu — da, mulțumesc, sigur c-o știa. Și deodată i-a venit în minte, dureros, seara de beție a lui Nigidius. Marcellus își amintea al naibii de bine. A alergat înnebunit pe străzi, pînă s-a înfundat într-o cîrciumă — o ținea unul Maës, pe chei, și-acolo s-a pus la băut și-a băut cum nu mai băuse niciodată, cum n-avea să mai bea vreodată. Pe urmă, cîteva clipe, i s-a făcut negru înaintea ochilor. Cînd s-a trezit, era în starea bine cunoscută cînd toate mecanismele corpului par schimbate, plămînii parc-ar executa funcțiile inimii, stomacul pe ale plămînilor, iar creierul nu mai face nimic. Cu greu, abia la a cincea cupă, s-a mai liniștit și primul lucru ce i-a venit în minte a fost imaginea lui Nig, beat mort, cu Elina în brațe. Dacă știa elegia lui Ovidiu ? Ar fi putut s-o recite și prin somn. Iar Rufus zicea că gelozia ar fi un defect moral.

Cineva i-a strîns, cu intimitate, mîna pe care-o ținea la spate. S-a întors. Era Elina. Se uita la el, mirată.

— Ce ți s-a-ntîmplat, dragule ? Ce față solemnă ! Te gîndești la vreun poem ?

Marcellus zîmbi cu amărăciune.

— Dacă mă gîndesc la un poem ?

Cele cinci fete — fie văduve, fie despărțite de bărbat — stăteau la masa femeilor, împreună cu nevasta lui Arnuphis și cu Pomona, despre care Rufus spusese că trebuie s-o explorezi îndelung ca s-o poți cunoaște.

Între bărbați se afla musafirul de onoare, Arnuphis, mai mieros ca oricînd, avînd în vedere iminenta lui trimitere ca misionar și capelan al armatei. Mai era și pictorul religios Pabek, care arăta ca un Buddha popularizat și se sprijinea pe o mulțime de perne. De asemenea avocatul Trochylos, pe care de fapt îl chema Caecilius Jacundus — și Papirius, care-a venit cam tîrziu, dar își juca bine rolul. Și primul bibliotecar de la Templul Păcii și Paetus, bătrînul medic știrb, agent al faimosului prezicător Alexandru din Abonothiechos. La izbucnirea ciumei, Alexandru a trimis lumii următorul oracol :

„Phoebus pletosul împrăstie negura moliemei“.

Versul se vindea ca descîntec și-l puteai vedea scris la zeci de mii de porți. Afară de comerțul cu formula această magică, Paetus practica oracole și pe răspundere proprie, la sărbători.

Marcellus s-a întins între Rufus și bibliotecar, în spatele celui de-al doilea. Și cînd nu era angajat în conversația generală, stătea și se gîndea cît de mult o fi știind Rufus, cît or fi știind ceilalți, în general... Credea a recunoaște în descrierea scenei ovidiene o glumă practică mai des la adresa lui și, ca să folosim o expresie bătrînească, se cam simțea la ananghie. Impresia ar fi fost mult mai clară dacă Marcellus ar fi putut străbate cu privirea cele șase etaje ale casei, pînă la mansardă, unde zăcea vînzătorul de porumbei, „Margareta“ — complet îmbrăcat, pe un pat plin de zdrențe, vorbind singur.

— Vă credeți la adăpost, Elina și Marcellus ! spunea el tare prin întuneric. Și mulțumiți grozav unul de celălalt — al dracului de mulțumiți. Dar mai așteptați puțin, să mă pun eu pe treabă.

A încheiat trimițând un scuiat către tavanul scund, care vădea semne că „Margareta“ se mai antrenase și alte dăți în sportul acesta. Miriia :

— Ochii mei nu dorm, nu !

Cum însă natura în înțelepciunea ei nu îngăduie să trișezi la joc spionînd prin ziduri, temerile lui Marcellus au fost lipsite de combustibilul adecvat. Astfel că el s-a hotărît să alunge norișorii ce-i amenințau soarele. Iar ceea ce Marcellus, într-un moment de pesimism, crezuse a fi senzația neliniștitoare, presimțirea unei mari nenorociri, s-a destrămat la hohotele de rîs provocate de predica lui Rufus despre avantajele unei averi substanțiale de mîna a doua — la care cei de față, parcă înțelegeți, au privit dintr-o dată spre Pomona. Incidentul s-a petrecut imediat după ce-au început masa, care s-a desfășurat într-un stil autentic egiptean — sclavii au adus înăuntru un sicriu pe șase picioare, în care odihnea statuia din lemn a morții. Au purtat racla prin fața fiecărui oaspete, cu povăța „Bea și te veselește, căci după moarte așa vei ajunge“.

Elina a restabilit însă îndată buna dispoziție a musafirilor. Risul, gropițele din obraji, spiritele ștregărești și farmecul ei erau savurate de toți. Și mai era un nu-știu-ce în atitudinea femeii, cum stătea cu mîna dreaptă la șold și scînteierea din ochi, peste care iubitul ei se simțea, pe bună dreptate, stăpîn. La vremea cînd Papirius, cu grația și politețea lui de modă veche, a ridicat cupa și-a închinat, din parte-i, un toast irezistibilei gazde, invitații, liniștiți, se pregăteau pentru o plăcută seară de petrecere. Ceva din belșugul mesei a ajuns pînă la „Margareta“, sub forma unei salate de gulii cu sare, muștar și oțet, colorată cu o substanță chimică violetă, cu nume barbar.

Uneori după masă ai o senzație de moliciune cînd șezi nemișcat și, vorba lui Papirius, ai ajuns la bună înțelegere cu pîntecul. Invitații au depășit însă momentul acesta deosebit de repede, mulțumită inepuizabilei competențe a lui Paetus, slujitorul cel știrb al profetului, în privința multor fleacuri enciclopedice scilpitoare.

Ca să dea mai multă distincție petrecerii, Elina l-a rugat pe Paetus să facă invitaților plăcerea de a le citi cu voce tare. Dacă-i rogi pe unii să cînte Sonata Op. 2,

Nr. 1 a lui Beethoven, sau să meargă-n mîini în jurul mesei de biliard, se găsesc destui care să refuze, deşi nu-i mare lucru. Dar nimeni n-ar refuza cititul în public, cu toate că nimic nu e mai greu ca asta. Iar Paetus n-a făcut excepţie. Mai mult încă, a ales ceva comic — *Plosca* de Crotinus. Cine n-au auzit *Plosca* citită de un omuleţ ştirb, în vîrstă de şaptezeci şi nouă de ani, într-o stare de moleşală ca după masă, nu ştie ce înseamnă ridicolul. Crotinus în persoană ar fi avut ce învăţa. Fetele chiuiau de rîs, dinspre mesele bărbaţilor se auzeau hohote groase, strigăte cerînd îndurare. La urmă, Paetus a închis manuscrisul, cu un mic salt şi o reverenţă, sărutîndu-şi degetele şi s-a prăbuşit ca nimic, lebdă expirînd ridicol — atunci, la sfîrşit, nici preoţii n-au mai putut rezista rîsului.

Bărbaţii începeau să caute mesele de joc şi răcoritoare. Alis, nevasta lui Arnuphis, a deschis, cu vocea piţigăiată, o discuţie despre poetele lirice şi nu se poate spune că a făcut o impresie prea bună. Abia terminase de cîntat ceva din Sappho, cînd una dintre fete a pornit s-o combată cu Caecilia Trebulla, iar altă fată i-a opus-o pe Corinna şi Hostia, iubita lui Propertius. Ca să pună vîrf la toate, Elina a scos un volum de poeme ale Sulpicieî, consoarta lui Galenus şi a rugat-o pe Pomona să citească. Ea a citit. A citit minunat. Marcellus pe care Elina, furişîndu-se în spatele lui, l-a apucat de degetul mic, se gîdea că-n adevăr ai ce explora la femeile acestea rigide, cu mîinile înăsprite de muncă. După cum se ştie, Sulpicia descrie în poemele ei fericirea căsătoriei, fără amestecul altor probleme. Pomona le-a citit cu o undă subterană de căldură, schimbîndu-le parcă în nişte confesiuni de fericire, iar cînd a închis manuscrisul, Rufus a făcut un gest pe care nici un bărbat dintr-o sută n-ar fi avut curajul să-l facă. S-a dus la ea şi i-a sărutat mîna, mîna ei roşie, aspră, fiindcă el, zdreanţa de betiv, el, comoara vieţii ei, da pe gît toţi banii care-ar fi scutit-o de muncă. Profitînd de ropotul de aplauze, Marcellus s-a întors spre Elina, zîmbitoare toată şi i-a spus, în şoaptă :

— Avere substanţială de categoria a doua.

Pabek îşi ştergea, în văzul tuturor, lacrimile ce-i curgeau pe faţa jovială de Buddha şi zîmbea plin de admi-

rație către Pomona cea fără de noroc, ea care nu se așteptase deloc la un asemenea omagiu. O stea bună plutea asupra casei în această fericită noapte.

După aceea au adus pe poziții artileria meselor de joc, urmată îndeaproape de intendentul care împingea căruciorul cu rezervorul de apă fierbinte și burdufurile cu vin — după cum se vede, acestea păreau inseparabil legate de jocuri și de bani. Privind lucrurile de la distanță, s-ar presupune că într-o asemenea situație era foarte important ca jucătorii să aibă capul limpede și atunci, din punctul de vedere al sportului, ar fi fost mai nimerit să li se dea pungi cu gheață. Jucătorilor, în schimb, li se părea că apelînd la stimulentele unei cupe cu vin, nu fac decît să se supună unei legi naturale, așa cum pentru copii este o lege naturală să rupă florile.

Doi dintre bărbați nu participau la joc — Marcellus și Pabek. Rotofeiul preot egiptean umbla prin toată casa, cercetînd picturile — acolo unde existau picturi, pentru Pabek pierrea orice altceva. Marcellus a luat în mînă volumul de poeme ale Sulpicie, din care citise Pomona. A deschis, la întîmplare, în dreptul unei poezii și a citit cu gîndul aiurea. A răsfoit mai multe pagini, la fel de neatent. A trecut așa peste vreo zece poeme cînd, deodată, i-a atras atenția o poczie peste care se uitase chiar atunci. Cei mai mulți ar fi dat-o deoparte ca și pe celelalte, dar pe Marcellus a pus stăpînire îndată, pentru că îndeplinea condiția ce dă unui poem adevărata lui forță și anume : confirma o experiență a cititorului — împlinită sau așteptată.

Afară de metrică, poemul suna cam așa :

Armonia căsniciei, dată de mulțumirea trupească,

la bărbat se vede întotdeauna,

Fața lui, mișcările, hotărîrile îi sînt inconștient

și fericit triumfătoare, fără

umbra foamei nepotolite,

El este ca pruncul fără grijă, care doarme și suga

la timpul potrivit.

La aceste trei strofe se adăuga cea de-a patra, care definea întregul poem :

*O, Calenus, soțul meu, iubitul meu, copilul meu
senin și zburdalnic !*

Sensul era neîndoielnic. Nimic nu lipsea, nimic nu era ostentativ. Marcellus ar fi trebuit să fie dintr-o dată izbit de perfecțiunea micii capodopere, dar nu arta poemului îl interesa pe el atunci. Chiar în clipa aceea Nig izbucni într-un rîs nestăpînit, fiindcă zarul făcuse o mișcare absolut capricioasă, prin care o grămăjoară de bani s-a mutat în cealaltă parte a mesei. De ce n-ar fi rîs și el, cînd rîdeau cu toții, inclusiv Arnuphis, de la care plecau banii. În Marcellus izbucni un sentiment aproape de ură împotriva acestui om atît de candid.

Marea elegie blestemată a lui Ovidiu — a o sută cincizecea sau cine știe care.

Marcellus s-a aruncat asupra poemului Sulpiciei ca un bolnav care-și smulge pansamentul de pe rană. Acum îl știa pe de rost. Majusculele atent rotunjite parcă rînjeau la el, familiar, imediat după ele veneau cele patru strofe, cu fiecare vorbă un rînjet confidențial. Pe fruntea lui Marcellus se prelingeau broboane de sudoare. Se gîdea că poate-ar fi bine să părăsească această societate veselă și să dispară, pe tăcute, în întunericul nopții, în care se auzeau căruțele ciurmaților scîrțîind, trosnind și huruind îngrozitor — și să intre, poate, la vreun local cu fete. La urma urmelor, el de ce să nu se distreze ?

Ovidiu, tu, maestrul de altă dată al artei iubirii. Ce chinuri grozave trebuie c-ai suferit ca să reușești să scrii elegia aceea !

Elina stătea în fața lui, dreaptă, plină de viață. Obrajii îi ardeau, cu gropițele lor primejdioase. Întrebă, iritată :

— Ce ți s-a-ntîmplat, dragul meu ? Doamnele îți duc lipsa. Fetele vor neapărat să le citești ceva din poeziile tale.

Marcellus o privi întrebător înainte de a face o corectură în poemul pe care-l avea în față. Apoi i-l dădu Elinei, zicînd :

— Mai bine să-l citesc pe ăsta. Doar să n-ai tu nimic împotriva.

Elina l-a citit de două ori. Fusesse șters numele lui Calenus și înlocuit cu Nig, încît suna așa :

„O, Nig, soțul meu, iubitul meu, copilul meu zburdalnic“.

Elinei i-au dat lacrimile. Și-a vîrît volumul în sîn și i-a spus :

— Du-te la mine-n cameră. Vin și eu imediat.

Și a venit imediat. Marcellus stătea picior peste picior la eleganta ei masă de scris. Ținea în mînă chipul de marmură al lui Venus. Elina s-a așezat în fața lui exact ca în noaptea Saturnaliilor pe Alta Semita și-a început :

— Am de gînd să-ți vorbesc liniștit, în detaliu, deși numai liniștită nu sînt și nu pot să sufăr amănuntele. Dar nu vreau, *nu vreau* scene în seara asta. Nu, nu-mi mai spune nimic. Adevărul e că te porți nedrept și vezi lucruri pe care nimeni altul nu le vede și care nici nu există — doar pentru că așa vrei tu. Gelozia e lucrul cel mai prostesc de pe lume — își dă seama de propria meschinărie și nu face decît să stea la pîndă să vîneze defectele celui pe care, dintr-un exces contrar de aceeași natură, l-a înzestrat cu merite peste măsură de mari. Ai ajuns în halul că nu mai poți suporta să-l vezi pe Nigidius fericit și, gata, începi să faci teorii complet stupide în legătură cu izvorul fericirii lui.

— Citește poemul Sulpiciei. E concis și plin de-nțelepciune.

— O poezie ridicolă. N-au existat niciodată și nici nu vor exista femei capabile să scrie poezie. Tu ar trebui să știi asta mai bine ca oricine. Ar fi grozav de distractiv să-l vezi pe Nig umblînd de colo-colo posomorît la față. Hai să fim rezonabili, dragă Marcellus. Mîine dimineață am să te anunț printr-un bilet unde ne putem întîlni ca să lămurim lucrurile. Ai s-ajungi să-ți dai seama cît ai fost de fără cap în treaba asta.

Marcellus zîmbi cu subînțelesuri :

— Toate poveștile mincinoase încep așa. Am făcut odată o călătorie în Thessalia ca să rezolv niște afaceri ale lui taică-meu. Și de cîte ori avem noi doi de „lămurit lucrurile“, totul se termină cu demonstrarea faptului că n-am procedat bine, că sînt irațional și insuportabil. E o tehnică de apărare, cam neplăcută, oricum.

Elina suspină, resemnată :

— Mă aflu între lup și copoi. Crezi că mie îmi face plăcere ? Și pe urmă, să nu-ți închipui că Nig e chiar așa de bine dispus pe cît arată. Numai că tot cocoșul cîntă pe grămada lui de bălegar.

Privind atentă în jur, Elina l-a luat de gît și l-a rugat :

— Acum mă duc la bărbați, tu du-te la femei și cînd vin și eu la voi, citește-ne ceva din poemele tale — pe urmă o să cam fie timpul să se termine cu petrecerea. Mîine am să-ți dau de veste. Acum să fii cuminte.

Brățele albe ale femeii cuprinzînd gîtul iubitului sînt, în principiu, o armă la fel de perfidă ca o ambuscadă sau capcana pentru lupi. Marcellus a fost „cuminte“. Elina a adus volumul lui publicat de Eros. Era o ediție de lux, pe un pergament purpuriu, cu litera de aur și argint și înfloritură pe margini. Marcellus le-a citit cu vocea lui adîncă, bine strunită. Era bărbat în toată firea, mai plăcut femeilor acum chiar decît în ziua aceea cînd fusese la călărie, pe Cîmpul lui Marte, în pelerina ca hiacintul iar inimile de fecioare se rostogoleau dinainte-i, să le sfărîme calul în copitele date cu lac. Chiar și Alias, care era înclinată să critice tot ce nu ținea de comunitatea egipteană, s-a lăsat cuprinsă de entuziasmul general.

Convivii s-au risipit abia spre ziuă.

Marcellus se gîndea că-n seara aceea fusese victima a cel puțin două predici bine intenționate, una din partea lui Rufus care, în limbajul său direct, lipsit de pretenții, îl învinuise de necinste și cealaltă din partea Elinei, calificîndu-i purtarea ca nedreaptă și irațională.

Îi era dat să suporte și o a treia predică. În drum spre casă, auzi în urma lui niște pași ce-i păreau cunoscuți ;

cind se întoarse să vadă cine este, zări silueta tatălui său, desprinzându-se din întuneric. Șeful *Curiosei* tușea și înjura, deși altfel părea bine dispus.

— Am auzit c-ai citit doamnelor din poeziile tale. Vii cu mine, nu ?

Deși în ultimii ani se înțeleseseră mai bine, Marcellus nu reușise cu nici un chip să se elibereze de autoritatea tatălui său. Trăise prea mult în umbra lui. Răspunsul lui Marcellus veni aproape ca o scuză :

— Da, le-am citit câteva. Dar nu mi-ai spus ce părere ai despre volum. Îți place ?

— Nu prea, ca să fiu sincer, mărturisi Papirius. În orice caz nu este cu mult mai bun decât ce scriu alții în zilele noastre.

Un acces de tuse l-a silit să se oprească, iar Marcellus a folosit prilejul ca să intervină.

— În general te interesează poezia, tată ?

Papirius răspunse grav, cum nu prea avea obiceiul :

— E o întrebare agasantă, mai ales din partea ta, care m-ai putut observa atîta amar de ani. Dar dacă n-ai fost în stare să înțelegi singur, am să-ți spun că fac parte din cei cam vreo cinci sute de oameni care, dacă pot să zic așa, *crează*, în epoca lor, poezia — și care, din decență și adînc respect față de artă, se abțin să scrie versuri. Pricepi ? O dată într-o sută de ani, zeei trimit un om care să adauge câteva acorduri la armonia universală. Pe acela putem să-l numim poet. Firește, ar fi mai nimerit să-i zicem zeu. Iar noi, sârmanii — cei cinci sute — noi sîntem cutia de rezonanță. Fără noi n-ar exista muzica, ci doar niște sunete rupte. Mă urmărești ? Crezi tu, despre tine, că ești un zeu ?

Ultimile cuvinte au fost mai mult un șuierat, după aceea l-a năpădit tusea pe care și-o reținuse. Natura uluitoare a întrebării puse de tatăl său aproape că-i masca duritatea. Marcellus răspunse rar, cu indiferență :

— Bineînțeles că n-am făcut decât o încercare. Oricum, însă, și Gellius și Apuleius mi-au lăudat volumul.

— Două garanții minunate, pufni Papirius.

— Iar în seara asta am fost primit cu aplauze.

— Ești bolnăvicios de modest, fiule. Ei, da, puicuțele mai-mai că și-au dat sufletul de extaz. Incomparabil ! Minunat ! Divin ! Ah, le cunosc eu bine — aplauze, spui.

De parcă aplauzele n-ar fi ecoul cel mai curat al nepu-
linței. De parc-ar însemna și altceva decît faptul că puicu-
țele tale au mai gustat o dată din mult îndrăgitele lor
sentimente. Și așa... — tuși el violent, aproape să se înă-
bușe... — și așa, să ții bine minte că mîine-l vor aplauda
pe altul, iar poimîine pe un al treilea. Nimic mai ieftin
ca aplauzele. Ascultă-mă pe mine, dacă vrei să profiți cu
ceva, fă-ți rost de o serie de perversiuni eficace. Întot-
deauna găsești și un oarecare combustibil intelectual în
asemenea lucruri — dar să nu fie o colecție mărunță de
răcoritoare.

— Am să mă apuc imediat de făcut colecția — cît se
poate de serios, răspunse Marcellus sarcastic. Dar ce crezi
c-ar trebui să fac pentru a deveni, da, un — un zeu, cum
zici tu ?

Papirius rămăsese la aceeași atitudine :

— Da, ce trebuie să facă o cămilă ca să se schimbe
în leu ? Să-și pună probabil o altă mască și să-și pilească
bine copitele, să le facă labe de leu. Dar, ca să vorbim
serios, fiule, noi doi n-am prea avut de-a face unul cu
altul de-a lungul anilor. Nu e vina ta — și foarte rar s-a
întîmplat să ne potrivim. Bineînțeles, fiecare poartă
răspunderea propriei... și noi vorbim de poezie !

Papirius ezita, căutînd cuvîntul. Marcellus nu-și amin-
tea să-l mai fi văzut vreodată atît de atent la ce spune.
Fără-ndoială că dorea să se facă înțeles. Acum i se putea
citi pe față că ideile se clarificaseră, doar modul de a le
exprima era încă șovăitor.

— De multe ori uităm că poezia se află pretutindeni —
în mortar, în fier, în bazalt, într-o mie de lucruri prin care
încercăm să ne legăm sufletele de țărînă. Dar fiecare din-
tre noi va scrie un poem — îl vom face din materialul cel
mai greu tangibil al pămîntului — din propriile noastre
inimi nesupuse.

Acesta să fi fost Papirius ? Marcellus asculta și nu-i
venea să creadă, iar tatăl lui îl tulbură mai adînc :

— Vezi, Marcellus, țelul și sensul vieții ar trebui să-l
obsedeze pe poet pînă la sleire — mă gîndesc la puterea
care zace în piatra ce se fărîmă — în pulsul singelui și în
zîmbetul pruncului — atunci cînd inima ce și-a desăvîrșit

versul primește fericita confirmare. Și pentru asta nu cred să existe vreo formulă.

— Vrei să spui c-ar trebui să nu mai scriu poezie ?

— Vreau să spun, ca iudeii, că cel ce-și pune armura se laudă mai puțin decît cel care-o scoate.

— Dar atunci... ce vrei să fac eu ?

Marcellus își dădea seama că e prima oară cînd îi cerea bătrînului sfaturi, iar bătrînul îmbătrînea cu adevărat. Papirius citind parcă gîndurile lui Marcellus, răspunse, cînd urcau scările și sunau la poartă, acasă :

— Drăguț din partea ta că-mi ceri părerea — of, guta asta nenorocită. Oare oamenii aveau gută și pe vremea Republicii ? Nu contează nici cît negru sub unghie dacă scrii poezie sau nu. Să fiu în locul tău m-aș arunca în brațele vieții — viața care așteaptă departe de distracții și saloane. Știi, risul, plînsul, fierberea vieții — să calci în picioare sau să fii călcat tu de alții. Încearcă să te trezești într-o dimineață pe marginea prăpastiei. Și după aceea strînge recolta — și scrie-ți poemul. E-atît de ușor. Al naibii de greu, ca chestie. Și atunci aplauzele curții de păsări te vor ajunge sus, printre zei, după ce noi, cei cinci sute, am încălzit poemul tău în inimile noastre și l-am lăsat să sclicească în lacrimile noastre. Și... pe Jupiter, ce trîncăneală de bețiv.

Cînd a ajuns în dormitor, Marcellus și-a pus papucii, a luat volumul lui Ovidiu și s-a așezat să citească atent faimoasa elegie. După ce a citit-o de două ori, a pus cartea la loc și a recitat poemul, rar, cu voce tare. Își pierduse pentru el accentul acela de durere.

— Cel ce-și pune armura se laudă mai puțin decît cel care-o scoate.

Și înainte ca Marcellus să intre în pat, șarpele casei a venit de-a curmezișul camerei și s-a încolăcit pe mica pată de soare care se reflecta din oglindă pe podea, în fața ușii. Semn bun.

Lui Marcellus îi vijîia capul cam în felul în care se aud gîndacii închiși într-o cutie.

Numai printr-un noroc cu totul neașteptat ajunsese Paul, băiatul profesorului Paulus, sub influența lui Jon la vremea aceea — Jon, de care *magister* Paulus se îngrozise chiar din clipa în care, într-o dimineață de toamnă, când bătea vîntul tare dinspre miază-noapte, i s-a înfățișat un împielit de șase ani — venise, cu un felinar de corn și tăblița prinsă într-o curelușă, peste umăr, ca să se lumineze la școala lui, cea despărțită de stradă printr-un simplu perete de pămînt. În dimineața aceea, Paul și Jon au luat-o primii pe coajă. Nu pentru c-ar fi făcut ceva : Paul încasase promisiunea mai demult, iar Jon pusese în coșul de mîncare al dascălului doar cîteva mere putrede.

Din nenorocire *magister* Paulus avea, de cînd era el, credința că nuiaua este la fel de necesară copilului ca hrana și îmbrăcăminte. Mai tîrziu, după ce s-a inițiat în misterele creștine, natura lui bună l-a ajutat să adopte principiul mai uman al autoeducației. Experiențele cu această nouă metodă au transformat școala într-o colecție de curiozități — șoareci albi, șerpi mici, cameleoni, grauri vorbitori și tot felul de cîini pe care școlarii erau oricînd gata să-i distreze cu reprezentații muzicale din flaute, fluiere, clopoței și castaniete. La început, Paulus nutrise speranța optimistă că blîndețea care le învinge pe toate va da rezultate și în cazul acesta. S-a văzut însă că băieții făceau excepție de la minunata regulă, iar rezultatul a fost că profesorul s-a întors, pe neașteptate, la procedeele de altă dată. Paulus parcă uitase de sine, biciuia copiii unul pentru toți și toți pentru unul, operațiunea fiind însoțită de un limbaj ce consta mai ales din invocarea banală a zeilor pe care-i părăsise, dar nu-i uitase. Adică înjura. După aceea Paulus s-a căit amarnic : a mers atît de departe, încît a ajuns să ceară iertare băieților. Și ei l-au iertat, zgomotos și cu dojeni mucalite. Iar într-o miercuri, adunarea credincioșilor de la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina l-a văzut prosternat dinaintea icoanelor, zdrobit de remușcare.

Jon avea o proastă reputație chiar de cînd apăruse la casa de rugăciuni pentru prima oară, la vreo doispre-

zece ani, așa încît nimic din ce-ar fi spus profesorul nu mai putea schimba în vreun fel faima băiatului. Toți erau de părere, fără să fi cercetat, că scopul venirii lui trebuia să fie vreo ticăloșie. Iar mai tîrziu, după plecarea nebotezaților, care n-aveau dreptul să participe la mistere, au descoperit în partea nesfințită din fața naosului un pui de arici și atunci nu le-a mai fost greu să dea crezare scurtei descrieri a profesorului în legătură cu necazurile fără seamăn pricinuite de Jon — un fiu al Satanei — de vreme ce chiar pe el, Paulus, l-a împins de-atîtea ori în păcat.

Iar Priscilla a ridicat glasul și a zis :

— E fiul Satanei, mai serios decît ne-nchipuim.

Ea era informată de negustorul cu chioșcul și de cel cu păsările.

Dar Cecilia, fata care locuia în conacul din dreptul pietrei a cincea de pe Via Appia, puse capăt discuției chiar de la început, declarînd :

— Jon e cel mai scump frățior al meu și nu îngădui nimănui să-l poreclească fiu de satană.

La două zile, după masa de la Nigidius, preascumpul frățior și-a adus aminte că promisese să-i arate lui Marcellus minunea mai presus de iubita aceea supraomenească a lui Sergius Felix. Era zi de tîrg, Jon, ajutat de Philetus, se ocupa cu achiziționarea cîrțițelor pe care le aduceau țărani să ia pe ele purgative, plasturi și haturi contra frigurilor. Mai era și Paul pe-acolo ; Jon îl folosea în chip de secretar, considerînd că el însuși știe prea multă greacă să-și mai piardă vremea cu chestiuni elementare, cum e limba maternă pentru omul de rînd.

— Tot ești aici, ia apucă-te să-mi scrii o epistolă, după cum ți-oi spune, porunci Jon secretarului, care ședea la masa unde se făceau socotelile la cîrțițe. Scrie — stai, ai adus tăblița ? Bine. E ceva foarte important. E pentru Marcellus, îl cunoști, tipul ăla elegant și negricios de la Banca de peste fluviu. Scrie : „Jon către Marcellus“ Ai scris ? Bun. Dă-i drumul : „Zei să-ți dea multă sănătate. Eu personal sînt bine sănătos“.

Paul scrijelea solemn, ținîndu-și limba între dinți.

— Foarte bine. Stai nițel — da : „Dacă vrei s-o vezi pe cea de care am vorbit“ — nu mai pune cîrțițele alea pe lingă alifia de ochi ! Țăranul le-a luat de acolo, speriat, privind la băiat...

„...de care-am vorbit... Te aștept lingă Apollo Săndălarul... Apollo... da, duminică dimineața, în zori“.

— Nu cumva se sfințește și el ? întrebă Paul bănuitor. „Sfînt“ și „necredincios“ erau denumirile preferate pe care le dădea Paul coreligionarilor tatălui său.

Jon a exclus ipoteza printr-un gest energetic.

— E un mare poet. Mama Juliei spune că, de fapt, numai el și Horațiu contează. Doar nu-l bănuiești pe Horațiu că s-ar putea sfinți. Bun — unde-am ajuns ? „Duminică dimineața“ mai scrie : „Dar bineînțeles, nu e nimic de făcut, pentru că ea nu iubește decît Misterele“... Stai o clipă. Se poate scrie așa ceva ?

Ca să scape de ștersul unei fraze, secretarul a apreciat că expresia este admirabilă, iar Jon urmă :

— Decît Misterele... bun. Mai departe... „cu excepția mea, care sînt prietenul și fratele ei“... acum să-ncheiem : „Dar vezi să nu te scoli prea tîrziu, și... și... dacă nu poți veni pentru că te duci la Bancă... Bancă... scrie-mi pe tăbliță“.

Deci scrisoarea suna cam așa :

„Jon către Marcellus. Zeii să-ți dea multă sănătate. Eu personal sînt bine sănătos. Dacă vrei s-o vezi pe cea de care am vorbit, te aștept lingă Apollo Săndălarul duminică dimineața în zori. Dar, bineînțeles, nu e nimic de făcut, pentru că ea nu iubește decît Misterele, cu excepția mea, care sînt prietenul și fratele ei. Dar vezi să nu te scoli prea tîrziu și dacă nu poți veni pentru că trebuie să te duci la Bancă, scrie-mi pe tăbliță“.

Dedesubt scribul a adăugat pe socoteala lui :

„Paul, fiul Plotinei, femeia lui Paulus *magister* a scris în numele lui Jon, care este prea ocupat“.

După ce-a închis scrisoarea cu trei sigilii zdravene, Jon i-a poruncit sclavului său Philetus s-o ducă la Papius.

— Tu tot te duci cu doctorul „Ciumă“ la Statua Mamuri. Poți să te abați în timpul ăsta și pe Alta Semita, să duci scrisoarea.

Philetus s-a bucurat cînd a auzit că trebuie să se ducă la Papirius, unde nu mai fusese de treisprezece ani. Cu un an în urmă ar fi scrișnit din dinți dacă l-ai fi trimis la omul care-i făcuse inelul de fier de la gît.

— Cum vine asta ? se miră Jon. Nu spuneai odată că-l urăști pe grăsanul de Papirius ?

— Asta a fost atunci. Acum îi sînt recunoscător. Dacă nu mi-ar fi pus cercul la gît și nu m-ar fi vîndut...

— Bun, e-n regulă, îl întrerupse Jon, care știa la fel de bine ca și ceilalți din curte că lui Philetus i-a sărit o doagă. Asta se întîmplase cu șase luni în urmă. Toți credeau că e bolnav, impresia era confirmată de faptul că-l rugase în mai multe rînduri pe Jon să-i citească din cartea lui Platon despre suflet. Dar s-a dovedit că la Platon sclavul n-a reușit să găsească ceea ce căuta. Atunci, Philetus a căzut în melancolie — plîngea tot mai amarnic. Pînă la urmă a sărit în cealaltă extremă, arătîndu-se nemăsurat de vesel. Pe urmă nu l-au mai putut opri din muncă, atît se făcuse de vrednic. Exagerările acestea l-au alarmat, de la o vreme, pe tăietorul de pietre, care-a pus în discuție problema, într-o dimineață cînd Philetus se purta mai prostește ca oricînd.

— Bețiv, opină Rufus din adîncurile experienței sale, fără să-și ia ochii de la sardelele pe care și le îngrămădisise în față.

— Spune singur că i se trage din inițierea în misterele creștine, protestă Maeoius.

— Și tu stai să crezi ? puse Rufus întrebarea către o sardea căreia abia îi înghițise capul.

— În timpurile astea nici nu mai știe omul pe ce lume trăiește, răspunse Maeius în numele peștelui și plecă să-și facă rugăciunile de diminettă.

Afară de cîteva scurte momente de melancolie, starea lui Philetus s-a păstrat în nota aceasta. Avea de două ori mai multă putere de muncă. Mătura curtea mai repede chiar decît îi trebuia lui Rufus să se repeadă pînă la „Patru Șipote“ și să-și desfășoare respectivele afaceri. Pietrișul atins de mătură lovea cazanele de unsori de parcă l-ar fi răscolit un curent de apă. Philetus era schimbat în bine din toate punctele de vedere. Făcea curățenie în cuștile maimuțelor de cîte ori era nevoie. Dacă-l tri-

miteai la bibliotecă să aducă *Poemele constelațiilor* ale lui Calpurnius Piso, nu umbla gură-cască să vină înapoi cu *Porumbeii* lui Stella.

Cînd a fost trimis la Papirius acasă, pe Alta Semita, s-a întors într-o oră jumătate, cu scrisoarea închisă neglijent într-o singură pecete. Pe partea rezervată răspunsului sta scris în caligrafia mare, elegantă, funcționarească a lui Marcellus :

„Voi fi la locul respectiv duminică dimineața“.

Duminică dimineața Marcellus se afla la locul de întîlnire. Dar între timp avusese o discuție cu editorul său, librarul Eros, despre propriile lui poeme, la care lucrau pentru multiplicare treizeci de sclavi și, firește, în egală măsură despre Caecilia.

Eros era proprietarul celei mai înalte case de pe stradă și pe acoperiș amenajase o grădină doar atîta, vorba poetului, cît o putea acoperi o aripă de fluture. Dar ce grădină ! Chiar din primele zile ale primăverii era ca un poem de flori și de parfum — sau, și mai exact, ca o pernă albastră lucind și scinteind în soare și vînt. În decorul acesta Eros însuși părea aproape cucernic, atît de frumos se avîntau vîrfurile tufelor ciufulite care-i țineau loc de păr. Cu toate astea Eros era considerat un bărbat ursuz și impulsiv, cu un temperament violent, țepos ca smocurile de pe cap. Cînd se întîmpla să-l întrebe vreun străin dacă e roman, el răspundea disprețuitor : „Nu, sînt napolitan“; deși nu mai fusese la Napoli de douăzeci de ani. Nici pe Marcellus nu l-a iertat cînd acesta a făcut observația că Roma arată sărbătorește pe vreme frumoasă.

— Ah, ar trebui să vezi Napoli, răspunse Eros. Roma nu e mai brează ca un ciolan uscat de vacă zvîrlit în drum. Nu cred că e pe lume fir de praf care să nu nimească aici.

Numai că Marcellus venise să afle dacă Eros știa ceva despre Caecilia și despre familia ei, nu să-i asculte părerile despre orașe. Eros îi cunoștea. În general cunoștea foarte bine oamenii pentru că, spre deosebire de Sergius Felix, el era un membru activ al *Curioseii*.

— Bineînțeles că-i cunosc pe Caecilii — e vorba de ramura cea mai de soi. Mai de demult pretindeau că se trag

din zei. Seneca vorbește de unul Quintus, care-a murit acum vreo două sute de ani peste măsură de bogat. Și Cicero îi pomenește numele — un cămătar în stare de orice, care nu l-ar fi împrumutat nici pe frate-său cu o para sub unu la sută pe lună. Avea o casă și-un parc pe Quirinal, dar cea mai mare parte din timp stătea la reședința de țară, la mila a cincea, lucrînd la registrele de contabilitate. O brută incurabilă, a fost prea zgîrcit ca să se însoare. Și a terminat-o prost. I-au tîrît prin tot orașul cadavrul legat cu-n ștreang de gît.

— Presupun că nu este tipul reprezentativ al familiei.

— Nu, bineînțeles. De două sute de ani nu s-a mai născut în neamul lor vreun individ caracteristic. Acum au căzut în cealaltă extremă.

Marcellus părea nedumerit.

— Întimplător am aflat, printr-o cunoștință care colaborează neoficial la încasarea impozitelor — o delicată aluzie la *Curiosa* — că astăzi averea familiei nu e prea înfloritoare. O generație strînge, alta risipește. E ceea ce numește prietenul meu filosoful, Rufus, legea compensației. Rufus risipește, cît poate el cu slabele-i puteri, mai mult în pliscul circiumarilor. Bănuții Caeciliilor se pierd mai ales cu cerșetorii, profeții și tot felul de lepădături.

— Depinde, probabil, de fire și de gust.

— Și de sete.

— Iar pe fată — nu-mi aduc aminte cum o cheamă — o cunoști ?

— Da, din vedere ; e clienta mea. Gust indiscutabil — vreau să spun indiscutabil prost. I-am trimis, de probă, un Ovidiu — ediție de lux. Mi-a înapoiat cartea fără s-o fi deschis, cu o explicație concisă, amabilă și detaliată a motivelor pentru care o socotea nepotrivită ; toate constatările erau făcute după ambalaj. Tineret răzvrătit ! Nici un respect pentru tradiție și autoritate. Bigotism în loc de pietate. Dispreț față de temelia pusă de înaintași. Iar frumoasa Cornelia Stella Attica e dintre cei mai răi...

— Așa o cheamă ?

— Așa-i înregistrată. Da. Unii îi zic, în glumă, Sfînta Caecilia, ca s-o deosebească de o Caecilie mai profană.

I-am spus de multe ori lui taică-tău c-ar trebui să ne bucurăm că mai există și tineri ca tine. Oamenii cu respect pentru virtute, pentru tot ce ne-au transmis strămoșii. Viața imperiului nostru de ei depinde. Doar dacă te-ai hotărî să-ți întemeiezi o familie ! E trist să vezi cum necredincioșii se înmulțesc ca șobolanii, iar noi, ceilalți — pur și simplu disprețuim porunca și nu ne-nsurăm deloc, sau facem numai doi copii și nici pe-ăia nu reușim să-i creștem. Notează că la zece născuți supraviețuiește cam unul din doi.

Pe Marcellus nu-l interesau părerile librarului despre eugenie. El era preocupat de o anume persoană și familie și zise, ca din întâmplare :

— Dar cum arată această Cornelia Stella Attica ?

Lui Eros îi sclipiră ochii :

— Cum arată ? Scundă — scundă, încît trebuie să se urce pe-o ladă de măsline cînd vorbește la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina. Altfel, foarte frumoasă, fața ovală, trăsături delicate, ochii cenușii, sprîncene ușor arcuite, nasul drept, gura potrivită cu buzele nu prea cămoase. Ei, ai putea s-o recunoști ? Nu, dar mai e ceva, fata asta are, ca să zic așa, o lumină în ea. Înțelegi ?

Marcellus făcu semn că da, iar librarul urmă :

— Dacă-ș pune un stenograf de-ai mei să înregistreze, cuvînt cu cuvînt, ce spune ea și după aceea să compar cu ce spune, de exemplu, nevastă-mea sau oricare altă femeie, probabil că nu s-ar observa nici o diferență ; dar cînd deschide ea gura să vorbească, o ascultăm fermecați cu toții. În schimb cînd își dă drumul la limbă Lucretia mea, vorbele ei nu au mai multă putere decît să supună fetele de la bucatărie.

Marcellus încuviință iar. Pentru Eros faptul nu era nou, dar, spre completare, merse mai în adîncime :

— Sînt unii filosofi sau predicatori pe la casele de rugăciuni care pot debita tot felul de idei demodate, șchioape și zbanghii, încît ești gata să-i iei drept tineri foarte luminați la minte. Alții spun lucruri noi și destul de neobișnuite, dar ascultătorii se plictisesc așa de tare, încît numai că nu le-ar suci gîtul, să tacă odată. E vorba de același lucru aici, privit din alt unghi.

Marcellus a schițat un zîmbet discret, recunoscînd influența lui Papirius asupra procesului mental al librarului.

Jargon Argiletum — Marcellus îl ştia foarte bine. Chiar şi bunica luase câte ceva din el. Dar modul ei de gândire era incontestabil de tip Alta Semita.

— Iar în rest, cea mai bună sursă de informaţie ar fi băiatul doctorului, Jon, îl cunoşti tu, încheie Eros. După câte-mi dau seama, el îi priveşte pe Caecili ca pe familia sa de adopţiune.

Şi cum spuneam, duminică dimineţa Marcellus era la locul de întâlnire. Fusese foarte punctual, totuşi Jon şedea la picioarele lui Apollo, cu o expresie plină de suferinţă şi reproş. Dacă nu ştiai că Philetus pîndise o jumătate de oră la colţul străzii pe unde trebuia să vină Marcellus şi cînd îl-a zărit, s-a dus glonţ să-l trezească pe Jon, iar Jon abia apucase să-şi arunce hainele pe el, ai fi putut crede că băiatul petrecuse toată noaptea la picioarele statuii.

— N-ai aşteptat, nu-i aşa ? întrebă Marcellus, cerîndu-şi amabil scuze pentru ceva de care nici nu era vinovat.

— Prea puţin, răspunse Jon pe un ton care nu se prea potrivea cu vorbele. Apoi, cu o voce mai dulce :

— Ei, acum te duci să te faci galileean ?

Întrebarea putea fi luată drept obrăznicie, ţinînd seama de diferenţa de vîrstă dintre ei. Însă Marcellus, care-şi potrivise bine de-acasă ochelarii de protecţie ai scepticismului faţă de dogmă, întrebă, netulburat :

— Ar fi chiar aşa o nenorocire ? Sora ta — cum îi ziceai ? e galileeană, da ?

— Rhod. Sau Rhodope. Cu femeile e altceva. Femeile sînt gata oricînd să aibă de-a face cu Misterele.

— Nu vrei să-mi spui cum să mă port ? interveni Marcellus, care găsea că nu se aflau în locul cel mai potrivit ca să poarte o discuţie de principiu despre consecvenţa femeilor.

Jon răspunse, protector :

— Să faci tot ce fac eu şi să ai grijă să nu rîzi de părintele Hyacinth. Tatăl Marciei. E eunuc, el ne muştru-luieşte mereu şi predică despre profeţi în locul lui Rab Chanina. Cînd vorbeşte, îşi smuceşte capul cu bărbia în

sus, cum face găina cînd bea apă. Ai pomenit ceva mai caraghios ?

Jon a tot sporovăit așa pînă-au intrat în tinda casei de rugăciuni. Aici, băiatul parcă și-a schimbat dintr-o dată pielea ; brusc, deveni tăcut pe cît fusese de vorbăreț pînă atunci. S-a îndreptat spre fîntină, ca unul de-ai casei și i-a șoptit lui Marcellus să facă întocmai. Începu să se spele pe miini : „ca să ridice mîinile curate către Domnul, la rugăciune“. Asta servea și ca gest de apărare împotriva demonilor. Operația era mai serioasă decît stropitul cu ramuri muiate în apă, pe care-l știa Marcellus de la temple. Și ce dacă ? Cineva a deznodat două funii — Marcellus i-a văzut mîinile reflectate în apă — făcînd loc cît să treacă un om. Treaba asta o făcea un oarecare Pegasus, un fel de supraveghetor care altfel mai și umbla haimana pe uliți. L-a cunoscut imediat pe Marcellus și l-a salutat cu însuflețire. Marcellus se simțea destul de prost la gîndul că aici avea să facă probabil și alte asemenea cunoștințe.

Atmosfera nu era mai îmbucurătoare în vestibul, unde, în unele duminici veneau și cițiva nebotezați. Primul care l-a salutat, voios, a fost Philetus. După aceea, încurajate de exemplul său, au urmat trei saluturi familiare și camaraderesti — erau trei slăbănogi obraznici, atît de învățați cu viața în aer liber, mai ales cu trîndăvia în colțuri mai retrase de prin Argiletum, încît Marcellus i-a asemuit cu niște veverițe în cușcă. Pe lîngă ei stătea, sfioasă, o sclavă cam șleampătă ; înfățișarea femeii dădea impresia că fusese multă vreme servitoare la o casă mare. Marcellus știa că o mai văzuse, dar nu-și aducea aminte unde. Imediat au mai prins curaj și alții : o doamnă care ar fi putut servi foarte bine sculptorilor ca model pentru zeița fertilității — se spunea despre ea că fusese doică la doi senatori ; un omuleț cu nasul coroiat, care era sau fusese toboșarul unui astrolog ; și după ce s-au așezat printre bărbații căsătoriți, un domn cu expresie de manechin și-a deschis sufletul către Marcellus, care atît a putut înțelege, că necunoscutul „hrănea douăzeci de sclavi și un cîine“.

Iată unde se afla Marcellus : bărbat distins, cu cont deschis la bijutier și credit nelimitat la croitor, un om pe

care-l enerva orice gest necioplit și orice mână transpirată. Iar în jurul său, o numeroasă adunare de femei în veșminte ieftine, înflorate, care se cunoșteau între ele — și tot felul de bărbați la care te-ai fi temut să nu-și uite de sine și să se scobească în nas chiar aici, în sanctuar.

O femeie s-a îndreptat către Marcellus și s-a așezat lângă el. Avea în mână un glob de cristal de rocă, din cele pe care le țineau femeile vara, să-și răcorească palmele. Lui Marcellus îi dispăcea detaliul, pentru că nu era atât de cald încât să fie nevoie de asta. Așezându-se lângă el, femeia păcătuia împotriva obiceiului care cerea ca în timpul serviciului divin bărbații și femeile să stea separat, dar asta n-o privea pe ea — fiindcă purta la gît un obiect șlefuit în formă de cruce, dintr-o piatră numită ochiul pisicii, care reflecta lumina. Crucea aceasta discret scînteietoare era însemnul diaconeselor. Aceasta era sora Petra. Și cum dispunea de o inepuizabilă forță de inițiativă, în pauzele din timpul serviciului divin se ocupa de sufletele proaspăt convertite, încercînd să le facă să se simtă ca acasă.

Marcellus contempla înfățișările simbolice ale animalelor — miei, pești, porumbei, care cu timpul luaseră locul amestecului de îngeri și cupidonii de pe pereții casei de rugăciuni. Nu erau decît întruchipări convenționale, cum sînt în general capabili să facă învățăceii mai dotați de la arte frumoase. Și totuși, era ceva în ele care-ți dădea impresia că această naturalețe infantilă apărea, de fapt, intenționat — o anumită îndemînare te făcea să le suspectezi de afectare. Era mai ales un pește — nu un pește căruia să-i poți da nume, ci un pește universal, cum l-ar desena oricine dacă i s-ar cere să-l facă pe loc — era aproape o torpilă, cu înotătoare deasupra și dedesubt, cu o dungă puternică pe toată lungimea și mustați sub buza de jos.

— E simbolul Mîntuitorului, se auzi o voce de lângă Marcellus. Dădu cu ochii de sora Petra, care se uita la el. Atunci observă că femeia avea o mustață mare, cenușie și ochii apoși. Marcellus făcu un semn de aprobare.

— Ar trebui să-l cauți pe Mîntuitor, a adăugat ea. Ochii roșii pe margini vădeau marcele devotament față de idee.

— Sfatul femeilor sau e prea scump, sau e prea ieftin, șopti Jon, distinct și gînditor. Era un aforism pe care-l știa de la bibliotecarul Templului Păcii și în care credea cu tărie. Marcellus a încuviințat iar și bătrîna diaconesă i-a zîmbit încurajator, considerîndu-i gestul o consimțire.

— Văd că ai o părere bună despre băiat, insinuă ea, arătînd cu creștetul spre Jon.

Marcellus simți un junghi în adîncul inimii, unde păstra amintirea unui copil micuț, cu ochii negri, care clipeau fără să vadă nimic.

— Nu pot să-l sufăr pe puștiul ăsta, răspunse el politicos. Venerabila femeie l-a privit speriată și neîncrezătoare și s-a îndepărtat bombănind.

Dar iată că lîngă banca lor a apărut minunea pe numele întreg de Cornelia Stella Attica Caeciliana.

— Salve, Rhod, șopti Jon. Iată-l.

Euphemus, bătrînul portar de pe Alta Semita, avea obiceiul enervant să-și exprime părerile în formulări bizare. Într-o anumită împrejurare a spus despre poeți că „sînt oameni care simt sufletul lucrurilor“ și a adăugat :

— Cîteodată se-ntîmplă să scrie versuri.

O muscă nu e mai fericită cînd se recoltează mierea decît era Euphemus cînd îi reușea o imagine. Îl amuza teribil să-și observe ascultătorii cum se apropie de ea, ca pisica de-o omidă păroasă. S-a distrat grozav observîndu-l pe Marcellus care, după cum știm, suferea de iluzia că scrie poezie.

De fapt, în cazul lui Marcellus, zeflemelele lui erau neîntemeiate, pentru că Marcellus avea o fire deosebit de sensibilă față de oameni, chiar și față de animale — dar mai ales față de oameni, deși la unii nu simțea decît că-l enervează cu trîncăneala lor fără măsură. Îi plăceau mai ales oamenii amabili. Totuși, niciodată nu înregistrase cu asemenea acuitate prezența vreunei ființe omenești cum i s-a întîmplat cu fata aceasta. Prezența ei îi dădea senzația unei contopiri fizice și se întreba dacă e doar o pornire din el însuși, sau poate o atracție reciprocă.

Avea dinainte-i un suflet. Pentru cei care nu agreează cuvîntul suflet — și aceia au nevoie de compătimirea noastră — putem foarte bine să-i zicem principiu. Ceilalți din vestibul erau, în mare parte, niște pachete de funcții, neinteresate de conținutul celor de alături. Erau ochi, urechi, guri și mîini care acționau independent unele de altele, ca niște copii vagabonzi. În mijlocul anarhiei lor organizate stătea însuși principiul, prea puțin tulburat de învelișul material, de față, păr, umeri, mîini, de tot ce intră într-un nod de funcțiuni și provoacă o suferință direct proporțională cu măsura frumuseții formale; pentru simțurile mai puțin șlefuite ale observatorului, aici se ivea darul ales. Iar principiul acesta îi zîmbea lui, lui Marcellus, cu surîsul acela care se acordă ca distincție, ca onoare la care merită să rivnești din toată inima.

Zîmbetul ei nu era ca al celorlalți oameni. Mai întîi răsărea pe buze, întîrzia o clipă călcînd parcă apa și se cufunda iar în adîncuri. Cînd nu mai rezista fără aer, apărea din nou la suprafață, cald și mut. În același timp surîsul parcă-i respira în priviri și părea că vibrează pînă în virful degetelor.

L-a cuprins pe Jon cu stînga de git, iar cu dreapta îi mîngîia, duios, părul. Tot ridicînd și coborînd privirile, i-a adresat lui Marcellus cîteva fraze. S-a interesat dacă Jon spusese că ea a citit poemele cu multă plăcere și că spera să aibă prilejul de a-l cunoaște pe Marcellus mai îndeaproape. Ce spunea ea nu depășea, în mare parte, ceea ce-ar fi putut spune și el, ca bărbat, dar ea părea că nu se supune regulilor obișnuite, se purta ca o regină care acordă favoruri unuia dintre supuși. În timp ce conversau, pînă să apuce Marcellus să dea vreun răspuns lămurit, s-a repezit între ei un bărbat gras, a sărutat-o pe Caecilia cu toată căldura și a luat-o cu el spre altar, lăsînd-o, totuși, la fecioare, iar el s-a dus spre strană. Nu era prea înalt și, ca să zicem așa, era destul de rău construit, cu obrajii fleșcăiți și palizi, cu ochii inexpressivi, cu urechile clăpăuge și picioarele țepene. Cînd s-a așezat — sau, mai exact, cînd s-a prăbușit — în genunchi, parcă s-ar fi auzit o cărămidă picînd într-un hîrdău cu apă.

— Of ! Boșorog timpit, gifii Jon. Iar cînd Marcellus s-a uitat la el, întrebător, i-a explicat :

— E părintele Hyacinth, tatăl adoptiv al Marciei.

Cînd, în sfîrșit, Marcellus și-a revenit destul ca să se poată gîndi cum avea fata părul, blond sau negru, ședea la „Patru Șipote“ cu agentul secret Istacidius și cu Paetus, bătrînul știrb, purtătorul de cuvînt al prezicătorului. Trecuse o oră de la întîlnirea cu Caecilia și Marcellus ar fi preferat să fie singur cu Jon, care umbla prin tavernă ca la el acasă — era doar prima lui locuință la Roma.

Marcellus simțea că n-are nimic comun cu cei doi, mai ales cu Paetus cel neprietenos ca o vatră fără foc. Caraghiosul ăsta distrase societatea în seara cînd Elina sărbătorea plecarea lui Arnuphis ca preot al armatei. Vorba lui era un fel de bîziit nazal — specialiștii spun că asta se trage din polipi sau de la vâlul palatului. L-a văzut pe Marcellus ieșind de la casa de rugăciuni a galileenilor și treaba asta, zicea el, îl amuza dar îl și întrista. Cînd n-avea la îndemîină niște autorități, Paetus punea în bătaie artileria grea numită „toți oamenii cinstiți“, sau mortierele și mai grele „toți oamenii cu judecata sănătoasă“.

— Toți oamenii cu judecata sănătoasă au căzut de acord că trebuie făcut ceva împotriva creștinilor, spuse el cătrănit. Ceva radical. Să nu împingem blîndețea prea departe.

— Fleacuri ! spuse Istacidius, fiu credincios al lui Isis.

— Am trăit să te văd și pe tine, Marcellus, ducîndu-te la o casă de rugăciune — să nu uit să-i spun Elinei.

Bătrînul se lovea cu palmele peste coapsele slăbănoage, vesel nevoie mare, la gîndul surprizei ei.

— Vom trăi să vedem tare multe, spuse agentul secret.

— Pînă să ne dăm noi seama ce se-ntîmplă, ne și trezim cu Marcellus galileean.

— Prostii, exclamă Paetus și Marcellus deodată, după care Paetus s-a aplecat confidențial către Marcellus, întrebîndu-l cu o strîmbătură :

— Eh, fetișcana aia, nu ?

Și i-a dat un ghiont, explodînd de ris, mai-mai să se sufoce. Chiar și Istacidius, rezervat, și-a îngăduit un zîmbet, dar numai atît. Pe urmă a început să ciocănească în masă cu o cutiuță de pene de scris, exclamînd amenințător :

— De data asta necredincioșii vor fi puși în afara legii. Pînă la Saturnalii scăpăm de ei.

— Parcă n-aș crede.

Lui Marcellus nu-i venea să creadă. Amenințări de-astea mai auzise de atîtea ori. Detectivul însă și-a încrucișat miinile într-un gest care exprima inevitabilul.

— Pun capul jos, exclamă. Pînă la sfîrșitul anului vor fi spulberați ca un cuib de șobolani. Tu ce crezi, Paetus ?

— Pun și eu capul, dacă-ți e de vreun folos, bălmăji bătrînul teolog. O tărtăcuță bătrînă și consumată. Șaptezeci și nouă de ani. A fost odată un cap foarte frumos, se scurgeau ochii fetelor după el. Da, ce e drept, necredincioșii l-au omorît pe „Șoimul“ cu blestemele lor, lua-i-ar dracu' ! Galileenii merită o lecție serioasă, ca să nu fim obligați s-o luăm iar de la capăt.

— Să-i ia toți dracii pe creștinii care i-au făcut far-mece „Șoimului“, a intervenit Istacidius, care în afară de meseria lui, mai avea o pasiune mistuitoare — caii, alergările. Circul. Ce zici ? și s-a întors spre Marcellus. Tu ții cu verzuii.

— Și de ce nu-l găsiți pe vinovat ? întrebă Marcellus.

— O să punem noi mîna pe el cît ai zice pește, l-a asigurat detectivul, confidențial. Avem două indicii noi, dar asta să rămînă între noi. Mai ai răbdare cîteva zile — și dup-aceea Dumnezeu să-i miluiască pe creștini !

Marcellus n-a mai ascultat. N-a fost atent aproape deloc la momentul cînd Paetus l-a chemat pe Jon și i-a oferit o slujbă nostimă și bine plătită, responsabil cu recuzita și paj la sucursala ghicitorului Alexandru de la Templul lui Isis.

— Brună sau blondă ? se-ntreba Marcellus. Ar fi putut să afle de la Jon, dar băiatul era prea ocupat cu Paetus. Și la urma urmelor — era o fată frumoasă și-atîta tot ; parcă nu se găseau destule fete frumoase pe lume. Parcă Elina nu era cu mult mai demnă de atenție, dacă e vorba pe-așa.

Marcellus s-a dus acasă singur. Era tulburat. Judecînd după simptome, motivul nu era în afară — însemna, deci, că se afla în el însuși. Poate dragostea. Absurd ! Și s-a

hotărît să-și îngăduie plăcerea de-a o întâlni pe Elina cât mai curînd. Dar avea mereu senzația aceea de nemulțumire. Iubirea, cînd e iubire, nu poate fi chiar de proastă calitate dacă o face pe victimă nemulțumită de ea însăși ; n-am exagera să spunem că Marcellus pusese piciorul în scara de la șa. Din primul moment al revelației, începutul dulce-amărui, el s-a apucat, inconștient, să exploreze la întîmplare sedimentele experienței sale erotice. Era o muncă de arheolog : de la relațiile cu Elina, artificiale și comune, la suita strălucitoare de femei aproape uitate, pînă la Ruth. Cele mai multe amintiri îi veneau în minte fragmentar, printr-un filtru ireal parcă. Doar cîteva întîmplări, dintre cele mai banale, se păstrau limpede — aceea din Cartagina, de exemplu, de pe Strada Meșterilor Scutieri, cînd a întîlnit o fată nemaipomenit de frumoasă. Fata i-a zîmbit și Marcellus a prins-o de tunică, s-o ia cu el. Dar cînd a scos, cu mîna cealaltă, niște bani ca să-i dea, ea l-a plesnit de i-au căzut toți banii pe jos. Fata și-a văzut de drum, cu o prestanță de vestală și el a rămas în urmă, să se consoleze cu hohotele de rîs ale trecătorilor. Își aducea probabil aminte o întîmplare atît de caraghioasă pentru că era singura palmă primită vreodată de la o femeie, iar acum își spunea : „Sărmană Romă ! Închipuie-ți să te duci, bărbat în toată firea, să încasezi o palmă tocmai în Africa !“

S-a oprit la femeia copil, soția lui de taină, dulcea și materna iubită Nefertiti, cea cu inima curată, ea, ale cărei buze înfloreau din nesfîrșitele nopți cînd l-au învățat, vers cu vers, înflăcărata și patetica sărbătoare din Cîntarea Cîntărilor. Parcă se auzea aievea, repetînd cuvintele prin care îndrăgostitul imploră grația iubitei sale, mai auzea încă, limpede, prin ani, șoapta ei voioasă : „Perină de mirt este iubitul meu, noaptea întreagă între sinii mei se ascunde“. Dar aici, chipul luminos al lui Ruth s-a destrămat ca fumul și i-a luat locul chipul Caeciliei. Era gravă și prietenoasă, de o prietenie oarecum distantă, care aducea mai mult a tristețe și spunea, răbdătoare : „Este scris !“

La casa de rugăciuni tot așa vorbise, urcată pe o lădiță. Marcellus nu mai știa ce a zis ea că e scris, dar s-a hotărît să-și îmbospăteze memoria cu prima ocazie.

*Fericit bărbatul fără noroc în
dragoste.*

Din pesimismul antic

Se apropla 1 martie, iar la Roma chipurile băieților căpătau tot mai mult o expresie de îndirjită suferință, încît te-ai fi putut îngrijora de-a binelea dacă nu cunoșteai fericitul motiv al durerii lor. Se pregăteau pentru Ziua Mamelor. În ultima zi, mai ales, se arătau și alte semne : își dădeau cu cerneală de toate culorile pe degete, pe haine și pe față, fără să-i certe nimeni ; dimpotrivă, curgeau cu mare dărnicie prăjiturile și încurajările, deși n-ai fi bănuît că oamenii mai vîrstnici au vreo idee de faptul că la vremea aceasta se năștea poemul închinat mamei ; chipurile juvenile erau umbrite de chinurile facerii.

Băieții sînt practic întotdeauna cinstiți. Bineînțeles că li se mai întîmplă să pună mîna pe lucruri care nu le aparțin. Tot așa, cîteodată ajung să spună lucruri care nici nu s-ar fi putut petrece. Le fac însă pe toate cu inima curată. Și greu i-ar fi trecut prin cap unui băiat să fure poezia pentru mamă, fie ca ispita să n-ajungă atît de departe. În realitate, poemul era de fiecare dată absolut original, doar că începea invariabil cu „De-aș călători la marginile lumii“, cuprindea afirmația veche de cînd lumea : „Răsărit sau apus, nicăieri nu-i ca acasă“ și se încheia cu „Măicuța mea prea iubită“. Iar mamele, la rîndul lor, îl stropeau cu lacrimi sincere și-l puneau deoparte an de an, în credința nezdruccinată că inimosul lor băiețaș se va întrece, la timpul său, cu marii poeți de altă dată — Vergilius, Horatius, Catullus și toți ceilalți și că, în unele privințe, îi va învinge chiar.

Însă Jon avea motive să facă excepție de la regula de onestitate a jocului. În primul rînd, avea un talent poetic foarte redus. Și asta pentru că scria așa cum vorbea și de vorbit nu vorbea de loc poetic. În al doilea rînd avea un mare aliat în omul de la chioșc — spre deosebire de Jon, acela era gata oricînd să-și struncască lira și să facă versuri. Versuri de cununie, de înmormîntare, versuri

la îmbrăcarea togii virile, versuri la facerea și desfăcerea logodnelor, versuri de Saturnalii și de sărbătorile mese-riașilor. Acesta era un sector aparte al afacerilor sale, foarte serios chiar, așa încît nu era mai mare lucru pentru el să compună o poezie pentru mamă decît să se scarpine la ceafă. I-a spus lui Jon că-i poate face un poem cît de la Roma la Ostia. Totuși, din motive practice, au căzut de acord pînă la urmă să-i dea o șarjă de douăsprezece strofe a cîte opt versuri, pe care mai tîrziu Jon le-a împărțit în două — primele șase strofe i le-a dat lui Paul pentru mama lui și pe celelalte le-a oprit el, pentru Pomona. Astfel înarmați, au ajuns și ei la 1 Martie — Ziua Mamelor.

.Ziua a sosit — sau, mai sărbătorește spus, a răsărit — exact așa cum se cuvenea : întunericul nopții era cuprins de o pîclă deasă, după ce s-a luminat de ziuă, o ceață cenușie a mai persistat vreo oră ; pe urmă, un sfert de oră ceața a lunecat vâluri-vâluri și, în sfîrșit, soarele, străluci peste legiunile de mame care așteptau omagiul feciorilor lor, peste tot atîția tați, reduși în această zi la situația de spectatori și peste de două sau de patru ori mai mulți băieți cu inimile palpitînd de hotărîrea de a face fapte mari și bune, prin care într-un fel sau altul să înlătore piedicile și greutățile din calea mamelor lor — cel puțin în această însemnată și deosebită zi. Da, a declarat Jon, în măsura în care depindea de el, ziua aceasta va lăsa urme în viața mamei sale.

— Pomona, dacă vrei, poți să-mi tai capul, declară Jon.

— Asta vrea să fie un fel de cadou, nu ? observă Pomona. Dar deocamdată mai bine să-l lăsăm la locul lui. Ce-ar fi dacă pînă una-alta mi-ai face serviciul să aduci o cană cu lapte ?

Jon a strîmbat din nas — o mișcare reflexă, de care nu era conștient. Pe urmă și-a revenit.

— Nu s-ar putea duce unchiul Phil ? întrebă, să vadă dacă-i merge. Pin-atunci, eu m-aș spăla. Știi ce mi-ai spus ieri, să mă frec bine de tot.

Pomona tăcu. În timp, se obișnuise cu tîrguiala lui Jon la treburile gospodăriei. Jon, în picioare, a urmărit cîteva clipe, un stol ciudat de vrăbii care se cuibăriseră pe acoperișul pavilionului de maimuțe. Erau niște păsări gingașe și vesele, fluturau ca hirtia cînd arde și se carbo-

nizează. Vreo cinci din ele se hîrjoneau într-o băltoacă, își vîrau ciocul în apă și se scuturau, aruncînd stropi împrejur. După aceea Jon a luat cana, și-a vîrît banul în gură și a zbughit-o pe ușă. Curînd s-a auzit un strigăt ascuțit, care însemna că băiatul ajunsese la poarta ucenicului cofetar și atunci Pomona a scos un sul elegant de pergament și-a început să citească ; pe măsură ce citea, se și încrunta, iar pe buze îi juca un zîmbet ușor amar. Era poemul dedicat Mamei, scris în frumoasa calligrafie a lui Jon. Începea cu versul acesta ciudat :

Dar totul se uită cînd spre casă iar cîrmim

De-a lungul anilor, Pomona citise tot felul de poezii, surprinzătoare pe alocuri. Nu-și amintea, totuși, să fi început vreodată cu „dar“. Pe urmă apăreau niște idei fără legătură și absolut nepotrivite, care nu erau deloc în stilul lui Jon. Pomona a pus documentul într-o casetă, în care se mai găseau alte cinci poeme originale, cu un cuprins plin de dragoste și stîngăcii.

— Se face mare, și-a spus ea, cu un suspin de resemnare în fața inevitabilului.

Rufus renunțase la clientela lui și se asociase cu Maecius. Afișul semănînd cu chipul omului din Neanderthal fusese înlocuit cu un șarpe al lui Aesculapius, de culoarea otelului, încolăcind doi șoricei ruginii. Acesta era semnul celor din corporația doctorilor de ciumă. Afacerea a luat avînt mai ales după ce Rufus a descoperit, credea el, că ciuma nu se lipește aproape niciodată de cei care s-au intoxicat vreodată cu plumb. El susținea că cele două boli reacționează reciproc exact ca doi cîini înrăiți, pe care-i închizi într-un canal împreună și că plumbul ar fi dulăul cel mai tare. Urmarea a fost că oamenii se înghesuiau care mai de care să-și facă rost de cît mai multă otravă de plumb, încît firma lor s-ar fi descurcat foarte bine și cu un al treilea doctor.

De fapt, nu era de disprețuit nici prezența lui Jon, deși activitatea lui se limitase pînă atunci la secția de farmacie, unde făcea pilule, unsori și fierturi de buruieni, împreună cu unchiul Phil, credinciosul lui sclav și preceptor.

În timpul uceniciei, Jon deprinsese jargonul meseriei : dintre cele mai pe înțeles expresii erau : diatezele febrei, umorile reci, cavernitatea ventriculară, dietetica experimentală cu eructația iritantă sau acidă. Sfidător în simplitatea lui, Jon lansase teorii despre tratamentul erizipelului, pe care dacă le-ar fi aplicat întocmai, ajungea membru de onoare în breasla ciocilor. Concepea doctrine de patologie și metode terapeutice de o candoare demnă și barbară ; evoluța lui profesională a urmat, în câteva luni teribile, un curs prin care băiatul ar fi ajuns curînd în stare a-i privi de sus pe oamenii de geniu, ca Hippocrates și Platon ; dar l-a împins diavolul de Ziua Mamelor să înceapă nițel meseria pe cont propriu. N-a fost decît o împlinire cu ghinion ; dar a avut consecințe destul de grave.

Pacientul a fost Julia în persoană. De la o vreme, fetișcana aceasta își cam neglija treburile mai serioase — o atrăgea, ca pe orice femeie, indiferența pe care-o afișa Jon față de ea cînd se întâlneau întîmplător pe stradă sau prin locurile de distracție din cartier. Cu o discreție care-i masca destul de bine impulsul, ea îi făcuse mai multe avansuri, dar fără succes. Faptele se petreceau fie în maghernița unde se vindeau bețe de supt —, un fel de frigărui de lemn muiate în miere închegată și miez de nucă — fie în casa pantofarului Lucas, pe la care trecea Jon ; odată, într-o pornire nebunatică a adolescenței sale, Jon a profitat de un moment de neatenție, cînd meșterul își vedea de clienți și a bătut un cui în scăunelul cismarului, cu vîrfurile în sus. Julia venise și ea, să ridice o pereche de sandale aurite care, vreo patru luni în urmă, îi păuseră lui Jon culmea rafinamentului femeiesc și-i provocaseră anumite reacții la inimă și pe care, în lumina celor mai proaspete cunoștințe, le-a definit ca palpitații neregulate. Dar întîlnirea de la Lucas nu i-a mai dat nici un fel de palpitații. Jon își amintea foarte bine că și Julia rîsesse de el în seara aceea la Templul Cetății și al lui Venus, cînd le-a povestit Sergius Felix despre zeița lui. Jon a salutat-o pe Julia cu amabilă indiferență și s-a delectat în continuare cu un mic tratat grecesc despre *Infla-*

mafia inimii la gladiatori, ceea ce trebuia să mascheze atacul asupra posteriorului greu încercat, dar mereu încrezător, al lui Lucas.

În drum spre casă, cu sandalele aurite în picioare și cu celelalte împachetate sub braț, Julia a întreprins o analiză obiectivă a vieții sufletești a tînărului doctor. Concluzia și-a formulat-o în cîteva fraze sincere și nesentimentale — fata hotărî să-l considere pe viitor un șobolan mort — decizie pe care-a respectat-o timp de două zile, pînă cînd l-a întîlnit din nou, de Ziua Mamelor, după-amiaza, în curtea zarzavagiului.

Jon nu părea să se fi schimbat cu nimic. Atunci cînd Julia a exprimat niște ipoteze în legătură cu rezultatul viitoarelor alergări de la Circ, băiatul i-a răspuns cu politețe seacă. Nici răutățile ei simpatice la adresa lui Horus, egipteanul, n-au avut mai mult succes. Cercetîndu-l pe Horus mai îndeaproape, zicea ea, și-a dat seama că e superficial, lipsit de inteligență și vulgar. Jon și-a permis să spună, cu bunăvoință plictisită, că sînt multe lucruri bune și chiar admirabile în Horus. Avea cusururi evidente — fața aceea de șobolan, îngîmfarea prostească și lașitatea neamului, — astea, sigur, nu puteai să nu le recunoști. Dar calitățile nu-i erau mai prejos. Jon nu s-a simțit dator să le specifice. S-a mulțumit doar să-l numească băiat bun.

Absolut întîmplător, fata a reușit să stîrnească interesul lui Jon chiar cînd se pregătea să-și ia rămas bun de la el. S-a scuzat că nu mai poate sta din cauza unei indispoziții și, spre marea ei uimire, plictisul lui a dispărut ca prin farmec, cum se ascunde pisica în frunziș. Cînd i-a vorbit despre Circ, el a căscat și nici alte probleme de interes vital pentru țară nu-i putuseră învinge armura de apatie. În schimb, la o remarcă întîmplătoare despre indispoziția ei, Jon n-a mai rezistat. Era agitat tot — ochii îi luceau de ardoare profesională.

— Unde te doare ? a întrebato el, trepidînd ca un soldat la semnalul de plecare al legiunii.

— Păi, cam peste tot, răspunse fata. Nu e cine știe ce. Trece de la sine.

Jon a zîmbit cu îngăduitor dispreț și-a apucat-o de încheietura mîinii. S-a încruntat, buzele îi fremătau.

— Puls accelerat, constată, cu un aer îngrijorat. Mă gîndeam eu. Nu-ți merge bine deloc, scumpo.

Julia s-a uitat la el, speriată :

— Și ce crezi, trebuie să mă duc la doctor ?

De parcă doctorul n-ar fi fost chiar acolo, de față. O clipă, Jon s-a întunecat, pe urmă a răspuns, posac :

— Pot să te vindec și eu, cît ai bate din palme ; dar, sigur, dacă vrei să te duci la vreun șarlatan, n-ai decît.

— Da, dar tu n-ai cum să știi ce-i cu mine.

Această desconsiderare a talentului său nu l-a clintit pe Jon. Pe moment, sufletul lui era eliberat de egoism. Urmă :

— Noi îi zicem pletoră — o formă de pletoră.

Pescuise cuvîntul cu o seară înainte, pregătind plasturele papagalului în camera de lingă cabinetul lui Maecius, care consulta un negustor de vite astmatic.

— Sînge gros și negru, înțelegi.

— Pfui ! Din ce să fac eu sînge gros ?

— Se-ntîmplă des la femei — și la crocodili. Asta era o invenție de-a lui, în întregime personală. Sigur, zise, nu te pot sili să primești să-ți las eu sînge. Dar să știi că asta e singura soluție — doar dacă nu vrei să ți se pună un rotocol de lipitori pe stomac.

Julia s-a cutremurat la gîndul acesta și s-a resemnat să-l însoțească pe Jon către casă. În ultimul moment, fata s-a gîndit să se ducă, totuși, la Rufus, dar Jon a lămurit-o :

— E foarte bun la ciumă, dar i-a cam slăbit vederea pentru operații de-astea mărunte. Și trebuie făcută azi, mîine-ar fi prea tîrziu — pînă mîine ți se face sîngele păsat. Și toată treaba e un fleac. Uită-te la vechitura de maimuță — intraseră în curte — maimuțoiul ăla bătrîn cu laba în eșarfă. Ieri i-am lăsat sînge. Acu' îl vezi cum stă și se hlizește ? Dragul de el !

Și s-a apropiat să mîngîie un cimpanzeu care stătea singur într-o cușcă și, cînd l-a văzut pe Jon, s-a retras repede într-un colț, departe. Dacă zîmbet era ce se vedea pe figura animalului, te întrebai cum ar fi arătat într-o stare nefericită. Băiatul a lăsat-o pe maimuță și a dus-o pe Julia în magazia veche, întunecoasă, care folosea și de cămară și de laborator. Julia se uita în jur plină de curiozitate, iar Jon își găsise de lucru cu o piuliță, făcea o

gălăgie complet inutilă cu pisălogul și se foia cum fac de multe ori bărbații când știu că-i observă o femeie. În sfârșit, s-a apropiat de ea cu niște instrumente formidabile. Julia și-a dat repede seama că-i vorba de o trusă cu instrumente de lăsat sânge din vremea Republicii. Jon le-a găsit printre vechiturile din podul casei; le curățase și le dăduse jos abia cu o zi în urmă, pentru flebotomia nefericitei maimuțe. Bineînțeles că nu se așteptase la o creștere atât de rapidă a clientelei, dar cum se arătau semne că treaba are să meargă strună, Jon avea mare noroc că toate instrumentele-i erau puse la punct. Hotărî să le țină permanent în ordine, iar acum îl bătea gândul să încerce s-o opereze pe fată de piatră. Fata întrebă :

— N-ai nimic de mâncat pe-aici ?

Jon nu i-a luat-o în nume de rău. El știa cât le interesează pe femei științele aplicate, avea experiență cu fetele care — în lipsa lui Rufus — dădeau tîrcoale laboratorului cu gândul să pună mîna pe cîte ceva de mîncare sau măcar să-l convingă să le dea cu parfum. I-a zîmbit Juliei protector, i-a șters antebrațul cu o cîrpă umedă — precauție antiseptică după care a rămas la fel de murdar — și-a răspuns :

— Am o lădiță de smochine. E pe-aici. Ai să mănînci cîteva cu scorțișoară, după ce terminăm. Sînt o minune.

După aceea a început operația — pînă să prindă fata de veste, Jon i-a și strîns brațul cu un șnur și-a început să examineze rețeaua de vene din dreptul cotului. Negăsind nici vena din profunzime, nici pe cea laterală, s-a hotărît s-o folosească pe cea din mijloc — fapt pe care i l-a explicat și fetei.

— Cea împărțită în două ramuri care se unesc la încheietură.

Dintre toate, a ales, spunea el, *vena mediana basilica* — dascălul lui i-ar fi zis *cephalica* — a deschis-o și-a tras puțin sânge cu o sondă murdară. Totul s-a terminat într-o clipă, după care i-a dezlegat brațul și s-a șters pe frunte cu dosul palmei.

— Asta a fost doar începutul, spuse el. Acum trebuie să dai pe gît hidromelul ăsta cu oțet și untdelemn.

I-a întins o cupă pe care nu demult o golise de cele şapte lipitori din ea, şi acum o umpluse cu amintita băutură.

— Întii aşteptăm niţel şi pe urmă facem pasul următor. De fapt ar trebui făcute patru punctii în trei zile, dar la tine e urgent. Doar n-ai chef să aştepţi pînă ţi se face sîngele poşircă. Ai văzut ce negru era ?

Şi Juliei i se păruse cam negru. Cu toate cele întîmplate, ea avea o atitudine ştiinţifică şi încerca, prin înţelegere şi imaginaţie, să-şi deschidă drum în noul domeniu. Mai mult, nu mai văzuse pînă atunci alt sînge decît al cocoşelor pe care-i sacrifică tatăl ei la momente solemne.

În timp ce ea îşi aduna puterile pentru ultimul act al dramei, Jon, neobosit, s-a repezit iar la piuliţă, cea cu care făcuse zgomot şi înaintea operaţiei şi în care acum pisa capete de muscă. După ce le-a fărîmiţat cît voia el, a topit, la un loc cu pulberea aceasta, seu, ceară, răşină, untură şi cîteva ingrediente, a mai turnat o scoică de ceva verde-gri, pe urmă s-a apucat să le amestece ca să se închege. Cînd i s-a părut lui că unsoarea avea consistenţa corespunzătoare, a pus-o în mai multe borcănase cu etichetă foarte atrăgătoare :

CĂTELUL LUI APOLLONIUS

Unsoare de Şoim pentru vindecat gîlca numită Phoenix.

Dar a-nceput să se necăjească, gîndindu-se, între timp, că de fapt era

*Crema berytică, pe care a folosit-o Straton din Berytus
contra atacurilor acute.
Se recomandă la epidemii.*

Gîndindu-se bine de tot, şi-a dat seama că nu era nici una nici alta, ci renumitul

CALMANT

care trebuia să aibă eticheta :

*folosit cu deplin succes de Pamphilos Romanul
în epidemia din Megara.*

Neavînd însă la îndemină lista de medicamente, a lăsat deoparte titlul și a-nceput iar să se ocupe de clientela lui particulară.

De data asta Julia nu mai era neliniștită. Ba se arăta mai degrabă glumeață, încît Jon se întreba dacă nu ar fi momentul psihologic favorabil să-i pună problema operației de piatră pentru a doua zi. Viața n-avea nici un sens pentru Jon dacă nu oferea posibilitatea de a încerca o mică operație rapidă pentru scoaterea pietrelor. Totuși, condus de un instinct lăudabil, s-a decis să aștepte întîi rezultatul lăsării de sînge, pentru care făcea acum ultimele pregătiri. Julia l-a privit cu admirație chiar și cînd el a adus un vas enorm, cît să cuprindă sîngele unui rinocer. Cînd Jon i-a legat din nou brațul, ea a spus, rîzînd :

— Nici în cele mai năstrușnice vise nu mi-am închipuit că ești atît de priceput.

Jon a sorbit lauda așa cum ling copiii mierea. Dar curînd avea să mai vadă și altele.

După cum se știe, Jupiter ține la el, pentru referințe întîmplătoare, o tăbliță din pielea caprei Amalthea, doica lui, tăbliță pe care are obicei să scrie tot ce fac oamenii, bun sau rău. E probabil că Jon a luat notă proastă pentru purtarea față de fata croitorului — măcar că el unul ar fi negat cu tărie ; dar după ce-a pornit treaba, lucrurile și-au urmat cursul și primul care a fost lovit de toată întîmplarea a fost Marcellus.

Terminînd ziua de lucru, Marcellus s-a dus să facă o plimbare pe Cîmpul lui Marte. Vremea era foarte frumoasă, după cum se anunțase de dimineața și locul era împînzit de tineri, care veniseră să se delecteze în înserarea blîndă. Îi făcea mare plăcere să-i vadă pe îndrăgostiți decorativ așezați pe băncile parcului — cîte doi, în cele mai multe cazuri, sau, mai rar, cîte două-trei perechi pe o bancă. Ședeau acolo, plini de naturalețe, drăgălășenie și indiferență la ce se petrece în jur, ca niște păsări. Marcellus începu să aibă senzația că e de prisos în decorul acesta în care toți se supuneau eternei legi. Se simțea nu

tocmai ca un om treaz la orgie, dar, totuși, ca unul nepotrivit îmbrăcat într-o adunare. Sau, și mai exact, voioșia lui era ca a singuraticului ce se așează la o masă unde ceilalți formează un grup al lor, unit.

Picioarele lui Marcellus știau mai bine decît el însuși cum să rotunjească bucuria aceasta. L-au purtat pe o cărare printre trandafirii de după Templul lui Neptun, peste drumul principal care duce la Podul lui Aelius, pe lîngă Templul Bellonei și Circul Flaminian, și străbătea orașul pînă la Strada Săndălarilor. Pe la Nigidius nu mai fusese din seara cînd s-a dat petrecerea pentru preotul egiptean. Elina s-a ținut de cuvînt și i-a trimis, chiar a doua zi, o scrisoare parfumată și plină de făgăduinți ; dar el nu s-a putut duce din cauza unor treburi urgente și neprevăzute și i-a răspuns prin cîteva rînduri de amîinare.

Proastă idee din partea picioarelor să-l poarte într-acolo în seara aceea. Julia fusese dusă acasă cu o oră în urmă, era lividă și scăldată în lacrimi. Au adus-o Rufus și Philetus ; cînd și-a văzut mama, Julia a scos un țipăt ascuțit și s-a pus pe plîns — numele lui Jon se auzea din gura ei cum se bălăcește cîinele în baltă. S-a aruncat de gîtul maică-si și, încet, s-a liniștit, încît Elina a putut să-i pună, în sfîrșit, niște întrebări lui Rufus. Dar el, nefericitul, ce era să mai spună ? Da, era vorba de Jon.

Jon — ce ?

Da — pusese mîna — cînd o veni acasă, ferească-l Dumnezeu — deocamdată scăpase de pedeapsa pe care-o merita — oricît ar fi de necrezut, pusese mîna pe o trusă de instrumente pentru lăsare de sînge și...

Elina ascultase în tăcere :

— Doamne, Dumnezeule ! exclamă.

Rufus a consolat-o :

— Dar nu-i atît de rău pe cît pare.

— Nu atît de rău pe cît... șopti Elina, absentă.

— Afară de asta — Rufus s-a grăbit să profite de moment — trebuie să recunoaștem cinstit că n-ar fi tăiat-o pe lungimea asta dacă ea nu și-ar fi smucit mîna. Ligatura este absolut corectă.

— A făcut-o dinadins, scinci Julia, care începea să-și vină în fire. El nu suferă...

Restul s-a înecat într-un nou potop de lacrimi, iar fata a fost așezată în pat.

Justiția fără dragoste e un tiran inflexibil și mohorit. Observația aceasta, pe care Elina o știa de altfel foarte bine, îi pierise complet din minte când a revenit la Rufus. Doctorul era necăjit — voise s-o însoțească pînă în dormitor, dar nu era nevoie de el acolo. Mama, rănită, a ținut să-i spună lucrul acesta când a apărut :

— Trebuie să mă ierți c-am trimis după doctorul găr-zilor din piața Nerva. E o cunoștință veche.

— Eu credeam că sînt nu numai doctorul vostru, dar și prieten cu voi, obiectă Rufus. La drept vorbind, medicul familiei era Maecius, dar prietenia lor era veche, într-adevăr.

Elina l-a bătut pe braț, cu răceală.

— Să fim cuminți. Locul meu e alături de Julia, iar al tău, nu-ți dai seama ? alături de Jon. Ia zi, n-ai cam întîrziat cu pedeapsa ?

Rufus puse capăt scenei cu trufie :

— Hai să nu ne pierdem firea. Fata are să se simtă foarte bine după lăsarea de sînge.

— *Vale domine*, zise Elina.

La „Patru Șipote“, Rufus și-a adus aminte de-o placă mică, subțire, de care avea mare nevoie. Se simțea foarte bine dispus, eliberat de sentimentalisme ; Elina *era* slabă cu fetișcana aceea isterică.

Femeia cînd îl are pe vino-ncoace, chiar și defectele îi stau bine. Așa era și cu Elina. Vorbirea peltică i se acorda aproape conștient cu cerceii de chihlimbar roșu din urechi și cu delicata moliciune a mîinilor. Glasul, mișcărilor, ținuta participau la o alcătuire armonioasă. Cu o condiție, însă : Elina trebuia să fie bine dispusă. Și nu era, cînd l-a primit pe Marcellus.

Listillus, chiorul, vînzătorul de porumbei, stătuse în bucătărie să se încălzească, dar Elina i-a spus, la un moment dat, să se ducă — Julia, mititica de ea, era foarte bolnavă.

— Dar să mai vii pe-aici, cît de curînd.

Bineînțeles că acesta nu era un motiv serios să se uite cu dușmănie la Marcellus, cînd s-au întîlnit în ușă ; și totuși, așa a făcut. Marcellus și-a dat seama, stînjedit, de situație și a făcut semnul protector cu degetele înainte de a intra.

Elina se spălase pe față, dar încă mai era umflată și nu-i stătea bine. De enervare, vorbea mai peltic decît în mod obișnuit.

— A trecut pe la noi Priscilla, vînzătoarea de sare, l-a informat ea pe Marcellus. A auzit-o pe Julia țipînd în curtea doctorului. Zice c-a fost înspăimîntător, că nici pentru zece *sestertii* n-ar mai vrea să audă așa ceva.

— Tilharul ! a exclamat Marcellus, cu gîndul la Jon. Dar Elinei i s-a părut că prin cuvîntul acesta, Marcellus arăta mai mult admirație decît dezaprobare pentru ce făcuse băiatul ; ea reținu atitudinea.

— Nig s-a dus la Templul lui Isis să sacrifice lui Anubis doi cocoși, unul galben și unul alb. Dacă asta n-are să fie de folos, mă tem că chiar și arta doctorului gîrzii va fi neputincioasă, spuse ea zîmbind — prima oară după catastrofă — spre numita persoană, care luase loc, după ce i-a făcut fetei un pansament. Era individul acela masiv, cu capul mic și voce puternică de bas, care petrecuse Saturnaliile la Marcellus, în seara cînd a venit Jon pe lume. Doctorul a zîmbit și el, protector, și i-a răspuns Elinei cu un citat din Talmud :

— „Chiar cel mai strălucit dintre doctori e bun de trimis în iad“. Totuși, a adăugat el netezindu-și părul, nu vor fi probleme. Sigur că acum nu prea arată bine, dar i-am pus un calmant pe rană. Ține-ți firea.

S-au întors împreună în salon și de data asta Elina a făcut o greșală. Probabil că tot la fel ar fi fost și fără toată comedia aceasta. Dar așa, Marcellus a avut posibilitatea să facă unele descoperiri. Elina cocheta cu medicul gîrzilor și-l urmărea cu coada ochiului pe Marcellus, care era conștient de jocul ei. O observa cum îi zîmbește masivului, respectabilului doctor, uimit și el, cu binecunoscutul ei suris dezinvolt și gropițe în obraji. Din cînd în cînd avea parte și Marcellus de cite un zîmbet — era ca un

timbru pe micile ei finețuri. Ciudat, se gindea Marcellus, cît coborîse Elina.

Doctorul gărzii ajunsese la grad de Ofițer Medical Principal, fapt pentru care cei doi l-au felicitat. Elina a făcut-o într-un mod excesiv, încît lui Marcellus i s-a confirmat iar un lucru știut, anume că judecățile ei erau superficiale, ca ale tuturor oamenilor de rînd : cînd omul își pierde averea, iubita, degetul mare de la mîină sau reputația, înseamnă c-a avut ghinion. Și invers : dacă se-nîmplă să cîștige la loterie, dacă nimerește o nevastă eco-noamă sau este avansat, înseamnă c-a avut noroc. Teoretic, sigur, știi foarte bine că „chiar și căile zeilor pot trece prin boală și mizerie“ ; dar totuși, fața Elinei expunea o mască de amabilitate neșlefuită : un strat exterior cristalizat, fără legătură cu adevărata căldură ome-nească.

Ciudat, ce mult coborîse Elina !

Conversația a continuat pe alte subiecte. Doctorul era dintr-o sectă care punea ca salut, la începutul scrisorilor, steaua în cinci colțuri. Elina a folosit pretextul pentru a începe, cu stîngăcie, o incursiune în pitagoreism.

Marcellus asculta mașinăria. Se desfășurau aforisme grele de înțelepciune populară și norme moralizatoare — o filosofie argumentativă, care în cel mai bun caz nu era decît o cosmetică intelectuală.

În timp ce se dădea lupta aceasta între cei doi, Marcellus îl contempla pe doctor. Ca o prăjitură coaptă numai pe o parte, doctorul era adept al lui Pitagora înainte de a fi om și, precum un soldat, nu lua în seamă regulile de politețe în zelul lui de a cîștiga partida. În discuție, crea dificultăți fără ieșire, întindea curse, își savura triumful. Tot așa, a exultat și cînd Elina i-a dezvăluit faptul, auzit de la Priscilla, că Marcellus trecuse pe la casa de rugăciuni.

— Pînă să ne dăm noi bine seama, galileenii au să pună mîna pe el, a insinuat Elina, rîzînd.

— De unde impresia asta sumbră ? zîmbi Marcellus.

— Ah, da, interveni doctorul, precaut. Mai ușor înveți ciinele să mănince piele tăbăcită decît să-l dezveți.

Citatele doctorului erau destul de bine alese, recunoștea Marcellus, dar altfel nu părea să fie interesant — lingvistic

vorbind. Avea o caracteristică : preferința pentru cuvintele cu supapă de siguranță. Cuvinte care se scuză cînd lovesc și se corectează îndată.

— Mă supun, spunea el mereu.

Sau punea amortizoare la cuvinte, de exemplu „oarecum“ și „ceva de genul“. Cîteodată rezultatul era uimitor, ca și cînd la întrebarea dacă a luat masa, el ar fi răspuns :

— Da, mai mult sau mai puțin.

Marcellus urmărea să pescuiască expresiile care apăreau de la sine în asemenea împrejurări, dar singura care i-a picat în undiță era un proverb din rîșnița lui Euphemus. Euphemus spusese :

— Întotdeauna să ai grijă ca adversarii tăi să fie de bună calitate.

Marcellus se uita la capul cît o bilă de pe trupul foarte mare și, brusc, se produse în el o reacție. S-a gîndit că sînt oameni care, intelectual vorbind, se *nasc* cu un capital, iar alții trebuie să lupte pentru fiecare fărîmă. Își dădea seama că doctorul face parte din a doua categorie — și începu să-i placă omul. Dar Elina ! Odată, cînd i-a căzut sub ochi o casetă de bijuterii goală, a avut același sentiment. Căptușeala de mătase era desprinsă și parcă striga că, pe dinăuntru, frumoasa casetă nu-i decît clei uscat și gros și lipitură de hîrtie murdară. De atunci, n-a mai observat mătasea din casete. Cît de mult se schimbase și el ! Cît de ușor observa cleiul și hîrtia.

În sfîrșit, cînd Elina s-a dus s-o învelească pe Julia, doctorul s-a întors spre Marcellus și-a întrebat :

— Să plec ?

Marcellus s-a uitat la el, nedumerit.

— Presupun — de vreme ce mă folosește, evident, pe mine ca să te ațîțe, că aveți ceva să vă spuneți.

— Să plecăm amîndoi, atunci, răspunse Marcellus, zîmbind. N-ai dreptate. Nu avem ce ne spune unul altuia.

Cînd s-a întors Elina, doctorul s-a scuzat că are mai multe treburi de făcut în ziua aceea. Elina își exprimă regretul că trebuie să ia sfîrșit o vizită atît de plăcută și-l rugă să mai vină pe la ei cît de curînd. Marcellus își spunea în timpul acesta : acum vrea să avem o scenă de

împăcare înaintea venirii lui Nig ; dar azi n-am chef de împăcări. Zise :

— Plecăm împreună. M-am abătut pe aici doar ca să exprim doamnei omagiile mele după reuniune.

Au plecat, urmăriți de zîmbetul egal al Elinei. Dar în privirea ei era o umbră de descumpănire în fața unei întorsături atît de neașteptate. Cei doi bărbați s-au despărțit la statuia lui Apollo Sandaliarius ; dar întîi, doctorul gârzii la apucat pe Marcellus de braț și-a zis :

— Trebuie să-mi cer scuze. Ca să fiu cinstit, eram convins că e ceva între tine și Elina. Te rog să mă ierți.

Marcellus l-a iertat.

— Ce crezi, asta e impresia generală ?

— Mi se pare că tatăl tău a lăsat să se-nțeleagă... spuse doctorul, sincer. Bine-ar fi să nu mai îmbătrînească și Papirius așa de repede.

Marcellus a luat-o pe Alta Semita. Era adîncit în gînduri. Cînd trecea pe lîngă poarta lui Rufus a auzit niște zgomote, mai degrabă o serie de zgomote energice. Niște lovituri, ca filfiitul unui stol de lebede care coboară peste lac.

Rufus pusese mîna pe Jon.

După două ore bune, pe înserat, Jon ședea singur, ghemuit și îngîndurat, într-o cușcă de maimuță. Își închi-puia cum ar fi să-l găsească Pomona mort — mort de-a binelea. Se și vedea lungit, fără culoare, cu o expresie de liniște împietrită. Ideea îi venise de la un cadavru pe care-l văzuse la spital și care înfățișarea asta o avea, de bunătate iertătoare și pietrificată. Pomona se arunca asupra lui, jelind, își smulgea părul din cap, îl striga, îl implora, îl tenta cu cele mai de necrezut făgăduieli. Dar nu, el, Jon, rezista oricărei tentații, rămînea mort. Momentul culminant trebuia să fie venirea lui Rufus, care dădea cu ochii de victima brutalității lui criminale. Ar fi avut remușcări fără margini ; mîhnirea i-ar fi fost atît de mare, încît ar fi albit într-o singură noapte. Lucruri de-acestea se întîmplă în basmele populare. Venea și Philetus și toată curtea și jumătate din stradă. Toți ar fi vrut să-l mai vadă o dată pe micul martir...

„Dar la momentul acesta, imaginația i-a fost zădărnicită de o voce care nu prevestea nimic bun :

— Ascultă, pe cuvîntul meu, niciodată... Încă nu te-ai dus la culcare ?

Pînă să întindă Rufus mîna în cușcă, Jon a zbughit-o pe lîngă el, sprinten ca o nevăstuică și s-a năpustit pe scări în sus spre odaia lui. Philetus se-auzea dormind adînc în camera de alături, dar Jon n-a simțit nici o pornire împotriva sclavului, deși Philetus ajutase și el la îndeplinirea execuției. În pat, Jon a ajuns la concluzia că nu erau perspective să moară de data asta prin răutatea celorlalți, dar poate n-ar fi stricat să se mute la agentul ghicitorului de la Templul lui Isis.

Noaptea punea sfîrșit acestei Zile a Mamelor ; respectabila Romă se pregătea de culcare.

În camera sa de pe Alta Semita, Marcellus, așezat pe marginea patului, luă o hotărîre. Domnișoara Cornelia Stella Attica afirmase, de pe lădița aceea de la casa de rugăciune a lui Rab Chanina că :

— „E scris !“

Un lucru sau altul. Cînd a stins lumina, s-a gîndit că trebuie neapărat să afle ce anume e scris.

Pe Strada Săndălarilor, întunericul învăluia și casa unde era atelierul de croitorie al lui Nigidius. Casa aducea cu un dulap mult mărit, de tipul acela pe care-l foloseau cu vreo generație în urmă servitoarele daneze ca să aibă unde-și ține lucrurile cînd veneau de la țară să se angajeze. Dacă-ai fi tras sertarul de sus, îl găseai pe „Margareta“. Stătea îmbrăcat, pe pat ; îl luminau, voioase, două lămpi uzate de ulei. Scurpînd din cînd în cînd în tavan, observă :

— M-au zvîrlit afară că voiau să se drăgostească ei. Dar bagă de seamă, Coniță Gropiță.

Mai jos, la Nigidius, Elina se pleca peste patul în care dormea Julia, zîmbind prin somn — poate cel mai bun somn pe care l-a avut vreodată. Pe urmă s-a dus cu lampa în dormitor și-a început să se dezbrace. Lui Nig i se vedea nasul peste pătura din piele de iepure german — o urmărea pe Elina cu ochii, fără să-și miște capul.

— Cum se simte ? întrebă, rupînd liniștea.

— Am impresia că nu mai are nimic, răspunse Elina nepăsător.

— Tot e bine c-am sacrificat cocoșii, spuse, mulțumit să uite că-l goniseră de la Templu cu toate protestele lui. Elina nu s-a mai oboșit să-i amintească.

— Unul galben și-unul alb, adăugă el.

Ea nu spuse nimic. Ce să mai răspunzi la așa ceva cînd ți-e inima rănită ? ! Inimile femeilor romane erau nude și nestînjinite de tapetul cu care sînt acoperite în așa-zisele romane psihologice inimile eroinelor de mai tîrziu. Elina era copleșită de un mare chin — se dezbracă încet, își desfăcu părul. Nig se tot uita la ea și într-un tîrziu vorbi :

— Voiam să-ți spun mai de mult... Cred c-ar fi mai înțelept din partea mea să lichidez afacerea.

Ea tăcea.

— Mă tem că n-am cum să mă descurc altfel, insistă.

Ea tot tăcea.

— Se clatină, strigă el.

— A, da ? ea căscă și oferi din nou încăperii o porție de liniște.

— Am pus 18 000 de *sestertii* pe numele tău, spuse el confidențial.

— Și tu din ce-ai de gînd să trăiești ? întrebă Elina, fixînd un coif de alamă pe lampă.

XIV

De optsprezece ani orașul era vrednic de milă precum Iov. Comparația s-ar putea să fie cu totul nepotrivită — dar există ceva profund sugestiv în imaginea acestui oraș între orașe, care sta să-și aline rănile, cu speranța agonizînd în privirea torturată de spaime pe care-o îndrepta spre lume — spre alte semînții la fel de năpăstuite. Orașul care cerea ajutor, știind prea bine că cerșește de la cerșetori ; se tînguia cu disperare, pe deplin conștient că n-avea de primit decît un răspuns — ecoul deznădejzii, însutit.

La cele mai multe porți se vedeau simboluri protectoare : discul solar cu spițe, ca semn al adeptilor lui Mithras, emblema sacră a adoratorilor lui Isis, picăturile de singe — obiceiul evreilor, crucea la creștini și, deasupra miilor de porți tradiționale, scurta formulă rostită de Alexandru din Abonoteichos, pe care o vindeau slujitorii lui prin tot imperiul. Dacă vreo zeitate ar fi dorit să-și popularizeze ritul printr-o metodă eficace, avea acum o ocazie minunată să reușească prin simpla protejere a aleșilor săi. Dar nu s-a întâmplat așa. Carele cu patru roți, trase de catiri, opreau la credincioși de toate religiile și sectele, toți își îndeplineau de-a valma jelanii cu huruitul surd și scârțâitul strident al carelor.

De la apusul soarelui — sau chiar dinainte — până la răsărit — sau mult după aceea — treceau căruțele să ia morții și hodorogeau din loitrele negre, date cu smoală. Căraușii purtau niște costume cu gluga trasă complet peste cap și cu viziere de mică. Cei mai mulți erau criminali sau tot felul de răufăcători și pentru că mureau destul de repede, închisorile rămâneau de multe ori goale. Procedeeul rezulta dintr-un simț practic foarte aspru. Și totuși, nu era nici atât de aspru, nici atât de practic pe cât s-ar presupune, pentru că se murea și în închisori. Curînd, au fost nevoiți să înroleze cu forța cerșetori și schilozi. Totul devenea o oroare — grotesc și hidos. Ca să-i poată supraviețui, îi puneau în lanțuri doi câte doi ; dar câteodată unul cădea la pămînt și biciul gărzii nu-l mai putea readuce la simțiri. Dacă se întâmpla — și se mai întâmpla — ca tovarășul celui căzut să aibă o criză de demență și începea să urle, îi lăseau legați și-l mînau pe nebun dinaintea căruței, cu muribundul tîrîș peste pavajul cu fâgașe adînci al ulițelor și drumurilor. Dacă dădeau peste vreun vagabond dormind, îl legau liniștiți în lanț de brațul liber al celui tîrîș. În felul acesta, cei care trăiau singuri scăpau la fel de greu de contaminare ca și ceilalți.

Papa Soter a emis o pastorală în sensul acesta, arătîndu-le creștinilor că au datoria să-și ajute cu orice preț frații și surorile, pe cei ajunși în necaz, să le aducă mîncare, să le aline suferințele, cu dragoste să-i îngrijească și să îngroape morții. Rab Chanina, care nu prezida

strălucit adunările și era un predicator moderat, a mers mai departe, adresînd enoriașilor apelul fierbinte să nu facă deosebire între păgîni și creștini, ci să se grăbească a veni în ajutor acolo unde era nevoie. Preotul acesta, care nu avea nimic de prelat în el, dovedea însușiri supraomenești cînd era vorba să dea împărtășania bolnavilor, să-i îmbărbăteze pe cei îndurerați, să găsească hrană și îmbrăcăminte pentru săraci. Ajunsesse renumit pentru sărutul din urmă pe care-l dădea bolnavilor de ciumă, care mai degrabă erau hoituri îpuțite decît ființe vrednice de iubire.

Este de presupus că exemplul său i-a însuflețit pe cei pe care fusese menit să-i păstorească. Îl iertau că începuse să predice de mîntuială și că nu mai lua în seamă deosebirea între neofiți, penitenți și mîntuiți. Unii dintre bătrîni luară hotărîrea să-l dojenească, dar cînd Rab Chanina venea la serviciul divin cu ochii scobiți, tușind, și de-abia se mai ținea pe picioare după priveghi, nu se mai alegea nimic din pornirea lor.

Sulpicia, dintre toți, se purta cu deosebit de multă dăruire. Deși nu avea acordul bătrînilor, ea și-a luat titlul de soră. Încearca, prin toate eforturile, să facă din aceasta un titlu de onoare. Stătea zi și noapte cu muribunzi cuprinși de mizerie și delir — de multe ori încăperile erau pline de oameni vii, sau doar pe jumătate vii. Și nu se plîngea. În cel mai rău caz își destăinuia tragedia petrecută cu mulți ani în urmă, cînd ticălosul ei de bărbat a plecat cu 3150 *denarii* și un corb domestic într-o colivie.

Apoi era guraliva soră Petra, care începuse, absolut sigur, să bea vin neîndoit cu apă. Duhnea îngrozitor și se scuza pe motivul că, oricum, bolnavii miros și mai urît.

Și erau alțiia alții, care un singur lucru doreau — să atingă imposibilul, să se opună la ceea ce era copleșitor și să-i smulgă pe bolnavi din ghearele morții. ori cel puțin să-i ajute să moară cu un fel de zîmbet pe buze. Oamenii aceștia învățaseră să privească somnul și inasa regulată ca pe un lux.

Mai era Caecilia, care într-o zi i-a trimis lui Marcellus o scrisoare cu mesajul laconic : „Vino să mă vezi într-o zi cînd ai timp“.

Jon a predat scrisoarea de *Anna Perenna*¹, pe 15 martie, după ce o purtase mototolită în buzunar vreo săptămână.

Curtea de pe Alta Semita și împrejurimile răsunau în dimineața aceea de larma copiilor — și era mai multă gălăgie ca de obicei, pentru că în cinstea sărbătorii elevii aveau liber de la școală. Marcellus nu era hotărât dacă să petreacă ziua cu câțiva prieteni la vreo cârciumă, sau să se ducă la sărbătoarea populară. Amîndouă alternativele aveau ceva atrăgător — cea de-a doua putea foarte bine să însemne, printre altele, întîlnirea cu Elina, pe care o ocolea de două săptămîni. Ca să-și ușureze alegerea, s-a gîndit să dea cu banul. Era un ban norocos, pe care i-l dăduse prin schimb un cerșetor orb de la Poarta Poporului, acela care avea un ciine cu coada retezată. Moneda s-a rotit, după obicei și s-a oprit în favoarea cârciumarului, foarte aproape de o gaură de șobolan, lângă piciorul patului. Marcellus privi o clipă, nemulțumit. Avea o repulsie adîncă față de toți cârciumarii. Era sătul pînă peste cap să dea cu zarul pentru băutură și să cocheteze cu fetele boite de la local. Așa că, o oră mai tîrziu, lustruit și gătit, și-a luat o batistă curată, a întărit nițel culoarea la una din sandale, cam uzată, și a plecat.

Ziua de *Anna Perenna* se sărbătorea într-o vîlcea cu pomi fructiferi pe lângă prima piatră de pe Via Flaminia. Singurul motiv pentru care Marcellus o luase în direcția aceea era că voia să treacă pe la Nig și Elina, să fie sigur că-i găsește. Și poate că soarta a avut și ea un amestec aici.

În ziua aceea Roma era mai mult ca oricînd orașul oamenilor de rînd și oamenii de rînd erau fericiți. O zi dintre acelea în care văzduhul e blînd, razele soarelui par să coboare la pămînt pe aripi de greiere, iar oamenii bine hrăniți se apropiau mai ușor de credință. Marcellus mergea prin oraș fără grabă și fără să observe ce se petrece în jur — pînă ce-a ajuns în Argiletum. Aici l-a oprit o procesiune a lui Isis. Nu era nimic deosebit în asta — trebuia să fii prea norocos ca să nu te oprească în oraș vreo procesiune sau alta. Altceva a fost neobișnuit, anume că un băiețaș cu perucă albă și jumătate de mască, așa cum purtau pajii ca să se apere de soare, a început să-i facă semne

¹ Zeița italică a primăverii și fertilității.

lui Marcellus, discret dar insistent. La început, Marcellus a crezut că se înșeală, dar s-a dus imediat să vadă ce e.

— *Domine*, zise băiatul, cu vocea lui Jon. Am o scrisoare pentru tine — ține — fii atent — ia-o să nu te vadă nimeni. Trebuie să-ți transmit salutări de la Rhod.

— O, ceruri ! exclamă Marcellus. Te-ai făcut popă ?

— Taci ! spuse Jon nerăbdător. Pleacă — pleacă — se uită Biqesa la tine. Mă pregătesc să mă fac profet. Să nu mă spui lui Rufus.

Așa a ajuns Marcellus în posesia scrisorii pe care Jon o purta la el de opt zile și care pe Marcellus l-a făcut să se ducă spre Poarta Appiană în loc de Strada Sândălarilor. La poartă a luat o trăsură care să-l lase la Caecilii.

Circulația de pe Via Appia era aproape neîntreruptă. Călăreți, căruțe, furgoane și oameni mergînd pe jos se întreceau care mai de care să sporească vacarmul. Cerșetorii binecuvîntau sau înjurau în gura mare, trimeteau bezele către vizitii patricienilor de la țară și scoteau limba la trăsurile închiriate. Tinerii din înalta societate, în togă fină, aruncau vorbe pline de înțeles de la o trăsură la alta — și priviri încă și mai semnificative. Și dacă, printr-o minune, toate acestea ar fi amuțit, e sigur că începeau cîinii, cu boturile întinse, să facă un foarte sonor schimb de păreri, pe o rază considerabilă.

Dar în grădina mărginită de gardul viu care despărțea domeniul Caeciliilor de șoseaua atît de zgomotoasă, domnea o liniște deplină. Era atît de izbitor contrastul dintre vacarmul străzii și liniștea de-aici, încît îți puteai ușor închipui un agent de circulație supranatural și invizibil postat la poarta cuprinzătoare, cu brațele ridicate, împotrivindu-se zgomotelor — și timpului, chiar, pentru că puținele sunete : de păsări și de la roaba grădinarului, păreau conștient armonizate cu florile și copacii — dar, mai mult, simțeai că aici timpul însuși era în vacanță și putea să stea liniștit, să uite.

Și dacă timpul ar fi să ia într-o zi chip omenesc, n-ar putea să-și aleagă o înfățișare mai stranie decît a fapturii care stătea pe bancă în mijlocul aleii spre clădirea principală. Era un bărbat înalt, cu stomacul supt și ținea pe umăr un cacadu mare, care se alinta pe lîngă fața lui.

Omul era în picioarele goale, îmbrăcat simplu într-un fel de rasă călugărească. La apariția lui Marcellus, spuse, pe tonul cel mai firesc din lume :

— Te salut, tinere. Cel de Sus să-ți binecuvînteze venirea între noi. Știam că astăzi s-ar putea să vii.

Marcellus, care nu era obișnuit să se audă interpelat cu „tinere“, îl privi întrebător, iar ființa cea deșirată se prezentă, cu nepăsare :

— Sînt Urban, vicarul Papei, preotul cel mai mare al creștinilor. Mai zăbovește nițel pînă s-o cauți pe iubita noastră stăpînă.

Pînă atunci își ținuse fața într-o parte. Acum se întoarse, cu ochii închiși, spre Marcellus — iar acesta nu-și putu reține înfiorarea.

Era greu să-ți închipui ceva mai înfricoșător decît figura lui Urban — poate doar gîndindu-te la cineva pe jumătate mîncat de lepră, sau la o față rea de idiot. Arăta mai cumplit decît ajunsese vreodată Pedanius. Avea capul mare, cu fruntea înclinată într-un mod neobișnuit, dîndu-i oarecum aerul frivol, stupid, al bărbaților care-și pun pălăria pe-o ureche. Nasul îi stătea pe față ca un relief imens, poros, încercînd zadarnic să acopere buzele umflate, de culoarea vinătă a afinelor coapte. N-ar fi ezitat nimeni să spună că figura aceea este înspăimîntătoare, dar oribilă cu adevărat a devenit abia cînd i s-au deschis pleoapele, ca niște trape la o cușcă de cîine. Contemplîndu-l, oamenii versați în aprecierea fizionomiilor nu-și mai pierdeau timpul să observe ce rămăsese din partea stîngă a frunții, din nas sau buze, ci căutau din prima clipă ochii, cu pupilele lor inegale. Dar nu detaliul acesta — și nici schimbarea neconținută a culorii nu te înspăimînta la ochii lui — ci trecerea neobosită a expresiei lor de la răutate la batjocură și teroare. Privirea nu i se odihnea nici o clipă. Ca niște rafale de vînt peste lacurile de munte pîlpîiau în ochii lui ura, teama și altele asemenea, dar niciodată bunăvoință sau voioșie. Așa se explică faptul că ajungeau să-l cunoască foarte puțini, chiar dintre creștini. Mulți se simțeau stînjeniți să-l întâlnească și ar fi dorit să aibă parte măcar de un zîmbet din ochii aceia. Nu-și dădeau seama

că în ochii lui zîmbetul însuși ar fi fost cumplit la vedere.

Abia după ce s-a așezat Marcellus și-a întredeschis Urban ochii, adresînd musafirului o privire de batjocură și implorare. A stat în tăcere, o clipă, ca pentru a-l obișnui pe străin cu prezența lui. Pe urmă zise :

— Știu totul despre tine, știu și cine e tatăl tău.

Marcellus înclină din cap :

— Regret că nu pot spune și eu același lucru, deși probabil că Jon mi-a povestit de tine.

— Mulțumesc. Îmi închipui în ce termeni ! exclamă Urban, acru. Regrete... expresii subtile... nu, dar ascultă-mă : știu și de ce-ai venit aici — îți închipui că ai găsit un gen de distracție. Asta cauți — confort, societate, petreceri, toate acele dulci minciuni — tufișul des în care oamenii și-au vîrit capetele ca struții, să nu mai vadă realitatea. Ah, toate capetele-astea care-și șoptesc, ascunse, complimente și nimicuri și panseuri adînci... toate penele astea deșarte pe care le flutură către Domnul !

Marcellus nu răspunse nimic, se uita nerăbdător spre casă. Urban urmă :

— Ai răbdare. Termin într-o clipă. Știu că voi, tinerețul, spuneți că noi, oamenii bătrîni, tocim roțile mai mult cu frînele decît cu mersul înainte. Poate aveți și voi dreptate. Spuneți că principalul e să trăiești. Și noi la fel spunem. Dar nu vorbim de același fel de viață. Tinere prieten, există o viață veșnică. Dacă vei asculta cu inima curată ce-are să-ți spună domnișoara de colo, atunci vei cunoaște viața aceea și poate-ai să ajungi un mare *Domini canis* — un ciine credincios al lui Dumnezeu — dar...

Părea c-a uitat ce vrea să spună. Cînd începu iar să vorbească, repetă cele de mai înainte :

— O inimă curată, Doamne, asta e totul. Știu că și voi vă considerați căutători și, într-adevăr, cei mai buni dintre voi au fost niște căutători ; și totuși... oare nu discutați voi de dragul discuției, după cum mîncăți pentru plăcerea de a mîncă și nu doar pentru a vă hrăni ? Uneori trăiți doar ca să trăiți, nu și pentru a ajunge mai departe. După

ce ați pierdut orice speranță în progres, stați ca niște maimuțe melancolice și neserioase pe lângă focul zădărniceii — un foc din care iese doar fum, nu și căldură. Și vă ține speranța că poate aveți norocul să vă sfârșiți mizeria mistuiți în flăcările alea reci și fumegoase.

Era umbră pe banca de sub măslinii tineri și parcă se făcuse frig de cînd vorbea bătrînul. Ședea ca o piază rea, cu capul oribil frecîndu-se de cacadu, iar acesta îi întorcea mîngîierile cu gesturi similare. Parc-ar fi pipăit destinul lui Marcellus cu miini de o înspăimîntătoare sensibilitate, o viață pînă atunci ca un rîu liniștit, cu cîteva mici vîrtejuri ici și colo — și-atîta tot.

— Caecilia, draga de ea, te așteaptă, spuse preotul îndată. Sau te-ar aștepta dac-ar fi știut și ea, ca mine, că vii. Are ciudățeniile ei. Are să-ți spună, singură, că sărbătorește nașterea Mîntuitorului după obicei păgîn. Sînt unii dintre noi care fac așa ; dar să trecem peste asta. Nimeni n-ar putea să te îndrepte mai bine spre adevăr ca ea. Caecilia cu adevărat este mireasă a lui Hrstos. Mergi în pace. O găsești în odaia din spate.

Dacă femeile, în genere, ar ști ce sentimente pun stăpînire pe un bărbat care vede obiectul admirației sale în șorț, la bucătărie, ar căuta mai des prilejul să se arate în această ipostază încîntătoare. Multe lucruri se pot schimba pe lume, dar atașamentul bărbatului față de idealul casnic pare să fie indestructibil — Marcellus a fost adînc mișcat la vederea Caeciliei.

Caecilia stătea pe o lădiță de măsline, frămîntînd aluat într-o albie cu trei picioare, pe care-o ținea o sclavă tînără, puternică. La scurte intervale, fără să se oprească din lucru, spunea : „Apă, Miriam“ — semnal la care fata lua o mină de pe copaie și turna puțină apă caldă în cocă. Sau zicea : „Oțet, Miriam“, și atunci se turna oțet. Amîndouă erau rumene la față de căldură și efort. Caecilia parcă mai mult ; și mușchii mici îi jucau sub piele, pe gîtul subțire și ferm, în ritmul muncii. Mai ales mușchii aceștia luncînd între marginea halatului și părul ciufulit au pus la încercare puterea de stăpînire a funcționarului. Și fata a dat cu ochii de el, și-a curățat aluatul de pe miini — așa

cum jupoi țiparii — și s-a grăbit să-l primească — iar el tremura în asemenea hal, încît vorbele parcă-i veneau din afară, tăiate una de alta, fără sens și fără legătură.

Cînd și-a venit în sfîrșit în fire, s-a trezit în grădină, departe de stradă, pe o bancă de marmură — o marmură splendidă cu nervurile verzi ; peste două sute de ani de purtare o făcuseră netedă ca sticla.

— Îmi pare foarte, foarte rău că l-ai întîlnit pe Urban înainte să te pregătesc eu — zise ea. Cînd aud că se vorbește despre el — despre figura lui, înțelegi — eu spun totdeauna : de ce să te uiți la picioarele păunului, cînd penele lui sînt atît de frumoase ?

— Dar ochii aceia... interveni Marcellus, care începea să se regăsească.

— Ochii da, și ochii, recunosc Caecilia. Mai ales ochii. Tocmai asta voiam să-ți spun dacă te-ntîlneam înainte : are o inimă de aur și-și dorește martiriul din toată inima.

— Ce-și dorește ? întrebă Marcellus.

— Martiriul — știi, să moară pentru marele nostru învățător.

— O, da, desigur, răspunse Marcellus cu aerul că înțelege. Și de ce are dorința aceasta ?

— Am să-ți explic eu totul altădată, știi, doar martirii ajung direct la Domnul după moarte. Îți dau eu o carte a lui Justin. Vorbește despre *Kim-Logos*. Cred c-ai auzit de Justin, nu-i așa ?

— Care Justin ? se interesă Marcellus.

Caecilia bătu din palme, uimită.

— Și eu care ziceam că *asta* nu se poate ! Marele Justin, bineînțeles — martirul nostru, care-a murit — să tot fie vreo nouă ani de-atunci — prefectul gărzilor era pe vremea aceea Junius Rusticus.

— S-a retras acum opt ani, spuse Marcellus, bucuros că-și putea aduce aminte și el ceva.

Caecilia privea gînditoare în gol. Într-un tîrziu, spuse :

— Marcellus... e groaznic... dar eu trăiesc cu un mare păcat — un păcat teribil. Ai urît vreodată pe cineva ?

Marcellus încuviință, vesel :

— Da, pe foarte mulți !

— O, nu, exclamă ea, nu mai vorbi așa. Gîndește-te că eu urăsc pe cineva cu adevărat. Pe cinicul Crescens, care merge la Templul Păcii. El l-a denunțat pe Justin, iubitul nostru Justin, de i-au tăiat capul în curtea închisorii centrale.

Lacrimile-i curgeau pe obraji.

— Nu-mi place nici bibliotecarul de-acolo. E mereu cu batjocura pe buze — mai ales împotriva lui Rab Chanina. Tu nu-l iubești pe Rab Chanina ?

Marcellus era un om esențialmente sincer și ținea să fie exact. Răspunse :

— N-am nimic cu el.

Ea zise :

— Marele nostru Stăpîn ne-a poruncit să ne iubim aproapele. Asta înseamnă creștinismul. Tu n-ai vrea să fii creștin ?

Marcellus ocoli răspunsul printr-o întrebare :

— Acum două săptămîni la casa de rugăciuni spuneai că e scris undeva un anume lucru — ai zis : „E scris“. Unde e scris ?

Ea-și scutură capul :

— Nu-mi aduc aminte. Dar am să-ți dau eu două cărți sfinte. Citește-le și pe urmă le discutăm și...

Marcellus tresări la gîndul că întîlnirile cu ea urmau să devină ceva obișnuit.

— ...și-atunci încerci să-l iubești pe părintele Urban, da ?

Marcellus a promis să facă tot posibilul. Era atît de ușor să promiți, cînd ți-o cerea copilul acesta înțelept și încîntător. Ea încercă să-i ușureze calea deschizîndu-i ochii asupra lui Urban :

— Sînt situații cînd nimeni în lume nu s-ar gîndi să se uite la hainele oamenilor sau la fleacurile lor exterioare... Dacă o femeie are un accident și cei care-i sar în ajutor trebuie s-o dezbrace ca să-i lege rănile, aceia nu mai văd în ea femeia, ci un simplu pacient. După aceea nici măcar n-or să-și aducă aminte dacă era frumoasă ca o zeiță de marmură, sau... sau nu. Și, dragă Marcellus, nu-ți dai seama că toți oamenii sînt niște pacienți ? Că ceea ce vedem — haine, podoabe, peruci, dinți de aur... corpul cu

totul, nu este nimic ? Vezi, atunci nu-i așa de greu să-ți dai seama că părintele Urban e mai frumos ca toți.

Marcellus promise din nou să încerce să-l simpatizeze pe vicarul papal, iar fata mulțumi cu un zîmbet. După o pauză, ea zise :

— Trei îți vor place în mod deosebit : Urban, Rab Chanina și unul pe care-l cheamă Tatian. A umblat prin toată lumea ca profesor. Acum trăiește în Pisidia. Tocmai am primit o scrisoare de la el. S-o vezi și tu — a, iat-o !

Scoase o scrisoare de la piept și i-o dădu lui Marcellus.

— Cred c-o să-ți facă plăcere s-o citești, spuse. Întotdeauna ai ce învăța de la fratele Tatian.

Drept care Marcellus citi scrisoarea, o scrisoare bombastică ce părea să conțină demascarea celor care-și permiteau să se bucure de carne și de vin, dar mai ales îi impunea Caeciliei să nu uite niciodată că era mireasă a lui Hristos.

— Ce-nseamnă asta ? întrebă Marcellus.

Ea îl privi cu ochi limpezi și spuse, solemnă și fericită :

— Foarte simplu : îmi dăruiesc viața lui Hristos.

Marcellus strînse din ochi și se mai uită o dată peste scrisoare înainte de-a o da înapoi. Nu avea pic de încredere în Hristos acesta — ca să nu mai vorbim de Tatian.

Caecilius, tatăl Caeciliei, veni chiar în momentul în care-i fusese oferită lui Marcellus chintesența creștinismului. Acest distins cavaler și senator, care se întorcea acum din oraș, era mîhnit că le murise de ciură bătrîna nevăstuică dresată să prindă șobolani. Chiar dacă ești pe deplin conștient că bîntuie ciurma, faptul capătă reală semnificație abia cînd ai dovezi incontestabile că a pătruns pe propriul tău domeniu — măcar că în prima clipă nu atacă decît șobolanii și o bătrînă nevăstuică. Totuși, îngrijorarea păru să se șteargă de pe față latifundiarului cînd i-a fost prezentat Marcellus. Zîmbi larg și-l îmbrățișă pe oaspete din toată inima :

— Chiar dacă fiica mea n-ar fi așteptat cu nerăbdare venirea ta, mie tot mi-ar fi părut nespun de bine să te văd aici. Familia voastră a înscris cu onoare numele de Papius în istoria orașului și ți-am citit și poeziile — la Senat, înțelegi. Trebuie să ai ceva de citit acolo în zilele

de lincezeală. Eros mi-a dat cartea ta, cînd i-am cerut ceva nou.

— Și cum ți s-au părut ? întrebă Marcellus.

— Le pot pricepe, zise Caecilius. Îmi dau seama că nu ești dintre indivizii aceia dubioși care se cred prea mari ca să spună rugăciunea de dimineață și care-i lasă pe zei să asude în locul lor — iar ei doar stau și se scobesc în dinți.

Zîmbi din nou ; Marcellus a mulțumit pentru laudă — în măsura în care era laudă — cu o plecăciune. În orice caz, stilul criticii nu era foarte obișnuit. Caecilius urmă :

— Eu pun preț pe pietate, în orice formă. Trebuie să te îndrepti către un lucru sau altul ; obiceiul acesta modern de a întoarce spatele credinței — credinței în general — este după mine absolut dăunător. Nu pot suferi negativismul. Negativismul e o lașitate, cred că ești de acord.

Caecilius zîmbi iar și Marcellus recunoscuse faptul că vede în negativism o progenitură a lașității.

Zîmbetul nu era în natura lui Caecilius. Soția lui îl învățase cu greu, în vreo zece ani, această artă necesară. „Nu fi melancolic !“ spunea ea. Sau : „Hai, un pic de veselie, dacă se poate !“ Sau, cînd el era foarte departe de a se arăta bine dispus „Încrezător, Max“ — Maximus îl chema — „fii încrezător !“ Rezultatul a fost zîmbetul acesta stereotip de om de lume, pe care Caecilius îl folosea cu generozitate și fără discriminări. Pentru soția lui culmea satisfacției a fost să-l vadă pe Max zîmbind prin somn în felul acesta. A suris și ea atunci, mai mult ironic. La scurt timp, femeia a murit. Era mult de-atunci, dar ea supraviețuia în zîmbetul lui Max, în obiceiurile lui, în micile ciudățenii de care-l dezvățase, dar care mai apăreau, cicatrizate.

— Dar cea mai mare satisfacție ne-o vei da în ziua în care ai să recunoști că spiritul divin s-a revelat cu desăvîrșire prin Hristos, încheie Caecilius. În ziua în care te vei hotărî să devii un mare *Domini canis*.

Era expresia folosită și de vicarul papal — Marcellus observă :

— Nu credeam că printre creștini sînt și cinici.

— *Canis*, pur și simplu, întări Caecilius. Sau cel puțin ar trebui să fim. Nu cinici cu robe și bastoane, poate, dar totuși cîini credincioși. Te așteptăm.

Zîmbi încurajator.

Au găsit-o pe Caecilia, care plecase să pregătească prînzul, așezînd masa împreună cu Urban, sub pergola din fața casei. Preotul bătrîn și hidos își pusese mîna pe masă, iar Caecilia și-a așezat mîna deasupra. Parcă vedeai un mănunchi de banane roșii, sălbatice, decorate cu o mică frunză maronie de toamnă. Păreau să fie adînciți în discuție, dar cînd cei doi bărbați s-au apropiat, fata s-a întors către ei, radiînd toată. Le strigă :

— Tată, Urban zice că s-ar putea foarte bine să existe un rai al nevăstuicilor.

Caecilius aprobă ideea, cu un zîmbet, iar pe Marcellus nu l-a lăsat inima să nu remarce — cum ar fi făcut Euphemus — că bătrînul vînător de șobolani ar fi preferat poate un rai al șobolanilor. Așa că s-au dus la masă în deplină armonie.

Masa a decurs în pace și cu amabilitate din partea tuturor. La un moment dat Caecilia s-a ridicat să fluiera la întrecere cu un graur care părea s-o cunoască și puțin după aceea s-a întors să stea de vorbă cu o broască țestoasă care ieșea dacă o strigai. În timpul acesta Urban își vedea de mîncare. Părea infometat rău. În schimb Caecilius a mîncat doar niște fructe. Nu mîncă la prînz din motive de sănătate și — după cum îi spuse lui Urban :

— E minunat să vezi cît profiți de pe urma unei mese pe care n-o iei.

Marcellus a susținut conversația. Toți ai casei erau așa străini de uzanța socială, încît, departe de a ocoli subiectele religioase, le cultivau chiar și la masă. Drept care Urban l-a rugat pe Marcellus să-și spună părerile despre cultul lui Mithras, de care ținea. Marcellus vorbi cu iscusință și entuziasm. Cultul lui Mithras era, în ochii lui, mai presus de celelalte — și Marcellus nu și-a ascuns pă-

rerea. Vorbele-i erau o laudă închinat soarelui, forței, tuturor virtuților bărbătești. Erau aproape un poem. Și cît timp a vorbit el, Caecilia a stat cu ochii închiși, cu un zîmbet stins fluturîndu-i pe buze. Se simțea ca un copil sărac ascultîndu-l pe cel bogat cum înfățișează vila din munți a părinților lui, asculta cu zîmbetul indulgent al unuia, care, o clipă în urmă, a făcut palatul lui Solomon jos, în curte, din trei bețe și o pînză de sac și poate oricînd repeta experiența. Cînd, în sfîrșit, Marcellus a tăcut, ea a deschis ochii („ca niște aripi de argint“ își spuse Marcellus mai tîrziu) și a întrebat cu seriozitate :

— Dacă ții așa de mult la Mithras, de ce-ai intrat la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina ?

Simțise că-n timp ce vorbea el, Caecilia era cu gîndul departe. Au rămas mult așa. Într-un tîrziu Caecilius, ro-tunjind cocoloașe de piine, se plecă hotărît spre ea, cu un aer sarcastic și șopti :

— Ca să te vadă pe tine.

Fata s-a încruntat, pentru o clipă, și s-a îmbujorat — pe urmă, rîzînd, clătină din cap :

— Un motiv foarte rău ales — aproape că nici nu se putea mai rău, remarcă ea.

Într-un fel sau altul, a venit vorba de Jon. Poate că Marcellus spusese direct că s-a lăsat tentat de Jon — în orice caz, ei au înțeles-o. Urban fredona, iar latifundiarul se uita peste niște documente oficiale dintr-o geantă.

— Unde ți-a dat scrisoarea ? întrebă ea.

— În Argiletum, răspunse Marcellus, cîstit.

— Nu înțeleg. Era singur ?

Marcellus a răspuns evaziv :

— Nu sînt chiar sigur, cred că nu era absolut singur.

— Înseamnă că era cu oamenii lui Isis, ghici ea.

Marcellus era uimit.

— De unde știi ?

— A, mie îmi spune tot. N-a mințit niciodată. Nu-i așa, părinte Urban ?

— E-adevărat — cusurul ăsta nu-l are. Nu minte niciodată, declară preotul.

— Iată — auzi și tu, exclamă ea triumfătoare. Numai dac-aș ști ce urmărește cu trimisul Profetului, omul acela

dubios. El l-a convins pe Caesar Marcus să arunce leiul în Dunăre — barbarii i-au omorît cu ciomegele.

— Nu învață nimic bun la ăia, spuse Urban. Dar așa-i place lui, preferă să se-nhăiteze cu tot felul de golani.

— Ba pe mine mă preferă, spuse blind Caecilia.

Acum ședea ca o statuie a păcii și pacea ei se revărsa asupra celorlalți. Spuse :

— N-o să i se-ntîmple nimic. Sînt oameni cărora le merg toate în plin — și aparent fără efort. Îi cunoști după virful degetelor, după felul cum se mișcă, sau se șterg la nas.

— Și după ochi, interveni Marcellus, zîmbitor, căutînd privirea Caeciliei.

Cîteva momente după aceea și-a dat seama că se lăsase o tăcere grea și cînd s-a uitat în sus a văzut căutătura lui Urban — o privire atît de încărcată de ură, încît simțeai că-ți îngheață singele în vine.

— Da — ochii, mîrii Urban și ochii înspăimîntători îi luceau sălbatic. Caecilia puse mîna pe brațul lui, dar el se eliberă și ieși afară, la soare, tremurînd parcă i-ar fi fost frig și se pierdu în desișul pinilor.

— N-ai făcut-o înadins ? întrebă fata, înlăcrimată. Marcellus o privi cu reproș, iar ea i-a luat mîna și-a sărutat-o.

— Iartă-mă. Știam. Îți dai seama cită nevoie are el de dragoste ?

Caecilius, care nu auzise ce s-a întîmplat, se uită în treacăt după Urban și spuse, cu veselie :

— Da, să vă purtați bine cu el, copii. Are mare nevoie de asta. Și, întorcîndu-se spre Marcellus, adăugă : Mai gîndește-te la ce-ți spuneam, cu *Domini canis*.

Cîteva ore mai tîrziu, unul dintre *liberii* Caeciliilor aduse o trăsură la poartă, iar Marcellus, cu *Kim-Logos* și cu *Cartea lui Daniil* sub braț, își luă rămas bun de la Caecilia.

— Ai să vii iar după ce studiezi atent cărțile astea ? întrebă ea pentru a cincea oară. El a promis din tot sufletul.

— Și poate mai vrei să vii și la o adunare de la Rab Chanina ?

Marcellus voia și asta.

— Și... — scurmă nițel pământul cu vîrfurile sandalei, ridicîndu-și ochii — vei veni pentru că vrei să găsești adevărul ?

— Da, și asta, zise el.

Și cînd a plecat trăsura, Caecilia a strigat după el :

— Am să-i salut pe toți copiii mei din partea ta.

Îi spusese de cei douăzeci și opt de copilași pe care-i ținea într-un orfelinat la marginea domeniului. Cînd trăsura a cotit pe șosea, Caecilia i-a făcut cu mîna ultima oară și a fugit în casă.

Marcellus, mergînd spre oraș, avea senzația că tot creștinismul era o țară a zînelor în care te plimbi cu o fată și ea îți spune : „E scris“, privindu-te de fiecare dată cu niște ochi cenușii de nespusă limpezime.

În aceeași după amiază, în biroul Marelui Bibliotecar de la Templul Păcii s-a purtat o discuție asupra naturii creștinismului ; prilejul era faptul că cinicul Orbilius îl salvase, cu ajutorul hangiului Maës de la „Balena Albă“, pe Rab Chanina, bătut măr, buimac și fericit că scăpase dintr-o mulțime de oameni care încercau, cu toată seriozitatea, să-l linșeze. Din punctul de vedere al lui Maës, consecințele incidentului erau neglijabile, pentru mulțime — un ochi scos, cîteva răni bune și alte fleacuri — însă Rab Chanina nu purta nici o vină.

Numele de Rab Chanina era o poreclă din partea admiratorilor — sau poate nu erau admiratori — o poreclă luată din povestea despre Rab Chanina și Rab Oschaja, doi negustori sândălarî dintr-un „loc al desfrînării, în Țara Sfîntă“. Făceau încălțări pentru curve, „dar către ele nu-și ridicau ochii cînd mergeau să le ducă pantofii“. Asta era întotdeauna purtarea lui Rab Chanina, urmîndu-și calea lui de zi cu zi prin locuri de faimă proastă — mai puțin ca să aducă încălțări și mai mult să oprească pe cine-l știa creștin de a trece pragul. Seară după seară mergea să păzească oamenii de ispită. Nu-ți poți închipui o muncă mai grea ca asta. Proprietarii stabilimentelor îl umpleau de ocară că voia să le strice afacerile ; creștinii se supărau că, ziceau ei, îi face de

batjocură ; gărzile nu-l lăsau din ochi că tulbura liniștea publică.

Cu prilejul acesta, faimoasa ordine publică a fost tulburată în fața Teatrului Marcellin, într-un moment în care intrau acolo 20 000 de oameni dornici să se distreze cît mai bine la spectacolul cel nou al lui Marullus. Te-ai fi gîndit că Rab Chanina nu avea cum să găsească vreun creștin de-al lui în mulțimea aceasta. Dar fapt este că a dat de Commodus, țesător de perdele neinflamabile, și de nevastă-sa, chiar cînd meșterul își lua două bilete mai bune de la un speculant. Păcătosul, descoperit, nu prea arată căință, iar femeia lui și mai puțin. Au pronunțat amîndoi o serie întreagă de reflecții oricînd folosite de parveniți ca să atragă atenția celui neatent că sînt bogați. Mai ales doamna a făcut niște aprecieri stridente în legătură cu ideea absurdă că „hrănești prostimea ca pe urmă să te insulte”. Bineînțeles că Rab Chanina nu a fost afectat că l-a considerat cineva „prostime”, sau că i se zice, în public, parazit puturos. Era învățat cu de-astea și încercă mai departe, netulburat, să-i convingă pe cei doi să se întoarcă. Atunci cînd au sosit la fața locului Orbilius și fostul *auriga*, Commodus și nevastă-sa erau porniți, împreună cu toți ceilalți, să-l scuipe pe zelosul preot și să-i smulgă veșmintele. Pe cînd cei doi prieteni îl trăgeau pe Rab Chanina spre Podul lui Fabricius, ca să ajungă la supușii lui Aesculapius și să-l bandajeze, săbiile gărzilor sclipeau vioaie pe deasupra scandalului tineresc — și se auzeau vaiete, țipete, înjurături groaznice la adresa creștinilor.

— Nu te mai înveți minte odată ? întrebă cinicul cu reproș.

Rab Chanina clătină, mohorît, din cap și remarcă, fără legătură, că uneori menirea lui părea să fie fără speranță. Era în situația omului care încearcă să scoată niște porci din grajdul în flăcări, dar ei mereu se întorc la focul din care i-ai scos. Pentru el, iadul era ceva neîndoielnic și palpabil și plin de spaimă dar, sigur, ar trece cu dragă inimă și prin iad, numai să-i vadă salvați pe sărmanii lui porci.

Maës pufni cu dispreţ. El intervenise în balanţa forţelor numai de dragul dreptăţii şi pentru că-l rugase Orbilius.

— Dacă oamenii au chef să-l vadă pe Marullus lă-lăind nişte cîntece şi să vadă o duzină de fete topăind cu vălurile lungi, lasă-i să se distreze şi ei puţin, zise — şi aceasta era părerea lui sinceră. Şi el trecuse printr-o asemenea perioadă copilăroasă.

— Dar tu nu vezi că *sufletele* ard, că merg la pierzanie ? încercă Rab Chanina o ultimă oară, pe cînd Maës pleca de-a lungul cheiului acasă, la nevastă-sa, negresa.

Auriga pufni iar.

Orbilius încercă iar să-l aducă pe preot la dreapta judecată, în vreme ce traversau Capitoliul spre biblioteca de la Templul Păcii.

— Grăbeşte-te încet, îl sfătui bătrînul cinic, om cu experienţă.

— Dar sufletele, Orbilius ? suspină Rab Chanina refractar şi uşor nerecunoscător pentru faptul că fusese salvat. Minunea era că ei, cele două călăuze spirituale, aproape căzuseră de acord.

— Vorbeşte sufletelor în tăcere, spuse Orbilius, blînd.

— Eternele Mistere, spuse Bibliotecarul de la Templul Păcii în batjocură. Faceţi precum amicul Lucian şi excelenţa sa Galenos... mulţumiţi-vă cu un scepticism solid. Nu ştim nimic.

Stătea într-un scaun mare şi în faţa lor, la o înălţime de zece picioare, răsărea din perete zeul casei — un cap de elefant şi colţii de fiecare parte, cîte un *phallus* proeminent, puternic. Crescens, cinicul, s-a înclinat cu respect dinaintea zeului şi, arătînd la capul elefantului, a zis :

— Şi totuşi, capul vostru sceptic crede în ceva.

Bibliotecarul îşi întoarse ochii de pasăre spre colţii gigantici ; bătea darabana cu degetele pe masă.

— Pe mine mă satisface religia cetăţii Ur, zise el.

— Şi ce înţelegi prin religia asta ? se interesă cinicul Theagenes.

Bibliotecarul cită :

— „La început erau numai doi zei ai Ur-ului — Cerul și Pământul, sau Uranus și Gee, cum le spun grecii. ...Cu alte cuvinte, spiritul sau principiul dătător de viață care a fecundat pământul și s-a făcut Mumă a tuturor lucrurilor. Și cei dintii oameni — care erau mai buni ca noi... și mai înțelepți... și mai curați la suflet — nu aveau nici temple, nici altare ; dar au înălțat un *phallus* care era mai mare decât tot ce făuriseră ei pînă atunci. Și toată suflarea a căzut cu fața la pământ și i s-a închinat... și oamenii s-au închinat atunci la simbolul fertilității și mereu se vor închina, fie că-i zic Phall sau Ba-al, Osiris sau Uranus“.

Pentru că nimeni n-a mai întrerupt liniștea, bibliotecarul i se adresează lui Rab Chanina :

— Și zi voi, creștinii, sînteți așa de mult deasupra celorlalți, încît vă permiteți să vă băgați peste oamenii civilizați care vor să-l asculte pe nevinovatul Marullus ?

Rab Chanina oftă din rărunchi.

— Sigur că noi, creștinii, nu sîntem ceea ce ne-am legat să fim. Ar trebui să fim fără pată, ca un șistar de lapte pe cîmp — și de multe ori nu sîntem decât iarbă între iarbă.

— Se știe în general că sînteți foarte săritori, interveni Orbilius, amabil.

— Caritatea nu am descoperit-o noi. Există dinainte de Hristos și izvoarele iubirii din inimile noastre se usucă din pricina răutății cu care e primită.

— Tu îi cauți pe ciумаții pe care-i părăsesc chiar și familiile lor.

— Dar cei mai mulți fac asta pentru că le-a poruncit Domnul Dumnezeu, și nu din iubire pentru cei în suferință. În afară de asta... sînt atîția cinici care merg de la muribund la muribund, cu vorbe dulci de alinare. Ei pentru ce o fac ?

— Dacă viața ni s-ar părea cît de cît atrăgătoare, atunci ar fi un gest eroic, dar noi n-avem partea noastră în ea și atunci nici nu putem face sacrificii. Pe de altă parte, îi văd pe închinătorii la Misterele creștine cum se ocupă de treburi lumești și înlesniri în casă, așa cum fac și credincioșii lui Isis sau ai bătrînilor noștri zei.

— Unii dintre noi, oftă Rab Chanina.

— Da, unii dintre voi. Și femeile voastre, afară de cele bătrâne și hidoase, se gătesc și-și pun podoabe...

— Multe din ele, recunosc Rab Chanina.

— Și chiar azi, de *Anna Perenna*, sfântă zi, am văzut un anume rabin păzind intrarea la una din vilvătăile desfriului — zicea el — ca să-i îndepărteze pe porci în vreme ce ei se aruncă iar și iar în flăcări.

— Sărmanii mei porci orbiți, jelui Rab Chanina.

— Și-acum ajung la ce voiam să zic. Văd din când în când oameni cărora le plac lucruri fine, spectacole, bani, învrăjbirea între oameni... și care, totuși, întorc spatele la toate pentru că așa le-a poruncit Stăpînul, iar ei îi iau cuvîntul drept adevăr.

— Da, fie Domnul lăudat !

— Asta nu-i puțin lucru. Cîndva — peste mulți, mulți ani — peste o mie sau zece mii de ani — vor disprețui și se vor depărta de credința aceasta — în pofida dragostei pe care i-o poartă.

— Și-atunci ? întrebă Rab Chanina.

— Întrebă-l pe bibliotecar cum va fi lumea atunci, spuse Orbilius zîmbind.

— Lumea ! Bibliotecarul se strîmbă. Uite, să luăm Strada Săndălarilor, cuibul veseliei. Cîți oameni stau acolo ?

— Să zicem patru mii ? sugeră Orbilius.

— Foarte bine. Și cîți creștini sînt între ei ?

— Doar pe strada asta și sînt sute, opină Rab Chanina.

— Și cîți cinici ?

— Cel mult cinci toiege, socoti Orbilius.

— Deocamdată nu e un procent mare, constată bibliotecarul.

— S-ar putea să mai crească, zise Rab Chanina.

Bibliotecarul tuși nițel, să-și dreagă glasul și le ținu, după obicei, un mic discurs, pe care-l sublinia ciocnind cu un cuțit de tăiat hîrtie.

— Cred că fiecare epocă are un anumit tezaur de pietate și renunțare la cele lumești... după cum, fără să vrea, are și cantități mai mari sau mai mici de ceea ce Orbilius numește nebunie, iar Rab Chanina — păcat... Atunci, hai să ghicim puțin viitorul. Nu m-ar prinde mirare ca peste

o mie sau zece mii de ani să fie lumea plină de creștini și de țoalele cinicilor. Dar al naibii să fiu dacă asta are să schimbe cu ceva firea omenească. Cu cât mai mulți creștini... cu atât mai subțire creștinismul. Și cu cât mai multe toiege, cu atât mai îndoielnică umilința lor.

— Și pe urmă ? întrebă Rab Chanina, provocator.

— Pe urmă se închide biblioteca, zise bibliotecarul privind la ceasul de apă de sub capul elefantului și înăbușind un căscat cu mîna în care nu ținea cuțitul de tăiat hîrtie.

Orbilius și Rab Chanina s-au dus împreună pînă în Strada Săndălarilor. Mergeau alături, în tăcere.

La ușa preotului și-au spus cîteva cuvinte de rămas bun, iar bătrînul cinic s-a strecurat spre locuința lui. Era o odaie strîmtă, incomodă. Aici, s-a întins pe saltea și s-a învelit cu toga.

XV

Moartea înainta agale ca o vită la pășune, apuca iarba cu limba și o smulgea fără a se gîndi nici o clipă dacă nutrețul acela are vreo credință.

Pe o latură a Templului Libitinei s-a construit, la izbucnirea ciumei, un spațiu închis cu cîte o ușă la fiecare capăt. Aici, aerul era absolut înăbușitor din pricina fumului de tămîie și de smoală, care-l învăluia pe primul arhivar al Zeiței Morții și pe oamenii lui. În tunelul acesta veneau carele cu morții. Numele morților erau șterse din registrul public, iar săracii — la care Caesar suporta costul incinerării — erau stropiți cu ceară și smoală pe tot corpul ; învelitoarea de lînă de pe cap o îmbibau cu gaz sau țitei abia la locul înmormîntării. Era un continuu du-te vino de căruțe prin culoarul acela ; podelele, date cu rășină, mai înmuiau zgomotul. Se auzea numai scîrțîitul carelor și hamurilor, furnăitul catirilor și dialogurile scurte, întrebările și răspunsurile despre morții aduși ; în sfîrșit, la ieșire, toată agitația cu pregătirea mortului pentru ardere. În unele nopți se înregistrau cîte cinci

sute de morți. Erau printre ei oameni de toate categoriile sociale și vîrstele, de la persoane ilustre la sclavii care-și petrecuseră viața muncind în șanțurile de canalizare — de la oameni de o sută de ani la prunci pe care nici nu apucaseră să-i înscrie la Templul lui Saturn. Doar personalul de la Templul Zeitei Morții nu-și aducea contribuția la numărul morților. Timp de șapte ani și mai bine și-au păstrat forța deplină — ba chiar au sporit-o uneori, dar de pierdut n-au pierdut pe nimeni. Cînd, în sfîrșit, a murit primul arhivar, n-a murit de ciumă, ci de oboseală. S-a prăbușit pe masa de lucru cu pana în mînă și l-au jeluît servitorii, istoviți și ei de jelanie pentru rude, istoviți de munca la înregistrarea atîtor morți necunoscuți.

Iar de la sanctuarul Libitinei, carele își urmau drumul către ieșirea din oraș pe poarta care, gemînd din țîțîni, se izbea de perete și scuipa afară cumplita încărcătură. Și mergeau înainte, la gropile de incinerare, unde niște macarale ridicau morții și-i rînduiau într-un șir uniform. Primele transporturi erau arse înainte de apusul soarelui, iar după ce se aducea ultima recoltă a nopții, se aruncau torțe și în ultimele gropi.

Locul era păzit de două rînduri de sentinele, așezate într-un cerc larg — de parcă s-ar fi temut ca morții să nu regrete că sînt morți și să se hotărască să mai intre o dată în cetatea abia părăsită.

Ciuma o puteai asemui cu o negură înăbușitoare care îneca priveliștea. Cîteodată se mai subția nițel, dar revenea imediat, deasă și amenințătoare. Pe urmă se concentra în cîte o izbucnire violentă — cum era și de data aceasta — și-i gonea pe unii din oamenii înspăimîntați la adăpostul sutanelor preoțești, iar pe necredincioși îi zvîrlea într-o viață de o nerușinare pe care nu e cazul s-o mai înfățișăm. Căci există două reacții posibile la neputință, la sentimentul teribil de ofensă pe care-l ai dacă ești silit să accepți, pasiv, poziția cea mai slabă. Nici în situația aceasta nu putea fi altfel. Iar în momentele de relaxare oamenii ieșeau din adăpost ca șerpii să se încălzească la soare.

Trebuie să amintim că ciuma bîntuia de opt ani încheiați. Oamenii — cît se poate de practici — erau con-

vinși că mai aveau de suportat tovarășia aceasta încă pe-alta... și într-adevăr, așa a fost cazul. Nu erau departe de senzația pe care o ai cînd ești prins într-o mulțime imensă, în aer liber ; poți să-njuri, să te vaiți, să plîngi ori să te porți cu amabilitate doar cît îți permite strîmtarea. Oamenii cu minte profită cit mai mult de pe urma unui asemenea eveniment — cei mai raționali dintre romani își făceau sigilii cu chipul Mumei Sfinte, cea care purta coarne de vacă, precum Io, zeița grecilor ; erau sigilii cu Isis ținîndu-l pe Horus la piept și luna în fundal sau cu Osiris însuși, poate prea strălucitor în lumina razelor de soare ce-i înconjurau capul.

Chiar de la începutul ciumei, preoțimea și-a dat pe deplin seama de implicațiile pozitive ale molimei. Tabletele votive din ce în ce mai scumpe aduc mărturia minunilor săvîrșite de Marea Mumă în vindecarea bolii. Chipul înveșmîntat în albastru al zeiței la care se închinase cîndva și Rulh, pentru pruncul încă nenăscut, a fost parțial reconstituit : mai precis, mîinile și capul de marmură — corpul era din lemn ; da, chiar poznașul Horus a trebuit să fie refăcut — pur și simplu pentru că darurile atîrnate de statueta pentru invocații sau în semn de mulțumire au provocat mari stricăciuni părților amintite.

Se poate ridica obiecția că forțele divine aveau multe alte centre din care emanau puterile oculte — este adevărat. Pioasa frăție a cunoscătorilor întru medicină de pe Insula lui Aesculapius, pe Tibru, preoțimea zeiței Minerva cea vindecătoare, preoții lui Isis și Serapis de pe Cîmpul lui Marte și nu mai puțin cei de la sanctuarul mărețului Jupiter, toți erau gata să slujească drept mijlocitori la invocarea milei și ajutorului împotriva cumplitei molimi. Dar nicăieri nu se duceau atîția oameni ca la Templul egiptenilor din Regiunea a treia ; un motiv era faptul că templul se extinsese, în mod oportun, cu o filială a oracolului din Abonoteichos, de la care profetul Alexandru își oferea, cu măsură, ajutorul întregii lumi, prin vorbă și faptă. Bătrînul Paetus, agentul de încredere al lui Alexandru, a obținut, pe un milion de *sestertii*,

dreptul de a răspîndi, la izbucnirea ciumei, oracolul lansat de profet :

Phoebus pletosul împrăştie negura molimei.

Scris pe pergament şi împodobit cu pecetea oficiului oracular, se vindea la Roma şi în oraşele din Italia şi Galia, departe, pînă unde ajunseseră cohortele romane. Afacerea era nemaipomenită. În vreme ce Alexandru, stins complet — un hoit putred aproape şi cu picioarele uscate — stătea la Ianopolis (nume cu care a onorat Majestatea Sa Imperială Marcus Aurelius oraşul profetului), reprezentanţii lui Alexandru adunau banii cu lopata, în cantităţi uluitoare chiar pentru romani, care erau deprinşi cu afacerile. Era atît de mare faima oracolului pînă şi în cercurile sus-puse, încît Marcus Aurelius, deşi era plecat mereu cu armata, a dat poruncă să se bată o monedă pe o parte cu Glykon, zeul personal al lui Alexandru, iar pe cealaltă — profetul, încununat cu laurii presupusului său bunic Aesculapius şi ţinînd în mînă sabia încovoiată a lui Perseu, strămoşul dinspre mamă. Aceasta era a patra monedă pe care a bătut-o împăratul roman cu chipul lui Alexandru.

Marcellus s-a adresat oracolului la vremea cînd se întorceau turturelele şi rîndunelele, poate niţel mai tîrziu, ca să fim mai exacti, pe 21 aprilie, aniversarea oraşului, o sărbătoare de mare importanţă.

Problema era : Elina sau Caecilia ?

Autoritatea lui Alexandru se împămîntenise în aşa măsură, încît nu se poate spune că oracolele din Claros şi Didymi existau prin voia lui. În tinereţe, profetul trăise cu alcool tare şi carne mai mult crudă. Multe femei de prin cartierul lui spuneau că au copii de la el şi bărbaţii jurau că chiar aşa e. Era un Rasputin amplificat de zece-douăsprezece ori. Îi făceau vizite oameni de cel mai înalt rang, în frunte cu nobilul Rutilianus. Pe Rutilianus, care ocupase mai multe funcţii mari, îl rodea un fel de tenie religioasă nesătulă. Nu exista piatră miruită sau împodobită cu flori, altar uitat de lume sau oracol abia

înființat la care să nu se ducă în mare grabă, să-și asigure favoarea. Prin omul acesta, Alexandru avea acces la curte, unde, împreună cu Glykon, și-a făcut nenumărați adepți. De aici i-a și venit ideea să extindă afacerea printr-o ramură subordonată — un departament special pentru stoarcerea banilor. Dacă, de exemplu, avea impresia că întrebările sînt cumva îndrăznețe sau periculoase, atunci pur și simplu reținea tabletele și cerea sume importante de bani ca să le înapoieze.

Dar în general nu se știa nimic despre aceste laturi ale activității oraculare. Mulțumită agenților și celor care făceau reclama, pentru omul mediu Alexandru era minunea prin care găseau hoții, briganzii și sclavii fugari, era cel care dezvăluia taina unor comori ascunse, vindeca boala și cîteodată chiar învia morții. Marcellus n-avea obiceiul să asculte ceea ce se vorbea, din calomnie sau scepticism, despre toate faptele acestea. Lui oracolul îi spusese în cîteva rînduri lucruri adevărate și de ajutor — unele pentru el personal, altele pentru bunica ; la hotărîrile mai importante ea cerea întii avizul vocilor din înalturi. Dacă în ziua aceea Marcellus n-avea mare încredere în oracol, asta se datora întîlnirilor cu Xenophon, un zeflemist lipsit de credință, care era de mulți ani secretar la renumitul scriitor și reformator social Lucian din Samosata. Pe Xenophon, cînd stătea la Roma, îl întîlneai mai ales la Templul Păcii, acel receptacul elegant de spirit acid, satiră malițioasă și critică fără menajamente. La Templul Păcii l-a auzit Marcellus de atîtea ori scăpărîndu-și butadele veninoase împotriva galileenilor, superstițiilor, profeților, prostiei și mai cu seamă împotriva lui Alexandru.

Xenophon nutrea o ură nețărnută față de profet, nu fără legătură cu faptul că Lucian a scăpat ca prin urechile acului de un atentat asupra vieții sale pus la cale de acest Rasputin din Abonoteichos. De fapt Lucian se instalase la sediul profetului ca să adune probe pentru a demonstra că toată afacerea era o șarlatanie. Prima mișcare a fost să-i dea o tabletă bine pecetluită cu întrebarea : „Alexandru este chel ?“ După ce-a ținut tableta sub pernă o noapte, profetul a trimis următorul răspuns : „Attis a fost altfel de Malach decît Sabardalachus“. Altă

dată Lucian a scris pe două bilete separate și sub nume diferite : „Unde s-a născut poetul Homer ?“ La unul, servitorii lui Lucian au spus că e vorba de dureri în vîntre și atunci Alexandru a răspuns : „Să te ungi cu *kytmis* și cu rouă din Latona“. La celălalt bilet, conținînd aceeași întrebare, se răspundea : „Ferește-te de mare ; călătoria pe uscat e mai sigură“. Între timp, Alexandru a simțit pericolul. Iată cum relatea Xenophon desfășurarea conflictului :

Rutilianus, bătrînul curtean care locuia în același oraș cu profetul, s-a gîndit să se însoare a doua oară și la întrebarea dacă e potrivit pasul pe care-l face, zeul Glykon a dat un răspuns răs-picat : „Ia-o în căsătorie pe fiica lui Alexandru și a Selinei“. Aceasta se explică prin faptul că mai demult Alexandru a lăsat a se înțelege că fiică-sa, cea care stătea pe lingă el, este fructul dragostei lui cu Seline (Luna), care s-a îndrăgostit de el văzîndu-l odată cum doarme. Evident că Rutilianus s-a grăbit să ajungă la patul de nuntă cu cea sortită de zei. Dar întîi i-a cerut sfatul și lui Lucian. Lucian n-a găsit nici un argument în favoarea acestei alianțe, fapt pe care prostul de Rutilianus l-a comunicat, în mod oportun, profetului — și-atunci să te ții — Alexandru s-a înfuriat și cînd bătrînul i-a cerut informații despre Lucian, a obținut următorul oracol :

„Ocupațiile lui preferate sînt desfriul prin cotloane murdare, toată noaptea — și cea mai neagră ticăloșie“.

Și s-a ajuns la mare încordare. Profetul l-a chemat pe Lucian, Lucian s-a dus cu doi ostași înarmați, pe care-i avea ca escortă de călătorie de la guvernatorul Cappadociei. Lucrurile s-au înfundat chiar de la început. Cînd profetul a întins mîna să-i fie sărutată, Lucian l-a mușcat cît a putut de tare, iar mulțimea de supuși de prin jur mai-mai să-l jupoaie. Situația era atît de amenințătoare, încît Lucian s-a gîndit că ar fi bine să se prefacă a cere iertare, ceea ce credincioșii au aclamat ca pe o mare minune.

Lucian a plecat din Abonoteichos pe mare, însoțit numai de Xenophon. În timpul călătoriei Lucian și-a văzut la un moment dat tovarășul plîngînd, în ceartă cu marinarii. Ieși la iveală faptul că navigatorii primiseră de la Alexandru porunca să-l arunce pe Lucian peste bord.

Căpitanul i-a debarcat pe amândoi la Argiali și el s-a întors acasă. Aici, Lucian și Xenophon au dat de niște bărbați din Bosfor pe care-i trimisese regele lor, Eupator, să-i plătească tributul anual viceregelui din Bithynia. Aceștia i-au dus în siguranță pînă la Amastrio; dar de atunci, Lucian a făcut tot ce-i stătea în putință ca să se răzbune pe Alexandru.

Iar Xenophon nu se lăsa mai prejos cu răutățile la adresa Profetului. Ataca, de cîte ori se ivea ocazia, oracolul sanctuarului egiptean din Regiunea a treia și era atît de convingător încît chiar și Marcellus avu o senzație sîcîitoare de indoială cînd, la aniversarea orașului, trecea prin umbra unuia din cele două obeliscuri uriașe de pe vremea lui Ramses II, îndreptîndu-se spre scara principală de la templul lui Isis. Îl supăra incontestabilul fiasco în afacerea cu leii imperiali... Și pe urmă, ghinionul cu Severian, care-a fost tăiat bucățele de Osroes... Ca să nu mai vorbim de moartea fratelui vitreg al lui Euphemus.

Întîmplarea lui Euphemus e simplă. Cînd s-a îmbolnăvit de ciumă frate-său, bătrînul portar s-a dus, amărît, la oracol și oracolul i-a promis vindecarea, ba chiar vindecarea grabnică. Euphemus a plătit, bucuros, de trei ori taxa și s-a întors în mare grabă — pe frate-său l-a găsit cu spume la gură, trecea prin ultimele convulsii. După înmormîntare, bătrînul s-a dus la oficiul oracolului să-și ia cel puțin banii înapoi, dar Paetus s-a năpustit în cabinetul cu fișe, a adus o foaie, în mod sigur a lui Euphemus, pe care erau scrise cuvintele :

„Nu mai căuta degeaba să îndrepti răul. Bagă de seamă : sorocul e aproape ; scăpare nu ai.“

Paetus s-a pus de multe ori la adăpost în felul acesta. Imprecațiile lui Euphemus n-au putut atinge faima oracolului. Portarul s-a dus acasă mai convins ca oricînd de șarlatania lumii în care trăia.

Povestea lui Severian a fost mai serioasă și, după spusese lui Xenophon, absolut caracteristică. Incidentul a avut loc la Abonoteichos, cîțiva ani după ce și-a început profetul activitatea. Ca să ofere oarecare variație, Alexandru a anunțat că zeul Glykon putea să și pronunțe cuvintele oracolelor. Genul acesta de oracol nu se arăta oricui. Din contră, era un semn aristocratic, care avea a face de pre-

ferință cu cei mai notabili și mai darnici. Pe de altă parte, construcția aparatului era destul de simplă ; era alcătuit, ca instrument de vorbire, dintr-un număr de tuburi așezate cu un capăt în capul unui șarpe zugrăvit cu meșteșug pe pînză, dînd senzația că este chipul zeului Glykon — iar profetul ținea strîns sub braț capul adevărat al lui Glykon, iar corpul șarpelui îi stătea în poală. Un ajutor, ascuns în spatele scenei, vorbea prin celălalt capăt al instrumentului. Iată cît era de simplu oracolul pe care-l căutau comandantii și viceregii.

Experiența lui Severian se petrecuse cu doisprezece ani în urmă, în anul 915 de la întemeierea cetății. Abia murise Majestatea Sa Imperială Antonius Pius, cînd regele parților, Vologeses II, a invadat Armenia, posesiune romană prin cucerirea lui Traian. Severian, guvernatorul Cappodociei, a făcut, prudent, apel la oracolul lui Alexandru. A primit următoarea încurajare să înceapă lupta împotriva armenilor nesupuși :

„Groaznic vor cădea oamenii sub sulița ta. Cu tîmplele de laur încununate și raze aurite vei sosi în triumf la Roma, la strălucitorul Tîbru“.

Iar cînd Osroes, din partea lui Vologeses, l-a nimicit pe optimist cu armată cu tot, Alexandru a șters din registru mărunta greșală și a scris în loc :

„Împotriva armenilor de te vei ridica, să știi că te va alege drept țintă rătăcitoarea săgeată din arcu unui dușman, să te lase fără de lumină și viață“.

Era lucru făcut cu artă. Nici un corp diplomatic n-ar trebui să se rușineze a primi în rîndurile sale un asemenea spirit. Curînd după aceea părții au fost supuși de Statius Priscus, un om cu picioarele pe pămînt, care nu punea întrebări zeilor sau oracolelor, dar avea mare grijă să-i fie soldații bine încălțați și despăducheați.

Și pe urmă întîmplarea aceea neplăcută cu leii lui Marcus Aurelius. Alexandru nu numai că a scăpat basma curată, dar numai trei ani după aceea a mai apărut o monedă bătută cu chipul zeului Glykon, ceea ce arată cîtă importanță i se acorda profetului în cercurile înalte. În anul acela, pe care am convenit să-l numim 171 al erei noastre, Caesar a venit grabnic la Roma să mobilizeze

toate forțele oculte împotriva marcomanilor. Prin Paetus, și-a făcut rost de un oracol de la Alexandru. Oracolul recomanda să se arunce în Dunăre doi lei vii, tămiie multă și ierburi costisitoare.

„Și atunci va fi victorie, strălucire și binecuvântată pace“.

Oracolul a fost urmat întocmai. Printre favoriții Romei erau doi lei enormi, mîncători de oameni. Totuși, hrănirea lor cu oameni era un lucru de domeniul trecutului, pentru că, datorită blîndeții inexplicabile a Imperatorului, după ce-au fost aduși la Roma leii au fost obligați să se descurce cu tot felul de cai de tracțiune sleiți și măgari bătrîni, cu carnea tare. O atare cruzime față de animale îi necăjea pe romani cu atît mai mult cu cît erau atîția creștini grași — și alți eretici și criminali, care de la prima vedere păreau trimiși de providență spre folosul celor doi lei. Aceste splendide bijuterii ale orașului au fost cu grijă transportate peste Alpi pînă la Dunăre ; dar leii i-au tras pe sfoară pe Imperator, pe Alexandru și întreaga Romă care aștepta cu nerăbdare ; au ieșit înot la malul dușmanului, unde barbarii, gîndind că e vorba de o rasă de ciîni, i-au omorît cu ciomegele. În bătălia care a urmat, romanii au pierdut într-un singur loc douăzeci de mii de oameni. Alexandru s-a descurcat în vechea manieră delfică, arătînd că zeul arătase victorie, dar n-a spus de partea cui.

Marcellus nu-și putea scoate ușor din minte întîmplările acestea în vreme ce ieșea din umbra marelui obelisc, în drum spre Templul lui Isis. Dar se consolă cu ideea că de multe ori afirmațiile lui Xenophon erau deformate în mod pătimăș, fanatic. Și pe urmă erau zeci de mii de preziceri atît de minunat împlinite.

Destinul, care nu simte obligația să fie dramatic, însă de multe ori emite o mică schiță, sau desfășoară o idilă prin toate fazele ei și cîteodată încearcă chiar să facă un pic de poezie — destinul imprevizibil, deci, a hotărît ca Marcellus s-o întîlnească la Templul lui Isis pe Elina. Unul din ei venea pentru misterele lui Paetus, celălalt ca să-și spovedească păcatele din ultima lună lui Biqesa, Marele Preot. S-au întîlnit după Mistere în spatele co-loanei pe care era calendarul festiv ; numai că înainte de

asta Jon, băiatul cu recuzita, a avut prilejul să se joace nițel pe cont propriu de-a destinul.

Toate templele și toate comunitățile religioase din oraș serbau aniversarea Romei — cu excepția galileenilor, bineînțeles — în ochii lor, Roma fusese dintotdeauna, după cuvintele învățătorilor lor, desfrinată cea mare. Sigur că oamenii lui Isis țineau sărbătoarea. Din pură supunere și credință, ei onorau toate sărbătorile Romei și cum de la bun început își aveau garnitura lor completă de sărbători, rezultatul era că le rămâneau foarte puține zile de rînd.

Băiețașii egipteni care erau acum tovarășii lui Jon se bucurau grozav de toate sărbătorile astea de comemorare.

Dar pînă și băieții se pot sătura la un moment dat de atîta serbare — așa că grupul de adolescenți circumciși și cu tonsură, așezați înapoia coloanelor de la vestibulul Templului, era cuprins de un mare plictis. Asta se trăgea totuși, în parte, din cele trei zile ale purificării lunare cu emetice și clistire. Prin acestea, figurile lor căpătau o nuanță ireală, care-l tulbura pe privitorul neavizat. În sfîrșit, mai era și foarte cald. Se făcuse amiază, lumina soarelui se revărsa pe trepte în plin. Din cînd în cînd, pe deasupra pieței trecea cîte un cîrd leneș de porumbei și se oprea pe dalele fierbinți. Băieții țineau între ei două colivii de pitpalaci, pe care nu i-au putut urni în nici un fel să se bată.

Din lipsă de alte distracții, Jon porni să le spună băieților tăiați împrejur o poveste, pentru care aveau să primească niște scatoalce zdravene de la mamele lor, fiindcă ele preferau o altă versiune. Era vorba de un stră-vechi amestec de tradiții siriene și grecești despre potop. Figurile vineții au pălit și mai tare închipuindu-și grozăvia, hăul căscat în pămînt să înghită apele, pentru ca Deucalion și soața lui să poată ajunge pe uscat.

Abia se stinseseră aplauzele cînd Marcellus, printre primii căutători ai oracolului, a urcat în cîteva salturi scările de la intrare. Zvonul de aplauze i-a întors privirea spre copii, între care a dat cu ochii de băiatul din centrul adunării. Întunecat, Marcellus i-a făcut semn lui Jon să vină și l-a întrebat :

— Mama ta știe că ești aici ?

Jon răspunse evaziv :

— Pomona nu are nimic împotriva merstului la temple.

— N-ai mai trecut pe-acasă din ziua aceea, știi — la locul de oprire al procesiunii lui Isis în — ? Marcellus arată spre Argiletum.

Jon răspunse iar indirect :

— Cred că mâine mă duc acasă, poate poimîine.

— Dacă nu, săptămîna viitoare sau luna viitoare sau de Saturnalii, continuă Marcellus. Mai bine du-te mîine. Altfel mă tem că va trebui să scap o aluzie lui Rufus unde să-l trimită pe moș Phil să te aducă. Pricepi ?

Jon mormăi ceva care putea însemna că înțelege cuvintele, dar încă n-a pătruns spiritul în care au fost pronunțate. De fapt se simțea profund jignit de atacul acesta brusc asupra libertății lui personale — atît de jignit, încît nici nu-i atrase atenția lui Marcellus că i-a scăpat pe jos o mică Venus din marmură, atunci cînd funcționarul bancar, înalt și spilcuit, porni spre oracol. Micul talisman căzuse pe o rogojină de papirus. Jon l-a ridicat și s-a întors în colțul lui. Încă se mai juca, și la sosirea Elinei, cu statueta. Elina a venit la spovedanie cu vreo jumătate de oră mai tîrziu, ceea ce a dus, în sfîrșit, la împlinirea dorinței arzătoare de a-și întîlni iubitul.

Plinius găsea că inventarea vaselor de navigație era o încălcare grosolană a ordinii naturale. Ar fi fost cu atît mai mult o încercare dureroasă pentru pietatea lui Plinius să stea, în jumătatea de oră care a urmat, într-un colț din spatele fîntinii automate de apă sfîntă, împreună cu bătrînul negustor de oracole Paetus, cu Zachlas, preot al lui Isis și cu Heron, uriașul, în persoană — inventatorul mașinii automate, renumit în lumea întreagă. După ce micii egipteni au fost chemați să ajute la slujbă, le-a luat locul acest trio notabil, iar Jon s-a așezat pe rogojină în fața lor, să culeagă înțelepciune. În timp ce monedele cădeau, cu sunet zglobiu, cîntînd, simplu, nevoia oamenilor de apă care să șteargă păcatele, ei discutau despre metodele mai rafinate pentru înfrîngerea slăbiciunilor trupești. Cauza imediată pentru care și-au ales subiectul acesta a fost minunea care se petrecuse chiar atunci la sanctuarul lui Aesculapius, unde un orb pe nume Gaius a primit oracolul să se ducă la altar și să se roage, pe urmă să

meargă împrejur de la dreapta la stînga, să-și pună cinci degete pe altar, apoi să-și ducă mîna la ochi. Și, cum se poate citi pe tabletă chiar la opt sute de ani de atunci, și-a redobîndit pe loc vederea, în prezența oamenilor.

— Voi pe Strada Săndălarilor ce folosiți împotriva cataractei ? îl întrebă Paetus pe Jon, gîndindu-se, într-un tirziu, că s-a făcut destulă vîlvă în jurul celor de pe insulă.

— Creier de cățel de șapte zile spuneau vracii că... începu Jon.

— Baliverne, mîrii Paetus. Nu, cenușa de nevăstuică, fiule. Da' la furuncule ce le faceți ?

— Pipotă de barză. Se topește pipota în vin sau grăsimi vechi de oaie cu cenușă de păr de femeie, răspunse băiatul.

— Hm, hm, ăsta e leacul lui Galen, bombăni Paetus. Și hidropizia ?

— O inimă smulsă cu mîna stîngă dintr-un șarpe viu.

— Hm, hm, și la febră ?

— A — tot felul de lucruri. Maecius punea de multe ori botul și vîrfurile urechilor de la un șoarece viu într-o batistă trandafirie, răspunse Jon, volubil.

— Sînt mai bune patru încheieturi de coadă de scorpiion, învelite într-o batistă neagră, îl contrazise Paetus. Și guta ? Maecius e știut ca mare specialist la gută.

— Guta și bătăturile se tratcăză cu făină amestecată cu miere și ulei, răspunse Jon răbdător, iar răspunsul îl înveseli grozav pe bătrîn.

— Așa e, hîrii. Să nu disprețuim lucrurile cele bune de demult. N-avem căderea să strîmbăm din nas la cele ce erau de folos părinților noștri.

Cu argumentul acesta discutabil a încheiat discuția ; și s-a dus să se pregătească de venirea oaspeților, iar Jon ședea ascultînd larma orașului, făcută din te miri ce : pași, vorbă, rîs, răgetul catirilor, bătaie de aripi, clopote, trompete.

Jos, în fața Templului, se auzea vocea de bas a lui Junianus, împletitorul de ghirlande și strigătele răgușite ale „Margaretei“ către doamne, să le aducă aminte de porumbeii cu scufițele lor magice, brodate. Aceste două glasuri ieșeau în relief pe fondul sonor, modulate de țipele stridente ale unor femei care, printr-un decret al

Senatului, ștergeau cu părul lor treptele Templului, în cinstea sărbătorii — tot pentru a învinge ciurma și mizeria. Din masa de sunete se mai desprindeau, foarte aproape, glasurile lui Heron și Zachlas — Heron cu timbrul plin și flexibil, Zachlas cu vocea înecată în grăsime.

— Așa că numărul statuiilor din Roma s-a ridicat sub împăratul Marcus de la 3.785 la 4.211, mormăi Zachlas.

— Doamne ferește ! zise Heron. Fără să se uite la ei, Jon le știa expresia feței la amândoi. Se făcuse nemaipomenit de cald.

— Și care e folosul ? întrebă inventatorul.

— Ptiu, sfirîi preotul.

— Are vreun rost să tot înalți la monumente, amice ? strigă Heron către Jon, care-și sprijinea capul într-o mîină și cu cealaltă răsucea talismanul.

— Sau faci monumente, sau vrei să pui un băț să stea drept în cascada de pe Arno, tot una e, răspunse băiatul, repetînd aproape întocmai cuvintele lui Barbellion.

Deosebirea dintre talentele obișnuite și cele excepționale este că cei dintîi citează înțelepciunea trecutului, iar ceilalți pe a viitorului. După cum știe toată lumea, lui Horațiu mare parte din măreție i se trage din faptul că a furat de la Shakespeare. Ca să fim sinceri, acest adevăr profund era o buruiiană de la marginea drumului culeasă la biblioteca Templului Păcii — Heron își dezveli dinții puternici într-un zîmbet de recunoaștere.

Sunetele ieșeau din nou la iveală. Împletitorul de cununi, care probabil își terminase marfa, nu se mai auzea deloc. Glasul lui „Margareta“ se arăta din cînd în cînd, dar mai rar, pentru că-l înconjurau clienți destui acum. Căldura se revărsa printre arcade, iar jelania din ce în ce mai slabă a femeilor care măturau scara s-a întrerupt, curmată ca printr-o lovitură de ciocan la cele trei semnale ale trompetei preoțești. Numai Horus știa să scoată efectul acesta magistral din instrumentul de os și metal. A urmat fanfara trompetelor de sticlă, tremurătoare, clăcătitoare, copleșitoare și, în sfîrșit, mica gamă repetată de trei ori pe cornul de berbec pe care i l-a dat actorul Paris lui Hephaistion, fratele în vîrstă de 6 ani al lui Cleon. Băiețelul ajunsese să scoată din corn sonuri aproape supranaturale. Dintr-o veche obișnuință, Jon socotea înțelesul

fiecărui sunet în parte. Primul semnal era pentru începutul serbării lui Isis la aniversarea oraşului. Următorul semnal vestea începutul spovedaniei, al treilea, slujba propriu-zisă — şi atunci era vremea ca el, Jon, să treacă să-l ajute pe Paetus la închiderea tabletelor oraculare.

Tabletele oraculare... deschidere... răspuns... pecc-tuire... tabletele oraculare... pe Jon îl prindea somnul, dar o forţă mai puternică decît orice sunet l-a silit să se trezească. Parfumul acesta îl cunoştea mai bine chiar decît semnalele Templului sau vocea monotonă a lui „Margareta“. În coşmarul lui, mirosul îi stătea pe piept ca o pisică, iar el nu-şi putea ridica mîinile să se apere, cum dorea ; numai că, în acelaşi timp, ştia exact ce se întîmplă. O doamnă plinuţă şi cocheta, cu gropiţe — dar fără zîmbet — îmbrăcată în veşmîntul alb ca zăpada al comunităţii lui Isis, se aplecase să ia mica statueta în marmură a lui Venus, care îi scăpase băiatului din mînă. În sfîrşit, se auzi şi vocea. Preferai să cazi într-o mlaştină decît s-o înduri în clipa asta. Era puţin peltică, aşa ca de obicei, dar, împotriva aşteptărilor, supărată nu părea.

— Jon dragă, zise, de unde-ai luat asta ?

Pomona ar fi spus :

— Nu te mai face că dormi.

Jon încerca să cîştige timp trezindu-se cu încetul. Dar Elina i-a aplicat o metodă practică. Repetă :

— Mă grăbesc, băiete. Ia zi, de unde-ai luat asta ?

— Am primit-o, răspunse Jon ursuz. Dar pînă să apuce să se gîndească, s-a trezit în picioare, înşfăcat de gît şi de braţ. Stătea drept în faţa Elinei, care-l scutura de zor :

— Minţi. Cine ţi-a dat-o ?

— Păi, de fapt, am găsit-o.

Adevărul îşi făcea loc cu timiditate.

— Dă-mi voie să te întreb unde.

— Aici, pe rogojină, răspunse băiatul puţin mai strident decît era nevoie.

— Cînd — nemernicule ?

— Azi — acu' o clipă.

Băiatul era cît pe-acî să-şi piardă cumpătul şi părea că spune adevărul. Elina se linişti iar şi întrebă :

— L-ai văzut pe Marcellus ?

Fără să răspundă, Jon și-a dus degetul mare la dinții din față și l-a tras imediat înapoi. Dar și-a regretat pe loc negarea și-a arătat, din cap, spre oracol.

— E colo, să-și ia oracolul. El a scăpat-o pe jos.

— Și tu nu i-ai dat-o, hai ? Dar Elina își îndulci imediat reproșul — tonul amabil de acum nu mai semăna cîtuși de puțin cu atitudinea de mai înainte.

— Jon, îngerașule... fii tu așa drăguț și roagă-l pe Marcellus să m-aștepte la calendar, după mistere... Mulțumesc... tu ai fost întotdeauna băiat bun... adică ai avut întotdeauna ceva deosebit în tine. De ce nu vii mai des pe la noi ? Dacă-ai ști cum te așteaptă Julia, biata de ea...

Dacă Elina și-ar fi dat seama că Jon vedea limpede întreaga comedie, ar fi jucat și ea cu totul altfel, dar în unele privințe era oarbă ca bufnița în faptul zilei. Acum, își duse rolul pînă la capăt ; zîbind cu amîndouă gropițele din obraji, repetă :

— Acolo — ține minte : la calendar — după mistere. O să am grijă să găsesc ceva care să-ți placă.

Și-a scos apoi sandalele și a pornit în picioarele goale către sanctuarul lui Isis. Al doilea corn anunța că penitenții trebuie să sosească acum, acum, acum, și în sfîrșit, cele trei chemări ale micului Hephaistion la cornul de berbec, pentru Isis, Osiris și Horus.

Cînd Jon s-a dus să-l anunțe pe Marcellus, dinspre piață răsunau alte semnale și fanfare mai puternice, de la o procesiune a Templului Cetății care striga neconținut către zei : „Statul acesta și puterea lui vor dura pînă cînd fierul va ajunge să plutească pe mare și pomii nu vor mai înflori primăvara“.

Swinburne se felicita pentru calitatea dușmanilor săi. Au mai spus și alții lucrul acesta de atunci, iar Marcellus ar fi anticipat problema dacă-ar fi știut ce sentimente avea față de el Marele Preot al lui Isis și Serapis din Regiunea a treia.

Bișesa nu era un om obișnuit. Dacă o considerăm pe Caecilia suflet, atunci Bișesa era idee. Ideea numită Isis și Serapis. Așa cum se întîmplă la clădirile în care fiecare piatră, fiecare birnă și bucată de fier poartă inițialele meșterului, așa purta orice dispoziție, sentiment, gînd sau fapt a sfinției sale Marele Preot semnul neîndoielnic

de I & S. Dacă firea-i părea vanitoasă, vicleană, lacomă și capricioasă, aceasta era pentru că vanitatea, viclenia, lăcomia și abuzul țineau de Templu, se puneau în serviciul Templului. Biqesa era ceea ce numesc sfintele cărți ale evreilor — ca și ale propriului său crez — un om drept, un om care se golise de propria sa voință și se umpluse de o voință a cărei lege era dreaptă, iar dreptul ei era lege pentru el.

Biqesa ! Pe peretele care închidea coridorul principal al Templului era o întruchipare fără mâini și cu ochii închiși, făcută pe vremea când s-a înălțat Casa Judecătorilor. „Pentru că“, li se spunea elevilor de la școala preoțească, „dreptatea nu poate nici să dea, nici să ia“. Acesta era Biqesa — rigid ca dreptatea, temut ca dreptatea. Iar glasul lui, precum tunetul sau ca răpăitul de tobe, revărsa din marele altar majestuoasa sentință : „Eu sînt tot ce a fost, tot ce este și va veni și nici un muritor nu mi-a văzut vreodată veșmîntul...“ La care se auzea răspunsul congregației, cîntat mai tremurător decît înainte, cînd aceleași voci, folosind același cuvînt, strigau către ființa supremă — către univers. „Amun !“ se înălța tînguirea sub înfloriturile minunate ale tavanului și „Amun !“ răsunau subțire glasurile ucenicilor și „Amun !“ repeta ecoul în odăile din spate. Pe urmă au simțit cu toții un fior de spaimă. Îl învoca pe însuși făcătorul tuturor lucrurilor. Și cînd Biqesa, cu glas neiertător, strigă împotriva păcatului, prin el răsuna însăși marea putere. Acesta era Biqesa.

Dreapta lui judecată avea defectul derizoriu pe care-l are întotdeauna dreapta judecată. Biqesa s-ar fi dus pînă la capătul pămîntului ca să îndrepte o greșeală comisă de Templul său, dar s-ar fi tîrît și în iad — dacă era posibil — ca să răzbune vreun necaz făcut Templului, ori lui însuși — ceea ce era **cam** același lucru.

Problema Isis-Marcellus putea mai degrabă să se numească problema Biqesa-Elina. O chestiune de vanitate rănită. N-avea importanță că se petrecuse cu 12 ani în urmă, totul era viu în memorie. Întreaga poveste încapă într-o jumătate de duzină de fraze. Biqesa, marele preot, a intrat în legătură cu Elina prin agenția matrimonială a lui Hermias. Și lucrurile păreau să meargă perfect. Dar Elina a sărit din căruță la timp, cu gropițele și ochii ei

ademenitori și mica avere a tapițerului și s-a unit cu Nig, surprins de gestul ei, încântat, deschis. Ca să-și dovedească prietenia necurmată, ea rămase credincioasă comunității egiptene și la scurtă vreme Biqesa se însură cu nevinovata copilă a unui moșier înstărit de pe lângă Tibur. Acesta era tot motivul dihoniei — motiv lipsit de importanță — și nimeni nu-l știa afară de ei doi — și de Hermias. (Principiul de bază al firmei : discreție, discreție inviolabilă !). Însă de atunci, lumea avu pentru Biqesa o altă culoare. Nu el fusese respins — asta n-ar fi avut importanță — ci sanctitatea Templului, demnitatea funcției sale, pîngărită de dragul unui negustor de boarfe — gîndul era grotesc în necuviința lui, o cumplită blasfemie.

S-ar putea ivi gîndul că este posibil ca în omul-idee să se fi aprins o fărîmă de iubire. Ar însemna că Biqesa a fost înfățișat incomplet sau fals. Platon spune că sărăcia, care nu avea copii, a dormit cu bogăția. Sărăcia a rămas grea și la urmă a dat naștere iubirii. E greu să ne închipuim o imagine mai frumoasă. Însă dreptatea nu e nici bogată nici săracă ; nu poate nici să ceară, nici să dea și nicicînd nu va genera iubire. În Templul acesta, închinat Mumei Sfinte, fertilității și iubirii, dar stăpînit de dreapta judecată, o primea Biqesa pe Elina la spovedanie lună de lună, an de an. Și nici măcar printr-o tresărire de pleoapă nu trăda el faptul că aștepta atît de răbdător să găsească prilejul de a aduce sanctuarului cuvenita răzbunare.

Și nici măcar printr-o tresărire de pleoapă n-a arătat în ziua aceea că, de la ultima vizită a penitentei, primise niște informații din care spera să tragă foloase. Erau despre Elina și Marcellus. Cu două săptămîni în urmă, Listilus, vînzătorul de porumbei, chiorul, „Margareta“, se lăsase pradă furiei. Mînia i s-a întetît de ziua Mamelor, ziua aceea cu ghinion cînd Elina, agitată, l-a rugat să plece din bucătărie. Umiliința i-a distrus „Margaretei“ somnul nopți în șir și decît să crape de necaz, a preferat să-și caute răzbunarea. Făcînd parte dintre credincioșii lui Isis, reuși pînă la urmă să ajungă la Biqesa. Preotul l-a ascultat fără interes vădit ; dar, cum bine știm, pe figura lui Biqesa în general nu puteai citi nimic. Cînd „Margareta“ a terminat de spus ceea ce observase în bucătăria lui Nig, Marele Preot s-a interesat, amabil :

— Elina se poartă întotdeauna drăguț cu tine ?

Fostul păduche de tabără a bombănit afirmativ.

— Atunci de ce toate astea ? a întrebat Biqesa, iar „Margareta“ n-a fost în stare să dea un răspuns mai bun decât să mormăie ceva nu prea convingător despre datoria lui de credincios. În același timp avea senzația neliniștitoare că preotul era vag batjocoritor ; dar Biqesa încheie întâlnirea ridicînd două degete și zicînd :

— Mergi în pace.

— *Abi in pace !* Pentru moment, acesta era rezultatul, lipsit de însemnătate ; dar pacea a venit. Din ziua aceea, „Margareta“ și-a recîștigat somnul și digestia, a restabilit echilibrul meditațiilor lui de seară și scuipatul în tavan, deasupra patului.

Teoria că faptele noastre se întorc la noi ca niște fructe pe care trebuie să le mîncăm, fie că sînt dulci sau amare, poate fi adevărată sau falsă ; oricum, este limpede și își atinge scopul ca morală didactică. De aceea era acceptată în cele șapte confesionale în care preoții ascultau spovedania credincioșilor din comunitate.

Cînd a intrat Elina, procesiunea preoților ajunsese la aceste cămăruțe și fiecare punea obiectul simbolic pe care-l purtase în mîini pe policioara de deasupra draperiei. Primul avea o lampă de aur, aprinsă, în formă de navă din mijlocul căreia izbucnea în sus o flacără mare. Al doilea ținea cu amîndouă mîinile un „altar al ajutorului“ numit astfel pentru că față de acestea Zeița își arăta deosebita bunăvoință. Al treilea purta o ramură mare de palmier, al patrulea simbolul cinstei, anume forma mîinii stîngi cu degetele întinse, al cincilea un vas de aur în chip de sîn rotund, din care picura lapte, al șaselea o sită din fire de aur și ultimul, un ulcior cu apă. După ce au pus toate lucrurile acestea la locul lor, preoții s-au așezat, ca șapte corbi albi, îmblinziți, pe stinghiile lor, să asculte povestirea multor fapte dulci, dar fără noroc, cu roadele lor amare.

Elina a îngenunchiat pe pernița din fața lui Biqesa. Degetele goale de la picioare sorbeau răcoarea dalelor de piatră ; se auzea șoptitul păcătoșilor de pe partea cealaltă. Erau mai ales indivizi din cartierul sărac de peste Tibru —

Oameni cinstiți, cu păcatele lor mărunte, mizere. Oameni care veneau la sanctuar cu simplitate studiată, ținând în aceeași mână și murdăria și banii și care se duceau acasă goliți, alinați. Erau micile rozătoare ale junglei romane.

Elina a ingenuncheat, cu părul ei pomădat prins într-un fileu invizibil. Buzele date cu un roșu prea aprins se întindeau ca o floare purpurie spre vâlul confesionalului. Cîrcei de viță muiați în smoală, torțe de ceară și cîlți îi luminau figura din toate părțile și aruncau în jur umbre neliniștite. Venea cu recolta de păcate a lunii aceleia — și nu era un snop greu, ci mai degrabă un mic buchet plin de cochetărie. Ea aștepta ca Marele Preot să înceapă ritualul întrebărilor. În sfîrșit, începu.

— Și asta e tot, fiica mea ?

— Tot ce-mi pot aduce aminte, așa să-mi ajute Minerva.

— N-ai rupt nimic din ce crește și n-ai oprit nici o fîntînă ?

— Nu — jur pe Muma Sfîntă !

— N-ai luat viața celor ce sînt dragi zeilor ?

— Părinte, n-am făcut nimic din toate acestea.

Aici, întrebările ar fi trebuit să se sfîrșească, urmate de binecuvîntări. Dar glasul dinăuntru a tăcut o vreme, după care a întreat, apăsînd pe fiecare cuvînt :

— Fiica mea, unele femei fac lucruri pe care trebuie să le ascundă bărbaților lor ; și tu... ?

Întrebarea atît de neașteptată a clătinat echilibrul Elinei, i-a tăiat răsufklarea.

— Eziți, spuse preotul, cu aceeași insistență. Între timp Elina își reveni. Răspunse :

— Nu sînt dintre ele, cucernice părinte.

Bișesa, care știa el ce face, n-a vorbit îndată, dar cînd glasul i-a pătruns din nou prin vâl, purta armura blindeții. El zise :

— Vezi, copilă, are să vină vremea cînd nu te vei mai privi cu plăcere în oglindă... și atunci remușcările nu vor avea mai mult preț decît frumusețea ta. Adu-ți aminte, pînă nu e prea tîrziu, că tot ce facem se întoarce la noi... totul se întoarce...

— Părinte, jur, gemu Elina.

— Încă nu, copilă, zise Biqesa, poruncitor. Știi, e o vorbă — bondarul crede că legumele de dragul lui se seamănă. Cîteodată și femeile își închipuie, ca bondarii, că plăcerile există ca să sorbi din ele fără măsură... dar și plăcerile se cumpără... toate au prețul lor.

— Părinte ! gemu Elina iar.

Glasul preotului avea un ton ușor amenințător.

— Nu uita, fiica mea, că și firul de păr aruncă o umbră.

— Dar jur... glasul Elinei era înecat în teamă și, fără să-și dea seama, s-a ridicat pe jumătate ; dar în clipa aceea Marele Preot și-a întins mîna în care ținea ceva, iar vocea i-a sunat dur :

— Bine, atunci jură. Ia pietricica aceasta, de la Templul lui Jupiter Feretrius și repetă după mine...

Elina luă piatra, într-un gest reflex. Se așează iar în genunchi pe pernă, cu fața ca o mască de ghips în jurul buzelor prea roșii.

Preotul urmă, fără milă :

— Zeii să mă arunce la pămînt...

Elina repetă, întîrziat :

— ... să mă arunce la pămînt.

— Cum dau eu drumul la piatra asta...

Vocea ei se cutremură de groază :

— ...la piatra asta.

— Dacă n-au fost adevărate cuvintele mele.

Izbitura pietrei pe podea acoperi țipătul slab care a însoțit ultima propoziție. Grăbit, Biqesa i-a întins spre sărutare *sistrum*-ul, instrumentul sacru și a binecuvîntat-o în felul acela ciudat care se încheie cu îndemnul : „Urmează calea apei și vei ajunge la mare“.

După care începu slujba.

Tot restul zilei, Elina a văzut lucrurile ca prin gaura cheii. Iar în mijlocul imaginii plutea neconținut chipul de fildeș al lui Biqesa. Elina s-a gîndit întîi să plece de la slujbă. Însă era, din fire, de genul șobolanilor înțelepți care rod mîncarea din cursă — sau o fură cumva — așa încît n-a dat curs acestui impuls, ci a rămas, doar ca să-și găsească un alibi, sau ca să nu ofere o dovadă. S-a așezat

la locul ei, cam prea în frunte, cu paloarea bravă a novicei care pășește în cușca leilor.

Cînd a început ceremonia, Templul era tixit de credincioși înveșmîntați în alb. Dacă stăteai să judeci motivele pentru care se atașase Elina de comunitatea aceasta de-a lungul anilor, ar fi probabil evident că o atrăgea eleganța sărbătorească și efectul magic al muzicii. Toți, atît preoțimea, cît și laicii, purtau robe strîmte din pînză albă, lucioasă, lungi pînă-n pămînt. Cînd ieșea procesiunea de sărbătoare, mulțimea se împărțea ca zăpada tăiată de plug — toți aplaudau și aclamau cu strigăte de Io. În frunte mergea orchestra cu flaute, *citherae* de aur, argint și alamă. Urmau băieții — acei omuleți gravi, care nu împărtășeau dorința băieților obișnuiți de a crește în barbară ignoranță, ci se bucurau pe deplin și din fragedă pruncie de o cămașă de forță — modelul special al Templului. Ei cîntau, împreună cu cei consacrați Zeiței, anume *castrati*, un antifon despre rana la ochi a lui Horus (sinonim poetic pentru luna nouă) — vocile sunau cristalin, ca niște discuri de sticlă mișcate de briza verii. După aceștia venea Zeița în persoană, binevoind să păsească pe picioare de om, iar în spatele ei, Anubis, zbîrlindu-și capul fioros de cîine. În mîna dreaptă ținea furca, iar în stînga ramura de palmier. Pe urmele lui venea o vacă, purtată de un preot care făcea tot felul de gesturi. Un alt preot ducea un coș cu tainele cele mari, iar un al treilea o urnă de aur, împodobită cu hieroglifice, terminîndu-se într-un cioc din care ieșea un șarpe.

Elina privea fără să vadă.

— Să-i fi spus și eu ceva la spovedanie, mai demult, gîndea. Ce mai, teama e înțelepciunea de după faptă, urmă ea în stil roman. Nu poți să prevezi toate.

Pe urmă s-a făcut sacrificiul. Preotul care oficia a cercetat animalul — întîi pe picioare, pe urmă pe spate. I-au scos limba și au căutat semnul cerut. I-au săltat gîtul, l-au privit din toate părțile. În sfîrșit, preotul i-a legat în jurul coarnelor o bandă de *byblus*¹, a uns pe

¹ Scoarță de papirus ; la sacrificii se înfășurau în jurul coarnelor jertfei fișii de *byblus*, purtînd inscripții magice (gr.).

deasupra cu pământ lemnian, și-a întipărit inelul în pecete, lăsînd întru chiparea unui om în genunchi care-și ține sabia de jertfe la spate.

Căci spus este : Cine jertfește un bou fără pecete, va trebui să moară.

„De unde-o fi aflat ?“, se întreba Elina. Oare chiar știe totul ! Se cutremură la ideea aceasta. Nenorocitele astea de mistere, gîndea ea, nu fac decît să-ți amărască viața.

Apoi au aprins focul ; au turnat vin peste animal. Bolțile nu mai răsunau de invocația stridentă adresată zeului. Au tăiat capul vitei, l-au afurist cu un blestem lung și meșteșugit și l-au aruncat.

„Dumnezeu știe dacă nu-i doar o bănuială, presupuse Elina. Biqesa prea generalizează. Pur și simplu trage concluzia că toate femeile de vîrsta mea au amanți“.

Gîndul acesta a liniștit-o puțin și ar fi căpătat mai multă siguranță dac-ar fi putut ignora cele douăzeci și opt de chelii preoțești care înconjurau scăfîrlia galbenă a lui Biqesa.

Sacrificiul se apropia de sfîrșit. Au jupuit pielea, au tăiat rectul și picioarele, cu încheieturile din față. Corpul l-au umplut cu pîine proaspătă, miere, stafide, smochine, tămîie, smirnă și alte lucruri de trebuință. A început arderea.

După muzică, imnuri și antifoane (Elina ar fi dorit tare mult să fie cu Marcellus în timpul acela), preotul cu rol de scribe a pășit înainte, cu mîinile înălțate către Sfînta Mumă și s-a rugat cu glas puternic.

— O, tu, Zeiță Sfîntă, tu care pururi ocrotești neamul omenesc ! Tu, care nicicînd nu pregeți a-i apăra pe muritori, ci cu grijă de mamă alini suferința celor îndurerați ; Nici zi, nici noapte, nici o clipă nu trece fără darurile tale. Tu împlînzești furtunile vieții și întinzi mîna dreaptă milostivă, să ștergi nenorocul și să potrivești calea amenințătoare a stelelor. Zeii de sub pămînturi și din văzduh se supun ție. Tu învîrți sfera pămîntului, tu dai lumină și soare, cîrmuiești universul, cu tălpile tale pășești pe Tartar. Stelele-ți răspund. Vîntul la semnul tău se înalță, norii picură bogăție, răsar semințele, înverzește iarba. Dar

prea slab e sufletul meu să-ți aducă laudă ție. Voi face doar ceea ce-mi stă în putință mie, credinciosul, cu slabele-mi puteri : veșnic am să păstrez în inima mea chipul tău divin, sfânt numele tău.

Precum furtuna revărsându-se peste munți deodată, așa a răsunat numele atotputernicei, un strigăt din toate piepturile, către chipurile sacre. „Amun !“, răsună cu bucurie fără margini. „Amun !“ se auzea răspunsul dinspre colegiul Pastofoților și „Amun !“, cu glasul de clopoțel al micuțului Hephaistion, dintre băieți.

Cînd s-au stins și sunetele acestea, Biqesa s-a urcat pe platforma din mijlocul încăperii. Elina avu senzația că, urcînd treptele, preotul se uită atent la ea, dar mulți din comunitate aveau senzația că vorbitorul pe ei anume îi privește. Totuși, Elinei îi bătea inima ca unei fete care întîrzie acasă mai multe ceasuri. Dar potolește-te, inima mea. Biqesa citește — Biqesa citește din binecuvîntările consacrate lui Caesar, Senatului, cavalerilor și poporului roman. ...Biqesa cu gura lui formează cuvinte, dar prin cuvinte face tăcere... vorbele lui își răsucesc tăcerea în jur, cum fac dansatoarele cu vâlul ; se drapează în faldurile moi și în umbrele tăcerii, care ascund sau arată ceea ce vrei să ascundă sau să arate. Binecuvîntarea pentru „navigație și tot ce intră în stăpînirea imperiului“ devine, prin puterea lui Biqesa, o epopee, deși cuvintele sînt cele obișnuite și destul de sărăcăcioase. Blestemul împotriva dușmanilor imperiului, împotriva celor care printr-o viață deșucheată sleiesc măduva imperiului, împotriva cămătarilor și ticăloșilor, devine o lamentație plină de îndurare, apăsătoare pentru suflet și minte. Dar partea cea de spaimă abia urmează : condamnarea efeminării, a sperjurului, încălcării jurămîntului de căsătorie — în gura lui, aceasta deveni blestemul veninos aruncat în fața Elinei. Preotul rostește blestemul atît de crunt și brutal, încît grăsanul de Calvisius, negustorul de vite de pe Strada Săndălarilor, se întoarce întrebător spre ea... Și totuși Biqesa, maestru al oratoriei, în chiar fraza următoare întoarce lucrurile în așa fel, încît seamănă chiar și în mintea lui Calvisius îndoiala în legătură cu nuanța care a părut să depășească morala presupusă de ritualul oficial. Urmează îndată, după moda grecească, formula prin care

se încheie adunarea. Sărută, fiecare pe rînd, picioarele zeiței și se duc, cu ramuri verzi în mîini.

Oracolul era instalat într-un mic intrînd întunecos dintre sala de mistere a lui Paetus și corpul principal al Templului. În mod obișnuit fundătura aceasta era ocupată de personalul editorial al Presei Egiptene. Aici veneau toți reporterii, aici erau confecționați conducătorii politici și aici, în sfîrșit, se întilneau cele cincizeci-șaizeci, de gazete pe două picioare, care primeau „substanța” pe care s-o transmită, începînd cu ceasul al șaptelea, pe la banchetele din casele sus-puse, la festivitățile mondene și pe la alți abonați.

Această zi de sărbătoare avea să fie deosebită pentru oracol, fiindcă sosise curierul imperial cu scrisori exprese. Venise chiar vremea cînd se pregătea Marcellus să dea tableta și, firește, curierul a fost primit cel dintîi. După o jumătate de oră, o ceată întreagă de băieți s-au năpus-tit în căutarea gazetelor, ca să le dea vești proaspete despre teatrul de război și pînă la înserat întreg orașul știa că, în sfîrșit, Caesar se îndreptase împotriva quazilor, da, pătrunsese pe teritoriul lor ca să-i zdrobească. În același timp au primit informații amănunțite despre campania de iarnă — pînă atunci aflaseră doar generalități. Reieșea că romanii au reușit să-i sfărîme pe iazigi, care trecuseră Dunărea pe gheață la sud de Aquineum și au atacat Panonia. Legiunile romane au făcut asemenea execuții, pe malul fluviului și mai tîrziu pe gheață, în rîndurile iazigilor și ale ajutoarelor lor din triburile germane, dace și sarmate, încît aceștia aveau să stea să-și lingă rănile măcar un an.

Nu era de datoria curierului imperial să transmită toate astea ; dimpotrivă, îndatorirea lui de căpetenie era să păstreze tăcere. El aducea patru tablete, dintre care la două trebuia să răspundă oracolul roman, iar celelalte două urmau să fie duse în mare grabă la Abonoteichos. Aceasta era o mare glorie pentru Alexandru-Paetus, absolut nemeritată după istoria cu leii petrecută cu trei ani în urmă. Chiar dacă nimeni n-a recunoscut-o, întîmplarea a dăunat totuși serios afacerii lîr. De fapt imperatorul Marcus, bun la suflet și cucernic, s-a opus cît a putut

sacrificării favoriților orașului, cei doi lei. Poate că se și temea de vreo revoltă în problema aceasta — se pare că, într-adevăr, se simțea o oarecare fierbere și amenințare în atmosferă. În cazul lui Alexandru, mesajul imperial declara că nu poate fi îndeplinită condiția — orice altceva, bani, moșii da — numai asta nu. Iar profetul, încântat să joace o carte mare, zîmbi cu ironie rafinată, zicînd :

— „Pisicii grozav îi place peștele — dar numai să nu-și înmoaie labele în apă“.

Ei, povestea se știe : pînă la urmă, pisica a căzut cu totul în baltă. Și iată că imperatorul venea iar să cumpere un sfat pentru mișcarea următoare.

Jon l-a găsit pe Marcellus plimbîndu-se înapoi și încolo prin fața ușii oracolului. Băiatului încă îi mai bătea inima în el de ciudă că se lăsase dus de Elina. Cucoana s-a uitat la el mîeros, iertător, pentru povestea cu lăsarea de sînge — parcă era vreun motiv de iertare. Și pe urmă s-a mai bosumflat și Marcellus, că trebuia s-o întîlnească la calendar. Și ce, avea Jon vreo vină în toată treaba ?

— Să nu ne mai certăm pe lîna caprei, zise băiatul amabil, dar enervat. N-ai decît să nu te duci. La care se strecură printr-o ușă de serviciu în spate, la Paetus, să-și vadă de ruptul pecetilor. Îi venise o idee.

Sarcina principală a lui Jon era să ia forma pecetilor de pe tablete, să deschidă mesajele și să pună în loc copii ale acelor peceti după ce se scria răspunsul la întrebare prin aceste mijloace supranaturale. Doar pecetile foarte neclare sau prea complicate se lăsau neatinse și în asemenea cazuri întrebările necitite primeau răspunsul oral, la întîmplare.

Curînd s-a adunat multă treabă. După plecarea curierului imperial a intrat Paetus, vesel, cu brațele pline de tablete, îngînînd un cîntecel cam deocheat. Tunica îi era brodată cu șerpi scoțîndu-și limba — nu simbolul lui Aesculapius (cărui Paetus îi era oricum mai supus), ci figura lui Glykon, zeul născut dintr-un ou de gîscă, cel care devenise într-o singură zi și noapte un boa constrictor de șase picioare. Paetus a pus tabletele grămadă în fața lui Jon și s-a dus să mai aducă un braț.

— Pe viitor să-mi zici *Eminentissimus*, amice. Doar am devenit furnizori ai Curții. Doctorul, bine dispus, se

învirti o dată prin cameră, mindru și dădu din aripi precum cocoșul învingător în luptă.

— Și mie atunci cum să-mi zică ? întrebă Jon, care se și apucase de lucru la o tabletă.

— *Perfectissimus*, ștregarule, secundul meu, *Perfectissimus*, sigur. Reține ziua de azi ca norocoasă pentru căsătorie. Cînd o să faci oracolul pentru tine, pe ziua asta să-l începi. Și nebunul, știrb, a mai fluturat o dată prin cameră în culmea fericirii.

Între timp, Jon lua tiparul pecetilor. Pentru unele peceti, foarte grosolane, folosea un mulaj de ghips și clei de legătorie ; se făcea rapid. Pentru cele mai complicate, folosea ceea ce se numește, în specialitate, *callyrion* — un amestec de smoală brutiană, asfalt, cristal pisat, ceară și saciz. Încălzea compoziția într-o tigaie de aramă, o turna într-un șir de ulcele joase cu diametrul de două inci la suprafață, o lăsa să se întărească nițel și pe urmă, cu multă îndemînare, lua forma cîte unei peceti în fiecare vas. Apoi nota în colțul fiecărei tablete numărul vasului corespunzător, rupea sigiliul original — și oracolul intra în lucru.

În timpul acesta Paetus se ocupa personal de tabletele imperiale. Rumega la versuri și-și scobeia gingiile cu stilul, notînd pe o foaie ideile care-i veneau. Cînd a terminat, l-a mîngîiat pe Jon pe cap, și-a reținut chicotitul, a închis și a sigilat tableta și pe urmă și-a întins mîinile și picioarele ca în somnul acela al credincioșilor lui Mithras, înfățișînd spițele soarelui.

— Ei, dragă amice, căscă el. Vrei să interpretezi bîjbîiala neștiinței și cum vrea ea să ajungă la înțelegere ?

Jon împărțea atent recolta în două grămezi ; puse mîna pe una din ele și răspunse.

— Astea sînt pentru Alexandru. Le-mpărțim ?

— Hai. Așa terminăm mai repede, conveni Paetus. Au împărțit stiva în două părți egale și-au început să scrie.

La toate au dat același răspuns. Anume :

„Dacă va fi voia mea, toate își vor afla dezlegarea ; Alexandru, profetul meu, se va ruga pentru tine“.

Această profecie vicleană se aplica abundant în zilele aglomerate. Avea două avantaje : scutea timpul și presu-

punea plata dublă, căci Alexandru nu se ruga pe gratis. Taxa pentru un oracol obișnuit era de o drahmă și doi oboli, iar rugăciunile lui Alexandru aveau același preț. Totuși, trebuie spus că suma nu reprezenta profitul net — cheltuielile erau mari, cu ajutoare, servitori, crai-nici, meșteri, casieri, *obsignatores* și *exegetes*, care-i ajutau pe neștiutori să-și interpreteze oracolele. Dar, cum îi spunea Alexandru socrului său, curtean imperial :

— Firimiturile sînt tot piine, te descurci și cu ele.

Au terminat destul de repede teancul de tablete. Cînd Paetus a pus ultimul punct și și-a săltat picioarele pe masa de scris, băiatul a și început a citi cu glas tare din următoarea stivă.

— E unul aici care vrea să știe dacă să creadă ce-i spune iubita.

— Și ce să-i zicem, *Perfectissimus* ? întrebă Paetus.

— Aș zice așa : „Ce spune femeia iubitului ei, s-ar putea la fel de bine scrie pe vînt sau apă curgătoare...” E destul de bine. Dacă se îndoiește, vezi bine c-o fi avînd motive.

— Să-l facem pe zeul nostru Glykon să citeze din Catullus ? chibzui Paetus.

— Poate că Glykon l-a inspirat pe Catullus la versul acesta, sugeră Jon.

— Ai dreptat, zise Paetus. Pune-așa.

Jon citi mai departe.

— Iar dra-agoste !

— Sări în Tibru, interveni Paetus.

— „Fiul vecinului îmi arată atenție. Să cred că mă iubește ?” Aceleași baliverne, de cînd lumea. Să răspundem : „Cum iubește lupul oaia”.

— Cum zici tu, *Perfectissimus*.

— Asta-i altă poveste. Ajută-ne Hercule ! I-auzi : „De ce mă gonește neastîmpărul din profesor în profesor, încît nici un folos nu trag din școală ?” Vezi tu de asta.

— Dacă nu-ți vine ceva mai bun în minte, poți să scrii : „Săracul ușor trece prin cîrciumi”.

— Aș putea să-i zic verde-n față că e tîmpit.

— Dar cu tactul cum rămîne, fiule ?

— Lasă, Paetus, cîteodată am impresia că ne iau de proști.

— Nu pentru o drahmă și doi oboli, băiețș.

Jon se gîndi bine și, negăsind nici o fisură în argumentație, urmă :

— Uite unul practic : „Cine poate să-mi dea treizeci la sută pe economiile mele ?“

— De ce tocmai treizeci la sută ? E ceva necurat în moderația asta.

— O fi galileean, presupuse Jon. Dacă e p-așa, cunosc eu omul.

— Dacă primești comision, împărțim cîștigul, insistă Paetus. Dar ce cămătar e ăla care să dea treizeci ? Eu rar dacă scot peste optișpe.

Jon afirmă, cu toată convingerea :

— E Caecilius Jacundus, de pe strada noastră — i se zice Trochylos.

— Bine. Nu intră în principiile noastre să facem reclamă — oricum nu pe gratis — dar o dată merge. Acu' scrie — hai s-o facem în versuri.

La Strada Săndălarilor credința să te poarte

Trochylos reușește, dacă vrea, și te așteaptă să vii.

Eroi și demoni ! Ce cuplet ! De-ajuns să te faci să urli — și să-l dai pe o drahmă și doi oboli ! Treci la următorul.

Jon puse tableta deoparte și luă alta.

— Cu asta chiar că sărim din lac în puț. Tipul vrea să știe cum o duce Epicurus pe lumea cealaltă...

Paetus îl întrerupse furios, mai-mai să-și piardă echilibrul de enervare.

— Haita asta blestemată de epicurei... să le spunem noi cum o duce porcul porcilor. Scrie :

„Încătușat în plumb, pînă la gît stă îngropat în bălegar“.

Da, Epicurus — o să le arătăm noi Epicurus ! Înțelege ?

Jon n-a mai pierdut vremea să răspundă. A trecut repede peste vreo jumătate de duzină de tablite și pe urmă s-a rezemat, ținînd strîns o tăbliță. Ca să cîștige

timp, a întrebă, destul de nepotrivit, pentru că supărarea lui Paetus aproape trecuse :

— De ce sîntem noi așa de porniți pe epicurei, *Eminentissimus* ?

Bătrînul rînji la această primă folosire a titlului ceremonial :

— De ce nu le place muștelor otrava de muște, *Perfectionissimus Minor* ? Asta e un aspect al chestiunii ; există și un alt aspect, mai serios. Făcu o grimasă ipocrit evlavioasă. Își bat joc de dumnezei, Jon, băiatule. Oricum ai face în viață, să te ferești oricînd de cei fără credință. Epicureii mai ales, dar și galileenii. Să n-ai de-a face cu ei, că nu iese nimic bun.

Jon se tot răsucea ca țiparul în tigaie.

— Paetus — a mai rămas o tăbliță.

— Moarte și blestem — ce, asta e tăbliță ? Faci de parcă ai ține în mîini o pîine abia scoasă din cuptor.

— N-are decît trei cuvinte.

— Și probabil că nici de alea n-ar fi fost nevoie. Ia să vedem, în ce te-ai încurcat ?

Jon se hotărî, în sfîrșit :

— E ciudat. Nu zice decît : „Caecilia sau Elina ?” Paetus luă tăblița cu prefăcută uimire.

— Chiar, pe zeul cîinilor dacă nu-i așa ! Tocmai cum ai spus : „Caecilia sau Elina ?” Zi-i s-o ia pe cea mai draguță.

— Și dacă sînt la fel de drăguțe ?

— Atunci pe cea cu mai puține bătăături. E semn bun dacă femeia-și ține degetele în bună rînduială.

Ar fi fost cît se poate de distractive toate lucrurile astea dacă problema nu l-ar fi interesat pe Jon atît de tare. Așa, sperînd să se mai lumineze în sensul acesta, băiatul deschise o discuție generală.

— Cum trebuie să-ți alegi nevasta, Paetus ?

— Să n-alegi deloc — amice. Ori s-alegi una care să n-aibă nimic din jos de brîu. Sigur că tu încă nu pricepi astea. Femeile sînt un rău... toți profeții gîndesc la fel în această privință.

— Chiar și Alexandru ? întrebă Jon, prudent ; însă precauția lui s-a dovedit inutilă. Paetus era cît pe-acum să se înece de rîs.

— Băiat rău ce ești, zise, vulpe vicleană ! Da, chiar și Alexandru. Și el zice că femeile sînt un rău... un rău necesar... un rău încîntător. Și tu, *Perfectissimus*, ai să fii nenorocirea femeilor.

— Dar dacă vrei nevastă ? insistă băiatul.

Paetus și-a dres glasul și-a zis :

— Mai e problema perspectivei. Impulsurile și calitățile oamenilor formează niște linii care se întîlnesc undeva în viitor și se îmbină. Nu-i ușor de explicat, ba de multe ori e chiar greu să descifrezi sensul acestor linii. Un înțelept — despre care se prevedea că are s-o sfîrșească sub toporul călăului, adică asta-i era perspectiva, zicea că pe femei cînd le alegi, întîi să te uiți la mamele lor. Înțelegi ?

Jon încuviință, nerăbdător, și întrebă :

— Și dacă n-au mamă ?

— Atunci n-o pui la socoteală, cînd chibzuiești perspectiva. Întotdeauna găsești pe ce să te bazezi. Să-i dăm drumul. Poți să scrii oracolul și să pui sigiliile la loc, eu în timpul ăsta mă duc repede să văd cum merge cu misterele. Și ține minte că, în principiu, bărbații preferă femeile îndatoritoare... în consecință, dacă n-ar fi legea să se ceară căsătoria... ei, ia treci tu la treabă.

Jon a tot potrivit versurile vreo jumătate de oră — dar a ajuns la ceva care să merite acea drahmă și doi oboli. Suna :

*Mai bine renunță la amîndouă și caută fetițele lui Venus.
Dar dacă vrei să alegi, socotește bine perspectiva ;
La urmă va fi mai scumpă cea care-acuma ieftină pare.*

Dacă Jon ar fi avut mai des prilejul să se ocupe de educația părintelui său, poate-ar fi reușit să facă om din Marcellus.

Intr-o oarecare măsură, pricina pentru care Marcellus s-a adresat oracolului ca să găsească un sfat în problema alegerii a fost un vis și interpretarea acestuia. Într-o dimineață, aproape de sunarea deșteptării, se făcea că stă, în cel mai firesc mod din lume, la catargul cel mare al unei trireme. Se uita în sus să numere din cîte piei era făcută

pinza și-l admira pe șeful echipajului cum se cățara pe o frînghie și se legăna sus, la stinghie, fără greutate, ținându-se de sfoara cu care era legată bara de catarg la amîndouă capetele. Corabia avea o lungime de două sute patruzeci de picioare și o lățime de șaiszeci, și de la puntea de sus la cea de jos, unde țineau pompa, era o distanță de cincizeci și opt de picioare. Ajunsese, într-un fel sau altul, să știe toate detaliile acestea. Se cunoștea că-i un vas de cereale, după gîsca de aur de la pupă. Marcellus vedea totul cu cea mai mare claritate, înăuntru și afară în același timp : picturile, steagul de purpură, ancorele, suportii pentru picioarele vislașilor, vinciurile, dar cel mai deslușit vedea prora, care avea pe amîndouă părțile înfățișat chipul zeiței Isis. Pînă aici totul părea normal. Dar pe neașteptate prora s-a despicat în două și fiecare chip al zeiței a alunecat pe cîte o parte, iar Marcellus a căzut prin eter cîteva mile bune și s-a trezit pe jos, lingă un petec de soare — iar deșteptătorul suna cu toată puterea.

— Nu trebuie confundate cele două doamne, zise tîlmaciul de vise, un tînăr energic, cu barbă neagră, discipol al ilustrului Artemidor — Artemidor, la picioarele căruia stătuse și Pedanius la vremea sa. Că s-a despicat prora, asta nu înseamnă neapărat o nenorocire... nici vreun noroc îndoielnic, ci, din contră, criza inevitabilă. Semnul cel mai rău este că numărai pieile din pînză. Pînza e făcută s-o privești ca pe un întreg. Încearcă să primești un oracol bun... De la Alexandru, spre exemplu. Așa are să se clarifice totul.

Cînd a venit Elina, Marcellus o aștepta în spatele coloanei calendarului de sărbători din sala misterelor patronată de Paetus. Cu fața palidă, ochii încercănați și buzele stacojii, era îngrijorător de schimbată față de Elina pe care-o știa el, cu gropițele ei plăcute, culoarea sănătoasă și ochii strălucind de făgăduieli.

Marcellus a prins-o de umeri și-a întrebat, cu îngrijorare.

— Draga mea dragă, ce s-a-ntîmplat ?

Elina l-a apucat cu amîndouă miinile de tunică, și-a lipit capul de pieptul lui și a spus, liniștită :

— Absolut nimic — o simplă indispoziție în timpul slujbei. A și trecut. Te deranjează că te-am chemat ? Te-aștept de atîta vreme.

Era o Elină cu totul schimbată. Nu mai era ființa înfloritoare, veselă, îndrăzneată, împărțind zîmbete și atenții, ci un copil supus și speriat, mărturisindu-și dorul.

— Să mă deranjezi ? repetă Marcellus. Parcă mie nu mi-ar fi fost dor de tine.

Și probabil că se credea sincer.

— Poate că într-adevăr asta ai simțit, zise ea, încet. N-ai mai venit de șapte săptămîni... da, de la 1 Martie. Mi-amintesc exact. Ziua în care a fost la noi doctorul gărzilor, s-o vadă pe Julia.

Elina zîmbi stîns și prin zîmbet s-a întors o fărîmă din Elina cea de demult.

— Marcellus, întrebă ea, ai fost cu adevărat gelos pe doctorul ăla mare și tîmpit ?

El privi fără să înțeleagă ; pe urmă a făcut legătura. Doctorul gigant cu scăfirlia lui minusculă și filosofia pitagoreică și toate aerele lui de respectabilitate. Lui Marcellus i-a venit să rîdă și s-a abținut... ideea era absolut comică.

— Poate că da, nițel, zise el, pe un ton de scuză.

Ea rise, aproape fericită.

— O, Marcellus, cît ești de nătărău, față de inteligența ta. Și pe urmă zise : Dar azi vii cu mine acasă, nu ? Nici nu-ți închipui cît i-ai lipsit lui Nig. Se teme să nu te fi jignit cu ceva.

Se luminase toată vorbind și doar misterele care se desfășurau în celălalt capăt al sălii o mai domoleau. Marcellus încuviință. Era încîntat să vină cu ea.

— Și de-acum ai să vii des, îl rugă ea încet. Stătea lipită de el.

— Cît de des o să-mi permită îndatoririle mele, răspunse. Știi, sînt mai ocupat decît înainte.

Au urmărit misterele, pentru o clipă și pe urmă Elina și-a ridicat fața spre el și a zis :

— Curînd — curînd de tot — ai să faci un cuib pentru noi doi.

Marcellus o ținea de braț. Se aplecă să o sărute.

— Iubita mea, șopti el.

Ea l-a tras spre ea și i-a suflat în ureche :

— Spune cuvîntul celălalt.

Iar el și-a apropiat buzele de buclele care scăpaseră din fileu peste ureche și i-a șoptit :

— Soția mea !

Abia atunci a fost mulțumită și amîndoi au început să asculte misterele.

Misterele erau o piesă în trei acte, arătînd povestea minunată a profetului Alexandru.

În prima parte se arăta cum a născut Latona, venirea pe lume a lui Apollo, nunta lui Coronis și nașterea lui Aesculapius. În a doua parte, era glorificată nașterea lui Glykon — totul se învîrtea în jurul nașterilor. În partea a treia se înfățișa căsătoria lui Podaleirios cu mama lui Alexandru. Iubirea dintre Luna și Alexandru de care-am pomenit mai sus și nașterea soției lui Rutilianus constituiau încheierea. Noul Endymion dormea în mijlocul scenei și din ceruri pogora, în loc de Luna, o anume Rutilia, persoană fermecătoare, în viața particulară soție a unui secretar al cancelarului imperial. Aceasta s-a dedat unei scene de îmbrățișări din ce în ce mai arzătoare, pînă cînd au fost stinse torțele. Imediat după ceremonia înfățișată, a apărut dublura lui Alexandru în veșminte hierofantice și a strigat, cu vocea răsunînd cavernos în liniștea din jur : „*Io Glykon !*“ Iar niște băștinași paflagonieni, cu mirosul lor de batog uscat și usturoi și cu cismele scurte din piele netăbăcită, angajați ca figuranți pentru mistere, țipau cît îi ținea gura : „*Io Alexander !*“ După repetarea strigătului, venind de la niște spirite din spatele scenei, distribuiau răspunsurile pecetluite ale oracolului și cu asta se termina spectacolul.

— Ai cumpărat și tu un oracol ? întrebă Elina, curioasă.

Mergeau cu mulțimea pe scări în jos, spre obeliscul cel mare. El s-a agățat de prima minciună care i-a venit în minte și a răspuns :

— Da, pentru bunica. Ea îi cere cîteodată sfaturi lui Glykon.

Elina zîmbi cu senină indulgență. Asta l-a uimit pe Marcellus. El întrebă :

— N-ai o părere bună despre Alexandru ?

Ea răspunse evaziv :

— Nevasta lui Xenophon zice că Alexandru ăsta nu-i decît un mincinos fermecător.

— Aş putea să jur că asta-i părerea ta, nu a ei, zise el tăios.

Ea îl privi uimită şi spuse, cu lacrimi în ochi :

— Dragul meu, nu te mai recunosc. Sună aproape de parcă ne-am certa.

Elina s-a liniştit iar, cînd Marcellus a luat-o de braţ şi s-a scuzat.

— Iartă-mă, iubito. Sînt cam întors de cîteva zile. Afacerile, înţelegi. Toată treaba stă pe marginea unui vulcan. N-o să treacă vara fără cîteva ciocniri. De fapt puţini se mai simt în siguranţă.

Un epileptic se zvîrcolea chiar în calea lor. L-au ocolit, iar Elina l-a scuipat — din milă şi ca să se apere de boală.

— Sărmanul de tine, zise ea după ce-au trecut de bolnav. Nu-mi închipuiam că afacerile merg aşa de prost. Dar cîtă vreme ştiu că nu te-ai săturat de mine, poţi să fii supărat cît îţi place.

Elina l-a oprit sub o arcadă a Porţii lui Ianus, s-a lipit de el — indiferentă la ce era în jur — şi a repetat cuvintele piesei :

*Uită totul,
uită zeii,
uită stelele,
numai pe mine nu.*

Marcellus a continuat cu înflăcărare, apăsînd pe fiecare cuvînt :

— Numai pe tine *niciodată*.

Figura lui Biqesa licări în faţa Elinei, lipsită de expresie şi insondabilă şi ea îl luă pe Marcellus de mîină şi-l conduse în Strada Săndălarilor, unde Nig i-a primit cu neprefăcută bucurie.

Abia în drum spre casă, pe Cîmpul lui Marte, a deschis Marcellus oracolul şi l-a citit, gînditor.

„*Socoteşte bine perspectiva*“, îşi repetă. „Uşor de spus, mai greu de făcut. Aş fi dat orice să-mi arate perspectiva, nu să-mi spună s-o cercetez“.

În vremea aceasta, la Templul lui Isis, Jon lega o bucată de blană de hienă la gîtul preotului Pabek, pe care-l chinuia groaza că are să moară de hidrofobie. Corpulentul preot nu se despărțea în veci de obiectul acesta ce-i aducea liniștea — însuși Galen afirma că blana de hienă lecuiește turbarea în orice stadiu.

Marcellus, pe Cîmpul lui Marte, privea luna, care stătea ca o balanță de piatră deasupra lui Jupiter Capitolinus. În ochii lui Marcellus luna părea figura serioasă a unei fete — o fecioară frumoasă și fără vîrstă, care zicea, cu voce gravă : „Este scris“.

XVI

Primăvara se pierdea pe nesimțite în undele verii. Fusesse un anotimp zbuciumat, romanii iar tremurau ca puii de găină speriați de uliu. Într-o noapte, mult după ce trecuse vremea pentru asemenea întîmplări, Tibrul s-a revărsat furios din matcă, a distrus un templu, un șir de case, a măturat de pe cheiuri statuile de zei, gheretele, bărcile și instalațiile, făcînd mari pagube, iar la țară a înecat jumătate din vitele din care urmau să se hrănească romanii în vara aceea. Bătrînii susțineau că s-a scurs probabil vreunul din lacurile de munte printr-o spărtură — însă deși nu lipsea nici un lac, teoria a fost în genere acceptată. Imediat după inundații, a venit cutremurul. Într-o zi s-a auzit din pămînt o bolboroseală înfundată, după care s-a simțit o zguduitură așa de puternică, încît s-a crăpat de sus pînă jos zidul din spate al capelei lui Isis și Bubastis de pe Capitoliu. Tot atunci, pe strada cunoscută din vremurile de demult ca Strada Meșterilor Fluierari, s-a căscat o groapă în care ar fi încăput opt militari din legiuni, cu echipamentul complet și stînd în picioare. Mulți oameni și-au sfîșiat în clipele acelea hainele de pe ei și mulți au petrecut o noapte de groază pe malurile Tibrului sau prin parcuri. Dar dac-ar fi întrebat :

— De ce se petrec toate astea ? răspunsul ar fi trecut ca un ecou de la grup la grup.

— Nenorocirea s-a abătut asupra noastră din cauza celor fără de credință.

La Templul lui Isis, din Regiunea a treia, s-a arătat printr-un oracol că acesta e un semn de aducere aminte a faptului că n-a fost încă judecat cel ce prin vrăjitorie l-a răpus pe „Șoimul“, calul nemuritorului Caesar Lucius Verus.

Și iar s-a ridicat strigătul.

— Vai de necredincioși !

Biciul nenorocirii își lăsa brazdele pe spinarea cetății fără încetare, cu o regularitate aproape mecanică. Pînă și jocul copiilor în nisipul grădinilor publice și pe terenurile mari de joacă de pe Cîmpul lui Marte parcă se întunecase. Se jucau de-a „Revărsarea Tibrului“ și de-a „Cutremure în Africa“, de-a stricarea recoltei de grîne, de-a războiul fără sfîrșit contra barbarilor din nord și mai aveau un joc foarte răspîndit, în care vindeau ciumați și duceau cadavre la locurile de ardere. În toate jocurile intra un cîntec de lamentație în legătură cu nemulțumirea zeilor revărsată pe pămînt, culminînd cu întrebarea : Oare ce le-a aprins nemuritorilor minia ? Asta nu pentru că ar fi avut vreo îndoială, răspunsul era dat de mult. La sfîrșitul cîntecului, un cor de voci stridente și amenințătoare striga :

— La lei cu creștinii ! La lei cu creștinii !

Iar copiii din casele creștine ajungeau acasă stîlciți și bolnavi — dacă n-aveau ciumă, mamele lor știau că ceilalți i-au gonit cu pietre de la locurile de joacă. În felul acesta, creștinilor li s-a pus în cîrcă o nouă vinovăție — dar nu numai lor, ci și iudeilor și epicureilor. Copiii sufereau împreună cu oamenii mari ai comunității.

Impresia că nenorocirea este o pedeapsă de la zei e obișnuită printre oameni și nu se limitează la o singură epocă. Cu prilejul acesta creștinii nu și-au ușurat situația, ci mai degrabă le plăteau celor de credință oficială cu aceeași monedă ; deseori își trădau o anume bucurie răutăcioasă.

— E răzbunarea Domnului, șopteau timizii.

Dar spiritele îndrăznețe, cei stăpîniți de setea să înalte imn de laudă la tronul Mielului, fanaticii exaltați — strigau cu glas tare, să audă toată lumea :

— E răzbușnarea Domnului pentru împietrirea inimilor voastre, pentru desfrînare, ușurătate și idolatrie. Și nici aceasta nu e pedeapsa potrivită pentru voi ; e doar începutul ei.

*Va fi o vreme cînd veți jelui și veți striga la ceruri să vă
dea pace
Dar nici un înger nu se va pleca să vă asculte și să vă
izbăvească.*

Aceste două versuri erau dintr-un imn care înfățișea deschis chinurile ce-i așteptau pe nebotezați și binecuvîntările pentru turma aleasă. Nu se deplîngea starea de lucruri cumplită și nu se arăta milă pentru cei în suferință. Oare n-au făcut aceia singuri alegerea, nevoind să aleagă ? Așa, oamenii și-au împietrit inimile în loc să cedeze în fața adversității.

Chiar și în hotărîrile lor oficiale, galileenii tindeau să devină mai agresivi. Într-un fel de sinod general, au discutat : „Cum să ne creștem copiii ca să devină buni creștini ?” Răspunsul dat de Părintele Urban, vicarul papal, deși rațional, era utopic.

— Înconjuțați-i, zicea el, numai de influențe creștine. Înălțurați atmosfera „lumească” și întemeiați școli creștine. Cu alte cuvinte : izolați-i.

Totuși, școlile creștine erau obligate să folosească materialul educativ care se găsea. Cititul în latină și greacă și arta educației se puteau deprinde numai după operele cunoscute ale autorilor idolatri. Impracticabile, da — și nu numai impracticabile, dar periculoase în cel mai înalt grad. Rab Chanina, prezent la întrunire, a pus problema aceasta. El — omul judecății rapide — a trebuit să fie prudent și să spună : „Grăbiți-vă încet”, de parc-ar fi fost Orbilius, cinicul. „Oricum, să nu stabilim nimic astăzi”, le sugerase el. La care ceilalți au hotărît îndată să facă tot ce le stătea în putință pentru a înfăptui măsurile extreme propuse de Urban.

Lui Marcellus i-au ajuns la ureche zvonuri despre episodul acesta și l-au interesat, așa cum îl interesa orice despre galileeni, de cînd o cunoștea pe Caecilia. Informatorul a fost Papirius. Ieșiseră împreună în oraș și i-a ținut

în loc o înmormintare. Procesiunea se opriase și trompetii intonau bocetul. Ca printr-o hotărîre a providenței cei doi bărbați au fost înbrînciți către un panou unde se afișau anunțurile oficiale și altele asemenea. Printre ultimele noutăți, apărea știrea că Caesar oferea cinci mii de *denarii* pentru informații care să înlesnească găsirea celui care l-a ucis pe „Șoimul“.

— Ce părere ai de treaba asta ? întrebă Marcellus.

Papirius a răspuns prompt :

— O să dea curînd de el, cu sau fără recompensă. Acum trebuie neapărat să fie arestat cineva — vinovat sau nevinovat, n-are a face. La jumătate din oameni le-a intrat în cap că bunăstarea imperiului depinde întru totul de pedeapsa crimei aleia. Dar, fii atent ce-ți spun, dacă se dovedește că-i vorba de vreun galileean, atunci nimic nu-i mai poate salva. Și chiar dacă nu. Și-au luat prea mult nasul la purtare pentru vremurile astea... După care i-a vorbit lui Marcellus despre dezbaterile în jurul creșterii copiilor creștini.

— Dar dacă tot se știe care sînt fanaticii, atunci de ce nu sînt culeși și deportați ? întrebă Marcellus.

— Pentru că țin unii de alții ca boabele-n păstaie, răspunse Papirius. Urban, de exemplu, trăiește la conacul lui Max Caecilius, pe Via Appia. Așa că nu poate fi „cules“. Max e popular în Senat — îi cunoști și tu, nu ? — și fata e mai rea ca o pisică sălbatică. Asta-i situația multora din ei. Sigur că n-ar fi nici o greutate să pui mîna pe Rab Chanina. Dar el e dintre puținii creștini care-s mult prea buni ca să-i înfunzi în minele de plumb.

După care s-au despărțit, dar Marcellus și-a adus aminte că-i datora o vizită Caeciliei — terminase de mult cărțile împrumutate de la ea.

Marcellus nu era înclinat să ia el inițiativele în relațiile cu femeile — caracteristica lui — în măsura în care avea vreuna — era să-și compună un aer plictisit de superioritate. Dar față de Caecilia simțea ceva din nervozitatea candidatului la examen.

S-a dus pe la ea chiar a doua zi. Era o zi din acelea puțin înnorate, după care se instalează cerul albastru neschimbător, de primăvară tîrzie. Fata l-a salutat cu aceeași

căldură ca la prima vizită și l-a dus îndată la orfelinatul pe care-l înființase pe domeniu.

Era, evident, încântată să-i arate copilașii. Când treceau pragul, Caecilia s-a întors către el (ca un heliotrop după soare, gândi el), cu zîmbet strălucitor, iar Marcellus i-a înțeles îndată bucuria. Înăuntru ședeau douăzeci și opt de copii în perechi — spate în spate — pe paisprezece scăunașe duble. Purtau cămăși, *bullă*, plăcuțele de piele cu numele și toți aveau cîte ceva în mînă și lucrau mărunțișuri — așa că se-ntîmpla de multe ori să uite că recreația dura douăzeci de minute și era nevoie să fie aduși înapoi de pe la prietenii lor. Toți erau copii botezați, din părinți creștini, dar se purtau cu același egoism plin de farmec și voioșie ca o ceată de mici păgîni simpatici.

Se observa imediat că erau împărțiți în două tabere adverse, pe care nu le putea cîntî cu nimic dorința Caeciliei să facă din ei o oaste unită de războinici ai lui Isus, cum zicea ea.

— Vreau să-i cresc luptători — învingători, să supună omenirea în numele Lui, mărturisii ea.

— Sau, și mai bine, să sfîrșească pe douăzeci și opt de cruci, sugera Marcellus cu blîndă ironie.

Ea se gîndi un moment pînă să răspundă. Cine știe, poate că în mintea ei s-a și format imaginea vie a douăzeci și opt de cruci micuțe, pe două rînduri la marginea drumului.

— Da, asta ar fi cel mai bine, zise ea gînditoare. Sper că cel puțin unii... înțelegi... măcar doi-trei.

A tras spre ea, cu o mînă, un copilaș ghebos și l-a sărutat, iar cu cealaltă a prins o păpușică foarte drăguță de sex incert. Marcellus se gîndea că Caecilia parc-ar fi intrat în curtea păsărilor, să prindă niște pui pentru supă.

Tocmai era timpul mesei celor mai mici — care mîncau tot felul de zemuri. Erau vreo zece, tot așa, împărțiți pe două grupe : unii primeau lapte cu terci de orz și ovăz și ceilalți crupe și supă de spanac ; de la mîncărurile acestea își luau copiii și porecla. Caecilia i-a luat pe doi dintre copii, i-a dus într-o nișă sub fereastră și l-a întrebat pe Marcellus dacă nu i-ar place să hrănească și el unul. S-a dovedit că toată treaba cerea mult mai multă pricepere tehnică decît s-ar fi crezut. Fereastra sub care șe-

deau nu eramare și o acoperirea o ramură de măceș, care să-i apere de monștrii nopții, cei care sug sînge. Era totuși lumină destulă ca să vezi și copilul „Spânăcel” și castronul de păsări. Cu toate acestea Marcellus rareori ajungea să vire în gura copilului o lingură plină. De cele mai multe ori nimerea în nas sau în ochi — și cînd mititelul s-a smucit să se frece la ochi cu pumnișorul murdar, restul de mîncare i s-a vărsat în cap. Caecilia n-a rezistat mult, a izbucnit într-un rîs nestăpînit, așa fel încît și copilul ei a pățit ca celălalt, iar mititeii se veseleau grozav de toată joaca asta.

Întimplarea i-a șters complet din minte lui Marcellus teama de examen și pe Justin și tot ce mai învățase în ultimul timp. Dar Caecilia nu uitase deloc. A așteptat să ajungă iar în grădina de lîngă orfelinat. Și-a tras respirația cu un ultim hohot de rîs, și-a netezit părul și l-a întrebat direct :

— Ei, Marcellus, spune-mi acum ce-ai învățat din Justin.

Marcellus căzu pe gînduri. Deși încercase, conștiincios, să descifreze ideile martirului roman, era totuși puțin nelămurit. Dacă ar fi trebuit să facă un rezumat al cărții pentru Marele Bibliotecar de la Templul Păcii sau pentru Xenophon, nu i-ar fi fost greu deloc. Dar l-a cuprins iar nervozitatea aceea, cînd să-i vorbească tinerei fete care abia se năștea pe vremea cînd el și-a pus *bulla* pe perete, lîngă măștile strămoșilor.

— Am să-ncerc, răspunse. Dar ai să mă ierți dacă prezentarea mea îți va displace într-un punct sau altul ?

— Vai, Marcellus, nu asta ne interesează pe noi. Și-l scutură de braț, dezaprobat.

— Și pe urmă, dacă ar fi să spun lucrurilor pe nume, cum ar fi...

— Tare mă mai crezi plicticoasă, observă ea, clătîinînd din cap.

Așa că Marcellus a vorbit vreo jumătate de oră despre omul care fusese nu demult executat cu sabia la închiisoarea centrală a Romei — un bărbat nobil și blînd, care n-a avut alt țel în viață decît să păstorească turma. În clipa aceasta, cei doi tineri îl priveau pe Justin cu admirație și reverență din unghiuri diferite de vedere, fiecare primind

doar ceea ce i se potrivea. Trebuie să spunem că diferența pe care a stabilit-o Justin între cei doi chiar de la începutul prieteniei lor nu s-a schimbat niciodată și tot Justin, mai mult ca oricare altul, i-a făcut să se apropie unul de celălalt, fiecare iubind în felul său, pînă cînd unul din ei a pierit.

Ne aducem cu toții aminte de micul domn pe care-l urmărea soarta să-i apară la un moment dat, în tot ce scria, capul Regelui Carol al Angliei. Justin nu auzise de el, dar se exprima plastic și dac-ar fi știut povestea ar fi spus, cu siguranță, că este creștin acela care în toate faptele lui simte prezența lui Dumnezeu așa cum apăsarea nefericitului cap regal în scrisul lui Dick. Poate să încerce mult și bine orice creștin să dovedească facilitatea legii. Mai devreme sau mai tîrziu, Dumnezeu are să-și facă apariția în treburile sale.

Teoria preferată a lui Justin era că întotdeauna rîndurile celor care aduc mîntuire oamenilor se măresc cu noi adepți. Socrate a fost condamnat pentru trădarea statului — și totuși Socrate trăiește. Isus a fost executat pentru conspirație împotriva Imperiului Roman — și viața-i e cu atît mai puternică. Demonax se sinucide prin înfometare la adînci, adînci bătrînețe, dar moartea nu-l face pe Demonax mai puțin viu. Și Justin — Justin ar fi putut, probabil, să ajungă la mare putere lumească și ecleziastică — avea cum — dar pentru că descoperise Hristul din Socrate, Platon și Demonax, s-a mulțumit să fie dintre slujitorii de rînd ai Domnului.

Cam așa a rezumat Marcellus concluzia la care ajunsese. Caecilia l-a ascultat fără să intervină. Marcellus spusese lucrurile cu stîngăcie, poate, dar cum ea nu observa la oameni lucrurile evidente — hainele, figura, gesturile — nici aici n-a băgat de seamă cuvintele, ci gîndurile exprimate, acele gînduri firave, țesute subțire între cuvinte, ca niște copilași serioși care încearcă să umple cît mai bine locul dintr-o trăsură enormă. Caecilia zîmbi, cu gîndul la toți acești prunci plini de conștiință de sine în șirul lung și înspăimîntător al trăsurilor.

— Rîzi, spuse Marcellus, ușor jignit, dar și încîntat ; era imposibil să nu te molipsești de încîntarea ei, chiar fără să-i știi motivul.

— Am ris ? întrebă ea. Sînt bucuroasă c-ai fost așa de silitor. Dar uiți un lucru — Crucea ! Ți-am mai spus eu, creștinii se pot apropia de Dumnezeu pe multe căi, dar la Cruce se întîlnesc cu toții. Și trebuie să se prosterneze în fața celui care și-a vărsat sîngele pentru noi. De ce n-ai luat în seamă Crucea ! Nu-i găsești nici un loc ?

Iar îl punea la încercare fata asta. Vorbele ei mereu repetate, pe un ton atît de blind îl prindeau și-l țineau strîns ca o menghină... spînzurătorile... grămezile de oase... crucea. Sigur că Marcellus avea un loc... pentru tot muzeul de orori. Știa chiar mai multe, la nevoie. Răspunse :

— Bineînțeles că fiecare lucru de-acesta are semnificația lui. Cupa de cucută a lui Socrate, crucea lui Isus, sabia care a împlinit soarta lui Justin. Se ridică toate deasupra omenirii ca niște semnale, ca niște puncte de reper. Și avem nevoie de semne care să ne arate lucruri pe care altfel nici nu le-am observa.

— Și tu ai putea fi un semn, zise Caecilia, încet.

— Reperele există, afirmă el, ca să se elibereze de strînsoarea ei. Acolo vor sta, în veșnicie. Omenirea poate să le urmeze chemarea și — cum spui tu — să ajungă la Dumnezeu pe felurite căi.

Caecilia l-a prins iar și l-a pus în dificultate.

— Tu vei asculta chemarea lor ? întrebă ea.

Întîi, Marcellus n-a știut ce să răspundă. Prea era de mult o casă fără stăpîn, în care puteau intra și ieși gîndurile și sentimentele după voie, bine primite la venire și puțin regretate la plecare. Mai tîrziu avea să vină o vreme cînd vorbele îl vor arde ca fosforul aprins, dar acum nu făcea decît să soarbă dulceața și armonia de care se înconjură, inconștient, Caecilia.

— Ai să fii un semn și tu, zise ea ; glasul îi suna zglobiu ca un pîrîu curgînd peste pietre. Un semn călăuzitor și un *Domini canis*. În fiecare zi mă rog pentru asta, așa că se va împlini.

— Și de ce să fii tocmai eu *Domini canis* ? întrebă el.

Caecilia îl privi serioasă, întrebătoare, parcă nu-i venea să-și creadă urechilor. În sfîrșit, spuse :

— Epictetus, despre care ai o părere așa de bună, întreabă undeva : „Cum vei ști că chiar tu ești alesul lui Dumnezeu ?“ — și singur răspunde, cu altă întrebare : „De

unde ştie taurul că la apropierea primejdiei locul lui e în fruntea turmei ?“

Marcellus făcu un gest de capitulare. Amîndoi porniră spre casă, pentru a evita furtuna ce se apropia. În ziua aceea, la despărţire, Marcellus a luat cu el mai multe cărţi şi a promis să revină cît mai curînd.

Era iritat că se lăsase strunit de copilul acesta şi s-a hotărît ca la următoarea întîlnire să preia el comanda şi să-i impună recunoaşterea sublimului fără egal al lui Demonax şi Epictetus. E adevărat că fata i-o luase înainte, punînd parţial stăpînire pe Epictetus. Marcellus îşi făcea socoteala că, prin tactica ei, Caecilia îl învinsese. Ea asculta. Şedea liniştită şi asculta atent, iar cînd el a terminat, Caecilia i-a spus, după o vreme :

— Ce frumos. N-ai cum să nu-l admiri pe Epictetus.

După care s-a întors, fără ocol, la problema ei. Cît de splendid era Epictetus ! Ce bogăţie de gîndire ! Ce suflet nobil ! Dar exista unul Paulus — sînt o mie cu numele ăsta — dar el... Paulus din Tarsus... contemporan cu Epictetus... Toată povestea s-a terminat așa, că Marcellus a împrumutat un exemplar din scrisoarea pe care-o adresase acela galileenilor de la Roma.

Marcellus a înapoiat a doua zi scrisoarea cu mulţumiri politicoase şi indifferente. Prefera să-i citească pe greci şi pe discipolii lor romani, decît să înveţe filosofia grecească în deghizare iudaică. Contrar aşteptărilor, afirmaţia n-a făcut nici o impresie asupra Caeciliei. Marcellus credea c-o s-o vadă tristă sau furioasă, dar ea n-a făcut decît să se gîndească la alte lucruri care-au mai fost „scrise“.

În ciuda acestei rezerve mentale, vizitele s-au îndesit curînd, devenind aproape zilnice. Caecilia era de multe ori ocupată cu diversele ei îndatoriri, totuşi mai apucau să stea împreună o oră-două, netulburaţi. Atunci, Marcellus făcea efortul de a aduce în discuţie chestiuni practice şi personale, dar ea reacţiona vag şi fără interes, după care se întorcea la eternul subiect. Cîteodată Marcellus îi privea din exterior, cu amuzament, personalitatea duală şi limpede. Caecilia era sensibilă şi de multe ori producea observaţii care anticipau propriile lui gînduri, era plină de tact cum numai cei aleşi pot fi. Cu toate astea ştia să se repeadă

ca un erete asupra unei replici nepotrivite și ținea prada cu neistovită energie. De multe ori ceda tocmai atunci cînd Marcellus începea să se simtă ca omul cu musca pe căciulă, surprins de un control neașteptat. Asta se întîmpla mai ales cînd Marcellus, ca oglindă ce era, accepta aliați care, fie din interes, fie din greșeală, stimulau însușirea aceea negativă a lui ce s-ar putea numi spiritul Templului Păcii. Anume o sterilitate ușuratică, sentențioasă, decadentă. Cei mai importanți dintre aliați erau doi tineri patricieni care o adorau deschis pe Caecilia : frații Valerianus și Tiburtius din marea *gens* Valerianus. Marcellus i-a văzut prima oară odată cînd se dusesese, într-o seară, s-o caute pe Caecilia în grădină. Fata ședea pe un scăunel pliant, cu șevaletul dinainte. Lucra la finisarea unui tablou în ceară, reprezentînd peisajul văzut din punctul acela. Cei doi frați se întreceau în subtile excentricități și, rîzînd, încercau să găsească aprobarea lui Marcellus. El i-a răsplătit cu generozitate pentru intenția lor. L-a aplaudat, zîmbînd, pe Tiburtius la observația că virtutea stă printre ruine precum corbul, acest sărman fiu scăpătat al regilor, singur în stirpea lui și mai prejos chiar decît celelalte rude sărace, fiindcă-i înspăimîntător de lipsit de tact, colțuros și are ochii aceia stranii, în care nu încap niciodată vreun reproș, ci doar o privire mirată către lume. Dar Marcellus nu s-a mulțumit doar cu un zîmbet aprobator. A pescuit, dibaci, zicala unui englez care a trăit mulți ani după aceea — era și mai potrivită. Marcellus și englezul au afirmat că :

— Virtutea e obiceiul de a acționa în așa fel încît să cîștigi încrederea.

Caecilia, ocupîndu-se de tablou, asculta la plăcuta conversație, fără să-și arate interesul. Se uita pe rînd la tablou și la peisaj — în depărtare se observa pădurea — dealurile și pădurile ieșeau în relief ca niște pietre învelite de mușchi. Mai avea de terminat un colț al picturii. Întîi a făcut o schiță cu vîrful ascuțit al spatulei, iar cu cel lat a luat din cutia de ceară mai multe nuanțe de ceară punică, pe care o înmuiase cu ulei de măsline. După aceea l-a rugat pe Valerianus să-i dea vergeaua de fier ținută în jar, lîngă ea. Cu un gest sigur, Caecilia a trecut vergeaua peste tablou, apropiînd-o și depărtînd-o pînă ce culorile

s-au topit uniform. Apoi s-a ridicat, i-a dat scăunelul lui Tiburtius, şevaletul lui Valerianus şi tabloul lui Marcellus.

Deodată, cînd se pregăteau să meargă în casă, ea exclamă :

— Îl onoraţi pe Socrate şi dispreţuiţi virtutea. Ce inconsecvenţă !

Ei abandonaseră problema printr-un voios consens şi s-au mirat de revenirea Caeciliei.

— Virtutea înseamnă să urmezi cu credinţă ceea ce singur ai recunoscut că are valoare, zise ea, ferm. Văzînd că ei tac, urmă :

— Adevărata Virtute este mulţumită să existe aşa cum e. Nu-i ipocrită şi nu invidiază clipele „dulci“ ale Viciului. Şi, încheie Caecilia, Virtutea susţine cu tărie ceea ce recunoşti că e drept şi respinge ceea ce dezaprobi în sufletul tău. Virtutea e singurul curaj autentic.

Fata privi spre dealuri, visătoare, de parcă ar fi încercat să descifreze o veste printre cele dintîi stele, iar ochii ei ca stelele erau de limpezi şi strălucitori.

Dar ziua încă nu se sfîrşise. Fraţii plecară devreme, ca să ajungă la timp acasă, în străvechiul conac de pe malul Tibrului, unde se dădea o petrecere. Marcellus a plecat abia după cîteva ore, iar Caecilia l-a condus pînă la stradă, ca de obicei. La despărţire, ea plimba printre degete, nervoasă, nodul herculean cu care era încheiat briul de lînă al lui Marcellus, nod ce servea drept amuletă împotriva vrăjitoarelor. Apoi, Caecilia l-a prins cu amîndouă mîinile de-o mînă şi ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Marcellus, zise ea, promite-mi că niciodată n-ai să-ţi laşi buzele să batjocorească ceea ce inima ta cinsteşte.

— Dar, draga mea ! strigă Marcellus, cu deznădejde.

— Mulţumesc, spuse fata zîmbind şi-l strînse de mînă. Cu ochii înecaţi în lacrimi, se întoarse de la el şi alergă pe uliţă pînă acasă.

Marcellus începuse să se simtă un mare ticălos faţă de Nig. Şi-a dat seama, deodată, că e josnic să te bucuri de ospitalitatea unui om şi să-l înşeli cu nevastă-sa, iar din clipa aceea, sentimentele lui Marcellus au suferit o asemenea schimbare, încît acum i se părea foarte neplăcut faptul că situaţia aceasta lamentabilă a durat luni şi ani

de zile. Ar fi ajuns chiar mai departe, să-și admire propria remușcare, însă un diavol i-a șoptit la ureche că mai frumos ar fi fost dacă sentimentul acesta lăudabil s-ar fi trezit în el atunci cînd nu-l îmboldea simpatia tot mai mare față de Caecilia. Pe urmă a venit diavolul numărul doi, folosindu-și toată puterea de convingere.

— Cum stau acum lucrurile, nu există ieșire pentru tine care să n-o rănească pe una din ele. Dacă o iei pe Elina, vor suferi Nig, copiii și Caecilia. Dacă o iei pe Caecilia, probabil că are să înnebunească Elina, și asta n-ar fi bine nici pentru Nig, nici pentru copii. Mai bine ascultă de oracol.

Scoase oracolul — inutil, dealtfel, căci îl știa pe din-afară.

„Mai bine renunță la amîndouă“... și pe urmă, chestiunea cu perspectiva. Elina ar trebui să știe și ea oracolul acesta. Ar face-o mai atentă la vorbele nevastei lui Xenophon.

Aici se arată ultimul diavol și zise :

— Află cîte ceva despre perspectivă... întreabă-l, de exemplu, pe Eros. El le cunoaște pe amîndouă.

Așa că s-a dus la editor și i-a pus problema, cu discreție. Capul lui Eros semăna, ca întotdeauna, cu o perniță înșesată de ace în toate direcțiile. Pus în fața acestei chestiuni, Eros și-a dus mîinile la cap și ai fi zis că încearcă să-și zbîrlească și mai tare părul.

— Ei, da, — „perspectiva“, Marcellus, zise el. Lumea tot merge înainte. Să fi fost noi mai prevăzători...

— Să ne gîndim la un caz pe care-l cunoaștem amîndoi, propuse Marcellus. Care ar fi perspectiva Elinei, soția lui Vaccula ?

Eros căzu pe gînduri, apoi spuse :

— Am cunoscut-o pe maică-sa, dar nu dau două parale pe tîmpenia aia că să te uiți întîi la mamă... și tatăl poate să contribuie foarte mult și, după cîte știi, el nu e sigur niciodată. Oricum, în zece ani Elina va fi o femeie între două vîrste, solidă, și mă îndoiesc că e dintre vinurile la care valoarea crește prin vechime.

— Hai să ne mai gîndim la cineva, zise Marcellus. Să zicem fiica lui Max Caecilius, cel de pe Via Appia — o cunoști ?

— Da, o știi foarte bine. Mă trec florii de câte ori îmi intră în prăvălie. Se face tot mai galileeană. Hai să nu vorbim de perspectiva ei, ci de a bărbatului, dacă e vreunul, care ar avea curajul să se însoare cu ea.

— Ei, de asta ce părere ai ?

— Să-ți spun eu, amice. N-o să se potolească pînă nu-l vede pe cruce.

Și, rizînd cu poftă, adăugă pe cînd ieșea împreună cu Marcellus :

— Poți să-ncerci într-o zi, să vezi.

În perioada dintre sărbătoarea orașului și ziua mutatului — 1 iulie — Marcellus a trecut pe la Nig și Elina cel puțin de două ori pe săptămînă. Odată ei doi, bărbații, s-au dus să facă o partidă de popice în curtea zarzavagiului, dar de obicei jucau domino acasă, cu ceva vin și mîncare și pe urmă se despărțeau. Nu era nimic interesant — nu se discutau probleme de profunzime ; dar în acest scurt interval cei doi bărbați s-au apropiat unul de celălalt mai mult ca oricînd și, în ciuda tuturor faptelor, Nig a simțit lipsa prietenului său atunci cînd s-au stricat complet relațiile.

Nigidius Vaccula, deși era negustoros, privea lucrurile într-un mod capricios și original. Era convins că orice om s-a născut cu o anumită greutate specifică, prin care este dinainte stabilit dacă va pluti ori se va scufunda. Așa spunea el că există oameni de plumb și oameni de plută și demonstra că un Caesar poate să fie de plumb și un sclav, de plută. Pe Marcellus îl considera, evident, plută și îl admira fără limite ca poet.

Între timp, Nig avusese noroc în afaceri. Afară de prăvălie, avea un domeniu și o vilă la Napoli și ținea foarte mult — aceasta era taina lui — să-și încheie cariera de negustor printr-un faliment clar și să se retragă la țară, unde să cultive varză.

Ceea ce contribuia în mod special la prosperitatea lui era toleranța religioasă și plăcerea reclamei. Personal, ținea la zeitățile consacrate, locale sau universale, dar în același timp, ca bun roman, era gata să recunoască excelența celorlalte sisteme, oricare ar fi fost ele. Era între totul prea sănătos ca să discute dacă existau 30 000 de

zei sau mai mulți, sau mai puțini. Asta o lăsa pe seama preoților și filosofilor care n-aveau altceva de făcut.

Nig nu se lăuda c-ar fi inventat el arta reclamei, dar pretindea că adusese o serie de îmbunătățiri metodelor de comerț preluate de la persani și egipteni. Clădirile din cartierul comercial erau acoperite, pînă la etajul II, cu pînză pe care se înșirau țipătoare, deasupra capului trecătorilor, tot felul de enormități. Nigidius a trecut în extrema cealaltă, anume pusesese o firmă pe care era scris numele lui, mare, răspicat, cu litere albe pe un fond albastru — și-atîta tot. Dar la distanță de casă Nig era mai extravagant. Cît era ziua de lungă umblau prin oraș sclavii lui, doi cîte doi, cu reclame fixate pe niște stîlpi înalți. Anunțurile erau simple : „Toge — Nigidius — Strada Săndălarilor“ sau „Cămăși mătăsoase — Tunici fără moarte“, sau doar „Nigidius — Strada Săndălarilor“. La început, oamenii rideau. Pe urmă, murmurau :

— Ducă-se-n Galia Nigidius ăsta fără moarte, cu toalele lui cu tot.

Dar cel puțin era unul care nu le spunea eterna minciună, că bunurile lui sînt „cele mai ieftine și cele mai bune“. Și cînd, într-o bună zi, un client exasperat de atîta insistență, a intrat în prăvălia lui Nigidius doar ca să se uite la o togă — nu și să tîrguiască — a cumpărat pînă la urmă o haină și mai multe cămăși decît ar fi crezut vreodată.

Dar pe Nigidius nu-l mai vedeai făcîndu-și singur negustoria. Devenise domestic.

— Mi-am neglijat și nevasta și copilul, îi zise lui Marcellus în seara cînd își serba, modest, împlinirea a cincizeci de ani. Și cînd ai nevastă drăguță... O cuprinse, vesel, pe Elina de după talie, dar ea se dădu în lături.

— Acu' de ce ești prost ? întrebă ea, supărată.

Nig rîse :

— Vai de mine, se înroșește ca un egiptean cînd îl atinge porcul.

Întorcîndu-se către Marcellus și Sergius Felix, spuse :

— Ce părere aveți de treaba asta ? Ultima idee a Elinei este că-i trebuie dormitor separat. Urmează să vrea și casă separată.

— Da, și alt soț, zise ea semnificativ, privind la Marcellus.

— Ei, da, îmbătrânim, oftă Nig și-o trase pe fetiță, pe Julia, lângă el. Oamenii n-ar trebui să trăiască mai mult de cincizeci de ani. E destul să facă vreo câțiva copii, să-i crească și pe urmă să vadă porniți nepoții. Numai eu am rămas de căruță, adăugă el, cu o undă de amărăciune.

Un pateu de creste de cocoș — mîncarea favorită a lui Nig — l-a făcut să-și uite tristețea. Nig era ca o tăbliță fermecată, din cele care șterg singure ce-a fost scris pe ele. În privința aceasta nu semăna deloc cu Marcellus.

Dar în aceeași după-amiază, mai tîrziu, atmosfera s-a încărcat din nou și doar fericita însușire a lui Nig de a uita și de a se stăpîni a împiedicat scandalul. Unul dintre subiectele pe care Nig le-a temperat cu optimismul său a fost moartea și modurile preferabile de a trece pe lumea cealaltă. Sergius Felix, singurul musafir în afara lui Marcellus, nu dorea decît să se stingă în plină activitate. Nig, dimpotrivă, ar fi vrut să moară ca Philemon, comedianul, afară doar de vîrstă — Philemon avea aproape suta de ani cînd s-a petrecut treaba asta. Lenevind într-o zi pe divan, bătrînul a dat cu ochii de un măgar mîncînd dintr-un castron de smochine care trebuia să-i fie adus lui la pat. Și-atunci pe Philemon l-a apucat rîsul în așa hal, încît l-a chemat pe servitor și l-a rugat să-i dea măgarului și vin la mîncare, dar așa de tare rîdea, că pur și simplu a murit de rîs.

— O moarte demnă de invidiat, opină Nig. Aici s-a băgat în vorbă și Elina — pînă atunci arunca, provocatoare, flori către Marcellus.

— N-am impresia că în casa asta ai putea muri de prea multă distracție, zise ea cu dispreț. Replica era, fără îndoială, îndreptată împotriva lui Nig, dar acesta rîse liniștit și spuse :

— Cu atît mai bine... asta mă face să sper că vei trăi mulți ani după mine.

Au trecut la o discuție generală despre poezie și poeți. Sergius Felix se tot freca pe frunte cu mîna lui păroasă. Cînd era preocupat vorbea cu dificultate. Avea mare grijă

să nu nedreptățească pe nimeni, încît prefera să se exprime ca un om cu mintea greoaie.

— Nu am nimic împotriva poezilor, explică el. Tocmai respectul față de poezie îmi stimulează atitudinea critică. Și, cu unele rezerve, îi respect pe cei care slujesc arta cu seriozitate și umilință. De multe ori trebuie să le fie greu — da, gîndesc că uneori trebuie să fie aproape imposibil să descoperi vreun adevăr nou în privința subiectelor eterne. După cum văd eu lucrurile, fiecare poet din alte vremuri a îngreunat din ce în ce mai mult soarta urmașilor. Uite, Menandru... sau, mai aproape de noi ca timp și ca neam, Ovidiu. Dacă-ș fi poet, m-aș revolta împotriva monstrului acestuia care a apucat și, ca să zic așa, a uscat complet domeniul iubirii. Ce folos că inima unui tînăr poet ar arde pînă la scrum ? Cînd îi prezintă iubitei cîntecul său, ea îl citește politicos, își înăbușă un căscat și zice :

— Ce drăguț din partea ta, scumpule. Dar — nu te supăra — ai luat destul de mult de la Ovidiu.

— Înseamnă că nu mai știi cum sînt femeile tinere, exclamă, zîmbitor, Nig. Sînt la fel cum erau pe vremea păcătoasei tale tinereți. Cînd vine iubitul și-și citește omagiul, aleasa inimii sale uită complet de Ovidiu și de toți ceilalți, în afara celui care a avut ideea minunată s-o imortalizeze în cîntecul său tocmai pe ea.

Sergius Felix rise, deschis.

— Se prea poate să fi uitat eu multe. De cîte ori s-a schimbat la față luna de cînd ziceam eu din lăută, la lumina lunii, prin jurul unei vile pe care tare-aș vrea s-o mai văd. Dar asta-i altă mîncare de pește. Chiar dacă nu i-o zice aleasa inimii, e obligat să și-o spună singur. Fiecare poet în parte e ca un hoț care fură idei și cuvinte de la sărmanii lui colegi care încă nu s-au născut. Și asta chiar că-i trist.

Militarul din legiuni, cu părul lui cărunt, se arăta așa de întristat, încît Marcellus și Nig au izbucnit amîndoi în ris.

Zeii fac zece mii de femei spre coruperea bărbatului.

Și doar la una din zece mii i se încredințează darul iubirii.

N-are importanță cum a ajuns poetul la statistica aceasta, dar cu cât se gîdea Marcellus mai mult la Caecilia, cu atît mai dispus era să dea crezare afirmației. Într-o lună, în care i-a făcut tot mai multe vizite, a ajuns la părerea că zeii au făcut probabil 9999 de schițe pînă au reușit să producă o asemenea minune.

Și ea îl privea pe Marcellus, din punctul ei de vedere, ca pe unul dintre cei aleși, dar într-un alt sens, desigur — și era convinsă că el personal încă nu ajunsese să-și vadă propria vocație. Caecilia îi spuse tatălui ei despre Marcellus :

— Tragedia lui este că se confundă cu un altul și în relațiile cu ceilalți, se discreditează arătîndu-l pe acela. Dar dacă s-ar înțelege pe el însuși, atunci ar deveni un mare *Domini canis*.

Un mare *Domini canis*. Acesta era refrenul constant.

— Asta dacă nu se va descotorosi de tine, fată, observă Caecilius, gînditor.

— De Domnul, vrei să spui... O, nu. În privința asta, n-am nici o grijă. Cel care face jocul cu Dumnezeu, n-are cum să arunce cutia de zaruri pînă nu se termină partida. Prea înaltul i-ar pune din nou cutia în mînă. Asta precis este adevărat, pentru nimeni nu-i scăpare.

Marcellus se arată într-o seară la începutul sezonului rece. Ca să se bucure de vremea frumoasă, a făcut tot drumul pe jos, așa că sosi abia pe înserat.

Ajunsese să cunoască bine domeniul ; în colțul către oraș era un spital unde-și găseau adăpostul cerșetorii și vagabonzii. De aici, urma o cărare ce ducea la aleea principală, unde l-a întîlnit Marcellus prima oară pe Părintele Urban. Și iată că tot aici îl întîlnea din nou pe vicarul papal. Nu mai ducea nici un cacadu pe umeri, dar arunca, din mers, firimituri și boabe la păsările care se repezeau în jos de parc-ar fi fost niște castane scuturate din pom. Urban parcă nu mai arăta chiar așa de groaznic ca la prima întîlnire, dar, ca de obicei, și-a întors capul într-o parte cînd i s-a adresat Marcellus.

— Frumoasă vreme, părinte, zise Marcellus, salutînd.

— Sigur, e o vreme splendidă, răspunse Urban. Avea el un fel de a folosi vorbe mari tocmai cînd nu era mo-

mentul, așa cum își poartă oamenii dezordonați hainele bune în fiecare zi și-atunci nu au ce purta de sărbători.

— Dar o să vină ploaia, opină Marcellus.

— Asta n-o știe decît Atoateștiutorul, zise Urban, pios.

— Da, Dumnezeu știe, admise Marcellus, cu îngăduință, la care a fost fulgerat cu o privire dintr-o parte ce voia să spună :

„Te prefaci de minune, prietene, dar eu văd prin tine... și, în condițiile astea, am să te iert“.

Iertarea la Urban era o datorie -- paraua pe care-o oferea celuiilalt drept momeală.

Deși Marcellus, la rugămintea Caeciliei, încerca să-l iubească pe Urban, nu se apropiaseră, totuși, unul de celălalt. Preotul își ascundea fără prea multă grijă neîncrederea în Marcellus. Pe deasupra, îl considera pe tînăr un șoarece de bibliotecă și el personal fiind necultivat, n-avea nici o considerație față de cultură.

— Există o singură cunoaștere adevărată ; restul e zădărnicie, zicea.

Tot așa, disprețul față de curățenie era rezultatul îngălării lui înnăscute și nu rezultatul raționamentelor pe care pretindea că le făcuse atunci cînd declara : „Lutul ăsta e așa de murdar din naștere, încît orice jeguri nu pot decît să-l înfrumusețeze“.

— Scumpa noastră patroană a primit o scrisoare de la Tatian, observă Urban cu inocență.

— Ei, ce zice Tatian de data asta ? întrebă Marcellus.

Își dădea seama că Urban amintea de Tatian doar ca să-l enerveze, dar totuși s-a enervat.

— Fratele Tatian vorbește de noua comunitate pe care a format-o el în Pisidia. Au ajuns departe cu sfințenia și progresează pe zi ce trece. Nu e primit nimeni care nu renunță la vin și la carne. Se condamnă căsătoria și orice ușurătate. Vai, noi sîntem rușinați — robii simțurilor. Și se lovi cu pumnul în frunte. Se prea poate ca pornirea lui să fi fost în parte autentică.

— Tatian e un om energic, din cîte-mi pot da seama, remarcă Marcellus.

— El e un adevărat *Domini canis*, răspunse Urban apăsînd pe primul cuvînt. Și scrie poezie — versuri foarte frumoase, dumnezeiești.

— Versurile băutorilor de apă nu pot nici să placă, nici să dureze, pronunță Marcellus, absent.

— Tu așa crezi ? întrebă locțiitorul papal.

Marcellus își dădu seama că-l luase gura pe dinainte și recunoscă :

— Horațiu spune așa — după cum știi. Ce gîndesc eu ?... Păi, cred că n-am citit niciodată poezii făcute de băutori de apă. Dar Tatian... nu e oare o lipsă de perspicacitate din partea lui că-i împiedică pe oamenii aceia smeriți să se înmulțească, iar cei fără credință din jur împuiază tot pămîntul ?

Urban, mișcîndu-se ca o pisică, se apropie cîțiva pași — ajunseseră față în față.

— Da, sigur, șuieră el, doar că s-a apropiat ceasul Domnului.

— Și Caecilia are impresia asta ? întrebă Marcellus.

— Ea este una cu Tatian în toate cele, răspunse Urban.

— Am s-o întreb și eu, zise Marcellus, plecînd de lîngă sinistrul lui prieten.

În seara aceea Marcellus avu o lungă conversație cu Caecilia. Printre altele, au discutat fenomenul numit binecuvîntare. Caecilia a abordat subiectul și, cu toate că era sigură pe sine, a început cu dificultate, după mai multe încercări de a se apropia. Se atîngea de problemă și se dădea înapoi, cum face calul în fața obstacolului. Dar voința o strunea, călăreț ferm pe spinarea animalului speriat și pînă la urmă trecu gardul, rupînd bara de sus.

— Marcellus... pot să te binecuvîntez... într-o zi... cînd vrei tu ? întrebă ea, cu răsufierea tăiată.

Întrebarea l-a mirat.

— Să mă binecuvîntezi ?... Cum ?... Nu-nțeleg.

Acum, pentru că începuse, restul venea de la sine. Caecilia îi explică.

— Poți să te bucuri de binecuvîntarea orișicui. Mie-mi pare bine cînd mă binecuvîntează cerșetorii, chiar dacă cer să le plătești. Și... dacă tot veni vorba, vreau să-ți spun un lucru pe care nu l-am spus nimănui, pentru că toți... Părintele Urban, de exemplu... n-ar înțelege. Într-o zi l-am rugat pe Ōrbilius să mă binecuvînteze.

Marcellus zîmbi încurajator. El înțelegea cum Caecilia îi putuse cere bătrînului cinic un asemenea lucru.

— M-a binecuvîntat și m-a sărutat pe frunte și cînd am plecat mi-a zis, blînd : „Binecuvîntat e cel care te binecuvîntă pe tine“. De-atunci nu m-am mai spălat în locul acela pe frunte.

Dacă Marcellus ar fi avut curajul să-și urmeze dorința de a o săruta și Caecilia ar fi făcut toate gesturile cu aceeași smerenie, probabil că în zilele următoare ar fi trebuit să nu se mai spele deloc.

— Binecuvîntează-mă a-a-altă dată, se bilbîi Marcellus.

Seara aceea n-a fost marcată de nimic deosebit, dar a rămas mult timp în amintire prin atmosfera ei. Multă vreme — poate o oră — Marcellus și Caecilia au stat pe banca veche de marmură cu vine verzi, aproape fără să vorbească. El știa că Caecilia se gîndește la soarta oamenilor, la faptul că ei sînt ființe sortite pieirii. Și ea nu dorea cîtuși de puțin să-i vadă murind ca pe bătrînul Philemon. În această ordine de idei, Caeciliei i se potolea chiar și ura împotriva cinicului Crescens, așa cum ai stinge torța într-un butoi cu apă.

Are să moară și el, își repeta, stingherită. Și ce-l așteaptă după moarte ?... El... care are pe conștiință singele lui Justin.

Nici nu suporta să se gîndească.

Ceea ce o deosebea pe Caecilia de oamenii care aveau aceleași convingeri nu era credința, ci puterea imaginației. Mulți credeau — credeau fără clintire — dar n-aveau puterea ei să urmărească ideea pînă la limitele posibilităților sale. Ei *vorbeau* de pedeapsă, pierzanie, iad ; ea *simțea* înfricoșarea nenorociților. Ei priveau *păcătoșii* cu furie ; ea era torturată de conștiința nudă a *păcatului*. Dacă s-ar fi gîndit la careva — fapt care nu se petrecea nicîcînd — la oroarea de a și-l închipui pe Învățător răstignit pe cruce, probabil că s-ar fi învățat cu imaginea, pînă la urmă ar fi început să se îmbrace, să se dezbrace, să se ciondănească, să caște și să se distreze pe lingă chipul lui chinuit. Dar nu și Caecilia. Ea era suflet, fără altă armură decît țesătura de păianjen a nervilor și sensibilității. În comparație cu ea, ceilalți erau niște mașinării brute de carne.

— Tatian ? întreabă Marcellus cînd i-a gonit de pe bancă răcoarea nopții. Nu ești tu de partea lui în toate privințele ?

Ea clătină din cap.

— Nu-s întru totul de acord nici cu Justin — nici cu enoriașii.

Rab Chanina și toți ceilalți, Papa, de exemplu — sînt foarte supărați că eu sărbătoresc cu petrecere nașterea marelui nostru Învățător. Dar nu diferențele astea contează. Important e să găsim ceea ce ne leagă.

Cînd s-a dus la culcare, Marcellus a luat cu el ultima scrisoare a lui Tatian. Sclava care l-a condus la pat l-a sărutat, după obicei și i-a urat noapte bună ; apoi Marcellus a citit atent scrisoarea. Așa ca și cealaltă scrisoare, era plină de pornirea isterică de a aduce cît mai mulți bărbați și femei să se supună la mortificarea pe care o suferea el însuși, de bună voie.

— E nebun, își zise Marcellus, stingînd lumina.

XVII

*Pisoiul mincăcios, al casei paznic
Din șoarecele gras și-a făcut praznic*

Cinicii se întâlneau între ei din ce în ce mai rar. E adevărat că mai vedeai grupuri răslețe cu bărbi și glugi foindu-se pe sub arcade sau prin bibliotecile băilor publice, dar fuseseră decimați de ciumă și cei mai serioși dintre supraviețuitori erau atît de ocupați cu bolnavii, să-i pregătească de moarte, încît rămăsese puțină vreme pentru întâlniri între ei și discuții.

Orbilius tot acolo stătea, în cocioaba de pe Strada Săndălarilor, în fundul unei curți, de unde pornise cu treisprezece ani în urmă să-și vîndă perna la licitație, în fața Circului. Între timp s-a întîmplat de două ori ca liniștea cartierului să fie tulburată din pricina lui. Întîi, cînd a apărut într-o zi bunica Papiria în toată splendoarea lecticii închiriate, cu garnitura de negri și de toboșari. Cumpărase un pat ca lumea, cu perne și pături și l-a

obligat cu lacrimi și amenințări pe Orbilius să le primească și să le țină la el. Însă după cum se știe, chiar dacă împingi calul pînă la apă, tot nu-l poți sili să bea. Orbilius a dormit mai departe în culcușul lui de paie, învelit cu haina. Năravul înrăit are mai multe vieți ca pisica.

Al doilea prilej a fost vizita pe care i-o făcuse în vara precedentă Marcus Aurelius, venind pe jos și însoțit de un bătrîn profesor de-al lui. Imperatorul era într-o scurtă vizită pe acasă, venit din război. Dacă te gîndeai bine, nu era chiar de mirare să vezi la cinic în bîrlog figura de satir a imperatorului pios-melancolic ; la început faptul a făcut, totuși, senzație. Cum se adunau prea mulți curioși, cei trei au intrat la „Patru Șipote“, unde tejghetarul, de spaimă, a scăpat șervetul din mînă. Mai tîrziu se povestea că cinicul s-ar fi purtat ca un împărat și Marcus Aurelius îi punea întrebări și asculta smerit. La despărțire, cei doi filosofi s-au sărutat. Din ziua aceea, „Patru Șipote“ a urcat prețul la falernul cel bun cu un *as cupa*. Dar întîmplarea n-a schimbat cu nimic înfățișarea sau prestigiul lui Orbilius. El își vedea de-ale lui ca-ntotdeauna, copiii îl salutau cu voioșie, brutărițele îl rugau frumos să primească și el o pîine. Cea de la care lua pîinea simțea că i se umple casa de har.

Orbilius îmbătrînise rău de cînd cu ciuma Romei. Parcă-l lăsau picioarele țepene și bătucite și cînd se ducea la treburi, se sprijinea în toiag cu toată greutatea. De cîteva ori pe zi trebuia să schimbe lacrimile în surîs, iar acesta-i unul dintre puținele lucruri pe care, de oricîte ori le-ai repeta, tot grele rămîn. Într-o dimineață, cînd s-a întîlnit cu Rab Chanina, amîndoi la fel de obosiți și descurajați, Orbilius zise :

— Tare-i greu cînd observi pentru prima oară că mîngîierea pe care-o oferi devine un gest mecanic.

Rab Chanina, ca bun creștin ce era, ar fi trebuit să apeleze la izvorul lui nesecat, dar n-a făcut-o. Răspunse :

— Ce cumplit, să te vîd și pe tine ajuns aici.

Aceste cîteva cuvinte i-au apropiat foarte mult,

Marcellus venea zi de zi pe Strada Sândălarilor. Le făcea vizite lui Nig și Elinei, se ducea cu regularitate la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina și la „Patru Șipote“. Ajunsesse să-i placă la casa de rugăciuni chiar cînd se întîmpla, uneori, să nu fie Caecilia acolo. Iar adunarea pestriță a cîrciumii îl saluta, simțea el, cu simpatie și un fel de curiozitate pasivă, atitudine pe care n-avea date suficiente să și-o poată explica. În afară de Caecilia, nu prea vorbea despre nimeni, afară poate de părintele Hya-cinth și de Rab Chanina. Pe acesta din urmă îl cîștigase împărtășind teama, care ar putea să pară ciudată, a supra-populării lumii, o teamă care, treizeci de ani mai tîrziu, avea să-și găsească expresia printr-un urmaș al lui Rab Chanina, și anume Tertullian, Părintele Bisericii.

Marcellus se întîlnea de multe ori cu Orbilius pe Strada Sândălarilor. Într-o zi s-a dus la Orbilius special să-l consulte în privința problemei de a cărei rezolvare nu-l apropiase prea mult oracolul lui Paetus. Gestul arată ce relații înduioșător de apropiate existau între bătrînul sfetnic spiritual și numeroșii lui fii, încît Marcellus își dădea silința să-i spună totul și nu considera că e lipsit de bărbăție să-și arate față de el neajutorarea. Una din maximele bătrînului cinic era să nu ofere niciodată mai multă înțelepciune decît putea cuprinde lesne ascultătorul. În vreme ce Marcellus vorbea despre pasiunea lui tot mai arzătoare pentru Caecilia, Orbilius doar încuviință din cap. Cînd s-a făcut liniște, cinicul a stat o clipă, privindu-și unghiile.

— Ai cunoscut multe femei? întrebă pe ton de conversație.

Lui Marcellus întrebarea i s-a părut fără rost și răspunse nerăbdător :

— O, niciodată în felul ăsta. Așa, niciodată.

Orbilius iar începu să-și privească unghiile și întrebă :

— Pe Elina cum ai iubit-o ?

— Asta-i cu totul altceva. O bună camaraderie — nimic mai mult, insistă Marcellus. Sau — ei, da — poate — a fost și ceva în plus. N-ai cum să fii întotdeauna prea sigur de scopul faptelor tale.

— Da, nimeni nu-i sigur mereu de scopul faptelor sale. Orbilius rosti observația de parcă era un lucru complet nou pentru el. Dacă ai ști câți mă caută de la an la an. Și mereu se-mpiedică de treaba asta. Grăbește-te încet, zic, dar omul nu se-nvață minte decît dacă se lovește.

Și bătrînul cinic vorbi iară :

— Într-o seară — acum vreo treisprezece sau paisprezece ani... cred că n-ai uitat. Țineai un biet copilăș în brațe, iar în pat zăcea o femeie — și ea aproape un copil — dintre cele mai frumoase. Astăzi spui că n-ai iubit niciodată ca acum. Dar atunci — atunci cum ai iubit ?

Marcellus și-a ascuns fața în mîini :

— Ce să mă fac ? întrebă.

Orbilius urmări cu ochii dunga de praf ca o nuia strălucitoare în soarele ce pătrundea pe fereastră. El știa, ca și Demonax, că-i omenеște să greșеști, iar cel care îndreaptă greșeala trebuie s-o facă fără supărare, cum își lecuiește doctorul bolnavii. Orbilius ar fi putut repeta chemarea stăruitoare a lui Epictetus : „Privește în tine însuți“. Dar la ce bun ? Omul acesta îl cunoștea pe Epictetus la fel de bine ca și el, Orbilius — și pe urmă, așa cum făceau toți, Marcellus nu venise să caute înțelepciune, ci să-și așeze povara, răspunderea, pe umerii lui Orbilius.

— Cel ce caută iubirea trebuie întîi să-și arate iubirea, răspunse cinicul.

— Dar spune-mi cum, imploră Marcellus.

— Cîteodată chiar prin renunțare, spuse cinicul ferm.

Au ieșit împreună. Marcellus nu putea să nu observe că bătrînului îi tremurau mîinile groaznic. Părea să se afle într-o stare de agitație sufletească neobișnuită la el. Cînd au sosit la baia cu numele de Baia Spaniolă, Orbilius s-a oprit sub portic, a chemat lumea și a ținut un discurs, umplîndu-i pe toți de uimire.

Le-a vorbit, cu glasul limpede, sever, despre un popor care-și pierduse vlaga în desfrîu, sub opresiunea distrugătoare a unor conducători despotici. Un popor tulburat de o boală a puterii de înțelegere, lipsit de religie, încercînd toate formele de misticism oriental apărute, noi credințe, noi ritualuri religioase, noi entuziasme, noi comunități.

Un popor care a cucerit întreaga lume, cu prețul sleirii spirituale. Care ar venera ceea ce merită disprețuit și-ar onora orice deșertăciune, dac-ar avea puterea să mai facă și asta. Un popor al lacrimilor fără durere, al curajului din lipsă de imaginație, un popor iubind frumosul din vanitate. Un popor care viola eterna lege, căci se temea de moarte. Un popor care arăta lumii o strîmbătură, atunci cînd zeii îi cereau zîmbetul. Un neam de mincinoși — romanii.

I-a implorat să se schimbe, cît mai era vreme ; să-și propună scopuri mari și să le urmărească ; să uite impresiile murdare și josnice despre ei înșiși. I-a sfătuit, cu patos, să nu susțină în gol principii fără a le urma. Iar în încheiere :

— Nu uitați niciodată că soarta voastră e să fiți înaintemergătorii și solii Domnului pe pămînt.

Cînd a tăcut, mulți clătinau din cap.

După aceea, Orbilius s-a apropiat de Marcellus, i-a pus mîna pe umăr și-a zis :

— Să nu te faci niciodată vinovat de reproșul care li se aduce lacedemonienilor, că ar fi „acasă lei, dar vulpi la Efes“.

Apoi s-a dus șchiopătînd spre Tibru, sprijinindu-se din greu în toiag.

Figurat vorbind, metabolismul intelectual al lui Marcellus se regla prin medicamente cu efect laxativ sau de reținere. Deși se arăta sceptic, Marcellus era permanent receptiv la impresii din afară ; consecința era că senzațiile se anulau reciproc. Dar mașinăria omenească e atît de minunată, încît ceea ce alții ar fi numit inconsecvență, Marcellus spunea că-i lipsă de prejudecată. Marcellus era ceea ce numea amicul său atoateștiutor, Xenophon, un credincios fără credință.

De aceea totul i s-a părut absolut plauzibil în felul în care interpreta Caecilia misterele creștine. Dar și cînd se ducea la teatru și-l auzea pe Marullus dînd drumul la cîte-un cîntec deocheat, aplauda și rîdea din tot sufletul, cu ceilalți. Iar acasă, dacă stătea să se gîndească, i se părea una mai prostească decît cealaltă.

Cu rezerva aceasta, care era proprie firii lui Marcellus, filipica lui Orbilius i-a făcut o impresie puternică, mai ales că Orbilius, apostol al blîndeții și împăcării, arătase spada miniei din pricina lui, a lui Marcellus — un gest care pentru nimeni altul nu se mai petrecuse vreodată. Totuși, cel mai tare l-a impresionat faptul că bătrînul cinic i-a amintit de Ruth. Era limpede că Orbilius știa foarte bine cît de puțin eroic fusese rolul lui Marcellus în povestea aceea.

După paisprezece ani, păstra încă totul viu în amintire. La cîtăva vreme după moartea lui Ruth, Marcellus mirase pe toată lumea venind la slujbă mai devreme decît trebuia — cu vreo jumătate de oră. Portarul mai-mai să se îmbolnăvească tot întrebîndu-se care-o fi pricina schimbării. Anomalia a durat cîteva luni, după care, vreo lună, a venit mai mult sau mai puțin punctual și după aceea și-a reluat vechiul obicei să întîrzie. Își mai aducea aminte că, într-o zi, a observat cum el tot mai trăia, deși Ruth murise, a observat cum, de exemplu, iar încep să-i placă icrele. Se întîmplă cîteodată să descoperi lucruri de-astea.

În zilele acelea, cînd amintirea lui Ruth ardea în el din nou, cu flacără pură, era mai convenabil să-și petreacă vremea pe la Elina decît la Caecilia. Elina nu pretindea calități supraomenești și nu se arăta niciodată inflexibilă în genul Caeciliei. Dimpotrivă, după întîlnirea de la Templul lui Isis, la aniversarea orașului, trecuse în extrema cealaltă. Părea să se afle într-o stare de adorație fericită-nefericită, era mereu gata, de cîte ori deschidea iubitul ei gura, să-l aprobe cu un zîmbet.

Pentru că nu puteau vorbi acasă nestingheriți, Elina l-a rugat pe Marcellus s-o însoțească prin magazine. Așa că, într-o zi, au ieșit împreună să facă mici cumpărături — o trusă de manichiură, o tăbliță de scris, o sticlută de parfum, și niște fleacuri pentru dat la sclavi sau la copii de ziua lor. În timpul expediției, s-au dus la magazinul unui bijutier — era al lui Agathopus, pe Via Nova — unde Elina a dat cu ochii de un topaz nemontat, deosebit

de mare și frumos șlefuit. În vreme ce bijutierul se îndepărtase nițel, i l-a arătat lui Marcellus, zicînd :

— Nu-i așa că-i o minune ?

Marcellus s-a uitat în treacăt și a ridicat din umeri.

— Sticlă, zise el cu dispreț.

Ea îl privi uimită, iar bijutierul se apropie, iritat și roșu la față.

— Domnul glumește, zise, șovăitor.

— Ba n-am deloc chef de glumă, răspunse Marcellus. Ia uită-te.

S-au uitat întii cu ochiul liber și pe urmă cu lupa, iar Marcellus explica de ce nu-i piatra aceea topaz.

— Imposibil, exclamă bijutierul. Piatra e garantată de numele meu.

— Cu atît mai rău pentru numele dumitale, zise Marcellus. Trimite să vină poliția.

Bijutierul avu o ezitare. Mai tîrziu a venit și controlul. Magazinul era tixit de marfă autentică amestecată, dubios, cu imitații.

— Cum de ți-ai dat seama ? întrebă Elina cînd au ieșit din nou în stradă.

— Ei, mă pricep nițel la lucruri de-astea, răspunse el, indiferent. Și era adevărat. Se pricepea la pietre prețioase și cai, iar la stridii ți-ar fi putut spune fără șovăială dacă sînt de la Centucellae, din Lacul Lucrin sau din altă parte. Papirius avusese grijă ca Marcellus să deprindă toate astea înainte de a avea douăzeci de ani.

Iar Elina se întoarse acasă cu o impresie și mai puternică asupra personalității lui Marcellus, pe care-l vedea superior nu numai bietului Nig, ci și oricărui alt bărbat pe care-l văzuse vreodată.

Pe Caecilia ar fi impresionat-o mai puțin.

E probabil că s-au spus mai multe prostii despre iubire decît vorbe înțelepte despre toate celelalte lucruri. O maximă a lui Euphemus, dintre cele mai răsuflăte, zicea : cui pe cui se scoate și femeie pe femeie. Între timp, a venit o scurtă perioadă în care viața l-a copleșit pe Marcellus în așa măsură, încît a uitat aproape totul, afară de jocul deșertăciunii și ipocriziei, cum spunea Caecilia, adică viața exterioară, munca și lupta să păstreze aparen-

tele. În viața lui Marcellus, teatrul acesta al deșertăciunii devenea într-adevăr prea serios pentru un motiv de asemenea inconsistență.

Nenorocirea s-a petrecut cam la vremea cînd zburau corbii spre locul unde s-a dat „Lupta de pe Podișul Tobei Mari“, cu care-și bat copiii capul pînă-n ziua de astăzi, pentru că aici au fost salvate de la nimicire legiunile lui Marcus Aurelius prin ceea ce avea să se numească „Minunea Legiunii Trăsnet“. Evenimentul n-a avut însemnătate doar pentru Marcellus, dar a fost și primul fapt care a răscolit întreg orașul în vara aceea.

Așa cum se întîmplă cînd vin mai multe nenorociri deodată, s-a observat și atunci că semne se arătaseră dinainte. Natura își făcea comentariul modest prin cîte un cutremur, prin comete, ploaie de broaște sau alte asemenea minuni. În cazul de față, semnul a fost precis fătutul unei catîrce.

Și, ca de obicei, nenorocirile se țineau lanț. Începeau cu o senzație de neliniște — sau așa ți se părea, cînd te gîndeai în urmă. În cîrciumile de pe Strada Săndălarilor s-au auzit curînd tot felul de zvonuri de prăbușiri, de falimente ca și sigure. O societate de import și export nu mai plătea ; la fel patru fabricanți de sticlă din Alexandria, asociați ; au urmat mai multe cariere de piatră, cîteva cărămidării, o asociație de instalatori și un atelier de împletit coșuri. Nici una nu avea cine știe ce importanță în sine, dar luate împreună toate eșecurile astea te puneau pe gînduri. După o vreme, a venit rîndul industriei bronzului. Cele două fabrici cunoscute în lumea întreagă, ale lui P. Cipius Polybius și L. Ansius Epaphroditus s-au prăbușit iremediabil și, în cele din urmă, s-a petrecut marea catastrofă — casa de schimb la care lucra Marcellus a capitulat, pe tăcute. Într-o dimineată, cei doi directori au fost găsiți cu vinele tăiate, ghemuiți pe scaune în fața mesei de lucru pe care lăsaseră o scurtă prezentare a falimentului. Firma fusese un fel de centru al bancherilor și agenților de schimb, locul în care se vindeau și se schimbau scrisori de credit. Rezultatul inevitabil a fost o nouă serie de prăbușiri.

Pentru Marcellus, tragedia a venit aproape ca o ușurare. Cunoaștem cu toții satisfacția pe care ți-o dă implicarea totală în niște probleme. Simplul fapt că se întâmplă ceva, fie și neplăcut, trezește în om forțe pe care nici nu și le bănuia. Pentru Marcellus, jocul dublu, îndelungat și obositor, față de cele două femei trecea pe planul secund, deocamdată. Marele efort pe care pretindea că i-l cer afacerile, dar care de fapt nu era cine știe ce, devenea, în sfârșit, o realitate. Timp de două săptămîni a lucrat zi și noapte, dormind mai mult pe apucate. Trebuia dat creditorilor, cît mai repede cu putință, ce bruma le mai rămăsese. Dar veni și dimineața cînd Marcellus, însoțit de bătrînul portar, a coborît scările largi pentru ultima oară. Portarul a încuiat ușa atent, a controlat zăvorul, să vadă dacă ține, și la despărțire a dat mîna cu Marcellus, pentru prima și ultima oară în viață.

— Acum n-avem de unde ști cine-o să ne mai cumpere, zise el, încrețindu-și fruntea cu îngrijorare.

— Vremuri grele, observă Marcellus, posomorît. Îi părea rău de bătrîn, îl cunoștea de cincisprezece ani.

— N-au fost vremuri mai aiurite de cînd era Jupiter copil și vindea violete în piață, zise portarul, gata să plîngă.

— Aulus ar fi trebuit să se gîndească și la tine, declară Marcellus. Dar bătrînul servitor spuse liniștit:

— Să nu mai tragem de barbă un leu mort.

S-au întors amîndoi și s-au mai uitat o dată la firmă. Parcă n-o mai văzuseră niciodată.

Scrisa pe ea „Aulus Vettius Conviva“, cu litere înalte, de un stil demodat. Acesta era numele celui mai bătrîn dintre asociați și înainte fusese al lui taică-său. Sub firmă și pe toate obloanele zăbrelite era scris „De închiriat“.

Abia se crăpase de ziuă, dar oamenii dintr-o sectă sau alta și începuseră să frigă pește pe stradă, cum le cerea zeul lor să facă în ziua aceea a anului.

Pînă atunci Marcellus fusese mereu învingător. Nu era mare lucru, cum s-ar putea crede la prima vedere. Se poate ajunge la asta ocolind toate motivele clare de înfrîngere. Luați, de exemplu, anul în care a fost Marcel-

lus campion absolut la aruncarea suliței, pe Cîmpul lui Marte (cînd erau consuli ordinari Lucius Aelianus și Pastor). N-a intrat în concurs pînă n-a fost sigur că nu sînt adversari puternici. Și după aceea s-a putut bucura netulburat de triumful său, prin simpla prezență pe perețe a suliței cu mîner de argint și a cununii de laur.

Mai mult, se întovărășea de obicei cu „învingători“, sau cel puțin cu oameni plini de ei, care se considerau învingători. Pentru că nu mai avea de lucru, Marcellus îi cunoștea acum înțîia oară și pe ceilalți, prin Rab Chanina — aceia pe care înfrîngerea și supunerea îi făcuseră docili, apatici, sau invidioși. Apropierea de oamenii aceștia, pe care-i știa din vedere de cînd era mic, însemna descoperirea unei lumi cu totul noi și foarte ciudate. După ce i-a cunoscut bine, a simțit ca pe-o înfrîngere umilitoare faptul că oamenii aceia nu și-au putut învinge niciodată complet neîncrederea și sfiala față de el, domnul cel simandicos.

Rab Chanina îmbătrînise înainte de vreme. Puteai să spui că i se trage din lupta cu suferința și cu moartea, dar era legată mai degrabă de veșnicele necazuri cu parohia, care pînă la urmă au reușit să-l doboare. Cînd se întorcea, istovit, de pe la nevoiași și muribunzi, îl aștepta porția zilnică de îndoieli și dezbinări mărunte, de care trebuia să se ocupe singur, sau cu Sfatul Bătrînilor. Se simțea absolut nepotrivit să vadă de asemenea fleacuri, așa cum s-ar simți un muncitor în port, pe care după o zi grea de muncă l-ai pune să-ți vîre ață în ac. Ridicau, de exemplu, problema dacă era admisibil ca membrii comunității să accepte slujbe legate direct sau indirect de religiile păgîne. Pentru cei folosiți la anumite servicii minore, problema se rezolva prin cutumă sau decret papal, dar pentru alte activități nu puteai hotări decît de la o zi la alta. Evident că, trecînd la creștinism, hangii și proprietarii de tripouri trebuiau să se lase de meserie, ca și femeile ușoare. În privința sculptorilor, totul depindea de natura muncii lor, deși, practic vorbind, aproape că nici nu făceau altceva decît idoli — încît sculptorilor li se zicea, curent, cioplitorii lui Hermes.

Totuși, în cazul lor se putea face un aranjament general prin care să fie tolerați temporar. Mai greu de rezolvat a fost problema pe care a pus-o un personaj chinuit de neliniște : oare un proaspăt creștin, care toată viața și-a câștigat existența făcând din os bilete de teatru, poate să-și continue activitatea sau nu ? În arta aceasta ajunsese la perfecțiune și altceva nu știa să facă. Sau cazul unui servitor de baie. Băile aveau o faimă tare proastă, încît creștinii întii își făceau cruce și pe urmă intrau. Sau un tocilar care de-o generație nu făcea decît cuțite de jertfă. Ca să nu mai vorbim de soldați — că gladiatorii oricum fuseseră desființați. Fiecare nou caz era o problemă presupunînd lungi discuții. În asemenea dezbateri Rab Chanina adopta o poziție moderată ; totuși, încolțit de atacurile permanente ale fanaticilor, se schimbase complet și acum insista atît de ferm asupra unor cerințe extreme, încît nu-l mai puteau urma nici chiar fanaticii. Și iar era singur, de două ori mai singur, pentru că și cei toleranți îl priveau acum fără încredere. Și la sfîrșit ajunsese atît de departe, încît nu îndrăznea să mai predice singurul lucru care-avea importanță : să credem în botez și împărtășanie, dar, în primul și în ultimul rînd, să ne iubim aproapele — nu fratele sau pe cel de-o religie cu noi, ci pe toți : pe cerșetorul din stradă, pe fata de la bordel, pe ucigașul dus la execuție, pe preotul păgîn, pe toată lumea. Nu avea curajul să le predice asta, fiindcă vedea cum se usucă în el însuși puterea de a iubi.

Ceea ce i-a apropiat pe Rab Chanina și pe Marcellus a fost interesul lui Marcellus față de masa destul de amorfă a galileenilor, interes apărut indirect, dar fiind din ce în ce mai puternic. Poate-i mai apropiau pesimismul social-economic și cunoștințele comune ; dar ceea ce i-a legat în mod deosebit a fost sentimentul de izolare care-i stăpînea atunci pe amîndoi. Lui Marcellus nu-i mai făcea plăcere să se abată pe la „Patru Șipote“. Obișnuiții localului ajunseseră treptat să i se pară jalnici și nu se mai ducea decît rar pe acolo. Nici la Templul Păcii nu se simțea mult mai bine. Îl enerva să participe zi de zi la exerciții superficiale și pline de suficiență în judecarea tuturor lucrurilor. Și mai ales se plictisea să urmărească

echilibristica periculoasă a lui Xenophon, care, după vechiul obicei, umbla pe zidul de hotar al cunoaşterii şi de cele mai multe ori cădea pe dinafară. Dar îl enerva grozav să-l audă pe omul acesta plin de el spunînd că toate casele de rugăciune ale galileenilor nu cuprind altceva decît „Catedre de parazitologie“. Adevărul este că el nici nu călcase vreodată într-o casă de rugăciune.

Marcellus şi Rab Chanina s-au cunoscut într-o zi cînd făceau o mică plimbare pe Cîmpul lui Marte, în jos, spre Tibru. Abia începea căldura verii. O lebădă venerabilă ciugulea pe pajişte — din cînd în cînd îşi întindea aripile şi le bătea cu zgomot, le aduna iar pe lîngă corp, îşi vira capul sub cîte una din ele şi adormea.

Nu era lume multă în parc ; treceau acum pe lîngă un bărbat construit athletic, cu aer trufaş. Purta o umbrelă de soare în dungi, iar contrastul dintre silueta virilă şi podoaba aceasta feminină i-a părut lui Marcellus atît de izbitor, încît a izbucnit în rîs. Era Paris, idolul aristocratelor romane. Marcellus auzise despre el că doarme pe perne de mătase neagră şi unsoarele cu care-şi dă au valoarea greutateii lor în aur. Se zicea că zece sclavi sirieni îl ajută la toaletă şi că preţiosul glas i-l îngrijesc patru specialişti de gît. În sfîrşit, în limbajul grosolan din Argiletum, se spunea că nu-i decît un escroc ordinar şi un fătălău.

— Dar are suflet, zise Rab Chanina.

Marcellus strînse din umeri.

— Şi e un fiu bun, adăugă preotul. Primul lucru pe care l-a făcut după ce l-a instalat în oraş Lucius Verus a fost să-şi aducă bătrîna mamă. Am văzut-o — o băbuţă de la ţară, cu ochii roşii, care au plîns mult la vremea lor dar arată şi cît fum au înghiţit, la vatră, cîtă lumină proastă şi tot ce înseamnă sărăcie. Cînd are el musafiri, bătrîna intră şi le urează bun venit, iar el spune :

— E mama mea.

Au coborît pe malul Tibrului pînă la arsenal. Rab Chanina a urmat :

— Şi are necazurile lui : un fiu cu mintea întuneată — fie ca Domnul să-i dea din mare lumina Sa ! —

o fată care a luat căi greșite. Și nu mulți își iubesc copiii ca el.

Marcellus avea să fie curînd uimit de cît de bine cunoștea Rab Chanina problemele intime ale oamenilor. Ai fi zis că preotul are un simț în plus, prin care descoperea lucruri nevăzute de ceilalți, dar care-l făcea să nu observe întotdeauna ceea ce era evident. Mai mult, el nu lua niciodată în seamă nedreptățile pe care le suferea.

Marcellus a ajuns pînă la urmă la preot acasă. S-au așezat să mănînce — lucruri mai mult decît simple : pîine, ulei, sare și niște heringi mici, cu înfățișare pioasă, dintre cei care erau prezentați în prăvălii drept „cele mai fine delicatese pentru mesele reci“. Marcellus știa că Urban l-a persecutat de multe ori pe Rab Chanina și atunci n-a scăpat prilejul să-l critice nițel pe vicar. Marcellus aduse vorba de Urban și la masă, dar Rab Chanina n-a spus decît :

— Îmi pare bine că l-ai cunoscut. Arde de nerăbdare să ajungă martir. Zelul lui e un exemplu.

— Nu poate să mă sufere, spuse Marcellus, înciudat.

— Foarte bine, dragul meu, tu iubește-l, răspunse Rab Chanina și Marcellus și-a dat seama atunci că are un anume sens și perspectiva aceasta asupra lucrurilor. Înainte de-a se ridica de la masă, Rab Chanina întrebă, abrupt :

— Tu de ce nu te-ai însurat ?

Întrebarea putea părea indiscretă și inoportună, dar Marcellus n-a luat-o așa. A parat cu o altă întrebare :

— Dacă tot veni vorba, iubite Rabin, tu de ce nu te-ai însurat ?

Popa își lăsă în jos capul acoperit cu fes roșu și tăcu, frămîntînd un cocoloș de pîine pe fața de masă. Pe urmă spuse încet :

— După cum știi, sînt evreu, m-am născut la Ierusalim și nu stau de prea multă vreme la Roma... În țara mea — urmă el după o pauză — mă trag dintr-o familie de preoți — Kohanim, cum zicem noi, care n-au voie să se însoare cu femei de alt neam.

— Atunci de ce n-ai luat o femeie de neamul tău ? întrebă Marcellus ?

Rab Chanina răspunse :

— Acum sînt galileean și aș putea să mă însor cu cine vreau — nemaifiind din preoțimea evreiască.

— Și-atunci ? întrebă Marcellus.

— Păi, dragă Marcellus, zise Rab Chanina, în primul rînd că datoriile mele ca păstor al enoriașilor creștini îmi răpesc tot timpul și nu uita, prietene, că om sînt și eu. Acum cîțiva ani — vreo trei — patru, așa ceva — am cunoscut o fată...

— Și... ? întrebă Marcellus.

— Și de-atunci am jurat să rămîn necăsătorit, zise preotul, grav.

— Dar de ce ?

— E mireasa lui Hristos, răspunse Rab Chanina cu un zîmbet plin de lumină.

Unele date se fixează ușor în memorie. Era 1 iulie cînd Marcellus, contrar obiceiului, s-a sculat în zori să meargă la Caecilia ; 1 iulie cu siguranță, pentru că Roma — sau mai degrabă zona de case cu chirie a orașului — era cuprinsă de larma tradițională a zilei mută-tului. Pe la ceasul al zecelea, cînd străzile erau supuse din plin circulației, se strînseseră în fața porților orașului șiruri de asini și cățiri, cai și căruțe grele, harabale trase agale de boi cu coarnele și copitele vopsite și jugul împodobit cu flori. Toate se duceau spre piețele din cartierul fluvial, unde se făceau închirierile, cu scandal, plîsete, scene dramatice. De aici, atelajele se răspîndeau prin tot orașul și noaptea tîrziu tot mai hodorogeau, pentru cei care, în anul acela, se îmbogățiseră prea mult pentru locuințele lor modeste sau pentru cei pe care sărăcia îi silea să-și reducă cheltuielile. Ca să nu mai vorbim de spectacolul mizer al sutelor de familii ce fuseseră zvîrlite în stradă dis-de-dimineață și care la apus încă mai stăteau de pază pe lîngă bietele rămășițe ale mobilei, cîtă le mai lăsase gazda păgubașă.

La vremea cînd Marcellus trecea prin oraș, se vedeau numai cîțiva precursori răzleți ai acestei triste armate. Orașul abia se trezea. Mai mulți ucenici de brutar zoreau

cu coșurile pe cap ; unui client se duceau la patronii lor ; cițiva nenorociți fără casă, cenușii la față — și gărzile poliției — asta era toată lumea de pe stradă. La porțile orașului vizitii moțăiau în trăsură. Un bețiv se tocmea cu singurul vizitiu treaz, ca să ia trăsura. Pomii răspindeau parfumuri. Era răcoare, acea răcoare promițind o zi călduroasă ; iar cocoșii tot mai cîntau cînd a ajuns Marcellus la domeniul Caeciliiilor.

Chiar atunci deschidea Caecilius ușile duble dinspre grădină și le înțepenea în lături, ca pe urmă să zîmbească, mulțumit, către pajiști și hotare. Mulțumirea era un lucru pe care Caecilius îl îmbrăca dimineața, odată cu lenjeria intimă. Pentru el, mulțumirea era mai degrabă un act de voință decît o stare de spirit.

Dunga lată de purpură de pe togă și sandalele înalte cu legături negre arătau că Caecilius trebuia să se ducă devreme la o adunare excepțională a Senatului, fapt pe care l-a confirmat înainte să apuce Marcellus să întrebe.

— Ne întîlnim cu Pretorul, zise. Trebuie să-ți spun, strict confidențial, că situația pe front este absolut critică. Ne sosesc zi de zi mesaje, să ne pregătim pentru încercări dintre cele mai grele. Imperatorul în persoană, cu opt legiuni, este încercuit pe Podișul Tobei Mari. Ultimele știri sînt că proviziile armatei s-au redus la minimum.

— Și dacă va fi silit să capituleze ? întrebă Marcellus.

— Atunci nu văd ce i-ar împiedica pe barbari să se năpustească asupra noastră.

— Și asta ar fi sfîrșitul Romei, prevesti Marcellus.

— Ei, nu. S-așteptăm să vedem. Azi trebuie să ne ocupăm de formarea unui nou front lîngă Aquileia, în caz că este înfrîntă armata principală. Dar Imperatorul, Marcellus ! Fără el, sîntem pierduți. *Nu putem fără el*, repetă, încet. Dacă reușește Commodus, Roma va ajunge o mlaștină a mizeriei.

— Dar creștinii or s-o ducă mai bine, adăugă Marcellus.

— Mai bine zile rele sub Marcus Aurelius decît zile bune sub Commodus, răspunse Caecilius, răsplat.

Și într-adevăr, așa părea să fie, că nu se poate fără domnul batjocorit și mult iubit. „Cap plecat de boșorog“, i se zicea Împăratului. Ovidius Cassius l-a făcut „Babă habotnică“, iar Imperatorul a auzit și a uitat în aceeași zi. „Încornoratul“, croncănea Marullus frenetic de pe stînghia lui la Teatrul Marcellin și de la Dunăre la Tigrus se tot repeta ecoul, înmîit : „Încornoratul“. Împăratul auzea și asta și, ca răspuns, i-a ridicat pe faimoșii amanți ai soției sale la funcții strălucite. Căci era pios în adevăr și poate era întru totul cum se bîrfea ; însă chiar dacă-și ținea moale capul, în jos și-i înghețau picioarele, chiar dacă suferea de gută și era nițel sub papuc, nu tulbura totuși cu nimic Roma prin abaterile lui de la idealul de bărbăție convențional severă. În vreme ce batjocoritorii își vedeau de treabă acasă la ei, Imperatorul, cu toată gută și picioarele înghețate, era la marginile imperiului, cu legiunile — soția zvăpăiată și mult iubită la Roma, iar el, la hotarele imperiului, stătea să pedepsească dușmanii. În timp, chiar și aceștia și-au dat seama de uluitoarea lui stăpînire de sine. Și pe barbari i-a iertat, după ce și-au făcut pedeapsa.

— Noi înșine sîntem fiare care ucid și mîncîncă, spusese Marcus Aurelius, cu liniștea lui melancolică.

Dar el nu omora niciodată fără pricină și nici nu mîncă vreodată de dragul mîncării.

— N-avem nici un motiv să fim mîndri de noi, recunoștea el, și atunci nimeni nu-l considera strălucit. Oamenii îi observau mai mult ciudățeniile, așa cum privești ciudățeniile capului de familie. *Pater Patriae* i s-a acordat ca titlu de șapte ori și asta n-a însemnat mai mult decît salutul pe care-l adresezi cuiva după cum i se cuvine. El era într-adevăr părintele tuturor, răspunzător de ei ; pentru el ironiile și răutățile nu reprezentau altceva decît semnul copilăriei lor fără minte.

Pe creștini îi disprețuia.

— Bătrînul Fronto l-a deprins cu ura asta și Dio Cassius i-o întreține, zise Caecilia după plecarea senatorului. Nu cred să existe vreun rău pe care să nu-l pună pe seama galileenilor, în pornirea lor oarbă — sacrificii de copii, slujbe la miezul nopții, adorarea măgarilor, și alte grozăvii

de care să nu mai vorbim. Părintele Urban s-a dus odată la Fronto, puțin înainte de moartea aceluia și l-a dojenit pentru perversitatea de a răspîndi zvonuri fără temei. Dar Fronto nici măcar n-a vrut să recunoască nedreptățirea noastră. De ce ne urăsc, Marcellus ? Cîte mistere n-au venit de la răsărit și le-au acceptat, și pe noi...

— Vezi, asta-i diferența, că ceilalți s-au priceput să se adapteze sau să colaboreze cu ierarhia oficială, răspunse Marcellus. N-au cerut — ca să zic așa — decît un raft în prăvălie, dar creștinismul vrea toate rafturile. Asta trebuia să ducă la conflict.

Caecilia urmări firul raționamentului și zise :

— Păi da — e scris : „Nu am venit pace să vă aduc, ci sabie“. Se prea poate să fie așa.

E scris !

Au stat împreună pînă seara și cea mai mare parte din timp și-au petrecut-o discutînd despre esența literaturii pe care o studiasse Marcellus la sfatul ei. Cărțile pe care le luase de la ea erau pline de sublinieri, iar el nu putea suferi sublinierile. Totuși, dacă semnele erau ale ei, se schimba situația. Ai fi zis că sînt urmele vreunui fluture care și-a virit gheruțele în cerneală, atît erau de fine liniile scrise de Caecilia. În cîteva locuri notase : „Prostii !“ La paginile respective, el era de obicei de acord că-s prostii. În general cădeau de acord în multe privințe, dar la momentul critic fiecare se retrăgea pe poziția lui. Marcellus era ca un ceas cu arcul principal fără piedică. Puteai să-l întorci oricît, după aceea luneca înapoi, cu amabilitate, dar energic. Și trebuia s-o iei de la capăt. Parcă era o cutie magică de zaruri, cu două deschizături, în care zarurile stau cînd într-o parte, cînd în alta și pînă la urmă dispar complet. Marcellus era o figură de scamator. Dar nimeni nu e o scamatorie pură ; și tot ascultînd-o pe Caecilia cum spunea ce e scris, îl umpleau cîteodată nostalgii și hotărîri care micșorau foarte mult distanța dintre ei.

Caecilia vorbea neobosită despre cele mai ciudate lucruri scrise în cărțile acelea. „E scris“ devenea în miinile ei o armă îndreptată cu mult zel spre armura care presupunea ea că acoperă sufletul lui Marcellus. Ezra, Baruch, Daniel, sibilele și Apocalipsul erau doar cîteva din proiectilele ei. Și nu mai puțin discursul pe care Învățătorul

crucificat al creștinilor l-a ținut pe un deal într-un anume loc dintr-o anume țară. Lui Marcellus îi plăcea discursul, era foarte limpede și cu totul extravagant ; refuzînd disprețuitor să accepte limitele omenești.

„Fericiți cei însetați după dreptate ; căci aceia se vor sătura“.

„Întîi căutați Împărăția Domnului și judecata lui și toate lucrurile acestea ale voastre vor fi“.

„Tot ce-ați voi să vi se facă vouă, întocmai să faceți voi altora“.

Dar Marcellus știa totul de la greci, de la Epictetus, de la cinici, de la Orbilius. Și i-a spus-o Caeciliei pe șleau.

— Aș putea la fel de bine să-mi pun mantaua de cinic. Ea răspunse cu un zîmbet prietenos și indulgent :

— Nu, dar ai putea foarte bine, acum sau oricînd, să te arunci cu fața la pămînt dinaintea Celui care a rostit cuvintele acestea.

Marcellus cel impecabil — model de tînăr corect îmbrăcat și bine crescut — să se prosterneze în fața unei spînzurători !

La punctul acesta au ajuns cînd se însera. El se ridică să-și ia rămas bun, prinse amîndouă mîinile fetei în mîinile sale și mulțumi pentru amabila ei învățătură.

— Și ce-ai înțeles tu din toată învățătura asta ? întrebă ea plină de curiozitate.

Marcellus o privi grav și răspunse :

— Că te iubesc.

Ea se încruntă nițel și zise, oftînd :

— Atunci iar trebuie s-o luăm de la capăt.

Era 1 iulie. Chiar dac-ai fi uitat, ți-o aminteau cu prisosință carele supraîncărcate, însoțite de oameni ducînd și ei bagaje, femei cu cîte un copil în brațe și cîțiva agățați de poale. Într-o zi ca aceasta — foarte potrivită după cum se vede — Marcellus și-a transferat, în sfîrșit, iubirea de la Elina la Caecilia. Caecilia, atît de neasemănătoare celorlalte femei pe care le cunoscuse el. Marcellus se apropia de casă ferm hotărît să scrie nu o poezie de dragoste, ci marele poem, poemul divin, de neuitat, despre iubire. În scopul acesta și-a pregătit patru pene de gîscă, a umplut călimările cu cerneală roșie și neagră, ca să

poată scrie inițialele cu roșu și s-a așezat să aștepte. A așteptat mult, foarte mult și, în sfîrșit, a notat în jurnal : „Acum știu ce înseamnă dragostea !“ Așa cum ai scrie, după un șoc electric : „Acum știu ce înseamnă electricitatea“. Dedesubt, după o nouă porție de visare, notă cuvintele memorabile pe care le auzise de la Sergius Felix. „După aceea, cînd întîlneam femei pe care le știam frumoase, parcă se ofiliseră între timp“. Din lene mai mult decît din necinste, a uitat să noteze sursa, iar poemul s-a oprit aici. În sinea lui își dădea seama de conturul vag al adevărului că nu e întotdeauna foarte ușor să exprimi în cuvinte ceea ce simți cu intensitate. A avut nevoie de treizeci și trei de ani ca să-și dea seama de treaba asta.

XVIII

În sfîrșit, fiul rătăcitor se întorcea acasă.

Era 4 iulie, înainte de amiază. Zăpușeala stătuse ca o masă înghețată, care acum, nu se știe de ce, se topea și se scurgea. Dar cum schimbarea încă nu se simțea în case, Strada Săndălarilor era aproape pustie.

Dinspre curtea zarzavagiului venea un băiețuș în uniformă de soldat, rostogolind un cerc împodobit cu clopoței ce umpleau văzduhul cu clinchet zglobiu, pînă-a apărut un golan cu părul negru dinspre Calea Bărbierului, și a făcut vînt cercului pînă la dugheana de sare a Priscillei. Băiețelul era gata să izbucnească în plîns, dar observînd că tiranul era Jon, întrebă, uitîndu-se țintă :

— Unde-ai umblat pîn-acuma, bă ? Ce, te crezi deștept ?

— Asta e soarta înțelepților, să pară cîteodată proști, răspunse Jon cu superioritate și-ar fi zis mai multe dacă nu apărea chiar atunci sora cea mare a băiețelului. Ea nu observase răutatea lui Jon și l-a salutat cu tot entuziasmul :

— Nu ți se pare că lui Tib îi stă perfect uniforma ?

La care Jon răspunse.

— Blana de măgar îi stă bine măgarului și pielea de porc — porcului.

Deci s-a știut că Jon sosea acasă neschimbat.

Pomona și-a stăpinit surpriza când l-a văzut pe Jon cum intră șovăitor în bucătărie, își stinge la canea setea prefăcută și pe urmă bate darabana cu tacîmurile puse doar pentru ea și Philetus. Dar punînd în farfurii ouă, pește, piine, brînză și fructe, Pomona a observat că băiatului nici nu i se mai vedea un ochi, de umflat ce era și roșu, mîna dreaptă-i era înfășurată ca un copil în scutece și se zgîriase rău și la o ureche. În loc să spună, ca de obicei, „Iar te-ai bătut“, Pomona i-a zis :

— Du-te de adu trei-patru lipitori.

La care Jon a zbierat prin ușa deschisă :

— Moș Phil, s-aduci trei-patru lipitori — d-alea mici, ai grijă.

Jon rămînea fără prieteni așa cum pierd mulți copii bănuții pe care-i primesc. Acum ar fi fost singur și părăsit ca un țințar la vremea Crăciunului, dac-ar fi îndrăznit cumva să se arate la față pe la Templul lui Isis. Chiar și Pabek, căruia îi pusese mai ieri o catapasmă cu făină de orz și zeamă de *oxalis* și de *sempervivens*, cum ar fi dat cu ochii de el acolo ar fi și apucat o mătură să-l gonească.

Tot secretul acestor schimbări, dușmănia micilor egipteni față de Jon, își găsea explicația în venirea lui Sergius Felix la Templu cu vreo două săptămîni în urmă. Cum întimplător a dat și de Jon, Sergius l-a întrebat dacă observase cîte ceva.

— Am observat că Horus fură bani din automatul de apă sfîntă, răspunse Jon plin de zel, arătînd cu capul într-acolo. Sergius Felix încuviință, gînditor. Nici nu se aștepta la altceva din partea unui egiptean. Nu-i inghițea deloc pe fiii Nilului.

— Dar Muth o să-l pedepsească, sînt sigur, mai zise băiatul. Muth, adică mamă, era tot una cu Athyri, Methyer sau Isis, iar Sergius Felix era și el de acord că nu se putea ca Marea Mumă să nu ia măsuri împotriva unei asemenea ticăloșii. Urmă :

— Dar altceva ai mai văzut ?

Jon privi în jur, prudent, apoi răspunse :

— Horus doarme o mare parte din zi și noaptea se duce la capela cea mică a lui Isis și Bubastis. Vine de acolo

cu tablete pentru Bîgesa, care se scoală imediat și le citește.

Sergius Felix își mușcă buza și dădu din cap.

— Și-asta cînd se întîmplă ?

— Mai ales cînd Typho smulge ochiul lui Kaemin, răspunse Jon, iar Sergius Felix înțelese îndată ce vrea să spună expresia : anume că fenomenul se petrece fără ajutorul lunii. Mergînd încet spre trepte, Sergius Felix spuse cu indiferență :

— O să-i trimit la tine cînd pe Tom, cînd pe Paul, să mă ții prin ei la curent cu ce se-ntîmplă.

— Trimite-o și pe Marcia, îl rugă Jon, iar Sergius Felix i-a promis că o trimite. Înainte să plece, militarul a pus o monedă în automatul de apă sfîntă și s-a stropit din belșug cu apa care șterge păcatul. Nimeni n-ar fi crezut că e vreo legătură între bătrînul țanțoș și băiatul cu trompeta preoțească de sticlă și os la brîu.

Afacerea se limpezește mai mult dacă ne aruncăm ochii peste cele cîteva rînduri dintr-un raport al șefului poliției secrete către Guvernatorul Romei.

„...în sfîrșit, am luat în serviciul *Curiosei* trei băieți — Jonas, Paulus și Tomas — toți din Strada Săndălarilor. Tom lucrează la Isis de pe Cîmpul lui Marte, Paul la Școala egipteană de detectivi și Jon la Isis și Serapis din Regiunea a treia. Din observațiile lor reiese destul de clar că vestile circulă pe la Capela lui Isis și Bubastis de pe dealul Capitolin. Cercetările au confirmat bănuiala. Se știe că pe soli îi opresc hangiii de la Trei Păuni și Măgarul Sălbatic, la o distanță de două-trei zile călare pe drumul peste munți ; acolo sînt deschise mesajele, se citesc și se pecetluiesc la loc. Conținutul se comunică după aceea la numita capelă prin semnale de torță sau porumbei călători. Propunem ca cei doi hangii să fie pedepsiți exemplar...”

Ce-a mai fost după aceea i-a povestit Marcia, fata de suflet cea isteată a părintelui Hyacinth, prietenei ei Julia, cu jurămint să nu mai spună la nimeni. Iată descrierea evenimentelor, pe scurt, punctate din belșug cu exclamații și tot felul de manifestări.

— Sigur că l-ar fi putut umfla fără atîta zarvă, dar n-au vrut, ca să nu trezească bănuieli. Așa că i-am promis lui Jon să aranjez eu o întîlnire cu Horus într-o noapte cînd o fi bezna mai mare. Locul trebuia să fie la smochinul sălbatic, pe drum spre Capitoliu — știi, locul ăla unde stă în fiecare noapte o stafie cu capul sub braț.

Dar mi-a dat Jon un inel de fier de la spînzurătoare și un desen al diavolului lor făcut de Horus — dracul ăla cu cap de măgar și ce mai are el. Doamne, ce nervoasă eram ! Ți-amintești cum zicea în cartea de citire : „Mi-era groază : mi se făcuse părul măciucă și limba-mi înțepenise în gît ?” Nu e cu nimic exagerat. I-am spus lui Jon dinainte că dacă Horus încearcă să mă sărute, cu dinții lui scîrboși de șobolan, o să țip. Dar Jon mi-a spus că nu trebuie să stricăm toată nava pentru-un strop de catran și chiar așa și era. Și pe urmă a venit Horus și-a zis : „Vino, iubito” și-n tot timpul ăsta să știi c-a ținut-o pe prietena lui acolo, la Templu. O chema Isidora, sau așa ceva. Și-nainte de asta a avut una pe care o chema Neilus. Și sigur că pe urmă a vrut să mă sărute, dar Jon a apărut ca din pămînt și-a strigat la el : „Ce-i asta, Horus ? Să nu-ți închipui c-o s-o pupi tu pe prietena mea”...

— Tu te-ai plimbat vreodată cu Jon ? întrebă Julia, severă.

— Nu fi măgăriță — niciodată, o asigură Marcia.

— Și nici nu te-a sărutat în seara aia ? insistă Julia.

— Nu, sigur că nu, ce ești proastă ? o bruscă Marcia. Ascultă mai departe. Atunci Horus mi-a zis : „Ține tu asta, iubito”. Dar eu am țipat că n-am curajul. Așa c-a ascuns-o. Jon avea ceva la o mîină, că pusese niște petrol pe foc la slujba lui Paetus, dar totuși s-a repezit la Horus, i-a zburat doi dinți și i-a învinețit un ochi. Pe urmă n-au mai putut să dea de sulul pe care-l avusese Horus la el. Îți închipui că-l vîrîsem la piept. Și Horus se smiorcăia și zicea că nu-ndrăznește să se ducă acasă și Jon i-a spus că atunci să se culce pe grămada de gunoaie. Dup’aia Jon m-a condus acasă, și pe urmă s-a dus să dea pergamentul la un domn, n-a vrut să-mi spună cine.

— L-a bătut rău pe Horus ? întrebă Julia îngrijorată.

— Arăta de groază, recunosc Marcia.

— Ascultă, Marcia, zise Julia, nu-i așa că Jon ți se pare un băiat grozav ?

Marcia stătu să se gîndească o clipă.

— Într-un fel, răspunse. Dar nu e genul meu.

În casa doctorului, Jon își lua gustarea pe tăcute. Aproape de sfîrșitul mesei și-a băgat capul pe ușă Rufus și a dat cu ochii de Jon. Rufus duhnea de departe a gustarea pe care-o luase la „Patru Șipote“ și nu dădea nici un semn că i-ar fi fost dor de băiat. Din contră, a privit fața desfigurată și a pus, laconic diagnosticul :

— Ochi opalin. Aplică-i două stridii mari pe rană, îi zise Pomonei. Sînt mult mai bune decît lipitorile.

Terentius Heo, șeful poliției drumurilor, s-a dus călare cu mai multe gărzi, i-a bătut pe hangii în cuie, de mîini, la ușa closetelor lor ; trei zile și trei nopți i-au ținut așa, doar cu atîta mîncare și băutură cît să nu le iasă de tot din trupul murdar sufletul și mai murdar.

Lui Biqesa nu i s-a întîmplat nimic, doar că a primit un mesaj din partea *Curiosei*. Totuși, Turcius Amachius a închis capela egipteană de pe Capitoliu. O lună mai tîrziu a fost redeschisă — după dorința expresă a lui Caesar, deși Guvernatorul era împotrivă. Motivul acestei lipse de fermitate a fost minunata întîmplare de la Podișul Tobei Mari, unde legiunile lui Caesar au scăpat dintr-o situație disperată și au ajuns chiar să nimicească dușmanul datorită unei furtuni demonice. Evenimentul este cunoscut pînă în zilele noastre ca „Minunea Legiunilor Tunătoare“, și s-a petrecut datorită rugăciunilor lui Arnuphis, preotul armatei, așa că-i de înțeles simpatia lui Caesar pentru egipteni, simpatie care a durat multă vreme după aceea. Faptul a înrăutățit considerabil soarta creștinilor. În ultima parte a verii, Caesar a dat ordine limpezi să se acționeze, la nevoie, împotriva celor care provoacă spaimă în mintea slabă a prostimii cu tot felul de superstiții. Cînd s-au aplicat măsurile acestea, întîi și-ntîi casa de rugăciune a lui Rab Chanina a avut de suferit.

Primele vești despre miracolul armatei au sosit la Roma pe 15 iulie, de ziua Paradei Cavalerului. Curierul a venit pe la prînz și i-a dus mesajul Pretorului, care a adus

imediat la cunoștință poporului veștile excepționale. Epistola era scrisă de Marcus Aurelius în persoană și spunea :

„Cu ajutorul lui Dumnezeu, am reușit să străpungem liniile quazilor și să decimăm dușmanii. Ei l-au gonit pe regele Tutlius și l-au pus în locul lui pe Ariogusus, dar eu nu-l recunosc. A venit rîndul sarmaților și iazigilor. Am socoteli de încheiat cu Zanticus, pentru necredința lui. Acum, în sfîrșit, zic că ne putem gîndi și la terminarea acestui război îndelungat și nefericit. Transmiteți romanilor mesajul meu. În fiecare zi mă rog pentru popor. Să se roage și el pentru mine“.

Chiar a doua zi, poarta orașului s-a deschis dinaintea coloanei de luptători înrolați pe care Caesar îi onorase cu numele de *obsequentes* — cei supuși lui întru totul. Aduceau două știri de la Magus Arnuphis, una pentru guvern și alta pentru Marele Preot Biqesa. Pînă a doua zi orașul a aflat toate detaliile. Și trebuie să recunoaștem că prezentarea n-a pierdut nimic apărînd în veșmînt egiptean.

Familia de pe Alta Semita a pus mîna pe o „gazetă“, de unde a obținut cea mai mare parte a informațiilor. Era vorba de Hippolytus, unul cu buză de iepure, pe care-l folosea biroul de știri al lui Biqesa. Bunica Papiria era dintre adepții cei mai critici și cei mai recunoscători ai lui Hippolytus. Bătrîna privea pe deasupra cupei joase cu vin fiert pe care-o legăna cu trei degete — ochișorii ei strălucitori erau ca un simbol al acelei curiozități puternice, trădînd o minte însetată și credincioasă. Euphemus era gata oricînd să atace minciunile „presei“, inexactitatea, senzaționalul și toate celelalte imperfecții caracteristice. Gazeta în persoană, adică Hippolytus, era atoateștiutor precum Heimdal¹, iar acolo unde i se sfîrșea știința, Hippolytus se înfășura în toga unei politicoase discreții. E sigur că lumea s-ar descurca și acum la fel de bine dacă zeii scrisului s-ar hotărî într-o zi să ia de pe lume tiparnițele.

Hippolytus vorbea grecește cu accent egiptean. Nu e deloc lipsit de amuzament s-ascuți vorbindu-se grecește

¹ Zeu în mitologia scandinavă.

cu accent egiptean, mai ales dacă vorbitorul are buză de iepure, se topește de căldură și-și dă toată silința să termine povestea cât mai repede. Hippolytus îi iniția pe ascultători în amănuntele aventurii care se sfîrșise cu bine — bunica Papiria era în admirația lui.

— Arnuphis susține că tot meritul este, desigur, al lui Hermes și că el personal n-a fost decît o umilă unealtă, zise Hippolytus, care tocmai se lăudase că ani de zile a fost printre cei mai buni prieteni ai lui Arnuphis.

— Cochetărie teologică, zise Euphemus disprețuitor. Aș putea să jur că-i gata să crape de atîta importanță — dacă n-a și crăpat pîn-acum. Altfel înseamnă că nu știu nimic despre popi.

— Și cît timp au stat încercuite legiunile ? se interesă bătrîna, ca să schimbe vorba, deși gîndea la fel ca Euphemus.

— Trei zile, răspunse gazeta. Trei zile fără nici un fel de provizii. Podișul Tobei Mari e greu de urcat, quazii ocupau toate căile de acces și așteptau ca foamea să-i facă pe-ai noștri să coboare. Era cumplit de cald și legiunile stăteau în formație zi și noapte. După trei zile, încordarea, rănile, soarele și setea îi redusese ră pe romani la cea mai cruntă mizerie, iar zeii nu băgau în seamă rugăciunile preoților nici cît... de exemplu... vai...

— Înțepătura de albină pe crupa unui elefant, suflă Euphemus.

— Nu-i băgau în seamă deloc, urmă Hippolytus. Totuși, la sfîrșit, Arnuphis s-a apropiat de Caesar și a anunțat că-l va invoca pe Hermes. Preotul zicea că probabil cel mai potrivit lucru în situația aceea era să facă apel la zeul văzduhului.

— Și chiar Hermes a fost cu pricina ? întrebă Papiria.

— Nori grei au pornit să se adune dinspre miazănoapte în timpul rugăciunii, începu Hippolytus, măreț.

— E sigur că dinspre miazănoapte ? l-a întrerupt, critic, Euphemus.

— La sfîrșitul rugăciunii au căzut primii stropi de ploaie, zise „gazeta“ mai departe. Curînd ploaia s-a dezlăn-

țuit și romanii sorbeau apa cu gurile larg deschise, iar în coifuri și scuturi strîngeau apă cît mai multă pentru cai. Și inamicul înainta. Ploaia s-a schimbat în grindină înspăimîntătoare, îi izbea pe barbari drept în față și-n rîndurile lor cădeau trăsnete. La un moment dat apa și focul s-au abătut deodată asupra hoardelor de quazi.

— De ce hoarde, amice ? Ai spus vreodată hoarde de romani ? întrebă Euphemus, preocupat.

Hippolytus și-a terminat relatarea fără să se sinchi-sească de întrerupere.

— Cînd furtuna era-n toi, Marcus Aurelius a făcut semn legiunii de „căței“, cum le zic soldații, legiunea formată din briganzi dalmațieni și dardanieni. Strigătul lor de luptă imită răcnetul panterei — se zguduia pămîntul cînd au pornit ei. Nu se știe cîți dușmani au fost uciși. Dar la apusul soarelui, ținutul din jurul podișului parcă era un abator, și s-a luat enorm de multă pradă.

— Ai văzut vreodată cu ochii tăi un miracol ? o întrebă Euphemus pe bunica, după plecarea gazetei pe la alții cărora să le povestească aceleași lucruri.

— Personal, nu, răspunse Papiria cu toată eticheta. Dar sper de mulți ani să văd minunea : să te porți tu cum se cuvine — măcar față de musafiri.

N-a trecut mult și creștinii („inspirați ca-ntotdeauna“ cum spunea o relatare contemporană) l-au acuzat în cor pe Arnuphis de vrăjitorie și ca să se complice mai mult treburile, a apărut o a treia teorie, care făcea abstracție și de creștini și de Arnuphis și spunea că furtuna a chemat-o Caesar în persoană. E de presupus că fiecare și-a invocat propria zeităte, în nenorocirea în care se afla, afară poate numai de stricații de briganzi dardanieni, care probabil că nu se bazau la război decît pe membrele lor păroase ; dar egiptenii au avut avantajul că ei au început — și-au profitat din plin de avantajul acesta.

Cei care nu credeau nici în demoni buni, nici în demoni răi, cum era guvernatorul Turcius Amachius, se aflau în situația cea mai puțin critică — puteau demite problema ridicînd din umeri :

— Olarul pe olar îl pizmuiește și fierarul pe fierar.

Turcius Amachius n-avea probleme cu disputa aceasta aprinsă, în schimb își bătea destul capul cu cealaltă chestiune — cercetările în jurul morții „Șoimului“. Întîmplarea atît de neplăcută s-a lămurit pînă la urmă — și un timp a fost mare tevatură, încît oamenii au și uitat de miracol. Pînă să vină iarna, creștinii au fost pedepsiți. Așa că evenimentele veneau unul după altul, și „gazeta“ lui Biqesa nu ducea lipsă de material.

Dar în vara aceea Strada Săndălarilor a cîștigat o mare faimă, care a durat mai bine de șapte ani. Stabilimentul doctorului a jucat, în prima dramă, un rol de importanță capitală.

După cum era de așteptat, romanii aveau tot disprețul față de incompetența poliției în afacerea „Șoimul“. E tipică în sensul acesta o discuție dintre Fabius, care ținea chioșcul, Verecundus, vînzătorul de păsări și un negustor care importa bere din Egipt.

— Fire-ar să-i sucească Jupiter gîtul lui Amachius, fi ură Fabius guvernatorului, care nu era deloc simpatizat.

— Facă-se vinu-n pivnița lui oțet, încolți-i-ar grînele-n grînar ! completă Verecundus. Dar vînzătorul de bere a fost și mai veninos.

— Pe sfintele Grații, amici — zise el — ce poți să-i ceri boului decît să mugească ? Atunci cînd în afacere e amestecat un membru onorific al breslei care se ocupă de hoituri și locuiește în afara orașului...

Delicata aluzie se baza pe un joc popular de cuvinte — Amachius era poreclit „Tăbăcarul“, pentru că-i plăcea să prelucraze spinările oamenilor la cîte o încăierare. Înainte ca „parlamentul berei“ să treacă la alte chestiuni interesante, Fabius a exprimat sentimentul general printr-un vechi proverb : „Ciinele rău nu vede lupul niciodată“.

Dar într-o bună zi, orașul a aflat cu stupefacție că poliția a arestat, sub bănuiala de crimă, un individ de la Circ care dădea perne cu chirie și două zile mai tîrziu, Strada Săndălarilor a fost paralizată de vestea că moș Phil, sclavul lui Jon, Philetus cel blînd și cam fără minte,

s-a prezentat la poliție și s-a recunoscut vinovat. După opt zile, cadavrul i-a fost zvirlit în Tiberu de pe Stînca Tarpeiană — și apa l-a luat imediat. Incidentul n-a întărit cituși de puțin pozițiile galileenilor, ci din contră. Pentru ei, venise o vreme de nenoroc.

Multe gesturi ale lui Philetus în ultimele luni s-au lămurit abia prin sfîrșitul pe care l-a avut. Bătrînul fusese din ce în ce mai agitat, pe zi ce trecea. Discreția, reținerea generală apăreau ca un lucru absolut normal, avînd în vedere noua societate în care intrase. Vecinii de curte își aminteau mereu cîte ceva prin care se vestise rău sfîrșitul vieții lui nenorocite.

O mică întîmplare din grajdul lui Trebius e grăitoare. Trebius locuia în casele cele mici ale doctorului și trăia din cărăușie. Nu lucra în stil mare. Avea patru cai — doi din ei parcă erau niște schele pe care întinsese cineva pieile în grabă. Oricum, unul era dintre caii aceia care mușca ieslea — și deci, slab mort, pielea i se lipise de coaste, ochii îi lunecau în toate părțile și mușchii capului stăteau țepeni. Caii cei bătrîni formau o pereche jalnică. Pentru îngrijirea acestor epave trebuia să faci eforturi speciale, mai ales dacă nu puneai pe ei destule păături la vreme rea. În asemenea momente, după ce se culcau noaptea, nu mai erau în stare să se ridice pe picioare. Atunci cărăușul fluiera după bărbații care mai erau pe-acolo, chiar și după Jon, și săltau caii în staul, cu hamurile. Cînd ajungeau să pună iar copita pe pavaj, gloabele recăpătau aerul acela disprețuitor față de lume.

O scenă de genul acesta s-a petrecut la puțină vreme după întoarcerea lui Jon. Caii abia fuseseră puși pe picioare și se uitau într-o parte să vadă cum li se pune hamul. Ajutoarele mai așteptau nițel pe la ușă, cum fac bărbații, să se convingă că treaba s-a terminat cu bine și să se ducă pe urmă la lucrul lor. Era dimineața devreme, dar foarte cald și tăceau cu toții, privind — mai ales că nici unul n-avea chef de vorbă. Atunci Philetus a pus mîna pe umărul lui Jon și-a zis :

— Nu fringhie, numai curele... dacă eu... când n-oi mai fi eu.

Voia să-i spună lui Jon să nu bage la repezeală funii pe sub burta cailor, după cum era prostul obicei când nu aveau la-ndemină curele. Caili au beneficiat de sfatul acesta pînă-au ajuns odată să cadă într-o groapă din Regiunea a patra și-au fost lichidați pe loc.

Pe urmă lumea s-a convins că de-o vreme pe Philetus îl urmăreau detectivii și că scăpase de închisoare doar pentru că s-a predat. Își aduceau aminte că mulți străini — mai ales femei — veneau mereu pe acolo. Într-o zi a apărut unul care precis avea rude la Nil și curînd după aceea altul, de-același neam, îl chema Aphrodisius. Au încercat amîndoi să facă glume cu Philetus și, ca pretext, au cumpărat picături de tuse și unsoare pentru ochi. Philetus își lungea și-și strîngea gîtul cu cicatricele albe — pentru cine-l cunoștea, asta era semn de supărare. Mai tîrziu au venit tot felul de oameni — printre care un băiat — să-l tragă de limbă pe Jon în legătură cu sclavul. Au avut chiar onoarea unei vizite din partea detectivului Istacidius. A cumpărat și el picături — împotriva colicilor — și se oprea din om în om, să pălăvrăgească. La urmă a apărut și un *auriga* de la Circ, cu picioare crăcănate și l-a întrebat pe Jon dacă n-ar putea cumva Philetus să-i facă rost de o tăbliță de blesteme, stropită cu apă creștinească. Jon i-a transmis întrebarea sclavului, dar el a zis :

— Nu !

Gîtul i s-a-nfundat în corp și tremura Philetus de parc-ar fi asudat. A doua zi, umbla și-i strîngea pe oameni de mînă — dacă-l observai mai atent, vedeai bine că n-o face din sminteală. Strîngerea asta de mîini arăta recunoștință și îndemn, era bietul lui testament de care lumea și-a adus aminte cînd s-a mai stîns mînia. Pe urmă Philetus a spus totul la poliție și l-au închis.

Fără îndoială că motivul imediat al mărturisirii lui Philetus a fost arestarea nevinovatului care închiria perne. Philetus nu putea să provoace cu bună știință o crimă

juridică. La proces a fost destul de grav că Istacidius a adus probe ale cercetării sale prin care se ajunsese atât de departe, încît doar unele cauze formale l-au împiedicat să pună mîna pe sclav și să-l ia în custodie.

Și, adevărat, vinovăția era destul de clară. După propriile indicații ale lui Philetus, s-a găsit ascunsă într-o groapă de pe Via Flaminia o tăbliță cu blestemul. Tăblița a fost adusă la tribunal. Era de plumb și străpunsă la mijloc cu un cui. Sus scria numele nenorocitului de *auriga* : „Restutus, zis Gidas, fiul lui Fulgentia“. Mai jos scria „Răsturnare“. Pe stînga era scrijelită o cruce și pe dreapta cuvîntul „Isus“. Prin formula aceasta, Restutus era dăruit zeilor de sub pămînt.

— Cînd ai făcut tăblița asta ? îl întrebă Amachius pe Philetus.

— După ce m-am creștinat, la puțin timp, răspunse sclavul. Gregorius mi-a dat bani și eu am stropit-o cu apă sfîntă.

Amachius se-ncruntă :

— Gregorius, antrenorul cel mare al Roșilor ! Așa ? Așa-a-a ! Chiar el a jurat pe capul copiilor lui că n-are nici o vină.

Gregorius a fost adus și el și n-a recunoscut. Fusesse de pe vremuri prieten cu Lucius Verus — acum nemuritorul — și n-ar unelti niciodată în viață împotriva animalului preferat al lui Caesar. Gregorius și-a spus povestea curgător, fără întrerupere.

— Eu, de exemplu, eram odată al doisprezecelea la o petrecere dată de Caesar după războiul cu parții. Fiecare musafir l-a primit în dar pe frumosul paharnic și pe băiatul care le tăia carnea la masă și toate tacîmurile din care mîncă. În plus i se trimetea și acasă o porție din tot păsăretul — sălbatic sau de casă — care fusese pe masă. La fiecare rînd de băutură li se dădea o nouă cupă de porțelan sau sticlă și pocale de aur și argint bătute cu pietre scumpe. Cununile cu care i-au gătit pe toți oaspeții erau împletite din flori rare în acel anotimp și legate cu panglică de aur. Vasele de unsoare erau obișnuite, dar din

aur. La plecare, dimineața, pe fiecare îl aștepta cite o trăsură cu vizitiu, trasă de un catîr cu hamuri argintate. Să fi costat șase milioane de *sestertii* petrecerea aceea.

Amachius a ascultat, calm, toată povestea. A tăcut și după ce lui Gregorius i-au secăt resursele. În sfîrșit, a exclamat :

— Ce copilărie !

— Poftiți ? zise antrenorul.

Amachius repetă, mai tare :

— Spun că ce are a face toată tîmpenia asta cu treburile noastre ?

Gregorius n-a știut ce să răspundă și atunci Istacidius, la un semn al lui Amachius, s-a apropiat și i-a pus în față un document. Era o scrisoare prin care Gregorius îl sfătuia pe un *auriga*, Euthymius, să se ducă la Philetus și să ia o anume tăbliță cu farmece.

— Și-a venit ? îl întrebă Amachius pe Philetus.

Acesta încuviință cu o plecăciune.

— Să fie biciuit ! porunci Amachius, arătînd spre Gregorius cu capul.

Antrenorul căscă gura să zică ceva, dar nu s-a auzit nici un sunet.

— Dar să-i dați dublu — pentru c-a apărat atît de prost amintirea Caesarului său.

Arestarea lui Philetus a avut loc în după-amiaza primei zile a lunii care poartă numele divinului Augustus. Prăvăliile erau închise ca de obicei în ziua aceea, pe străzi se dădeau baluri, cetățenii serbau 1 august în cîntec și joc. Casele erau împodobite cu flori și verdeață, lampioane de culori vii așteptau gata instalate să lumineze noaptea.

Pe Strada Săndălarilor, vestea că s-a găsit ucigașul le-a tăiat oamenilor cheful de sărbătoare. Florile și lanternele păreau să nu mai aibă nici un sens. Unii au și început să dea ghirlandele jos. Nu-i mai ardea nimănui să danseze. Pe toți îi apăsa același gînd umilitor — că scandalul a trebuit să pornească chiar de pe strada lor, cînd erau mii de alte străzi de unde să se aleagă vinovatul.

Pe urmă, unul din ei s-a strecurat pe poarta doctorului, în curte. Imediat după aceea, au venit gărzile în marș și-au ocupat toate intrările casei. Și pe urmă s-a adunat lume multă, datorită acelei atracții inexplicabile pe care o au locurile unde s-a petrecut o crimă. Curtea aceea îi chema irezistibil. Gemea de lume. Și pe stradă oamenii se înghesuiau pînă departe așteptînd, într-un fel, să vadă ceva. Gărzile stăteau nepăsătoare. Doar cîțiva membri din corpul particular al lui Papirius lucrau liniștit, făcînd semne cu creta pe spatele celor mai zgomotoși — doar așa, din principiu.

Disputa dintre „Roșii“ și „Verzi“ era crîncenă la nivelul indivizilor. Dintre „Verzi“, Restutus devenise deodată un fel de erou — și trebuia să i se facă toate îndreptările posibile. N-a început, de exemplu, chiar Restutus scandalul împotriva grătarelor de fin, care erau prea sus în toate grajdurile ? Acum toată lumea era de acord că prin poziția aceea se scobeia spinarea cailor și le cădea și praf în ochi. Tot Restutus a scos vorba : „Calul nu e girafă, să-și culeagă mîncarea din pom“.

Spiritual și sugestiv.

Și n-a observat tot el că niciodată calul rău nu are „coadă de șobolan“ ? N-a folosit el primul argăseala la antrenamente ? Și n-a inventat el o figură comodă și de efect ? Sigur că da, „Roșii“ știau prea bine ce fac cînd îl atacau pe Restutus.

Era limpede unde băteau toate laudele astea. Papirius, de la primul etaj al casei de peste drum de curtea doctorului, vedea încotro bate vîntul. Ca un bun călăreț la trap, care știe că o anumită mișcare din urechi vestește galopul — așa și Papirius, știa dinainte ce va urma. De aceea a scos o mică lance metalică, a fixat un bilet în capăt și a trimis-o în clădirea de vis-à-vis. Pe bilet scria : „Pune-ți-l pe Jon la adăpost“.

Nici nu terminase bine, că un țipăt din curte s-a răspîndit peste toată mulțimea.

— Să scoată băiatul ! striga unul.

— Doar a venit la oraș cu un vrăjitor ! zise altul.

— Să-l zvirlim în Tibru cît mai e vreme, le-a propus cineva.

Jon de multă vreme se uita la mulțime pe o ferăstruică. Se simțea ca un arici în cotețul iepurilor și a văzut cum îl priveau oamenii de parc-ar fi fost stafie. O piatră i-a șuiurat pe la ureche și altele pocneau în zid.

Dar avea printre ei și prieteni care nu-l trădau. Verecundus și Fabius, care de opt ani profețeau tot felul de minuni despre el pe la toate colțurile, spuneau acum sus și tare că-i un băiat ca toți ceilalți și chiar destul de prost. Mulți erau de acord — mai ales „Roșii“ — dar situația se complica prin faptul că Rufus era cunoscut drept „Verde“ fanatic. Curtea și strada fierbea, nu alta, într-un colț mai îndepărtat, unde era nițel loc, se încinsese o bătaie și atunci s-a auzit bine cunoscutul strigăt :

— Feriți !

— Okkupo, fie-ți milă, a venit poliția ! se tîngui un glas de femeie și iar s-a auzit, ferm și insistent :

— Feriți !

E un mister de unde se găsesc atîtea pietre în asemenea ocazii, dar fapt e că o piatră a zburat pe sus și a lovit o gardă călare. Atunci s-a auzit un fluierat, săbiile au lucit și caii au înaintat după regulă, în două șiruri, spre zid, împingînd gloata în stradă. Păreau să fie acolo cîteva divizii întregi de gărzi, șirurile lor creșteau mereu și se auzea, monoton :

— Feriți !

Din cînd în cînd mai pocnea un lat de sabie pe spinările însemnate cu cretă, la care se răspundea cu cîte un țipăt sau cu bombăneală.

După care a venit rîndul curții. A durat și asta destul de mult, dar a mers strună. Metodele lui Amachius rareori dădeau greș.

Seara, după plecarea gărzilor, s-au strîns iar ceva oameni care se uitau amenințător spre casa doctorului. La căderea nopții, Jon se pregătea s-o șteargă.

— Ce-ai de gînd să faci, băiatule ? întrebă Pomona, neliniștită. Jon plînsese, dar aproape că nu se mai observa.

— Cînd scade vîntul, trebuie să pui mîna pe visle, răspunse el ; și curînd după aceea s-a cățarat pe acoperiș printr-o ușiță din tavan. Aici s-a oprit, să se uite nițel la oraș, de sus. Cunoștea foarte bine toate acoperișurile, din nenumăratele sale expediții cu bilețele de dragoste. De pe acoperișurile astea văzuse în detaliu tot felul de gesturi și fapte omenеști și le privea cu aceeași neutralitate cu care ar fi urmărit o nuntă a insectelor. În timp ce Pomona, cu fața la pămînt, înălța rugăciuni zeiței Destinului, umbra gigantică a lui Jon luneca peste grădinile știute, peste maidane și mici terenuri, pînă-a ajuns să se alătore iar posesorului ei care s-a strecurat printr-un oblon în odaia fоstului parazit al armatei, „Margareta“. Aici, băiatul a stat pe loc un moment, pe urmă a deschis ușa, fără zgomot și a coborît pe furiș scara de pe lîngă locuința lui Nigidius Vaccula, iar de acolo a ieșit în stradă.

„Cavalerii trotuarului“, cum erau porecliți în popor vagabonzii, cînd se-ndreptau spre orașul nemuritor nu ziceau că se duc la Roma, ci la Muntele de Oale.

În noaptea aceea, Jon a dormit pe Muntele de Oale. Era o grămadă de vreo sută de picioare, din oale de lut, vase de tot felul, mai ales amfore de grîne, care crescuse pe un mal al rîului, unde-și descărcau marfa vapoarele venite de peste mări. Cînd a sosit el acolo, printre cioburi erau tolăniți oaspeți de toate vîrstele. Jon și-a găsit o adîncitură foarte convenabilă, plină de scrijelituri cu inscripții hazlii și desene deocheate. Un timp, Jon mușcă pe rînd dintr-o bucată de pîine și dintr-una de brînză, și cînd le-a terminat, s-a făcut ghem, și-a tras tunica pe cap, și-a vîrit mîinile sub braț și a adormit.

XIX

SCRISOARE a lui Jon către Sergius Felix.

„Jon către SERGIUS FELIX. Salutare.

După cum bine știi, bătrînul meu sclav, moș Phil, pe care-l am de cînd am venit la Roma cu tine și cu legiunile,

trebuie să fie executat mine pe Stînca Tarpeiană. Mi se strînge inima de durere că nu pot să fiu cu el, să-mi iau rămas bun și să arunc țărîna pe trupul lui cînd o muri, am auzit că de cînd Caesar este Marcus Aurelius, nu mai e voie să vezi execuțiile. Te rog să-mi trimiți totuși o permisiune de văzut execuți — să fie asta răsplata pentru papirusul de care ți-am făcut rost cu ajutorul Marciei. Îți trimit scrisoarea printr-un pitic pe care-l cheamă Dealul Furnicii și pe care l-am întîlnit pe Muntele Oalelor. Are părul roșu pe o parte a capului și alb pe cealaltă. Poate-l iau acasă în locul lui moș Phil. Dacă-mi răspunzi pe loc, poate să-mi aducă el scrisoarea, să mă liniștesc“.

Scrisoarea din partea lui Sergius Felix către Jon.

„SERGIUS FELIX către Jon. În primul rînd, salutare. Mi-a părut foarte rău cînd am auzit de soarta sclavului tău credincios, dar îmi pare încă și mai rău că-și merită soarta pe deplin. Adu-ți aminte că cel care batjocorește zeii, în primul rînd pe el se batjocorește. În ce privește rugăminta ta, trebuie să-ți spun că m-am conformat, așa că n-ai decît să te adresezi lui Maximus, temnicerul de la Închisoarea Centrală. De la el iei biletul de voie pentru execuție. Cu toată simpatia“.

Scrisoarea lui Jon către Julia.

„Jon către Julia, fiica Elinei, soția croitorului Nigidius Vaccula.

Dacă vrei să vii cu mine să-i spui la revedere lui moș Phil cînd îl execută, te aștept la cele o Sută de Trepte, mine în zori. Eu mă întorc pe Strada Săndălarilor cînd îmi dau Fabius și Verecundus de știre că lucrurile s-au liniștit și poate-o să iau la mine un sclav cu părul roșu pe o parte a capului și alb pe cealaltă“.

Pe plăcile de bronz aurit ale Templului lui Jupiter străluceau primele raze ale soarelui. Doi copii au ajuns,

ținându-se de mină, sus pe cele o Sută de Trepte — treptele care urcau pe panta de sud-est a Capitoliului. Au găsit îndată locul de execuție pe Stînca Tarpeiană, dar, cum încă nu se vedeau soldați pe nicăieri, Jon și Julia mergeau agale pe strada dintre clădirile sfinte și nenumăratele chipuri de zei și de oameni iluștri. Noaptea fusese foarte cald și cu toate că era atît de devreme, ți-era greu să umbli chiar și așa, fără țintă. Pentru că în ziua aceasta, zeii prea milostivi trimiteau arzătorul sirocco din Africa, pentru a scurta agonia lui Philetus.

Escorta urca pe Treptele Gemoniene ¹ de la închisoarea care se afla chiar la poalele dealului. În fruntea procesiunii venea omul cu fasce ² în spate și *notarius* ³ cu darea de seamă sub braț. Urmau un căpitan, patru soldați înarmați, și după ei Philetus cu restul soldaților.

Sclavul n-avea pe el decît o pînză înfășurată în jurul șoldurilor. Capul îi ieșea dintr-un jug care, privit mai de aproape, semăna cu o grindă. Mîinile îi erau prinse de capetele jugului în cîteva cuie bătute prin încheieturi. În grindă mai erau înșurubate două inele prin care treceau două funii legate chiar pe după gît cu o sfoară și de sfoară ținea un soldat. Spinarea lui Philetus era brăzdată de bici, pe piept se vedeau însemnele statului, marcate cu fierul roșu ; capul îi era pe jumătate ras.

Cînd procesiunea a trecut pe lîngă cei doi copii, lui Philetus i s-a schimonosit figura într-un spasm de recunoaștere și durere. Jon ar fi vrut să spună ceva, dar i se încheștase gura. Julia se agățase de el. Într-o clipă procesiunea a și trecut și copiii au urmat-o pînă s-a oprit la unul din stîlpii înalți care se cheamă cruci. *Notarius*, a citit, fără întîrziere, acuzația împotriva sclavului Philetus — anume că prin vrăjitorie a ucis calul numit „Șoimul“, care a fost al lui Caesar Lucius Verus pînă la moartea acestuia. Crima era pedepsită cu moartea, iar *notarius* îl însărcina cu execuția pe comandantul gărzilor. Medicul poliției

¹ *Gemoniae* : scările pe care se trăgeau cu cîngile în Tibru cadavrele celor executați (lat.).

² Legătură de nuiiele, cu secure înfiptă între ele — de obicei purtate, ca semn de autoritate, de către lectorii magistraților (lat.).

³ Secretar, scrib (lat.).

trebuia să întocmească certificatul de deces. Între timp, unul din soldați a trecut frînghia prin ochiul din capătul frînghieii. Pe urmă l-au urcat pe sclav și-au prins frînghia de cuiul bătut mai jos pe partea cealaltă, iar alții îi legau picioarele de stîlp cu o sfoară. S-a auzit un geamăt ușor, dar curînd sclavul a tăcut. După împlinirea tuturor pregătirilor pentru execuție, cei doi oficiali au plecat spre temple.

Philetus, răstignit. Pălise, dar palid fusese întotdeauna și era greu să spui dacă într-adevăr se schimbase la culoare. Stătea spînzurat acolo, în sublimă singurătate, încercînd să-și mai elibereze capul de greutatea trupului. Stîlpul nu-l ajuta cu nimic. Fusese lustruit de predecesorii sclavului în patul acela al durerii. Nici cu grinda crucii nu-i era mai lesne condamnatului. Brațele i se întindeau în lături, grinda îi stătea lipită de umeri. Așa că și-a lăsat capul să cadă în față, cu toată greutatea susținută de gît. A stat așa timp de o oră.

Cei doi copii ședeau la o oarecare distanță, pe o piatră, sub umbrela de soare a Juliei, privindu-l cu sufletul la gură pe sclavul muribund. Din cînd în cînd Philetus se uita la ei. La un moment dat le-a zîmbit. Altă dată l-a rugat pe Jon să fie băiat bun și să nu mai necăjească maimuțele. Jon a promis fără ezitare ; dacă Philetus l-ar fi rugat să umple imediat amfora capitolină cu *aquafortis* și s-o dea pe gît dintr-o înghițitură ar fi promis și asta. La intervale din ce în ce mai scurte, sclavul era prins de ușoare convulsii. Iar soarele urca mereu pe cer. În lumina puternică a soarelui s-a văzut prima oară ce bășică enormă era burta lui Philetus. Sărmanul stătea atîrnat acolo, caricatura îngrozitoare a ceea ce fusese cîndva un sclav cochet.

Unul din soldați și-a luat privirea de la zaruri și s-a uitat la pîntecul ce atîrna tot mai greu, la picioarele tremurătoare, brațele zbîrcite, și fața care încerca să zîmbească, devastată de durere. Un soldat și-a smucit capul spre cruce, ca să le atragă atenția celorlalți soldați și a început să cînte, ascuțit :

Unul singur a întîmpinat gluma cu un zîmbet. Altul a strigat la crucificat să moară mai repede, ca să se poată duce și ei acasă. Philetus se grăbea cît putea, soarele urca mereu și muștele i se așezau roiuri-roiuri pe corp. La un moment dat, cînd insectele îl acoperiseră cu totul, Julia a luat biciul unui soldat și-a dat în trupul chinuit. A lovit cu toată puterea, încît jigăniile s-au ridicat toate, bîzîind. Philetus a privit-o recunoscător.

Trecea oră după oră. Deși stăteau sub umbrela Juliei, pentru copii căldura devenise de nesuportat. Capul lui Philetus se rostogolise pe-o parte și gura-i stătea larg deschisă. Trupul lui, care fusese, din fire, alb și frumos, era acum o masă de carne vie înțepată de muște și arsă de soare. În căldura înspăimîntătoare, totul decurgea mult mai repede ca de obicei.

Jon și Julia au fost cuprinși de o toropeală copleșitoare. Ca prin vis, l-au auzit pe Philetus că vorbește iar.

— Măicuță, murmura cu buzele umflate. S-au ridicat amîndoi și s-au dus la cruce.

— Sete, șopti muribundul. Fericiți că pot și ei să facă ceva, copiii s-au dus să-i aducă de băut.

— Dă-mi buretele, îi spuse Julia unuia din soldați pe un ton poruncitor.

— Pentru ăla ? întrebă soldatul și cînd fata a confirmat, el zise : Eu nu. N-ai cum să știi ce are.

Dar altul a fost mai înțeleghător.

— Ia-l pe-al meu, s-a oferit el. Oricum, nu-i e frică de apă. Dar oțet abia am pentru mine puțin.

Prin contribuție, au făcut rost de oțet cît să umple buretele și omul care le cîntase cupletul lui Horațiu le-a dat ceva din sărurile amare care, puse în oțet taie și mai bine setea. Jon a dus buretele la gura muribundului cu ajutorul unei lînci ; Philetus nu mai era în stare să sugă lichidul. Molfăia ca un vițel cînd suge degetele văcarului. Oțetul îi curgea pe piept. Era o priveliște cumplită — și cu atît mai dureroasă cînd sclavul a-ncercat să-și arate mulțumirea.

Copiii s-au așezat la locurile lor sub umbrela de soare și probabil c-au adormit, pentru că Julia s-a trezit cu capul pe umărul lui Jon abia când a strigat un soldat :

— Acum putem să-l dăm jos.

Într-o clipă, toți militarii erau în picioare. Pe cruce atârna trupul negru-roșcat, burta stătea să plesnească, iar capul rămăsese țeapăn într-o parte, cu obrazul lipit de trunchiul crucii și gura larg deschisă, plină de muște. Restul era treabă de o clipă. Chirurgical gărzilor a confirmat legal decesul înfigînd o sulită între coastele cadavruului, după care soldații i-au zdrobit oasele brațelor și picioarelor, au dezlegat sfoara din jurul gleznelor și l-au zvîrlit de pe cruce.

Înainte de a lua cadavruul, căpitanul gărzilor i-a dat lui Jon o lopată. Plîngînd, băiatul aruncă o lopată de pămînt peste prietenul adormit, îi închise ochii și-l jeli. Imediat după aceea, un soldat a înfipt cîrligul de călău în pieptul mortului, l-a tras la marginea stîncii și i-a dat drumul în jos. Un alt soldat se repezise dinainte la *gemoniae*. Și-a fixat cîrligul în cadavru, l-a tras peste piață pînă la Tibru, pe scări în jos și l-a aruncat în rîu.

Pe șlepurile trase de boi în lungul canalului pînă la Roma, se începea gustarea de dimineață. La masă ședeau proprietari de șleपुरi, negustori de vite, cîntăritori, măsurători, hamali, percepatori. Unul a văzut cum plutește cadavruul spre ei.

— Trebuie să fie ăl de l-a omorît pe „Șoimul“, zise. Și mîinile s-au întins ca la comandă peste apă, cu degetele rășchirate în semn de blestem.

Copiii stăteau virîți unul în altul și coborau cele O Sută de Trepte. Era ceasul al șaselea ; dar puteau la fel de bine să fie șase săptămîni sau șase ani de cînd se întîlniseră la scări. Parcă se întorceau dintr-o lungă călătorie — obosiți, murdari, înfometați și amețiți de soare. S-au dus pînă la Tibru, să mai vadă o dată sclavul. Pe Jon îl frămînta o problemă. Mîntea neobosită îi era momentan transformată într-un cerc în care luptau două puncte de vedere egale în forță, încît nici unul nu reușea să

ciștigate. Plin de îndoială, s-a gândit să lase hotărîrea în seama Juliei și-a zis :

— Dac-ai vrăji un cal, te-ai da pe mîna poliției ?

— Nu, dar tu ? răspunse fata apatic.

Jon a exclus orice bănuială de felul acesta, spunînd, cu dispreț :

— Vai de mine ! Eu aș fugi în munți.

Totuși, nu gîndea că epuizase subiectul cu asta. Urmă :

— Dar dacă te-ai creștina și Dumnezeuul tău ți-ar cere să mărturisești toate prostiile pe care le-ai făcut în viață ?

— În familia noastră nu se creștinează nimeni, replică fata plină de mîndrie.

— Nu, sigur că nu. Dar poate că nici în familia lui Philetus nu s-ar fi creștinat nimeni, dacă nu-l întâlnea el pe Rab Chanina. Și totuși, tu dacă ai crede în misterele galileenilor, te-ai preda pentru vrăjitorie ?

Înghesuită în felul acesta, fata n-a știut ce să mai zică.

— Atunci aș fi obligată.

Jon aprobă, încîntat.

— E clar. Trebuie să faci după cum îți cer misterele. Moș Phil a fost un om de ispravă în toate cele.

La ultimele cuvinte, parcă s-a auzit și un suspin.

XX

*Lampa spre moliile din jur a grăit
Magnetul către fter a scîncit
Fata pe iubitul prea încins
L-a certat, bosumflată, cu țipătul aprins :
Să termine imediat cu brutalitatea,
Altfel, la poliție o să-mi caut dreptatea.*

(Cîntec dintr-un spectacol roman din vara
anului 927 de la întemeierea cetății).

— Încep să te cam obosesc, nu ? îi zise Marcellus într-o zi Caeciliei. Era vara tîrziu, dar nimic nu se schimbase între ei. Stăteau, ca și-nainte, pe banca de marmură cu

nervurile verzi, netezită de sute de ani cît o folosiseră Caecilii și prietenii lor și cunoștințele și paraziții.

— N-aș zice obositor, spuse fata. Nu ești deloc obositor, dar te interesează prea mult lucrurile neesențiale. Cum e proverbul : „La căldura circiumii, uiți pentru ce călătoreai“. E nițel...

— Prostesc, sugeră Marcellus.

— Copilăros, mai degrabă. Nu-i deloc bărbătesc, ce zici ? Sigur, dacă n-ai ști că ai un țel, ar fi cu totul altceva. Dar tu înțelegi — ai o mare capacitate de observație. Și totuși...

— Vrei să spui că-mi lipsește curajul și seriozitatea.

— Vreau să spun că gura îți trădează inima. Ești prea auto-ironic. Auto-ironia e rezultatul lașității. Oricum, nu-i nici o vitejie în asta, să-ți exagerezi greșelile și să te lauzi cu ele. Dar în schimb îți trebuie curaj, nu glumă, să te pui cu toată puterea în slujba a ceea ce știi că e drept.

Marcellus era în clipa aceasta prada unor porniri contradictorii, iar Caecilia îi cerea o hotărîre mai clară.

— Alege ! zise ea. Marcellus, ca de obicei, stătea pe margine, tremurînd. Îi era frică să plonjeze.

„Atunci, în sfîrșit, hai să aleg“, își zise. Și cu asta... gata. Să gîndești veșnic că nu alegi... că alegerea nu-i pentru tine... că nu e de parc-ai avea în tine doi cîlni sălbatici care se bat ca să hotărască între ei...”

— Lasă-mi timp să mă mai gîndesc, zise el cu glas tare. Sînt prea multe lucruri care mă nedumeresc, mintea mi-e plină de contradicții... și pe urmă trebuie să cîntăresc aspectele practice. Ar fi dorit să adauge : „Singurul lucru care mă interesează acum e frumusețea ta — prea ești frumoasă și încîntătoare“. Dar asta i-o spusese cu puțin timp înainte. Ea tăcu, reacție la care Marcellus a observat că-l găsește, probabil, obositor.

În ziua aceea, ea a încercat să-l lămurească, plină de însuflețire, în legătură cu veșnica problemă a untdelemnului. Mai bine zis, a nevoii de untdelemn. I-a citit parabola atît de clară despre fecioarele înțelepte și fecioarele nebune. Avea obiceiul să împartă parabolele în : povestea propriu-

zisă și partea cealaltă, mai vie ca viața însăși, fiind mai esențială. Privit așa, destinul omului apare ca un șir de parabole diluate. Sau, inversînd formula, parabola ar fi conflictul omenesc, purificat de tot ce nu e esențial.

Seara, gîndind la evenimentele zilei, Marcellus și-a dat seama că lumea e iremediabil împărțită în două turme : cei cu ulei în lampă și cei fără. Unii luminează în cale, alții nu. Cei cu lumină erau tot Socrate, Isus, cinicii și cei aleși dintre creștini. Erău Epictetus, Orbilius, Caecilia, Rab Chanina. Uleiul și credința : același lucru. Lampa lui era goală, ca-ntotdeauna. Totuși, parcă se mai apropiase de ceruri cu un pas.

În lumina nudă a zilei, gîndurile acestea nu păreau să fi lăsat urme mai adînci decît călcătura legănată a rațelor pe pajiște.

Amachius n-a exagerat cu nimic cînd i-a spus lui Papirius că nu dă două parale nici pe o stradă întregă de oameni. Era absolut adevărat, încît Amachius s-a bucurat de primele semne de neliniște — reală neliniște — cu înțelegere de cunoscător. Ajungeau la el sub formă de rapoarte, scrise sau orale, și curînd prima impresie a devenit certitudine. Începeau să facă necazuri unii dintre cei care duceau lipsa distracțiilor publice — care găseau că împărțelile gratuite sînt prea rare și prea sărăcăcioase și, pe deasupra, aveau prea mult timp liber. Amachius i-a lăsat în pace, pînă într-o zi, cînd au fost niște scandaluri urite pe lîngă Vaticanus — primele din tulburările sfîrșitului de vară. După aceea a curmat trei sau patru izbucniri de acestea, a spart cîteva sute de capete cu bastoanele și a tocat alte cîteva sute cu bicele. Vreo 500—600 de scandalagii erau deci scoși din competiție cel puțin pentru o vreme. Asta numea el o lăsare bună de sînge, ca pe vremuri.

S-a mai gîndit la un tratament deosebit de ingenios, pentru o categorie mai specială, indivizii care semănau ură împotriva celor înstăriți. Se remarca, mai ales unul „Petrus cu andrelele“. Discursul lui suna cam așa :

„Priviți la femeile *voastre* și la copiii *voștri* — palizi și înfometați, le lipsesc aproape toate cele necesare vieții. Și uitați-vă la paraziții claselor de sus. Nu arată deloc vineți și cu obrajii supti de frig și de foame. Nu se tîrîie de ici colo, trăgînd de ultimele rămășițe ale unor plămîni putrezi. O, nu, primăvara se duc la Dealurile Sabine sau Albane și toamna tîrziu se plimbă pe sub platanii din Napoli. Voi puteți să vă scoateți copiii din arșița cea mare ? Atît vă-ntreb“.

Asta nu puteau. Dar în schimb, cîrteau.

— Minunat ! exclamă Amachius. Să-mi faci o listă de 29 în afara amicului Petrus. Pe urmă, să văd ce pot face pentru ei acum, pe căldurile astea.

Vorbea ca un moșier cu administratorul său :

„Du-te și vezi dacă nu poți face rost de o pereche, două de fazani“.

— Orașul apreciază interesul pe care-l acordați bunăstării generale, le zise Amachius, după ce i-a aliniat pentru cercetări. Și sănătății. De oameni ca voi avem nevoie la îngrijirea sănătății publice. De acum înainte o să aveți permanent de lucru.

De pedepsit nu i-a pedepsit. N-au fost nici loviți, nici biciuiți. Doar că i-au angajat să se ocupe de ciumă — patrulă de noapte. Amachius nu presupunea, evident, că procedeul acesta va dezobișnui sărăcimea să nutrească invidie în inima de piatră, dar a oferit, oricum, hrană gîndului pentru oratori.

Dacă te-ntrebi în ce măsură procedeul a fost legitim, vezi bine că nu a fost. Dar pentru situația aceea critică, legile erau, totuși, prea toropite de căldură.

În vara aceea două familii nu plecaseră la țară, contrar obiceiului — și deci nu intrau în categoria celor încredințați. Caecilia i-a spus fără ocol tatălui ei c-ar fi de neiertat să-l lase pe Marcellus din mînă într-un moment cînd era atît de evident pus pe foc, iar Nigidius Vaccula asculta cu gura căscată la Elina, care-l lămurea că-n vremuri atît de vitrege trebuia dat un bun exemplu. Caecilius, după cum era de așteptat, a fost de acord cu fata, iar Nig s-a

înclinat, neîncercător, în fața tendinței nou descoperite a nevستی-si de a face economie.

Marcellus, pentru care cele două femei răsfățate au rămas să cunoască acel dulce infern, Roma în miezul verii, umbla de colo-colo, fără liniște și fără bănuială, și încerca să-și umple timpul muncind, din lipsă de alte ocupații. Făcea contabilitate pentru cîteva mici negustori, stătea cîteodată deasupra socotelilor și noaptea. Papirius l-a întrebat de ce nu se angajează undeva permanent, la care Marcellus a pretextat că-i trebuie timp să se orienteze. Altfel, era înclinat spre hoinăreală — cum zicea Euphemus, umbla rozîndu-și din suflet și ocolind oamenii.

Pentru a-l opri de la dieta aceasta periculoasă, Papirius s-a hotărît să restabilească relația aproape amicală ce-i legase mai demult. Papirius observase că-i bine să mențină buna dispoziție a băiatului, stimulîndu-i interesul în fel și chip. Printre altele, au jucat foarte des „clasarea oamenilor“, joc mult îndrăgit de Papirius. Iată cum se proceda. Pronunțau, pe rînd, numele unei cunoștințe comune și fiecare nota pe tăblița lui o caracterizare a persoanei. La sfîrșit comparau. Era un joc captivant și de multe ori se distrau grozav.

Într-o zi stăteau, fiecare cu lucrul lui, în camera dinspre grădină — cea mai răcoroasă la vremea aceea a anului. Papirius transpira din greu, deși n-avea pe el decît un șorț ; fața lui parc-ar fi fost o porție de salată de heringi, și drept ochi, două jumătăți de ou de porumbel — tăiate în lung. Dacă ar fi privit din ramă, la o expoziție de pictură, în starea în care era, toți criticii de vază ar fi umplut tabloul de ocară. Creatorul încă își mai păstrează avansul față de artiști.

Marcellus a stat o vreme contemplînd studiul acesta în roșu. Deodată, ochii l-au privit, iar Papirius a propus, direct :

— Hai să clasăm oameni.

Erau cel puțin cincisprezece ani de cînd nu mai făcuseră jocul acesta și Marcellus zîmbi :

— Hai. Pe cine să clasăm ?

L-au descris pe Stephanus, marele hangiu. Steph nu era cu nimic ieșit din comun. L-au descris și pe Eros, libra-
rul, la care n-au reușit să cadă de acord. Au urmat moște-
nitorul Commodus, Paetus agentul profetului, cinicii „Roata
Norocului” și „Labirint”, bancherul Sergius Orata și alții.
Cu timpul ajunseseră spre surprinderea lor, la vederi foarte
aproprate.

— Să găsim pe cineva pe care-l cunoaștem independ-
dent unul de celălalt, zise Papirius, transpirînd mereu.
Spune tu.

Lui Marcellus i-a venit o idee :

— O cunoști pe fata lui Max Caecilius, acela care stă
pe Via Appia.

— Pe Cornelia Stella Attica ? — da, destul de bine.
Hai s-o luăm pe ea.

— Ei, acum să „socotesc perspectiva”, gîndi Marce-
llus. În orice caz, nu există pericolul ca bătrînul să scrie
în bătaie de joc.

La Caecilia, jocul a durat mai mult. Marcellus a ter-
minat primul și la puțină vreme au schimbat tăblițele.

— E foarte exact, exclamă Marcellus, citind. O cunoști
probabil foarte bine.

— Am văzut-o o dată într-o cismărie, răspunse Pa-
pirius, căscînd. Ei, acum mă duc să trag un pui de somn.

Papirius notase pe tăbliță, în stilul lui caracteristic :

„E dintre animalele de soi care trebuie să cîștige cursa,
ori să piară. Prin ea, zeii dezminț opinia absolut înteme-
iată că nobilimea a decăzut și s-a stricat fără speranță. E
un punct de reper pentru cei care s-au rătăcit.

Un cinic feminin“.

Papirius și-a băgat iar capul pe ușă și-a zis :

— Poți s-o divinizezi, băiete, dar iubește-le pe celelalte.

Să fi fost Marcellus poet ?

Așa spunea Apuleius, deținătorul trofeului aurit pentru
literatură. Dar poate era adevărat ce se zvonea despre el
— că lăuda pe oricine-i cerea părerea. De ce să nu fi fost
amabil ?

Euphemus zicea : Nu !, dar el, pe zi ce trecea devenea și mai mult un clondir vechi și prăfuit de scepticism — ultrasec.

Și Papirius ce spusese ?

— Trăiește în așa fel, încît să te trezești la marginea prăpastiei — și atunci să-ți scrii poemul.

A trecut multă vreme pînă cînd să aibă Marcellus curajul să-i ceară părerea Caeciliei. Admirația neumbrită a Elinei o știa. Ei îi plăceau mai mult poeziile decît lui însuși. Dar a înaintat cererea la curtea supremă a judecății Caeciliei. Un detaliu fără importanță i-a curmat temerile. A observat că fata nu știa să cînte. A descoperit-o într-o zi cînd ea îl întreba pe Urban despre un anumit imn și încerca să i-l amintească, fredonînd. Dacă ar fi fost sașie sau vulgară, ai fi putut spune că scheaună. În cazul ei, îți părea doar un adorabil gest de neajutorare și o cobora nițel, cît să ți se pară accesibilă.

Caecilia a răspuns la întrebarea lui cu altă întrebare.

— Ce-l face pe om poet ? Ce face artă dintr-un vers ? Dacă-ai ști că te mulțumești să scrii poezioare despre fluturi și flori, n-ai ezita nici o clipă cu răspunsul. O, toți indivizii ăștia îndemînatici și facili ! Privește-i și tu o dată, cum cioplesc de zor la casetele lor splendide în care n-au ce să pună. Problemele umanității sînt singurul subiect al marii poezii — bieții oameni, demni de iubire.

— Și prin ce distingi marea poezie, surioară ? întrebă Marcellus.

Ea răspunse fără șovăială :

— Doar iubirea, fratele meu deștept și mare. Doar iubirea poate sfișia pieptul omului, să-i arate ce gunoi are în locul inimii. Și numai dragostea îi poate arăta cît merită oamenii să fie iubiți.

— Dar eu ? întrebă Marcellus. Nu mi-ai spus ce gîndești despre mine.

Ea răspunse cu o undă aproape imperceptibilă de măliție :

— Un bondar zburînd strălucitor prin soare — dar e bine să le poți arăta oamenilor cît e de frumos. Și mai

bine este să lași astea și să te îndrepti către mai marile frumuseți, încheie Caecilia.

Romanii din generația aceea aveau o trăsătură caracteristică. E vorba de o scurtă perioadă, în care porniseră să descopere extraordinarul în multe domenii, dar trăiau un impas, un moment de stagnare, cum s-ar zice. Marcus Aurelius avea să se stingă la câțiva ani după aceea, dar pînă atunci a dus o luptă statornică să-și ridice poporul la nivelul unei mai înalte pietăți morale. Pentru el, tragedia a fost că știa prea bine cum fiul său, după dobîndirea puterii, va face de la bun început toate eforturile să distrugă ce construise tatăl lui. A fost un noroc, poate, că zeii i-au ascuns lui Marcus Aurelius ce perioadă lungă de proastă guvernare avea să vină, pînă ce ticăloșia a culminat sub Heliogabalus, cel mai mare scelerat care a stat vreodată în fruntea unui popor.

Aceeași fatalitate s-a observat și în alte privințe. Heron era permanent pe punctul de a face invenții formidabile, care să zguduie întreaga omenire. S-a apropiat atît de mult de construcția mașinii cu abur, încît astăzi pare o minune că n-a ajuns s-o facă pînă la capăt.

Dar efectiv n-a lăsat în urmă lui decît o serie de jucării. Galen s-a apropiat de descoperirea cîtorva funcțiuni ale corpului omenesc și totuși n-a fost în stare să priceapă un lucru atît de elementar, din punctul modern de vedere, ca circulația sîngelui. Și eposul neterminat al lui Marcellus. Marcellus simțea, ca în stare de febră, că venise clipa minunată cînd avea să pătrundă înțelesul lucrurilor. Uneori parcă auzea miracolul pulsînd în camera de alături, dar nu reușea să găsească ușa.

Afirmația repetată a Caeciliei că Marcellus ar face progrese nu se justifica formal. Oamenii văd ce le place să vadă. Nu mai era întru totul ostil misterelor creștine și asta se observa din faptul că în unele privințe practice era pregătit să schimbe poziția oficială cu cea a galileenilor. Una din chestiuni era felul înmormîntării — un punct la care oamenii sînt cu deosebire inflexibili. Unii cer arderea, alții susțin din răspuțeri ca mortul să ajungă întreg în

pământ ; bătrînul Demonax zicea că n-ar avea nimic împotrivă să le facă, după ce-o muri, o mică bucurie ciinilor și corbilor. Creștinii își îngropau morții — „cum se îngroapă pruncii care mor pînă să le dea dinții“, ziceau romanii, cu dispreț. Dar Marcellus era pregătit pentru asta, ceea ce arată cît de departe ajunsese.

Nu era recunoscător pentru înțelegerea la care ajunsese prin Caecilia, cum nu e recunoscător pomul țărîinii care-l hrănește. Dar, precum pomul, mulțumirea era deplină prin însăși creșterea lui. Dezvoltarea lui Marcellus nu era ca a unui arbore tropical magic, dar nici Caecilia nu era fahchirul care să facă un cedru uriaș să crească pînă la ceruri în fața mulțimii de gură-cască. Și nu era nici copilul grăbit, care seamănă fasole seara și a doua zi dimineța aleargă să vadă cum a răsărit. Ea era mai mult decît atît ; era Caecilia ; semăna prin însuși faptul că exista, credea și spera cu încredințarea iubirii.

Totuși, avea în ea ceva de copil nerăbdător. Într-o zi, stînd de vorbă cu Urban, și-a dat seama că Marcellus n-a mai fost pe la ei de o săptămînă. A anunțat că va trece pe la el și-n aceeași după amiază era în Alta Semita. Pentru Marcellus ziua a fost deosebită, pentru că n-au mai discutat la nesfîrșit probleme galileene. Bunica și Caecilia au jucat zaruri, iar bătrîna a fost silită să trișeze în mai multe rînduri ca să cîștige, ceea ce i-a produs o impresie puternică în privința Caeciliei. După aceea au vizitat brutăria și au luat masa în căsuța de vară. Marcellus a reușit să rămînă singur cu Caecilia abia cînd ea trebuia să plece.

— Niciodată să nu pleci la vînătoare cu un ciine silnic, îi spusese Urban în aceeași zi, vorbind despre Marcellus. Caecilia a protestat cu vehemență la implicația proverbului. I se întărea din nou convingerea că Marcellus nu era nici pe departe ciine silnic. Acum era ca omul pe care-l părăsesc puterile chiar la mijlocul rîului — ajunsese la fel de departe și de un mal, și de celălalt. Și avea multe motive să ezite. De exemplu, terminologia creștină.

— De multe ori parc-ar fi o limbă străină, se plînsese el. Caecilia îl înțelegea. Zise :

— Să fac o comparație. Un soldat care și-a pierdut mîna dreaptă are senzația ciudată că se împiedică mereu în vorbă, pînă se-nvață să lucreze cu mîna stîngă. Se bîlbîie, înghite cuvinte și e cel mai nefericit om pînă cînd recapătă stăpînirea de sine. Cine se creștinează e la început tot așa, ca un biet schilod — comparația e destul de proastă... poți găsi și singur altele, mai bune... și totuși, eu vreau să te învăț să vorbești.

Cu toate astea, Marcellus se simțea tot mai neputincios, ca un asin foarte slab, trăgînd după el o căruță arhiplină, iar omul de pe capră, pe jumătate adormit, îl atinge fără răutate cu biciul în cele patru-cinci locuri sensibile pe care le-au descoperit oamenii la urecheat de vreo zece mii de ani.

Marcellus a condus-o pe Caecilia la litieră și a petrecut-o cu privirea pînă cînd ultima pîlpîire de torțe dispărea la cea mai îndepărtată cotitură a străzii. Pe urmă a intrat în casă, ținîndu-și capul în pămînt. Întîi s-a dus pe la bucătărie — unde venise și bunica, la Euphemus. Tînărul a stat un moment s-asculte bîrfa bătrînilor. Cînd nu vorbeau de treburi personale, atît de sincer și fără de rușine cum le era felul, lui Marcellus îi plăcea să le asculte dialogul ciudat. Aveau opinii pline de spirit și fantezie. Preferau orice fel de opoziție unui respect egal față de persoanele în vîrstă, care alt merit nu au afară de anii strînși în spate.

Contrar obiceiului, Euphemus nu bea rachiu cu apă. Abia venise de la masa Asociației Servitorilor de Frunte (care tot nu aveau dreptul să facă asociații) și purta o cunună de laur, pe care o jumulea frunză cu frunză, sucind în minte pe toate fețele unele chestiuni de-ale asociației. Persoana lui respira simpatie universală.

— Ia spune, cum e să fii îndrăgostit ? întrebă bunica fără ceremonie, adresîndu-se nepotului, iar Marcellus îi răspunse cu seriozitate :

— E ca și când treci brusc de la vreme umedă și plicticoasă de iarnă într-un decor de promenadă cu magnolii înflorite la malul mării albastre, nesfirșite.

— Sună ca o poezie, zise bunica ambiguu.

Era convinsă că dintr-o poezie luase Marcellus cuvintele, dar nu-și aducea aminte de unde. Îi zise lui Euphemus :

— Tu cum te simțezi ca îndrăgostit pe vremea când umblai să-ntinzi curse la fete ?

— Erau multe genuri de dragoste, dar cele mai multe semănau într-un fel cu mușcătura de purice. Te mâncau destul de rău, dar treceau ele, mărturisii portarul.

Dar n-au reușit să-i tulbure lui Marcellus fericirea. El le-a urat, zîmbînd, noapte bună și a ieșit cu un aer strălucitor de superioritate, de parc-ar fi fost în posesiunea unei cunoașteri neprețuite, numai și numai a lui.

Euphemus s-a dus la sobă, tremurînd. Nici bunicii nu-i prea era cald, așa că s-a așezat lîngă el. În cei treisprezece ani de cînd venise Jon pe lume, oricum nu întineriseră. Dar pe amîndoi îi bîntuia același duh de persiflare, prin care se volatilizau jumătate din anii ce-ar fi trebuit să le apese umerii. Puterea spiritului lor era neschimbată.

— Ce-am putea zice de tînărul stăpîn ? spuse bunica, după ce s-au instalat.

— Ei, ce să zici de peștele care-a-nghițit cîrligul ? replică Euphemus.

— Da, sigur, recunosc bunica. Dar crezi că fata are într-adevăr de gînd să tragă peștele la mal ?

Euphemus nu știa ce să creadă.

— Nu poți să juri în nici un fel. Cîteodată chiar fetele cele mai rezonabile fac prostii. Ea nu pare să fi socotit greșit. Ce mă amuză mai tare — ca să fiu sincer — e faptul că mi s-a părut gata priponit băiatul.

Bunica se rățoi :

— Nu era decît aprindere tinerească — dar azi, chiar, parcă-și pierduse nițel capul.

— Doamne ferește ! exclamă Euphemus. Bunica urmă, netulburată.

— Pe mine mă amuză că fata-i precis creștină.

— Atunci se creștinează și el, a prezis portarul, optimist.

— Ești chiar așa de sigur ? l-a luat bunica din scurt.

— În situații de-astea, bărbații sînt în stare de orice, răspunse Euphemus. La o asemenea provocare eu m-am trezit odată zbierînd în procesiunea Cybelei.

— Nici nu mă-ndoiesc, oftă bunica, cu deplină siguranță.

În apartament la el, Marcellus se juca legănînd o prăjitură pe botul lui Tobias, cățelul, care stătea sluj frumos.

— Fii atent, Tob, zise Marcellus, nu lăsa pornirile firești să-ți copleșească buna creștere. Stai frumos și gîndește-te că chiar dacă te necăjesc puțin, e spre binele tău.

Tob tremura ușor și scheuna, cu ochii cruciș la prăjitură.

— Poate-ți închipui că ești singurul animal chinuit, a urmat Marcellus. Dar vreau să știi că și eu stau frumos și scîncesc tot așa, cu o prăjiturică pe bot. Diferența e că tu ai voie să-ți apuci bucățica acum, într-o clipă, iar eu... of, Tob, prost bătrîn. Eu am mai și plătit pentru asta.

Tob a zvîrlit prăjitura în sus și a prins-o. După ce-a înghițit-o, s-a așezat, uitîndu-se, în așteptare, la stăpînul lui.

XXI

Roma suferea din cînd în cînd de niște convulsii și acum se apropia o nouă criză. N-ar fi putut nimeni să spună ce anume se pregătea, dar momentele tulburi au creat încetul cu încetul un sentiment general de nesiguranță. Și, ca să nu lipsească nimic, s-a terminat și cu liniștea ce domnea de vreo doi ani printre lucrători. În perioada aceea, orașul fusese scutit de răzvrătiri mai importante. Doar vizitiii au refuzat o dată să lucreze, din pricina unui incident în legătură cu staționarea la porțile orașului — și o săptămînă au ascuns pur și simplu toate

trăsurile. De data asta, a început pe 24 august — în prima din cele trei zile cît stă deschis infernul — nemulțumiții erau meseriașii constructori. Opt asociații cu cinci sute de muncitori liberi și opt maiștri reprezentînd două sute de sclavi au părăsit, fără nici un avertisment, un șir de case noi din cartierul fluvial. Clădirile urmau să fie mai ales prăvălii și depozite. Statul a fost obligat să facă îndată apel la munca forțată. Dar cererea n-a fost foarte serioasă. Prea se întimplase de curînd să se dărîme în capul locatarilor niște clădiri făcute prin mijloacele acestea. Odată cu izbucnirea grevei, cărăușii au fost sfătuiți să nu mai pună nici ei mîna pe nici un fel de materiale de construcție. Două corăbii care aduceau cărămidă din josul rîului s-au ciocnit, cîteva zile mai tîrziu, și s-au scufundat dincolo de podul Probus. Acesta era locul obișnuit — ai zice că aproape autorizat — pentru naufragii în timpul grevelor.

Așa că totul era gata pentru producerea acelei pierderi spontane a stăpînirii de sine, care se cheamă panică. Încheieturile erau unse gata, ca la șantierul naval din Misenum. Nu mai lipsea decît numele — ceremonia s-a făcut cu vin de Lebos — ca să se taie parîmele și să se lanseze vasul la apă.

Era încă destulă pace, dar gărzile așteptau, pregătite pentru orice. Zece cohorte ale poliției și brigada de foc, numărînd fiecare cîte două mii de oameni, s-au mai întărit pe ascuns cu două sute de oameni, mai ales foști gladiatori — și, pe deasupra, o cohortă la fel de mare de gărzi pretoriene, care putea fi adusă în luptă printr-un cod de semnale transmise de la sediul poliției la barăcile gărzilor din afara orașului.

Pentru că simțea atîta neliniște în suflet, Marcellus confunda starea lui cu agitația lumii. Plictisul lui devenea plictisul universal. Era în același timp de o sensibilitate bolnăvicioasă față de schimbările dispoziției sale, o tendință pe care i-o agrava relativa sa inactivitate. Dacă s-ar fi cunoscut modalitatea grafică de reprezentare a mișcărilor sufletului omenesc și i s-ar fi aplicat lui Marcellus în zilele

acelea, s-ar fi văzut cum descrește curba, de pe platforma înaltă a optimismului, trecînd prin mai multe suișuri și coborîșuri, pînă într-o mlaștină de melancolie.

Devenea, totodată, indiferent față de propria lui persoană. Și-a dat seama de treaba asta într-o dimineață cînd a găsit prosoapele murdare. A stat să se gîndească nițel cum s-o fi întîmplat una ca asta. Pe urmă a trebuit să observe că nu se spălase cum trebuie — probabil că nu mai făcuse baie de cîteva zile. Și asta ținea probabil de cîteva săptămîni. Bunica o fi văzut și ea, doar nu scăpa niciodată nimic — și avea o vorbă a ei, că omul bine crescut nu-și murdărește prosoapele, ceea ce-l deosebește de neamul prost.

Cînd se bărbiera într-o dimineață, s-a privit mai atent în oglindă. I se scobiseră obrazii și tîmplele și ochii-i erau stinși. Se strimbă și hotărî să încerce să se mai adune. În aceeași zi plecă la vînătoare cu doi prieteni, dar cum au doborît din prima zi vînat cit să umple o căruță, toată treaba i s-a părut caraghioasă și s-a întors acasă.

Marcellus și-a zis că ceea ce-i lipsește e probabil munca de zi cu zi. Omul chiar cînd își pierde piciorul, bătăturile tot îl mai dor. Așa o ducea și el înainte, cu durerea Băncii în suflet, își spunea Marcellus, inspirat de o comparație a Caeciliei. Pătea și el ca omul care și-a schimbat casa și pe care pașii îl poartă înapoi, la vechea locuință — trecea cit se poate de des pe lingă fostul loc de muncă, unde încă mai atîrnau pe obloane anunțuri „De închiriat“.

Într-una din expedițiile astea fără țel, s-a dus s-o vadă și pe Maica Sara, care stătea într-o casă cu chirie din apropiere. Deși locuia sus de tot, de pe la etajul I Marcellus a auzit-o vorbind cu un cerșetor. Măicuța Sara, draga de ea. Așa te și așteptai s-o găsești — întinzînd prin ușa întredeschisă o monedă unui cerșetor. Întotdeauna un *quadrans*¹ — ținea bănuții într-o cutie special pentru cerșetori — și oferea banul cu formula prietenoasă :

¹ Sfert de as (lat.).

— Ține, amice. Să nu-l dai pe prostii.

O sârmană care-și împărțea tainul cu unii mai săraci ca ea, asta era Maica Sara. Și-și binecuvînta darul cu fărima de zîmbet trist ce-i mai rămăsese.

Pînă să ajungă Marcellus sus, ea a și intrat în casă. Deși afară soarele strălucea din plin, în locuința ei sărăcăcioasă era întuneric. Cînd a deschis ochii, Marcellus a dat cu ochii de două lămpi legănîndu-se ca stuful greu în adierea toamnei, iar din peretele alb izbucnea crucea neagră, ca o vietate. Părul Maicii Sara avea culoarea pe care-o știa Marcellus dintotdeauna — culoarea unui castron de bulion în care spargi cîteva ouă. Femeia și-a îndreptat spre ușă fața brăzdată să vadă cine e și cînd l-a recunoscut pe oaspete, s-a luminat într-un suris de încîntare.

Înainte să plece, Marcellus a primit de la bătrînă o bucățică de hîrtie pe care femeia o păstra de paisprezece ani. Era un petec pe care mizgălise Ruth odată, cum îi era obiceiul. Scria de patru ori „Marcellus“, unul sub altul. Pe urmă „Isus“, șters cu o linie. Pe tot restul hîrtiei scria doar „Marcellus“ și jos, într-un colț : „Marcellus și Ruth“.

— L-am găsit în Apocalipsă, zise Maica Sara și adăugă, scuizîndu-se : cît era de tînără !

Marcellus mergea spre casă, fredonînd gînditor un cîntec aproape uitat despre o fată și o zambilă. Toată vizita asta nu-i umplea decît o zi. Pe deasupra, începea să se resimtă de strîmtorarea materială în care trăia. A fost absolut neplăcut să-și întilnească un coleg de școală și să nu-l poată ajuta la răscumpărarea unei proprietăți de familie pe care pusese sechestrul un cămătar. Și creditorii deveniseră sîciitori, auzind că Marcellus și-a pierdut slujba. L-a lăsat pe tatăl lui să plătească, dar n-a fost o soluție comodă. S-a hotărît să facă imediat un efort energic și să-și găsească o slujbă, simțind că de fapt nu prea are chef să reușească.

Se știe că drumul spre iad e pavat cu bune intenții. În sensul acesta, Marcellus a fost mare pavagiu toată viața și întorsătura din existența lui nu l-a schimbat cu nimic.

De Ziua Mutatului, Marcellus luă hotărîrea să-i spună Elinei totul, dar pînă la urmă ea tot n-a aflat nimic, afară de ce bănuia singură. A fost silită să observe că ceva s-a schimbat totuși. Cînd se mai întîmpla, rar, ca Marcellus să vină în vizită, pe fugă, numai ea căuta să găsească ocazii pentru o strîngere tainică de mînă sau o privire furișă, la care Marcellus răspundea prietenos, dar lipsit de căldură, sau chiar plictisit.

Chiar dacă Elina respingea ideea că în viața lui Marcellus pătrunsese o altă femeie, asta nu îndrepta cu nimic starea de lucruri. E dureros pentru o femeie să fie respinsă în favoarea alteia, dar cu atît mai grav este să fie respinsă fără un asemenea motiv. De aceea Elina se agăța de tot felul de ipoteze fericite și o singură dată a făcut aluzie la viitoarea lor unire, pe care o gîndiseră mai demult amîndoi. Marcellus răspunse oftînd ușor :

— Draga mea, n-am în pungă nici măcar un *as* cu care să-mi cumpăr funie.

La vorbele astea, Elinei i s-a umflat pieptul de furie și mîinile i s-au încheștat pe brațele jilțului, dar zîmbetul nu i-a părăsit buzele nici o clipă și imediat și-a recăpătat singele rece. A aplanat totul și glasul i s-a îndulcit din nou. Dar a doua zi s-a dus pe Alta Semita să vorbească nestingherită cu el. Din păcate Marcellus nu era acasă, iar bunica a tratat-o cu răceală și n-a invitat-o să intre.

— Trebuie să se sfîrșească odată și prostia asta, îi spunea după aceea bunica lui Euphemus. De cînd o văzuse pe Caecilia, bătrîna era cuprinsă de un fel de dragoste pentru tînăra fată. A doua zi, bătrîna a întors vizita Elinei, cu rezultate suficient de dramatice.

— Dreptul de a iubi, pufni bunica îndată ce-au rămas singure. O șiretenie a diavolului — și pretenția femeilor ăstora de cauciuc să nu aibă copii. Nici să nu aibă. Lumea se descurcă și fără slăbănoagele lor de progenituri. Auzi, „dreptul la dragoste“. Prostii, baliverne ! Sfîntă Isis !

Cînd se înfuria, bunica rostogolea vorbele ca la ruletă și se oprea abrupt la „Sfîntă Isis !“ Acum privea răzbunătoare la Elina, care stătea în genunchi și-și îmbrăca fetița cea mică.

— Uite un lucru pe care nu l-a inventat diavolul — anume datoria, femeie, adăugă bunica, iar Elina tăcea mereu. Uiți ce-i datorezi bărbatului tău.

Elina se albise toată, dar a răspuns cît se poate de rece, făcîndu-și de lucru cu copilul :

— Nu uit nimic și nu-i datorez nimic — nimic altceva decît respect. Și-i voi spune totul — astăzi chiar va afla totul. Și Nidigius — crezi c-o să-mi ducă lipsa ? Are să-l jignească doar ideea de necrezut că s-a găsit ceva să-l înlăture pe el.

Bătrîna își frîngea mîinile, țipînd :

— N-ai să faci asta. *Nu poți* să faci una ca asta ! Il omori pe bietul om. Și copilul — la copil te-ai gîndit, Elina ?

Elina s-a ridicat și i-a dat copilului păpușa de fildeș cu membre mobile pe care-o adusese Nig cu o seară în urmă.

— Nu numai că *pot* s-o fac, dar o *voi face* ! Am s-o fac, Jallia Clementina ! Nigidius, pînă la urmă, nici nu are nevoie de mine. E prea încîntat de el însuși și de afacerile lui, ca să-mi simtă lipsa multă vreme. Dacă vrei să știi cine-i Nigidius, am să-ți spun eu. E respectabil și prost, și una și alta din pură indolență.

La aceasta, bătrîna a privit-o cu șiretenie și a întrebat-o cu un ton sever :

— Și din ce-ai să trăiești cu delicatul nostru prieten, Marcellus ?

— Ah, da, delicatul nostru prieten, zîmbi Elina, trist. Nu știu. Și nici el, probabil. Sigur c-aș *putea* să aștept, Jallia Clementina.

— Da, da, așteaptă ! lătră ascuțit bătrîna.

— Ascultă, sigur c-aș *putea* să aștept pînă ajunge bogat ca Nigidius Vaccula. Nimic nu m-ar *putea* împiedica să spun : „Dragă Marcellus, știi că te iubesc, am să vin la tine cînd vei avea o situație, casă, sclavi și catîri și tot ce las în urmă plecînd de la Nigidius“.

— N-ai decît s-o spui, copila mea — porumbiță, comentă bătrîna.

— Și știi ce-ar zice el în sufletul lui ? Ar zice : „Nu știi că mă iubești. Așa spui tu, cînd te văd cum o spui, te cred. Da, pe Venus, te cred. Numai că de *știut* am s-o știu doar în ziua cînd vei veni“.

Tot timpul cit a vorbit Elina, bătrîna se văicărea încet, implora, prevenea, amenința :

— Grăbește-te încet, femeie, grăbește-te încet.

— Dar știi ce-o să gîndesc eu cînd voi trece pe lîngă Templul lui Venus, după ce i-am spus lui toate astea ? Am să-mi spun : Elina, te-ai purtat ca desfrîната de Antistia Pollita, care i-a spus lui Epidius Sabinus : „Norbanus m-a cumpărat cu 50 000 de *sestertii*. Îmi dai 100.000 dacă vin la tine ?

— Nu-s multe curtezane ca ea, mormăi bătrîna.

— Așa e. Formularea Papirii a făcut-o pe Elina să zîmbească. Și asta tot nu dregă nimic. Important e că Marcellus are nevoie de mine acum — acum, nu după ce s-o îmbogăți. Atunci se vor găsi mulți să-l ajute. Acum are el nevoie de cineva să-l urmeze la bine și la rău. Nu doar cineva care să-i zică „Te iubesc“ și să-i zîmbească — nimic nu e mai ieftin ca zîmbetul. Și mai presus de toate, zise ea cu ochii plini de lacrimi, privind în stradă, ceea ce contează este că eu — am nevoie — de el.

— Dar de copil n-are nimeni nevoie, țipă bătrîna, furioasă.

Elina se întoarce către ea, aprinsă toată. Arăta cu mîna stingă către ușă, poruncitor, și zise, cu ochii scăpărînd :

— Ești rea, Jallia Clementina, ești rea ca o bufniță bătrînă și mai bine du-te. N-am nevoie de tine. Pleacă. Pleacă imediat !

Bătea cu piciorul în pămînt, turbată, iar bunica se îndreptă cu pași mici, tropăind. După aceea, Elina și-a strigat cu vocea tandră copilul :

— Puișorul meu ! suspina. Unde ești, fetița mea ! Hai la mama !

Copilul intră țopăind pe picioarele mici și grase, gîngurind cu păpușa de fildeș la piept.

— Noi n-o să ne despărțim niciodată, odorule, zise Elina alintînd copilul. Dar bunica s-a întors din ușă și-a vorbit iar, severă.

— Vorbești despre dreptul la dragoste, Elina. Dar fii atentă — iubirea ta nu e singura. Zici că-s rea, dar pînă la urmă poate că tocmai eu sînt cea milostivă. Am ajuns o femeie bătrînă și proastă, văd mai mult de casă și nu prea ies în lume, dar nu greșesc prea tare dacă-ți spun că ți-a cam trecut vremea, așa am impresia — și n-ai avut-o cu folos. Acum, există un magnet mai puternic. Să nu uiți „dreptul la dragoste” cînd ți s-or deschide ochii.

Elina a sărit în sus, iar acum stătea în fața bunicii, tremurînd.

— Minți ! urlă ea. Recunoaște că minți !

— Da, mint, rîse bătrîna cu milă, ieșind pe ușă.

Peste un ceas veni acasă și Nigidius. Aducea un buchet mare de trandafiri albi și a trecut repede din cameră în cameră să-și găsească nevasta. Cînd a văzut-o cum șade, mută, privind fix în sobă, s-a strecurat tăcut înapoi pe unde venise și-a dat drumul buchetului într-o căldare din bucătărie.

Dar sus, pe sub acoperișul casei, „Margareta” îl avea în vizită pe cerșetorul Parsus. Musafirul își întreținuse gazda cu o serie de povești nostime despre mîncare, iar „Margareta” stătea în pat, pentru că-și spălase toga.

— Acum le am la mînă, zise „Margareta” cînd i-a venit rîndul să vorbească.

— Pe cine ? întrebă Parsus, curios.

— Gropițele de jos, răspunse vesel „Margareta”.

— Cum ? se informă Parsus.

— O să-i zdrobesc amantul exact ca pe un vierme în bucata de brînză, zise „Margareta”, cu convingere.

— La te uită, al dracu' ! exclamă Parsus, plin de admirație.

Cine călătorește printre stîncile diforme din munții Kebne-Kaisse și pătrunde în Kebner-Kittel, Signetjokko și Skartatjekko găsește canioane de o asemenea adîncime, încît rar cresc în locurile acelea chiar flori de ghețar. Din

acestea spun laponii că ies riurile și vîntul. Cu riscul de a crea o imagine forțată, se poate spune că de atunci sufletul Elinei a ajuns ca peisajele acestea nordice straniu contorsionate, fără nici o floare a speranței.

Dar Marcellus era atît de absorbit de propriile lui treburi, încît n-a observat schimbarea. Cînd venea s-o vadă — plin de neliniști și preocupat de sine — ea ședea liniștită și-l privea cercetător.

— E mai mult bolnav decît îndrăgostit, își zicea ea ascultîndu-l cum vorbește permanent și fără șir — el care fusese atît de reținut pe vremuri. Aborda mai ales probleme filosofice și revenea frecvent în vorbirea lui cuvîntul „toleranță“. Elinei i se părea artificial — așa și era ; dar, sigur, ea n-avea cum să știe că Marcellus, folosind cuvîntul acesta, lua din culorile părintelui Hyacinth — care avea faimă de om cinstit pentru că se exprima foarte greoi. „Loialitate“ era alt cuvînt din cutia de culori a preotului. Marcellus avea tot mai puțin chef de viață și doar loialitatea față de omenire îl mai făcea să trăiască.

Epictetus a fost ultimul punct al programului, care a umplut-o pe Elina de o blîndă uimire :

— E nostimă pasiunea asta a ta subită pentru Epictetus, zise ea.

— Subită ? exclamă el, plictisit. Cum adică subită ? Am o foarte veche admirație pentru el. Nici nu mai țin minte de cînd. De cînd sînt.

Un adevăr prin excelență neadevărat. Sigur că Epictetus îl interesa pe Marcellus din tinerețe, însă Caeciliei îi datora înțelegerea mai adîncă a acestuia. Creștinii în general au insuflat viață multor elemente religioase moarte. Creștinismul a adus păgînismului o fertilitate fără precedent.

Din nefericire, Marcellus își dădea singur seama că nu e sincer. Știa bine că pe vremea cînd îi vorbea Caeciliei despre Epictetus, încă nu-l stăpînea. Și mai mult, știa bine că nu va plăti niciodată prețul lui Epictetus pentru a-și cîștiga libertatea. Curînd, a observat-o și Elina. În sensul acesta l-a întrebat odată :

— Nu duce învățătura lui Epictetus la idealul libertății depline ?

— Așa s-ar zice, răspunse Marcellus, fără să bănuiască nimic.

— Și prețul, pe cât înțeleg eu, urmă Elina, este ca omul să lase femeii, putere, distracții, să se elibereze de orice dorință.

Marcellus fu de acord.

— Așa e. Cîștigi totul respingînd totul — un schimb regesc.

Atunci Elina trase concluzia :

— Deci urmarea entuziasmului tău crescînd pentru Epictetus trebuie să fie abandonarea tuturor lucrurilor — femeii, bunăstare, huzur.

— Ei, nu putem ajunge cu toții la perfecțiune, se apără Marcellus, dar aici interveni cinicul Theagenes, care apăruse și el între timp.

— Ba dimpotrivă, putem ! Numai că tu, amice, vîslești ca un nebun — cu bășici la mîini și picioarele încordate — și barca nici nu se clintește de la mal.

Cînd s-a dus la culcare în seara aceea, Marcellus simțea cum îi bate inima între coaste, apoi i se dilată cît patul și pînă la urmă tot trupul îi pulsa ca o inimă a casei, a Romei — a lumii întregi — o inimă dezgolită, smulsă dintr-un piept oarecare.

— Of, babo ! își zise el și se ridică, pentru că tot n-avea speranță să mai doarmă în noaptea aceea. Era o criză de isterie pur și simplu.

Tob s-a sculat de pe perna lui, s-a întins, a căscat și a început să adulmece picioarele goale ale stăpînului. Pe urmă s-a ridicat pe două labe și și-a înfipt ghearele din față în coapsele lui Marcellus. Avea ghearele cam lungi, pentru că viața prea comodă și sedentară nu-i dădea cîinelui prilejul să le tocească suficient. Marcellus avu o senzație ciudată cu ghearele cîinelui înfipte în piele și le-a apăsat nițel mai tare, cu mîinile. Pe urmă a mîngîiat animalul pe cap și s-a urcat iar în pat. S-a gîndit cu tot

dinadinsul să studieze ultimul curs al bursei — îndeletnicire descurajantă, dar nu suficient, totuși, ca să-l facă să uite de sine. Țiglăria africană — 40 ; Tăbăcăria, Ostia — 35 ; Minele spaniole de plumb — 15... O babă, nu-s decît o nenorocită de babă.

Avea o criză de isterie de toată splendoarea.

XXII

Marcellus era în postura celor care se excomunică singuri — părăsindu-și steaua călăuzitoare, stătea suspendat fără siguranță că va găsi un loc unde să ancoreze. Situația era cumplit de tristă.

Trebuie să amintim, spre a-l justifica pe Marcellus, că galileenii, cu toate certurile și proasta lor purtare, nu stimulau nici pe departe simpatia lață de creștinism. Caecilia era o excepție. Cu mult spirit de observație în ce privește lipsurile obiectului său, cum se întîmplă în cazul unei atitudini critice, Marcellus a descoperit curînd că înflorea în anii aceia nemaipomenit de multe secte creștine și semicreștine și nici una nu dădea două parale pe toate celelalte. Erau maniheștii, montaniștii și encratiștii lui Tatian și Dumnezeu știe cîți alții, urmînd învățătura diversilor creatori de sofisme. Mai rău ca toate era faptul că grupul de romani se împărțise și el în două tabere. Rab Chanina cînd se ruga la ceruri să-i ajute pe frații martiri, o făcea pe deplin conștient de necesitatea persecuției.

— Zdrobește dușmanii Împărăției Tale ! se ruga părintele Urban, aprins de ură.

Dar cum să se roage în felul ăsta Rab Chanina, cînd știa cît de bine îi stimulează pe creștini împotrivirea oficială, cînd vedea că în deplină liniște nici o mișcare nu e posibilă, că lucrurile se desfășoară în toată splendoarea numai la bătaia vîntului ? Cum ar fi putut să propovăduiască iubirea aproapelui, sfințenia martiriului și-n același timp să spună : „Zdrobește-i, Doamne, pe cei care-Ți stau împotriva !“ ?

„În scîrna lor să piară“, spumega Urban.

„Dă putere fiilor Tăi să îndure suferința ce le e sortită în numele Tău“, zicea Rab Chanina.

Iar Marcellus, neîncercător, îl întreba cum se poate.

„Spui : *Unus dominus, una fides, unum baptisma, unus deus...*“

Și Rab Chanina trebuia să recunoască, trist, justetea reproșului.

— Un stăpîn, o credință, un botez, un Dumnezeu, cuvintele esențiale ale scrisorii apostolului către frații din Efes.

— Și fiecare sectă de-a voastră se împăunează că-i cea mai plăcută Domnului, observă Marcellus.

— Tot așa se ceartă fierăstrăul cu oala de clei, care să fie mai presus în ochii tîmplarului, zise cinicul Orbilius.

— Nu te uita la noi, îl sfătui Rab Chanina. Privește la Stăpînul țintuit pe cruce.

— Unde-i ura mai puternică decît între credincioșii celui care ne învață iubirea ? Întrebă Marcellus cu amărăciune, șezînd lîngă Caecilia care stătea întinsă în grădina de pe Via Appia.

Glasul ei răspunse obosit și trist :

— Asta pentru că, în loc să privească înlăuntrul lor, ei se uită în jur. Nu se mulțumesc cu îndatoririle pe care le au. Și ar vrea să împărățească lumea înainte de a-și cunoaște propriile suflete. Dar de ce să-ncercăm să spunem ceea ce nici nu poate fi spus ? Iar dac-ai ajunge să-l rostești, ar părea de necrezut, și dacă ai crede, lucrul acela ar fi prea greu să-l poți îndura.

I se umpluseră ochii de lacrimi și Marcellus observă, în sfîrșit, că Caecilia era schimbată. Slăbise și avea pielea izbitor de palidă. Degetele-i erau galbene ca trandafirii cu parfum de ceai — Marcellus le-a văzut mai bine cînd Caecilia și-a întins mîna mică, subțiată, spre cupa de apă. Marcellus a prins-o de mîna și-a exclamat, plin de îngrijorare :

— Draga mea, ești bolnavă !

— Numai puțin, răspunse Caecilia, cu zîmbetul stins. A fost prea cald pentru mine. Uite că vine Xenocrates — o să ne spună el mai multe.

Faimosul doctor se apropia repede pe cărarea cu pietriș, însoțit de vreo duzină de elevi. A salutat-o pe Caecilia cu toată căldura și s-a înclinat spre Marcellus, care a dat drumul mîinii firave. Doi dintre învățăcei au așezat cu grijă pe masă instrumentele din geantă — o colecție elegantă de cutiuțe din ivoriu pentru medicamente, ventuze de argint, lanțete aurite. Pentru un profan, toate astea arătau înspăimîntător, însă chiar așa de rău nu era.

— Poți să rămii, i se adresă doctorul lui Marcellus, începîndu-și consultația.

Totul a durat numai cîteva minute, în care au intrat și comentariile pentru tinerii mediciști.

— Trebuie să schimbi aerul, domnișoară, îi spuse Caeciliei. De preferință Africa — nu strică să fim prudenți. N-ar fi trebuit să stai la Roma pe vremea asta. A fost o mare imprudență din partea părintelui matală că nu te-a scos din oraș. Mă duc eu să vorbesc cu el și mîine vin iară.

— Nu vreau în Africa. Aș prefera să mă duc la deal, îi spuse ea lui Marcellus, care i-a luat din nou mîna într-a sa, cum a plecat doctorul. Dar dacă va trebui să plec pentru o vreme, te rog nu-i judeca pe galileeni prea aspru în lipsa mea.

Lui Marcellus nu-i păsa de galileeni la ora aceea. Vorbi cu sufletul la gură :

— Pleacă repede, cît poți de repede, să te întorci sănătoasă. Fără tine nu ne putem descurca multă vreme. Vai, nu cumva să te îmbolnăvești de-a binelea. Promite-mi că nu te-imbolnăvești.

Ea îl mîngiia pe păr cu mîna liberă, iar el se aplecă și-i sărută mîna cealaltă.

— Am să-ți scriu, promise ea. Am să-ți scriu des și poate o să vii și tu să stai cu noi. Dar făgăduiește-mi că-l ajuți pe Rab Chanina și pe părintele Hyacinth — și — poate — mă lași să te binecuvîntez înainte de plecare ?

Fără să aştepte răspunsul, Caecilia i-a pus mîna pe creştet şi a rostit cuvintele magice prin care îl cheamă galileenii pe Dumnezeuul lor să-şi dea binecuvîntarea. Pe urmă, fata îi spuse :

— Să nu te aştepţi la prea multe din partea sărmanilor noştri fraţi. Vai, inimile lor — parc-ar fi epistole de tineri îndrăgostiţi, scrise cu lapte nou, încît nu vezi nimic pe ele pînă nu le presari cu cenuşă. Vai, sărmane inimi, trebuie mai întîi să treacă prin furtuna de cenuşă a păcatului, pentru ca singure să ştie că Preamilostivul le-a însemnat cu numele Lui.

Multă vreme — foarte multă vreme — au stat fără să scoată o vorbă. În sfîrşit, Marcellus rosti :

— Inima ta, Caecilia, pot s-o aştept ?

Ea îl privi cu milă şi zise, extatic :

— Eu sînt mireasa lui Isus.

Marcellus n-avea să-i mai audă glasul niciodată.

Caecilius a plecat chiar în ziua aceea în regiunea de dealuri cu fiica lui, iar Marcellus a rămas, suficient de matur ca să-şi poarte singur de grijă şi totuşi neajutorat ca un copil fără mamă.

— Poate că aşa se va regăsi mai uşor pe sine, opină Caecilius în timpul călătoriei, iar fata răspunse :

— Da, poate.

Dar nu credea.

Totuşi erau semne că se va petrece şi asta. Curînd după despărţirea de Caecilia, Marcellus i-a întîlnit pe fraţii Valerianus, doi tineri pe care bunica Papiria i-ar fi considerat, probabil, nişte monştri de corectitudine. Aveau amîndoi aerul acela amabil-blazat al lumii bune. Deosebirea dintre ei era că Tiburtius îi trata pe oamenii pe care-i întîlnea ca pe nişte mostre ; îi privea indiferent şi termina rapid cu ei, pe cînd Valerianus privea oamenii ca pe nişte obiecte de artă, pe care le cerceta ca pentru a le pune în colecţie. El cel puţin încerca să le înţeleagă trăsăturile omeneşti. Din unghiul lor de vedere, Caecilia pur şi simplu evita răspunsul atunci cînd nici nu cerceta

mostra, nici nu făcea adnotări, ci dădea friu liber inimii sau — ai fi putut zice — ea îi accepta din vedere, pentru că nu erau, de fapt, decît niște „copii iubiți ai Domnului“.

Acum, după plecarea Caeciliei, Marcellus a subscris întru totul la punctul de vedere galileean — fie dintr-un sentiment de solidaritate, fie din plăcerea contrazicerii sau din cine știe ce alt motiv. Zise :

— Dacă sîntem cu toții „copiii iubiți ai Domnului“, atunci ce ne mai interesează caracteristicile personale ?

Valerianus îl întrebă, cu voioșie :

— Ia spune, Marcellus, ești galileean sau doar îndrăgostit ?

— Ei, toți sîntem îndrăgostiți de Caecilia, remarcă Tiburtius.

— Și deci puțin galileeni, adăugă Valerianus.

— Știi, Marcellus, urmă Tiburtius, că Caecilia se așteaptă la ceva extraordinar din partea ta ? Da, urmează să devii un paloș — probabil în mîna zeului galileean.

— Dar cînd am întreat-o ce trebuie să fie ea în cazul ăsta, ce credeți că mi-a răspuns ? spuse Valerianus. Aflați că mi-a zis așa : „Eu am să fiu piatra care ascute sabia“.

Tiburtius reluă :

— Chiar amicul Jon — urmașul regelui Numa — zicea c-ai ajuns pe trei sferturi galileean. Știi ce-a spus cînd l-am întreat de ce crede asta ? Zice : „Măgarul îl cunoști după urechi“ — ce-o fi vrut el să spună ?

Aici interveni Marcellus :

— E greu de știut care din noi va ceda.

Frații răspunseră în cor :

— Eu nu.

Istoria spune că au cedat amîndoi.

În locul vizitelor la casa din dreptul pietrei a cincea, acum circulau scrisori, la intervale mari de timp — cel mai des la o săptămînă. Marcellus știa de mult că, în dragoste, despărțirea e ca vîntul pentru foc. Stinge flacăra mică, dar focul puternic îl întetește. Acum trebuia să suporte chiar el înțelepciunea observației. Viața îi era mai furtunoasă ca oricînd.

Cum a plecat Caecilia, Marcellus a făcut o vizită la Templul lui Aesculapius, unde a adus jertfă un juncan pentru însănătoșirea iubitei sale, iar două săptămîni mai tîrziu, a oferit Minervei tămăduitoarea două perechi de porumbei de-ai lui „Margareta“, în același scop. Chiar dacă, aparent, asta n-a ajutat-o pe Caecilia cu nimic, pe Marcellus l-a mai liniștit puțin — fără a-l împăca, totuși, cu singurătatea. Însă deși se temea să rămînă singur, se ferea de oameni. Nu mai avea nici poftă de mîncare. Înghițea mîncarea de parcă ar fi luat doctorii. Așa că Rab Chanina nu a avut parte de un ajutor prea vesel, atunci cînd Marcellus și-a adus aminte promisiunea de a participa și el la drumurile preotului prin mahalale. Dar lui Rab Chanina îi era indiferent lucrul acesta. Devenise și el aproape morocănos. Nu numai că avea, bietul de el, necazuri cu munca lui și cu adversarii personali, cum era Urban — care, în treacăt fie spus, plecase la deal, cu Caecilia — dar în plus se pornise o mișcare în enoria lui și în cele mărginașe, să-l canonizeze din timpul vieții. Nu există povară mai grea pentru umerii unei ființe omenești. Ca să te obișnuiești cu purtarea ridicolă a celor din jur față de tine, ar trebui cel puțin să te adăpostești într-o cochilie — dar probabil că nu există în toată lumea douăzeci de oameni care să nu se simtă prost cînd patru dintre cei mai buni prieteni ar stimula ovațiile în cinstea lor. Rab Chanina tare ar fi vrut să se lepede de el însuși, pentru că aproape îl și celebrau ca martir. Singurul lui martiriu erau blestematele de necazuri pe care le avea cu admiratorii aceștia sufocați.

Marcellus aproape că-i servea lui Rab Chanina drept leac la durere. Tinărul se purta mai detașat și cu mai puțină căldură decît înainte. Începuse să-l privească pe Rab Chanina cum privești un șobolan. Adică nu vezi în el un singur rozător, frumos și cuminte (mult mai arătos și cuminte decît iepurele cel slăvit), ci două milioane de șobolani distrugători și plini de pui. Începuse să vadă în Rab Chanina un simbol al puterii care-l îndepărtează pe el de Caecilia. Uita pe moment că preotul, la urma urmelor,

nu era decât slujitorul credincios care se consuma dezin-
terestat, ca să împlinească o sarcină dificilă și ingrată. Dar
Rab Chanina părea să nu observe nimic și-și puneă omul
de ajutor la tot felul de treburi mizere. Ultima picătură
a fost să-l trimită la lucru cu sora Petra. Sora Petra avea
o mustață mare, cărunță, îi curgeau ochii și mereu ex-
clama: „Aleluia!“, „Slavă Domnului!“ sau „Domnul
fie lăudat!“ Când și când sărea în sus și țipa, „Slavă Ție,
am fost mîntuită! Slavă ție, am fost mîntuită!“ În pri-
vința veșmintelor, îi era caracteristică un fel de glugă
împletită din pai negru și legată cu fundă roșie. Purta
gluga asta și vara și iarna. În totul, sora Petra era de un
anacronism uimitor. Dar găseai și multe lucruri bune la
ea — afară de vinul pe care-l bea pe furiș în cantități
considerabile. Pe Marcellus l-a impresionat din prima
clipă o anume grosolănie în felul cum vorbea sora Petra.
Sarcina lor era să împartă amîndoi haine și alte lucruri
necesare vieții la scursurile omenești care veneau mereu
la casa de rugăciuni să cerșească. Marcellus și-a exprimat
bănuiala că unii dintre ei ar fi păduchioși.

— Păduchioși! jubilă sora Petra. Slavă Domnului!
Păi sigur că sînt. Colcăie păduchii pe ei. La ce poți să te
aștepți? Nu de mult m-am dus în pelerinaj într-un loc
și acolo m-am trezit pentru prima oară cu cîteva huidume
de-astea pe mine. Am fost grozav de amărită. Îmi venea
să m-arunc în gîrlă de rușine. Dar acum... ei, curînd-cu-
rînd o să faci păduchi și tu.

Au aranjat așa fel încît Marcellus să se poată schimba
cum sosea și să facă baie la plecare. Dar de multe ori sora
Petra se distra împingînd spre el cîte-o bucată de hîrtie
în care înfășura insecta cenușie, vioaie foc.

— Aleluia, zicea. Uite, necazurile astea mărunte sînt
date ca să ne învețe să fim recunoscători că scăpăm de
cele mari.

Era atît de ușor să-ți placă de sora Petra.

Sărăcia nu e în sine un lucru atît de greu pe cît se
presupune. A devenit un loc comun să spui că, de fapt,

există doar prin raportare la cei care sînt mai înstăriți. În același fel, bogățiile ar fi o absurditate dacă toată lumea ar fi bogată.

Una din primele experiențe ale lui Marcellus în legătură cu săracii lui Rab Chanina a fost tocmai aceasta, că nemulțumirea lor era o simplă chestiune de sugestie — erau absolut orbiți de faptul că se tot uitau la cei mai norocoși decît ei. Marcellus considera că era necesar să-i ajuti să scape de sărăcie, dar în privința aceasta s-a lovit de opoziția neașteptată a lui Rab Chanina, care privea sărăcia drept voință a divinității în scopul, printre altele, să le dea bogaților prilejul de sacrificiu și săracilor, de recunoștință — două virtuți cărora, după părerea lui, li s-ar fi simțit lipsa dacă toți ar fi trăit în belșug.

Înregistrînd, așadar, dezacordul în această problemă, cei doi și-au reluat munca printre săraci. Și erau destui. Curgeau parcă de pe la toate cotiturile, din unghere și gropi, din ziduri și firide. Dimineața ieșeau chiar de prin canale, unde reușiseră cumva să doarmă. Și dacă altceva poate nu le trebuia, aveau nevoie de pîine și de bilete la baie. Astea îi așteptau grămezi-grămezi : o pîine și un bilet la baie, o pîine și un bilet la baie. La ocazii speciale, primeau și ulei — pentru mîncare și pentru uns pe corp, iar unii căpătau chiar piepteni de scărpinat din fier și pămătufuri. Cu nevoile acestea era cel mai ușor să te descurci. Veneau cam aceiași oameni, mereu. Se așezau la coadă, își luau porția, mormăiau un fel de binecuvîntare și se strecurau înapoi, la lumina soarelui. Cei mai nevoiași — femei mai ales — care duceau lipsă de haine și adăpost, își mai încercau norocul și în alte părți. Cei mai mulți aveau o întreagă istorie de nenorociri cărora le-au fost pradă — și asta cerea timp, nu glumă. Multe din cazuri trebuiau cercetate și cea mai mare parte a lunii Marcellus s-a strecurat, să constate faptele, prin mansardele de pe Strada Săndălarilor și din vecinătate. Era o muncă obositoare în toate privințele dar cînd să lase totul baltă, îi apărea Caecilia în față, zîmbind — cu zîmbetul acela tot mai rar pe măsură ce se cunoșteau mai bine.

A trecut multă vreme pînă să-și dea seama că, de fapt, zîmbind mai rar, ea îi făcea o favoare. Zîmbetul Caeciliei îi lăsa impresia că e doar un instrument prin care, la nevoie, evita alte formalități exterioare, ca să ajungă la ce o interesa — iar apoi surîsul dispărea. Și era cu atît mai prețios cînd izbucnea uneori, în ocazii rare, strălucitor și minunat.

Dar cîteodată îl călca pe nervi că toată treaba e așa de fără speranță. De multe ori cînd ajungea acasă, stătea ore întregi ghemuit, cu capul cîinelui în mîini și ochii țintă la el. Cînd, în sfîrșit, se ridica să se culce, mîngîia cîinele și-i zicea :

— Să ne ținem firea, Tob. Poate că totuși o să ne vrea, într-o zi.

Tot așa stătea într-o altă seară, prost dispus, cîntărindu-și șansele. Deodată s-a deschis ușa. Marcellus s-a dus și a închis-o. Nici nu s-a așezat bine, că ușa s-a deschis din nou, iar el s-a ridicat și a închis-o la loc. Știa bine că nu are de ce, totuși întîi s-a uitat să vadă dacă nu era cineva afară. După aceea a împins ușa cu putere — dar zăvorul nu voia să prindă. Marcellus l-a chemat atunci pe Euphemus, care a reparat zăvorul imediat, iar apoi a intrat fără să-l invite nimeni și s-a oprit chiar lîngă ușă. Cu cîteva zile în urmă, obținuse de la Marcellus o serie de informații despre Caecilia. Acum reluă conversația de parcă nici n-ar fi fost întreruptă.

— „Inima e ca o tăbliță de cîmșir, cu chipul zugrăvit al iubitei...” cită Euphemus. Marcellus era de acord.

— Și cînd se termină cu dragostea, pui mîna pe șpacu, răzuiești totul și pe urmă zugrăvești alt chip, completă portarul. Se simțea adînc ofensat, ca membru al casei, pentru faptul că Marcellus era tratat cu asemenea desconsiderare. În sinea lui, Euphemus nu prea avea încredere în Marcellus, dar practic era cu totul de partea lui.

— N-ai fost destul de categoric, îl certă bătrînul. Sînt sigur că nici măcar n-ai sărutat-o.

— S-a oferit să-mi fie soră, zise Marcellus, obosit.

— Frumoasă ofertă, pufni Euphemus. Mai ales că-n grămada lor sînt numai frați și surori, cu toții.

— Voia să spună ceva mai mult — este într-adevăr ca o soră a mea, prin trup și sînge, insistă Marcellus.

— Cunosce genul, zise Euphemus. Odată, acu' vreo 55—56 de ani...

Marcellus i-a făcut semn cu mîna să tacă.

— N-am nici o îndoială. Experiențe există, nenumărate. Bine, zi, ce-ai făcut ?

— I-am dat cu tifla, bineînțeles — și dus am fost.

De fapt Euphemus nu a povestit exact. Fata în chestiune a fost logodită cu el, dar între timp a descoperit un individ care suferea de elefantiasis la portofel — sau cum s-o fi numit pe vremea aceea — și ea a preferat să se ducă să-l îngrijească pe acela. Amintirea încă îl mai chinuia pe Euphemus și după 56 de ani. După plecarea lui Euphemus, Marcellus a început să practice un exercițiu pe care-l știa de cînd era copil chiar de la bătrînul portar. Prin jocul acela, reușai să ieși din tine ca să-ți contempli cochilia. Marcellus își închipui că s-a suit pînă la colivia goală de la fereastră. Era posomorît, mental ; privescîtea nu-l încînta deloc.

— Spune, ce ai de fapt în urmă ? se întrebă el. Ai fost socotitor, ai fost credincios al vechilor zei, ai fost amant, poet și tot ce se poate ; dar astăzi nu mai ești decît un prost, un prost notoriu, un nebun de îndrăgostit.

S-a întîmplat că-n serile acelea mai venea și Papirius, sub un pretext sau altul, fapt care nu se mai petrecuse demult.

Odată avea de fixat un șurub la lampa de pe masă, altă dată a venit cu o legătură de lemn de pin și a lăsat-o, fără motiv, pe un suport de lingă cămin — explicase că doar așa, din principiu. Și au ajuns la o discuție despre chestiunile zilei și despre galileeni. Papirius nu era străin de faptul că Marcellus frecventează casa de rugăciuni a lui Rab Chanina și felul în care a abordat problema îi dovedea abilitatea diplomatică.

— Sună magnific ceea ce susțin galileenii, zise Papirius. Și fără îndoială că ceva adevăr afli în ce spun ei.

Dar numai că sleiesc curajul din oameni — este motivul pentru care nici nu pot fi acceptați.

— Dar credința lor n-a sleit curajul lui Rab Chanina, de exemplu, obiectă Marcellus, iar Papirius zise :

— Rab Chanina, da. Veșnic Rab Chanina. Nimic nu le arată mai bine sărăcia decât faptul că sînt mereu obligați să mizeze pe acest om, singurul.

— Dacă s-ar ivi prilejul, s-ar vedea că sînt mulți, a afirmat Marcellus. Aș putea să-ți spun pe loc vreo cincizeci care ar rămîne neclintiți în orice condiții.

Papirius recunosc.

— Cu atît mai bine. Te asigur că n-are să treacă mult și vor fi într-adevăr obligați să-și dovedească ardoarea.

Marcellus observase de mult că tatăl lui avea legături cu poliția, dar, prin înțelegere tacită între ei, n-au discutat problema niciodată. Marcellus zise, ridicînd din umeri :

— Asta e poveste veche.

— Adevărat, recunosc Papirius. Dar acum sabia atîrnă deasupra lor. Mă gîndeam de un timp să te previn. Starea generală de agitație va trebui să-și găsească o supapă. Lucrurile au mers atît de departe, încît chiar de curînd au fost înrolate în secret două cohorte de gărzi „pentru misiuni speciale“. Sînt compuse din tineri țărani cît urșii, convinși că în orașele mari stau indivizi care în cel mai bun caz nu-s buni de nimic și atunci poți să-i și omori.

— Dar ce-are asta a face cu galileenii ? Ei sînt liniștiți, zise Marcellus.

Papirius scoase un raport dintr-o servietă cu care venise.

— Noi n-am uitat de tăblița cu blestem împotriva „Șoimului“, știi care ; ba mai mult. Uite aici, printre altele, raportul despre o profeție de care se ocupă galileenii în momentul de față. Afirmă că se va ridica „o împărăție pentru întreaga omenire, iar cel drept va ajunge rege și-i va doborî pe cei bogați și puternici de pe tronurile lor“. Pe dracu ! De ce n-or putea să se țină de gură ? Eu per-

sonal nu dau două parale pe toate profețiile și împărățiile lor, dar provoacă neliniște, iar statul are din marfa asta cu vîrf și-ndesat.

Marcellus privi gînditor.

— Da. E din cartea lui Enoch. Dar se referă la o împărăție a spiritului.

Papirius mai întoarse cîteva foi și mormăi :

— Uite un document care arată că n-ai dreptate. Părintele Hyacinth, eunucul, a spus contrariul în prezența lui Egrilius — a afirmat că-l așteaptă curînd pe cel care va răsturna totul. Te îndoiești ?

— Nu, zise Marcellus sec. Aflase de existența celor care așteptau ziua de apoi, dar nu bănuise că părintele Hyacinth era dintre ei. Marcellus știa pe de rost cuvintele acelea dure, insistente, veninoase ale lui Esdras — „cu sceptrul de fier îi vom zdrobi și-i vom distruge prin vorba gurii Lui pe toți păgînii cei fără credință“. N-aveai cum să treci cu vederea asemenea vorbe.

— Dar n-au înțeles cum trebuie, zise Marcellus.

La aceasta, Papirius răspunse :

— Practic vorbind, n-are importanță. Dacă izbucnește forma asta de nebunie, va duce la dezastru. Este de datoria țării să-i aducă pe calea cea bună. Mi-ai face un mare serviciu să-l vestești pe Rab Chanina. Galileenii vor suferi o lovitură — trebuie să încercăm s-o abatem spre alt cartier.

A fost atîta seriozitate în glasul lui Papirius, încît Marcellus i-a urmat sfatul și a avut grijă să-l prevină pe Rob Chanina. Dar și mai serioase erau zvonurile care circulau de la masă la masă, la „Patru Șipote“, cînd s-a oprit Marcellus pe acolo la vreo patru zile după aceea, să se întărească nițel după o expediție de caritate.

„Patru Șipote“ fusese nu de mult întemeiat de un doctor care-și petrecea atît de mult timp prin cîrciumi, încît s-a gîndit că pînă la urmă ar fi mai rentabil să aibă cîrciuma lui. Numele nu se referea la ceva potabil, ci din contră, la cele patru umori ale corpului din patologia

umorilor pe care Galen își luase răspunderea s-o întemeieze. De regulă, aici domina temperamentul sanguin, dar în ziua aceea, în mod special, șipotele căpătau culoarea mai ales de la umorile în legătură cu bila neagră și bila galbenă.

Localul în sine avea un aer absolut jovial. Noul stăpîn, Maës, care ținuse pînă atunci „Balena Albă”, pe chei, stătea la „Patru Șipote” bine hrănit, instalat confortabil și mereu neutru. Pe jos, pe lîngă el, erau semănați vreo șase copii cu părul creț și dinții albi. Dar pe la mese, „spărgătorii de pasiuni” spuneau pe lîngă stîncile stăpînirii de sine, cum se exprimase Orbilius. De altfel el era singurul apărător al galileenilor pe care-i atacau Rufus, negustorul de vite Calvisius, bancherul Sergius Orata și Eros, iar Orbilius îl salută pe Marcellus ca aliat.

— Nu-i adevărat, îl întrebă cinicul pe Marcellus, că cei mai buni dintre creștini sînt mai de soi decît ceata de trîntori flușturatici și decît bufonii melancolici de la Templul Păcii — ca să nu mai vorbim de toată liota care-și pierde vremea, banii și sănătatea prin cîrciumi ?

— Nu plictisi musafirii, rînji Maës, lustruind cu o piatră ponce un colț al plăcii de marmură.

— Se zice c-au fost avertizați, spuse bancherul. Dar ce le pasă galileenilor de avertismente ?

— Nu-i mișcă mai mult decît simte elefantul înțepătura albinei pe trompă, se plîngea Rufus. Se împăunează cu treburi de-astea mai abitir ca golănașul meu cînd îi învinețește careva ochii.

— Păi da, tu ai avut necazuri destule cu galileenii, observă librarul. Numai că nu ți-au dus de ripă toată strada.

— Ei, poznele și farmecele lui Philetus, preciză Calvitiuș, înțelegător. Chiar, cine-ar fi crezut că tocmai el ?

— Cine-ar fi crezut ! izbucni Rufus. Dacă „ai fi crezut”, nu se mai întîmpla toată treaba, prostule. Adoptă principiul să gîndești ce poate fi mai rău și mai rău despre toată șleahta — și n-ai să fii dezamăgit.

— Tu ce zici, Marcellus ? întrebă Sergius Orata. Despre tine se aude că ai de gînd să te „sfîntești”.

Toți au privit spre Marcellus, iar Rufus spuse cu tristețe :

— A ajuns o ființă dubioasă — o corcitură — nu-i nici cioară, nici porumbel.

— Pe naiba, zise Eros, cu un fior. Apără-te, prietene, nu-l lăsa pe Rufus să te jignească în halul ăsta.

Marcellus își umplu paharul și ridică din umeri :

— Cum să mă apăr ? Rufus are dreptate. Pentru moment, sînt o corcitură.

— Păi sigur că am dreptate, spuse Rufus, satisfăcut. E gata-gata să-și lase în părăsire zeii strămoșești, ba mai mult, se zice că chiar divinități mai pămîntene oftează după el zadarnic. Și parcă tot n-aș crede că Marcellus s-ajungă la asemenea excese. Oricum, are prea mult din Papirius în el.

— Să sperăm, trîmbiță Eros. Dar uitate, pe smocul cozii lui Anubis, ce găsești la galileeni afară de murdărie, duhoare și viclenie ?

Marcellus, calm, răspunse :

— La cei care nu sînt galileeni, observ cu nedumerire că toți ar dori să scoată pe banii lor nouă în loc de șapte la sută, dar cînd e vorba de capitalul spiritual, se mulțumesc, senini, cu un cîștig intelectual ori spiritual foarte mic.

— Și galileenii ? întrebă Rufus.

— Adevăratul galileean rîvnește la mîntuirea sufletului său și al celorlalți.

— Așa o fi, dacă zici tu, spuse Rufus. Dar nu-i avem pe cinici ? Iată-l pe iubitul nostru prieten, bătrînul Orbilius. Simplul fapt că stă printre noi nu dovedește oare cît ești de nătărău ?

— O, nu, zise Orbilius. Binecuvîntați fie toți cei care se îngrijesc de sănătatea lor sufletească.

La cuvintele acestea Marcellus se ridică și-l sărută pe bătrînul cinic.

— Vreau să-ți mulțumesc pentru tot ce-ai însemnat tu pentru noi, cît mai e vreme, zise Marcellus.

Și într-adevăr, a fost ultima ocazie.

Maës, fostul *auriga*, cel care cumpărase „Patru Şipote“, era la fel de puţin conştient că are suflet, pe cît n-avea habar că are apendice. Dacă s-ar fi găsit cineva să-i explice, în lumina unor cunoştinţe dobîndite mai tîrziu, natura acestor organe, ar fi tras cu siguranţă concluzia că sînt fenomene asemănătoare. Era un om sănătos şi echilibrat, cu un stomac minunat şi desfătări de gurmănd — îi plăceau delicatesele, mai ales melcii gătiţi cu piper şi vin acru. Cerea numai doi *as* pe o porţie mare cît să sature un sclav în toată firea iar în preţ intra şi o chiflă. Piperul îl lua de la un frate de-al lui care creştea cîteva sute de tufe într-o grădină de lîngă Napoli. Ca să fim sinceri, boabele de piper nu erau de cea mai bună calitate, dar dacă le uscai foarte bine şi nu le măcinai prea mărunt, tot puteai să le foloseşti. Melcii veneau proaspeţi de la Ostia o dată pe săptămînă şi chiflele le cocea nevastă-sa. Maës era un norocos.

Dar se şi străduia. Cum s-a împrăştiat adunarea, i-a trimis o scrisoare lui Papirius, consultîndu-se mai întîi cu Eros. Pe scurt, spunea aşa :

„Ce e de făcut dacă, la o razie, fiul şefului *Curiosei* ar fi întîmplător găsit la casa de rugăciuni ?“

A pecetluit scrisoarea cu emblema Poliţiei Secrete, urechile, iar între urechi, numărul XXXVI. Tăbliţa s-a întors cu următorul răspuns : „Asta nu se va întîmpla“. Şi în josul tăbliţei : „...dar dacă va fi găsit, va fi arestat împreună cu toţi ceilalţi“.

Între urechile sigiliului era semnul special al şefului, o ureche mai mică, închisă pe jumătate.

XXIII

Lumea are nevoie de ţapi ispăşitori. Lumea cere întotdeauna un ţap ispăşitor. Priveliştea eşafodului pare să uşureze greutatea, pe moment — de parcă ar muta-o dintr-o mîină în cealaltă.

Românii ani de zile se vîrîseră unii în alții ca niște pui amenințați de uliu; ar fi murit, cu siguranță, de spaimă și disperare sub loviturile neistovite ale ciumei, războiului și invaziilor, dacă nu învățau arta subtilă de a spera împotriva oricărei evidențe. Iar ultima lor nădejde, alimentată din multe direcții, era aceea că le-ar merge mult mai bine dacă s-ar da o lecție serioasă necredincioșilor.

Și li s-a dat.

Toată treaba a declanșat-o chiar „Margareta“, fostul parazit al armatei.

După cum știm, într-o anumită situație Elina s-a atașat de Muma Sfintă de la Templul lui Isis și de cîțiva ani venea la slujbe cu adevărată evlavie. Cultul lui Isis a înflorit mai ales datorită atracției pe care o exercita asupra femeilor, slăbiciune exploatată metodic și cu sînge rece. Ca și în creștinism, Isis mai întîi condamna femeia ca fiind cea lipsită de tărie, iar pe urmă îi folosea influența în scopul cuceririi bărbaților. Era și singurul motiv pentru care Mithras, cu robustețea lui bărbătească, intra de la bun început handicapat în lupta formidabilă ce se dădea pentru sufletul lumii.

Din cauza lipsei de apetit religios a lui Nig și poate pentru că nici ea nu avea pentru el foarte multă afecțiune, Elina nu a reușit niciodată să-l convingă pe soțul ei că ar fi înțelept să renunțe la vechile lui deprinderi religioase. Pentru a compensa eșecul acesta, Elina și-a folosit superioritatea materială ca să-l convertească pe Listillus. „Margareta“ se acomodase atît de bine la mediul egiptean, încît acum era în măsură să facă schimb de opinii cu angajații Templului lui Isis, la colțul lui din fața sanctuarului.

Listillus și-a făcut planul pornind tocmai de la relațiile acestea de amicitie. Așa, a ajuns o dată chiar la Biqesa, dar n-a cîștigat mare lucru. Sigur că nici nu trebuie să ne așteptăm la minuni. Listillus avea să mai încerce. După îndelungate discuții cu cerșetorul Parsus, totul era pus la punct pentru lansare.

Listillus a vrut să se ducă întâi la Nigidius și să-i spună de relațiile dintre Elina și Marcellus, dar șiretenia care-i ținea loc de inteligență l-a avertizat că n-ar fi înțelept să procedeze astfel. Chiar dacă l-ar fi crezut, pe el Nigidius tot îl azvîrlea în drum. Pe urmă, metoda era prea directă. Micul visător isteț la minte, Parsus, zicea și el, într-un moment de luciditate, că în răzbunare este ca la mîncatul de carne. Adică nu trebuie să te repezi cînd e crudă. Poate mai trebuie un pic de untură, poate-i mai bună dacă o ții la conservat, oricum, se cere grijă și prudență. Deci și-au concentrat amîndoi atenția asupra conflictului deschis dintre Isis și Isus și asupra faptului că Marcellus era enoriaș fervent al lui Rab Chanina. În sfîrșit, Listillus observase că tonul casei de rugăciune devenea parcă mai agresiv. Și mai presus de toate era dorința oamenilor să găsească țapi ispășitori. Toate la un loc îi dădeau lui „Margareta” o sumă frumușică.

Intr-o zi, către amiază, s-a dus pe la Templul lui Isis special ca să-i destăinuie cîte ceva Marelui Preot. La Templu, Pabek picta, pe o scîndurică de zadă special pregătită, chipul pruncului Horus.

— Fie ca zeii să-ți umple culorile de har, Pabek, i-a urat vînzătorul de porumbei. Aș vrea să vorbesc ceva cu Marele Preot.

— Și eu, zise Pabek, a cărui obezitate își dezvăluia singură penibila istorie legată de mortificările egiptenilor. Dar cum stau lucrurile aici în Templu, trebuie să-l ai de unchi pe Typhon-Seth în persoană ca să mai tragi nădejde că dai ochi cu Sfinția Sa.

— Îmi pare rău, zise Listillus, vin de departe și aduc vești însemnate.

— Nu zău ? exclamă Pabek, sceptic. Îi era greu să-și închipuie ceva important în legătură cu Listillus. Dar acesta împinse cu mare discreție un *sestertius* pe masa de lucru a pictorului. Pabek dădu să se apropie de monedă, își schimbă brusc tactica și începu să rîdă în hohote, de parcă voia să nu se mai oprească niciodată. În sfîrșit, luă banul și i-l dădu înapoi lui Listillus, făcîndu-i cu degetul a dojană :

— Bagă de seamă, bătrîne, și mulțumește-i lui Osiris că n-a fost Pankrates în locul meu. Dar dacă zici că-i așa de important, hai să te ajut.

Și strigă spre *cella* :

— Pet, băiatule !

Se auzi un glas răspunzînd de undeva dinăuntru și curînd apăru silueta lui Petosiris.

— Du-l pe omul ăsta la Marele Preot, imediat, înainte de slujbă, zise.

Și așa a reușit Listillus să obțină pentru a doua oară audiență la Prea Sfinția Sa. Dar Pabek tot mai hohotea și după ce s-a închis ușa în urma lui Listillus.

Era în Roma un om care-ți tăia într-adevăr cheful de glumă — anume Biqesa, Marele Preot de la Templul lui Isis. Fenomenul era absolut, ca și chelia pe care-o avea. Așa că nici Listillus nu s-a arătat deloc glumeț. Vorbea, în picioare, se uita țintă la ceafa Marelui Preot, galbenă ca și figura acestuia ; jos, spre gît, Biqesa avea o brazdă sinuoasă ca o semnătură. Marele Preot stătea cu capul pe jumătate întors spre pînza înfățișînd faimoasa scenă cu întoarcerea lui Osiris acasă și cum l-au înșelat și l-au făcut să se cațere în sarcofagul lucrat cu meșteșug. Din cînd în cînd, preotul exclama, nerăbdător : „Și ?“ sau „Ei ?“, încît Listillus avea senzația tot mai clară că venise la Templu cu o ofertă prea modestă. În sfîrșit, cînd a terminat tot ce avea de spus — Listillus tăcu. Dacă liniștea ar putea fi măsurată, atunci s-ar spune că tăcerea lui „Margareta“ era de gradul cel mai mare.

— Și asta-i tot ? întrebă Marele Preot, rece.

— Da, asta-i tot. Listillus transpira.

Biqesa vorbea — aproape ca pentru sine.

— Templul nostru are obligația să facă deosebirea între marfă și balast, între pedeapsă și blam... E mai bine să nu pedepsim... dar crezi că cel mai bun mod de a-i face reproș Elinei... crezi că lovitura cea mai grea pentru ea ar fi să-i lovim amantul ?

Listillus confirmă impresia.

— Dar Marcellus acesta, care probabil te-a jignit, nu are și el un nume de familie ?

— Papirius, zise Listillus, ștergându-se pe frunte cu marginea togii.

— Rudă cu brutarul de pe Alta Semita ?

— Fiul lui — vreau să zic, bătrînul Papirius e taică-său.

Capul cel galben s-a întors și a privit cercetător către Listillus.

— Altceva ?

— Nu — bineînțeles, se bilbîi Listillus, nefericit.

Fața unei mumii ar fi părut mai vie decît globul acela nemișcat de ivoriu. N-aveai cum să știi dacă gîndea sau înțelegea ceva, dar gura i se deschise din nou.

— Nu te-ai gîndit niciodată că am putea denunța, după plac, douăzeci de case de rugăciune, chiar astăzi ?

Listillus nu se gîndise. Și a recunoscut.

— Sau că poliția va acționa cînd va găsi de cuviință ?

Vinzătorul de porumbei se frămînta, nenorocit. În clipa aceea Marele Preot s-a întors, în sfîrșit, și i s-a uitat drept în față.

— Spune-mi, zise el, ce gîndesc în general oamenii despre șeful *Curiosei* ?

Dac-ar fi întrebat cine e pretendentul tronului la iazigi, tot atîtea șanse ar fi avut să obțină un răspuns rațional. Înnebunit de poziția lui atît de penibilă, Listillus se agita de parcă l-ar fi strîns tunica. Zise :

— Nu știu. Și chiar dac-aș ști, poți să-mi smulgi degetele că n-aș scoate o vorbă.

Așa exprima el groaza pe care-o aveau toți oamenii simpli față de personajul acela. În sfîrșit, Marele Preot spuse :

— Fiule, îți apreciez interesul pentru sanctuarul nostru. Dar aici să te oprești. S-ar putea să afli multe, mai curînd decît te-aștepti. Mergi în pace.

Capul de fildeș a rămas cu totul imobil, iar Listillus s-a retras, cu spatele spre ușă, făcînd temenele pînă la pămînt. Apoi, Marele Preot și-a schimbat poziția, dar nu

și expresia feței, s-a aplecat și a tras frînghia care răs-pundea la clopoțelul din camera servitorilor. A rămas nemișcat pînă s-a deschis ușa și a apărut un sclav al Templului. Biqesa porunci, pe un ton care parcă fosiliza cuvintele :

— Mergi la Calvisius, negustorul de vite din Strada Săndălarilor și invită-l la mine, să stăm de vorbă.

Altul ar fi zis : „mergi *imediat* și invită-l să vină *imediat*“. La Biqesa, nuanța era subînțeleasă.

Iar negustorul de vite nu făcea întru nimic excepție de la regulă. Avea picioarele atît de masive, încît nu puteai să ți-l închipui mișcîndu-se repede. Totuși, cînd s-a întors sclavul la Templu, Calvisius era chiar în urma lui și Marele Preot l-a primit îndată. Biqesa întrebă direct :

— Ia zi, Calvisius, îi iubești pe creștini ?

Calvisius răspunse :

— Nu !, dar voia să spună : „Nu !! !“

Se ferea de creștini ca de ciumă.

— Sigur că nu se prea omoară cumpărînd animale de jertfă, urmă, cu inocență, Marele Preot.

— Păi nu sacrifică nici măcar un sturz, vorba aceea, oftă negustorul de vite.

— Îi vezi pe la tine prin cartier ?

— Ei, acum le vezi turma în tot locul. Pe Strada Săndălarilor au o casă de rugăciuni. Preot e un iudeu, unul Rab Chanina. Latră ca o fiară înrăită contra ofrandelor și adevăratei credințe. Altfel, se petrec tot felul de minuni la mistele lor...

Ochii Marelui Preot, care pînă atunci se văzuseră numai ca niște deschideri prelungi și înguste, s-au căscat deodată mari, limpezi și reci sub arcadele fără pic de păr ale sprîncenelor lui încruntate.

— Nu mai pierde timpul cu aluzii. Dacă știi ceva, spune.

— Să știi... să știi... Ce să știi dacă nu te duci acolo ? Cică se-nchină la un măgar.

— Hm !

— Și că jertfesc copii mici.

— Cine zice asta ?

— Cred că băieții.

— Atunci n-o luăm în serios. Știi ce persoane mai deosebite vin la casa de rugăciuni ?

— Nu știu bine. În orice caz, e Commodus, care face perdele neinflamabile, o fată tânără dintr-o vilă de pe Via Appia. Restul sînt numai sărăntoci.

— Ia gîndește-te. Nu cunoști un bărbat de vreo treizeci de ani, Marcellus ? A lucrat la o bancă de pe chei.

Negustorul și-a lăsat capul pe o parte, ca un corb căzut pe gînduri. Preotul urmă :

— E și poet ; dar probabil că tu nu citești poezie.

Calvisius rînji de parcă auzise o glumă, dar nu răs-punse, iar preotul insistă :

— Mi se pare că e fiul unuia care crește bibilici la Tibur, stridii la Centumcellae și are brutărie pe Alta Semita.

— Papirius ! exclamă negustorul.

Marele Preot încuviință.

— Îl cunoști ?

— Păi da, îi cunosc pe amîndoi — și atîta tot. Pe cel tînăr l-am văzut chiar zilele astea. Drăguț băiat, dar îmi face impresia că trage spre creștinism. De ce întrebați ?

Marele Preot se aplecă spre Calvisius și capul lui de fildeș părea înconjurat de o lumină gălbuie. Vorbea încet și, ca de obicei, pronunța distinct fiecare silabă.

— Păi gîndește-te și tu. Cine e șeful *Curiosei* ?

— Păzească-mi zeii străjile gurii, se rugă Calvisius, spăsit. Sînt lucruri de care mai bine e să nu întreb.

Figura Marelui Preot nu trăda nici dezamăgire, nici supărare. Zise pe același ton calm :

— Am ajuns la un punct la care trebuie să se ia măsuri serioase pentru stăvilirea celor fără credință. Dacă poliția a avut mereu inițiativa să amîne, trebuie să fie ajutată din afară. Și ia seama la ce spun. Templul lui Isis te pune pe *tine* să depui oficial informații împotriva acestui Rab Chanina și mai ales împotriva tînărului Papirius, prin care

să arăți disprețul lor față de mistere și înjosirea chipurilor lui Caesar. Înțelege ?

Negustorul de vite, care se așezase de cum a intrat, se ridică, solemn. N-a răspuns îndată, drept care Marele Preot urmă :

— Înștiințarea ta să nu cuprindă și alte lucruri — nimic despre capete de măgar sau copii sacrificați.

— Nu credeți ? întrebă Calvisius, nițel ofensat.

— Cred sau nu cred — n-are a face — poliția e sătulă de acuzații fără acoperire. Celelalte motive sînt suficiente. Mă-nțelege ?

Calvisius înțelegea.

— Ca să nu fii tu singur o s-avem grijă să se facă asemenea plîngerii în toate cartierele. De data asta n-or să mai scape ei.

Calvisius privi gînditor și întrebă :

— Ce-o să li se-ntîmple ?

— Dacă se pot dezvinovăți, nu vor păți nimic, răspunse preotul, prudent.

— Și dacă nu pot ?

— Sardinia, pronunță Biqesa neutru.

Pașii grei ai negustorului de vite răsunau pe coridoare în jos, spre Templu, iar Marele Preot încă mai stătea nemișcat, cu mîinile încheștate pe fotoliu. Își ținea capul chel și galben în piept, ochii-i erau ascunși sub pleoapele aproape închise. În lumină, scoica delicată și transparentă a urechii arăta ca ceara, sau ca urechea unui mort. Chemarea clopoțelului a răscolit toată clădirea, dar lui nu i-a clintit figura. A bătut la ușă, nerăbdător, un preot, dar n-a reușit să-i clatine liniștea monumentală. O muscă i se plimba pe creștetul capului de la o ureche la alta și el nici n-a tresărit.

Marele Preot era preocupat de stîrpirea creștinismului.

Marcellus ședea singur la el în cameră. A doua zi era duminică. Un băiat îi adusese chiar atunci lista cursurilor de schimb. Marcellus a parcurs-o, absent. Era un obicei pe care i-l formase meseria și se gîndea că nu strică să-l

păstreze. Când să pună lista deoparte, auzi pași grăbiți pe afară și imediat intră Papirius. Arăta necăjit. Întrebă, scurt :

— Vrei să facem o plimbare ? Am nevoie de aer curat.

Au ieșit pe cea mai apropiată poartă a orașului. Era noiembrie. Vîntul adia dinspre apus — atît de ușor, încît dacă țineai pasul cu el nici nu-l simțeai. Și nu trebuia să ridici glasul. Cînd s-au mai rărit casele, Papirius zise :

— Am primit un avertisment pentru tine de la șeful poliției în persoană. Să nu te-arăți mîine la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina. De fapt să nu ieși deloc din casă pînă nu te cheamă Amachius la o discuție. Poate n-ar fi rău să pleci de tot o vreme — în Grecia, să zicem. În orice caz, pe moment să te dai la fund — ar fi spre binele meu.

— Ce-o să i se întîmple mîine lui Rab Chanina ? întrebă Marcellus nervos.

— Pentru mîine au fost chemate în Argiletum cinci centurii întregi, răspunse Papirius. Vor baricada Strada Săndălarilor și vor duce oamenii de la casa de rugăciuni la închisoarea care îi așteaptă gata pregătită. Procesele vor începe imediat, iar pînă la mijlocul lunii cei recalcitranți vor ajunge în lanțuri la minele din Sardinia. Amachius a tot amînat, dar cînd lovește, lovește tare.

— Dar de ce să i se-ntîmple asta tocmai lui Rab Chanina ? întrebă Marcellus. În oraș doar mai sînt și alte case de rugăciuni.

— Pentru că a fost denunțat, răspunse Papirius cu minie nestăpînită. Și ai fost denunțat și *tu*. Frumoasă treabă, ce zici ? Dar nu sînt încă pierdute toate șansele. Doar să te porți cu mai multă discreție decît în ultima vreme și se drege treaba.

Marcellus se gîndi la Caecilia și înălță în gînd mulțumire Domnului galileenilor că era plecată.

— Cam greu pentru Rab Chanina, zise el. E bolnav gata de-atîta muncă.

— El... e condamnat — crede-mă. Iar la ceilalți, totul se reduce la o chestiune de temperament și educație. S-au văzut oameni care vor să stea pe cuie și sticlă pisată, alții

aleg patul de puf. Sardinia sau Roma. Minele de plumb sau Cîmpul lui Marte. Tu cel puțin, băiete, ești mai potrivit pentru salteaua de fulgi.

Ajuns acasă, Marcellus i-a adresat o lungă scrisoare Caeciliei. I-a spus de nenorocirea care-i amenința pe galileeni, a amintit în treacăt de poziția delicată a oficialităților, a insistat ca ea să rămână acolo unde era. Despre Rab Chanina scria : „Forța din el crește, neîmblînzită, pe măsură ce-i scad puterile trupului. Sufletul ai zice că vrea să i se întărească pentru a ajunge cît mai grabnic la Dumnezeu, cînd va fi să-i cedeze trupul uzat. Și sigur că el va păși primul în slava Domnului, altfel nici nu se poate. Mi-am dat seama cît de rar auzeai glasul lui Rab Chanina printre aceia care cereau de la Cel de Sus martiriul și cît de nevrednic se simțea în comparație cu mulți alții. „Copilă dragă“, încheia Marcellus, „e o lege universală și eternă ca cei din urmă să fie cei dintîi. Dar ultimii vor fi tocmai cei la care credința a ruginit prea repede în teaca din care n-a fost scoasă niciodată. Roagă-te pentru sufletul meu“.

Așa că, în sfîrșit, Marcellus ceda. Însă în aceeași seară, nota în jurnal : „Cîteodată trebuie să-ți dovedești iubirea prin renunțare“.

Cine nu s-a trezit niciodată cu sentimentul că în ziua aceea are să se întîmple un lucru decisiv, nu-și poate da seama cu ce expresie priveau mobilele din cameră atunci cînd a deschis Marcellus ochii și și-a adus aminte ce-l aștepta. Așa l-ar privi un chelner de restaurant pe oaspetele dubios care, la prezentarea notei de plată, începe să caute în toate buzunarele și pare surprins să le găsească goale, așa că — fără nici o speranță acum — mai caută totuși o dată. Sigur că ochii unui chelner bine format nu spun : „Mersi frumos, dar știm noi despre ce e vorba“. Nu, dar se învelesc într-un strat subțire de ghiață, care stă gata să se topească, dar se poate și îngroșa foarte repede. Într-un asemenea strat de gheață se înveliseră scaunele, masa, ceasul deșteptător, privindu-l pe Marcellus. Gheață bună de patinat, ai fi zis. Aceleași

lucruri clipiseră la el în atîtea dimineți ce-l chemau, promițătoare. Acum, atmosfera era golită de orice căldură. Problema îl aștepta, clară și insolubilă. Pe de o parte Sardinia și ceea ce numea Caecilia iubire, iar pe de alta — Roma, cu toate avantajele, dar pierderea iubitei. Gîndurile i s-au întors la buzunarul în care să găsească, totuși, suma necesară; Marcellus căuta de formă. Începea să aibă oarecum necaz pe fata care-i ținea soarta în mîinile ei puternice și suple. Lui Marcellus îi făcea parcă bine să gîndească la nedreptatea ei. În dispoziția aceasta s-a ridicat să se pregătească pentru ziua cea mare.

Canonizarea lui Rab Chanina, toată glorificarea lui atît de supărătoare, erau bine întemeiate și-l consumau nervos de parcă ar fi sosit ziua măcelului.

Nu demult, unul din frați s-a ridicat și-a îndemnat enoriașii să nu uite să respecte sfînta zi de odihnă. Discursul era țesut după formula cunoscută, fără contururi clare. În discuțiile care au urmat, Rab Chanina le-a spus cu oarecare duritate că dacă i-ar cere careva părerea, el i-ar prefera pe cei care sînt cu băgare de seamă să cîntească cele șase zile de lucru, ceea ce e mult mai greu, după cum a observat. Enoriașii se uitau la el ca niște copii serioși. Rab Chanina avu senzația acută că fiecare individ din fața lui s-a transformat într-un ulcior de lut, din care creștea cu mare repeziciune cîte o plantă și toți cîrceii i se urcau împrejur, să-l înăbușe. Îl sufocau cu iertarea și-i stăvileau, cu înțelegerea lor, forța autorității. Îi puneau diagnosticul categoric: dezechilibru nervos pricinuit de efort și nesomn. Dar îl înțelegeau foarte bine. Chiar prea bine.

În toată criza aceasta, Soarta a intervenit la momentul potrivit. Dimineața, Marcellus l-a luat pe Rab Chanina deoparte, înainte de slujbă, și i-a comunicat situația: casa de rugăciuni era sub observație, chiar în cursul dimineții urma să se facă o razie, cele două închisori ale orașului așteptau pregătite să primească mai mulți oameni decît ar fi putut cuprinde vreodată casa de rugăciuni, iar jude-

cățile aveau să se desfășoare extrem de repede. Rab Chanina l-a prins de mână tăcut și-a zis :

— Îți mulțumesc că mi-ai spus. Nu te-ntreb cum ai aflat. Dar... de ce mi-ai spus ? Crezi că vrem să scăpăm ?

— Chiar dac-ați vrea n-ați putea, răspunse Marcellus. Poliția a înregistrat de ani de zile membrii activi ai congregației și oamenii ar fi, oricum, luați de acasă. Dar sînt unii care n-au ajuns încă să se creștineze — lepădarea lor de credință ar umbri faima turmei păstorite de tine.

— Ah ! Ai vrea ca, din vanitate, să nu le dăm prilejul să-și arate credința, zise Rab Chanina, dezaprobat.

Dar Marcellus l-a întrerupt.

— Acum nu mai e vreme să cîntărești motivele. Dacă tot vorbim de vanitate, vanitate poate că e chiar și martiriul. Ascultă-mă — trebuie să-i previi pe nebotezați.

Rab Chanina ezită cîteva minute bune. Pe urmă răspunse aproape vesel :

— Sînt înclinat s-o fac. Dar — tu ?

— Eu am să stau, să văd ce se-ntîmplă.

— Aș vrea să pleci înainte de slujbă.

— Nu vreau. Să-ți spun pe cine a folosit *Curiosa* să te urmărească ?

Rab Chanina a stat iar să se gîndească și a răspuns ferm :

— Nu.

Zimbi împăcat, repetînd faimoasa doxologie :

— Binevenit fie ceasul pe care sufletul meu de mult îl așteaptă, ziua mai dragă mie ca orice sărbătoare.

Rab Chanina și-a făcut loc prin mulțimea de penitenți și de nebotezați, printre enoriașii împărțiți în bărbați și femei și după vîrstă. Se ținea drept, vorbea cu autoritate, cum nu se mai întîmplase de mult. Înainte să se așeze în genunchi, s-a întors spre congregație și a spus :

— Înainte să înceapă slujba, îi sfătuiesc pe cei care nu sînt încă botezați, sau care au îndoieli în legătură cu tainele și riturile noastre, să părăsească imediat clădirea. Trebuie să fim gata pentru fapte mari — curînd, poate chiar

astăzi. Se cere convingere și neclintită credință. Hristos a înviat !

Enoriașii i-au răspuns :

— Da, adevărat a înviat.

Rab Chanina nu mai avea nevoie să-și privească enoriașii cu atenție — îi știa cum își știe mama copiii, pe toți în parte, cum au fost cîndva, fiecare pe rînd, cel mai mic și cel mai neajutorat.

Pe cei mai mulți îi văzuse, probabil, în clipe de bucurie și sărbătoare — dar acum, nu mai rămăsese nimic din toate astea. Rab Chanina păstra amintirea orelor de zi și de noapte în care, frîngîndu-și mîinile și cu obrajii sfișiați, îi spuneau ce durere poartă în suflet, sau își mărturiseau păcatele — unele înduioșător de mărunte și altele îngrozitoare, săvîrșite cu tenacitate și meșteșug. Pe mulți i-a vegheat cu îngrijorare, să nu li se rătăcească mintea și s-a pus în calea celor ce căutau trup vîndut. Cel puțin jumătate îl înjuraseră cîteodată, unii chiar l-au scuipat, dar poate nu erau nici douăzeci între ei să nu-i fi udat mîinile cu lacrimi.

După ce s-a citit pasajul ales din profeți, Rab Chanina s-a ridicat și-a început să predice. Vorbea cu forță, ca niciodată, avea frazele pline și asta pentru că-i era dat acum să se golească pînă la drojdie, să se umple de vinul cu bogată strălucire și să se înalțe ca un potir către buzele însetate ale tuturor.

— Grăbim către sfîrșit, zicea, iar cuvintele aveau siguranța profeției. Nu doar noi, cei de față. Domnul, în mare mila Sa, a hotărît să ne ia la el înaintea clipei de spaimă. Dar lumea — lumea, cea plină de prostească îngîmfare și amarnică nefericire ? Vai, aproape că nu există limite în curajul oamenilor adunați laolaltă. După ce aprind luminile multe și sînt, ori numai cred că sînt apărați de pretutindeni, cei slabi îi depășesc pe cei puternici și glasul lașității îl înăbușă pe cel al forței. Cînd nu se mai tem de îngeri sau duh și nici de întunericul cel de departe, sau de spiritul bestial pe care-l cred înlănțuit. Și sporesc batjocura și mîndria și necredința. Dar atunci se ridică

și biciul Domnului cel lung și mlădios. Căci marea Sa îndurare prea mult a fost încercată. De mulți ani cad greu asupra poporului roman loviturile biciului Său. Nenorociri aproape de neîndurat au venit asupra lor și ei n-au învățat să spună decît : „La lei cu creștinii !“ N-au priceput că pedeapsa, pentru noi, este răsplata cea mai bună a slabei credințe. Dar voi striga tare către poporul Romei că loviturile biciului se vor abate încă mai grele asupra lor și oamenii vor tînji să aibă ceva din întunericul de care fugeau cu toții. Într-o zi vor învăța să strige : „Dumnezeule atotputernic, de ce-i pedepsești așa de crunt pe fiii Tăi ?“ Dar mereu va cădea biciul asupra lor și nu se va opri pînă cînd nu-și vor îndrepta privirea înlăuntru, să-și vadă fărădelegile, îngîmfarea și deșertăciunea“.

Aici a răsunat un fluierat strident de afară. Enoriașii, înmărmuriți pînă în clipa aceea, au început să dea semne de neliniște. Ochii care pînă atunci îl țintuiau, umezi, pe preot, s-au înălțat într-o clipă și s-au îndreptat spre uși. Ajungeau pînă la ei zvonuri de comenzi șuierate, bocănit de copite pe pavajul străzii, murmur de voci. Mai mulți din congregație s-au ridicat nesiguri și se auzea cineva plîgînd. Două dintre fecioare s-au sculat și s-au oprit în mijlocul încăperii, lipite una de alta.

Iar glasul lui Rab Chanina s-a înălțat deasupra tuturor zgomotelor.

— Să ne rugăm, zise, și toți s-au ridicat, și-au întins miinile către ușă, cu spatele spre altar. Atunci s-au auzit în încăpere pentru ultima oară vocea adîncă a lui Rab Chanina, rugîndu-se pentru frații creștini în suferință — pentru africanii folosiți la extragerea de aur și argint la Sigus, în Numidia, pentru egiptenii de la carierele de porfir din Thebais, pentru cei de la minele de cupru din Phaenos, lingă Petra. Și chiar cînd repeta, la urmă :

— „Slăvit fie ceasul cel mult așteptat în suflet...“, ușa fu dată cu putere în lături și a intrat Statius Florus, comandantul celei de-a cincea cohorte a poliției, cu un pergament în mînă. Atmosfera casei de rugăciuni s-a umplut dintr-o dată de arme strălucitoare, scirțit de curele, tropăit de încălțări cu ținte, iar Statius Florus s-a dus și a depus pe altar sabia goală, a desfășurat sulul și a

citit. Tremurînd, oamenii auzeau frînturi pline de asprime :

„...în numele lui Caesar... dispreț față de zei... închisoare... dacă se opun, moarte pe loc.“ A tăcut și i-a întins documentul lui Rab Chanina, care a spus, pe un ton categoric :

— Ne supunem poliției. Domnul să ne dea la toți din mare puterea Lui. Enoriașii au răspuns într-un glas :

— Amin.

Au fost duși la închisoare peste drum de turnul vechi de apă, la picioarele Capitoliului și doar cițiva, printre care Marcellus, la o închisoare de pe coasta nordică a Capitoliului — folosită mai ales pentru ostateci. Marcellus mergea cu ochii în jos, încrîncenat. Cînd treceau pe lângă croitoria lui Nigidius Vaccula, s-a auzit strigat și atunci, pentru o clipă, a închis ochii fără să vrea și a șoptit, „Elina“.

În ziua aceea, gloata a prădat casa de rugăciuni sub ochii neputincioși ai gărzilor. Cinicul Crescens, mai ales, urla ca un nebun. Zarzavagiul Nazarius, proprietarul casei, a fost găsit în beci, ascuns sub o plasă de trufe și a trebuit să fugă peste acoperișuri, cu capul spart. Dar Paulus, învățătorul, care nu se putuse duce la slujbă pentru că era bolnav, s-a predat la poliție două ore mai tîrziu și gărzile l-au băgat la închisoare, dînd din cap a nedumerire.

Tot în ziua aceea Egrilius, cîrnătarul, și-a mutat taraba în Regiunea Aventină. Era o precauție strict sanitară ; i se părea că acolo atmosfera e mult mai sănătoasă, mai calmă decît în oraș, unde creștinii rămași au mirosit ceva despre rolul pe care l-a avut el în arestarea lui Rab Chanina și a celorlalți frați și surori. Mai mult, s-a și lăudat cu isprava lui la „Patru Șipote“ fără să spună, bineînțeles, nimic despre *Curiosa*.

Doar că din punctul de vedere al negustoriei, schimbarea a fost cu ghinion. Mai trecuse prin cartierul acesta și înainte și treburile au mers binișor, însă de data asta, afacerile îi mergeau tot mai slab, pe zi ce trecea. Negustorii

de paie, de carne, de vite, de pește, prăvăliile, casele de închiriat — toți păreau uniți împotriva lui. I-au întors spatele unii din cei mai vechi clienți : barcagii, docheri ; florăresele, care întotdeauna luau câte un cîrnat, treceau acum pe lîngă el înțepate. Țărâncile venite cu ambarcațiunile de lapte ședeau sugînd la câte o felie de pepene și parcă nici nu-l vedeau. Trupul lui, care se metamorfoza într-un mod aproape magic, se chircise și se schimbase : o făptură mizantropă, cu pielea zbîrcită.

Egrilius stătea și se gîndea. Egrilius se tot gîndea — în zadar. N-avea de unde să știe că un băiat măsliniu alerga din dugheană în dugheană, prin localuri și florării, răs-pîndind vestea că Egrilius face cîrnați dintr-un amestec gustos de șobolani — șobolani ciumați — iar în ultimul timp punea și hoituri de copii mici, pe care-i trăgea din Tibru cu o cange.

Într-o seară, poliția a observat că taraba lui Egrilius stătea pe chei de ore întregi, sclavul îndeletnicindu-se pe față cu lichidarea cîrnaților. La cercetări s-a constatat că sclavul e surdo-mut și analfabet. Dar s-a presupus că Egrilius a fost zvîrlit în Tibru, de unde n-a mai ieșit niciodată la suprafață. Deși locul era deosebit de aglomerat, nimeni n-a observat împlinirea. Așa că s-au mulțumit să-l noteze pe lista dispăruților. Mai tîrziu, cînd Sergius Felix a venit cu informațiile acestea, Papirius rosti următorul necrolog :

— Asta-i prima idee bună pe care a avut-o în viața lui, exclamă Papirius, căutînd prin fișele din arhivă. Ia să văd. Să-i dăm lui Maës numărul lui. E cazul să promovăm oameni tineri, ce zici ?

XXIV

Chiar de la început au apărut la închisoare femeii, să le țină de urît fraților și surorilor, să le aducă mîncare, să-i spele cît de cît pe față, pe mîini și pe picioare. Doar la Marcellus n-a venit nimeni — cel puțin nu imediat.

La Marcellus și la unul pe care cei mai ușuratici din congregație îl porecleau „Aluniță“. Numele lui adevărat era Pegasus și fusese un caz dificil pentru casa de rugăciuni de pe Strada Săndălarilor, pentru că mereu păcătuia în modul cel mai crunt. Dealtfel Pegasus era întotdeauna gata să se căiască. Așa că încet-încet s-au învățat cu micile lui scăpări și cu desăvârșita sa căință printre penitenți. Sigur că unii îi luau în nume de rău lunecările și atrăgeau atenția asupra scandalului provocat. Dar Rab Chanina nu era omul care să stingă o flacără pîlpîitoare.

— E ca un petec inofensiv de buruieni într-o lizieră frumos îngrijită, zicea preotul. Dacă produce scandal, asta nu face decît să arate cît de bine îngrijit trebuie să fie restul pădurii.

Morala era, evident, mai vulnerabilă decît însăși comparația. Diaconul Primus a îmbunătățit descrierea spunînd că ar fi „o aluniță care scoate în evidență curăția pielii“.

Și de atunci lui Pegasus i s-a spus „Aluniță“, dar s-ar putea mai degrabă considera că era un neg mare și păros, care aducea o anume variație în monotonia congregației.

Ar fi inexact să spunem că Marcellus s-a atașat de Pegasus. Dar mulțimea i-a împins într-un colț, sub ferastră, unde neavînd altă treabă s-au apucat să descifreze inscripțiile de pe perete. Erau în diferite limbi. Multe nu puteau fi citite, cîteva nu se pot repeta ; dar ici, colo era cite o însemnare ce exprima drama cu toată claritatea. Unul care fusese condamnat la pomparea apei de pe vapoare scrisese, anticipînd miasmele apei din cală : „Mai bine ar fi fost la canalizare“. Au găsit și o însemnare a lui Philetus :

„Philetus — sclavul lui Jon de pe Strada Săndălarilor. Condamnat la cruce. Și după aceea ?“

Un succesul al lui zgîriase cu un cui : „După brînză, nu mai vine nimic. Assus, fiul lui Kallityche. Adresa viitoare : Iadul de la Petra“.

Inscripția cea mai lungă și cea mai personală era semnată Justin. Acel părinte al bisericii — sau poate vreun discipol al lui — scrisese cu eleganță : „Toate ființele ome-

nești poartă în suflet o mlađiță a Logos-ului, adică a Rațiunii divine absolute, și prin aceasta sînt capabile a recunoaște adevărul. *Creștini* sînt toți cei care au trăit în armonie cu Logos-ul, chiar dacă au fost considerați necredincioși ; așa au fost grecii : Socrate, Heraclit și alții asemenea ; iar printre barbari : Avraam, Anania, Azarie, Misail și Ilie. Dar în Hristos, Logos-ul s-a dezvăluit pe deplin“.

Marcellus tocmai citise rîndurile acestea, pe care le știa pe dinafară dinainte de a ajunge la închisoare, cînd Pegasus l-a tras de mîna, alb la față și a întrebat :

— Bine — și după ce ne condamnă, ce-o să fie ?

— După brînză, nu mai vine nimic, i-a citit Marcellus de pe perete.

— Nu ți-e frică ? l-a întrebat Pegasus.

Marcellus a ridicat din umeri.

— Dar ție ?

— Nici un pic, răspunse Pegasus, clănțănind din dinți.

Temnicerul Maximus i-a adus lui Marcellus o tăbliță de la Caecilia. Erau scrise pe ea numai două cuvinte : „Ține-te tare“. Marcellus și-a dat seama că era trimisă de pe Via Appia. De altfel unii oaspeți i-au spus că Caecilia a venit acasă, în lectică și era așa slăbită de călătorie, încît doctorii i-au interzis să primească vizite. Iar la sosirea unei scrisori din închisoare, a intrat într-o asemenea stare de agitație, că i s-a oprit și corespondența pentru o vreme.

Chiar și la închisoare, unde se presupunea că lucrurile sînt atît de negre încît nuanțele n-ar mai fi posibile, vestea aceasta a aruncat o umbră. Pentru mulți din ei, Caecilia fusese o resursă ultimă, o făgăduință vie, o împlinire ce ar fi trebuit să se petreacă în chiar vremea Domnului. La așa ghinion nu se gîndise nimeni și toți au considerat faptul o ultimă și nemeritată încercare.

— Dar poate e vrerea Lui să ne primească ea cînd vom ajunge în împărăția cerurilor, îndrăzni să spună *magister* Paulus.

— Doar martirii ajung direct în împărăția cerurilor, preciză Priscilla. Ceilalți trebuie să aștepte ziua Judecării de Apoi.

Pe Marcellus veștile l-au paralizat pur și simplu. „Stai unde te afli“, îi scrisese el, dar — asta era firea lui — fusese absolut sigur că Caecilia va veni, dacă era posibil, îndată ce va afla despre acțiunea poliției. Acum își dădea seama că ea a plecat imediat după primirea scrisorii lui. Și mai înțelegea că desfășurarea atât de dură a evenimentelor a depășit puterile Caeciliei. Stînd rezemat în colț, cu capul sprijinit de zid, lui Marcellus i s-a ivit în fața ochilor chipul ei fermecător, vibrînd de sensibilitate. Era atât de fină și perspicace și reacționa atât de prompt la simpla atmosferă, încît părea că-i citește gîndurile înainte ca el să aibă timp să le exprime în cuvinte. Dacă o amuza ceva, i se umplea trupul de bucurie, încît mîinile-i aplaudau de la sine și picioarele începeau să-i joace. Cînd plîngea, tristețea parcă o cutreiera de la păr la ciucurii micilor sandale verzi. Indispozițiile și emoțiile treceau pe deasupra ca umbrele norilor pe cîmp. Dar avea, mai cu seamă, capacitatea uimitoare de a trăi prin ceilalți — de a se estompa, bucurîndu-se cu cei voioși și întristîndu-se cu nefericiții. Nimic din ce se petrecea în jur n-o lăsa indiferentă. Și fata aceasta micuță, plină de freamăt, era în stare să dea întregului parc deplina ei liniște, prin simplul gest de a se așeza pe un trunchi de copac, spunînd încet : „Este scris“.

În timp ce Pegasus se ungea într-ascuns pe după ureche cu puțină salivă, leacul de mult cunoscut împotriva supărării — Marcellus și-a uitat pentru o clipă propria nenorocire și i-a înălțat în șoaptă o rugăciune lui Mithras, zeul Soarelui, slăvitul și atoatevăzătorul, să facă așa încît să-i meargă bine iubitei lui, Caecilia.

Pentru o religie în formare, e o bună strategie să atragă adepți prin acordare de distincții pentru merite deosebite. Nu-i chiar așa de rău să-ți despice careva scăfirlia în război dacă după aceea te așteaptă gloria Valhallei ; și ce l-ar putea împiedica pe credincios să-și dea

și viața pentru profetul său, dacă moartea aceasta îi asigură primirea sufletului în cel mai înalt dintre ceruri ? Și galileenii... Turcius Amachius își dădea prea bine seama care este la ei sursa disprețului față de moarte.

— Sînt absolut convinși că dacă-și dau viața pentru misterele lor, ajung direct în cîmpiile elizee, se plîngea el. Și dac-ar fi după mine, le-aș oferi cît mai puțini martiri cu putință. Lucrurile astea-s molipsitoare — nu vezi, sînt în stare s-ajungă la o manie a morții, pînă la urmă.

— Păi de ce nu fac și ei ca cinicii — ca Peregrinus, de exemplu — să se arunce în foc și s-o termine scurt ? mormăi Papirius.

— Răsplata, amice, oftă Amachius, răsplata nu se leagă de moarte — ci de moartea pentru învățătorul lor chinuit pe cruce.

Papirius și-a ridicat încet capul și s-a uitat cu ochii grei la șeful poliției. Zise :

— Cîteodată mi se pare că așa s-a complicat viața, încît nu mai are nici un haz s-o trăiești.

Amachius spuse, nerăbdător :

— Prostii, bătrîne. Cu cît e mai complicată, cu atît e mai atrăgătoare.

Papirius își urmă gîndurile :

— Îmi dau seama că de multe ori e mai eroic să trăiești decît să renunți la viață — mult mai eroic.

Amachius răspunse, zîmbind.

— Atunci hai să fim eroi, măcar tu și eu. Asta, ca să zic așa, face parte din meseria noastră.

Se afirmă, fără nici un temei, că oamenii care acționează în situații dificile prompt și rece n-ar avea nervi. Înseamnă că și despre panteră ai putea să spui același lucru. Dar presupunînd că observația e corectă, cei doi bărbați stînd față-n față, șeful gărzilor și conducătorul *Curiosei*, păreau să nu aibă nervi deloc. În aparență, unul zîmbea, vioi, cu o nuanță de politețe aristocratică, celălalt suridea indolent, batjocoritor, cu semnele excesului de alcool. La prima vedere, ai fi zis că nu se potriveau de fel.

Dar de fapt erau ca o pereche bine aleasă de cai înhămați la carul legii, cu oiștea potrivită pentru toate obstacolele.

Data fiind situația, era normal ca subiectul principal de conversație să fie galileenii. Amachius observă :

— Soția mea e de părere c-ar trebui să punem o uniformă pe toți creștinii și să-i obligăm s-o poarte cînd ies din casă. Ce zici, cît sînt uneori de practice femeile ?

— De multe ori, întări Papirius. Sînt cîteodată formidabil de practice și pe Vibia chiar că n-o întrece nimeni. Să-i transmiți complimentele mele. Totuși ideea ei mi se pare de data asta complet lipsită de spirit practic.

— Am să-i transmit mesajul, zise Amachius, iar Papirius urmă :

— Știi că de mult strămoșii noștri au discutat cu toată seriozitatea dacă să-i pună sau nu pe sclavi într-o uniformă ușor de recunoscut. Știi și de ce și-au abandonat intenția.

Amachius înclină capul.

— S-au temut că sclavii, dîndu-și seama cît sînt de mulți, or să le scape din frîu.

— Tocmai, zise Papirius. La creștini încă n-ar fi periculos. Pe urmă, ei știu cîți sînt. Și știu și eu la fel de bine. Dar... s-ar putea să devină un pericol, în timp...

Amachius își dădea seama că, în tăcerea lui, Papirius se gîndea la fiul pe care o neașteptată nebunie îl mîna spre turma galileenilor. Amachius încercase să arate că și Marcellus tot un Papirius era, și pînă la urmă sîngele apă nu se face. Guvernatorul gărzilor întări, consolator :

— E o zicală țărănească : „Așchia nu sare departe de trunchi“.

Dar Papirius i-a întors-o :

— Și dacă totuși se-ntîmplă și asta, se vede că „vaca bună mai poate să facă și cîte un vițel rău“.

Guvernatorul bătea darabana pe-o tăbliță, cu degetele. E inutil să încerci a-i consola pe cei ce nu au nevoie de consolare. Iar restul... se petrece și fără ajutor. Totuși...

— Eu am încredere în dreapta judecată pe care o moștenește feciorul tău, zise Amachius.

— Să ne ierte Jupiter, dar judeci cam simplu, răspunse Papirius.

— Poate, recunosc Amachius, uitîndu-se la ceas. O să vedem noi curînd dacă ai dreptate sau nu. Marcellus va fi adus din moment în moment. Dacă-l manevrezi cum trebuie, poate găsim o ieşire.

Pe Marcellus nu l-au supus la nici un interogatoriu premergător, ca pe Rab Chanina sau alţi conducători. Aşa încît îşi petrecuse tot timpul în aerul înăbuşitor al închisorii. De aceea a avut un sentiment de uşurare cînd a ieşit sub cerul liber, în drum spre oficiul şefului de poliţie. Stătea să plouă, primele picături stropeau pavajul, dar aerul era curat şi blînd, iar Marcellus, pentru o clipă, a văzut lucrurile parcă într-o lumină mai puţin disperată.

Aceasta-i era dispoziţia, păşind în camera lui Amachius. Şeful gărzilor l-a întîmpinat cu extremă amabilitate. L-a invitat să stea pe un scaun de partea cealaltă a mesei şi a intrat direct în subiect, după obicei :

— Dacă era să fii arestat la o razie întîmplătoare, te-aş fi trimis imediat la treburile tale, dar...

Amachius se opri, pocnind din degete şi arătă cu capul spre Papirius :

— Dar... ai fost prevenit...

Marcellus a recunoscut, iar Amachius urmă :

— Ai fost prevenit de două ori. A fost un gest de sfidare din partea ta să te duci la adunare dinadins. Ei — totuşi — fiecare avem capriciile noastre. Le am şi eu pe ale mele — de exemplu, îmi displac profund oamenii care incomodează mai mult decît trebuie. Dar vezi, în situaţia de faţă tu ai duşmani. Ştii ?

Marcellus privi uluit. Nu se gîndise niciodată la aşa ceva. Amachius, observîndu-i surpriza reală, a înlăturat problema cu o mişcare a mîinii.

— Ei, întîmplător aşa e. Din surse precise şi de mare autoritate s-au făcut denunţuri oficiale că participi la misterele necredincioşilor. Cu alte cuvinte, desfăşurarea procesului acestuia se află sub strictă observaţie. Să-ţi mai spun, spre luminarea ta, că o întreagă ramură reli-

gioasă se interesează de rezultatul afacerii. Mai mult, congregația respectivă se bucură de considerație din partea lui Caesar.

Marcellus privea în gol, profund nedumerit. Era evident că nu are nici cea mai vagă bănuială de cursă ce i-a fost întinsă. Amachius, pocnind iar din degete, urmă :

— Sînt gata să te ajut. Îți cer, în schimb, să nu ne pui bețe-n roate. Nu ești prost, îți dai seama că tot ce se cere acuzatului într-o asemenea situație este să facă un sacrificiu formal dinaintea chipului lui Caesar. Știi foarte bine că omagiul nu se adresează, de fapt, Filosofului în persoană, ci doar afirmă atașamentul față de popor, al cărui simbol, de treizeci de ani încoace, este într-adevăr mult iubitul nostru Marcus Aurelius.

Cuvintele n-au fost rostite ironic — totuși o doză infimă de sarcasm n-a scăpat ascultătorilor. Papirius a clipit dintr-un ochi, amuzat. Amachius și-a rotunjit discursul în felul acesta :

— Nu cerem decît să arzi pe micul altar șapte boabe de tămîie. E atît de greu ?

Marcellus răspunse fără ezitare :

— Ar însemna să fiu un renegat.

— Imposibil, exclamă Amachius. Cum să fii renegat față de ceva de care n-ai ținut niciodată ?

Marcellus nu luă în seamă replica și urmă firul ideii sale :

— Știu cu ce ton spun ei „Renegat !“.

Aici interveni Papirius :

— Cu alte cuvinte, cînd ai abandonat religia copilăriei tale, n-a fost nimic, dar dacă renunți la niște mistere care nici nu te-au privit vreodată cu adevărat, atunci gata, ești renegat. Nu, băiete, un grăunte de logică nu strică niciodată. Și-n rest, de ce ți-ar păsa ce spun despre tine sândălarii și babele ?

Dar Marcellus se gîndea la cineva care nu era din aceste categorii. Congregația ca atare îi era complet indiferentă — în momentul acela nu-l interesa nici măcar părerea lui Rab Chanina. Dar o fată firavă zăcînd, bolnavă, într-o vilă de pe Via Appia, disprețuia distanțele și

legile naturii și-i stătea în față, nevăzută de ceilalți, zicînd :

— Fiecare zi înseamnă o serie de alegeri, dar ziua în care te afli în fața mării alegeri, alegerea decisivă, ziua aceea singur o vei recunoaște. Este alegerea între Dumnezeu și — și tot restul.

„Și alegerea dintre tine și tot restul“, îi spusese el în primăvară, cînd au avut discuția aceasta.

Marcellus parcă o vedea acum clătînd cu tristețe din cap :

„Eu sînt mireasa lui Isus“.

Și a răsunit aspru vocea lui Papirius, vocea lui Papirius cea distrugătoare de vise :

— Dacă rămii pînă la capăt pe poziția asta, e pur și simplu sinucidere ce faci.

La cuvintele bătrînului, pe buzele lui Marcellus a apărut un surîs. Zise :

— Dacă tot veni vorba de sinucidere — mai știi cînd m-ai învățat, cu mulți ani în urmă, despre tactul în asemenea probleme ? După cite țin minte, susțineai că Empedocles e un exemplu strălucit de tact și am impresia că nu-i o diferență prea mare între ce se întîmplă acum și căutările lui Empedocles pe Etna.

Papirius aprobă cu un chicot.

— Așa e, băiatule. Ține-ți inima. Dar pînă să te hotărâști, vreau să-ți spun că bunica e tare-ngrijorată în privința ta.

Marcellus șovăi. Dintr-un izvor ascuns, l-a umplut o undă de afecțiune pentru bătrîna care fusese atît de bună cu el timp de treizeci și trei de ani. Papirius, care înțelegea ce se petrece în sufletul lui Marcellus, se aplecă și zise :

— Bunica nu ne mai are decît pe noi doi. Eu... pot să mă sting oricînd. Oare tu ai un motiv suficient de serios s-o faci să te piardă și pe tine ?

Era o caracteristică a familiei să nu-i dea nimănui prin minte că poate și bunica se apropia de sfîrșit. Marcellus avu în fața ochilor, pentru o clipă, imaginea foarte clară a bunicii ; apoi i-a luat locul chipul Caeciliei — cum o

văzuse el vara — nerăbdătoare și ferm hotărâtă să-l facă să se decidă. De mult uitată și totuși de neuitat răsuna vocea lui Sergius Felix, departe, ireală, cum o auzise cu vreo jumătate de an în urmă, în primăvară :

— Nu era ca alte femei. Când trecea piața... parcă nu mergea o ființă pămînteană, și-n oameni se trezea dorința să aibă o viață mai curată.

Marcellus și-a înălțat capul și a zis :

— Mai dați-mi timp de gîndire pînă miine.

— Da, mai gîndește-te, acceptă Papirius. După ce ieșim din toată încurcătura, putem să ne întoarcem la afaceri mai raționale. Nu ți-am mai spus, dar în decursul anilor am pus și eu cîte ceva deoparte... înțelegi. Dacă vrei să-ți cumperi un loc, să faci o crescătorie de cai... știu c-ai avut întotdeauna mare slăbiciune pentru cai... și... ai grijă să fii cuminte miine dimineată.

— Ia stai, Marcellus, îl strigă Papirius, cînd fiul lui dădea să iasă. În legătură cu prietenii tăi — Rab Chanina și... toată turma. Vreau să spun că s-ar putea face eventual ceva pentru ei, dacă-l angajăm pe Trochylos. E scump... dar... n-o să ținem cont de asta. Oricum pe tine te privește dacă tăiem o felie din avere. Înțelegi ce vreau să zic — poate că ăsta-i cel mai potrivit mod de a-i ajuta pe... galileenii tăi. Mai gîndește-te.

— Da, gîndește-te, repetă Amachius, patern.

După ce s-a închis, în sfîrșit, ușa, îi spuse lui Papirius :

— N-ar fi trebuit să le zici turmă prietenilor lui Rab Chanina.

— Voiam să spun haită, declară Papirius.

Există vase făcute pentru loc de cînste și vase supuse desconsiderării. Trochylos era avocat. Sigur că nu Trochylos era adevăratul lui nume. Așa se chema pasărea care trăiește pe lîngă crocodilii Nilului. Cînd ies crocodilii, greoi, la mal și cască botul într-un zîmbet atotcuprinzător, Trochylos le sare între dinți și-i curăță de lipitori și libărți. Trochylos acesta de la Roma le făcea un serviciu asemănător marilor afaceriști. Lui i se putea adresa cu încredere nobilul care nu trebuia să-și lege numele de afaceri altfel decît printr-o poziție oficială și producția moșiei

lui, aristocratul bogat care simțea că totuși nu are destul. Trochylos găsea oricând o concesiune, era în stare oricând să pună pe picioare vreo asociație. Prin el, multe combinații de mare cinste și integritate au devenit instituții în toată regula, dar mai puțin distinse și integre. Atunci când 100 000 de *sesterții* se întorceau la posesorii lor cu alți 100 000 *sesterții* în trenă, nu era nevoie să se afle oficial că banii au fost între timp folosiți la deschiderea unui bordel sau că trecuseră prin mîinile cămătarului. Nu se știe dacă Trochylos a rostit vreodată vechea zicală romană, banalizată, că banii nu au miros, dar viața lui a fost o demonstrație practică a textului respectiv.

Adevăratul Trochylos apărea în momentele de ghinion, cînd cei de prin palatele din suburbiile orașului ajungeau în fața tribunalului. Dacă Trochylos accepta să apere, prietenii acuzatului îl aclamau cu speranță și încredere. Dacă refuza, își turnau cenușă-n cap și, dacă se putea, îl ajutau pe vinovat să scape. „Trochylos l-a refuzat” căpătase în timp un sens întunecat, de sentință. Trochylos și Fortuna ajunseseră termeni similari.

Pe galileeni, Trochylos nu i-a refuzat, deși i-ar fi convenit mai degrabă să nu se amestece. Cînd a menționat această posibilitate, Papirius n-a mai spus că aranjase cu avocatul dinainte și Trochylos, în virtutea unui vechi ascendent al lui Papirius asupra lui, se și apucase de strîns material pentru apărare.

Doar că apărarea nu era posibilă. Trochylos a venit în persoană să-și deplîngă neputința și tratamentul la care au fost supuși oamenii lui.

— Îți dai seama ? Ajutorul meu s-a dus la închisoare să cerceteze cazul — ei, ce crezi că i-au făcut ?

— L-au dat afară, încercă Papirius să ghicească.

— Nu. Au început să se roage pentru el, zise Trochylos.

Lui Papirius i-a scăpat un hohot de rîs, iar Trochylos urmă :

— L-au înconjurat, s-au agățat de hainele lui... băiatul jură că și acum mai miroase a sfințenie, deși s-a spălat de trei ori după aceea. Și acum ce ne facem ?

— Păi, nu poți face nici tu minuni, spuse Papirius. Și pe urmă... n-am impresia că regreti.

— Ca să fiu cinstit, nu, recunosc Trochylos. Cei mai înverșunați dușmani ai galileenilor sînt micii negustori — care nu doresc stări de nesiguranță, de tulburare. Iar cei mai buni clienți ai mei îi sprijină pe micii negustori tocmai pentru că aceștia sînt cel mai puternic meterez al conservatorismului. Toți negustorașii ăștia și-au cam atins scopul și nu mai sînt deloc dispuși să-și întunece mintea socotind dacă rezultatele merită efortul. Ei n-au ce cîștiga dintr-o revoluție.

Papirius asculta neatent. Le remarcă aceasta, Trochylos s-a întrerupt și-a zis :

— Dar sigur că pentru fiul tău o să se găsească o ieșire.

— Nu, fiul meu n-are nici o ieșire dacă nu și-o deschide singur, răspunse Papirius. Știi, nu poți sili calul să bea.

Primul musafir al lui Marcellus la închisoare a fost Orbilius. A venit cu o pîine, un cîrnat, o cană de ulei. Au vorbit despre tot felul de mărunțișuri vreo jumătate de oră, după care cinicul s-a dus, lăsînd în urmă o binecuvîntare nerostită.

Mai tîrziu a venit Elina. Era disperată și repeta neconținut :

— Asta-i curată nebunie, Marcellus. Doar nu ești galileean. Cine s-o știe mai bine ca mine ?

Din cauza celor din jur, erau siliți să vorbească încet, dar Elina răgușise după o noapte de plîns și izbucnea din cînd în cînd în mici țipete. I-a luat lui Marcellus capul în miini și-și trecea convulsiv degetele prin părul lui.

— Hai, implora ea. Să plecăm amîndoi și să uităm de vara asta. Am să te-ajut din toate puterile, poți să stai cîțiva ani pe o insulă grecească, așa cum îți doreai de mult — și să scrii poezii.

Nu vorbele-i sfîșiau lui Marcellus inima. Orice alte cuvinte i-ar fi provocat același sentiment de milă. Dar se agăța de el o biată ființă omenească tremurătoare, strigînd din adîncurile deznădejdiei. Și Elina vorbea iar, înfigîndu-și acum degetele fremătătoare în tunică lui.

— Dar dacă — dacă cealaltă — are mai multă putere asupra ta decît mine... cedează totuși și-atunci am să mă despart de tine fără nici un reproș... fără să mă plîng... Marcellus, Marcellus... ascultă ce-ți spun ! Îi dăruiesc ei ce am mai scump pe lume... dar cedează — cît nu e prea tîrziu.

Cu o mîină reușise să-i pătrundă prin tunică, în dreptul inimii. Marcellus a respins-o, blind, luîndu-i mîna într-ale sale.

— Cealaltă, de care vorbești tu, mă va avea doar dacă stau *aici*, sau poate pe cruce, zise el amar.

Elina l-a privit înspăimîntată și neîncrezătoare.

— Dar asta-i curată nebunie — tu nu vezi ?

Marcellus gemu cu obidă.

— Da, e nebunie. Viața întreagă e o nebunie. Totul e o nebunie. Dar pleacă — pleacă, draga mea... și iartă-mă. În creștinism se cîștigă pierzînd.

— Și ce cîștigi ? întrebă Elina, iar lacrimile-i curgeau pe obraji.

— O haină de măscărici, răspunse el ca prin vis.

După plecarea Elinei s-a rezemat, buimac, și creierul parcă-i arsesese tot. O simțea, ca prin ceață pe Caecilia — Caecilia care odată, vorbind despre creștinii deportați, spusese :

— Cum să te bucuri gîndindu-te la ei — și adăugase : totuși, abia îți poți stăpîni bucuria.

În noaptea aceea pe Marcellus l-au asaltat tot felul de gînduri plăcute, seducătoare. La un moment dat își asumase majestatea lipsită de ostentație a lui Epictetus, altă dată se plimba cu Elina pe un țărm îndepărtat unde-și scria el poemul — marele poem. Și în sfîrșit, trăia o inexplicabilă uniune cu Caecilia, care se lăsa pînă la urmă cucerită de statornicia lui. Dar toate închipuirile astea au dispărut la venirea zilei, precum gîndacii pușcăriei — și cînd s-a văzut iar în fața lui Papirius, Marcellus n-a mai cerut timp de gîndire.

— Chiar tu m-ai învățat să trăiesc în așa fel încât să mă trezesc la marginea abisului, zise Marcellus. Eu nu voiam asta — și totuși s-a-ntîmplat.

— Da, spuneam „trezește-te“, îi aminti Papirius. Trezește-te odată! Că tot mai visezi — un vis smintit.

— Ce-i visul? Și ce e viața? întrebă Marcellus.

— O să vezi tu curînd, dacă nu-ți vii în fire, spuse Papirius. Încă nu-ți sînt gleznele roase de inelele de fier — și pielea e-ntreagă pe tine... nu ți-a fost atins nici un fir de păr... și nu te-a bruscăt și nu te-a umilit nimeni. Dar ia să se dea sentința — într-o clipă îți pierzi numele — și devii un număr — pe care nimic nu-l mai poate salva, nici chiar eu.

Marcellus n-a putut să-și rețină cutremurul, dar n-a spus nimic și nici nu și-a schimbat atitudinea. Ultimul lucru pe care l-a auzit de la Papirius a fost :

— Dacă vrei să se schimbe ceva în mersul procedurii, să știi că inițiativa trebuie să fie a ta.

Marcellus nu și-a mai văzut tatăl niciodată după aceea, dar a mai primit o scrisoare de la Euphemus : „Bunica plînge după tine“.

XXV

Această prezentare a procedurii legale desfășurată cu prilejul judecării celor 157 de membri ai sectei galileenilor acuzați de sfidare la adresa misterelor și a Împăratului Marcus Aurelius se bazează pe o transcriere a proceselor vebrale vîndută părintelui Hyacinth, eunucul, de către juratul Umbricius Primigenius și pe comentariile ce însoțeau raportul trimis de Hyacinth predicatorului Tatian, șeful sectei din Pisidia.

Amachius către iudeul Rab Chanina :

— Privește pungile astea. În prima sînt 10 000 de sestertii. În a doua, alți 10 000, cîte 10 000 sestertii în fiecare. Cu totul 100 000 de sestertii. Vîră-ți mîinile în ei

pină la fund — pînă la fund — da, așa. Oh, plăcerea răcoroasă a banilor ! Simți cum te acoperă banii, Rab Chanina ? Beția oarbă a aurului ? Ia zi, *Domini canis*, nu simți harul ?

Rab Chanina :

— De ce mă batjocorești, Stăpîne Judecător ?

Amachius :

— Te batjocoresc, spui. Nu, încă n-ai înțeles nimic. Dar ascultă. N-am să-ți ofer atît de puțin — ce-nseamnă doar 100 000 de drăcușori din ăștia ? Și pe urmă, se bîrfește peste tot locul, prin cîrciumi și dughene, că monezile lui Marcus Aurelius valorează doar șase șeptimi din cît arată. Nu-i așa, Marcellus ?

Se întoarse brusc spre Marcellus, iar acesta observă tare, să audă toată lumea :

— Mai degrabă cinci șesimi, dacă nu s-a schimbat nimic de cînd ne-ați arestat.

Amachius a rîs și el cu ceilalți și a continuat :

— Ei, oricum, suma de 100 000 nu prea merită s-o iei în seamă, încît aceștia vor reprezenta doar a zecea parte din suma totală. Ascultă. Pe onoarea mea de cavaler, pe cîntea mea judecătorească, pe larii nemuritorilor mei părinți și în prezența acestor oameni, îți promit un milion de *sestertii* — înțelegi ? *Un milion de sestertii*.

Tuturora li se tăiase răsufllarea și cum se întindeau să vadă, parcă auzeai cum li se încordau tendoanele gîtului.

Amachius :

— De zece ori 100 000, pe care-i poți folosi ca să astupi gura săracilor tăi, să-ți îngropi morții ca să nu fie incinerăți, să — să-i investești în vreun domeniu sau orice altceva. Cu — o — con-di-ți-e, rosti el apăsător, în concluzie.

Rab Chanina părea că privește cu o vagă nuanță de ironie — dar nu era decît compasiune.

Amachius :

— Cu condiția să faci un mic sacrificiu pentru Caesar aici, în prezența congregației.

Probabil că atunci au amuțit cu toții, așteptînd, pentru că Hyacinth notează că s-a auzit căzînd pe jos agrafa de hîrtii a unui asesor. Rab Chanina întrerupse liniștea spunînd cu vocea scăzută.

— Niciodată.

— „Niciodată“ e un cuvînt născut din grabă și imaturitate. Dar îți mai dau un prilej să te răzgîndești.

Rab Chanina repetă, cu vocea mai fermă :

— Niciodată !

Amachius :

— Se zice că galileenii încearcă să organizeze niște școli cu învățătura polemic creștină.

Rab Chanina :

— Unii dintre noi doresc să dea copiilor din casele creștine o educație potrivită cu principiile religioase și morale ale familiilor lor.

Amachius :

— Același lucru, cu alte cuvinte. Deci se pregătește o mașinație întreagă ca să se submineze unitatea Romei. Ai susținut și tu ideea asta ?

Rab Chanina :

— Eu am dat sfatul să nu se provoace conflicte acolo unde pot fi evitate.

Amachius :

— Cred, știu din rapoartele *Curiosei* că spui adevărul. Dar vreau să atrag atenția aici, pentru că de aici se transmite în tot orașul, că odată ce galileenii hotărăsc să facă niște școli prin care să formeze copiii în virtutea unei concepții diferite de a celorlalți locuitori ai țării în care trăiesc, considerăm că prin aceasta au fost atacate interesele statului, iar statul nu va ezita să se apere.

Altă întrebare : oameni străluciți, printre care venerabilul Fronto, profesorul și prietenul Părintelui Imperial, Marcus Aurelius i-au acuzat în repetate rînduri pe creștini pentru sacrificiile de copii practicate la mistere. Se spune că învățătorul vostru a poruncit : „Lăsați copiii să vină la mine“ și atunci voi vă conformați în felul acesta.

Rab Chanina :

— Nu aducem altă jertfă decît păcătoasele noastre inimi și pe copii îi hărăzim Învățătorului nostru. Atît.

Amachius :

— Și aici te cred. Faptul oricum n-a putut fi demonstrat, iar tu n-ai fost prins niciodată cu minciuna.

Amachius :

— Ai cunoscut sclavul care l-a doborât cu farmece pe „Șoimul“, calul iubit al divinului Lucius Verus ?

Rab Chanina :

— Da, l-am cunoscut.

Amachius :

— Tăgăduiești că sclavul era creștin ?

Rab Chanina :

— De ce să tăgăduiesc un lucru cunoscut de toată lumea ?

Amachius :

— Deci, unul din iubiții voștri frați.

Rab Chanina :

— Un biet frate, rătăcit pe căi greșite.

Amachius :

— Să nu spunem „rătăcit“, ci „corupt“. E mai exact.

Rab Chanina.

— Dacă l-ai fi cunoscut așa cum l-am cunoscut eu, nobile Amachius — ți-ai da seama că „rătăcit“ ar fi cuvântul potrivit.

Amachius :

— Foarte bine. Afirmi că a fost unul dintre frații voștri cei mai iubiți.

Rab Chanina a ezitat ca fiara ce adulmecă momeala.

— Deci vrăjitorie și crimă, asta avem de așteptat din partea celor mai „iubiți“ galileeni.

Rab Chanina tăcea. A tăcut multă vreme — a tăcut pînă l-a întrebat Amachius, enervat :

— Răspunde, omule, cînd te întreabă, în numele lui Caesar, șeful poliției romane.

Atunci abia răspunse :

— Sclavul de care vorbești și-a primit pedeapsa, dar înainte să-și ducă pe Stînca Tarpeiană crucea — mult înainte — înainte să fi știut cineva de vinovăția lui, inima-i era bolnavă de remușcări pentru fapta groaznică pe care-o săvîrșise.

Amachius :

— Cînd ai ajuns la fundul sacului, zadarnică e cumpătarea.

Rab Chanina :

— S-a predat ca să-l scape de pedeapsă pe un nevinovat.

Amachius a rîs nestăpînit și veselia lui a stîrnit în sală un zvon de rîsete.

— Nu ești cumva prea-nobil ? îl luă Amachius peste picior. Nu ești un sfînt ? În lumina unei asemenea orgii de virtute, nu cred că sînt mulți aici de față care să nu-și simtă depravarea.

Iar pentru darea de seamă dictă :

— „Acuzatul recunoaște că ucigașul Șoimului era un membru de bază al congregației de pe Strada Săndălarilor. În rest, încearcă să-i ia apărarea criminalului, al cărui bun renume printre enoriași nu pare să fi avut de suferit în urma atrocității ce a comis“.

Amachius :

— Se zice că în anumite momente i-ai făcut pe unii membri ai congregației porci, care încearcă mereu să se arunce în — flacăra desfrîului, cum ai zice tu. E adevărat ?

Rab Chanina :

— Adevărat.

Amachius :

— Și tu erai nobilul paznic, încercai să-i aduci înapoi.

Rab Chanina :

— N-am vrut să fiu altceva decît umila unealtă a lui Dumnezeu.

Amachius :

— Ești tare isteț la întors cuvintele.

Rab Chanina tăcu.

Amachius :

— Eu nu sînt nici poet, nici profet, ci doar umilul servitor al Domnului și împăratului meu. Îmi permiți să-ți folosesc imaginea ? Tu și „frații“ tăi îmi păreți porcii fără judecată, pentru că pururea vă grăbiți să vă aruncați în focul cel mare, nimicitor, căruia noi îi spunem moarte. Și eu, fără nici un avantaj personal, încerc să vă trag înapoi.

Rab Chanina :

— Dumnezeu din ceruri să te răsplătească pentru răbdarea ta.

Amachius :

— Te-am avertizat.

Rab Chanina recunosc, printr-un gest.

Amachius :

— Ai fost avertizat de mai multe ori.

Rab Chanina :

— De mai multe ori — da.

Amachius :

— Dar *vrei* să mori. E mania voastră să vreți să muriți.

Rab Chanina :

— Nu dorim să murim, dar dacă voi răsplătiți cu moarte faptul că împlinim voia Celui de Sus... atunci alegerea pe care ne-o oferiți practic nu există.

Amachius :

— Of, sfînta despicare a firului în patru. Dar să lăsăm astea, spune-mi în cîteva cuvinte care-i adevăratul motiv al cultului pentru Libitina. De ce vă doriți moartea ?

Rab Chanina :

— Da, în cîteva cuvinte. Vrem să murim pentru a trăi.

Amachius, zîmbind :

— Dulce simplitate. Și-atunci de mine ce să mai spun, care aduc neîncetat jertfe vieții și o servesc în toate zilele mele ?

Rab Chanina îl privi cu ochii limpezi și plini de milă pe cel care întreba — dar nu-i răspunse nimic.

Amachius :

— Hai, răspunde. Îți ordon să răspunzi.

Rab Chanina :

— Nobile Amachius, tu mă silești să răspund : trăiești spre a muri.

Amachius :

— Și cum să înțeleg că vei trăi tu ? Despre ce fel de viață e vorba ?

Rab Chanina :

— Viața veșnică, nobile domn.

Amachius :

— Și moartea — moartea care mă așteaptă pe mine ?

Rab Chanina :

— Moartea veșnică, Amachius.

Amachius :

— Asta e consolator, ce-i drept. Dar ia zi — Părintele nostru înțelept și mărinimos, Majestatea Sa Imperială Marcus Aurelius și Majestatea Sa Imperială, Mama Legiunilor, Faustina și viitorul nostru Imperator Commodus,

pe ei ce fel de viață și ce fel de moarte îi așteaptă, după părerea ta ?

Rab Chanina :

— Comunitatea noastră nu se adună niciodată fără să se roage pentru Majestățile Lor.

Amachius :

— Ce, ești tare de urechi ? Nu asta te-am întrebat.

Rab Chanina :

— Dacă se vor îndrepta spre adevărata scriptură, vor avea și ei loc în viața eternă.

Amachius :

— Te joci cu focul, iudeule !

Rab Chanina tăcu.

Amachius :

— Bine. E destul. Scrieți : „Acuzatul are convingerea că Împăratul Marcus Aurelius și Împărăteasa Faustina și moștenitorul imperial sînt condamnați la viață îndelungată în Hades dacă nu se inițiază în misterele galileenilor“. E nebunie ce spui, altfel cele zece mii de gărzi ale poliției n-ar avea puterea să te păzească de minia orașului.

Din scrisoarea lui Haycint se înțelege că pentru moment în sală s-au înfierbîntat spiritele. Se auzeau amenințări de peste tot, dar pînă la urmă au rămas cu toții într-o atmosferă de stupeoare. După trei zile de audieri, se pare că membrii juriului stăteau pe banca lor cum stau pe stinghie puii istoviți de soare. Se zice că doar Amachius se arăta neobosit. După ce i-a audiat pe principalii martori, i-a chemat și pe ceilalți acuzați, cîte unul sau în grupuri. Cînd erau prea dezlițați, îi forța să rămînă la obiect. A redus la minimum pauzele de masă. Chiar și Vibia aducea mîncarea acolo și luau masa împreună în cabinetul lui. Toată treaba a decurs într-un ritm alert, milităros, pînă la discursul de trei ore cu care a încheiat Amachius procedura. Discursul acesta i-a adus, dintr-o dată, mare popularitate — popularitate pe care a pierdut-o imediat după aceea, cînd a reluat măsurile severe față de abaterile generale.

— Popular ajungi doar prin incapacitate sau corupție, declara Amachius, adăugînd apoi : nu aspir decît la consi-

derația soției mele — dar ca să ajung la asta, ar trebui să fiu mai presus de Jupiter.

Deci Rufus nu era singurul care să-și fi ales soția cu grijă.

Discursul l-a încheiat rezumativ, în felul următor :

— După cum am subliniat în timpul întregului proces, imperiul așteaptă ca fiecare cetățean în parte să-și recunoască efectiv responsabilitatea față de stat. Fiecare să evite îndepărtarea față de acele reguli de viață care ne vin de la strămoșii noștri și se bazează pe o experiență de mii de ani. Fiecare dintre noi trebuie să știe că pentru gesturile sale e răspunzător față de toți ceilalți. Statul e profund nemulțumit să vadă că unii se sustrag, făcându-și iluzia că-și pot construi viața disprețuind lumea înconjurătoare și disprețuiți de aceasta. Cel care-și desenează în jur un cerc și se așează în centrul lui este o piatră smulsă din clădirea statului. Știu, spuneți că nu e asta intenția voastră, că învățătorul vostru v-a spus să-i dați Caesar-ului ce-i al Caesar-ului. Foarte bine — să faceți ceea ce v-a spus. Aduceți chipului lui Caesar ofranda atât de mărunță prin care vă recunoașteți îndatoririle față de unitatea Statului Roman — țara pe care au făurit-o strămoșii voștri sau — și-l șterse cu privirea pe Rab Chanina — care v-a oferit un adăpost primitor.

Unii dintre acuzați au răspuns invitației făcându-și cruce. Alții au schițat semnul protector al smochinei. Unii au început să cînte psalmi de laudă. Tensiunea era probabil foarte mare, însă nici unul nu a cedat.

După pronunțarea sentinței, creștinii au fost duși la închisoare, încadrați de soldații bine înarmați din centuriile a III-a, a IV-a și a V-a.

Era frig. Era dimineața devreme.

XXVI

La „Patru Șipote“ un bărbat mătăhălos stătea rezemat de o masă. La față aducea cu o uriașă ciupercă otrăvitoare, mîncată de ploaie. Ochi-i erau ca doi melci cenușii viriți în ciupercă, unul lingă altul.

— Uite-! pe Papirius, zise cineva în șoaptă unui străin.

— Treaz ! zise altul, de la masa aceluia.

— Băiatul lui a..., începu un al treilea, dar n-a apucat să mai spună nimic, pentru că Papirius și-a întors încet către el fața cu ochii inexpressivi ; tăcea. Tejghetarul aduse găleata de răcit, cană și vin, amestecă băutura și observă, neutru :

— Parcă e a ploaie, domnule.

Probabil că-n alte vremuri Papirius ar fi zis :

— Și ce-ți pasă ție ? Doar ești la adăpost.

Acum, n-a spus nimic și omul s-a îndepărtat cu șervetul pe braț și o expresie demnă pe figură. Trecu o oră — două ore. La un moment dat s-a apropiat de el patronul, să-și prezinte omagiile, dar n-a reușit. Atunci Maës s-a răzgândit, a șters picăturile de pe un scaun și a dat ocol mesei. Când a ajuns în spatele tejghelei, s-a uitat din nou, prudent, la importantul oaspete și a văzut cum îi curg lacrimile pe față și picură pe jos.

— Maës se jură că plîngea, îi asigura Verecundus pe Fabius și pe noua proprietăreasă a dughenei de sare, la vreun ceas după aceea.

În sfîrșit, s-a petrecut ceea ce aștepta Papirius. Tumul-tul străzilor s-a potolit și au început să se audă sunetele cumplite — mersul la pas al cailor... trompetele... pe urmă glasul... glasul citind o listă lungă de nume, 157 de oameni condamnați la deportare în Sardinia pentru dispreț față de zei și, în sfîrșit, îndemnul tînguitor „*Deos, deasque blasphemare noli !*“ Nu batjocoriți nici zeii, nici zeițele.

Pe urmă, în vreme ce crainicii călăreau prin oraș cu proclamația, s-a ridicat și Papirius. În clipa aceasta, Marcellus era biciuit la închisoarea capitolină. În clipa aceasta el înceta să mai fie om liber și devenea sclav. Un Papirius biciuit ! Un Papirius, sclav ! Ultimul Papirius iremediabil dezonorat.

— Dup-aia s-a sculat, și-a rupt hainele de pe el și și-a blestemat feciorul, îi povesti Verecundus lui Fabius.

— Ticăloșii de galileeni ! exclamă Fabius. Marcellus era nobil get-beget.

— Cică l-ar fi vrăjit o femeie, explică negustoreasa de sare.

— Păi sigur — ce altceva să fie ? întări, pesimist, vânzătorul de păsări.

Era în seara de 11 noiembrie. După un vechi obicei, în seara aceasta cei din breasla croitorilor se adunau să studieze mișcarea Pleiadei și să stabilească dacă ridică sau nu prețul la hainele de ploaie și la alte articole de îmbrăcăminte. Vremea era senină și rece — pentru Nigidius Vaccula acestea erau semne suficiente ca să știe ce va urma. Și pe urmă nici nu participa cu prea mult entuziasm la activitatea breslei — prefera să plătească amenda pentru absență. Dar Elina l-a îndemnat să plece — să plece chiar mai devreme.

— Ai și tu nevoie de puțină distracție, îi zise ea, nervoasă — și poziția pe care-o ai îți creează, totuși, niște obligații. Hai, mergi și lasă-mă.

După plecarea lui, Elina s-a dus la închisoarea capitolină și s-a întors acasă abia noaptea târziu. Nigidius a auzit-o de departe cum venea jelind. Ea s-a aruncat pe divan — plîngea cu sughituri.

— Vai, spatele lui ! suspina. Aproape că i-au distrus — spatele — aproape — i-au — distrus — spatele... și — cînd — i-am vorbit... n-a scos — nici — un — cuvînt... dar — spatele-i era — biciuit — și doar — stătea — și se — uita — parcă — nu m-ar — fi recunoscut... și — toți — plîngeau — și nimeni — nu — l-a — spălat — pe spate — aproape — l-au — distrus.

În noaptea aceea Nigidius Vaccula a plîns așa cum ai plînge cînd îți pierzi îndoit cel mai bun prieten.

XXVII

Era noapte. În casa Caeciliilor, pe Via Appia, uleiul se prelingea încet prin fitil dintr-o emisferă de porțelan în lampa de lîngă patul de suferință al unei tinere fete. Era noapte, târziu. Atît de târziu, încît te așteptai să răsară

lumina gingașă a zilei. Caecilia zăcea palidă și sleită, privind spre fereastra cu perdelele trase. Ochii îi luceau febril și mâinile-i strîngeau o cruce din cele folosite de diacone. Spunea o rugăciune. După ce termină, zise :

— Jon, ești aici ?

Băiatul, care stătea întins pe o rogojină lângă patul ei, se ridică și luînd-o de mină, întrebă :

— Ce e, Rhod ?

— Jon, gemu ea, cum mă fac bine, trebuie să încercăm să-l aducem cumva din Sardinia și să avem grijă de el. N-ar fi trebuit sub nici un motiv să fie amestecat în toată afacerea asta. Vai, Jon, era atît de puțin pregătit !

Primul impuls al lui Jon a fost să-i răspundă cu un proverb, dar s-a stăpînit și doar a strîns-o de mină :

— Numai dac-am avea ceva să-i dăm ca amintire, zise ea. Ia gîndește-te tu, frățioare.

Pe masa de lingă pat era, printre alte lucruri, micul disc de aur cu inscripția *Si me amas*. Jon l-a ridicat și-a zis :

— Să-i dăm asta. Așa, o să se gîndească zi de zi la tine și o să-i fie mai ușor.

Caecilia stătu mult pe gînduri. Pină la urmă s-a hotărît :

— Dă-i-l, dacă zici c-o să-l ajute să îndure. Și salută-l din partea mea, Jon. Spune-i că... nu-și va aștepta în zadar răsplata. Să faci tu asta, Jon, frățioare.

La vremea la care Jon alerga pe străduțele dintre Via Appia și Via Ostia, deținuții părăseau închisoarea și ocoleau Aventinul pe strada care ducea prin poarta Ostia la șoseaua principală. Peste patru ore aveau să ajungă la port și peste șase, cu ajutorul lui Neptun, urma îmbarcarea.

Oamenii așteptau pe drum, pîlcuri-pîlcuri în jurul porții. Un grup se instalase la o distanță mai mare pe terasa unui meseriaș, Commodus. În afară de Commodus și de nevastă-sa, printre ei se aflau Urban, zarzavagiul Nazarius, cinicul Orbilius. Tăceau cu toții și priveau țintă spre oraș, așteptînd.

La răsăritul soarelui, au apărut. Pe marginile drumului călăreau gărzile poliției, pe două rînduri, cu uniforme

roșii ca focul și coifuri, cu bice în trei curele de piele neargăsită prinse la brîu. Pe mijlocul drumului avansau, în rînduri de cîte trei legați la același lanț, întii criminalii foarte puternici, destinați minelor, pe urmă o serie de femei tinere pentru supraveghetorii minelor și la urmă creștinii. Înaintau în marș forțat, — cei mai mici și mai slabi tropăiau și ei, iar cei mai tari îi susțineau. Se aranjase ca femeile bătrîne de genul sorei Petra să fie puse în lanț între doi bărbați puternici. Din cînd în cînd, soldații se uitau la ceata din mijloc și izbucneau în rîs — pentru vlăganiile aceia instruiți în legiuni, care făceau de două ori cîte 25 de mile pe zi cu 80 de livre de echipament în spate, probabil că spectacolul oferit de creștini era caraghios.

Și tot veneau — Rab Chanina, Paulus, diaconesele, surorile, frații, — erau cu toții acolo. Aveau fețele scăldate în lacrimi și radiau de extatică bucurie. Ieșind pe poarta orașului, au început să cînte un imn. Creștinii aveau imnuri de rugă, de lamentație, de implorare și jale, dar imnul acesta se ridica în dimineata rece ca o mulțumire plină de fervoare către Cel de Sus — care i-a învrednicit cu povara martiriului. Au urmat alte imnuri, de proslăvire și recunoștință. Într-o pauză Priscilla, plină de har minunat, vorbi tare despre tron, poarta de aur și cîntecul de slavă cel fără moarte.

Marcellus pășea ca un somnambul, întunecat, cu ochii în jos. Se revărsau acum asupra lui în toată grozăvia lucrurile pe care nu avusese imaginația să le înțeleagă.

Au ieșit pe poartă, iar el nici n-a observat-o. Au trecut de cei adunați la Commodus și nu și-a dat seama. Puțin mai departe, a simțit că o mîină micuță îi strecoară ceva în palmă și vocea lui Jon :

— Rhod te salută și spune că nu aștepți în zadar răsplata.

Și băiatul dispăru pe loc. Dar mesajul a trezit în Marcellus un dor sălbatic de iubita lui și convingerea disperată, irațională că dac-ar putea s-o vadă și să-i vorbească, totul s-ar repara. *Si me amas* — nu era o promisiune ? Și nu se

rostiseră atîtea promisiuni cînd era vorba de marea răsplată ? S-a îndreptat din spate să-l strige pe soldatul de lingă el, să-i spună că ar face orice — ar aduce jertfă la chipul lui Caesar în fiecare zi — numai să-i dea drumul acum să se ducă la iubita lui, care l-ar înțelege. A încercat să strige, dar zgomotele și cîntecul s-au amestecat într-un adevărat vacarm, la care s-a adăugat și gestul lui Marcellus — caii din amîndouă părțile s-au speriat și s-au cabrat. Confuzia n-a durat decît o clipă ; o sabie a căzut, sclipind, pe creștetul jumătate bărbierit al lui Marcellus, iar soldatul a exclamat, cumva scuzîndu-se :

— A vrut să dea în cal. Cred că se trăsnișe.

Iată-l pe Marcellus doborît. Un fir de sînge îi curgea de la timplă pe sub ureche pînă la git. Precum izvorul ascunzîndu-se în iarbă, sîngele se pierdea într-o buclă mătăsoasă, care s-a udat repede și s-a chircit. Multe femei și-au împletit degetele în bucla aceasta, multe buze au atins-o, cînd buzele lui se odihneau într-o clipă de sațiu.

Acum se sfîrșise. Femeile aveau să-i caute cu sărutul lor și mîngîierea pe alții. Gîndul lor, apropiindu-se de el, se frîngea. Toate își aveau vremea lor. Vremea lui Marcellus se terminase.

„Dacă vi se pare că am jucat bine, aplaudați“, ziceau de atîtea ori anticii.

Dar cine l-ar aplauda pe unul care s-a lepădat de ai lui și alții nu l-au primit ?

Mîna lui Marcellus se încleștase pe un obiect mic. Soldatul i-a desfăcut-o și a găsit dovada iubirii. Medalionul era cald și lucea ; soldatul citi inscripția și-și virî medalionul în sîn.

— Tocmai ce-și dorea iubita mea, zise. *Si me amas.* Pe fleacuri de-astea pun preț femeile.

Marcellus rămase acolo, prăvălit. O schiță aruncată în marele coș de gunoi al Destinului. Dar pe același drum, în sens opus, alerga spre domeniul Caeciliilor începutul unei noi schițe — un băiat de culoarea măslinei coapte, cu ochii strălucind de bucurie că reușise.

Era o dimineată de toamnă dintre acelea în care cea mai ușoară briză desprinde frunzele de pe ramuri și le lasă, încet, la pământ. Drumul era umed de rouă, nici un nor de praf nu ascundea convoiul deportaților, care s-a stins încet în depărtare, pînă ce nu s-au mai văzut decît siluetele gărzilor scăldate în soarele roșu, îndepărtîndu-se în Campagna ; de la mare distanță se mai vedeau, totuși, stegulețele lăncii din capătul coloanei, cu cele nouă globuri negre și albe și după el steagul împodobit cu solzii de aur și sabia — semnele ce arătau că imperiul comite un act de dreptate.

Cei de pe terasa lui Commodus au urmărit convoiul cît au putut vedea cu ochii. La un moment dat, parcă s-a observat oarecare agitație în rîndurile ce înaintau, dar imediat după aceea mersul a urmat în bună orînduială. Privitorii erau prea departe ca să observe căderea lui Marcellus.

Urban, vicarul papal, și-a ridicat brațele către soare și i-a mulțumit Domnului pentru acești sărmani atît de bogați, cărora viața de după moarte avea să le dezlege limba mută. Viețile tremurătoare care încununau cu o neprețuită victorie atîtea umilințe și înfrîngerii. Acești zeci de mii de sclavi și liberti nimiciți și renăscuți. Disprețuiții care atît de puțin au înțeles cum să trăiască și atît de nobil au știut muri. Izvoarele de lacrimi vărsate ca să purifice și ultimul zîmbet, pieritor. Această mare turmă albă.

Pînă să-și termine Urban panegiricul, Orbilius, bătrînul cinic, îi întorsese spatele, fără plăcere ; gîndindu-se la Rab Chanina, simți un fel de invidie. Lupta preotului se sfîrșea acum, moartea era o certitudine, cununa gloriei îi era împletită în tovărășia fraților de credință. Pe Orbilius nu-l aștepta asta. Victoria lui era că poate disprețui victoria. Răsplata pentru faptul că ușura greutățile oamenilor era doar aceea că-l ajungeau mereu alte greutăți. Plecă spre oraș. Soarele dimineții scînteia cu zeci de mii de sulite pe turla și domuri. Sprijinindu-se din greu în toiag, obosit și amar, bătrînul cinic intra în Roma cea lovită de ciumă, să aline muribunzii temători de moarte și pe cei

obosiți de viață, pe care moartea-i ocolea.

Într-o casă de pe Alta Semita, bunica Papiria își aduse aminte că trebuie să-l felicite pe Orbilius de ziua lui — cinicul împlinea optzeci de ani. Bătrîna trecu iute, bocănind, pe coridorul unde dormeau sclavii. Avea ochii tare îmbătrîniți.

*Hic fabula de
Vico Sandaliario
finita
est*